ALPHONSE DAUDET

JACK

EDITURA ALBATROS

A

ALPHONSE DAUDET

JACK

PARTEA ÎNTÂI

I

MAMA ŞI COPILUL

Cu un *k,* părinte rector, cu un k. Numele se scrie şi se pronunţă englezeşte... aşa: Djack... Naşul copilului era englez, maior-general în armata din India... lord Peam- bock... Poate-l cunoaşteţi? Un om cât se poate de distins şi din cea mai înaltă aristocraţie, o, dar ştiţi, domnule abate, din cea mai înaltă! ... Şi ce mai dansator! ... De altfel, a murit în chip groaznic, la Singapore, acum câţiva ani, la o minunată vânătoare de tigri, pe care un rajah, unul dintre prietenii săi, a organizat-o în cinstea lui... Pare-se că-s adevăraţi monarhi rajahii ăştia... Acela, mai ales, e vestit pe-acolo... Oare cum îl cheamă? ... la staţi un pic... Dumnezeule! Îmi stă numele pe limbă... Rana... Rama...

— Iertaţi-mă, doamnă – o întrerupse rectorul, zâmbind fără voie de vorbirea-i repede şi de felul cum sărea neîncetat de la una la alta... Şi după Jack, ce-o să mai punem?

Cu coatele rezemate pe biroul unde adineauri scria, ’ şi cu capul uşor aplecat, vrednicul preot se uita cu coada ochiului sclipind de şiretenie şi de pătrundere ecleziastică la tânăra, femeie care stă pe scaunul din faţa lui şi la Jack (cu im Ic), în picioare lângă ea.

Era o persoană elegantă, îmbrăcată fără cusur, după gustul zilei şi potrivit cu anotimpul – era în decembrie 1858. Chiar în blănurile ei moi, în bogăţia rochiei negre şi-n originalitatea discretă a pălăriei, se cunoştea luxul tihnit al femeii care are trăsură şi trece de la covoarele ei curate la pernele cupeului, fără să mai îndure tranziţia banală a străzii.

Avea capul foarte mic, ceea ce face ca femeile să pară

totdeauna mai înalte, faţa frumoasă, catifelată că un fruct, vioaie, zâmbitoare, luminată de doi ochi naivi şi limpezi, iar dinţii foarte albi şi-i arăta În orice clipă. Mobilitatea trăsăturilor ei părea nespus de mare, dar un nu ştiu ce în chipul fista plăcut, poate buza de jos, uşor răs- frântă de veşnica nevoie de a vorbi, poate fruntea îngustă sub luciul părului pieptănat cu cărare la mijloc, vădea lipsa de gândire, o minte cam mărginită, şi lămurea parantezele mereu deschise de frumoasă persoană în conversaţia ei, ca paneraşele japoneze, de. Mărime bine calculată care încap toate unele într-altele* cel din urmă fiind totdeauna gol.

Cât despre copil, închipuiţi-vă un băieţel de vreo şapte-opt ani, un lungan crescut prea repede, îmbrăcat englezeşte cum o cerea acel k din numele său Jack, cu pulpele goale, o tichie cu un pompon argintiu, şi o mantă în pătrăţele. Costumul era, poate, pentru vârsta lui, dar nu se potrivea cu înălţimea şi cu gâtu-i puternic. Pulpele musculoase şi îngheţate ieşeau de amândouă părţile portului său caraghios, în avântul neîndemânatic al creşterii răzvrătite. Îl stinghereau şi pe el. Stângaci, sfios, cu ochii plecaţi, îţi arunca din dnd în când asupra pulpelor goale o privire deznădăjduită, ca ^ cum l-ar fi blestemat în inima lui pe lordtil Peambock şi toată armata Indiilor, din pricina cărora era împopaţonat astfeL

La faţă semăna cu maică-sa, însă mai delicat, mai distins; şi în întreaga prefacere a unui chip de femeie frumoasă într-unul de bărbat inteligent. Avea aceeaşi privire, mai adâncă, aceeaşi frunte, dar mai înaltă, aceeaşi gură strânsă într-o expresie mai serioasă.

Pe obrazul femeii, ideile, impresiile lunecau fără să lase vreo urmă sau o cută, cu atâta grabă şi aşa de repede alungate una de alta, încât ochii ei păreau totdeauna miraţi de fuga lor. La copil, dimpotrivă, simţeai gândirea star tornică; ba chiar înfăţişarea ltu cam prea chibzuită te-ar fi îngrijorat, dacă nu Srar fi unit. Cu oarecare lene în atitudini, cu o lâncezeală a micii făpturi, cu mişcările dezmierdătoare şi sfioase ale băiatului, crescut în fustele maică-şi.

În clipa aceasta, rezemat de ea, cu a mină, strecurată în manşonul ei, o asculta vorbind, plin de o admiraţie mută, iar din când în când se uita la preot şi la tot ce-l înconjura, cu o curiozitate stăpânită şi înfricoşată.

Făgăduise să nu plângă. Totuşi, uneori, un oftat înăbuşit, ea rămăşiţa unui hohot de plâns, îl' scutura din cap până-n picioare. Atunci privirea mamei se oprea asupra lui şi parcă-i spunea: „Ştii ce mi-ai făgăduit" ... Îndată copilul îşi stăpânea suspinul şi lacrimile, dar simţeai în el o mare mâhnire, cumplita impresie de surghiun şi de părăsire pe care întâiul an de pension o pricinuieşte micuţilor care au trăit până târziu în casa părintească.

Această cercetare a mamei şi a copilului, pe care preotul o făcuse în câteva minute, ar fi putut mulţimii un observator superficial, dar părintele 0... care conducea de peste douăzeci şi cinci de ani aristocratica instituţie a iezuiţilor din Vaugirard\era prea la curent cu lumea» cunoştea prea bine înalta societate pariziană şi toate uşoarele-i deosebiri de vorbire şi de ţinută, ca să nu fi ghicit în mama noului elev care-i sosea o clientă de un soi aparte.

Siguranţa cu care intrase în biroul său, siguranţă prea vădită ca să fie adevărată, felul ei de a se aşeza răstumându-se pe spate, râsul acesta tânăr, cam silit şi, mai ales, valul de vorbe revărsate sub care ai fi zis că-şi ascunde stinghereala unui, gând tăinuit, toate trezeau neîncrederea preotului. Din păcate, la Pariş, societatea e aşa de amestecată, aceleaşi petreceri, aceleaşi găteli şi plimbări au subţiat atâta linia despărţitoare, lesne de trecut, dintre femeile la modă din bună cât şi din proasta societate, dintre o femeie uşoară cu ţinută, şi o marchiză care se lăsa-n voie, Încât, la prima vedere, "chiar cei mai cunoscători se pot Înşela; ţi iată de ee preotul privea femeia aceasta cu atâta luare-aminte.

Ceea ce mai ales îi zădărnicea cercetarea era conversaţia fără şir. Cum să te mai dumereşti în mijlocul acestor ciudăţenii, acestor schimbări neaşteptate şi ale sărituri lor de veveriţă în cuşcă? Totuşi părerea lui, pe care ea încerca, poate, s-o abată, era pe jumătate făcută. Atitudinea încurcată a mamei când o întrebă care era, afară de Jack, celălalt nume al copilului îl lămuri pe deplin:

Ea se înroşi, tulburându-se, şi şovăi o clipă.

— E adevărat – zise – iertaţi-mă... încă nu m-am prezentat.. Unde mi-e capul?

Şi scoţând din buzunar un mic portvizit de fildeş, parfumat că un săculeţ cu miresme, luă o carte de vizită

Stradă din Pariş, pe malul drept al Senei, pe care se răsfăţa cu litere alungite numele acesta zâmbi- tor şi neînsemnat:

Ida de Barancy **f**

Rectorul surise ciudat:

— E şi numele copilului?

Întrebarea era aproape obraznică. Doamna pricepu, se tulbură şi mai mult, ascunzându-şi zăpăceala sub o înfăţişare plină de demnitate:

— Dar bineînţeles, domnule abate... bineînţeles.

— A! Făcu preotul, cu glas grav.

Acum nu mai ştia el cum să exprime ce avea de spus. Fnvârtea cartea de vizită între degete, iar buzele Şi tremurau uşor, ca unui om care cunoaşte preţul şi urmarea vorbelor pe care le va rosti.

Deodată se ridică, se apropie de una din uşile înalte cu geamuri, ce dădeau de-a dreptul într-o grădină mare cu copaci frumoşi şi împurpurată Loată de un soare roşu de iarnă, apoi bătu uşor în geam. O siluetă neagră trecu prin faţa ferestrelor şi un preot tânăr se ivi aproape îndată în birou.

— Ascultă, dragul meu Duffieux – zise rectorul – la plimbă puţin copilul ăsta... Arată-i biserica, serele noastre... Se plictiseşte bietul omuleţ! ...

Jack crezu că, trimiţându-l să se plimbe, voiau să curme durerosul rămas bun, şi în privirea lui se citi otita deznădejde şi spaimă, încât bunul preot îl linişti cu blândeţe:

— Nu te teme, micul meu Jack... mama n-o să plece... al s-o găseşti tot aici.

Copilul mai şovăia.

— Du-te, dragul meu! ... zise doamna de Barancy, cu un ^est de regină.

Băiatul ieşi îndată fără să scoată o vorbă, fără să se plângă, de parcă viaţa l-ar şi fi mlădiat şi pregătit pentru a se supune.

C’rnd ajunse afară, în birou se lăsă o clipă de linişte. Se auzeau paşii copilului şi ai însoţitorului său, care se îndepărtau scârţâind pe nisipul întărit de frig, trosnetul focului, piuitul vrăbiilor în crengi, câteva piane, glasuri, murmurul unei case pline, toată mişcarea înăbuşită de iarnă şi de ferestrele închise dintr-un mare pension la ora studiului.

— Copilul pare să vă iubească mult, doamnă – zise rectorul, pe care farmecul şi supunerea lui Jack îl emoţionaseră.

— Cum să nu mă iubească! Răspunse doamna de Barancy. Poate puţin cam prea melodramatic. Bietul de el, n-o are decât pe maică-sa pe lume!

— A, sunteţi văduvă?

— Vai, da, părinte rector... Bărbatul meu a murit acum zece ani, chiar în anul căsătoriei noastre şi-n împrejurări foarte dureroase... Ah, domnule abate, romancierii care caută aşa de departe aventurile eroinelor lor nu pot bănui că cea mai simplă viaţă întrece uneori zece romane... Existenţa mea o dovedeşte din plin... Iată: domnul conte de Barancy făcea parte, după cum v-o spune şi numele lui, dintr-una din cele mai vechi familii din Touraine...

O nimerea prost. Părintele O... se născuse tocmai la Amboise şi cunoştea cu de-amănuntul toată nobilimea provinciei lui. Chiar în clipa aceea, contele de Barancy se întâlni, în bănuielile şi neîncrederea abatelui, cu maiorul- general Peambock şi cu rajahul din Singapare. Totuşi nu arătă nimic şi se mulţumi s-o oprească încetişor pe aşa- zisa contesă:

— Nu credeţi, ca şi mine, doamnă – întrebă el – c-ar fi o cruzime să îndepărtaţi atât de curând un copil care pare aşa de legat de dumneavoastră? E încă foarte tânăr. Şi-apoi, ar fi el destul de tare pentru a îndura durerea unei asemenea despărţiri? ...

— Vă înşelaţi, părinte – răspunse ea cu multă naivitate. Jack e un copil foarte voinic. N-a fost niciodată bolnav. Cam palid, poate, dar din pricina aerului din Pariş, cu care nu s-a obişnuit încă.

Plictisit că nu-i înţelege gândul, preotul reluă mai apăsat:

— De altfel, deocamdată, dormitoarele noastre sunt pline... anul şcolar e foarte înaintat... Am fost chiar nevoiţi să amânăm elevi noi pe anul viitor... Vă voi fi foarte îndatorat să aşteptaţi până la data aceea. Poate că atunci vom putea încerca... Totuşi, nu-mi iau nicio răspundere.

Ea pricepuse.

— Aşadar – zise Ida, îngălbenindu-se – nu vreţi să-mi primiţi fiul? Nu vreţi să-mi spuneţi şi de ce?

— Doamnă – răspunse preotul – aş fi dat orice pe ume ca lămurirea aceasta să nu aibă loc, dar, fiindcă nă siliţi, trebuie să v-aduc la cunoştinţă că instituţia de ub conducerea mea impune familiilor care-i încredinţează copiii condiţii de moralitate

excepţionale... Sunt a Pariş instituţii laice unde micul Jack va găsi toată ngrijirea ce-i trebuie; la noi, însă, e cu neputinţă. Vă: onjur – adăugă el la o mişcare de indignată împotrivire

— Nu mă faceţi să vă lămuresc mai mult... N-am dreptul & vă cer nimic, să vă mustru de nimic... îmi pare rău de. Tecazul pe care vi-l pricinuiesc în clipa de faţă, şi

’ fiţi încredinţată că refuzul meu aspru e tot atât de dureros, pentru mine cât şi pentru dumneavoastră.

În timp ce preotul vorbea, faţa doamnei de Barancy trecuse prin toate expresiile de durere, de dispreţ şi de oişine. La început încercase să se ţină bine, cu capul sus şi: u maaca de lume’bine prinsă, dar vorbele’binevoitoare de rectorului, Căzârid în inima aceasta copilăroasă, o: ăcură să izbucnească deodată’ în vaiete, în lacrimi, în mărturisiri, înexpansiunrzgomotoaae şi nrihnite.

O, da, era nenorocită. Nuştie nimeni cât a suferit până acum pentru copilul-ăsta...

Ei bine, da! Bietul micuţ n-avea nici nume, nici tată; «are-i dreptsă i «e facăo vină din nenorocirea lui şi să ■xăspundă pentru. Greşelile părinţilor săi? ... „Ah, dom- aule abate, domnule? Abate, vă rog...”

Pe când vorbea,. Cu un^est încrezător, care ar fi putut stâmi zâmbete într-o împrejurare mai puţin gravă, luase mtna preotului, o frumoasă mână de episcop, moale şi albă, pe care bunul părinte încerca s-o tragă încetişor, oarecum încurcat.

— liniştiţi-Vă, ecumpă doamnă... — Spunea el, speriat de simţămintele şi de lacrimile acestea; căci, ca o copilă «e esa, plângea: în hbhote, înăbuşind u-ee, cu lipsa de stăpânire naivă a unei firi cam vulgare.

Bietul om se gândea: „Ce mă fac, Dumnezeule, dacă-i vine rău doamnei 7 “

Dar vorbele cu care încerca s-o liniştească o aţiţau şi mai tare. Voi să se dezvinovăţească, să lămurească lucrurile, să-şi istorisească viaţa, şi, de voie de nevoie, rectorul fu silit să-i urmărească povestirea greu ’de înţeles, gâfâită, întretăiată* nesfârşită,. Pş; care- o. Începu, înnebunită, pjerzând şirul lasiieeare* pas, fără.. Să.. Ştia. Cum- o va. Mai scoate la capăt.

Numele de Barancy nu era al ei O, de-ar putea să-şi spună numele, ce s-ar mai- mira-toţi-Dar onoarea uneia din cele mai vechi familii din> Franţa, auziţi bine, una din cele mai vechi „era

legată de-numete' acesta^ şi mai degrabă ar ucide-o. Cineva-decât să i-l smulgă;

Rectorul vru să se-împotrivească, s^-o. Încredinţeze că mi ţine săr-i smulgă-nimic, darnici măcar nu izbuti, să fie auzit. Ea se pornise, şi mai uşor ai fi oprit aripile unei. Mori de vânt. Mvirtindu-se din răsputeri decât. Vorbăria aceasta care se învolbura. În gol. Ţinen. Să. Dovedească. Malales, că face parte din-cea mai înaltă nobilime, că nemernicul ei seducător purta şi el nu mai ştiu. Ce titlu st căji de altfel, ea, a. Fost victima unei: nemaipomenite fatalităţi

Ce trebuia să crezi din toate acestea? Nici uncuvânt, pesemne^. Fiindcă1 seăpăale^ voite. – Contradibţnle erau din belşug îa cuvântarea^i fărtşir. Totuşi raiefea^din ea ceva • silica emoţionant, înduioşător' chiar" dragostea acestei mame şi a copilului ei; Trtiberă-totdferana împreună, ll punea să înveţe acasă cu profesor şi rvoia să' se despartă de el numai din pricina inteligenţei lul care se trezea prea-tare, a ochilor ce se deschideau şi «împotriva cărora nu poţi lua. Prea multe măsuri.

— Cea maibună-dintre toate-zisegrav. Preotul— ar ftissrnu. Se g&aeaseă*nimia ilegafr ini* viaţa* dumneavoastră, să vă faceţi casajdemnătd£copilulesre'Oloeuieşte.

— Asta*i. Grirja «meastatomică; domndte abate – răspunse ea. Pe măsură ce creşte"Jac*; simt- că devin mai serioasă. DS altftâi' de la o- zi'la alfa, sitwaţia' mea se va legaliza... Este o persoană-care-de-mult mă cere... dar, deocamdată, aş fi vrut să îndepărtez copilul, să-l înlătur din viaţa mea încă tulburată, să i se dea o educaţie aristocratică, şi, creştină, demnă de marele nume pe care ar. Trebui să-l poarte... M-ăm gjndit că nicăieri n-ar fi mai bine decât aici; dar iată că-l respingeţi, şi-Ji. Acela&Llimo o descurajaţi pe mamă în toate gândurile ei. Bune. *.4*

Aici rectorul păru zdruncinat. Şovăi, o clip£, -. Apoi, jjji- vând-o drept în ochi:

— Ei bine, fie, doamnă, fiindcă ţineţi neapărat, mă supun dorinţei dumneavoastră. Alicul Jack mi-a plăcut foarte mult. Consimt să-l primesc printre elevii noştri...

— O, părinte rector! ...

— Dar cu două condiţii.

— Sunt gata să le primesc pe toate.

— Cea dinţii este că, până-n ziua când vă veţi legaliza

situaţia, copilul îşi va petrece zilele libere şi chiar vacanţele la noi şi nu se va mai întoarce la dumneavoastră.

— Dar Jack al meu o să moară dacă nu-şi mai vede mama!

— O, veţi putea veni să-l sărutaţi oricât de des veţi voi. Numai că, şi asta-i a doua noastră condiţie, nu-l veţi vedea niciodată la vorbitor, ci aici, în biroul meu, unde voi avea grijă să nu vă întâlnească nimeni.

Ea se sculă înfiorată. Gândul că n-o să poată intra niciodată în vorbitor, să se amestece în fermecătoarea învălmăşeală de joi, unde te făleşti cu frumuseţea copilului tău, cu bogăţia îmbrăcămintei lui şi a cupeului care te aşteaptă la poartă, că nu va putea spune prietenelor ei: „Ieri am salutat-o la *Iezuiţi* pe doamna de C... sau pe doamna de V... “, adevărate doamne, că va trebui să vină În taină să şi-l sărute pe Jack al ei la o parte, toate acestea o revoltară până la urmă.

Vicleanul preot lovise în plin.

— Sunteţi crud cu mine, domnule abate, mă siliţi să refuz ceea ce socoteam adineauri că un hatâr pentru care* vă mulţumeam; dar trebuie să-mi păstrez demnitatea de mamă şi de femeie. Condiţiile dumneavoastră nu pot fi primite. Şi-apoi, ce-ar gândi copilul meu când...

Se opri, văzând după geam o fetişcană bălaie care privea, înviorată de aerul rece de afară şi de o nelinişte înfrigurată. La im semn al maică-şi, copilul intră repede:

— O, mamă, ce drăguţă eşti! ... Degeaba-mi spuneau că nu... Credeam c-ai plecat.

Ea îl luă brusc de mină.

— Ai să pleci cu mine – îi zise ea – nu ne vor aici.

Şi ieşi cu paşi mari, dreaptă, mândră, târând copilul, uimit de plecarea această neaşteptată ce semăna cu o fugă. Abia răspunsese cu un semn din cap salutului respectuos al bunului părinte, care se ridicase şi el; dar, cu toată grabă, nu fugi destul de repede pentru a-l împiedica pe Jack al ei să audă o voce blândă murmurând în urma lui: ’ „Bietul copil... bietul copil...” cu un glas, cu o compătimire care-i merse la inimă.

Îl plângea... De ce? ...

De atunci băiatul şi-a amintit-o adesea.

Rectorul nu se înşelase.

Doamna contesă Ida de Barancy era o aşa-zisă contesă. N-o chema de Barancy, poate nici chiar Ida. De unde venea? Cine

era ea? Ce era adevărat în toate poveştile acelea despre nobilime care o frământau? Nimeni n-ar fi putut spune. Vieţile acestea încurcate, cu noroc atât de schimbător, au atâtea dedesubturi, un trecut aşa de lung şi plin de peripeţii, încât nu le cunoşti niciodată decât cea din urmă înfăţişare. Parcă-s farurile ce se-nvârt, cu lungi treceri prin umbră, între strălucirile la intervale ale focului lor.

Sigur este că nu era pariziană, că sosea din capitala vreunui departament al cărui accent îl mai păstra, că nu ştia nimic despre Pariş şi n-avea de fel obişnuinţa lumii, după spusele domnişoarei Constant, camerista ei.

„Cocotă de provincie**... zicca aceasta cu dispreţ.

Lămuriri cam nedesluşite.

E adevărat că într-o seară, la *Gymnase* *, doi negustori lionezi o luaseră drept o oarecare Melanie Favrot, care ţinea odinioară o prăvălie – „parfumerie şi mănuşi" – în Piaţa Tereaux; dar domnii se înşelaseră şi îşi cerură scuze. În altă zi, un ofiţer din regimentul trei husari crezuse că-i aşa-zisa Nana, pe care o cunoscuse cu opt ani în urmă la Orleansville. Şi el îşi ceru aceleaşi scuze, fiindcă făcuse aceeaşi greşeală. Ce-i drept, sunt unele asemănări tare obraznice.

Totuşi, doamna de Barancy călătorise mult şi n-o tăinuia: dar prea iscusit ar fi fost cel care ar fi descurcat ceva limpede şi sigur în valul de cuvinte pe care le rostea în orice clipă despre obârşia sau despre viaţa ei. Odată, Ida se născuse în colonii, vorbea despre maică-sa, o creolă îneântătoare, despre plantaţiile şi negresele ei;

’ altă dată era din Touraine, iar copilăria şi-o petrecuse Lntr-un mare castel de pe malul Loarei. Şi-apoi amănunte, anecdote, un minunat dispreţ de a împreuna toate bucăţile acelea desperecheate ale vieţii ei.

Cum s-a putut vedea, în povestirile acestea fantastice predomina vanitatea, o vanitate de papagal verde şi linfc- but. Nobleţe, avere, bani, titluri, numai de astea vorbea.

Bogaţi era, desigur, sau cel puţin foarte bogat întreţinută. I se închiriase de curând o mică vilă particulară în bulevardul Haussmann. Avea acolo cai, trăsuri, mobile frumoase de un gust îndoielnic, tnei-patru servitori şi viaţa deşartă, trândavă, de plimbări a celor de o seamă cu ea şi, poate, pe deasupra, o înfăţişase cam sfioasă, o lipsă de îndrăzneală pe care provincia,

ce se apără mai bine decât Parisul împotriva femeilor dintr-o anumită lume, i-o dăduse fără îndoială. Asta, cât şi prospeţimea, ei adevărată, amintire pesemne dintr-o copilărie la aer curat o aşezau aparte în viaţa parizianâ, în cane, de altfel, nu-şi avea încă locul[1], fiind sosită de curând.

În fiecare săptămână, un domn între două virate, distins şi care începea să cărunţească, venea s-o vadă. Vorbind de el, Ida spunea „Domnul*1, cu o înfăţişare atât de maiestuoasă, îndt te-ai fi crezut la curtea Franţei *pe* vremea când aşa-l chema, pe fratele regelui. Copilul spunea simpla „unchâu". Servitorii anunţau tare „domnul conte" pe ce! Căruia-i ziceau mai familiar „bătrânul ei “.

Bătrânul ei era desigur foarte bogat, căci doamna nu *se* uita la nimic şi se făcea o risipă grozavă în gospodăria. Dusă de domnişoara Constant, o cameristă *factotum,* singura care avea cu adevărat cuvânt în casă. Această Cbnstant dădea stăpânei sale adrese de furnizori şi-i călăuzea lipsa de expenjepţă a vieţii pariziene şi a lumii alese; fiindcă, înainte de toate, visul, dorinţa acestei declasate, dorinţă care-i venise desigur o dată cu averea* era să treacă dfept o femeie cumsecade, distinsă, nobilă, fără pată.

Aşa că oricine îşi poate închipui în ce hal o adusese primirea părintelui O… şi cum ieşea ea de acolo spumegând de mânie.

Un elegant eapetf de casă o aştepta la poarta instituţiei. Mai mult se repea’ îh el eu copilul decât se sui, păstrând doar destulă putere pentru a spune cu glas- hotărât: „La vilă! “aşa ea s-o audi un grup de preoţi care vorbeau la intrare şi care se dăduseră repede la o parte, în faţa acestui vârtej de blămiri şi de păr cârlionţat.

În schimb, de cam porni trăsura* nenorocita se lăsă pe spate într-un colţ, dar nu cu poza ei cochetă de plimbare, ci prăbuşită, în lacrimi, mtiauşindu-şi hohotele de pkns şi strigătele în mătasea capitonaţi.

Ce ruşine! … Când tegândeşticănu voise să-i pcimească fiul şi că, din prima clipă, preotul îi descoperise situaţia, pe care ea o credea aşa de bine ascunsă sub toată înfăţişarea aceasta luxoasă ţi înşelătoare de femeie din lumea bună şi de mamă fără cusur.

Vasăzică se vedea ce-era!

---

1 Tcairu pe un mare bulevard din Paris.

Privirea ageră a rectomlui, pe care miadria ei J’ănită i-o punea în faţă ca pe-un chin de neîndurat, o iăcea să roşească într-una, de-i ardeau obrajii numai gândindu-se. Îşi amintea flecăreala ei şi toate minciunile pe care le îndrugase fără niciun folos, şi zâmbetul, zâmbetul acela neîncrezător înaintea căruia nu ştiuse -flă se oprească şi care, de la cel dinţii cuvânt, o ghicwe cu atfta des&virşire.

Nemişcat şi mut în celălalt colţ al cupeolui, Jack se uita trist la raaică-sa, Beânţeţpgtnd nimic. Din deznădejdea ei, decât doar că suferă din pricina lui. Se simţea oarecum vinovat, dragul micuţ, dar în adâneol acestei mâhniri era şi marea bucurie de a nu fi intrat lapension.

Ia gândiţi-vă! De două săptămâni nu se mai vorbea decât de Vaugirard. Maică-sa îl făraşe sări tăgăduiască dinainte că n-o să pllngă şi că va fi cuminte. „Unchiul* 11 dăscălise. Constant cumpărase rulăria Totul era gata, hotărî t. Nu mai trăia decât tremwaând la gândul închisorii spre care toată lumea â împingea. Şi iată că-n clipă din urmă era iertat.

O, dacă mamă-sa n-ar fi fost aiitde raâfenită, cum i-ar nai fi mulţumit, t» ierieit B-ar li umţit aici lingă’ea, pitit în blănurile nucului cupeu cu care făcuseră plimbări aşa de frumoase şi vor mai putea îace încă. Şi Jack îşi amintea. După-amiezile la *Bois*lungile şi minunatele drumuri prin Parisul ăsta plin de noroi şi rece, aşa de nou pentru ei şi pentru care amândoi arătau aceeaşi curiozitate. Un monument, în treacăt, cea mai neînsemnată întâmplare din stradă, se bucurau de toate.

— Uite, Jack…

— Uite, mamă…

Erau ca doi copii. Vedeai în acelaşi timp la geamul cupeului buclele mari, blonde ale copiluluişi iată cu voaleta strânsă a mamei.»

Un ţipăt deznădăjduit al doamnei de Barancy smulse pe neaşteptate copilul din plăcutele lui amintiri.

— Doamne Dumnezeule, ce-am făcut – zicea ea, frân- gtndu-şi mâinile – ce-am făcut ca să fiu aşa de nenorocită?!

Exclamaţia rămase fireşte fără răspuns, fiindcă, cel puţin cât şi ea, micul Jack uu ştia ce făcuse. Atunci, ne- pricepându-se ce să-i spună şi cum s-o mângâie, îi luă sfios mina, apăsându-şi pe ea buzele cu căldură, ca un adevărat îndrăgostit.

Ea tresări şi-l privi cu faţa pierdută:

— Ah, copil crud, cât rău mi-ai făcut de când eşti pe lume!

Jack se îngălbeni:

— Eu? … Ţi-am făcut rău?

Nu cunoştea, nu iubea decât o singură fiinţă în lume: pe maică-sa. O găsea frumoasă, bună, fără pereche. Şi, fără voie, fără să ştie, îi făcuse rău.

La gândul ăsta, bietul micuţ avu şi el o criză de deznădejde, dar o deznădejde mută, ca şi cum, după durerea zgomotoasă la care fusese martor, s-ar fi ruşinat să-şi arate mâhnirea. Tremura, plângea înăbuşit, se zvârcolea nervos.

Mama se sperie şi-l luă în braţe?

— Da' de unde, da' de unde, am glumit… Ah, ce copilaş mare…! Cum poţi fi aşa de simţitor? … Ia te uită la alintatul ăsta cu picioare lungi care se lasă legănat ca un prunc! … Nu, dragul meu Jack, niciodată nu mi-ai făcut rău… Eu sunt nebună că te-amestec în asemenea istorii… Haide, nu mai plânge… Nici eu nu mai plâng!

Şi ciudată fiinţă, uitându-şi durerea, râdea sincer pentru a-l face să râdă pe Jack al ei. Era un dar deosebit al firii acesteia schimbătoare, numai spoială, să nu păstreze multă vreme o impresie. Lucru rar, lacrimile pe care abia le vărsase îi dăduseră şi mai multă strălucire şi tinereţe, aşa cum un ropot de ploaie, lunecând peste penele turturelelor, le lustruieşte şi le curăţă, fără măcar să le pătrundă.

— Oare unde suntem? Zise ea deodată, lăsând în jos geamul aburit… Am şi ajuns la *Madeleine…* Ce repede am mers… Ascultă, dacă ne-am opri la ăsta, cum îi zice… ştii, faimosul cofetar… Haide, şterge-ţi ochii, prostuţule…

Te răsplătesc acum cu bezele.

Coborâră la cofetăria spaniolă, foarte la modă pe atunci.

Era plină.

Stofele şi blănurile se atingeau uşor, în treacăt, îmbulzindu-se cu graba poftei, iar feţele femeilor, cu vălul ridicat la înălţimea ochilor, se răsfrângeau în oglinzile prăvăliei cu rame de aur şi cu podoabe în relief de culoarea cremei, printre tot felul de luciri voioase, printre albul lăptos al farfurioarelor, cristalul paharelor şi feluritele cofeturi.

Lumea se uita la doamna de Barancy şi la copilul ei. Asta o încântă. Acest mic succes, după criza de mai înainte, o făcu să mănânce cu lăcomie nuga şi multe bezele, totul stropit cu două

degete de vin de Spania. Jack îi urmă pilda, dar cu mai multă cumpătare: adânca mâhnire de adineauri îi umpluse inimioara de suspine înăbuşite şi de lacrimi nevărsate.

Când ieşiră de acolo, vremea era aşa de frumoasă; deşi rece, Piaţa Madeleine răspândea în aer o mireasmă de violete atât de dulce, încât Ida voi să se întoarcă pe jos şi trimise cupeul acasă. Cu pasul sprinten, dar cam încet al femeilor obişnuite să se lase admirate, porni ţinându-l pe Jack de mână. Mersul în aerul pătrunzător, vederea magazinelor care începeau să aprindă luminile îi redară până la urmă bună dispoziţie.

Apoi, deodată, în faţa nu mai ştiu cărei vitrine mai scânteietoare decât celelalte, îşi aminti de un bal mascat unde trebuia să meargă în seara aceea, bal precedat de o masă la cabaret.

— Doamne Dumnezeule! … Şi nici nu mă mai gândeam la asta! … Vezi, micul meu Jack, ce zăpăcită sunt… repede, repede!

Îi trebuiau flori, un buchet, câteva lucruri mărunte uitate. Iar copilul, care trăise totdeauna printre nimicurile acestea şi simţea aproape cât şi ea farmecul gingaş al acestor podoabe, o urma ţopăind, însufleţit de gândul petrecerii pe care n-avea s-o vadă. Una din bucuriile lui era găteala maică-şi, frumuseţea maică-şi, admiraţia pe care o stârnea când trecea.

— Încântător… încântător… să-mi trimiteţi totul acasă, bulevardul Haussmann.

Doamna de Barancy îşi azvârlea cartea de vizită, ieşea, vorbea zgomotos cu Jack despre cumpărăturile ei. Apoi luă o înfăţişare gravă:

— Şi, mai cu seamă, nu uita ce ţi-am cerut. Nu cumva sări spui „unchiului” c-am fost la balul ăsta… E o taină… Ei, comedie! Uite că-i «inci… Ce-o să mă mai certe Constant…

Nu se înşela.

Cameribia-jactotvm, o femeie înaltă şi voinică de vreo patruzeci de ani, bărbătoasă şi urâtă, se repezi s-o întâm-pinedecum o auzi că se întoarce.

Costumul e aici-. N-are niciun rost să vină atât de târziu… Doamna nu va fi gata… Niciodată n-o va putea îmbrăca în aşa de acurt timp.

— Nu mă certa, buna mea Constant… Dac-ai şti ce xm s-aântâmplat… Poftim, priveşte l

Şi-i arătă copilul. *Factotum-ul* păru indignată:

— Cum, domnule Jack». Le-ai Întors? ... Foarte rău, rinmnnift, după ceea ce ai făgăduit. Va trebui deci să te ducem cu jandarmii la şcoala aceea... "Vezi, dacă mama-i prea bună!

— Dar nu-i «1 de vină. Preoţii de-acolo n-au vrut* Îţi dai seama? Să-roi facă mie ruşinea asta... mie! ...

Lacrimile o podidiră din nou şi începu iar să-l întrebe pe Dumnezeu ce a făcut ca să fie atât de nenorocită. Adăugaţi bezelele, vinul de Spania, căldura din casă. I se făcu r&u.

A trebuit să fie dusă pe pat, să se destupe sticluţe cu săruri, cu eter, ca să-şi vină în fire.

— Domnişoara Constant îi dădea toate îngrijirile ca o femeie care cunoaşte asemenea crize, umbla de colo până colo în odaie, deschidea şi închidea dulapurile, cu sângele rece al experienţei, şi parcă spunea: „Las' cătrece: "

Văzându-şi de treabă, vorbea singură:

— Ce i-a venit să-l ducă pe copilul ăsta la *Iezuiţi?* /... Doar nu-i un pension pentru dânsul, în situaţia lui... Desigur, asta nu s-ot fi înfâmplat dacă s-ar îi sfătuit şi cu mine.. Mie trai mi-ar fi greu *să-i găsesc* un pension, şi încă unul bun! ...

Jack, înspăimântat s-o vadă pe maică-sa în halul ăsta, ' se apropiase de pat şi o privea cu îngrijorare, cerându-i iertare din adâncul inimii pentru supărarea pe care i-o pricinuia.

— Haide, du-te de aici, domnule Jack... Mama-i bine acuma. Trebuie s-o îmbrac.

— Cum, Constant? Vrei să mă duc la balul ăsta? ... Nu-mi arde de petrecere...

— Ei, aş! Las că vă cunosc eu. Peste cinci minute n-o să mai rămână nici urmă... la uitaţi-vă la frumosul costum de „Nebunatică" şi la ciorapii de mătase trandafirii^ şi la boneţica asta cu zurgălăi...

Luase costumul, îl întindea şi făcea să sune şi să steăluceaacă toţi fluturaţii, iar Ida nu li ae putu împotrivi.

În timp ce maică-sase îmbrăca, Jack seduse în budoar, singur, pe întuneric.

Umbra umplea încăperea cochetă, vătuilăj ticsită, în care felinarul de pe bulevard arunca o- licărire «labă. Cu tristeţe, rezemându-şi. Fruntea, de geam, începu să se gândească la ziua aceea plină de emoţii.; şi, încetul ea încetul, fără să-şi poală lămuri de ce, simţi că ajunge „bietul copil*4 despre care preotul

vorbea cu atâta compătimire.

E aşa de ciudat a-auzi că te căinează cineva când tu te crezi fericit Sunt oare nenorociri atât de bine ascunse* încât cei care-s pricina ori victimă lor nici măcar nu le bănuiesc?

Uşa se deschise. Mamă-sa era gata:

— Intră, domnule Jack... să- vezi dacă-i frumos...

O, ce fermecătoare „Nebunatică'1 trandafirie şi. De argint, toată numai atlaz! Ce frumos clinchet de fluturi stâmea la cea mai mică mişcare!

Copilul se uita, admira, iar mama, bine pudrată, zglobie, vaporoasă, cu sceptrul de nebun în mână* râdea lui Jack, îşi râdea ei însăşi în oglinda cea mare, fără să se mai îngrijoreze de ce-i făcuse lui Dumnezeu ca să fte aşa de nenorocită. Apoi Constant îi puse pe umeri o călduroasă pelerină de bal şi o însoţi până la cupeu, în timp ce Jack, sprijinit de balustradă, privea cum coboară pe covorul scării, sprinteni şi neastâmpăraţi de parcă dansul i-ar şi frământa cel doi pantofiori trandafirii brodaţi cu argint care-i duceau mama departe, tare departe de el* la baluri unde nu merg copiii. La cel din urmă clinchet de zurgălăi, se întoarse în casă fără nicio treabă şi, pentru întâia dată, îngrijorat că era părăsit aproape în toate serile.

Când doamna de Barancy mânca în oraş, Jack rămânea în paza domnişoarei Constant.

— O să stea la masă cu tine – zicea mama.

Se puneau două tacâmuri în sufrageria, pe care copilul o găsea foarte mare în zilele acelea; dar, de ccle mai multe ori, Constant, care se plictisea între patru ochi cu băieţelul, ducea cele două tacâmuri în bucătărie şi mâncau la subsol împreună cu ceilalţi servitori.

Un adevărat chef!

Risipă se arăta aici în tot belşugul mesei pătate cu grăsime şi-n veselia gălăgioasă a comesenilor. Fireşte, *factotum-ul* prezida şi nu se sfia să-i înveselească pe cei de faţă cu aventurile stăpânei sale, fără să vorbească totuşi pe şleau şi-n aşa fel ca să nu sperie copilul.

În seara aceea avu loc la subsol o discuţie aprinsă în legătură cu respingerea de la Vaugirard. Augustin, vizitiul, declară că-i cu atât mai bine, fiindcă oamenii ceia ar fi făcut din copil,. Un iezuit, un făţarnic."

Domnişoara Constant se ridică împotriva cuvântului. Nu era

ahtiată după religie, ce-i drept, dar nici nu voia s-o lase hulită. Şi schimbară vorba, spre marea dezamăgire a lui Jack, care-şi ciulea urechiuşele, nădăjduind mereu să afle de ce preotul care părea aşa de bun nu voise să-l primească.

Deocamdată, nu mai vorbeau de Jack. Nici de maică-sa, ci de credinţa religioasă a fiecăruia. Vizitiul Augustin, după ce bea. Avea una destul de ciudată... Dumnezeul său era soarele... Nu cunoştea altul...

— Eu sunt ca elefanţii, mă închin soarelui! ... spunea el fără încetare, cu o îndărătnicie de beţiv.

Până la urmă îl întrebară unde a văzut el că elefanţii se închină soarelui.

— Am văzut asta, odată, într-o fotografie î zise el cu o înfăţişare maiestuoasă şi tâmpă.

Atunci domnişoară Constant îl făcu nelegiuit şi ateu, în timp ce bucătăreasa, o grăsană din Picardia, plină de şiretenie ţărănească, le spunea într-una la amândol:

— Ascultaţi, n-aveţi dreptate... Nu trebuie să cercetezi credinţa...

Dar Jack? ... Ce făcea el în timpul ăsta?

Tocmai la capătul mesei, moleşit de căldura cuptorului ji de nesfârşita discuţie a oamenilor de acolo, adormea cu fata rezemată pe braţ şi cu buclele-i blonde răsfirate pe mâneca de catifea. În toropeală dinaintea somnului, obositor şi neplăcut când stai pe scaun, auzea şuşotind cele trei glasuri ale servitorilor... Acum i se părea că vorbesc de el, dar era departe, tare departe, în ceaţă.

— Al cui să fie oare drăguţul ăsta? Întreba glasul bucătăresei.

— Habar n-am – răspundea Constant – dar ştiu că nu poate să mai rămână aici şi ea m-a însărcinat să-i găsesc un pension.

Între două sughiţuri, vizitiul bâlbâi:

— la staţi, ia staţi un pic. Ştiu eu unul faimos, şi v-ar veni tare bine la şo... socoteală. Se cheamă colegiul... nu, nu colegiul... gim... gimnaziul Moronval. Dar, oricum, e tot un colegiu. Când eram la Saâd, la egipţienii mei, acolo duceam copilul. Ba chiar directorul, un fel de mulatru, îmi dădea mereu prospecte. Trebuie să mai am unul...

Căută în portofelul său, şi printre hârţoagele mototolite pe care le întinse pe masă, apucă una, şi mai soioasă decât celelalte.

— Iaca – zise el, triumfător.

Desfăcu prospectul şi începu să citească sau mai degrabă să silabisească anevoie:

— Gi… Gimnaziu… Moronval… în… în..:

— Dă-o încoace – spuse domnişoara Constant şi, luându-i hârtia din mâini, citi fără să se oprească: *Gimnaziul Moronval, Calea Montaigne 25. În cel mai frumos cartier al Parisului. Instituţie de familie. Grădină mare. Numărul locurilor limitat. Curs de pronunţare franceză prin metoda Moronval-Decostire. Îndreptarea pronunţării străine sau provinciale. Îndreptarea oricăror defecte de pronunţare prin poziţia organelor fonetice…*

Domnişoara Constant se opri să mai răsufle şi' zise celorlalţi:

— Pâi mi se pare foarte potrivit.

— Cred şi eu! … întări femeia din Picardia, care căsca ochii.

— … organelor fonetice… Lecturi expresivă cu glas tare', principii de articulare şi de respiraţie.

Lectura prospectului urmă, dar Jack adormise şi nu mai auzea nimic. Visa.

Da, în timp ce viitorul lui se hotăra în jurul acestei mese dezgustătoare de bucătărie, în timp ce maică-sa costumată în: „Nebuna feică "trandafihe petrecea ca o ne* bună*cine ş£ie> unde, ei! Îlvisa^p©; preotul -da acolo şi glasul pibaiezăter şi. Blândcare «sptB «se:

„Bietul copil 1 "…

N

Gimnaziul Moronvel

…Călea Memtmgne ZS. În cel mai. F rumo» cartier al Parisifclui, zicea prospoetulmoronval.

Într-adevăr, nu poate nimenitägădui căaceastă Cale Montaigne nu, se afhL într-uaul din cele mai frumoase cartiere ale. Parisului, chiar lângă Ghamps-Elysees, şi că nu-i şi foarte plăcut să locuieşti acolo, la un capăt al ei desluşindu-se în zare cheiurile' Senei; iar. La celălalt, fân- tănile arteziene mărginite cu flori, din Rond. Are însă înfăţişarea lipsită de armonie, pestiiţă^ a unei căi deschise în grabă şi încă neisprăvite.

Alături de. Casele mari. Cfeşi împodobesc unghiurile rotunjite cu. — Geamuri mate „cui perdele de mătase de culoare deschisă, cu mici statui aurite* cu glastre rustice de flori, sunt locuinţe, de muncitori,. Cocioabe unde răsună ciocanele rotarilor, şi ale potcovarilor.1 A- rămas acolo o bună bucată da

periferie, pe casei viorile de la Ma*bille o* însufleţesc seara^cu oiarmă^de crişaoătle lux.

Pe vremea aceea servedeau chian pe Ga tea Montaigne, şi cred. Că mai' sunt şi-astăzi, dou&*trei pasaje- murdare, rămăşiţele fostei Alei a Văduvelor, a căror înfăţişare sără-căcioasă contrasta ciudateu splendorile din jur.

Una^ din stradelele* acestea: dădoa ■ în-Calea^ Montaigne la numărul 25 şi se numea pasajul celor Douăsprezece Case» -:

Pe frontonul grilajului, ogival, litere aurite vesteau pompos căacolo se află'instituţia Moronval. Dar cum treceai de grilaj, puneai piciorul în noroiul. Negru şi duhnitor, ca. Neputinţă! De înlăturat, pe care, dărâraăturile şi construcţiile noi îi; revar®â în_ jurul loiy urr* noroi de maidan.

Gârla care curgea prin pasaj, ielinarul legânându- «se în mijloc, iar de amândouă părţile, case deocheate cu cam ere mobilate, clădiri eârpite-'cu seânduri vechi, toate îţi purtau gândul cu patruzeci de ani în urmă, la celălalt capăt al Parisului, spre Chapeue sau' Menilmon tânt.

Din casele acestea de lemn, pe care gaâerii acoperite, balcoane şi scări exterioare le puneau în legătură directă cu strada, se revărsau rufe întinse, cuşti' eu -iepuri, un talmeş-baimeş de copii în zdrenţe, pisici siabeşi coţofene îmblânzite.

De asemenea, te mirai că înhvun loc aşa de îngust putea să mişune -atâta furnicar: de -grăjdari englezi, de servitori fugiţi de la stăpân, atâtea livrele vechi, zdrenţe, jiletci roşii şi şepci în pătrăţele. Adăugaţi oâ-n fiecare seară, la asfinţitul soarelui, se întorceau «colo – după ce-şi isprăveau ziua – femeile care închiriată seaune, trăsura cu capre, mânuitori de la teatral de păpuşi, negustori ambulanţi de crfetarusau^de-cuni de rasă, cerşetori de tot felul, piticii de la: hipodrom* cu-poneii lor microscopici şi o reclanăă'-pancartă, şi veţi avea o idee despre pasajul acesta deosebit,. Aşezat ca o: culisă' ticsită şi întunecată în spatele frumosului decor din[2] Ghamps-*i£lysees, înconjurat de uruitul înăbuşit *tal* trăsurilor, de copaci verzi, de luxul liniştit al răilor largi, şi «are, părea să fie cealaltă faţă a lor, sărăcăcioasă; şi plină: de zgomot.

În mijlocul acestui tot. Pitoresc, gimnastul Moronvâl nu era nelalocul său.

---

2 Adept al uaei seete cettgioase, fondată în secolul al XVII-lea şi răspindită mai ales inrAnglia $1 Statele Uâite.

De mai multe ori pe zi, un mulatru Jnalt, foarte slab, cu păr lins ce-i tădea pe umeri,. Purtând o pălărie de quaker1 eu boruri largi, lăsată pe ceafă ca o aureolă, trecea prin pasaj urmat de vreo şase drăcuşori cu chipuri felurite, de la arămiu^deschis la-negrul cel mai puternic, şi care, îmbrăcaţi în uniforme jerpelite de liceeni, neîngrijiţi, deşelaţi, jigăriţi, ; parcă făceau parte din vreo trupă răzvrătită într-o armată din colonii.

Directorul gimnaziului Moronval îşi plimba „ţărişoarele calde", cum. Le; zicea el, şi acel'du-te-vino al pensionului policrom, îndeletnicirile lui fără şir, uimitoarea înfăţişare a profesorilor completau de minune ciudată fizionomie a pasajului celor Douăsprezece Case.

Desigur, dacă doamna de Barancy şi-ar fi dus ea însăşi copilul la gimnaziu, vederea acestei Curţi a Miracolelor prin care trebuia să treci ca s-ajungi la instituţie ar fi îngrozit-o, şi niciodată n-ar fi consimţit să-şi lase „scumpul micuţ "într-o astfel de cloacă. Dar vizita la *Iezuiţi* fusese aşa de nefericită, primirea atât de deosebită de cea la care se aştepta, încât biata femeie, foarte sfioasă de felul ei şi uşor de descumpănit, se temuse de o nouă umilinţă şi-i lăsase domnişoarei Constant, camerista ei, grijă de a-l înscrie pe Jack la pensionul pe care servitorii i-l aleseseră.

Într-o dimineaţă tristă şi rece, cu ninsoare, cupeul Idei se opri pe Calea Montaigne, în faţa firmei aurite a gimnaziului Moronval.

Pasajul era pustiu, felinarul scârţâia pe frânghie, iar scândurile cocioabelor, hârţoagele care le slujeau drept geamuri, totul avea înfăţişarea mucegăită, prăvălită pe care-o dă o recentă revărsare sau vecinătatea unui canal la care mai sunt de făcut cheiurile.

Îndrăzneţul *factotum* înainta vitejeşte, ţinând copilul cu o mină, iar umbrela în cealaltă.

La a douăsprezecea casă se opriră.

Era tocmai la capătul pasajului, în locul unde se mai îngustează pentru a se îndrepta spre strada Marboeuf, între două ziduri înalte. Câteva crengi negre şi uscate tremurau de frig deasupra unei porţi verzi, spălăcite.

0 curăţenie oarecare vestea vecinătatea aristocraticei instituţii, iar scoicile de stridii, farfuriile sparte, cutiile vechi de sardele, turtite şi goale, erau cu grijă îndepărtate de poarta cea mare, verde, masivă, trainică şi bănuitoare, ca şi cum prin ea s-ar fi intrat într-o închisoare sau Într-o mânăstire.

Adânca tăcere, care, de afară, parcă mărea şi mai mult clădirile şi grădinile gimnaziului, fu străbătută deodată de clopotul pe care domnişoara Constant îl trase cu putere.

Jack simţi că i se strânge inima, la clopotul acela, iar în grădină, vrăbiile îngrămădite pe un singur copac, cu instinctul de asociaţie pe care-l au iarna, când seminţele-s rare „zburară speriate pe marginea acoperişului vecin.

Totuşi nimeni nu veni să deschidă, dar se auziră şuşoteli după canaturile grele, iar la ferestruica zăbrelită, tăiată în grosimea porţii, se arătă o faţă neagră, cu buze groase, ochi bulbucaţi, uimiţi, şi zâmbet tăcut.

— Gimnaziul Moronval? ... întrebă impunătorul *factotum* al doamnei de Barancy.

Capul creţ făcuse loc unui chip deosebit, de manciurian sau de tătar, cu ochi mici. Oblici, umerii obrajilor ieşiţi În afară, craniul îngust şi ţuguiat. Apoi un metis de culoarea cafelei cu lapte veni, la rândul său, curios şi zâmbitor; dar poarla rămânea închisă, şi domnişoara Constant începea să-şi piardă răbdarea, când un glas foarte ascuţit strigă de departe:

— Da’ deschideţi odată, *doaie* de maimuţe ce sunteţi! ...

Îndată şoaptele se înteţiră, neobişnuite şi apăsate.

Cheia se învârti repede şi de mai multe ori în broască ruginită, apoi urmară sudălmi, lovituri, o înghesuială îngrozitoare şi, uşa deschizându-se în sfârşit, Jack văzu spatele liceenilor fugind care încotro, tot atât de speriaţi ca şi vrăbiile de adineauri.

Nu mai rămăsese la intrare decât un mulatru deşirat, cu o cravată albă, legată de mai multe ori în jurul gâtului său jupuit, aşa că faţa-i părea şi mai neagră, şi mai pământie.

Domnul Moronval rugă pe domnişoara Constant să binevoiască a intra. Îi dădu braţul şi trecură printr-o grădină destul de mare, dar cu alei desfundate şi borduri nimici le, care arătau şi mai triste în lumina uniformă şi mohorâtă de iarnă.

Mai multe corpuri de casă, cu forme neobişnuite, se răsfirau la distanţă unele de altele pe pajiştile de odinioară. Gimnaziul era, pare-se, un fost atelier de fotografie hipică din care domnul Moronval făcuse o casă de educaţie. Între altele, o rotondă mare cu geamuri, aşternută cu nisip, slujea elevilor drept sală de recreaţie, iar ochiurile-i de sticlă aşezate ca la o seră, în parte stricate sau crăpate, erau lipite cu nenumărate fâşii de hârtie.

Pe o alee întâlniră un mic negru cu jiletcă roşie, înarmat cu o

mătură mare şi cu o găleată cu cărbuni. Se dădu sfios şi cu respect la o parte în faţa domnului Moronval, care-i zise fbarte repede, în treacăt:

— Foc în salon!

Negrul rămase speriat, încremenit, ca fi cum i s-ar fi vestit că saloaul a luat foc, deşi i se poruncea doar Mprindâ «nul. Foarte repede.

Şi nu era un ordin de prisos.

Nimic aai rece decât vorbitorul ăsta mare, cu. Pardoseală de lespezi spălăcite şi date cu ceară, care-ţi făcea impresia urvui lac îngheţat, şi lunecos. Chiar şi mobilele parcă se apărau de temperatura aceasta polară, împachetate cu -vechi huse de scaune făcute aproape pe măsura lor şi-n care se; îaveleau, de bine de rău, ca bolnavii din spital în halatele lor de uniformă.

Dar «famaişoftra Constant nu vedea nici pereţii dărăpănaţi, nici salonul mare şi gol, care semăna cu un culoar avindâpe oparte-numai geamuri, fotografia hipică lăsând, în treşerea-eijprin-clădirile, acestea nepotrivite, un belşug de luaaiaăa'ece de care mai bine te-aifi lupsit.

Camerista: se-. Bucuea. Numai că face pe cucoana şi că-şi jdă ifose. Strălucea xie plăcere, găsea că şcolarii trebuie «o durâfcanef bina. - Aefe*k>, la aer curat, ca la ţară.

— Întocmai ca la ţară... — Răspundea Moronval, fâţi- mdu-se.

O clipă fură stâggeniţi, până se aşezară, cum se intim plă în locuinţele -sărace, unde vizitatorii parcă sperie totdeauna o sumedenie de atomi nevăzuţi.

NegL'işen'ul aţiţa focul.. Domnul Moronval căuta un scăunel pentru-nobila: străină. În sfârşit, doamna Moronval, născută fâeeostere, pe care se duseseră s-o înştiinţeze, intră şi ea, salutând cu înfumurare. Această mică, foarte mică femeie, cu faţă lungă, palidă, toată numai frunte fi J>ărbie, era pesemne cam gheboasă. Se arata totdeauna din faţă. - Foarte dreaptă, fără să piardă niciun deget din statura-i măruntă şi pentru a-şi ascunde acel nu ştiu ce de prisos pe care ştia. Că-l are între umeri. De altfel, foarte amabilă, prevenitoare şi demnă. Chemă copihil Kngă ea, îi ttezmierdă pletele lungi şi găsi că are ochi fearte frumoşi.

— Odiii maică-şi... — Adăugă obraznic Moronval, ui- Ifrito-ise la<tonmişoara. ©enstairt.

Ea nu se prea ^grăbea să ^tăgăduiască, dar Jack, revol- tat.

Exelamă cu lacrimi înglas:

— Nuti mama... e dădaca mea.

După care, doamna Moronval, născută Decostere, cam ruşinată de familiaritatea soţului, luă; o înfăţişare rezervată. Ce ar fi putut dăuna intereselor instituţiei. Noroc însă că bărbatul ei se arătă şi mai amabil, pricepând că

0 servitoare căreia, i se dă. Sarcina de ar. Duce ea însăşi lat pension copilul stăpânilor trebuia – să aibă oarecare trecere în casă.

Domnişoara' Constant i-o dovedi din plin. Vorbi foarte de sus şi cu glas hotărât, nu ascunse că alegerea pensionului fusese lăsată, numai la vei». Ei şi rostea numele stăpsoă-sL numai iotr-un chip oarecum oerolitotr şi jdin de compătimire; careul deznătlăjduia pe Jack.

Se diseutăi pre^tti: trei. Mii de fmnclpa an, fără a mai socoti rufăria elevuiuii Apoi* de cum spuse suma, Moron- valâncepusă-şiândruge reclamai.

Trei mii de franci! ... S-ar păreao sumăconsiderabilă. Dar. Da; desigur, o recunoştea cel dinţii— Dar gimnaziul Moronval nu semăna. Cu celelalte instituţii. Pe drept cuvânt

1se dăduse, ca-n Germania* numele d& gimnaziu, loc de liber exerciţiu pentru minte şi corp. Aiei, elerâi se in- struiau şi totodată liffiu curtoştinţă de viaţa pariziană* îşi însoţeau profesorii la teatru şi-^n lume. Erau de faţă la marile şedinţe academice ca discuţii literare. În loc sfi facă din ei maimuţe pedante. Îndopate cu greacă şi cu latină, se străduiau să le dezvolte toate simţămintele omeneşti şi să-i deprindă şi ca bucuriile vieţii de familie, da care cei mai mulţi» ca. Străini, erau lipsiţi de multă vreme. Totuşi, învăţătura nu era trecutăcuvederoa* ci, dimpotrivă* oamenii cei mai. De seamă „savanţi, artişti, nu se sfiiseră să se alăture la această operăr filantropică în calitate de. Profesori; —profesori de ştiuse, de istorie, de muzică, de. Literatură. — Ale căror lecţii alternau zilnic cu unr. Curx. De' pronunţare franoaeă printr^o metodă nouă, fără gne$ a cărei autoare e doamna* Mtwonval-Decostere. Ba mai mult;. În fieea*® săptămâna^ a>vea loc: o şedinţă publică de leetură expresivă' cu glas tare, la care erau poftiţi părinţii sau corespondenţii elevil6r şi unde se puteau încredinţa de desăvârşiraa sistemului Moronval.

Logosul limbai diraetaralui; care mai'mult decât oricine ar

fiavutr nevoie de lecţiile de pranunţaret ale nevesti-şi, fu rostit cu atât mai repede, cu cât, fiind creol, înghiţea pe jumătate cuvintele, îl desfiinţa; pe r în- cuvfetarea lui, zicea „pofeso de liteatuă “în loc de profesor de literatură», şi „opeă filantopică” în loc de: operă filantropică.

Ce-are a face. Domnişoara Constant rămase înmărmurită.

Chestiunea preţului nici nu se punea pentru ea, ştiţi bine. Ţinea, mai cu seamă, ca băiatul să primească o educaţie distinsă şi aristocratică.

— O, cât despre asta… — Zise doamna Moronval, născută Decostere, ridicându-şi capul lungăreţ.

Iar bărbatul ei adăugă cum că nu primea în gimnaziu decât străini distinşi, moştenitori de familii mari, nobili, prinţi. Chiar acum creştea un copil de sânge regesc, pe însuşi fiul regelui din Dahomey. De astă dată, entuziasmul domnişoarei Constant depăşi orice margine.

— Un fiu de rege! … Auzi, domnule Jack, vei fi crescut împreună cu un fiu de rege!

— Da – reluă grav institutorul – maiestatea sa m-a însărcinat cu educaţia alteţei sale regale şi, fără să mă laud, cred c-am izbutit să fac din el un om de seamă din toate punctele de vedere.

Ce avea oare negrişorul de colo care făcea focul, de se tot frământa astfel şi mişca într-una căldarea de cărbuni, cu un zgomot grozav de tuci?

Institutorul urmă:

— Sper, şi doamna Moronval-Decostere, aici de faţă, speră ca şi mine, că tinărul rege, suindu-se pe tronul strămoşilor săi, îşi va aminti bunele sfaturi, bunele pilde pe care i le-au dat profesorii lui din Pariş, frumoşii ani petrecuţi lângă ei, neobositele lor îngrijiri şi străduinţa lor fără preget.

Aici Jack se miră nespus văzând că negrişorul, care mai trebăluia în faţa căminului, clătină spre el din capu-i creţ, rotindu-şi totodată albul ochilor, cu o schimă de energică şi furioasă dezminţire. Oare voia să spună că alteţa sa regală n-o să-şi amintească nicidecum frumoasele lecţii din gimnaziul Moronval, sau că nu le va păstra nicio recunoştinţă?

Ce putea să ştie sclavul ăsta?

După ultimul logos al profesorului, domnişoara Constant se arătă gata să plătească, după obicei, un trimestru înainte.

Moronval făcu un gest mândru care însemna: „Nu-i nicio grabă! “…

Dimpotrivă, era foarte mare.

O striga toată casă prin mobilele ei şchioape, pereţii coşcoviţi şi covoarele roase; şi haina neagră, jerpelită a lui Moronval spunea în felul ei că-i grabă, ca şi rochia ponosită şi cu luciu a micuţei doamne cu bărbie mare. Dar mai mult ca orice o dovedi zorul celor doi soţi de a aduce din încăperea alăturată un minunat registru cu încuietoare pentru a înscrie în el numele, vârsta noului şcolar şi data intrării lui la gimnaziu.

În timp ce rânduiau lucrurile acestea grave, negrul mai sta chincit în faţa focului, pentru care prezenţa lui părea cu totul de prisos.

Căminul, care mai Întâi nu voise să mistuie nici măcar o surcică, după cum stomacurile strânse de prea mult post nu mai primesc de loc hrană, mânca acum lacom şi înteţea cu toată puterea curentului său de aer o frumoasă flacără roşie sforăind cu toane.

Negrişorul. Cu capul în pumni, cu ochii aţintiţi ca-n extaz, întunecat pe fondul acesta strălucitor, semăna cu o mică umbră drăcească. Deschidea gura râzând pe înfundate, cu ochii holbaţi. Ai fi zis că frigurosul absoarbe de pretutindeni căldura şi lumina, învăluit în razele căminului, pe când afară, sub cerul noros şi gălbui, zăpada se învolbura, albă.

Jack era trist.

Moronval, cu toată înfăţişarea lui blândă, părea răutăcios.

Şi-apoi, în pensionul ăsta ciudat, copilul se simţea pierdut şi mult mai departe de maică-sa, ca şi cum elevii de culoare, veniţi din toate colţurile pământului, ar fi adus acolo tristeţea părăsii’ii şi îngrijorarea marilor depărtări.

Totodată îşi amintea liceul din Vaugirard, aşa de bine adăpostit, plin şi fremătător, copacii frumoşi, sera călduţă, toată atmosfera de blândeţe şi de linişte atentă, a cărei senzaţie i-o dăduse mâna rectorului pusă o clipă pe capul lui.

Ah, de ce n-a rămas acolo! … Şi, venindu-i gândul ăsta, îşi zise că poate nici aici n-or să vrea să-l primească.

O clipă îi fu tare frică.

Lângă masă, în jurul registrului gros, cei doi Moron- vali şi Constant şopteau între ei, privindu-L Prindea crâmpeie de fraze şi semnele pe care şi le făceau cu ochiul, vorbind despre el.

Femeia cea micuţă, cu faţa lungă, îl privea cu simpatie, şi de două ori Jack o auzi murmurând că şi preotul: „Bietul copil! M...

Cum? Şi ea 7 Oare ce aveau cu toţii să-l plângă?

Eraceva îngrozitor compătimirea aceasta, care-l apăsa^ Îi venea să plângă de ruşine, iar m sufletu-i de copiii mila dispreţuitoare o punea în seama vreunei ciudăţenii a costumului său, a pulpelor goale ari a părului prea lung. Dar, mai mult ca orice, îl înspăimânta deznădejdea maicărsi dacă. Nuda cum nu. L-ar primi.

Deodată o văzu pe domnişoara Constant că scoate din geantă şi înşiră hârtii şi monede de aur pe postavul verde, vechi şi pătat cu cerneală.

Va să ziuă îl primeau. Se bucură sincer, bietul copil; fără să-şi închipuie că. Acok), pe masa aceea, s-a iscălit nenorocirea vieţilui,. A întregii lui vieţi jalnice.

În clipa aceea, o puternică voee de bas izbueni în grife- dina pustie: —

V ***'^hiittgttâţB-ddbfitufetfl fărina. Rece.7.*** \v

Geamurile voris tarul ui tot mai tremurau, când un bărbat bondoc şi spătos*. Cu tiahie de catifea neagră, cu părul ras şi barbă-n. Furcă deschise uşa zgomotos.

— Foc în. Salon.! Strigă ei eu o uimire caraghioasă. Ce mai lux! *Biî! Biî!* Am pus mâna pe o ţiaişoară caldă... *Bai! Băi!*

Cu o manie de cântăreţe ca să constate drept în fundul clapelor lui subterane prezenţa unui oarecare *de* de jos de care- era foarte mândru şi mereu îngrijorat, noul venit Îşi puncta toate frazele cu câte un bit/*bai!* Un fel' de muget înăbuşit ce parcă ieşea chiar din pământ, prin locurile pe unde trecea.

Văzând o doamnă străină, copilul şi talerii aşezaţi grămadă, se opri. Scurt, iar vorba-i pieri pe buze. Uimirea, bucuria, năuceala se luptau pe faţa lui ai cărei muşchi păreau mlădiaţi: după felurite expresii.

Moronval se întoarse grav către cameristă:

— Domnul Labassindre, de la Academia imperială de muzică, profesoral nostru de canto...

Labassindre salută de două ori, de trei ori, apoi „pentru a-şi lua o ţinută, dădu un picior negrişorului, care se făcu nevăzut fără să scoată o vorbă, ridicându-şi căldarea cu cărbuni.

*(*Uşa se deschise iar ea să intre doi inşi.

Unul foarte urât, căruni, cu faţa vicieană şi rasă, cu ochii

împodobiţi de ochelari cu sticle convexe. - Şi încheiat până la bărbie într-o redingotă veche ce purta pe revere toate urmele stângăciei lui de miop. Era doctorul Hirsch, profesor de matematici şi de ştiinţe naturale. Răs- pândea un miros puternic de sodă, ţi, datorită experienţelor chimice de tot felul, degetele-i erau multicolore – galbene, verzi, albastre, roţii.

Ultimul care intrase făcea ua-ciudat conteast eu aseeastă paiaţă. Băiat destul de frumos, imbricat cu desăvârşită îngrijire, cu mănuşi de culoare deschisă, părul dat pretenţios pe spate, ca pentru a mări o frunte neafârşită, avea privirea pierdută, dispreţuitoare, iar mustaţa-i bogată, blondă, foarte pomădată, chipu-i lat şi palid îi dădeau înfăţişarea unui muşchetar bolnav. Moronval Îl prezentă drept „marele nostru poet Amaury d'Argenton, profesor de literatură".

Înaintea monedelor de aur se arătă şi el tot atât de uimit ca şi doctorul Hirseh ţi cântăreţul -Labassindre. Un fulger trecu prin ochii lui reci care se închiseră numaidecât. După o privire circulară aruncată de sus copilului şi dădacei lui. Apoi se apropie de ceilalţi profesori aşezaţi înaintea focului şi, după ce se salutară, se uitară tustrei imul la altul, fără să-şi vorbească şi cu feţe nedumerite şi voioase.

Domnişoara Constant găsi că d'Argenton ăsta părea miiadru; lui Jack îi făcu o impresie nelămurită de scârbă şi de groază.

Copilul avea să sufere de pe urma tuturor celor cane se aflau acolo, dar şi mai mult din pricina. Acestuia decât a celorlalţi. Parc-ar fi bănuit ceva. De cum îl -văzuse in- trând, îşi ghicise instinctiv duşmanul, şi privirea aspră încrucişându-se cu a lui îl îngheţase până-n adâncul inimii.

O, de câte ori în durerile vieţii lui trebuia să întâlnească ochii aceia albaştri spălăciţi, adormiţi sub pleoapele grele, şi a căror deşteptare avea sclipiri de oţel, o strălucire de nepătruns. S-a spus că ochii simt ferestrele sufletului, dar aceştia erau ferestre aşa de -biae închise, încât te puteai îndoi că ar mai fi un suflet îndărătul lor.

Când domnişoara Constant şi soţii Moronval isprăviră vorba, mulatrul se apropie de noul său elev şi, bătându-l prieteneşte pe obraz, îi zise:

— Haide, haide, micul meu prieten... Trebuie să te-a- răţi mai vesel cu noi.

Într-adevăr, când s& se despartă de camersită, Jack simţi că

ochii i se umplu de lacrimi. Nu doar că i-ar fi fost prea dragă, oricum însă, făcea parte din casă, se apropia zilnic de maică-sa, iar despărţirea i se părea definitivă după plecarea grăsunei.

— Constant, Constant – îi repetă el încet, agăţându-se de fusta ei – spune-i mamei să vină să mă vadă.

— Da, da, o să vină, domnule Jack... numai nu trebuie să plângi...

Şi ce ar mai fi plâns! I se păru însă că toţi oamenii aceia îl cercetau, că profesorul de literatură îşi aţintea asupra lui privirea ironică de gheaţă, şi a fost de ajuns ca să-şi înăbuşe deznădejdea.

Afară viscolea.

Moronval propuse să trimită după o trăsură, dar, spre marea uimire a tuturor, *factotumr*-ul spuse că' Augustin şi cupeul o aşteaptă la capătul pasajului.

Un cupeu, drace!

— Fiindcă veni vorba de Augustin – zise ea – mi-a dat o însărcinare... N-aveţi aici un elev pe care-l cheamă Saâd?

— Ba da... cum nu... Bun băiat... — Răspunse Moronval.

— Şi un bas minunat! ... O să-l auziţi... — Adăugă Labassindre, aplecându-se afară să-l strige pe Saâd cu glas de tunet.

Un urlet groaznic îi răspunse, urmat de ivirea bunului băiat. Intră un licean înalt, oacheş, a cărui tunică, la fel cu toate tunicile, veşminte trainice pe trupuri chinuite de creştere, era prea strimtă şi prea scurtă, strânsă ca un caftan, aşa că băiatul părea de pe acum un egiptean îmbrăcat europeneşte.

Ceea ce-i întregea înfăţişarea era un chip cu trăsături destul de regulate şi destul de plin, dar a cărui piele galbenă, întinsă mai să crape, parcă-i fusese dată cu atâta zgârcenie, încât ochii i se închideau de la sine când deschidea gura, şi invers.

Nenorocitul băieţandru cu pielea prea scurtă te ispitea să-l înţepi, să-i faci o crestătură, ceva să-l uşureze.

De altfel, şi-l amintea foarte bine pe vizitiul August în? Care slujise la părinţii lui şi-i dădea toate mucurile de ţigară.

— Ce vrei să-i spun din partea dumitale? Întrebă dom- nişoara Constant, cât mai binevoitoare.

— Nimic... — Răspunse scurt elevul Saâd.

— Şi părinţii ce-ţi mai fac? ... Ai ştiri de la ei?

— Nu.

— S-âu întors în Egipt, cum aveau de gând?..:

— Nu ştiu... nu-mi scriu niciodată...

Într-adevăr, mostra educaţiei Moronval-Decostere nu era prea tare în răspunsuri şi, ascultându-l, Jack gândea lucruri ciudate.

Felul cu totul nepăsător cum vorbea tânărul de părinţii lui, adăugat la ceea ce spusese adineauri domnul Moronval despre viaţa de familie ce lipsea din copilărie celor mai mulţi dintre elevii lui şi pe care el se străduia să le-o redea, îi făcu o impresie înfiorătoare.

ı se părea că rămâne printre orfani, printre copii părăsiţi, tot atât de părăsit el însuşi, ca şi cum ar sosi din Tombuctu sau din Tahiti.

Fără voie se agăţă de rochia urâcioasei servitoare care-l adusese:

— Ah, spune-i să vină să mă vadă... spune-i să vină să mă vadă!

Iar când uşa se închise după fustele cu volane ale factotum-ului, înţelese că s-a sfârşit, că o parte întreagă din viaţa lui, traiul său de copil răsfăţat, se afunda de pe acum în trecut şi că niciodată nu va mai trăi zilele acelea fericite.

În timp ce plângea tăcut în picioare, rezemat de uşa grădinii, o mină se întinse spre el, ţinând ceva negru. Era lunganul Saâd, care, pentru a-l mângâia, îi dădea mucuri de ţigară.

— Ia-le odată... nu te sfii. Am un cufăr plin... — Zicea interesantul tânăr, închizând ochii ca să poată vorbi.

Jack, zâmbind printre lacrimi, îi făcea semn că nu, ’ că nu-i trebuiau minunatele mucuri, iar elevul Saâd, a cărui elocvenţă era foarte mărginită, sta înfipt înaintea lui, nemaiştiind ce să-i spună, când domnul Moronval le întoarse.

3 Jlcic

Se dusese s-o petreacă pe domnişoara Constant până la cupeu şi venea însufleţit de o respectuoasă îngăduinţă pentru mâhnirea noului său elev.

Vizitiul Augustin avea o blană aşa de frumoasă, calul cupeului părea aşa de sprinten, încât mândra înfăţişare a echipajului său folosi micului de Barancy. Norocul lui, fiindcă, de obicei, domnul Moronval, pentru a potoli dorul „ţărişoarelor calde”, recurgea la o metodă şuierătoare, cu şfichi, tăioasă şi nicidecum Decost&re.

— Aşa, aşa – zise el egipteanului – caută să-l înveseleşti... Jucaţi-vă împreună... dar, întii, duceţi-vă în sală, unde-i mai cald

decât aici... Vă dau liber până mâine pentru sărbătorirea noului elev.

Bietul elev nou!

În rotondă cea mare, cu geamuri, unde vreo zece metişi se jucau de-a prinselea urlând, toţi se îngrămădiră în jored Ini, întrebrndu-l în limbile lor neînţelese. Cu buclele lui blonde, cu haina scoţiană, pulpele goale, nemişcat şi sfios în mijlocul. «ţărişoarelor calde", slabe şi vioaie, care dădeau inir-una din mâini, părea un mic parizian elegant, rătăcit în Grădina Plantelor.

Gândul ăsta care-i veni lui Moronval îl înveseli mult, dar din râsul lui pe înfundate îl opri zgomotul unei discuţii foarte însufleţite, unde faus0sul *bu! ... bii!* Al lui Labassindre şi glăsciorul solemn al doamnei Moronval se încăierau într-o luptă aprigă. Înţelese numaidecât despre ce era vorba şi se grăbi să vină în ajutorul nevesti-şi, care apăra eroic banii trimestrului împotriva reclamaţiilor • profesorilor, cărora fi se datorau lefurile cu mare întâr- âere.

Evarist Moronval, avocat şi literat, fusese adus din Pointe-â-Pitre la Pariş, în 1848, ca secretar al unui deputat din Guadelupa.

Pe vremea aceea era un vlăjgan de douăzeci şi cinci de ani, plin de ambiţie şi nesăţios, nelipsindu-i nici instrucţia, nici inteligenţa. Fără avere, primise să intre În slujba cuiva, ca să nu-şi plătească drumul şi să poată ajunge până în straşnicul Pariş, a cărui flacără se întinde atât de departe prin lume, încât atrage chiar fluturii din colonii. _

Abia eoborât de pe vapor, îşi părăsi deputatul, făcu câteva cunoştinţe şi se avântă mai întâi în politica de oratorie cu multe gesturi, nădăjduind să-şi regăsească În ea succesele de peste mări. Da* nu ţinuse seama de zeflemeaua pariziană şi de afurisitul de accent creol, de care, cu toate sforţările lui, nu s-a putut dezbăra niciodată.

Prima dată când vorbi în public – era în nu mai ştiu ce proces de presă – se năpusti furios împotriva tuturor acestor *mizeabili conicai cae dezonoează Uteatua,* şi uriaşul hohot de râs cu care i-a fost {«imit logosul îl înştiinţă pe bietul „Evaist Moonval44 ce greu li va fi să-şi facă un nume ca avocat.

Se mulţumi deci să scrie; dar înţelese curând că nu-i tot atât de uşor să fii celebru la Pariş ca la Ponte-â-Pitre. Plin de trufie,

răsfăţat de succesele din locul său de baştină, şi apoi peste măsură de violent, trecu pe rând la mai multe gazete, dar nu putu rămâne la niciuna.

Atunci începu pentru el cumplita viaţă când tragi mâţa de coadă şi care te frânge îndată sau te oţeleşte pentru totdeauna. A fost unul din cei zece mii de prăpădiţi ai Parisului, flămânzi şi fuduli, care se deşteaptă în fiecare dimineaţă buimăciţi de foame şi de visuri ambiţioase, mănâncă lacom pe stradă dumicaţi dintr-o chiflă de cinci bani ascunsă în buzunar, îşi înnegresc hainele cu cerneală de pe condei, gulerele cămăşilor şi le albesc cu cretă de biliard, iar pentru a se încălzi n-au decât caloriferele bisericilor şi ale bibliotecilor.

Cunoscu toate umilinţele, toate necazurile: şi creditul tăiat la birt, şi cheia camerei mobilate pe care nu vor să ţi-o mai dea la unsprezece noaptea, şi luminarea prea* scurtă pentru veghe, şi pantofii în care intră apa.. ’

Fu şi el unul dintre profesorii de „orice”, care- b&t în zadar caldarâmul Parisului, scrise broşuri umanitare, articole pentru enciclopedii, cu jumătate de ban rândul, o istorie a evului mediu în două volume a douăzeci şi cinci de franci volumul, rezumate, manuale, şi copie piese de teatru pentru anumite case de comerţ.

Meditator de engleză prin pensioane, fu dat afară fiindcă bătuse elevii – vechi- obicei de creol. Apoi umblă stăruitor să intre sub-grefier la morgă, dar nu izbuti din lipsă de protecţie, cât şi din pricina unui oarecare dosar politic.

În sfârşit, după trei ani de asemenea groaznic trai, când mâncase nenumărat de multe ridichi negre şi anghi- nare crude, când îşi pierduse iluziile şi îşi ruinase stomacul, găsi din întâmplare o lecţie de engleză într-un pension de fete ţinut de trei surori, domnişoarele Decostere.

Cele două mai mari trecuseră de patruzeci de ani, a treia împlinea treizeci. Mărunţică, sentimentală şi plină de pretenţii, inventatoarea metodei Decostere era ameninţată, ca şi surorile ei, să rămână fată bătrână, când Moronval o ceru şi fu primit.

Odată căsătoriţi, mai trăiră câtva timp în instituţia unde amândoi erau de folos, dând lecţii. Dar Moronval păstrase din timpul sărăciei obiceiul de a hoinări, de a sta prin cafenele, cât şi o droaie întreagă de boemi care năvăli în paşnicul şi cuviinciosul pension. Pe lângă toate, mulatrul se purta cu elevii

ca şi cum ar fi condus o plantaţie de trestie de zahăr. Bătrânele domnişoare Decostere, care îşi iubeau nespus sora, fură totuşi silite să îndepărteze perechea, despăgubind-o cu vreo treizeci de mii de franci.

Ce să facă cu banii V

Moronval dori întâi să întemeieze o gazetă, o revistă, dar frica să nu-şi toace comoara fu mai puternică decât bucuria de a se tipări pe loc.

Înainte de toate, îi trebuia un mijloc sigur de a se îmbogăţi şi, tot căutându-l, îi veni într-o zi o idee genială.

Ştia că din ţările cele mai îndepărtate se trimit copii să-şi facă educaţia la Pariş. Sosesc din Persia, sosesc din Japonia, din India, din Guineea, încredinţaţi unor căpitani de vapoare sau unor negustori care le slujesc drept corespondenţi.

Toţi copiii aceştia având de obicei mulţi bani şi nu prea ştiind cum să-i întrebuinţeze. Moronval intolese că dăduse peste o mină uşor de exploatat. Ba mai mult, sistemul doamnei Moronval-Decostere putea fi foarte bine folosit pentru a îndrepta tot felul de accente străine şi de pronunţări greşite. Mulatrul recurse la câteva legături păstrate cu gazetele din colonii, ca să i se publice o reclamă uimitoare scrisă în mai multe limbi şi reprodusă în ziarele din Marsilia şi din Le Hâvre, între numele vapoarelor gata de plecare şi exlraclele *Biroului Veritas.*

Chiar din primul an, nepotul imamului din Zanzibar şi doi negri chipeşi sosiră la Batignoles. În micul apartament al lui Moronval, pe viitor prea strâmt pentru nego- tul său. Atunci începu să caute un local încăpător şi, pentru a împăca totodată economia şi cerinţele noii lui situaţii, închirie în groaznicul pasaj al celor Douăsprezece Case – cu un grilaj atât de frumos în Calea Mon- taigne – clădirile părăsite ale unui atelier de fotografie hipică ce dăduse faliment de curând, caii nevoind niciodată să pătrundă în cloaca aceea.

Noul pension cam păcătuia prin mulţimea geamurilor; dar asta numai deocamdată, fiindcă fotografii dăduseră lui Moronval speranţa unei apropiate exproprieri pentru o stradă închipuită în cartierul acela de pe acum atât de spintecat din toate părţile de atâtea căi neisprăvite.

Un bulevard trebuia să treacă pe acolo; proiectul se afla în studiu. Vă daţi seama ce tulburare aduse în pensionul Moronvalilor despăgubirea aceasta în perspectivă. Dormitorul va

fi umed, sala de recreaţie va avea vara temperatura unei sere calde. Nu-i nimic! Totul era să iscălească un contract pe timp îndelungat, să pună la poartă o firmă mare, aurită, şi-apoi să aştepte.

De douăzeci de ani, câţi parizieni nu şi-au pierdut minţile, averea, viaţa în frigurile aşteptării! ... D cuprinseră cu furie şi pe Moronval. De atunci nu-i mai pasă de educaţia elevilor, nici de bunul lor trai. Când trebuiau reparaţii grabnice, răspundea: „O să se schimbe curând" ... sau: „Nu mai avem decât vreo două luni "...

Şi ce mai planuri fantastice, bizuindu-se pe nemaipomenita sumă de pe urma exproprierii. Avea să-şi urmeze afacerea cu „ţărişoarele calde" pe o scară mult mai întinsă, făcând din ea o măreaţă operă civilizatoare şi rodnică.

Deocamdată îşi lăsa în voie gimnaziul, se istovea în drumuri zadarnice şi, de câte ori se întorcea, întreba:

— Ei? ... A venit cineva pentru *expopiee?*

Nimic.. Niciodată nimic.

Dar ce naiba aşteptau?

Peste pu; în înţelese c-a fost păcălit; şi-n firea lui iute şi siabă de creol Uindav, descurajarea se prefăcu repede în laşitate. Nici măcar nu-şi mai supraveghea elevii. Doar să se culce devreme, ca să ardă cât mai puţine lemne şi lumină, nu li se cerea nimic mai mult.

Ziua lor se împărţea în ore de clasă nestabilite, fără program, după toanele directorului, şi tot felul de însărcinări cu care el împovăra copiii pentru serviciul său personal.

la început, cei mari urmau careurile unui liceu. Des- fiinţă cheltuiala aceasta, păstrând-o însă pe buletinele trimestriale.

Parcă profesorii particulari n-ar înlocui cu folos rutina universitară? Şi Moronval chemă în jurul său vechile lui cunoştinţe de cafenea, un medic fără diplomă, un poet fără editor, un cântăreţ fără angajament, nişte declasaţi, oameni care n-au răzbit în viaţă, nişte rataţi, toţi furioşi ca şi el împotriva societăţii care le respingea talentele.

Aţi băgat de seamă cum se caută oamenii aceştia în Pariş, cum se atrag, cum se adună, sprijinindu-şi unul altuia plângerile, pretenţiile, vanităţile lor trândave şi sterpe? De fapt, plini de un dispreţ reciproc, îşi fac o galerie binevoitoare de admiratori, în afară de care, pentru ei, nu mai există nimic.

Judecaţi ce trebuie să fi fost lecţiile unor asemenea profesori, lecţii abia plătite şi din care cea mai mare parte se irosea în discuţii la un ţap cu bere, într-un fum de lulele aşa de des, încât până la urmă nu se mai vedeau şi na se mai auzeau. Totuşi vorbeau tare, îşi smulgeau cuvintele din gură, discutau jnnă la absurd puţinele idei pe care le aveau, Într-un vocabular anumit în care arta, ştiinţa, literatură, trase în toate părţile, pocite, sfâşiate, se risipeau în zdrenţe ca nişte stofe scumpe sub ac |i unea unor acizi puternici.

Şi „ţărişoarele calde" ce făceau printre toţi aceştia?

Numai doamna Moronval, care păstrase bunele tradiţii din pensionul Decostere, îşi lua rolul în serios; dar cârpitul, bucătăria, îngrijirea acestui mare aşezământ dărăpănat îi răpea o bună parte din timp.

Trebuia doar că, cel puţin pentru ieşirile în oraş, uniformele să fie în regulă, fiindcă elevii erau foarte mân- dri de tunicile lor, toate fără deosebire, înzorzonate cu galoane până la cot. La gimnaziul Moronval, ca-n unele armate din America de Sud, nu erau decât sergenţi, slabă compensaţie pentru tristeţile exilului şi bătăile directorului.

Şi mulatrul nu glumea! În cele dintâi zile ale trimestrului, când casa de bani i se umplea, îl mai vedeai zâmbind; dar apoi se răzbuna bucuros pe pieile acelea negre, de sângele negru pe. Care-l avea în vine.

Yiolenţa lui isprăvi ceea ce trândăvia-i începuse.

Peste puţin, citi va corespondent, armatori ţi consuli, ' se alarmară de educaţia-, perfecţionată a gimnaziului Mo- ronvaL Mai mulţi copii fură retraşi. Din cele cincisprezece „ţărişoare calde" de la început nu mai rămaseră decât opt.

„Numărul locurilor limitat1* – glăsuia prospectul. Singura frază acum adevărată;

O tristeţe mohorâtă plutea peste- marele stabiliment golit, ba chiar ameninţat de-un sechestru, când. Deodată sosi micul Jack, adus de-Ceoatant.

Desigur, trimestrul plătit. Înainte nu reprezenta o avere, dar Moronval înţelesese tot folosul ce se putea trage din situaţia noului elev şi a ciudatei mame, pe care o şi ghicea fără a-o cunoască*

Aşa că ziua aeeea fii un scurt răgaz în asprimea şi mâniiie mulatrului. În cinstea noului elev se? Dădu o masă mare, la care

luară parte toţi profesorii, iar „ţărişoarele calde” căpătară un strop de vin, ceea ce nu li se mai întâmplase de multă vreme;

IU

Mărirea şi decăderea micului rege Madu-Ghezo

Dacă gimnaziul Moronval mai există, ceea ce-mi place să cred, atrag atenţia comisiei de salubritate asupra dormitorului respectabilei uzine, ca fiind locul cet mai nesănătos, cel mai nepotrivit, cel mai umed unde au fost vreodată culcaţi copii.

Închipuiţi’-vă o clădire lungă, toată numai parter, fără ferestre, luminată doar de sus prin geamuri în tavan, şi-n care plutea un miros de eter şi de colodiu cu neputinţă de înlăturat, deoarece clădirea slujise odinioară pre- paraţiilor fotografice. Proprietatea era aşezată în fundul unei grădini pariziene, unde se înalţă ziduri mari, mo- horâte, mute, acoperite cu iederă, a căror umbră aşterne mucegai oriunde se întinde.

În spatele unei frumoase case boiereşti, dormitorul se rezemă de un grajd ce răsuna la orice *oră.* De trppăi- tul cailor şi de zgomotul unei pompe care ţâşnea neîncetat, desăvârşind înfăţişarea umedă a şandramalei unde căpătai reumatism, înconjurată la jumătatea înălţimii zidurilor de o înfiorătoare dungă verde, ca de linia nivelului apei.

De la un capăt la celălalt al anului era veşnic umed, cu singura deosebire că, după anotimpuri, umezeala era ori foarte rece. Ori foarte caldă. Vara, şandramaua fără aer, peste măsură de Încălzită prin geamlâc şi evaporând în răcoarea nopţii toată căldura-i de peste zi, se umplea de abur ca o cameră de baie şi mustea prin toate crăpăturile pietrelor.

Pe lângă toate, sumedenie de gângănii ce trăiau în preajma iederii bătrâne, atrase de lumina geamurilor, se furişau prin cele mai mici crăpături, zburau agale sau alergau pe tavan, foşnind şi pocnind, apoi cădeau greoi pe pături, ispitite de albeaţa cearşafurilor.

Umezeala iernii era mai bună. Frigul cădea din cer cu sclipiri de stele, se ridica din pământ pe sub uşi şi prin podeaua subţire, dar puteai să te ghemuieşti sub plapumă, cu genunchii la gură şi, după câteva ceasuri, te încălzeai.

Ochiul părintesc al lui Moronval înţelesese numaidecât ce întrebuinţare să dea acestui fel de şopron nefolositor, stingher printre mormane de gunoaie şi de culoarea negricioasă cu care ploile mari şi fumul Parisului îmbâcsesc repede clădirile părăsite.

— Aici dormitorul – zisese mulatrul fără şovăire.

— Poate să fie cam umed – îndrăznise cu blândeţe doamna Moronval.

El rânjise:

— „Ţărişoarele calde “se vor mai răcori..;

La drept vorbind, era loc pentru zece paturi; aşezară vreo douăzeci, cu un spălător în fund, un covor păcătos sub uşă şi… gata *domitoul,* cum zicea el.

Şi de ce nu, la urma urmei? Dormitorul e locul unde dormi. Ei bine! Copiii dormeau acolo, fără a ţine seamă de căldură, de frig, de lipsa de aer, de gângănii, de zgomotul pompei şi de tropăitul furios al căilor. Se alege; m cu reumatism, oftalmie, bronşită, dar dormeau tun, liniştiţi, zâmbitori, oftând, cuprinşi de plăcuta toropeală a somnului de după joacă, exerciţii şi zile fără griji.

O, sfântă copilărie!

…Totuşi,. În prima noapte, Jack nu închise ochii. Nu se culcase niciodată în casă străină, şi prea era mare deosebirea între odăiţa lui, luminată de o candelă, plină de jucăriile-i cele mai di’agi, şi întunericul, ciudăţenia locului unde se afla.

De cum se culcaseră elevii, servitorul negru luase lampa, şi de atunci Jack rămăsese treaz.

La licărirea firavă ce cădea prin geamurile pline de zăpadă se uita la paturile de fier puse cap la cap de-a lungul sălii, cele mai multe goale, netede, cu păturile făcute sul la căpătâi; numai vreo şapte-opt ocupate, umflate de mişcările celor care dormeau şi însufleţindu-se cu o răsuflare, cu un sforăit, cu o tuse seacă, înăbuşită sub cearşafuri.

Noul elev avea cel mai bun loc, ceva mai adăpostit de vântul de la uşă şi de zgomotul grajdului. Oricum, tot nu-i era cald şi nu putea dormi de frig şi din pricina vieţii neprevăzute în care intră. Legănat de valul îndelungatei vegheri, îşi revedea ziua întreagă, luminată de amănunte foarte exacte, cum se întâmplă adesea în vis, unde gândul, străbătut de mari goluri, se înnoadă mereu prin fire strălucitoare, grele de amintiri. Aşa, cravata albă a lui Moronval, silueta lui de lăcustă mare, cu coatele lipite de trup, care-i ieşeau la spate ca nişte labe, ochelarii din cale-afară de bombaţi ai doctorului Hirsch, paltonul lui presărat cu pete se perindau pe dinaintea copilului, şi mai ales, o! Mai ales, privirea trufaşă, rece, ironică şi albastră a „inamicului”.

Groaza acestui ultim gând era aşa de mare, încât, fără voie, îndată-i fugea mintea la maică-sa, ca la un apărător... Ce făcea în clipa aceea? Bătea unsprezece la tot felul de orologii îndepărtate. Nici vorbă că era la bal sau la teatru. Avea să se întoarcă peste puţin, înfofolită în blănuri şi-n dantela glugii.

Când se întorcea astfel, oricât ar fi fost de târziu, ’ deschidea uşa lui Jack şi se apropia de patul lui: „Dormi; Jack? “Chiar în somn o simţea lângă el, zâmbea, îşi întindea fruntea şi, cu ochii pe jumătate deschişi, zărea strălucirea gătelii. Şi rămânea o vedenie luminoasă, parfumată, ca şi cum o zână s-ar fi coborât spre el într-un nor înmiresmat cu stânjenei.

Şi acuma...

Totuşi, printre mâhnirile zilei, se mai streeurau şi câteva bucurii de amor-propriu.: galoanele, chipiul ţi fericirea de arşi fi ascuas pulpele lungi într-o uniformă albastră cu vipuşcă roşie. Era ea cam lungi, dar aveau s& i-o potrivească. Doamna Moronval chiar însemnase cu bolduri cutele ce trebuiau făcute. Apoi s-a jucat, a făcut cunoştinţă cu colegii lui, ciudaţi, dar băieţi buni, cu toată sălbăticia purtfeii kr. S-au bătut cu bulgări de zăpadă în aerul curat şi rece din grădină, şi asta a fost ceva nou, plin de farmec pentru un copil crescut în budoarul călduţ al unei femei frumoase.

Dar pe Jack îl frământa un singur lucru. Ar fi vrut să vadă pe alteţa sa regală. Unde era micul rege din Dahomey, de care domnul Moronval, vorbea atât de mişcător? În vacanţă.? La infirmerie? ... Ah, de-ar putea să-l cunoască să-i vorbească, să se împrietenească amândoi.

Întrebase care-i numele celor opt „ţărişoare calde”. Nu era nici urmă de prinţ printre ei. În sfârşit, se hotă- râse să-i spumă lunganului Said:

— Nu cumva alteţa sa regală nu-i în pension?

Tânărul eu pielea prea scurtă îl privise lihnit, făcând ochii atât de mari, încât îi rămăsese prea puţină piele ca să poată închide gură o clipă. Folosise îndată faptul, şi întrebarea lui Jack rămăsese fără răspuns.

Copilul se mai gândea la ea, zvârcolindu-se în pat şi ascultând muzică; fiindcă, din când în când, veneau di» casă sunete de orgă, o dată cu basul aceluia pe care-L numeau Labassindre. Totul se amesteca plăcut cu zgomotul pompei ce încă mai funcţiona, şi cu loviturile de copită cu care caii vecinului

zguduiau zidul.

În sfârşit se făcu linişte.

Dormeau toţi în dormitor ca şi-n grajd, iar musafirii lui Moronval, închizând poarta cu grilaj a pasajului, plecau în zgomotul de roţi îndepărtat al străzii, când se deschise uşa dormitorului, vătuită cu un sul de zăpadă.

Micul servitor intră* cu un felinar mare în mină. Se scutură bine, caraghios sub fulgii albi care-l făceau şi mai negru, şi înaintă prin locul liber dintre paturi, cu spinarea încovoiată, cu capul între umeri, chircit şi tremurând.

Jack se uită la profilul său comic, a cărui umbră se lungea pe zid, mărită şi caraghioasă, scoţând la iveală toate cusururile capului – Eura ieşită înainte, urechile foarte mari şi clăpăuge, ţeasta ca un bulgăre, lânoasă şi prea bombată.

Negrişorul îşi atârnă felinarul în fundul dormitorului, care se lumină ca puntea unei corăbii. Apoi rămase acolo, în picioare, cu mâinile-i mari amorţite **de** degerături **şi oj** faţa pământie întinsă spre căldură, spre lumină, cu o expresie aşa de bună, copilărească şi încrezătoare, încai Jack îl îndrăgi numakieeât.

Tot încălzindu-se, negrişorul se uita din când în când la geamuri:

— Ce de z-padă! … Ce de z-padă! … zicea el, scuturai de fieri.

Felul ăsta de a rosti cuvântul zăpadă, accentul glasului dulce, nesigur într-o limhă străină pentru el, îl mişcă pe micul Jack, care-i aruncă o privire de adâncă milă şi de curiozitate. Negrul băgă de seamă şi şopti încetişor:

— Uite! Cel nou… De ce tu nu doarme, musiu*?*

— Nu pot – răspunse Jack, oftând.

— Bun să oftezi când tu necăjit – făcu negrişorul şi adă. Ugă grav: Dacă biată lume nu avea oftat, biata lume Înăbuşă desigur.

Vorbind, întindea o pătură pe patul de lângă Jack.

— Acolo te culci? Întrehă el, foarte mirat că un servitor se culcă în dormitorul elevilor… Dar n-ai cearşafuri?

— La mine nu trebuie cearşaf… Eu are piele prea neagră…

Negrul răspunse râzânâ încetişor şi se pregătea sS se strecoare în pat, pe jumătate îmbrăcat ca să-i fie mai ralH, când deodată se opri, îşi luă de pe piept o cutiuţă de fildeş sculptată şi începu s-o sărute cu evlavie.

— Ah, ce ciudată medalie! Zise Jack.

— Nu medalie – răspunse negrul. E *gri-gri a* meu.

Dar Jack nu ştia ce-i un *^gri-gri,* şi celălalt îi lămuri că aşa numesc ei un talisman, ceva care-ţi aduce noroc. Mătuşă-sa Kerika i l-a dăruit la plecarea lui din ţară, mătuşă-sa care l-a crescut şi la care nădăjduia să se întoarcă într-o bună zi.

— Ca eu la mama – zise micul Barancy.

Urmă o clipă de tăcere, fiecare copil jgândindu-se la Kerika lui.

Jack reluă după scurt timp:

— Şi-i inimoasă ţara voastră?..: Oare-i departe?. Cum îi zice?

— Dahomey – răspunse negrul.

Micul Jack se ridică în pat:

— Ah, păi atunci... păi atunci îl cunoşti! ... Poate c-ai yenit cu el în Franţa?

— Cu cine?

— Cu alteţa sa regală... ştii... micul rege din Dahomey;

— Eu sunt – răspunse simplu negrul.

Celălalt îl privea încremenit... Un rege! Servitorul fista pe care-l văzuse toată ziua în zdreanţa lui de lină roşie, alergând prin casă cu o măturâ sau cu o găleată în mână, pe care-l văzuse servind la masă, spălând paharele! ...

Totuşi negrişorul vorbea serios. Faţa lui avea o expresie de mare tristeţe şi ochii lui parcă priveau ţintă departe, tare departe, spre trecut sau spre vreo patrie pierdută.

Să fi fost lipsa vestei roşii sau vraja cuvântului rege; dar Jack găsea că negrul aşezat pe marginea patului, cu gâtul gol şi cămaşa desfăcută pe pieptu-i întunecat unde lucea talismanul de fildeş, avea acum un prestigiu, o demnitate nouă.

— Cum se face? ... întrebă el, sfios, rezumându-şi în această întrebare toate uimirile de peste zi.

— Se face... se face... — Zise negrul. Deodată se repezi să sufle în felinar. Nu place lui *musiu* Moronval când Madu lasă lumină... Apoi îşi apropie culcuşul de-al lui Jack. Tu nu somn – îi zise el. Eu niciodată somn când vorbeşte Dahomey... Ascultă!

Şi-n umbra unde-i sticleau ochii albi, micul rege îşi începu jalnica poveste...

Bătălii sau două jertfe. Madu a fost crescut în palatul ăsta, unde soarele intra de pretutindeni, încălzind lespezile şi împletiturile de pai întinse pe jos. Mătuşa lui, Kerika, general, căpetenia amazoanelor, avea grijă lui, şi încă de mic, îl lua cu ea

în expediţii.

Ce frumoasă era Kerika! ... înaltă şi zdravănă ca un bărbat, în tunică albastră, cu pulpele şi braţele goale încărcate cu colane, cu mărgele de sticlă, cu arcul în spate, cu cozi de cal fluturându-i la cingătoare, iar pe cap, în lâna părului, două corniţe de antilopă împreunându-se într-o semilună, ca şi cum războinicele negre ar fi păstrai tradiţia Dianei, vânătoriţa albă.

Şi ce ochi, ce mână sigură pentru a smulge un colţ de fildeş sau pentru a reteza dintr-o singură lovitură capul unui acant. Dacă uneori Kerika era fioroasă, se purta însă totdeauna blând cu micul ei Madu, îi dădea colane de chihlimbar şi de mărgean, şorţuri de mătase cusute cu fir, şi multe scoici, care-s moneda acelei ţări. Ba chiar i-a dăruit şi o carabină mică de bronz aurit, pe care o avea de la regina Angliei, dar i se părea prea uşoară pentru ea. Madu o întrebuinţa când îşi însoţea mătuşa la marile vânători din pădurile întinse cu ierburi încolăcite.

Acolo, copacii erau aşa de stufoşi, frunzele aşa de late, încât soarele nu pătrundea sub bolţile verzi, unde zgomotele răsunau ca într-un templu. Totuşi era lumină, şi florile uriaşe, fructele coapte, păsările de toate culorile, cu pene ce atârnau din crengile înalte până la pământ, străluceau cu toate scânteierile lor de pietre scumpe.

Auzeai bâzâituri, bătăi din aripi şi freamăt în liane. Şerpi nevătămători îşi legănau capetele turtite, înarmate cu colţi; maimuţele negre treceau dintr-o săritură prin spaţiile dintre vârfurile înalte, şi iazuri mari, tainice, care nu răsfrânseseră niciodată cerul, aşezate ca nişte oglinzi în pădurea nesfârşită, parcă o prelungeau sub pământ. Într-o adâncime de verdeaţă străbătută de zboruri sclipitoare...

În locul acesta al povestirii, Jack nu se putu stăpâni şi exclamă:

— Ah, ce frumos o fi fost!

— Da, tare frumos – reluă negrişorul, care poate le cam înflorea, văzându-şi ţara prin prisma absenţei, a vra- jei amintirilor lui de copii şi cu entuziasmul aurit al popoarelor soarelui. Vai 1 Dă, tare frumos L..

Şi, încurajat de atenţia coleg ylui său,. Povesti mai departe.

Noaptea, pădurile îşi schimbau înfăţişarea.

Poposeai prin luminişuri, înaintea focurilor mari ce alungau fiarele sălbatice care dădeau târcoale de jur împrejur, Încercuind

flacăra cu urletele lor. Şi pa «3riig se nelinişteau pe crengi, iar mierii, tăcuţi şi negri ca tăciunele, atraşi de vâlvătaia focului, treceau prin ea în zbor scurt, ca să se adune spre ziuă într-un copac uriaş, unde, nemişcaţi şi ghemuiţi unii Într-ai ţii, parcă erau frunzele lui ciudate, uscate şi moarte.

În viaţa aceasta de aventuri micul rege creştea. Zdravăn şi destoinic la tot felul de îndeletniciri războinice, mânuind sabia şi barda ia vârsta când copiii se mai agaţă de poalele mampi lor.

Regele Raek-Madu-Ghezo se mândrea cu fiul său, eu moştenitorul tronului. Dar, vai! Pare-se că nu-i destul, chiar pentru un prinţ negru, să ştie a ţine o armă şi a trimite un glonţ în ochiul unui elefant; trebuie să mai citească şi-n cărţile albilor; să le cunoască scrisul, ca să poată face cu ei negoţ cu praf de aur, fiindcă, spunea înţeleptul Rack-Madu fiului său, „alb totdeauna are hârtie în buzunar şi bate joc de negru".

Fără îndoială, s-ar îi putut găsi în Dahomey un european destul de învăţat ca să-l instruiască pe tânărul prinţ, drapelele franceze şi engleze fâlfăind pe agenţiile comerciale de pe ţărmul mării, ca şi pe catargele vapoarelor ancorate în porturi. Dar şi regele fusese trimis de tatăl său într-un oraş care se cheamă Marsilia, tare departe, la capătul lumii, ca s-ajungă foarte învăţat, şi voia ca şi fiu-su să primească aceeaşi educaţie.

Ce deznădejde pe micul rege s-o părăsească pe Ke- rika, să-şi lase sabia în teacă şi carabina atârnată de perete şi să plece cu „musiu Bonfils ", un alb de la agenţia comercială,. Care, în fiecare an, se ducea să-şi pună la adăpost pulberea de aur furată de la bieţii negri!

Totuşi Madu se resemnă. Voia să fie rege într-o zi, să poruncească amazoanelor tatălui său, să stăpânească toate lanurile lui de grâu şi de porumb, palatele-i pline de ulicioare de lut roşu în care se răcea untdelemnul de palmier, şi tot mormanul acela de fildeş, de aur şi de mărgean. Ca să ai bogăţiile aeelea, trebuia să lii vrednic de ele,. Să> le poţi apăra la nevoie, iar Madu ae *şi* gândgft că-i greu să fii rege, şi dacă ai mai multe bucurii decât ceilalţi oameni, ai şi mai multe griji.

Plecarea lui fu prilej de mari serbări publice şi de jertfe în cinstea idolilor şi zeităţilor mării. Toate templele fură deschise pentru solemnitate, tot poporul care n-avea treabă se închina, şv ia clipă din urmă, ând vaporul era gata de plecare, călăul aduse- pe ţărm cincisprezece prizonieri acanţi, şt capetele lor

tăiate căzură, şiroind zgomotos, într-un vas mare de aramă.

— Doamne Dumnezeule! ... îl opri Jack, nebun de spaimă, ghemuindu-se sub- pătură.

Ce-i drept» ţi-e na ştiu cum s-auzi poecstindu-se asemenea istorii chiar de cel câte a fost eroul lor. Într-adevăr» aveau de ce se îngrozi până şi cei mai viteji; ca şi te linişteşti, trebuia să-ţi spui repede că eşti la pensionul Moroaval, în plin Champs-Elysees, şi nu în cumplitul Dahomey.

Madu, băgând de seamă emoţia auditoriului său, nu mai stărui asupra serbărilor puhliee dinaintea plecării sale şi ajunse repede la şederea hâi Ia liceul din Marsilia.

Ah, ce liceu mare, cu ziduri mohorâte, ce clasă tristă, cu bănci mucede, pe care numele elevilor, săpate cu briceagul, destăinuiau îndeletniciri de puşcăriaşi; şi profesorii sporind negrul îmbrăcămintei lor prin solemnitatea mânecilor lungi şi a tocii, glasul pedagogului strigând: „Faceţi linişte! “Şi toate capetele plecate, scârţâitul peniţelor „legile monotone spuse de douăzeci şi cinci de ori, ca şi cum fiecare copil ar fi hăpăit la rândul lui,. În aerul înăbuşitor al clasei» aceleaşi fărâme de ştiinţă; şi reflectoarele mari, dormitoarele, curtea de cazarmă luminată de un soare firav şi grăbit, împărţit cu atâta zgârcenie, ici dimineaţa» colo seara, şi atât de bine aciuat prin colţuri, încât, ca să-l simţi, ca să-l sorbi, ca să te bucuri de el, trebuia să te lipseşti de zidurile mari, negre care-l absorbeau cu totuL

Aşa îşi petrecea Madu recreaţiile. Nimic nu-l înveselea, nimic nu-l interesa, afară de un singur lucru: toba vestind mesele, lecţiile, deşteptarea, culcarea, şi care, cu toată neînsemnata ei menire „făeea să-i tresară inimioara de rege războinic de cum începea să bată. Mqî erau şi zilele de ieşire > *d*ar curând fu lipsit de ele. Iată de ce: îndată ce venea „musiu Bonfils" să-l ia, Madu îl târa spre port, ale cărui vergi încrucişate şi înşirate la chei îl atrăgeau de la capătul străzilor. Numai acolo era fericit, în mirosul de gudron, de ierburi de mare, printre mărfurile ce se descărcau şi dintre care multe soseau din ţara lui. Privea în extaz valurile de grâne aurii, sacii, baloturile care uneori purtau o marcă renumită.

Vapoarele gata de plecare, deşi nemişcate, arătându-şi de pe acum trepidaţia călătoriei prin avântul gifâit al aburului, vreo corabie mare umflându-şi pânzele şi în- tânzându-şi funiile, toate îl ispiteau, îi vorbeau de ducă, de libertate.

Ceasuri întregi sta în picioare, privind cum fuge spre asfinţit o pânză umflată ca aripa unui pescăruş, sau un fum uşor ca rotocoalele de ţigară, ce parcă urmăreau flacăra frumosului astru pierind împreună cu el în zare.

La corăbiile acelea se gândea Madu tot timpul lecţiilor. Parcă-i înfăţişau aidoma întoarcerea lui în (ara luminii; o pasăre îl adusese, îşi zicea el, alta avea să-l diică înapoi.

Şi, urmărit de gândul ăsta neclintit, lăsând acolo pe *Ba, Be, Bi, Bo, Bu,* în care ochii lui nu vedeau decât albastru, albastrul mării călătoare şi al celui larg deschis, într-o bună zi fugi de la liceu, se furişă în fundul unei corăbii de-a lui „musiu Bonfils “, fu găsit la vreme, mai fugi o dată, şi de rândul ăsta cu atâta şiretenie, încât nu prinseră de veste că-i pe vas decât în mijlocul Golfului Lion. Pe un alt copil l-ar fi oprit pe bord, dar când îi aflară numele, căpitanul, care se bizuia pe o răsplată, aduse înapoi pe alteţa sa regală la Marsilia.

De atunci fu şi mai nenorocit, supravegheat, închis; dar stăruinţa nu i se domoli de fel. Oricum, tot mai fugea, se ascundea prin toate vapoarele gata de plecare; îl găseau în fundul sălii maşinilor, al magaziei de cărbune sau sub mormane de plase de pescuit. Când îl aduceau îndărăt, nu se răzvrătea câtuşi de puţin, ci doar’ abia zâmbea irisl, de nu-ţi mai venea să-l pedepseşti.

Până la urmă, directorul nu voia să-şi mai ia răspunderea unui elev atât de şiret. Să-l trimită pe micul prinţ în Dahomey? „Musiu Bonfils “nu îndrăznea, de teamă să nu-şi piardă bunăvoinţa lui Rack-Madu-Ghezo, a cărui regeascâ încăpăţânare o cunoştea. Tocmai pe când se frământau, apăru în *Semaforul* anunţul gimnaziului Mo- ronval. Îndată negrişorul fu expediat în Calea Montaigne 25, în cel mai frumos cartier din Pariş, unde fu primit. — Vă rog să credeţi – cu braţele deschise.

Micul moştenitor negru al unui regat îndepărtat era norocul gimnaziului şi o reclamă vie. Aşa că-l plimbară ca să-l arate. Domnul Moronval îl luă cu el la teatru, la curse, de-a lungul bulevardelor, ca negustorii care poartă prin Pariş, pe o birjă tocmită cu ceasul, câte o firmă vorbitoare a prăvăliei lor.

Îl duse prin saloane, prin cluburi, unde intră grav, ca Fenelon însoţindu-l pe ducele de Bourgogne, în timp ce servitorii anunţau: „Alteţa sa regală prinţul din Dahomey şi domnul Moronval, preceptorul său “.

Luni întregi, gazetele mai mărunte fură pline de anecdote, de răspunsuri atribuite lui Madu; ba chiar un redactor de la *Standard* veni înadins de la Londra să-l vadă şi avură împreună o serioasă convorbire financiară şi administrativă despre felul cum prinţul socotea să-şi guverneze într-o zi statele şi ce credea despre regimul parlamentar, învăţământul obligatoriu etc. Foaia engleză reproduse pe atunci acest dialog ciudat, întrebări şi răspunsuri. Îndeobşte, răspunsurile şovăitoare şi nedesluşite cam lasă de dorit. Totuşi, s-a băgat de seamă un cuvânt de duh al lui Madu, rugat să-şi dea părerea despre libertatea presei: „Orice mâncare, bun de mâncare; orice vorbă, nu bun de spus*4...

De atunci, toate cheltuielile gimnaziului Moronval fură plătite numai de acest elev; „musiu Bonfils" achita notele, fără să facă cea mai mică observaţie. În schimb, educaţia lui Madu fu cam lăsată deoparte. Rămânea la abecedar, şi metoda Moron val-Decosl£re îl găsi mereu răzvrătit împotriva farmecelor ei, dar nu era nid un neajuns, anii de pension înmulţindu-se în sens invers cu progresele tânărului rege.

Îşi păstra deci pronunţarea defectuoasă şi vorbirea pe jumălale copilărească, deafiinţind toate timpurile verbelor, ceea ce dă frazei o înfăţişare impersonală şi pare încercarea unui popor abia ieşit din muţenia animală. De altfel, răsfăţat, cocolit, toţi roiau în jurul lui. Deprin- deau şi pe celelalte „ţărişoare calde "să-l înveselească, să-i facă pe plac, ceea ce, la început, se dobândise destul de greu, dat fiind culoarea lui grozav de neagră – semn de sclavie în toate ţinuturile exotice.

B-apoi prafesooii!' Ce îngăduinţa „ce- zâmbete binevoitoare aveau pentru cocaloşul ăsta negru oase, deşi deştept, resping» toate- binefacerile învăţăturii şi, sub Kna deasă a pacului, adăpostea* împreună eu Sn&cata amintire a ţării-, lui, dispreţul faţă; de nâzbibi&e pe care încercau să i le bage-n cap! La gimnaziu, fiecare îşi tflee» planuri co> privire la această viitoare regalitate, dte- pe- acum puternică şi susţinute^ de parcă Madu ar li umblat în mijlocul Parisului, sub evantaiele de perne-, sub pologul cu ciucuri şi sub lăncile în. Fasdi din alaiul tatălui său.

Când M&du va fi rege!

Era refrenul tuturor convorbirilor lor. De cum! S-o încorona Mac&iv se- vor «bace acolo cu toţii. Lahsssindre visa să reînnoiască» muzka, grosolană din. Dahemey 91 chiar se vede»

directorul unui conservator şi maestrul capelei regale-. Doamna Moceoraat-Decostere’ nădăjduia să-%i aplice metoda pe- seară întinsă, în eâaae mari-, închipuin. — Du-şfe acolo multe’ rogojini, negre de atâţia miei şcolari chincifi. Iar doctorul liifsdk, în visul lui „culca toii ploaii ăştia în- nenumărate patimi aşezate la şic şi făcea: asupra lor primejdioasele- experienţe ale- medianei lui fanteziste şi lipsite- de diplomă, lără ca poliţia săi aibă cea mai mică- poftă de a se amestecat

La început, şederea Sa Pariş i se păru plăcută micului rege, datorită adoraţiei din jurul său „şi apoi Parisul e oraşul din Fonte unde exilaţii se plictisesc cel mai puţin, poate fiindcă în atmosfera lui se- amesteeă ceva din atmosfera tuturor ţărilor.

Numai dacă eerul ar ft vrut şi el să zâmbească, în loc să ţfrâie într-una cu o ploiţă subţire şi biciuitoare, sau să se înfăşoare în vârtejuri de fulgi albi, de *z’pada* aceea care semăna aşa de- muit etc bobul deschis- şi copt al bumbacului; dacă soarele ar fi încălzit, de-a binelea, rupând vălul tulbure cu care se înconjura mereu, dacă, în sfârşit, Kerika-, cu tolba-i de săgeţi, *ca* puşea-i poleită cu bronz şi braţele goale încărcate cu brăţări, s-ar fi ivit din când în când în pasajul celor’ Douăsprezece Case „Madu ar fi fost pe deplin^ fericit.

Dar soarta i se schimbă- deodată.

„Musiu Bonfils” veni Într-o zi’ la gimnaziul Moronval, aducând veşti- înfiorătoare din Dahomey. Regele Rack- Madu-Ghezo era detronat şi prizonier la acanţi,. Care pu»

Seseră etăpinire pe ţară şi întemeiaseră o nouă dinastie. Trupele regale, regimentele de amazoane, totul. Fusese învins, Împrăştiat, măcelărit, şi Kerika, singura care scăpase ca prin minune, fugind la agenţia comercială Bonfils, £1 ruga pe Madu să rămână în Franţa şi să-şi păstreze bine *gri-gri-uL*

Era scris: dacă nu-şi pierde talismanul, Madu vă domnii

Trebuia gândul ăsta ca să-l mai Îmbărbăteze *pe* bietul mic rege. Moronval nu credea în *gri-gri* şi prezentă nota de plată —şi ce notă! — Lui „musiu Bonfils*4, care de data aceasta plăti, punând în vedere directorului că, pe viitor, dacă se învoia să-l mai ţină pe Madu, nu se mai putea bizui pe o plată la timp, ci numai pe recunoştinţa şi binefacerile regelui îndată ce norocul războiului îl va readuce pe tron. Trebuia s-aleagă între averea aceasta. Nesigură şi o renunţare desăvârşită.

Moronval răspunse cu nobleţe: „Iau asupra. Mea grijă

copilului”.

Nu mai era alteţa sa regală.

Respectul fiind pierdut, nu mai rămase nimic din îngrijirile şi din răsfăţul cu care-l copleşiseră pe micul rege. Fiecare avea necaz pe el pentru o dezamăgire personală şi fiindcă toţi erau rău dispuşi. Mai întâi ajunse simplu elev intern, la Jel cu toţi ceilalţi,: până la cel din urmă nasture ăl uniformei, certat, pedepsit, bătut, culcându-se în dormitor, supus regulilor comune.

Băiatul nu pricepea nimic, zadarnic îşi mai încerca drăgălăşeniile şi micile strâmbături, odinioară încântătoare, care se izbeau acum de o răceală ciudată.

Fu şi mai rău când, după ce trecură mai multe trimestre, Moronval, neprimind bani, găsi că Madu era o gură de prisos. Din elev îl făcură subaltern. Cum, din economie, se dăduse drumul servitorului, Madu îi luă locul, nu fără să se răzvrătească. Prima dată ciad i se puse mătura în mină, arătându-i-se cum s-o întrebuinţeze, se Împotrivi cu îndărătnicie. Dar domnul Moronval avea argumente de neînvins, şi după o ciomăgeală zdravănă, băiatul se resemnă.

De altfel, tot mai mult îi plăcea să măture decât să înveţe a citi. Aşa că micul rege mătură şi frecă >plin de râvnă şi cu o statornicie deosebită, de care te puteai încredinţa văzând luciul salonului Moronval. Dar asta nu

Smblânzi cruzimea mulatrului, care nu-i putea ierta toate dezamăgirile pricinuite fără voia lui.

Degeaba se străduia Madu să lustruiască şi să dea o spoială de curăţenie locuinţei dărăpănate, degeaba îşi privea stăpânul cu ochi drăgăstoşi şi cu umilinţa tremurătoare a unui câine supus fiindcă, drept răsplată, nu se alegea, de cele mai multe ori, decât cu bătăi.

— Niciodată mulţumit! Niciodată mulţumit! Zicea negrişorul, cu o înfăţişare deznădăjduită.

Iar cerul Parisului i se părea şi mai întunecat, ploaia şi mai nesfârşită, zăpada şi mai îmbelşugată, şi mai rece.

O, Kerika, mătuşă Kerika, aşa de iubitoare şi de mân- dră, unde eşti? Vino să vezi ce fac ei din micul rege. Ce aspru se poartă cu el, ce prost îl hrănesc, în ce zdrenţe-l îmbracă, fără milă pentru trupu-i înfrigurat! Nu mai are decât un rând de haine curate, livreaua cu vestă roşie, jiletca vărgată şi şapca-i

cu galon. Acum, când îşi însoţeşte stăpânul, nu mai merge lângă el, ca egal, ci la zece paşi în urma lui. Şi încă nu-i lucrul cel mai greu!

Din anticameră trece la bucătărie, şi din bucătărie, fiindcă au băgat de seamă că-i cinstit şi naiv, îl trimit în Piaţa Chaillot, cu un coş mare, să cumpere merinde.

Iată unde a ajuns cel din urmă coborâtor al puternicului Tocodonu, întemeietorul dinastiei din Dahomey! Să facă târguiala pentru gimnaziul Moronval... De două ori pe săptămâna îl vezi urcând pe lângă ziduri lunga stradă Chaillot, slăbit, bolnăvicios, tremurând de frig, căci acu- ma-i este frig, veşnic frig, şi nimic nu-l încălzeşte, nici asprele exerciţii la care-i osândit, nici loviturile, nici ruşinea de-a fi ajuns slugă, nici chiar ura-i faţă de Cel cu băţu', cum îi zice el lui Moronval.

Şi totuşi e foarte puternică ura lui.

Ah, dacă Madu ar mai ajunge rege într-o zi... La gândul ăsta, inima-i saltă de furie, şi să-l auzi cum istoriseşte lui Jack planurile sale de răzbunare:

— Când Madu întoarce Dahomey, scrie scrisorică drăguţ la Cel cu băţu' vină Dahomey şi taie cap la el, în vas mare de aramă; pe urmă, cu pielea lui face tobă mare de război şi merge împotriva acanţi... Bum! ... Bum! ... Bum! Bum! ...

Jack vedea lucind în umbra îndulcită de răsfrângerea zăpezii doi ochişori de tigru, pe când negrul bătoa înăbuşit cu mâna pe marginea patului, ca să imite toba de război. Micul Barancy era îngrozit, încât vorba lor se curmă un timp. Vârât sub pătură, cu capul plin de tot ce auzise, noul elev parcă vedea fulgerele săbiilor şi-şi ţinea răsuflarea.

Madu, aţâţat de povestire, ar fi vrut să mai vorbească, dar credea că tovarăşul său doarme. În sfârşit, Jack scoase unul din suspinele ce parcă vin din nemărginirea pe care visul o străbate într-o clipă şi din adâncul coşmarului.

— Tu nu doarme, *musiu* – întrebă Madu încetişor – tu mai vorbim împreună? ...

— Da, vreau – răspunse Jack – numai să nu mai istoriseşti de toba voastră uricioasă, nici de vasul cel mare de aramă... că prea mi-e frică.

Negrul râse molcom, apoi cu bunătate în glas:

— Nu, nu, *musiu...* Nu mai vorbeşti Madu, acuma tu vorbeşte... Cum te cheamă?

— Jack... cu *k...* aşa-i place mamei.

— Şi tare bogat mama la tine?

— Dacă-i bogată? ... Cred şi eu – răspunse Jack, bucuros, la rândul lui, să-l uimească pe micul rege. Avem cupeu, casă frumoasă pe bulevard, cai, servitori şi de toate... Şi când o să vină mama să mă vadă, să vezi ce frumoasă-i! Pe stradă toată lumea se uita la ea... Are rochii frumoase, bijuterii scumpe... Mare dreptate are unchiu' să spună că-i dă orice. Când a vrut mama să vină la Pariş, el ne-a adus... înainte şedeam la Tours... Vai, ce oraş frumos! Locuiam pe Mail, şi după-amiaza ne duceam la plimbare pe strada Regală unde-s prăjituri grozave şi mulţi ofiţeri în uniforme frumoase... Ah, ce bine mai petreceam! Mai întâi toţi domnii ceia mă răsfă- tău, mă sărutau... Aveam pe papa Charles, pe papa Leon, dar ştii, papă în glumă, fiindcă tata a murit demult şi nu l-am cunoscut niciodată... La început, când am sosit la Pariş, mă cam plictiseam că nu mai văd copacii, nici câmpul; dar mama mă iubeşte atâta şi mă alintă, aşa că asta m-a mângâiat. M-au îmbrăcat englezeşte, cum e tare la modă acum şi-mi încreţeau părul în fiecare zi, ca să mă ia la plimbare la Bois de Boulogne, în jurul lacului... Atunci unchiu' a zis că n-am să învăţ niciodată nimic şi că trebuie să mă dea la pension, iar mama m-a dus la yaugirard, la preoţi...

Aici Jack se opri.

Mărturisirea pe care era s-o facă acum, că iezuiţii n-au vrut să-l primească, îi rănea omorul propriu; cu toată naivitatea şi neştiinţa vârstei, simţea că la mijloc e ceva umilitor pentru maică-sa şi pentru el. Şi-apoi, povestirea începută cu uşurinţă îi amintea iar singură grijă serioasă pe care o avusese vreodată în viaţă. De ce nu l-au primit? De ce a pirns mamă-sa? De ce acel „bietul copil", atât de milos, al directorului?

— la spune, musiu – zise deodată negrul – ce-i asta o cocotă?

— O cocotă? J întrebă Jack, mirat.. Nu ştiu zău... O cocotă-i o găină *K*

— Că Cel cu băţu' spus la madam Moronval mama la tine este o cocotă.

— Ce mai vorbă 1... Mama o cocotă L. N-ai auzit bine... Mama o cocotă!

La gândul că maică-sa e *o* găină cu pene, cu aripi şi cu labe, Jack începu să ridă în hohote şi, la rundul lui, Madu îl imită fără. Să ştie de ee.

Veselia aceasta împrăştie repede înfiorătoarea impresie a povestirilor de adineauri şi cei dei băieţi părăsiţi, după ce-şi destăinuiseră unul altuia nenorocirile, adormiră cu inima uşoară, cu gura întredeschisă, întâ plină de rî- sete, pe care răsuflarea regulată a somnului le risipi curând în mM de mici eote voioase şi nedesluşite.

IV

O seară literară la gimnaziul Moronval

Copiii sunt ca nanwvii mari [experienţa altora nu le slujeşte.

Jack fusese îngrozit de povestirea lui Madu-Ghezo, dar îi rămase în amintire micşorată, spălăcită, ca o furtună înspăimântătoare sau o bătălie sângeroasă privite într-o dioramă.

Cele dinţii luni ale şederii Ini în gimnaziu fură atât de fericite, toţi îi arătau atâta bunăvoinţă şi dragoste, în cât uită că nenorocirile lui Madu avuseseră acelaşi strălucit început.

La masă şedea la locul de cinste Kngă Moronval, bea vin, i se dădea desert, pe când ceilalţi copii, de cum se iveau fructele şi prăjiturile, se sculau îndată, parcă indignaţi, şi trebuiau să se mulţumească numai cu un fel de băutură ciudată, gălbuie, pregătită înadins pentru ei de doctorul Hirsch şi pe care o numeau „suc de măceş0.

Ilustrul savant, ale cărui finanţe, judecând după înfăţişarea lui, se găseau într-o stare de plâns, era comeseanul obişnuit al pensionului Moronval. Înveselea mesele cu tot felul de spirite ştiinţifice, povestiri despre operaţii chirurgicale, descrieri de boli, peste măsură de purulente pe care le întâlnise în numeroasele lui lecturi şi le istorisea cu o vervă Îndrăcită. Apoi mai ţinea oaspeţii la curent cu mortalitatea publică şi cu molima care bântuia; iar dacă se ivea într-un punct îndepărtat al globului vreun caz de ciumă neagră, sau de lepră, sau de elefantiazis, îl ştia înaintea tuturor gazetelor şi-l constata, cu o mulţumire ameninţătoare, clăiinând din cap, ceea ce însemna: „Păzea, dacă ajunge pân’ la noi î “.

De altfel, foarte amabil şi neavând, ea vecin de masă, decât două eusururi: îotâi, stângăda lui de miop, şi apoi mânia de a-ţi vărsa în orice clipă, în farfurie sau în pahar, fie o picătură, fie o nimica toată din câte ceva, praf sau lichid, dintr-o cutioară microscopică sau dintr-o sticluţă albastră foarte suspectă. Conţinutul lor se schimba adesea, că nu trecea săptămână fără

ca doctorul să nu facă vreo descoperire ştiinţifică; dar, /îndeobşte, bicarbonatul, sarea alcalină, arsenicul (în doze infinit de mici, din fericire) erau baza acestei tămăduiri prin alimente.

Jack răbda îngrijirile acestea preventive şi nu îndrăznea să spună că alcalinele au un gust foarte rău. Din când în când erau poftiţi şi ceilalţi profesori. Toţi beau în sănătatea micului de Barancy, şi să fi văzut ce entuziasm stârneau farmecul şi drăgălăşenia lui; să-l fi văzut pe cântăreţul Labassindre cum, la cea mai mică vorbă de duh a noului elev, se lăsa pe speteaza scaunului, scuturat de un râs zgomotos, ştergându-şi ochii cu colţul şervetului şi bătând tare cu pumnul în masă.

D'Argenton, frumosul d'Argenton, se descreţea şi el. Un zâmbet şters îi mişca mustaţa stufoasă; ochii lui albaştri, reci şi sidefii se întorceau spre copil, cu o trufaşă încuviinţare.

Jack era încântat. Nu înţelegea, nu voia să înţeleagă de ce Madu dădea din umeri şi-i făcea cu ochiul, umblând pe la spatele musafirilor, în umilinţa neînsemnatei lui slujbe, cu un şervet pe braţ şi-n mină mereu cu o farfurie pe care o lustruia.

Vorba-i că Madu cunoştea preţul laudelor exagerate şi deşertăciunea măririlor omeneşti!

Şi el şezuse la locul de cinste, şi el gustase din vinul directorului, stropit de sticluţa doctorului. Iar tunica cea galonată cu argint, de care Jack se arăta aşa de mândru, nu era prea largă pentru el numai fiindcă fusese croită pentru Madu.

Pilda acestei ilustre căderi ar fi trebuit să-l ferească pa micul Barancy de trufie, fiindcă şi el începea în tocmai ca micul rege.

Recreaţii neîncetate, la care tot liceul lua parte ca să-i facă plăcere, linguşiri, nesăbuite, şi doar din când în când câteva lecţii cu doamna Moronval pentru aplicarea faimosului sistem. Dar nici lecţiile acelea nu erau prea grele, pitica fiind o femeie foarte bună, al cărei singur cusur era o veşnică exagerare în felul de a rosti cuvintele cele mai simple. Zicea: „stomack", „uagon ", „am fost un uagon... Ne-am întâlnit în uagon ". Nu mai înţelegeai despre ce vorbea.

Cât despre Moronval, mărturisea că are o mare. Slăbiciune pentru noul său elev. Netrebnicul se informase. Cunoştea vila de pe bulevardul Haussmann şi clţi bani se pot scoate de la „unchiu' ".

Aşa, că de câte ori venea doamna de Barancy să-l vadă pe Jack, ceea ce se întâmpla des, era foarte bine primită de un

auditoriu atent la toate povestirile trăsnite şi vanitoase pe care-i plăcea să le îndruge. La început, doamna Moronval, născută Decostere, voise să-şi păstreze oarecare demnitate faţă de o persoană atât de uşuratică, dar mulatrul o dăscălise şi, cu sumedenie de nuan (e, ea îmbina, fără a le face să se prea ciocnească, scrupulele de femeie cinstită cu interesele negustoresei.

„Jack... Jack... uite-o pe maică-ta!'* strigau toţi îndată c9. Deschizându-se poarta, Ida, foarte gătită, înainta spre vorbitor, cu pacheţele de prăjituri şi de bomboane în mână şi-n manşon. Era sărbătoare pentru toată lumea. Mâncau împreună. Jack împărţea tuturor „ţărişoarelor caide';, şi chiar doamna de Barancy îşi scotea mănuşa de pe o mină, cea cu mai multe inele, ca să-şi ia partea din dulciuri.

Biata femeie era atât de darnică, banii îi alunecau aşa de uşor printre degete, încât, o dată cu prăjiturile, mai aducea totdeauna şi tot felul de daruri, lucruşoare şi jucării pe care, cu bunăvoinţă, le împărţea, în juru-i, la întâmplare. Vă închipuiţi cu ce linguşiri josnice, cu ce exclamări ca ale soţilor de doică primeau toţi această nesocotită dărnicie. Numai Moronval zâmbea cu' milă şi parcă-şi stăpânea invidia, văzând cum averea se iroseşte astfel pe fleacuri, când ar fi putut veni în ajutorul vreunei minţi luminate, generoase, dezmoştenite, ca a lui, de pildă.

Asta-i era ideea fixă şi, deşi o admira pe Ida, deşi-i asculta palavrele, părea zăpăcit, cu gândul aiurea, roan- du-şi unghiile nebuneşte cu frământarea înfrigurată a omului care-şi are cererea de împrumut pe buze şi parcă-i e necaz că n-o ghiceşti.

De multă vreme, visul lui Moronval era să întemeieze
0 revistă destinată intereselor coloniale, să-şi împlinească ambiţia politică, ţinând regulat legătura cu compatrioţii săi. Şi s-ajungă – mai ştii? — Deputat. Pentru a începe,
1 se părea că are neapărat nevoie de o gazetă, chiar de-ar fi s-o părăsească mai târziu.

Vorbea adesea despre ea cu rataţii, care-l îmboldeau cu toţii în privinţa planului său. Ah, de-ar fi putut ei să aibă un ziar... Atâtea articole inedite aşteptau în creierele acelea, atâtea idei neexprimate, mai bine zis neexprimabile, pe care-şi închipuiau că vor putea să le lămurească, datorită limpezimii literelor de tipar.

Moronval avea o presimţire nedesluşită că mama nouhi: elev va lua asupra ei cheltuielile revistei; dar nu voia să meargă prea iute, de frică să nu trezească bănuielilc- aoamnei. Trebuia să-i câştige încrederea, s-o Învăluie, s-aducă lucrurile pe departe, pentru că mintea ei cam mărginită să aibă timp să le priceapă.

Din păcate, doamna de Barancy, tocmai fiindcă era atât de nestatornică, nu se potrivea cu asemenea socoteh Fără viclenie, ci numai din naivitate, schimba vorba care-o plictisea şi-l asculta, pe mulatru zimbkid, cu gândul aiurea, cu ochi phni de bunăvoinţă, şi cu atft mai strălucitori* cu dt nu se opreau la nimic.

„Dacă i-aş putea da ideea să scrie” … îşi zicca Moronval şi, cu: delicateţe, încerca să-i strecoare că între doamna de S6vign6 şi George Sand are un frumos loc de cucerit; dar cum să strecori ceva şi să vorbeşti cu aluzii unei păsări care toată vremea face vfeit în jurul ei de mult ce bate din aripi!

„Nu-i prea grozavă, biarfca femeie! U gândea el după fiecare din convorbirile în care unul îşi punea toată înfrigurarea, iar cealaltă guraliva-i nepăsare, el rozându-şi unghiile cu furie „ea vorbind, vorbind într-una, fără să se aactdte pe ea însăşi şi nimic din ce i se spunea.

Na prin argumente putea prinde asemenea cgp de cuc; trebuia să uimeşti femeia, şi Moronval izbuti.

Într-o zi, pe dud Ida domnea în vorbitor, cocoţată pe toate titlurile, pe toţi acei „de* pe care-i adăuga prietenilor şi cunoştinţelor ei ca pentru a-şi prelungi propria nobleţe, doamna Moronval-Decostere îi zise cu sfială:

— Domnul Moronval ar vrea să vă ceară ceva, dar nu îndrăzneşte…

— O, să spună, să spună. „— răspunse biata neroadă cu atâta vie dorinţă de a îndatora, încât directorul vru să dea îndată drunful cererii hâi de fonduri pentru tipărirea unei reviste; dar, foarte şiret, foarte bănuitor, mai bine o luă cu băgare de seamă, s-ajungă încetul cu încetul, „sondândw, cum zicea el mijindu-şi ochii de pisică-tigru.

Se mulţumi deci s-o roage pe doamna de Barancy să binevoiască a lua parte duminica viitoare la una din serile lor publice şi literare.

Pe program erau intitulate „şedinţe de citire expresivă cu glas tare, urmate de recitări de bucăţi alese din cei mai buni poeţi şi

prozatori ai noştri14. De prisos să mai adăugăm că, printre aceştia, d'Argenton şi Moronval se aflau totdeauna în frunte... Într-un cuvânt, era felul pe care-l găsiseră rataţii de a se impune unui oarecare publie, prin mijlocirea neobositei şi expresivei doamne Moronval-De- costere. Pofteau câţiva prieteni şi corespondenţii elevilor. La început, micile serbări aveau loc o dată pe săptămână, dar, de la decăderea lui Madu, se răriseră mult.

Într-adevăr, zadarnic stmg a Moronval câte o lumânare din policandre de flecare persoană care pleca, ceea ce în tuneca simţitor sfârşitul seratei; zadarnic, în timpul săptămânii, punea la uscat, pe ferestre, ceaiul rămas în ceainic, în pacheţele lipite, negricioase, ce aduceau cu nişte ierburi de mare scoase din apă, şi le mai servea la şedinţele următoare, cheltuielile erau încă prea mari pentru sărăcia pensionului. Nici măcar nu se putea bizui pe despăgubirea reclamei, fiindcă seara, la ora şedinţelor, pasajul celor Douăsprezece Case, cu felinarul lui aprins, ca un singur ochi în fruntea unui monstru, nu atrăgea trecătorii; cei mai îndrăzneţi nu înaintau niciodată dincolo de poartă.

Acum era vorba să dea o nouă strălucire seratelor literare.

Doamna de Barancy se grăbi să primească invitaţia. Gândul de a se arăta într-o calitate oarecare în salonul unei femei măritate şi, mai ales, de a fi de faţă la o întrunire artistică, o măgulea peste măsură, ca o treaptă cucerită mai presus de rangul şi de viaţa ei dezordonată.

O, ce minunată serbare a fost şedinţa aceasta de lectură expresivă cu glas tare, lrmtâia din noua serie11. Nicio „ţărişoara caldă" nu-şi amintea şi mai fi văzut vreodată asemenea risipă.

Două felinare colorate fură atâmate în salcumi de la intrare, o lampă mică împodobea vestibulul şi mai mult de treizeci de luminări se aprinseră în salonul, atât de cernit şi de frecat de Madu pentru această împrejurare, mert lyminatul neobişnuit se răsfrângea, în lipsă de oglinzi, pe pardoseală, care, la luciul gheţii, mai adăuga şi toate însuşiriie-i alunecoase şi pline de primejdii.

Madu frecase totul de-ţi lua ochii, în privinţa lui, trebuie să spunem că Moronval era încurcat asupra rolului pe care avea să-l joace negrişorul la serată. Să-l lase ca servitor, ori să-i redea pentru o zi titlul şi răposata-i măreţie? Hotărârea din urmă era

foarte ispititoare. Dar atunci, cine ar aduce tăvile, ar introduce şi ar anunţa ’invitaţii?

Madu, cu pielea lui de abanos, era nepreţuit, şi apoi cu cine să-l înlocuiască? Ceilalţi elevi aveau la Pariş corespondenţi care ar fi putut găsi că-i un sistem de educaţie prea după bunul plac şi, pe legea mea! Până la urmă hotărî că serata se va lipsi de prezenţa şi de prestigiul alteţei regale.

Încă de la opt, „ţărişoarele calde” luară loc pe bănci, şi-n mijlocul lor părul blond al micului de Barancy strălucea ca o lumină pe fondul întunecat de copii negricioşi.

Moronval trimisese o mulţime de invitaţii în lumea artistică şi literală, cel puţin în cea cu care avea legături; şi din colţurile cele mai îndepărtate ale Parisului, toţi rataţii artei, literaturii şi arhitecturii se grăbiră să vină cu cât mai mulţi reprezentanţi.

Soseau în cete. Îngheţaţi, dârdâind de frig, plecaţi din fundul Montparnasului sau al Ternelor pe imperiale de omnibuz, jerpeliţi şi demni, toţi necunoscuţi şi plini de geniu, atraşi din umbră în care se zbăteau de dorinţa de a se arăta, de a recita, de a cânta ceva pentru a-şi dovedi lor înşişi că tot mai există. Apoi, după ce vor sorbi aer curat şi vor întrezări lumina cerului, îmbărbătaţi de-o amăgire de glorie şi de succes, se vor întoarce în văgăuna lor plină de amărăciune, cu puterea trebuitoare să vegheze.

Fiindcă erau într-adevăr o rasă vegetativă, embrionară neisprăvită, destul de asemănătoare cu vietăţile din fundul mării, ce sunt fiinţe, dar nu se mişcă şi nu le lipseşte decât parfumul ca s-ajungă flori.

Se găseau printre ei filosofi mai tari decât Leibnilz, dar surdo-muţi din naştere, neputând să facă decât gesturile ideilor lor şi să bâiguie argumente nearticulare. Apoi pictori chinuiţi să dea opere măreţe, dar care aşezau aşa de ciudat un scaun pe picioare şi un copac pe rădăcini, încât toate tablourile lor semănau cu privelişti de cutremure sau cu interiorul unor vapoare într-o zi de furtună. Mai erau şi muzicieni, inventatori de claviaturi intermediare, savanţi ca doctorul Hirsch, creiere învechite în care sunt de toate, dar unde nu găseşti nimic din pricina neorânduielii, a colbului şi, de asemenea, fiindcă toate lucrurile sunt sparte, desperecheate, cu neputinţă de folosit.

Aceştia erau triştii, jalnicii, şi dacă nesăbuitele lor pretenţii, tot atât de stufoase ca şi coama lor. Dacă trufia şi maniile lor te

făceau să râzi, înfăţişarea lor ponosită vădea însă atâta mizerie, încât, oricum, te simţeai înduioşat de strălucirea înfrigurată a ochilor beţi de iluzii, de chipurile răvăşite, pe care toate visele înfrânte şi nădejdile moarte îşi lăsasefă urma, căzâncL

Lângă el mai erau unii care, găsind că arta-i prea cumplită, prea grea, prea neroditoare, trăiau din profesiuni ciudate, nepotrivite cu preocupările minţii lor: un poet liric ţinând un birou de plasare pentru servitori, un sculptor făcând misitie cu şampanie sau un violonist, slujbaş la uzina de gaz.

Alţii, mai puţin demni, erau hrăniţi de nevestele lor, a căror muncă întreţinea geniala lor lene. Toate perechile acestea veniseră împreună, şi bietele soţii ale rataţilor purtau pe feţele lor curajoase şi ofilite preţul întreţinerii unui om de geniu. Mândre că-şi însoţesc bărbaţii, le zâmbeau ca nişte mame, parc-ar fi zis: „E opera mea “... Şi, ce-i drept, aveau cu ce să se laude, fiindcă toţi domnii ăştia arătau îndeobşte înfloritor.

Adăugaţi la defilarea aceasta două-trei vechituri literare, fabulişti de salon, stâlpi de atenee, de pritanee *, de societăţi filotebnice şi altele, totdeauna la pânda acestui fel de şedinţe; apoi oameni neînsemnaţi, figuri şterse, un domn care nu spunea nimic, dar trecea drept foarte tare fiindcă-l citise pe Proudhon2, altul adus de Hirsch, şi căruia-i ziceau „nepotul lui Berzelius “. De altminteri, n-avea alt titlu de glorie decât rudenia cu ilustrul savant suedez şi părea un mare nătărău; un actor *în partibus* 3 pe nume Delobelle, despre care se spunea c-o să aibă un teatru.

În sfârşit, obişnuiţii comeseni ai casei, cei trei profesori, Labassindre, în ţinută de gală, făcând din când în când: *„bai! Băi! “s*ă vadă dacă nu şi-a pierdut nota, fiindcă urma să aibă nevoie de ea în timpul serii, şi d’Argenton, frumosul d’Argenton, pieptănat ca un arhanghel, frizat, pomădat, cu mănuşi de culoare deschisă, genial, sever, dându-şi aere de şef de şcoală.

În picioare, la intrarea în salon, Moronval primea lumea, strângea mâinile cu gândul aiurea, foarte îngrijorai că ora înainta şi contesa – aşa-i ziceau Idei de Barancy – nu sosise încă.

1 La Atena, edificiul-reşedinţă al celor cincizeci de senatori care alcătuiau comisia permanentă a senatului. În Franţa şcoala militară din oraşul La Fleche.

S Proudhon Pierre Joseph (1809—1865). Economist şi sociolog francez, unul dintre întemeietorii economiei politico mic-burgheze şi ai anarhismului. Teoriile lui au fost supuse unei

critici multilaterale în lucrarea lui Karl Mnrx.. Mizeria filosofiei*.

’ Expresie latinească întrebuinţată în mod figurativ şi ironie pentru a desemna un slujbaş [ură slujbă.

Un fel de nelinişte plutea peste adunare. Toţi vorbeau încet, aşezându-se prin colţuri. Mica doamnă Moronval umbla de la un grup la altul, spunând oi amabilitate: „Nu începem încă... O aşteptăm pe contesă”. Şi pe buzele-i expresive, cuvâitul „contesă” avea mlădieri neobişnuite, de taină, de solemnitate şi de aristocraţie. Apoi fiecare mai şoptea ştirea, dorind să pară bine informat: „O aşteptăm pe contesă...”

Un armoniu larg deschis, zâmbind cu toate clapele ca o uriaşă dantură falsă, elevii aşezaţi la rând lângă perete, măsuţa – cu un covor verde, o lampă cu abajur şi un pahar cu apă îndulcită – înălţându-se pe estradă, jsilnică şi ameninţătoare ca *o* ghilotină în zori, şi domnul Moronval, nerăbdător Să jiletoa-i albă, şi doamna Moron- val, născută Decostere, roşie ca un cocoşe! De tot focul recepţiei, şi Madu-Ghezo tremurând la uşă, bătut de vâirt, lotul, da, totul o aştepta pe contesă.

Dar, fiindcă nu mai şosea şi era tare frig, d’Argenton consimţi să-şi reeite *Crezul amorului,* pe care toţi cei de faţă îl cunoşteau, că-l mai auziseră cel puţin de cinci-şase ori.

În picioare, înaintea căminului, cu părul dat peste cap, cu fruntea sus, ca şi cum şi-ar fi spus versurile pentru ciubucele din tavan, poetul declama cu un glas tot atât de îngâmfat şi de vulgar, ca şi ceea ce numea el poemul său, oprindu-se după fiecare efect, ca să îngăduie *exclamărilor* de admiraţie să răzbească şi s-ajungă până la el.

Dumnezeu ştie că rataţii nu sunt zgfrciţi cu asemenea încurajări.

— Nemaipomenit! ...

— Sublim! ...

— Uimitor! ...

— Victor Hugo, mai modem! ...

Şi cea mai uluitoare dintre toate:

— Goethe cu inimă! ...

Fără să se tulbure, îmboldit de laude, poetul urma, cu braţul întins, cu gest stăpânitor:

Şi oricât ar râde lumea de mine,

Eu cred în *iubire*, *cum cred în Dumnezeu.*

Ea intră.

Liricul, cu ochS mereu pe sus, nici măcar n-o zări. Dar ea-l văzu, nenorocita, şi din clipa aceea se sfârşi cu viaţa ei.

Nu i se arătase niciodată decât în pardesiu, cu pălărie, îmbrăcat de stradă, şi nu pentru Olimp; dar aeok>, În lumina ceţoasă a globurilor cu răsfrângeri de opal care-l făceau şi mai palid, în frac şi mănuşi de culoarea mărgăritarului şi crezând în iubire cum credea în Dumnezeu, îi făcu o impresie fatală şi supraomenească.

Răspundea tuturor dorinţelor, tuturor viselor ei, acelui sentimentalism nerod care-i fondul sufletelor de femei pierdute, cât şi nevoii de aer curat şi de ideal ce pare o răscumpărare a vieţii lor, a nedesluşitelor năzuinţe ce se rezumă pentru ele într-un cuvânt foarte frumos, dar căpătând în gura lor expresia vulgară, ordinară şi înjositoare pe care o dau la tot ce spun: „artistul! “

Da, din prima clipă, ea fu a tai, şi el îi intrft pe de-a-ntregul în inimă, aşa cum era acolo, cu părul armonios despărţit, mustaţa încreţită cu fierul, biaţul bitins, înfiorat, şi cu toate tinkhelele-i poetice. Nu-l văzu aici pe Jack al ei, care-i făcea semne deznădăjduite, trimiţându-i bezele, nici pe Moronvab ptoconindu-se până la pământ, nici toate privirile curioase pironite asupra noii venite, tinără, fragedă, elegantă în rochia ei de estifea şi cu pălărioara-i de teatru albă-trandafirie, cu creţuri, împodobită cu fâşii de tul care o înv&lmau pieziş.

El, numai el!

Multă vreme mai târziu avea să-şi amintească adânca impresie, pe care nimic n-o mai putu schimba, şi să-şi revadă ca-n vis marele poet, în picioare, aşa etan ŞI zărise întâia dată în mijlocul salonului Moronval, care, În seara aceea, i se păru imens, măreţ, scânteind cu mii de luminări. O, a putut să-i facă orice necazuri, s-o umilească, s-o jignească, să-i zdrobească viaţa şi ceva mai de preţ decât viaţa, dar n-a izbutit niciodată să şteargă orbirea acelei clipe.

— După cum vedeţi, doamnă – zise Moronval cu zâmbetu-i cel mai ales – ne pregăteam aşteptându-vă... Domnul viconte Amaury d’Argenton tocmai ne recita minunatul său poem *Crezul amorului.*

Viconte! ... Era viconte.

Totuşi, atunci!

Se întoarse către el, sfioasă, înroşindu-se ca o fetiţă:

— Urmaţi, domnule, vă rog…

D’Argenton însă nu voL Sosirea contesei fi tăiase oel mai frumos efect al poemului, un efect sigur, şi lucrurile acestea nu se iartă! Se înclină şi spuse cu o politeţe ironică şi rece:

— Am isprăvit, doamnă.

Apoi se amestecă printre cei de faţă, fără să mai aibă grijă ei.

Biata femeie simţi că i se strânge inima, plină de o nedesluşită tristeţe. De la cea dinţii vorbă nu-i plăcuse, şi gândul ăsta îi era nesuferit. Au trebuit drăgălăşeniile micului Jack, fericit că-şi revede mama, mândru de succesul pe care-l avea în sală, amabilităţile lui Moronval, curtenia tuturor, simţământul că, într-adevăr, e regina serbării, ca să-şi uite mâhnirea, trădată printr-o muţenie de cinci minute, ceea ce pentru o fire ca a ei era tot atât de neobişnuit pe cât de odihnitor.

Risipindu-se tulburarea de la sosirea sa, fiecare-şi luă locul la şedinţa de lectură expresivă. Maiestuoasa Constant, care-şi însoţise stăpâna, se aşează pe banca din fund, lângă elevi. Jack veni să se rezeme de fotoliul maică-şi, la locul de cinste, având lângă el pe Moronval, care-i mângâia părinteşte părul.

Publicul alcătuia acum o impunătoare adunare, aliniată pe şiruri de scaune ca la o împărţire de premii. În sfârşit, doamna Moronval-Decostere ocupă ea singură toată măsuţa, toată estradă, luă toată lumina lămpii şi începu să citească un studiu etnografic, de domnul Moronval, despre rasele mongole.

Era lung, plicticos şi trist, ca una din elucubraţiile care se citesc în societăţile savante, de la trei la cinci, pe înserate, pentru a legăna somnul membrilor din birou. Dar, drăcia dracului, cu metoda Moronval-Decostere nu puteai nici măcar s-adormi, lăsând să cadă, fără s-o siniţi, ploiţa aceea călduţă şi monotonă. Trebuia s-asculţi cu sila; cuvintele parcă-ţi intrau în cap cu şurubelniţa, silabă cu silabă, literă cu literă, iar cele mai grele te zgâriau uneori în treacăt.

Şi culmea oboselii pricinuite de audiţia aceasta era priveliştea instructivă şi înspăimântătoare a doamnei Moronval-Decostere în toiul predării metodei sale. Deschidea gura ca un O, şi-o sucea, o lungea, o strâmba. Iar colo, pe băncile din fund, opt guri de copil făceau întocmai aceleaşi mişcări, urmărind profesoară în strâmbăturile-i de neînchipuit şi redând ceea ce minunatul sistem numeşte „configuraţia cuvintelor44. Cele opt mici fălci care se mişcau în tăcere făceau o impresie de

necrezut. Domnişoara Constant încremenise.

Dar contesa nu vedea nimic din toate acestea. Se uita la poetul ei, rezemat de uşa salonului, cu braţele încrucişate pe piept, cu ochii pierduţi.

Visa.

Ce departe îl simţeai, era dus, îşi luase zborul! Capu-i ridicat parcă asculta glasuri. Din când în când privirea i se pleca şi cobora iar pe pământ, fără însă a binevoi să se oprească. Nenorocita pândea, nădăjduia, mai că cerşea, dar mereu zadarnic, privirea aceasta rătăcitoare care trecea cu nepăsare peste toţi, afară de ea. Fotoliul pe care sta parcă era gol pentru el, şi biata femeie era aşa de mâhnită, aşa de tulburată de nepăsarea aceasta, încât uită să-l felicite pe Moronval pentru strălucitul succes al studiului său, care tocmai se isprăvise în aplauzele şi-n uşurarea generală.

După această lectură expresivă urmă audiţia unei poezii de d'Argenton, acompaniată la orga-armonium de La- bassindre. De astă dată vă jur că ea ascultă, şi toate banalităţile, toate sentimentalismele versurilor îi merseră la inimă, lungite, tremurate, în cadenţa sunetelor tărăgănate ale instrumentului. Şi stă palpitând vrăjită, înecată în valuri de armonie.

— Ce frumos e! Ce frumos e! Zicea ea, întorcându-se spre Moronval, care o asculta zâmbind cu invidie, ca şi cum i-ar fi spart cineva fierea. Prezentaţi-mi-l pe domnul d'Argenton – ceru ea îndată ce se isprăvi lectura... Ah, domnule, e minunat! Ce fericit sunteţi c-aveţi asemenea talent!

Vorbea cu glas scăzut, bâiguind, căutându-şi cuvintele, ' ea, de obicei aşa de vorbăreaţă şi de expansivă. Poetul se plecă uşor, foarte rece, nepăsător faţă de această admiraţie plină de emoţie. Atunci ea-l întrebă unde se găsesc poeziile lui.

— Nu se găsesc, doamnă – răspunse d'Argenton cu o înfăţişare solemnă şi jignită.

Fără voie, Ida atinsese punctul cel mai dureros al orgoliului său bolnăvicios, şi iată că încă o dată se îndepărta de ea fără măcar s-o fi privit.

Dar Moronval folosi prilejul:

— Ei, Doamne! Aşa-i – zise el – aici a ajuns literatura... Asemenea versuri nu-şi află nici un singur editor...'

5 – Jack

Talentul, geniul rămân ascunse, nesocotite, osândite să

strălucească prin colţuri... Şi îndată: A, dac-am avea o revistă!

— Trebuie s-aveţi una – zise ea cu vioiciune.

— Da, dar banii?

— Eh! Bani s-or găsi... E cu neputinţă să laşi astfel de capodopere În umbră.

Era indicată şi vorbea foarte convingător, acum că nu mai era poetul acolo.

’ „Gata! S-a făcut “... îşi zise Moronval şi, Lnţelegând cu vitileana-i răutate partea slabă a doamnei, îi vorbi de d’Axţgenton, pe care avu grijă să-l învăluie în culorile romanţioase şi sentimentale cum vedea bine că-i plac.

Făcu din el un Lara[3] modem, un Manfred2, o fire aleasă, mândră, independentă, pe care asprimea soartei n-o putuse clinti. Muncea ca să trăiască şi nu voia să primească niciun ajutor de la guvern.;,

A, foarte bine! “... spunea Ida; apoi, mereu chinuită de blazonul pe care-l avea în cap, dându-l unora sau altora. – Cum se nimerea, întrebă:

.

— E nobil, nu-i aşa?

F – De viţă, doamnă... Viconte d’Argenton, coborâtor al uneia dintre cele mai vechi familii din Auvergne... Tatăl său, ruinat de un administrator necinstit...

Şi-i depănă un roman banal, împletit cu o dragoste nenorocită pentru o aristocrată, şi o poveste cu nişte scrisori arătate bărbatului de o marchiză geloasă. Ea nu se mai sătura să afle amănunte; şi pe când şuşoteau amândoi, apropiindu-şi fotoliile, cel despre care vorbeau parcă nu vedea nimic din toate uneltirile, iar micul Jack, îngrijorat că-şi simte mama aşa de prinsă, se alegea cu două-trei vorbe pline de nerăbdare: „Jack, astâmpă- ră-te „Jack, eşti nesuferit"... care până la urmă îl trimiteau, bosumflat şi cu ochii umezi, să bombănească într-un colţ al salonului.

În răstimp, şedinţa urma.

Acum. Unul dintre elevi, un mic senegalez, arămiu ca o curmală, se pregătea să recite în mijlocul estradei o poezie de Lamartine: *Rugăciunea copilului la deşteptare,* începând astfel, cu glas piţigăiat:

Păinte pe cae-l adaă tata,

---

3 Erou al dramei cu acelaşi titlu de Byroa.

Tu, cheatoul nostu, tu.

*Al câni **nume** blând făcu Funtea maniei să...*

Ceea ce dovedeşte că natura îşi bate joc de toate meto* dele, chiar şi de metoda Moronval-Decostere.

Apoi cântăreţul Labassindre, după multe rugăminţi, se hotărî „să-şi dea notau, cum zicea el: întii o încerca de două-trei ori, apoi îi dădea drumul fără cruţare, aşa de adâncă, aşa de răsunătoare, Încât geamurile salonului şi pereţii lui de mucava se cutremurară, iar din fundul bucătăriei, unde tocmai pregătea ceaiul, Madu-Ghezo, entuziasmat, răspunse printr-un groaznic strigăt de război. Îi plăcea zgomotul lui Madu ăsta!,

Au fost şi întâmplări caraghioase. În mijlocul celei mal desăvârşite tăceri, pe când un fabulist ciudat, care-şi luase sarcina – o mărturisea cu nevinovăţie – de a reface fabulele lui La Fontaine, recita *Dervişul* ţi *oală cu făină;* parafrază după *Pierrette* fi *oală cu lapte,* se iscă o ceartă, ’ tocmai la capătul sălii, între nepotul lui Berzelius şi omul oare-l citise pe Proudhon. Schimb de vorbe grele, ba chiar şi de palme; şi-n toiul înghesuielii, Madu abia putea ţine dreaptă tava mare încărcată cu prăjituri şi cu siropuri*’ pe care o plimba fără milă sub ochii lacomi ai „ţărişoarelor calde1*, fiind cu străşnicie oprit să le dea ceva. Totuşi? De două-trei ori în seara aceea li se împărţi suc de măceş:’ Moronval şi contesa îşi urmau conferinţa, iar frumosul d’Argenton, care până la urmă băgase de seamă că i se dă atenţie, vorbea înaintea lor foarte tare, făcând paradă de fraze sforăitoare, cu gesturi largi, ca să fie văzut şi auzit Părea foarte mânios. Pe cine?

Pe nimeni şi pe toţi.

Făcea: parte din neamul fiinţelor amărâte, dezamăgitej cărora nu le place nimic, fără să fi fost niciodată nicăieri, 1 dar defăimează societatea, moravurile, gusturile vremii lor, 1 având grijă să se aşeze totdeauna în afara corupţiei generale.

În clipa aceasta îl luase la rost pe fabulist, paşnic subşef într-un minister oarecare, şi-i spunea cu glas duşmănos şi dispreţuitor, ameninţându-l:

— la taci din gură! ... Las’ că vă cunosc eu... Sunteţi putrezi... Aveţi toate viciile secolului trecut, dar nu-i veţi avea niciodată farmecul.

Fabulistul lăsă capul în jos, copleşit, convins.

— Ce-aţi făcut din onoare? ... Ce-aţi făcut din iubire? ... Şi

operele, unde vă sunt? ... Frumoase opere, halal! ...

Aici fabulistul se împotrivi:

— A, dă-mi voie...

Dar celălalt nu-i dădea nicio voie; şi, de altminteri, ce-l interesa ce gândea fabulistul ăsta? Vorbea pe deasupra capului său, mai departe şi mai tare decât el. Ar fi vrut oa toată Franţa să fie acolo să-l asculte, ca să-i poată spune şi ei adevărul în faţă. Nu mai credea în Franţa... Ţară mistuită, pierdută, rasă de pe faţa pământului... N-aveai nimic de scos din ea, nici credinţă, nici idei. Cât despre el, era foarte hotărât să nu mai trăiască în ţara aceasta, să plece, să se expatrieze în America.

În timp ce vorbea, poetul sta întors pe trei sferturi, într-o poză irezistibilă. Ghicea nedesluşit, fără s-o vadă, o privire admirativă oprită asupra lui. Încerca senzaţia pe care o ai seară pe câmp, când luna, ridicându-se, răsare deodată în spatele tău, te magnetizează cu lumina ei şi te sileşte să te întorci spre tăcuta ei prezenţă. Desigur, ochii aceia de femeie, pironiţi asupra lui, îl luminau cu o aureolă. Părea frumos, de mult ce dorea să fie.

Încetul cu încetul se făcu tăcere în salon în jurul glasului solemn care cerea ascultare. Dar Ida de Barancy era cea mai reculeasă. Exilul-de bună voie în America, aruncat cu dibăcie în cuvântare, îi îngheţase inima. Într-o clipă cele treizeci de lumânări din salonul Moronval pieriseră, stinse în gândurile-i cernite. Până la urmă încremeni cu desăvârşire când poetul, după ce-şi hotărâse plecarea, înainte de a se îmbarca, se năpusti cu furie asupra femeilor franceze, a uşurinţei, a corupţiei, a banalităţii, zâmbetului şi a venalităţii amorului lor. Nu mai vorbea, tuna şi fulgera, rezemat de cămin, cu faţa spre lume, fără să-şi cruţe nici glasul nici cuvintele.

Biata contesă, atât de preocupată de el, încât nu-şi putea închipui că n-o bagă în seamă, crezu că pricepe cui se adresează.

„Ştie cine sunt “– îşi zise ea, plecându-şi capul sub povara blestemelor lui.

De jur împrejur se ridicau murmure de admiraţie.

— Ce vervă! Niciodată n-a fost aşa de frumos!

— Ce geniu! Zicea cu glas tare Moronval; iar mai încet: Ce *palavragiu!*

Dai* Ida nu mai avea nevoie de aţâţările acestea. Efectul se produsese.

Iubea.

Pentru doctorul Hirsch, care umbla atâta după ciudăţeniile patologice, era aici un caz de aprindere instantanee, foarte curios de cercetat. Dar doctorul Hirsch avea acum cu totul altă grijă. Încerca să potolească, sau mai degrabă să învenineze cearta dintre nepotul lui, Berzelius şi omul care-l citise pe Proudhon. Se amesteca şi Labassindre, şi şopteau, dădeau din mâini, frământându-se deznădăjduiţi, umblau de colo până colo, făcând pe grozavii, tertipuri împăciuitoare ca să împingă la duel doi vlăjgani cărora nu le ardea câtuşi de puţin de aşa ceva. De altfel, nimeni nu se îngrijora, asemenea certuri, foarte dese la şedinţele literare ale gimnaziului Moronval, domolindu-se tocmai în clipa când luau o întorsătură mai gravă. Dar, de obicei, însemnau sfârşitul micilor întruniri, în care fiecare ratat se oprise la rândul său lângă marmura căminului său în faţa orgăi-armonium, atâta timp cât să-şi arate geniul.

De un ceas, doamna Moronval se îndurase să-d trimită la culcare pe Jack şi vreo două-trei „ţărişoare calde” mai mici decât celelalte. Cei rămaşi în picioare holbau ochii, hipnotizaţi de cele văzute şi auzite.

Se despărţiră.

Felinarele de hârtie, zdrenţuite de vânt, se mai legănau la poarta grădinii. Pasajul era primejdios, toate casele-i adormiseră, şi niciun sergent de stradă nu se plimba pe acolo să-i învioreze caldarâmul, plin de noroi. Dar în cetele acestea gălăgioase care plecau fredonând, declamând şi tot mai discutând, nimeni nu băgă în seamă frigul îngrozitor al nopţii, nici ceaţa umedă care se lăsa.

Ajungând în stradă, văzură că trecuse ora omnibuzelor. Toţi bieţii oameni se resemnară vitejeşte. Himera cu sol2i de aur le lumina şi le scurta calea, iluziile le ţineau de cald şi, împrăştiaţi prin Parisul pustiu, se întorceau plini de curaj la necazurile obişnuite ale vieţii.

Artă e un vrăjitor atât de mare! Creează un soare care străluceşte pentru toţi, că ţi celălalt; şi cei ce se apropie de el. Chiar săracii, chiar urâţii, chiar caraghioşii iau cu ei ceva din căldura şi din strălucirea lui. Focul acesta din ceruri, răpit cu nesocotinţă, pe care rataţii ŞI păstrează în adâncul ochilor, îi face uneori de temut, iar mai adesea ridicoli: viaţa lor însă capătă o seninătate măreaţă, un dispreţ al râului şi harul de a

suferi, pe care celelalte mizerii nu le cunosc.

V

Urmările unei lecturi la gimnaziul Moronval

A doua zi. Moronvalii primeau de la doamna de Barancy o invitaţie pentru lunea viitoare. Mai jos era un mic *postscriptum,* exprimând plăcerea pe care ar avea-o să primească, o dată cu ei, şi pe domnul d'Argenton.

— Nu mă duc... — Zise scurt poetul când Moronval îi arătă biletul cochet şi parfumat.

Atunci mulatrul se supără. D'Argenton nu se purta ca un prieten. Ce-l putea stingheri să primească invitaţia?

— Nu iau masa la femei de felul ăsta.

— Mai întii – zise Moronval – doamna de Barancy nu-i ceea ce crezi. Şi-apoi, în sfârşit... pentru un prieten mai poţi jertfi câteva scrupule; ştii că am nevoie de contesă, că ideea revistei mele coloniale i-a surâs şi faci tot ce poţi să-mi strici rostul. Nu zău! Nu-i frumos din partea ta.

După ce se lăsă mult rugat, d'Argenton primi până la urmă.

Lunea următoare, domnul şi doamna Moronval, lăsând gimnaziul sub supravegherea doctorului Hirsch, se îndreptară spre mica vilă din bulevardul Haussmarin, unde aveau să se întâlnească şi cu poetul.

Masa era la ora şapte. D'Argenton veni abia la şapte şi jumătate, şi vă puteţi închipui că-n această jumătate de oră Moronval nu putu să vorbească de măreţul său plan.

Ida era atât de îngrijorată!

— Credeţi c-o să vină? ... Numai de n-ar fi bolnav..: Pare aşa de delicat!

În sfârşit, sosi, frizat şi fatal, se scuză în treacăt c-a avut treburi, tot foarte cumpătat, dar mai puţin dispreţuitor ca de obicei. Vila îl impresionase.

Cartierul, nou-nouţ pe atunci, luxul de covoare şi de flori care începea la scara împodobită cu plante verzi pentru a sfârşi în micul budoar parfumat cu liliac alb, salonul banal ca un salon de dentist, cu un cer albastru mărginit de lemnărie poleită, mobilele negre capitonate cu galben şi balconul unde colbul de pe bulevard se învolbura amestecându-se cu ghipsul clădirilor vecine, toate aveau să-l încânte pe acest obişnuit al gimnaziului Moronval, să-i dea o impresie de lux şi de viaţă pe picior mare.

Aspectul mesei servite, impunătoarea înfăţişare a lui

Augustin, care se închina soarelui, şi toate amănuntele serviciilor, ce dau frumoase luciri vinurilor proaste şi gust bun celor mai obişnuite mâncăruri, îl minunară cu desăvârşire. Fără a fi aşa de mirat, nici aşa de admirativ ca Moronval, care scotea exclamaţii şi măgulea cu neruşinare vanitatea contesei, d'Argenton, incoruptibilul, se îmblânzi încetul cu încetul, binevoi să surâdă şi să vorbească.

Era un povestitor neobosit, numai să fie vorba despre el şi să nu-l întrerupă nimeni în mijlocul frazei începute, imaginaţia lui capricioasă, fiind uşor de abătut. Urmă de aici un ton sentenţios, autoritar pentru cete mai neînsemnate argumente, şi oarecare monotonie ce venea de la, veşnicul „Eu... Eu... "cu care-şi începea toate frazele. Mai; presus de orice, ţinea să-şi stăpânească auditoriul, să se siiptă ascultat.

Din nenorocire, a şti să asculte era o virtute mai presus de puterile contesei, ceea ce stârni câteva incidente supărătoare în timpul mesei. D'Argenton repeta, mai ales, cu plăcere spiritele pe care le făcuse în anumite medii, adresate unor personaje cunoscute, redactori de ziare, editori, directori de teatru, care nu voiseră niciodată să-i primească piesele, nici să-i tipărească proza ori versurile. Erau spirite grozave, înţepătoare, veninoase, care usturau şi dădeau gata.

Dar cu doamna de Barancy nu putea niciodată s-ajungă la faimoasele spirite, cele mai multe precedate de; o întreagă lămurire pregătitoare. Când se apropia de momentul patetic al povestirii şi începea cu glasu-i solemn: „Atunci i-am spus vorba aceasta crudă" ... Tocmai în clipa aceea, biata Ida se avânta în mijlocul frazei lui, îngrijindu-se tot de el, ce-i drept, dar Într-un chip dezastruos pentru cuvântare:

— O, domnule d'Argenton, te rog, mai ia puţină îngheţată!

— Mulţumesc, doamnă. Şi poetul, încruntându-şi sprânceană, repeta şi mai autoritar: Atunci i-am spus...

— Poate nu vă place? Întreba cealaltă cu naivitate.

— E minunată, doamnă... cuvântul ăsta crud...

Dar cuvântul crud, amânat atâta vreme, nu mai făcea efect, mai cu seamă că, de cele mai multe ori, erau lucruri din astea: „Cine are urechi de auzit să audă! "sau „Domnule, o să ne mai întâlnim noi ", la care d'Argenton nu uita niciodată s-adauge: „Şi era jignit! "

În faţa privirii aspre pe care i-o aruncă poetul întrerupt, Ida

deznădăjduia: „Ce-o fi având? ... Iar nu i-am fost pe plac “.

De vreo două-trei ori în timpul mesei îi veni o poftă nebună să plângă, dar se stăpâni cât putu mai bine, spunând doamnei Moronval, cu o înfăţişare amabilă: „Mâncaţi, vă rog... nu mâncaţi nimic! “Iar domnului Moronval: „Nu beţi de loc! “Ceea ce erau groaznice minciuni, fiindcă inventatoarei metodei Decostere îi funcţionau fălcile şi mai dihai decât în serile de lectură expresivă, iar pofta-i de mâncare n-avea pereche decât setea nepotolită a lui Moronval.

După-masă, când trecură în salonul bine încălzit, bine luminat şi unde cafelele servite dădeau un parfum de intimitate, mulatrul, care-şi pândea prada de două ceasuri, socoti clipa prielnică şi zise deodată contesei, ca într-o doară:

— M-am gândit mult la afacerea noastră... O să coste mult mai puţin decât bănuiam...

— A! Exclamă ea, cu gândurile aiurea.

— Dumnezeule, da... Şi dacă frumoasa noastră directoare ar vrea să-mi acorde câteva minute pentru o convorbire serioasă...

„Directoare” era o lovitură îndrăzneaţă, o descoperire genială, dar de niciun folos, fiindcă diectoaia, cum zicea

Moronval, nu-l asculta. Îşi urmărea cu ochii poetul, care umbla de colo-colo prin salon, tăcut, preocupat.

„Oare la ce-o fi visând? “se întreba Ida.

El digera.

Uşor atins de gastrită şi foarte îngrijorat de sănătatea lui. Când se scula de la masă, nu uita niciodată să se plimbe un sfert de ceas cu paşi mari, oriunde s-ar fi aflat. Pretutindeni putea fi caraghios, aici părea ceva sublim şi, în loc să-l asculte pe Moronval, Ida privea cum se adâncea în umbra din fund, reîntorcându-se apoi spre lumina lămpilor, fruntea bombată, brăzdată de o cută severă.

Pentru întâia dată în viaţa ei iubea cu adevărat, cu patimă şi simţea că-i zvâcneşte inima, cu bătăile acelea năvalnice care n-au seamăn pe lume. Până atunci se lăsase totdeauna la voia întâmplării, a toanelor vanităţii, şi legăturile mai mult sau mai puţin lungi care o robiseră se înnodaseră şi se desfăcuseră fără voinţa ei.

Destul de proastă şi lipsită de cultură, fire încrezătoare şi romanţioasă, foarte aproape de cei treizeci de ani pri- mejdioşi, care-s totdeauna, la femei, sorocul unei prefaceri oarecare, se

ajuta acum cu toate romanele citite ca să-şi creeze un ideal ce semăna cu d'Argenton. Faţa i se schimba până într-atâta privindu-l, ochii ei veseli se făceau aşa de galeşi, iar zâmbetul aşa de duios, încât patima ei nu mai putea fi o taină pentru nimeni.

Moronval, văzând-o atât de îngrijorată şi de fricoasă, ' dădu uşor din umeri spre nevastă-sa, parcă i-ar fi zis: „E nebună".

Era, într-adevăr, şi de la masă îşi storcea creierii căutând un mijloc să-l îmbuneze. În sfârşit, găsise; şi cum poetul se apropia de ea în plimbarea-i de panteră în cuşcă, zise:

— Dacă domnul d'Argenton ar vrea să fie tare amabil. Ne-ar spune poemul acela frumos care-a avut atâta succes deunăzi seara, la gimnaziu... Toată săptămâna m-am gândit la el... Mai ales un vers mă urmăreşte... *Eu... eu cred...* Cum oare? ... Ah! ... *Eu cred în iubire, cum cred în bunul Dumnezeu.*

— În Dumnezeu! Făcu poetul, strâmbându-se groaznic, de parcă i-ar fi prins cineva degetul în uşă.

Contesa, care nu prea cunoştea prozodia, înţelese numai că iar îl supărase. De fapt, d'Argenton începea să-i pricinuiască acea stare de încremenire, împotriva căreia n-a putut niciodată să se apere şi care-a făcut că amorul ei să semene cu cultul umilitor şi plin de groază al japonezilor pentru cruzii lor idoli cu ochi de jad. Înaintea lui era mai proastă decât din născare, pierzându-şi până şi farmecul vioi de pasăre zglobie, neprevăzutul în gândire şi-n exprimare, cu care mintea ei mărginită putea să placă printr-o neîncetată varietate.

Totuşi, idolul se îmbilnzi şi, ca să arate doamnei de Barancy că n-avea necaz pe ea că-i stâlcise versurile se opri o clipă din exerciţiul său igienic:

— Nu doresc decât să recit ceva... Dar ce? ... Nu ştiu într-adevăr nimic... Se întoarse spre Moronval cu mişcarea scumpă tuturor poeţilor care, de obicei, nu cer o părere decât cu nestrămutata hotărâre să n-o urmeze. Oare ce să spun?

— Ei bine – răspunse celălalt, cu glas posac – dacă ţi se cere *Crezul,* spune *Crezul.*

— Adevărat! Îl vreţi?

R – O, da, domnule – zise contesa – ar fi pentru mine o mare fericire!

— Fie! Rosti d'Argenton, foarte firesc şi, bine Înfipt, " privind în sus, căută câteva clipe, apoi începu astfel;

Uneia care mi-a făcut rău...

Văzând mirarea Idei, care se aştepta la altceva, reluă cu glas şi mai solemn:

Uneia care mi-a făcut rău..:

Contesa şi Moronval schimbară o privire cu tâlc. Fără Îndoială, era vorba de aristocrata cu pricina.

Bucata începea foarte linişit, în stilul unei epistole mondene:

Doamnă, aveţi o rochie minunată...

Apoi gândul se întuneca, trecea de la ironie la amărăciune, de la amărăciune la furie, şi se isprăvea cu versurile acestea cumplite:

Scapă-mă, stăpâne, de groaznica femeie > Care-mi bea tot smgele inimii.

Ca şi cum ciudata poezie ar fi răscolit în el dureroase amintiri, d'Argenton nu mai scoase o vorbă toată seara. Biata Ida era şi ea îngândurată. Se gândea la aristocratele care-i făcuseră atâta rău poetului ei: şi mereu îl vedea acolo, foarte sus. În vreun salon nobil din cartierul Saint- Germain, unde femei-vampir îi beau tot sângele inimii, fără să mai lase nicio picătură pentru ea...

— Ştii, dragul meu – zicea Moronval, plecând la braţ cu d'Argenton pe bulevardele pustii, în timp ce mica doamnă Moronval abia se ţinea de ei – ştii, dacă scot revista, te iau redactor-şef.

Aruncă astfel în mare jumătate din încărcătură pentru a încerca să salveze corabia, căci vedea bine că, de nu se amestecă d'Argenton, nu va putea smulge de la contesă decât vorbe în vânt, crâmpeie de făgăduieli, nimic serios.

Poetul nu răspunse. De revistă-i ardea lui!

Femeia aceasta îl tulbura. Nu eşti de profesie poet liric, martir al amorului, fără să fii mişcat de adoraţiile mute care măgulesc în acelaşi timp două vanităţi: pe a literatului şi pe a omului cu trecere la femei. Mai ales de când o văzuse pe Ida în luxul ei galant, cam vulgar ca şi ea, dar plin de un huzur molatic, se simţea năpădit de nu ştiu ce lâncezeală amoroasă care-i topea severitatea principiilor.

Amaury d'Argenton se trăgea dintr-o veche familie din provincie ale cărei castele semănau cu ferme mari, dar fără înfăţişarea lor masivă şi îmbelşugată. Ruinaţi de vreo trei generaţii, d'Argentonii, după ce adăpostiseră între zidurile

acestea vechi tot felul de lipsuri şi o viaţă rustică de nobili vânători şi plugari, fuseseră nevoiţi să vândă singura lor proprietate, să părăsească ţinutul şi să-şi caute norocul la Paris.

De atunci căzuseră aşa de jos în mizerie şi-n încurcături negustoreşti, încât de mai bine de treizeci de ani nu-şi mai puneau apostroful numelui. Avântându-se în literatură, Amaury îşi reluă particula şi titlul de viconte la care avea dreptul. Nădăjduia să-i dea faimă, şi-n râvna ambiţioasă a începătorilor, rosti fraza aceasta îndrăzneaţă: „Vreau să se spună într-o zi vicontele d'Argenton cum se spune vicontele de Chateaubriand".

— Şi vicontele d'Arlincourt... — Răspunse Labassindre; care, ca fost muncitor, ajuns cântăreţ, nu putea să-i sufere pe nobili

Poetul avusese o copilărie nenorocită şi săracă, fără veselie şi lumină. Înconjurat de griji, de lacrimi şi de lipsa de bani care ofilesc aşa de repede copiii, nu se jucase şi nu zâmbise niciodată. O bursă la *Louis-Le-Grand* *, în- lesnindu-i studiile pe care le făcu bărbăteşte până la capăt, îi prelungi starea nesigură, ajunsă acum la cheremul altora. Drept singură distracţie, îşi petrecea vacanţele şi zilele de ieşire la o soră a maicâ-şi, femeie foarte bună, care ţinea un hotel cu odăi închiriate cu luna în Marais * şi-i dădea din când în când bani să-şi cumpere mănuşi, căci ţinuta a fost de pe atunci una din slăbiciunile lui.

Copilăriile acestea triste duc la maturităţi amare. Trebuie să fii fericit şi să-ţi meargă mereu bine în viaţă ca să se şteargă impresia celor dinţii ani; şi vezi oameni bogaţi, fericiţi, puternici, suspuşi, care parcă nu se bucură niciodată de avere, până într-atâta gura lor a păstrat cuta invidioasă a vechilor dezamăgiri, iar înfăţişarea lor – toată sfiala ruşinată pe care o dă trupurilor tinere şi atât de noi haina veche, caraghioasă şi cârpită, croită din veşmintele tatălui.

Zâmbetul amar al lui d'Argenton îşi avea rostul.

La douăzeci şi şapte de ani nu izbutise să facă nimic altceva, decât să-şi publice pe socoteala lui un volum de poezii umanitare, care-l silise la şase luni de pâine şi apă şi despre care nu vorbise nimeni. Totuşi lucra mult, avea credinţă şi voinţă; dar astea-s puteri pierdute pentru poezie, căreia i se cer mai ales aripi. D'Argenton nu le avea; poate că simţea în locul unde ar fi trebuit să le aibă îngrijorarea pe care o lasă un

membrii ce lipseşte, dar numai atât; şi îşi irosea vremea şi munca în sforţări zadarnice şi nefolositoare.

Lecţiile pe care le dădea ca să trăiască îi îngăduiau s-ajungă, după multe lipsuri, la sfârşitul lunii, când mătuşa lui, retrasă în provincie, îi trimitea un fel de pensie. Toate acestea aduceau prea puţin cu idealul ce-şi făcea Ida despre el, cu viaţa de petreceri a poetului de lume, purtată din succese în intrigi prin toate saloanele nobilului cartier.

Fire trufaşă şi rece, poetul se ferise până atunci de orice legătură serioasă. Totuşi nu-i lipsea prilejul. Se ştie că totdeauna se găsesc nenumărate femei care să iubească asemenea fiinţe şi să se prindă în „Cred în iubire" ca peştele în cârligul undiţei. Pentru d'Argenton însă, femeile nu fuseseră niciodată decât o piedică, o pierdere de vreme. Îi ajungea admiraţia lor; înadins se aşeza mai sus, în sferele unde pluteşti deasupra, înconjurat de adora- ţiuni cărora nu binevoia să le răspundă.

Ida de Barancy era cea dinţii care-i făcuse o adevărată impresie. Ea nu bănuia nimic; şi de câte ori, atrasă spre gimnaziu mai des decât trebuia ca să-l vadă pe micul Jack, totdeauna când se găsea în faţa lui d'Argenton, avea aceeaşi atitudine umilită, aceeaşi voce sfioasă care cerea iertare.

Cât priveşte poetul, chiar după vizita lui în bulevardul Haussmann, îşi jucă mai departe comedia nepăsării: dar asta nu-l împiedica să răsfeţe copilul în taină, să-l atragă lângă el, să-l descoasă despre maică-sa şi despre vilă a cărei eleganţă îl cucerise indignându-l într-un amestec de vanitate şi de gelozie.

De câte ori în timpul lecţici de literatură – ce literatură putea oare să intereseze „ţărişoarele calde"?! — De câte ori nu-l chema pe Jack lângă masa lui, să-l întrebe… E sănătoasă maică-sa? Ce mai face? Ce-a spus?

Jack, foarte măgulit, dădea toate deslușirile care i se cereau şi chiar cele care nu i se cereau. Şi astfel îl introducea totdeauna pe „unchiu'[4] în convorbirile lor intime, şi gândul acesta îl chinuia pe d'Argenton, care încerca să-l alunge, dar băieţelul cârlionţat, cu glăscioru-i dezmier- dător, i-l preciza neîncetat şi fără milă: Unchiu' e aşa de bun, aşa de îndatoritor… Vine adesea să-i vadă, a! Chiar foarte adesea; iar când nu vine, trimite de acolo coşuri pline cu fructe frumoase, pere uite aşa de mari, jucării pentru micul Jack… Dar las' că şi Jack îl iubea din toată inima!

4 Cartier vechi din Paris.

— Şi… fără îndoială, şi maică-ta îl iubeşte mult, nu? Zicea d’Argenton, scriind sau făcându-se că scrie.

— Ah, da, domnule! … răspundea cu naivitate Jack.’

Dar oare-i aşa de sigur că vorbea cu naivitate? Sufletul copiilor e un abis. Nu ştii niciodată în ce măsură au noţiunea lucrurilor pe care ni le spun. În tainica şi neîncetata germinaţie a sentimentelor şi a ideilor din ei, sunt unele manifestări neaşteptate despre care nimic nu ne vesteşte, crâmpeie de înţelegere ce alcătuiesc până la urmă un tot, unite între ele prin legături pe care copilul le pricepe deodată.

Oare asemenea legături l-au făcut pe Jack să înţeleagă furia şi dezamăgirea profesorului său, de câte ori îi vorbea de „unchiu’ “? Oricum, îi pomenea într-una de el. Nu-l avea la inimă pe d’Argenton. La repulsia din primele zile se adăuga acum un sentiment de gelozie. Maică-sa se interesa prea mult de omul ăsta. În zilele libere sau când venea să-l vadă, îi punea tot felul de întrebări despre profesor, dacă-i bun cu el, dacă nu i-a spus nimic pentru ea.

— Nu, nimic – răspundea Jack.

Şi totuşi, poetul nu uita niciodată să-l însărcineze cu vreun cuvânt amabil pentru contesă. Ba chiar odată li dădu şi o copie după *Crezul amorului,* dar Jack, întâi o uită, iar apoi o pierdu, jumătate din zăpăceală, jumătate din şiretenie.

Astfel, pe când aceste două firi diferite se atrăgeau una pe alta prin toţi polii lor magnetizaţi şi contrarii, copilul sta între ele, bănuitor, ager, de parcă şi-ar fi dat seama de pe atunci că avea s& fie înhăţat, strivit şi sugrumat în ciocnirea puternică şi prevăzută a primei lor întâlniri.

La fiecare două săptămâni, joia, Jack ieşea şi rămânea la masă la maică-sa, uneori singur cu ea, alteori şi cu „unchiu’”. În zilele acelea se ducea la concert sau la teatru. Era mare sărbătoare pentru el şi pentru toate „ţărişoarele calde”, fiindcă totdeauna se întorcea cu buzunarele pline din plimbările acelea în viaţa de familie.

Într-o joi, sosind la ora obişnuită, Jack văzu în sufragerie trei tacâmuri şi o mare risipă de cristaluri şi de flori. „Ah, ce fericire… — Îşi zise el, intrând. Unchiu-i aici.”

Maică-sa îi ieşi înainte, frumoasă şi tare gătită, purtând în păr fire de liliac alb la fel cu cele din coşurile cu flori. Un foc mare şi plăcut pâlpiia în salon, unde-l duse cu ea rizând:

— Ghici dne-i acolo!

— A, bănuiesc eu – zise Jack, toarte fericit. E „unchiu’” … Căci erau deprinşi cu aceste mici scene, joia, la sosire.

Era d’Argenton;

Mai palid, mai fatal ca de obicei, se răsfăţa pe divan, în frac şi cravată albă, cu plastronul cămăşii lat şi scrobit care-i dădea o înfăţişare impunătoare.

Inamicul era în cetate. Dezamăgirea copilului fu atât de mare, încât abia-şi putu stăpâni lacrimile. Urmară câteva clipe de stânjeneală şi de tăcere. Noroc de uşa care se deschise zgomotos şi cu putere, ca şi cum o hoardă de huni s-ar fi năpustit asupra ei, şi Augustin vesti cu glas răsunător: „Doamna e servită! “

Micul Jack găsi masa tristă şi tare lungă. Stingherea şi era stingherit. Aţi încercat vreodată singurătatea aceea dnd îţi vine să dispari, să pleci, până într-atâta te simţi de nefolositor şi de prisos? Când Jack vorbea, nu-l ascultau. Şi nici gând ca el să înţeleagă ce spuneau. Erau aluzii, întorsături de fraze tainice pe care le întrebuinţezi ca să vorbeşti peste căpşoarele copiilor. Uneori vedea că maică-sa râde, apoi se înroşeşte şi bea ca să nu se vadă cât e de roşie.

„O, nu… nu… “zicea ea şi „Mai ştii? … Poate! … Crezi? “, tot felul de cuvinţele care nu spuneau nimic Şi totuşi îi făceau să ridă mult. Unde erau voioasele cine, dnd Jack, aşezat între maică-sa şi „unchiu”, era adevăratul rege al mesei şi îndruma după bunul său plac râsul şi preocupările comesenilor? Deodată, amintindu-şi, rosti o frază nenorocită. Doamna de Barancy tocmai îi dăduse o pară lui d’Argenton, care se minună de frumuseţea fructelor.

— Le avem de la Tours… — Zise copilul, cu sau fără răutate. Ni le-a trimis unchiu’.

D’Argenton, care-şi curăţa pară, o lăsă pe farfurie, cu o mişcare ce-i trăda totodată ciudă de a nu mânca un fruct ce-i plăcea îndeosebi, cât şi tot dispreţul pe care i-l inspira rivalul său.

O, ce căutătură cumplită a mamei spre copil! Niciodată nu-l privise astfel.

Jack nu mai îndrăzni să se mişte, nici să crâcnească; iar impresia de la masă se prelungi şi seară.

Stând imul lângă altul la gura sobei, d’Argenton şi Ida vorbeau

încet, cu glasul acela de taină care-i un început de intimitate. El îşi povestea viaţa, copilăria nervoasă, cu boli multe, închisă într-un vechi castel pierdut în munţi. Descria şanţurile, turnurile şi coridoarele lungi în care se năpustea vântul; apoi luptele lui ca artist, primele lucrări, piedicile peste care geniul său dădea mereu şi toate pragurile prea joase pentru înălţimea felului său de a fi.

Vorbea de prigoană înverşunată a cărei victimă era, de duşmanii săi literari şi de grozavele epigrame cu care i-a dat gata.

„Atunci i-am spus cuvântul ăsta crud! “

De data aceasta, ea nu-l mai întrerupea. Ascultă aplecată spre el, cu capul pe cotul lui, zâmbitoare, ca-n extaz. Iar mintea-i era atât de robită. Încât, dacă el tăcea, ea tot mai asculta, şi-n salon se auzea numai tic-tacul pendulei şi foşnetul paginilor pe care copilul, neavând ce face, le întorcea, moţăind deasupra albumului răsfoit.

Deodată Ida se ridică tremurând:

— Haide, Jack drăguţule, cheam-o pe Constant să te însoţească. E timpul…

— Ah, mamă! …

Nu îndrăzni să spună că de obicei îl oprea până mai târziu; se temea să n-o supere şi, mai ales să nu întil- nească în frumoşii ei ochi senini, totdeauna aşa de duioşi, expresia dojenitoare care-l încremenise adineauri. Ea îl răsplăti pentru supunerea lui, sărutându-l cu deosebită căldură.

— Bună seara, copilule… — Zise d’Argenton, şi mai solemn, şi atrase băiatul ca pentru a-l săruta.

El îşi întinse frumoasă-i frunte de bălăior:

— Bună seara, domnule.

Dar poetul îl respinse, ca îmboldit de o pornire nestăpî- nită şi de silă, la fel cu cea pe care o avusese în timpul mesei pe când îşi curăţa frumosul fruct.

Totuşi copilul nu era un dar al „unchiului”.

— Nu pot… Nu pot… — Murmură el şi se lăsă pe o canapeluţă, ştergându-şi fruntea.

Jack, încremenit, se uita la maică-sa, parcă i-ar fi spus: „Ce i-am făcut? “

— Du-te, Jack… Ia-l, Constant.

Şi-n timp ce doamna de Barancy se apropia de poetul ei,

încercând să-l liniştească, băiatul se îndrepta amărât spre gimnaziul Moronval; şi pe aleea întunecoasă, acum şi mai jalnică fiindcă-i părea rău că se întoarce în dormitorul îngheţat, gândindu-se la profesorul care se răsfăţa pe divanul din salonul luminat şi plin de flori, îşi zicea cu invidie: „Ce bine de el! ... Oare până când o să stea acolo? “...

În strigătul lui d’Argenton: „Nu pot “... şi-n repulsia lui de a-l săruta pe micul Jack erau, desigur, emfază şi aerele firii lui declamatorii, dar în străfunduri, şi un sentiment adevărat şi sincer.

Era gelos pe copil, după cum şi copilul era gelos pe el. În ochii lui, Jack reprezenta tot trecutul Idei, mărturia vie, cum nu se poate mai vie, c-o mai iubiseră şi alţii înaintea lui. Suferea în orgoliul său.

Nu doar că ar fi fost tare îndrăgostit de contesă. Mai degrabă s-ar fi putut spune că-n ea se iubea pe el şi că, văzând în ochii ei limpezi şi naivi chipul lui reflectat, însă mult mai frumos, se oprea binevoitor, cu zâmbetul egoist pe care-l aruncă orice femeie oglinzii care o înfrumuseţează. D’Argenton însă ar fi vrut ca oglinda să nu fie întinată de niciun suflu, să-l fi reflectat numai pe el, în loc să păstreze în umbra trecutului amintirea jignitoare a multor alte imagini.

Era ceva de neîndreptat. Biata Ida nu putea face nimic, decât să-şi exprime părerea de rău ca toate ferileile: „De ce te-am întâlnit aşa de târziu? “, care nu potoleşte chinurile ciudatei gelozii retrospective, mai ales când e sporită de un orgoliu nemaipomenit.

„Ar fi trebuit să mă presimtă” – gândea d’Argenton; şi-l apucă o mânie înăbuşită, chiar numai văzând copilul.

Totuşi ea nu putea să-şi renege, să-şi părăsească scumpul trecut cu păr de aur. Dar, încetul cu încetul, sub înrâurirea poetului, pentru a înlătura întâlnirile acestea dureroase când fiecare suferea simţindu-i pe ceilalţi stingheriţi, luă obiceiul să-l scoată pe Jack ceva mai rar şi să-şi scurteze şi ea vizitele la gimnaziu. Începea să păşească pe calea jertfelor, şi aceasta nu era cea mai mică.

Cât despre vilă, trăsură şi luxul în care trăia, biata femeie era gata să părăsească tot, aşteptând numai un semn al lui d’Argenton ca să-l îndepărteze pe „unchiu’ “.

— Ai să vezi – îi zicea ea – am să te ajut, am să lucrez. Şi-apoi

nu voi fi numai în sarcina ta. Tot o să-mi mai rămână ceva bani.

D'Argenton însă mai şovăia. Cu toată aparenta lui înflăcărare, era o fire foarte rece, foarte lucidă, un burghez măsurat şi cu tabieturi, judecându-şi până şi trăsnăile.

— Nu, nu... Să mai aşteptăm... Va veni o zi când voi fi bogat, şi atunci...

Făcea aluzie la bătrâna mătuşă din provincie, care-i trimitea pensia şi pe care el urma negreşit s-o moştenească de la o zi la alta. Era aşa de în vârstă, biata femeie!

Şi făceau planuri frumoase pentru viitor. Se vor duce la ţară, destul de aproape de Pariş, ca să-i aibă lumina, destul de departe, ca să scape de larma lui. Vor avea o căsuţă a lor la planul căreia se gândea de mult: foarte joasă, cu o terasă italiană îmbrăcată în viţă de vie şi cu o deviză deasupra porţii: *Parva domus, magna quies.* „Casă mică, linişte mare ". Acolo va lucra. Va face o carte, cartea lui. Cartea, această *Fiică lui Faust* despre care vorbea de zece ani. Apoi, îndată după *Fiica lui Faust,* vor urma *Passiflorele,* un volum de poezii, şi *Corzile de aramă,* satire necruţătoare. Avea astfel în minte sumedenie de titluri vacanţe, de etichete, de idei, de coperte de cărţi fără nimic înăuntru.

Atunci vor veni editorii, vor fi, într-adevăr, siliţi să vină. Va fi bogat, celebru, poate academician, deşi instituţia 'aceasta era tare decăzută şi putredă. „Ba nu, ba nu, nu-i nimic – zicea Ida – trebuie să faci parte din ea." Se şi vedea într-un colţ al Institutului, în ziua primirii lui, ascunsă şi palpitând, într-o rochiţă modestă, cum îi stă bine soţiei unui om celebru.

Deocamdată mâncau mai departe perele de la „unchiu' ", care era cu adevărat cel mai bun şi cel mai puţin prevăzător dintre unchi.

D'Argenton le găsea minunate, afurisitele acelea de pere, dar le mânca grozav de rău dispus, cu furie, scrâşnind din dinţi, şi se răzbuna pe biata Ida, prin câteva mici fraze foarte tăioase şi jignitoare, prin tot ce era nedelicat în purtarea lui.

Săptămâni şi luni trecură astfel, fără s-aducă altă schimbare în viaţa tuturor decât o răceală bine simţită între Moronval şi profesorul său de literatură. Mulatrul, care aştepta mereu ca Ida să ia o hotărâre în privinţa revistei, bănuia că d'Argenton e potrivnic planului său şi nu se sfia să spună în gura mare tot ce credea despre domnul acela.

Într-o joi dimineaţă, Jack, pe care nu-l mai scoteau decât arareori, privea cu tristeţe prin geamlâcul sălii de recreaţie un cer frumos de primăvară, tare albastru şi larg ce te îndemna să visezi plimbări şi libertate.

Soarele era cald, ramurile liliacului dăduseră muguri verzi, iar pământul nelucrat din grădiniţă tresălta de viaţă, ca un susur de izvoare nevăzute. Din pasaj se auzeau strigăte de copii, de păsări în cuşcă. Era una din dimineţile când toate ferestrele se deschid să intre în case un pic de lumină şi să se risipească umbrele iernii şi toată negreala cu care nopţile lungi şi fumul focurilor umplu odăile multă vreme închise.

Jack se gândea ce bine ar fi într-o dimineaţă ca asta să iasă puţin din gimnaziu şi să aibă altă privelişte decât zidul cel mare acoperit cu iederă, la temelia căruia grădina se isprăvea cu grămezi de pietricele înverzite şi de frunze moarte.

Tocmai atunci, clopoţelul sună deasupra porţii; o văzu intrând pe maică-sa, gătită, voioasă, grăbită şi neobişnuit de tulburată. Venea să-l ia pentru a-l duce la *Bois.* N-aveau să se întoarcă decât seara. O adevărată petrecere de-a lor, ca odinioară.

Trebuia să-i ceară voie lui Moronval; dar cum doamna de Barancy aducea plata trimestrului, vă închipuiţi ce repede i-a fost dată învoirea.

— Ah, ce fericire! Ce fericire! Zicea Jack.

Şi-n timp ce maică-sa istorisea mulatrului că domnul ’d’Argenton a fost nevoit să plece în Auvergne, la mătuşa lui, care era pe moarte, copilul străbătu repede curtea pentru a se duce să se îmbrace. În drum îl întâlni pe Madu. Madu, tras la faţă, trist, prins de toate treburile gospodăriei, împovărat de mături şi căldări, fără să bage de seamă că vremea-i frumoasă, iar aerul se înmiresmează cu seve noi.

Văzându-l, lui Jack îi veni un gând nebun, un gând de copil fericit care vrea ca totul din juru-i să fie pe măsura bucuriei lui:

.

— Ah, mamă, dacă l-am lua şi pe Madu? …:

Învoirea era mai greu de căpătat din pricina nenumăratelor îndatoriri, ale micului rege la gimnaziu, dar Jack se rugă aşa He frumos, încât bună doamnă Moronval declară că, pentţru ziua aceea, se însărcina ea cu toată treaba negrişorului.

— Madu, Madu – strigă copilul, repezindu-se afară – îmbracă-te repede, te luăm cu noi în trăsură, mergem să mâncăm la

Bois.

Urmară câteva clipe de încurcătură. Madu era uluit. Doamna Decostere îi căută o tunică de împrumut pentru impivjurarea aceasta. Micul de Barancy sărea de bucurie, iar doamna de Barancy, ca o pasăre guralivă pe care zgomotul o aţiţă, dădea lui Moronval sumedenie de amănunte despre călătoria lui d'Argenton şi starea deznădăjduită a mătuşii lui.

În sfârşit, plecară.

Jack şi maică-sa se aşezară în fundul trăsurii, iar Madu pe capră, lângă Augustin; nu prea era regeşte, dar maiestatea să mai văzuse multe altele!

Plecarea fu încântătoare, de-a lungul *Căii împărătesei,* aşa de largă dimineaţa, aerată şi intimă. Întâlniră vreo clţiva oameni ieşiţi la plimbare, bucuroşi să răsufle puţin la soare înainte de forfotă, de zgomotul şi de colbul din timpul zilei, copii însoţiţi de guvernante, unii mici de tot. Duşi în braţe, în măreţia rochiilor lungi şi albe, alţii, mai mărişori, cu braţele şi pulpele goale, cu păru-n vânt. Treceau şi călăreţi şi amazoane, iar pe aleea rezervată, nisipul proaspăt greblat păstra urmele acestor prime cavalcade şi, printre pajiştile verzi, părea mai mult un drum de parc decât un loc public. Acelaşi aspect liniştit, luxos, tihnit îl aveau şi vilele risipite în verdeaţă, ale căror cărămizi trandafirii şi ardezii albăstrite de dimineaţa această frumoasă ieşeau în relief ca spălate de lumina proaspătă.

Jack se minuna, o săruta pe maică-sa şi-l trăgea pe Madu de tunică.

— Eşti mulţumit, Madu?

— O, tare mulţumit, *musiu.*

Ajunseră la *Bois,* verde şi înflorit pe alocuri. Erau alei numai cu creştetul copacilor uşor verzui sau înroşit de sevă, ceea ce dădea crengilor scăldate în soare o înfăţişare vaporoasă. Feluritele soiuri de copaci, mai mult sau mai puţin timpurii, treceau de la verdele fraged al mlădiţelor noi la verdele statornic al arbuştilor de iarnă. Ilicele, care purtaseră zăpada pe frunzele lor tari şi răsucite atingeau în treacăt tufele de liliac cu mugurii încă foarte friguroşi şi bănuitori.

După ce trăsura se opri la restaurantul „Pavilion", în timp ce se pregătea dejunul, doamna de Barancy coborî cu copiii să facă înconjurul lacului. La ceasul acela al dimineţii încă nu-l tulburau lungile plimbări de după-amiază şi tot lustrul de lume mare cu

vizitii pudraţi, galonaţi, cu cai înzorzonaţi cu penaje, cu osii strălucitoare.

Lacul păstrase de peste noapte o răcoare uşoară care se suia ca un abur în lumină. Lebedele înotau şi tulpini de ierburi se oglindeau în apă limpede, căreia umbră, tăcerea, singurătatea parcă-i dăduseră o adevărată înfă- lişare de apă vie; se încreţea, se înfiora, creştea ca izvoarele, izbucnind la suprafaţă în clăbuci limpezi şi clocotitori. În loc de pânza nemişcată ce pare oglinda modelor noi şi a deşertăciunilor Parisului, lacul îndrăznea să ajungă iar un lac: îl străbăteau aripi şi-l frământau înotătoarele peştilor, iar sălciile, tivite cu verdele vlăstarelor fragede, îşi muiau în el crengile lăsate în voie.

Ce plimbare plină de farmec!

D-apoi dejunul! ... Dejunul în faţa ferestrelor deschise, cu pofta de mâncare a liceenilor, vioi şi fără griji, înfruptându-se din toate cu aceeaşi bucurie. De la început şi până la sfârşit, au ţinut-o într-un râs. Orice le era prilej: o bucată de pâine ce cădea sau mutra chelnerului; şi veselia aceasta naivă se întâlnea printre ramuri cu cel dintâi ciripit al păsărelelor.

— Dacă ne-am duce la Grădina de Aclimatizare... — Propuse mama, după dejun.

— Ah, ce bine, mamă! ... Madu n-a văzut-o niciodată... Ce-o să mai petreacă!

Se suiră iar în trăsură şi porniră pe aleea cea mare ca să ajungă la poarta cu grilaj. Grădina, aproape pustie ca la deşteptare, li se păru liniştită şi răcoroasă ca şi păduricea; dar copiii erau şi mai atraşi de toată viaţa animală care umplea până şi desişul cel mai mic şi-i privea cum treceau; dobitoacele săreau lângă zăplazuri, cu ochi galeşi sau ageri şi boturi trandafirii întinse spre mirosul bun de pâine proaspătă pe care ei o aduseseră de la restaurant.

Madu, care până atunci petrecuse ca să-i facă plăcere lui Jack, începu să petreacă de-a binelea. N-avea nevoie de tăbliţa albastră, care dă micilor curţi înfăţişarea unor închisori numerotate, ca să recunoască unele animale din ţara lui. Cu un simţământ amestecat de plăcere şi părere de rău, se uita la cangurii ridicaţi pe picioarele lor aşa de lungi, încât au sprinteneala şi avântul unei perechi de aripi. Ai fi zis că-i compătimeşte pentru înstrăinarea lor, că-l doare să-i vadă în locul acela strâmt, pe care-l străbăteau din trei salturi ca să se

întoarcă la vizuina lor, cu graba animalului domestic ce cunoaşte adăpostul şi nevoia culcuşului.

Se oprea în faţa zăbrelelor uşoare, vopsite în culori deschise pentru a da iluzia de libertate, unde măgarii sălbatici erau închişi împreună cu antilopele, fără milă pentru copitele lor delicate, atât de uşoare, atât de sprintene, şi erau colţişoare lipsite de verdeaţă, povârnişuri cu iardâ aşa de sărăcăcioasă, încât, deodată, câte un crâmr pei îndepărtat de privelişte arsă de soare se ivea înaintea lui Madu când animalele treceau în trap grăbit.

Se înduioşa mai ales de păsările închise. Cel puţin struţii, cazoarii, slând singuratici în aer liber, cu câte un arbust exotic ce-i însoţeşte în perspectiva aleilor ca într-un tablou de ştiinţe naturale, ei măcar aveau loc să se întindă, să scormonească la soare printre pietricelc noul pământ, primenit, cărat din altă parte, care dă veşnic Grădinii de Aclimatizare un aspect de lucru înjghebat în pripă. Dar ce trişti păreau papagalii de tot soiul, în cuşca lor lungă, despărţită în compartimente uniforme, fiecare prevăzut cu câte un mic vas şi cu un arbore ca să se caţăre, fără crengi şi frunze verzi!

Madu, privind locurile acelea melancolice, cam întunecoase, se gândea la gimnaziul Moronval, unde clădirea e prea înaltă pentru curticica ei. În hulubăriile acestea strâmte şi mânjite, penele strălucitoare păreau spălăcite şi jumulite; îţi vorbeau de lupte, de bătălii, de spaima unor prizonieri sau a unor nebuni de-a lungul unui grilaj de fier. Şi păsările deşertului sau ale spaţiului, flamingii cu pene trandafirii şi gâturi întinse care zboară în triunghiuri între Nilul albastru şi cerul palid, ibişii cu cioc lung care visează cocoţaţi pe sfincşii neclintiţi, toţi aveau aceeaşi înfăţişare banală, printre păunii albi rotindu-se cu îngâmfare, şi răţuştele chinezeşti pictate cu gingăşie care se bălăceau după plac în lacul lor micuţ.

Încetul cu Încetul, grădina se umplea.;

Acum era lume multă, zgomotoasă, însufleţită şi deodată între două alei, o privelişte ciudată, fantastică trezi în Madu un extaz aşa de mare, încât băiatul încremeni mut, fără o vorbă ca să-şi exprime uimirea, încântarea.

Deasupra desişurilor, a zăbrelelor, cam la înălţimea copacilor bătrâni, doi elefanţi, cărora nu le zăreai decât capetele foarte mari şi trompele în mişcare, înaintau legănând pe spinările lor

largi o lume pestriţă, femei cu umbrele de culoare deschisă, copii cu pălării de pai, capete oacheşe, bălaie, cu păru-n vânt, împodobite cu panglici colorate. După elefanţi, mergând cu totul altfel, venea o girafă cu gâtul ţeapăn, care-şi purta foarte sus căpşorul grav şi mândru. Câţiva oameni se suiseră în spatele ei, şi ciudată caravană defila pe aleea cotită printre horbota tinerelor ramuri, cu chicoteli şi ţipete uşoare, excitare pricinuită de înălţime, de aerul mai proaspăt şi de o nedesluşită teamă, strunită de mult amor propriu.

Sub soarele destul de cald, stofele de primăvară păreau bogate şi mătăsoase, şi toate culorile ieşeau în relief pe pielea groasă şi zgrunţuroasă a elefanţilor. În sfârşit, ei se iviră în întregime, călăuziţi de paznic, cu trompa întinsă de la dreapta la stingă spre vlăstarele copacilor sau spre buzunarele celor ce se plimbau; erau greoi, împovăraţi, liniştiţi, abia mişcându-şi urechile lungi, pe care vreun copil aplecat pe spinarea lor sau câte o fetişcană din popor pornită pe râs le gâdilau uşurel cu vârful umbrelei sau al unui bici nevătămător.

— Ce ai, Madu? ... Tremuri... Nu cumva eşti bolnav 7. Întrebă Jack pe colegul său.

Într-adevăr, lui Madu îi venea rău de emoţie, dar când află că şi el se poate urca pe greoaiele animale, chipul i se făcu grav, şi cumpănit, aproape solemn.

Jack nu voi să-l însoţească. Rămase cu maică-sa, pe care n-o găsea destul de veselă, destul de zâmbitoare pentru ziua aceea fericită; simţea nevoia să se strângă lângă ea, s-o admire, să umble în pulberea fustelor ei lungi de mătase, pe care, ca o regină, le lăsa să se târască. Stând jos amândoi, se uitau cum se căţăra negrişorul tocmai sus pe elefant, cu grabă şi cuprins de un fior ciudat

Odată sus, parcă era la el acasă, la locul său. Nu mai era copilul înstrăinat, cu mişcări caraghioase, cu vorba stâlcită; nu mai era liceanul stângaci, micul servitor umilit de slujba lui înjositoare şi de tirania stăpânului. Sub pielea lui neagră, de obicei pământie, simţeai că; circulă viaţa, părul său lânos se zburlea sălbatic, şi-n ochii lui luceau, prin tânjeala exilului, fulgere de mânie sau de stăpânitor.

Fericit mic rege!

De două-trei ori la rând făcură cu el ocolul aleilor.

— Mai vreau, mai vreau! Zicea băiatul, şi pe podeţul de peste

micul lac, printre ţarcurile asinilor sălbatici, ale cangurilor şi agutilorel trecea, trecea mereu, îmbătat de mersul greoi şi repede al elefantului.

Kerika, Dahomey-ul, războiul, marile vânători, toate-i reveneau în minte. Vorbea singur, în limba lui, şi la glăsciorul acela din Africa ciripind mângiietor şi care-l făcea să închidă ochii de plăcere, elefantul scotea mugete entuziaste, zebrele nechezau, antilopele săreau speriate, în timp ce din cuşca cea mare cu păsări exotice, unde soarele bătea cu raze mai roşii, veneau alte ciripeli, ţipete, chemări, lovituri ţiuitoare cu ciocul, toată zarva pădurii virgine înainte de ceasul potolit al somnului.

Dar era târziu. Trebuia să se întoarcă, să coboare din visul ăsta frumos. De altfel, îndată ce pieri soarele, se porni vântul pătrunzător şi rece, cum se întâmplă la începutul primăverii, când, după razele calde ale zilei, urmează îngheţul de peste noapte.

Sub impresia aceasta de iarnă, întoarcerea băieţilor fu mohorâtă şi rece. Trăsura alerga spre gimnaziu, se îndepărta de Arcul de Triumf, încă învăpăiat de amurg, şi parcă mergea către noapte. Madu se gândea, pe capră, lângă vizitiu. Jack, fără să prea ştie de ce, era mâhnit şi, din întâmplare, doamna de Barancy tăcea. Totuşi avea ceva de spus, şi ceva care, pesemne, o costa mult, fiindcă aşteptă clipă din urmă ca să vorbească. În sfârşit, luă mâna lui Jack într-a ei:

— Ascultă, copilul meu! Am să-ţi dau o veste rea…

Băiatul înţelese îndată că i se întâmplă o mare nenorocire, şi ochii lui rugători se întoarseră spre maică-sa:

— Ah, nu-mi spune, nu-mi spune vestea!

Dar ea urmă, vorbind în şoaptă şi foarte repede:

— Trebuie să plec într-o călătorie lungă… Sunt silită să te părăsesc… dar o să-ţi scriu… Şi mai ales, nu plânge, drăguţul meu, că prea m-ai îndurera… Mai întâi nu mă duc pentru multă vreme… o să ne revedem curând… da, curând, ţi-o făgăduiesc…

* Mamifer rozător.

Şi începu să-i povestească o sumedenie de istorii ciudate. Era vorba de afaceri de bani, de o moştenire, de lucruri cu totul tainice. Ar fi putut să mai îndruge multe, să născocească mii de alte poveşti, dar Jack n-o mai asculta. Doborât, prăpădit, plângea tăcut în colţul lui, şi Parisul pe care-l străbăteau i se părea acum tare schimbat, faţă de dimineaţă, despuiat de

razele-i primăvăratice, de mireasma lui de liliac, jalnic, înfricoşător, fiindcă-l privea cu ochii plini de lacrimi ai unui copil care şi-a pierdut mama. _

VI

Micul rege

Câtva timp după plecarea aceasta grăbită, sosi la gimnaziu o scrisoare de la d'Argenton.

Poetul scria „scumpului său director" ca să-i dea de ştire că moartea unei rude schimbându-i situaţia, îl roagă să-i primească demisia din postul de profesor de literatură. În post-scriptum şi foarte de sus adăuga că doamna de Barancy, nevoită să părăsească pe neaşteptate Parisul, încredinţa pe micul Jack îngrijirilor părinteşti ale domnului Moronval. În caz de boală a copilului să scrie pe adresa lui d'Argenton, la Pariş, cu menţiunea că scrisoarea să fie expediată unde se afla el.

„îngrijirile părinteşti ale lui Moronval! "Ce-o mai fi râs scriind fraza aceasta! Parcă nu-l cunoştea pe mulatru, parcă nu ştia ce-l aşteaptă pe copil la pension când s-o afla că maică-sa plecase şi nu mai puteau spera nimic de la ea!

La primirea aceastei scrisori reci, scurte şi obraznice prin prea multă discreţie, Moronval fu apucat de un groaznic acces de furie, dezlănţuit şi nebun, cum îl apuca uneori, şi care cutremura gimnaziul, îl frământa şi-l înfiora ca o furtună la tropice.

Plecase!

Plecase cu desculţul cela, cu închipuitul cela cu picioare strâmbe, aşa-zis frumos, fără talent, fără inteligenţă. Fără nimic... Ahh, ştiu ci bine o să mai petreacă 1 Să-i fie ruşine, femeie la vârsta ei, că doar nu mai e În prima tinereţe, s-o rabde inima să plece şi să-şi lase bie-, tul copil singur la Pariş, pe mâna străinilor."

Deşi se înduioşa de soarta bietului copil, mulatrul îşi cam strângea cu răutate buzele, parc-ar fi spus: „Aşteaptă, aşteaptă tu... las' pe mine, e-am să ţi-l îngrijesc eu pe Jack al tău... şi cât mai părinteşte! "

Ceea ce-l întărită mai cu seamă nu era atât că fusese dezamăgit în lăcomia lui, că revista se dusese pe copcă şi că pierdea pentru totdeauna ultima speranţă de îmbogăţire, toate acestea îl înfuriau mai puţin decât taina neruşinată, sfidătoare cu care se înconjurau aceste două fiinţe ce se cunoscuseră prin el, la el, prin mijlocirea casei lui. Alergă în bulevardul

Haussmann să capete desluşiri, să afle ceva; d&r STOlo/'aceeaşi taină! Constant aştepta o scrisoare de la doamna. Ştia numai că doamna părăsea bulevardul, că rupsese definitiv cu „unchiu'", iar mobila avea pesemne să fie vândută.

— Ah, domnule Moronval – adăugă voinicul *factotum* – mare nenorocire c-am pus piciorul în şandramaua dumitale!

Mulatrul se întoarse la gimnaziu, încredinţat că trimestrul următor micul Jack va fi retras sau că el îhsuşi va fi silit să-l dea afară pentru neplată. Era limpede pentru el. – Ca de altfel pentru toată instituţia, că tânărul de Barancy nemaiavând de ce să fie cruţat se cădea să se răzbune pe el pentru toată slugărnicia cu care-l înconjurau de un an de zile.

Şi aşa începu de sus, la masa directorului, unde Jack' se aşează de acum înainte nu numai ca egalul, dar şi ca jucăria şi martirul celorlalţi. Nici tu vin, nici tu prăjituri. „Suc" la fel cu ceilalţi, „suc" sălciu, dulceag şi tulbure. Tot atât de plin de corpuri străine şi de spumă nesănătoasă ca şi apele unui puhoi. Şi tot timpul priviri pline de ură şi aluzii jignitoare.

Obişnuiau să vorbească adesea despre d'Argenton În faţa lui. Era un aşa-zis poet, egoist şi înfumurat Cât despre nobleţea lui, ştiau ei câte parale face, iar lungile coridoare întunecoase unde, chipurile, îşi târâse copilăria bolnăvicioasă, nu existaseră niciodată într-un vechi castel pierdut în munţi* ci în micul hotel cu camere mobilate pe care mătuşă-sa le închiria cu luna, pe strada Fourcy, prin reţeaua de ulicioare întortocheate şi umede ce înconjoară biserica Saint-Paul. Femeia era din Au- vergne, şi fiecare îşi amintea cum striga stâlcit nepotului ei, pe aceleaşi coridoare întunecoase: „Amaury, băiete, ia adu-mi sus cheia de la *şăpt bi "*(şapte bis). Şi vicontele îi aducea cheia de la *şăpt bi.*

Batjocurile acestea crunte la adresa poetului, pe care nu-l putea suferi, îi plăceau copilului, dar îl împiedica ceva să râdă, să se amestece în veselia zgomotoasă a „ţărişoarelor calde", încântate de fiecare glumă a lui Moronval. Fiindcă totdeauna, după asemenea caraghioase destăinuiri, veneau aluzii la altă persoană, pe care Jack tremura să n-o recunoască, deşi nu se rostea niciun nume. S-ar fi zis că o legătură oarecare unea în mintea comesenilor pe Amaury d'Argenton, marele ratat, frumosul închipuit şi ridicol, cu cealaltă persoană pe care copilul o adora şi o respectă mai presus de orice.

Mai cu seamă despre un oarecare ducat de Barancy se

pomenea în toate conversaţiile.

— Unde-l puneţi, ducatul ăsta? Strigă Labassindre. În Touraine sau în Congo?

— Oricum, trebuie să recunoaştem că-i tare bine întreţinut... — Răspundea doctorul Hirsch, făcând cu ochiul.

— Bravo, bravo ’! ... Foarte frumos „întreţinut*.

Şi se Stricau de râs.

Mai era vorba şi de faimosul lord Peambock, maior- general în armata din Indii.

— L-am cunoscut bine – zicea doctorul Hirsch. El comandă regimentul celor treizeci şi şase de tătici i

— Bravo, cei treizeci şi şase de tătici!

Jack lăsa capul în piept, se uita la pline, la farfurie, nu îndrăznea nici măcar să plângă, atins de ironia aceasta care-l înăbuşea. Uneori, fără să înţeleagă bine cuvintele pe care le auzea, expresia feţelor mai batjocoritoare, râsul lor mai grosolan îi vesteau ocara pe care voiau să i-o facă.

Atunci doamna Moronval îi zicea cu blândeţe:

— Jack, drăguţă, ia du-te puţin la bucătărie.

Apoi îi certă pe ceilalţi încet.

— Haida-de! Zicea Labassindre. Nu pricepe.

Desigur, nu pricepea tot, bietul copil, dar inteligenţa i se ascuţea la întâile lui mâhniri, se străduia să afle prin cina dispreţului duşmănos care-] înconjura; şi unele cuvinte nedesluşite, aruncate în convorbirile de la masă, îi rămâneau în minte că o îndoială sau ca o pată ruşinoasă.

Ştia de mult că n-are tată şi că poartă un nume care nu-i al lui, că maică-sa n-avea soţ; de aici porneau gin- durile lui îngrijorate. Ajunsese foarte supărăcios. Într-o zi, fiindcă lunganul de Sai’d i-a zis „copil de cocotă14, în loc să râdă ca altădată, s-a repezit la gâtul egipţianului, făcându-i un laţ cu micuţele-i mâini încleştate, cât pe ce să-l sugrume. La urletele lui Sa’id, alergă Moronval şi, pentru prima dată de la intrarea lui în gimnaziu, micul de Barancy făcu cunoştinţă cu băţul.

Din ziua aceea, vraja se dezlegă. Mulatrul nu-şi mai stăpâni pornirea de a bate; îi plăcea atâta să lovească! Acum, pentru ca soarta lui Jack să fie aidoma cu a lui Madu, nu-i mai lipsea decât să treacă la bucătărie. Dar nu cumva să credeţi că, în revoluţia aceasta din gimnaziu, viaţa micului rege se îmbunătăţise. Dimpotrivă, negrul era mai mult ca oricând calul de bătaie al

tuturor ambiţiilor dezamăgite. Labassindre îi trăgea mereu câte un picior, doctorul Hirsch îi tot lungea urechile, iar Cel cu băţu' îl făcea să plătească scump prăbuşirea revistei.

„Niciodată mulţumiţi, niciodată mulţumiţi", repeta nenorocitul negrişor, hărţuit de cerinţele tiranice ale stăpânilor. Descurajarea lui se unea cu un ciudat dor de ţară, stâmit de primăvară, de întoarcerea atât de tulburătoare a căldurii şi a soarelui şi, mai ales, de vizită la Grădina de Aclimatizare, care-i trezise amintiri vii, înduioşătoare, o adevărată chemare a patriei absente.

Melancolia lui de exilat se arătă întâi printr-o muţenie încăpăţânată şi o resemnare fără pic de răzvrătire împotriva poruncilor şi a bătăii. Apoi chipul lui Madu se făcu hotărât şi însufleţit ca niciodată. Ai fi zis că, alergând prin casă, prin grădină la nenumăratele lui treburi, se îndrepta spre o ţintă îndepărtată, necunoscută de nimeni; şi gândeai astfel văzându-i privirea pironită, ce o lua parcă înaintea întregii sale făpturi ca şi cum cineva ar fi mers în faţa lui şi-l chemă.

Într-o seară, pe când negrul se pregătea să se culce, Jack îl auzi ciripind încetişor pe limba lui străină şi-l întrebă:

— Cânţi, Madu?

— Nu, musiu, eu nu cânta, eu vorbeşte ca negri.

Şi se destăinui prietenului său. Se hotărâse să plece. De mult îl frământa gândul ăsta, aştepta numai soarele ca să-şi înfăptuiască planul. Acum că s-a întors iar soarele, Madu avea să se înapoieze în Dahomey, s-o regăsească pe Kerika. Dacă Jack vrea să vină cu el, or să meargă pe jos până la Marsilia şi-or să se ascundă într-un vapor, să plece amândoi pe mare. Nu putea să li se în- t! Mple nimic rău, fiindcă avea gn-gri-ul.

Celălalt se împotrivi. Oricât de nenorocit ar fi fost; ţara lui Madu-Ghezo nu-l ispitea. Vasul cel mare de aramă plin cu capete tăiate i se ivea înfiorător în minte. Şi-apoi ar fi şi mai departe de maică-sa.

— Bine – zise liniştit negrul – tu rămâne gimnaziu, ' eu pleci singur.

— Şi când pleci?

— Mâine, răspunse negrul cu glas hotărât, şi îndată închise ochii s-adoarmă, ca şi cum ar fi avut nevoie de toate puterile lui.

A doua zi dimineaţă era „zi de metodă ", cum spuneau la gimnaziu. În ziua aceea se adunau pentru cursul doamnei

Decostere în salonul cel mare, din pricina orgăi-ar- ffionium necesare lecturii expresive. Când intră, Jack îl zări pe Madu frecând tăcut podeaua sălii uriaşe şi se gândi că s-a lăsat păgubaş de călătorie.

De vreo două ceasuri, „ţărişoarele calde” munceau să-şi rupă fălcile pentru „configuraţia cuvintelor”, când capiii lui Moronval se ivi în uşa crăpată:

— Madu nu-i aici?

— Nu, dragă – răspunse doamna Moronval-Decostere

— L-am trimis la piaţă după târguieli.

Cuvântul „târguieli “aduse pe toate feţele copiilor o expresie de atâta fericire, încât ei ar fi putut să dea îndată configuraţia exactă a acestui cuvânt, dacă le-ai fi cerut-o. Erau hrăniţi pe sponci! Jack, mai puţin hămesit, îşi aminti de convorbirea din ajun, care, auzită înaintea somnului, îi rămăsese ca un vis.

Domnul Moronval se îndepărtă, pentru a se întoarce dteva clipe mai târziu:

— Ei, ce-i cu Madu?

— Nu s-a întors... Nu mai înţeleg nimic – zise mica femeie, cam îngrijorată şi ea.

Ora zece, unsprezece, nici urmă de Madu. Lecţia se Isprăvise de mult. Era ceasul când, de obicei, veneau de la bucătăria din subsol, deşi atât de îngustă şi de sărăcăcioasă, mirosuri calde care aţâţau pofta sălbatică a elevilor. În dimineaţa aceea, nimic, nici tu legume, nici tu carne, şi Madu nicăieri.

— Poate că i s-a întâmplat ceva... — Zise doamna Moron val, mai îngăduitoare decât posacul ei soţ, care, din când în când, se ducea cu băţul în mină să pândească la poarta pasajului sosirea negrişorului.

În sfârşit, bătu de amiază la toate orologiile, la toate ceasornicele, la toate clopotniţele din apropiere, aducând ora prânzului, care împarte munca zilei în două părţi aproape egale. Sunetele voioase răsunară înfiorător în stomacurile goale ale tuturor locuitorilor din gimnaziu. Şi pe când se aştemea tăcerea în fabricile dimprejur, şi chiar din cocioabele pasajului toate focurile trimiteau sfârâitul prăjelilor şi mirosuri îmbietoare, profesorii şi elevii, neavând nicio treabă, se lăsau în voia nebunei aşteptări a manei care lipsea.

Închipuiţi-vă institutul ăsta înfometat, fără merinde; pierdut ca o plută în primejdie, în mijlocul oceanului de oameni care

mânoau.

„Ţărişoarele calde” erau trase la faţă, cu ochii holbaţi şi leşinau de foame. Totuşi, pe la două, doamna Moronval-Decostere se hotărî, cu toată aristocraţia ei înnăscută, să se ducă după cârnaţi, neîndrăznind să mai trimită pe niciunul dintre micii hămesiţi, care ar fi fost în stare să înfulece totul pe drum.

Când se întoarse, încărcată cu pâini mari şi cu hârtii unsuroase, o primiră cu un ura entuziast, şi abia atunci, ca şi cum toate imaginaţiile istovite s-ar fi însufleţit la vremea mesei, fiecare împărtăşi celorlalţi bănuielile şi temerile ştămiţe de plecarea micului rege. Moronval nu credea în accidente: avea pricini bine întemeiate ca să prevadă o fugă.

— Câţi bani avea la el? Întrebă mulatrul.

— Cincisprezece franci – răspunse cu sfială ne- vastă-sa.

— Cincisprezece franci! ... Atunci, desigur c-a fugit.

— Doar n-o să se poată întoarce în Dahomey cu cincisprezece franci! Zise doctorul.

Moronval clătină din cap şi plecă îndată să-şi facă declaraţia la comisariatul cartierului.

Mare belea pe capul lui! Trebuia cu orice preţ să regăsească băiatul, să-l împiedice să ajungă la Marsilia. Mulatrul se temea de dojenile lui „musiu Bonfils “. Apoi lumea-i aşa de rea! Micul rege putea să se plângă de bătăile pe care le îndurase, să scoată nume rău pensionului. Aşa că, în declaraţia lui la comisariatul poliţiei, avu grijă să arate că Madu luase cu el o mare sumă de bani. Apoi adăugă, cu o înfăţişare dezinteresată, că prea puţin îi păsa de bani şi că se gândea mai cu seamă la toate primejdiile ce-l pândeau pe nenorocitul copil, pe bietul mic rege decăzut, exilat, fără tron şi fără patrie.

Tigrul îşi ştergea ochii vorbind. Poliţiştii îl mângâiau:

— Las’ că-l găsim noi, domnule Moronval, n-avea grijă.

Dar, dimpotrivă, domnul Moronval era foarte în- grijat şi atât de frământat, că-n loc să aştepte liniştit acasă rezultatul cercetărilor, cum îl sfătuise comisarul, se puse numaidecât în mişcare, însoţit de toate „ţărişoarele calde “, printre care şi amicul nostru Jack, ca să ajute strădaniile poliţiei.

Făcură îndepărtate şi felurite excursii la toate porţile Parisului. Mulatrul întreba vameşii, le dădea semnalmentele lui Madu, în timp ce copiii se uitau pe drumurile lungi, care încep la accize,

dacă nu văd cumva, strecurându-se printre căruţele goale sau printre cele câteva regimente în marş, umbra neagră a micului rege. Apoi se duceau la prefectura poliţiei, la ora raportului, sau intrau pe la secţii dimineaţa, când se deschid uşile dubei şi se face prima triere a pescuitului îmbelşugat de peste noapte, în care se zbat atâtea nenorociri şi atâtea ticăloşii.

Ah, mult nămol mai scoate cumplita plasă, afundându-se până-n adâncurile colcăitoare ale marelui oraş; uneori nămolul acesta e roşu, şi dnd îl răscoleşti, se ridică din el o duhoare sălcie de crimă şi de sânge.

Ce gând năstruşnic să duci acolo copii, să le umpli ochii cu urâciunile acelea, să le zdruncini nervii cu glasurile ce tremură rugându-se fierbinte, cu urletele, cu blestemele, cu hohotele de plâns, cu cântecele îndrăcite, cu toată muzica de iad care răsună în secţiile ticsite şi care le-a adus porecla scârţâietoare şi tristă: vioara I

Directorul gimnaziului zicea că-şi pune la curent elevii cu viaţa pariziană.

„Ţărişoarele calde" nu prea Înţelegeau tot ce vedeau, tot ce auzeau, dar se întorceau de acolo cu o impresie Înfiorătoare; mai cu seamă Jack, a cărui inteligenţă era mai ageră, mai ascuţită, venea din plimbările acelea cu inima strânsă, îngrijorat, mai simţitor, înspăimântat de dedesubturile unui Pariş întrezărit şi gândindu-se uneori cu groază: „Poate că şi Madu e acolo ".

Apoi se liniştea, bănuind că negrişorul trebuie să fie acum departe, alergând cât îl ţineau picioarele pe drumul Marsiliei, pe care şi-l închipuia drept ca un I, cu marea la capăt şi cu vapoare gata de plecare.

În fiecare seară când intra în dormitor, Jack simţea că-i saltă inima de bucurie, văzând locul gol al prietenului său.

„Aleargă, aleargă micul rege! ... — Îşi zicea el şi uita o clipă tristeţea propriei lui vieţi şi felul de neînţeles în care-l părăsise maică-sa. Totuşi îl îngrijora ceva cu privire la călătoria lui Madu. Timpul, aşa de frumos în ziua plecării, se schimbase pe neaşteptate. Acum era un adevărat potop cu grindină, ba chiar şi cu zăpadă, printre care primăvara încerca să-şi adune razele rătăcite; se trudea mult, şi-n ciuda câtorva înseninări întâmplătoare, vântul care bătea într-una aducea nori de măzăriche, aşa că „ţărişoarele calde ", adormite sub geamlâcul lor ce trosnea zgomotos, învăluite în aerul de afară care le zgâlţâia

şubreda clădire, făcând-o să pârâie şi să se cutremure, puteau visa lungi călătorii pe apă, încercând impresii din largul mării şi primejdii fără adăpost.

Ghemuit sub pătură ca să se apere de vântul îngrozitor ce intra prin crăpături, şfichiuind şi şuierând razna prin domnitor ca nişte curele, Jack urmărea în minte calea închipuită pe care apucase Madu-Ghezo. Îl vedea pitulat pe marginea unui şanţ, în cotlonul unei pădurici, îndurând vijelia şi ploaia, cu vestuţa lui roşie ce nu-l putea apăra împotriva mâniilo anotimpului.

Ei bine, nu! Realitatea era şi mai înfiorătoare decât toate presupunerile lui.

— L-au găsit! Răcni Moronval într-o dimineaţă, repezindu-se în sufragerie pe când cei din institut se aşezau la masă. L-au găsit. Am primit înştiinţarea de la pre fectura poliţiei... Repede, pălăria şi bastonul... alerg să-l iau de la arestul prefecturii.

Era într-o cumplită stare de indignare şi de bucurie răutăcioasă.

Ca să-şi linguşească directorul cât şi pentru a-şi împlini nevoia de a striga, „ţărişoarele calde" primiră vestea cu un „ura "grozav. Jack nu-şi amestecă glasul în urletul acela de triumf şi îndată se gândi: „Ah, sărmanul Madu! "

Într-adevăr, Madu era la arest din ajun. Acolo, în cloaca aceea, printre răufăcători şi derbedei, într-o gloată de oameni tăvăliţi în lene, în dezgust, în oboseală sau în beţie, claie peste grămadă pe saltele aruncate pe jos, acolo fu regăsit moştenitorul prezumtiv al coroanei din Dahomey, de către minunatul său director.

— Ah, copil nenorocit, în ce hal trebuie să te... să te...'

Vrednicul Moronval nu putu spune mai mult, înă- buşindu-se de uimire şi de tulburare; şi văzându-l cum îşi aruncă de gâtul negrişorului amândouă braţele-i lungi ca două lacome tentacule, inspectorul de poliţie care-l însoţea gândi fără voie: „Bravo lui! Uite un director de pension care-şi iubeşte elevii! "

În schimb nesimţitorul de Madu părea lovit de o desăvârşită nepăsare; faţa lui nu exprimă nimic văzându-l pe Moronval, nici bucurie, nici suferinţă, nici uimire, nici ruşine, nici măcar sfânta groază pe care mulatrul i-o insufla de obicei, iar împrejurările ar fi trebuit, pare-se, s-o întărească.

Ochii lui priveau fără să vadă, stinşi pe chipu-i spălăcit, mai palid pe dinăuntru şi fără luciu. Ceea ce-i vădea şi mai mult

prostraţia era înfăţişarea murdară şi înspăimântătoare a întregii lui făpturi: o boccea de zdrenţe pline de glod. Din cap până-n picioare, şi chiar în păru-i creţ, glodul se strânsese în straturi vechi şi noi, suprapuse, dintre care cele mai uscate se desprindeau în plăci de culoarea colbului.

Parcă era o fiinţă amfibie care întâi s-a scăldat în apă şi apoi s-a rostogolit pe nisipul ţărmului.

Nici tu pantofi în picioare, nici tu şapcă: fără îndoială, galonul ei ispitise vreun pungaş. Nu mai avea pe el decât pantalonii tociţi până la urzeală şi vesta roşie destrămată, a cărei culoare nu se mai ivea decât din loc în loc, spălăcită de soare şi de noroi.

Oare ce i se întâmplase?

7 _ Jack

Numai el ar fi putut spune, de-ar fi vrut să vorbească. Inspectorul ştia doar' că nişte agenţi ai siguranţei, făcând o inspecţie de noapte, în ajun, prin cartierele Americiu îl găsiseră culcat pe un cuptor pentru ghips, aproape mort de foame şi toropit de căldura dogoritoare a cuptorului. De ce mai era la Pariş? Cine-l împiedicase să plece?

Moronval nu-l întrebă şi nu-i spuse o vorbă tot diurnul pe care-l făcură amândoi în trăsură de la arest la gimnaziu. Copilul, azvârlit într-un colţ ca un pachet, do- borât, năuc şi mâhnit, şi directorul, solemn şi triumfător, nu schimbară decât priviri.

Şi ce priviri!

O lamă ascuţită, călită şi tăioasă, încrucişându-se în gol cu un biet fier mic, îndoit, frânt, învins dinainte.

Când Jack văzu trecând prin grădină faţa aceea neagră şi jalnică, zbârcită şi micşorată printre zdrenţe, recunoscu anevoie pe micul rege.

Madu îi aruncă un „bună ziua, *musiuu* de o nespusă tristeţe; apoi toată ziua nu mai fu vorba de el. Lecţiile se ţinură fără şir, ca de obicei, ca şi recreaţiile. Numai din când în când şi de mai multe ori se auziră lovituri puternice înăbuşite şi gemete adinei care veneau din odaia mulatrului. Chiar când înfiorătorul zgomot înceta, Jack, de frică, credea că tot Îl mai aude; doamna Moronval se arăta şi ea foarte mişcată, ascultând, şi uneori cartea pe care o ţinea În mâini tremura cu toate paginile.

La masă, directorul se aşează, istovit dar încântat.

— *Mizerabilul!* Zicea el nevesti-şi şi doctorului Hirsch.

Mizerubilul! ... În ce hal m-a adus!

Ce-i drept, părea frânt de oboseală

Seara, kt dormitor, Jack găsi patul de lângă el ocupat. Bietul Madu îşi adusese stăpânul în aşa hal, ineât el însuşi plecase să se culce şi n-o putuse face singur.

Jack ar fi vrut să-i vorbească, să afle amănuntele călătoriei lui aşa de anevoioasă şi de scurtă, dar doamna Moronval şi doctorul Hirsch erau acolo, aplecaţi asupra copilului, care parcă moţăia, oftând din greu ea după o zi de mare trudă şi de lacrimi.

— Vasăzică, domnule Hirsch, nu crezi că-i bolnav?

— Mai sănătos decât mine, doamnă Moronval... Vedeţi, cei de soiul ăsta sunt oţeliţi ca un monitor[5]!

După ce plecară, Jack luă mâna lui Madu, neagră pe pătură, zgrunţuroasă şi fierbinte ca o cărămidă scoasă din cuptor.

— Bună seara, Madu.

Madu deschise puţin ochii şi, privindu-şi prietenul cu o descurajare sălbatică, îi zise încet:

— Gata Madu. Madu pierdut *gri-gri.* Nu vede niciodată Dahomey. Gata...

Latâ de ce nu părăsise Parisul. Două ceasuri dupS fuga lui din gimnaziu, pe când căuta pe la marginea oraşului o poartă deschisă spre câmp, cei cincisprezece franci de piaţă şi medalia pe care o purta la gât trecură, fără să ştie cum, în buzunarul unuia din derbedeii de la bariere pentru care orice pradă-i bună, una din păsările răpitoare care se reped la tot ce străluceşte.

Atunci, fără să se mai gândească la Marsilia, la var poare, la călătorie, ştiind bine că fără *gri-gri* nu va ajunge niciodată în Dahomey, Madu se întorsese din drum, şi opt zile şi opt nopţi se bălăcise în toate mocirlele Parisului subteran ca să-şi găsească talismanul. Temându-se să nu fie prins şi Iximis la Moronval, dusese viaţa asta de noapte, josnică, înspăimântătoare, a Parisului mohorât care fură şi ucide. Dormise prim casele În construcţie^ pe mai Ham», în ţevile de apă de sub poduri unde bate vântul şi lângă teatre, printre firimiturile celor ce min-; caşera, făcând coadă.

Fiind mic şi de culoare neagră se putuse strecura pretutindeni, şi pretutindeni erau oameni. Simţise că-l atinge viciul cu aripile-i deioase şi tăcute de pasăre de noapte; mâncase din pâinea hoţilor, că hoţii sunt uneori miloşi. Fusese

5 Vas de război de tonaj mijlociu, prevăzut cu cuirasă.

de faţă la împărţeli în timpul nopţii, la mici chefuri de ucigaşi în pivniţele clădirilor, îşi dormise somnul de copil lângă visul unui bandit care, la nevoie, ucide. Dar ce-i păsa lui? Îşi căuta gri-gri-ul şi trecea prin toate ticăloşiile fără să le vadă.

În mârşava drojdie pariziană, micul rege rămăriea liniştit oa-n pădurile unde Kerika îl lua să stea în tabără, ’ în timpul marilor vânători, când, deşteptat noaptea de mugetul elefanţilor şi hipopotamilor, vedea sub copacii uriaşi, abia luminaţi, nişte arătări monstruoase dând târ- coale bivuacului şi simţea cum se târăsc reptilele sub frunzele de lângă el. Dar Parisul, cu monştrii lui, e şi mai îngrozitor decât toate păduri] "* Africii; ce s-ar mai fi temut negnşorul, dac-ar fi văzut, dac-ar fi înţeles. Noroc insă că nu se gândea decât la *gri-gri,* şi aici, ca şi la vânătorile de odinioară, ocrotirea Kerikiăi se întindea asupra lui...

— Gata Madu!

Micul rege nu mai zise nimic în seara aceea de istovit ce era, şi vecinul său de pat trebui s-adoarmă fără să afle mai mult.

Pe la miezul nopţii, Jack se deşteptă tresărind. Madu râdea, cânta, vorbea singur cu o repeziciune neobişnuită şi-n limba ţării lui. Delirul începuse.

Dimineaţa, doctorul Hirsch, adus în mare grabă, declară că Madu e foarte bolnav.

„O mică meningo-encefalită” – zicea el, frecându-şi unele de altele falangele galbene şi lucioase ca nişte arşice. Ochelarii îi scânteiau. Părea încântat.

Groaznic om, doctorul Hirsch ăsta! Cu capul împuiat de lecturi ştiinţifice, de toate năzdrăvăniile, de toate teoriile, prea leneş şi fără şir în idei pentru o lucrare închegată, nu-şi luase decât vreo două sesiuni de examene la medicină, ascunzându-şi adevărata ignoranţă sub o harababură de studii încurcate asupra medicinei indiene, chineze şi caldeene. Se îndeletnicea chiar şi cu vrăjitoria, şi când, din întâmplare, îi cădea în mână o viaţă de om, se gândea la tainele farmecelor, la reţetele diabolice şi primejdioase ale vrăjitoarelor.

Doamna Moronval fu de părere să cheme un adevărat medic în ajutorul acestei ştiinţe aiurite, dar directorul, mai puţin compătimitor şi neţinând să facă cheltuieli care poate nu i se vor înapoia niciodată, găsi că doctorul Hirsch e prea de ajuns pentru a îngriji maimuţoiul ăsta şi-l lăsă cu totul în seama lui.

Vrând să-şi aibă bolnavul numai pentru el, fără să-l împartă cu

nimeni, ciudatul doctor, sub cuvânt că noua complicaţie putea fi molipsitoare, ceru să se mute patul lui Madu în celălalt capăt al grădinii, într-un fel de cămăruţă cu geamuri, ca toate clădirile fostului atelier de fotografie hipică, şi unde era o vatră.

O săptămână întreagă putu să încerce toate doctoriile celor mai barbare popoare pe mica lui victimă, chinuind-o după plac, fiindcă aceasta nu se împotrivea nici cât un câine bolnav. Când doctorul, încărcat cu sticluţe rău astupate, desigur umplute şi pregătite *de* el, şi cu pachete cu tot felul de prafuri mirositoare, intra în cămăruţă, închizând cu grijă uşa în urma lui, toţi se întrebau: „Oare ce-o să-i facă? “

Şi „ţărişoarele calde”, pentru care un medic era totdeauna şi puţin mag, un vrăjitor, clătinau din cap şi roteau ochii, văzându-l. Dar n-aveau voie să se apropie din pricina molimei, aşa că era un colţ tainic în fundul grădinii, un colţ învăluit de umbre, de mister, de groază, unde parcă se pregătea un deznodământ mult mai ascuns şi mai înspăimântător decât toate leacurile doctorului.

Totuşi Jack ar fi dorit să-şi vadă prietenul, să treacă pragul uşii închise şi zăvorite cu o neobosită supraveghere. În sfârşit, tot pândind mereu, prinse clipa când doctorul, în căutarea unui medicament uitat, tocmai se repezise spre pasaj, şi intră cu lunganul de Saâd în infirmeria aceasta înjghebată în grabă.

Era un loc pe jumătate rustic, unde se ţin unelte de grădinărie, butaşi de flori şi plante friguroase. Patul de fier în care zăcea Madu era aşezat pe pământul bătătorit. Vedeai prin colţuri oale de lut puse teanc una într-alta, bucăţi de spaliere de viţă, geamuri sparte de un albastru frumos, albastrul cerului pe care-J dau straturile de aer suprapuse. Ierburi vestejite, mormane mari de rădăcini uscate desăvârşeau aspectul jalnic; iar în vatră, ca şi cum vreo mică plantă de la tropice, simţitoare la frig şi plăpândă, s-ar fi adăpostit acolo, focul ardea, umplând cămăruţa cu o căldură înăbuşitoare şi somnolentă.

Madu nu dormea. Biata lui feţişoară, din ce în ce mai slabă şi mai întunecată, avea aceeaşi expresie de nepăsare deplină. Mâinile-i negre se încleştau pe cearşaf. Era ceva de animal în delăsarea fiinţei lui, în renunţarea la tot ce-l înconjura şi-n felul cum se întorcea spre perete, de parcă drumuri nevăzute s-ar fi deschis pentru el printre pietrele date cu văr, şi fiecare crăpătură a vechii clădiri ar fi fost o ieşire luminoasă spre o ţară

cunoscută numai de el.

Jack se apropie de pat:

— Eu sunt, Madu… Eu, *musiu* Jack.

Celălalt îl privi fără să înţeleagă, fără să răspundă; nu mai ştia franţuzeşte. Toate metodele din lume nu i-ar fi ajutat la nimic. Încetul cu încetul, natura îşi lua înapoi micul sălbatic; şi-n delirul în care nu mai eşti stăpân pe tine, iar instinctul şterge toate lucrurile învăţate, Madu nu mai vorbea decât limba din Dahomey. Jack îi mai şopti câteva cuvinte, în timp ce Sai'd, mai în vârstă, se Îndepărta spre uşă, plin de groază şi de spaimă, cuprins de frigul pe care aripile mari ale morţii îl răspândesc în jurul ei când coboară încet, ca o pasăre ce pluteşte, pe fruntea întunecată a muribunzilor. Deodată Madu oftă lung… Cei doi copii se priviră.

— Cred că doarme… — Murmură Said, foarte palid.

Jack, foarte tulburat şi el. Răspunse încetişor:

— Da, ai dreptate, doarme… să mergem.

Şi ieşiră amândoi în grabă, lăsându-şi tovarăşul în seama nu ştiu cărei umbre înfiorătoare care-l învăluia, şi mai izbitoare în loeul acesta ciudat, unde cădea o lumină verzuie, nelămurită, lumina din fundul unei grădini la ceasul amurgului.

S-a înnoptat. În cămăruţa tăcută şi întunecoasă, a cărei uşă au închis-o cepiii ieşind, flacăra vetrei străluceşte, se răsfrânge, se întinde prin toate colţurile, ca şi cum ar căuta pe cineva pe care nu-l mai găseşte. Învăpăiază cu un fulger geamurile îngrămădite, se vâră până în fundul oalelor de flori, se caţără de-a lungul vechilor spaliere de viţă rezemate de perete, se frământă, aleargă fără încetare, negăsind nimk, mereu nimic. Se plimbă pe patul de fier, pe vestuţa roşie cu mânecile întinse liniştite, de parcă s-ar odihni. Dar se vede că nici acolo nu mai e nimic, fiindcă flacăra aleargă mai departe, pe tavan, pe uşă, dă târcoale. Tremură, până în clipa când, obosită, istovită, descurajată, înţelegând că focul e de prisos, că nu mai are pe nimeni de încălzit aici, se-ntoarce în cenuşă şi se stinge şi ea, ca frigurosul mk rege care-o iubise atâta.

…Bietul Madu! Ironia soartei lui urmărindu-l până şi după moarte, directoral pensionului şovăi multă vreme dacă trebuie să-l îngroape ca pe un servitor sau ca pe o alteţă regală. Pe de o parte era vorba de economie, pe de alta de interesul reclamei şi al fanfaronadei, care învinse. După multă nehotărâre, Moronval

îşi zise că trebuie să dea o mare lovitură şi că, deoarece micul rege nu-i adusese în viaţă tot ce aşteptase de la el, era drept să se folosească de moartea lui.

Orânduiră deci o înmormântare măreaţă.

Toate ziarele reproduseră o biografie a micului rege din Dahomey, biografie foarte scurtă, vai! Ca şi viaţa lui, dar însoţită de un lung panegric al gimnaziului Moronval şi al directorului său. Desăvârşila metodă Decostere, ştiinţa medicului care îngrijise copilul de rege, salubritatea institutului, nimic nu fusese uitat; şi mai înduioşător decât orice în laudele acestea a fost unanimitatea Jor şi conformitatea în exprimare.

În sfârşit, într-o zi de mai, Parisul, care cu toate nenumăratele lui îndeletniciri şi zbuciumul său înfrigurat, bagă totdeauna de seamă orice se petrece, Parisul văzu defilând de-a lungul bulevardelor un convoi bogat şi neobişnuit. Patru mici liceeni negri ţineau cordoanele unui dric de clasa întâi. În urma lor, un licean cu fes în cap – amicul nostru Saâd – ducea pe o pernă de catifea nu ştiu ce decoraţii ciudate, ce însemne aşa-zise regale. Apoi venea mulatrul cu cravată albă, înconjurat de Jack şi de celelalte „ţări calde*. După ei profesorii, prietenii casei, toţi rataţii, care mergeau în neonnduială – mulţi şi de plâns. Ce de spinări încovoiate, ce de chipuri turtite, pălmuite de soarta care le lăsase pe obraji, în zbârcituri de neşters, urma celor cinci degete, ce de priviri stinse, de cranii jumulite mai păstrându-şi nimbul viselor, ce de paltoane jerpelite, de pantofi scâlciaţi, de speranţe înşelate, de ambiţii cu neputinţă de împlinit! … Toate acestea defilau jalnic, stingherite de prea marea lumină a zilei, şi sinistrul cortegiu se potrivea numai bine cu micul rege scos din drepturi. Nu erau şi ei, toţi nenorociţii aceştia plini de iluzii, pretendenţi la vreun regat închipuit în care n-aveau să intre niciodată?

Şi numai la Pariş puteai vedea o astfel de înmormân- tare: un rege din Dahomey dus la cimitir de toţi dezmoşteniţii boemei!

Pentru a desăvârşi tristeţea jalnicei ceremonii se porni ploaia, o ploiţă rece, deasă, ce plesnea, ca şi cum o fatalitate de frig se înverşuna împotriva nucului rege, urmărindu-l până-n pământul unde avea să doarmă. Vai, da, până-n pământ, căci după ce se coborî sicriul, discursul pe care-l rosti Moronval, adevărată revărsare de banalităţi fără dragoste, de vorbe sforăitoare şi îngheţate, nu era făcut să te încălzească, bietul meu Madu!

Mulatrul vorbi de virtuţile, de marea inteligenţă a defunctului, de suveranul model ce ar fi putut ajunge într-o zi, apoi îşi isprăvi cuvântarea funebră cu lauda banală folosită în asemenea împrejurare: „A fost un om! “zise el cu emfază.

A fost un om.

Pentru cei care-i cunoscuseră mutrişoara simpatică şi înduioşătoare, înfăţişarea şi vorba-i copilărească, prelungite de robia ce tâmpeşte, cuvintele lui Moronval păreau pe cât de sfâşietoare, tot pe atât de caraghioase.

Totuşi, printre toate lacrimile prefăcute care-l jeleau pe Madu era cel puţin o emoţie adevărată, o durere sinceră: a lui Jack. Moartea colegului său îl tulburase mult, şi feţişoara-i de harap, aşa de posomorită şi de adine îndurerată pe care o zărise în umbra cămăruţei, îl urmărea într-una de două zile. La obsesia aceasta se adăugau, în clipa de faţă, impresia tristei ceremonii, precum şi sentimentul propriei lui nenorociri. Acum că negrul nu mai: era acolo, simţea că numai el singur e dai pe mâna furiosului director, fiindcă celelalte „ţărişoare calde “, oricât de părăsite ar fi fost, aveau corespondenţi care veneau să le vadă uneori şi ar fi protestat împotriva unor brutalităţi prea vădite. Jack era părăsit, vedea el bine. Maică-sa nu-i mai scria; nimeni, la gimnaziu, nu ştia unde este. Ah, dac-ar fi putut să afle, ce repede ar fi fugit să se adăpostească lângă ea, să-i povestească necazurile lui.

La asta se gândea micul Jack pe când cobora calea lungă şi plină de glod a cimitirului. Labassindre şi doctorul Hirsch mergeau înaintea lui, vorbind cu glasul tare, ’ şi iată ce auzi:

— Sunt sigur că ea-i la Pariş – zicea Labassindre.’

Fără să vrea, Jack trase cu urechea.

— Am văzut-o trecând alaltăieri pe bulevard.

— Dar el?

— Na-ţi-o bună! Doar îţi închipui că trebuie să se fi întors împreună.

Ea, el; erau două vorbe foarte nedesluşite, şi totuşi Jack se simţi tulburat ca pe vremea când ascultă convorbirile de la masă care-l chinuiau atâta. Într-adevăr, după câteva clipe cele două nume foarte lămurit rostite îi dădură de ştire că nu se înşela.

Vasăzică maică-sa era la Pariş, în acelaşi oraş cu el. – Şi nu venea să-l sărute! „Dacă m-aş duce euu – îşi zise el deodată.

În timpul drumului aşa de lung de la Pere Lachaise în Calea Montaigne îl urmări gândul acesta: să fugă, să se folosească de neorânduiala în care se întorceau elevii, împrăştiaţi de oboseală şi vorbind între ei, fără să le mai pese de ordine şi de ţinută, acum că reprezentaţia se isprăvise şi efectul se produsese.

Moronval, înconjurat de profesori şi de un grup de rataţi, mergea în frunte şi se întorcea din când în când, cu un gest de refacere a rândurilor – „Haide! "– spre lunganul de Saâd, care conducea a doua ceată. La rândul său, egipteanul transmitea ordinul şi gestul directorului picioruşelor care veneau anevoie de la mare depărtare: „Haide! Haide! "Atunci întârziaţii începeau să fugă şi; după multă bunăvoinţă, până la sfârşit ajungeau grosul trupei. Numai Jack rămânea din ce în ce mai în urmă*' prefăcându-se că-i tare obosit.

— Haide! Zicea Moronval.

— Haide! Haide! Repeta egipteanul.

La intrarea în Champs-Elysees, Saâd se întoarse pentru ultima oară, dând din braţele-i lungi şi făcând semne *i* dar le lăsă numaidecât să-i cadă, cu o înfăţişare speriatăj încremenită.

De data aceasta, micul Jack dispăruse.

VII

Mergând noaptea prin câmpii

La început nu alergă. Nu voia să pară c-a fugit de undeva: Dimpotrivă, mergea ca şi cum ar fi hoinărit cu nepăsare, dar cu ochii în patru şi cu picioarele gata pentru saltul cel mai straşnic. Cu cât se apropia însă de bulevardul Haussmann, un chef nebun de-a alerga îl mână înainte, şi paşii lui mărunţi se lungeau fără voie, la nerăbdarea de a ajunge adăugându-se o grijă grozavă. Ce avea să găsească în bulevard? Poate casa încuiată. Şi dacă Hirsch şi Labassindre s-au înşelat, dacă maică-sa nu s-a înapoiat, ce o să se facă el atunci? Gândul de a se întoarce la gimnaziu (lupă isprava aceasta nici măcar nu-i trecu prin minte. Şi chiar de i-ar fi venit, amintirea loviturilor înăbuşite şi a vaietelor jalnice pe care le auzise o întreagă după-amiază în odaia unde mulatrul şi Madu rămăseseră închişi l-ar fi umplut de groază şi l-ar fi abătut de la planul său. '

„E aici! "– îşi zise copilul cu nespusă bucurie, văzând de departe toate ferestrele vilei deschise şi canaturile porţii date în lături, ca atunci câlnd maică-sa era gata să iasă În oraş. Se repezi să ajungă înainte de a pleca trăsura. Chiar din vestibul

însă, aspectul casei i se păru neobişnuit.

Era plină de lume şi de animaţie.

La intrare se coborau mobile, fotolii, canapele îmbrăcate cu stofe în culori dulci, anume făcute pentru penumbra budoarului, care păreau -nelalocul lor în lumina străziL O oglindă cu ghirlande de îngeraşi se rezemă de piatra rece a zidului, laolaltă cu glastre de flori veştejite, cu perdele desprinse şi cu un mic policandru de cristaL Femei foarte gătite umblau pe scară, iar pe covorul ce înăbuşea zgomotele, picioruşele lor se întâlneau cu bocancii hamalilor care coborau cărând mobile...

Jack, încremenit, urcă amestecându-se prin îmbulzeală şi abia recunoscu apartamentul, până într-atâta se asemănau toate încăperile în neorânduiala mobilelor mutate dintr-un loc într-altul, desperecheate şi încă noi. Vizitatorii deschideau sertarele goale, băteau uşor lemnul scrinurilor, pielea întinsă a scaunelor, aruncau ocheade obraznice în jurul lor, şi uneori, trecând pe lângă pian, o doamnă elegantă, făiră să se oprească sau să-şi scoată mănuşile apăsa pe clape. Copilul credea că visează, văzându-şi casa năpădită de gloată aceasta, unde nu recunoştea pe nimeni şi prin mijlocul căreia trecea nebăgat în seamă, ca orice străin.

Dar maică-sa unde era?

Încercă să intre în salon, dar mulţimea se înghesuia acolo, privind nu ştiu ce în fundul încăperii, şi Jack; prea mic să poată zări ceva, nu auzea decât strigându-se cifre şi scurte lovituri de ciocan răsunând pe o masă:

— Un pat de copil cu polog, poleit cu aur şi capitonat! ...

Jack văzu trecând pe lângă el, în nişte mâini mari şi negre, pătucul pe care i-l dăduse „unchiu' "şi unde avusese cele mai frumoase vise. Voia să strige: „E al meu patul ăsta. Nu vreau să mi-l luaţi "...

Ruşinea îl împiedică însă şi stă locului, năuc, rătăcit; nebun de spaimă, căutându-şi mama din odaie în odaie, în zăpăceala apartamentului larg deschis în care intrau zarva de pe bulevard şi lumina lui orbitoare, când simţi că-l apucă cineva de braţ, oprindu-l din mers:

— Cum, domnule Jack, nu mai eşti la pension?!

Era Constant, camerista maică-şi, Constant, gătită în haine de sărbătoare, cu bonetă cu panglici trandafirii ca o plasatoare de teatru, foarte roşie, prinsă cu treaba, făcând pe grozavă.

— Unde-i mama? O întrebă încet copilul, cu glas aşa de tulburat şi de neliniştit, că-i merse la inimă *factotum*ului.

— Nu-i aici, bietul meu copil.

— Da' unde-i? ■» Ce s-a întâmplat? ... Ce-i toată lumea asta?

— E lumea care a venit pentru vânzare. Dar nu mai sta aici, domnule Jack. Să coborâm la bucătărie... Acolo vom putea vorbi în voie.

Era mare întrunire la subsol: Augustin, femeia din Picardia şi alţi servitori de prin vecini. Şampania trecea de zor din mână în mână pe masa pătată cu grăsime, la care se hotărî se într-o seară viitorul lui Jack. Sosirea copilului făcu adâncă impresie; vechiul personal al casei îl înconjură îndată şi-l răsfăţa, fiindcă, oricum, le părea rău la toţi după o stăpână bună şi care nu se uita la risipă. Cum se temea să nu-l ducă înapoi la gimnaziu, Jack avu grijă să nu spună c-a fugit şi născoci o învoire de care s-a folosit pentru a veni să afle ştiri despre maică-sa.

— Nu-i aici, domnule Jack – zise Constant, cu o înfăţişare discretă – şi du ştiu dacă trebuie... Apoi, împinsă de un mărinimos avânt: Zău aşa! Fie ce-o fi! N-am dreptul s-ascund copilului unde-i maică-sa.

Şi-i povesti că doamna locuieşte în împrejurimile Parisului, într-un sat care se numeşte Etiolles. Jack oeru să-i repete numele de mai multe ori – Etiolles... Etiolles.. —; ca să şi-l întipărească bine în minte.

— Şi-i tare departe de aid? Întrebă el cu nepăsare;

— Opt leghe bune – răspunse Augustin.

Dar femeia din Picardia, care slujise pe vremuri în apropiere de Corbeil, se mai dondăni pentru câţiva kilometri. Se iscă vorbă multă cu privire la drumul pe care trebuie să mergi ca să ajungi la Etiolles, şi Jack asculta cu cea mai mare luare-aminte, fiindcă se şi hotărâse să facă singur şi pe jos călătoria asta lungă. Treceai prin Bercy, Charenton, Villeneuve-Saint-Georges; acolo coteai la dreapta şi, părăsind drumul spre Lyon ca s-apuci pe cel spre Corbeil, o luai de-a lungul Senei şi a pădurii Senart până la Etiolles.

— Chiar aşa-i – zicea Constant... Tocmai la marginea unei păduri locuieşte doamna... O căsuţă frumoasă cu latinească pe poartă.

Jack ciulea urechile cât putea, încercând să nu uite toate numele acestea, mai ales pe cel de lângă Pariş, Bercy, pe unde

trebuia să iasă, şi cel al satului în care se ducea, Etiolles. În capul lui, amândouă erau ca două puncte luminoase între care se întindea un drum lung prin beznă şi-n necunoscut.

Depărtarea nu-l speria. „Am să merg toată noaptea – îşi zicea el... Oricât de mici mi-ar fi picioarele, fac eu opt leghe în atâta timp “. Apoi cu glas tare:

— Ei, am plecat... Trebuie să mă întorc la gimnaziu..: Mai avea el ceva de spus, o întrebare care-i ardea buzele. Era şi d’Argenton la Etiolles? Oare între maică-sa şi el avea să regăsească înrâurirea aceea, pe care-o ghicea aşa de cumplită? Dar nu îndrăzni s-o întrebe nimic pe Constant. Fără să cunoască bine adevărul, simţea că aici era partea din viaţa maică-şi care nu-i făcea cinste şi nu vorbi de ea.

— Rămas bun, domnule Jack.

Servitoarele îl sărutară, vizitiul îi strânse mâna cu putere; apoi băiatul se pomeni iar în vestibul, prin îmbulzeala de la sfârşitul vânzării: slujbaşul însărcinat cu preţuirea mobilelor pleca, urmat de ajutorul său, hamalii se certau luând mobilele. Fără să se oprească în învălmăşeala ce te zăpăcea, pe când cuibul unde venise să se adăpostească se împrăştia în toate colţurile oraşului, copilul singuratic, aruncat el însuşi pe stradă prin risipirea acestei locuinţe de zvânturată, pornea în călătoria lungă ce trebuia să-l apropie de unică lui ocrotitoare.

Bercy!

Jack îşi amintea c-a mai fost acolo nu demult, cu Moronval, pe când alergau să-l caute pe Madu. Drumul nu era greu, n-avea decât să ajungă la Sena şi să meargă în susul ei. Ce-i drept, era departe, o! Tare departe; dar frica de a cădea iar în mâinile mulatrului îl făcu să străbată repede distanţa. În fiecare clipă, o spaimă nouă îl silea să grăbească pasul. Ba erau aripile mari ale pălăriei lui Moronval, a cărui umbră parcă trecea pe un zid, ba un mers zorit care se ţinea scai de el. Privirea cercetătoare a sergenţilor de stradă îl îngrozea; şi-n miile de strigăte ale Parisului, în uruitul trăsurilor, în vorbele trecătorilor, în răsuflarea gâfiită a unui mare oraş în mişcare, i se părea mereu că aude cuvântul de o mie de ori repetat: „Arestaţi-l... arestaţi-l!” ... Ca să scape de chinul ăsta, coborî pe mal şi începu s-alerge cât îl ţineau picioarele pe caldarâmul îngust şi neted care se întinde de-a lungul apei.

Ziua era pe sfârşite. Fluviul, tare greoi, tare umflat şi galben

de atâta ploaie, se izbea cu putere de bolţile arcuite ale podurilor, unde luceau verigi mari de fier. Vântul bătea, plimbând ultimele raze din amurg. Toate se însufleţeau în grabă cu care mor zilele noastre la Pariş, atât de hărţuite şi de încărcate. Femeile ieşeau de la spălătorii, clucând legături de rufe ude, iar rochiile lor erau pline de pete mohorâte, pe care apa le împroaşcă pe stofele subţiri şi uşor de pătruns. Pescari cu undiţa urcau cu prăjini lungi şi cu coşuri, atingând uşor caii aduşi de la adăpătoare. Cărăuşii care trudiseră la nisip aşteptau la uşa micilor birouri unde li se făcea plata: şi o întreagă populaţie de pe ţărm, luntraşi, hamali, cu spinările încovoiate şi cu glugi de lină, forfotea pe mal, amestecată cu alt soi de oameni deocheaţi şi cumpliţi, hoinari de pe chei, jefuitori de epave, bandiţi ai Senei, în stare să te scoată din apă pentru cincisprezece franci şi să te arunce-n ea pentru cinci franci. Din când în când, vreunul dintre oamenii aceia întorcea capul după tunica de licean care se grăbea aşa de tare şi părea aşa de măruntă faţă de măreaţa privelişte de pe malurile Senei.

La fiecare pas, ţărmul îşi schimba înfăţişarea. Aici era negru, şi scânduri lungi, mlădioase îl legau de vase mari cu cărbuni. Mai departe lunecai pe coji de fructe; o mireasmă proaspătă de livadă se amesteca aici cu mirosul nămolului, şi-n multe bărci ancorate zăreai, sub ţoluri mari, mormane de mere care-şi păstrau strălucirea vie a culorilor ţărăneşti.

Pe neaşteptate aveai impresia că eşti într-un port la mare; era o îngrămădire de mărfuri de tot felul, de vapoare cu coşuri scurte, fără fum. Mirosea frumos a gudron, a cărbuni, a călătorie. Apoi spaţiul îngustându-se, un pâlc de copaci mari îşi scăldau în apă rădăcinile bă- trâne şi te puteai crede la douăzeci de leghe de Pariş sau cu trei veacuri în urmă.

De pe drumul acela, oraşul avea o înfăţişare deosebită. Casele păreau mai înalte prin adâncimea răsfrângerii lor în apă, trecătorii mai numeroşi, fiindcă-i înghesuia depărtarea, şi vedeai şiruri de capete sprijinite în coate întinse alene pe parapetele cheiurilor sau ale podurilor. Ai fi zis că, din toate colţurile Parisului, toţi pierde-vară, plictisiţii, deznădăjduiţii veneau să contemple muţi apa aceasta schimbătoare ca un vis, dar amarnic de monotonă, ca şi cea mai tristă viaţă. Oare ce problemă rostogoleşte cu ea apă asta vie, ca s-o privească atâţia nenorociţi cu chipuri atât de descurajate, de năuce sau de

ispitite? ... Uneori, când se oprea să mai răsufle, Jack vedea, într-o ameţeală, toţi ochii aceia care parcă-l pândeau. Îl urmăreau, ţi repede o lua iar la goană.

Dar se înnopta.

Bolţile podurilor se întunecau, adevărate prăpăstii negre, malul era pustiu, luminat numai de licărirea nedesluşită care se înalţă din apa cea mai mohorâtă. Din casele de pe chei nu zăreai decât coama, o linie crestată de acoperişuri, de hornuri, de clopotniţe, de un negru mat în lumina care creştea din ce în ce; iar umbrele văzduhului se uneau cu ceaţa apei într-o dâră palidă, ştearsă, în care cele dintâi felinare aprinse şi lanternele trăsurilor în mers se albăstreau în ziua ce se sfârşea.

Fără ca băiatul să bage de seamă – drumul de remorcat luntrele urcând pe nesimţite şi lărgindu-se treptat – se pomeni pe un chei întins, la acelaşi nivel cu malul, de care-l despărţeau numai câţiva stâlpişori. Acolo, gazul lumina camioanele care intrau pe porţi uriaşe, unde se rostogoleau zgomotos nişte butoaie, iar porţile acelea, antrepozitele, pivniţele, miile de poloboace aliniate pe chei răspândeau o duhoare de drojdie de vin, amestecată eu. Mirosul searbăd de mucegai al lemnului umed.

Era Bercy. Dar în acelaşi timp era şi noaptea. Jack nu-şi dădu seama îndată.

Zarva cheiului plin de lumină, Sena largă în locul acela ca un port şi înapoind celor două maluri răsfrân- gerile lor înzecite îl amăgeau asupra orei târzii; apoi mintea lui de copil, tulburată şi de înfrigurarea mersului, era stăpânită de teama că nu va putea trece de porţile oraşului. Credea că toate posturile au şi fost înştiinţate de fuga lui. Numai la asta se gândea.

Dar după ce trecu de barieră, fără nicio greutate, fără că vreun vameş să fi observat măcar tunica fugară, după ce, lăsând la dreapta Sena, aşa cum îl sfătuise Augustin, intră pe o uliţă lungă unde clipeau felinare din ce în ce mai rare, întunericul şi frigul nopţii cuprinzându-i umerii îl pătrunseră până-n măduvă, de se cutremură înfiorat. Câtă vreme se simţise în oraş, prin mulţime, trăsese o mare spaimă, spaima de a fi recunoscut şi prins; şi acum se mai temea, dar altfel de teamă, o nelinişte fără rost, slăbiciune nesăbuită, sporită de adâncă tăcere şi de singurătate.

Totuşi nu se afla încă pe câmp. De-amândouă părţile, uliţa era

mărginită de case, dar pe măsură ce băiatul înainta, clădirile se mai răreau, având între ele garduri lungi de scânduri, curţi mari cu materiale depozitate, şoproane povâmite, numai cu acoperiş. Răsfirându-se una de alta, casele erau tot mai joase. Câteva fabrici cu acoperişuri scunde Îşi mai ridicau coşurile lungi spre cerul de ardezie; apoi singură între două cocioabe, o clădire uriaşă cu şase caturi se înălţa, ciuruită de ferestre pe o parte, iar pe celelalte trei, întunecoasă şi închisă, pierdută printre locuri virane, fioroasă şi anostă. Dar, ca istovit de ultima-i sforţare, oraşul, gata să-şi dea duhul, nu mai arăta decât bojdeuci jalnice, aproape una cu pământul. Parcă murea şi strada, nemaiavând pietre kilometrice, împreunându-şi într-una singură cele două rigole despărţite. Ai fi zis o şosea care trece printr-un sat şi devine „uliţa mare “pe câţiva metri.

Deşi era abia opt, calea această lungă ce se pierdea în beznă acolo departe era tăcută şi aproape pustie. Rarii trecători păşeau fără zgomot pe pământul desfundat, plin de bălţoace; întâlneai, fără să le vezi, umbre lunccind de-a lungul zăplazurilor, ducându-se la treburi tainice, ţi parcă pentru a mai lărgi spaţiul şi ca tăcerea să fie şi mai înfiorătoare, din când în când, prin curţile fabricilor pustii, câinii lătrau prelung.

Jack era tulburat. Fiecare pas îl îndepărta de Pariş, de zgomotul şi de luminile lui, afundându-l tot mai adânc în noapte şi-n tăcere. Tocmai ajungea la cea din urmă cocioabă, o magherniţă de cârciumar, cu lampa aprinsă şi tăind calea cu o lungă fâşie de lumină care-i părea copilului marginea lumii locuite.

Pe urmă venea necunoscutul, întunericul.

Şovăi mult înainte de a porni într-acolo: „Ce-ar fi să intru aici, să întreb de drum “– îşi zise el, uitându-se în dugheană. Din păcate, n-avea un ban în buzunar... Crâşmarul sforăia la tejghea. În jurul unei mese şchioape, doi bărbaţi şi o femeie beau, rezemaţi în coate şi vorbind încet. La zgomotul pe care-l făcu copilul, împingând uşa crăpată, ridicară capetele şi priviră. Aveau mutre înfiorătoare, galbene şi cumplite cum mai văzuse Jack, dimineaţa, prin secţii, când îl căutau pe Madu. Mai ales femeia, cu un capoţel roşu şi o reţea pe cap, era înspăimântătoare.

— Ce-o mai vrea şi ăsta? Întrebă un glas răguşit.

Unul din bărbaţi -se ridică, dar Jack o rupse la fugă, îngrozit,

trecu dintr-o săritură peste licărirea magherniţei, în timp ce auzea în urma lui un potop de înjurături şi uşa trântindu-se. Aruncat orbeşte în bezna primejdioasă, ajunsă un liman, băiatul alerga din răsputeri şi nu se opri decât mult mai târziu, în mijlocul câmpului.

În depărtare, de la dreapta la stânga, se întindeau şesuri ce parcă atingeau de pretutindeni zarea…

Numai câteva case de zarzavagii, joase şi noi, mici cuburi albe, risipite în noaptea de catran, rupeau monotonia priveliştii. Colo, Parisul îşi urma viaţa de oraş mare, ce se mai simţea la depărtarea aceasta, şi înviora o bună parte din cer cu răsfrângerea roşie a unui foc de fierărie. După lumina aceasta, oriunde te-ai afla în împrejurimile sale, recunoşti Parisul învăluit, ca unele astre, atmosfera, orbitoare a propriei lui mişcări.

Copilul sta locului, neclintit, copleşit.

Pentru întâia dată se găsea singur aşa de târziu pe drumuri. Pe lângă toate nu mâncase şi nici nu băuse nimic de dimineaţă, şi-l chinuia o sete cumplită. Începea să priceapă în ce groaznică încurcătură se avântase. Poate că se înşela şi mergea în direcţia opusă frumosului sat Etioues, aşa de mult râvnit şi de îndepărtat. Şi chiar să fi fost pe calea cea bună, câtă putere îi trebuia ca să meargă până la capăt!

Îi trecu prin minte să se culce într-unul din şanţurile săpate de amândouă părţile drumului şi să doarmă acolo pân’ s-o face ziuă: dar. Cum se apropia, în faţa lui, chiar lângă el, auzi o răsuflare lungă şi greoaie. Un om era întins acolo, cu capul rezemat pe un morman de pietre, **atrâtninH** un maldăr de zdrenţe nedesluşite în albeaţa prundişului.

Jack se opri încremenit, cu picioarele tăiate, tremurând, fără să mai poată face un pas înainte sau înapoi. Ca să-l îngrozească şi mai rău, iată că mormanul ăsta mişcător şi fără nume începu să se întoarcă, să geamă şi să se întindă în somn.

Copilul îşi aminti privirea sângeroasă a femeii cu capo- ţel roşu, şi mutrele acelea bune de spânzurătoare care dădeau târcoale de-a lungul zidurilor; îşi zise că şi „ăsta care dormea “trebuie să **aibă** o faţă tot atât de mârşavă, şi tremura ca nu cumva să vadă deschizându-se ochii aceia închişi, să se ridice trupul acela deşirat, lungit în voie, cu **bocancii** în glodul drumului.

Tot întunericul se umplea pentru el de stafii înspăi-

mântătoare. Se târau în fundul şanţurilor, îi tăiau calea.’
ı se părea că, de-ar întinde mâna la dreapta sau la stânga, ’ ar atinge pe cineva. Ah, ticălosul căzut acolo pe grămada de pietre, ca să doarmă după beţie sau după crimă, ar fi putut să se trezească şi să sară asupra lui, iar Jack n-ar fi avut nici măcar puterea să strige…

O lumină şi glasuri venind pe drum îl smulseră deodată din toropeală. Un ofiţer, întorcându-se grăbit la fort, unul din micile forturi răsfirate în faţa Parisului, mergea lângă ordonanţa lui, care-i ieşise înainte cu un felinar mare. Din pricina nopţii foarte întunecoase.

— Bună seara, domnilor – zise copilul, cu glas blând ce tremura de emoţie.

Soldatul care ducea felinarul îl ridică înspre partea de unde se auzea glasul.

— Nepotrivit ceas de călătorie, băiete – zise ofiţerul. Mergi departe?

— A, nu, domnule, nu prea departe, aici pe aproape..;

— Răspunse copilul care n-avea de gând să le spună isprava lui.

— Ei, atunci putem face o bucată de drum împreună..: Eu mă duc la Charenton.

Ce fericire pentru Jack să meargă un ceas în tovărăşia acestor doi ostaşi de treabă, să-şi potrivească pasul mărunt după al lor, să umble la lumina minunatului felinar care alungă bezna din juru-i de amândouă părţile, fă- când-o să pară mai deasă, mai înspăimântătoare. Se mai bucura şi că-i pe calea cea bună, fiindcă numele locurilor pe care le auzea rostindu-se erau tocmai acelea pomenite de Augustin.

— Iată-ne acasă – zise deodată ofiţerul, oprindu-se. Ei, bună seara, băiete… Şi altă dată, te sfătuiesc să nu te mai încumeţi singur pe drumuri la ora asta. Împrejurimile Parisului nu sunt sigure.

Şi cei doi ostaşi cu felinarul se afundară într-o ulicioară, lăsându-l pe Jack încă o dată singur, la intrarea pe uliţa cea lungă din Charenton.

Regăsea acolo felinarele din Bercy, crâşmele deocheate de unde răzbăteau cântece de beţivi, certuri grosolane, ce păreau şi mai grozave, toţi fiind somnoroşi. Bătea ora nouă la o biserică, în spatele căreia se rânduiau, pe un povârniş, case şi grădini. Pe

urmă, Jack se pomeni la marginea unui chei, trecu pe un pod ce i se părea aruncat peste o prăpastie, atât de întunecoasă era noaptea. Ar fi vrut să se oprească, să se rezeme o clipă de parapet, dar cântecele de adineauri, risipite acum pe uliţe, se apropiau şi, mânat de o nouă groază, bietul copil o luă la goană, ca să iasă iar la câmp, unde cel puţin frică lua înfăţişări de vis.

Aici nu mai era periferia Parisului, cu câmpii întretăiate de fabrici. Mergea pe lângă ferme, staule, de unde se auzea foşnet de paie strivite şi venea un miros cald de lină şi de bălegar. Apoi drumul se lărgea, îşi regăsea şanţurile nesfârşite, grămezile de piatră, simetric aliniate, şi stâlpişorii scunzi care măsoară distanţele pentru paşii osteniţi ai călătorilor.

Tăcerea lunecând în spaţiu, moartea oricărei mişcări dau copilului iluzia că totul s-a cufundat într-un somn nemărginit, şi el se teme să nu audă iar Ungă el sforăitul obosit care l-a speriat aşa de rău, colo, pe grămada de pietre. Până şi zgomotul uşor al mersului său îl tulbură; uneori se întoarce repede... Licărirea Parisului tot se nai vede la orizont. În depărtare se aude un scârţâit de roţi şi un clinchet de zurgălăi. Copilul îşi zice: „Să mai aştept”, dar nu trece nimic, şi căruţa nevăzută, cu roţi ce parcă merg anevoie, se înfundă undeva departe în zare, se întoarce, tace, se deşteaptă la ocolurile cu toane ale unei căi grele şi nu se hotărăşte să se mai ivească.

Jack îşi vede de drum... Cine-i omul care-l aşteaptă în picioare, colo la cotitură? ... Un om, doi, trei... Sunt copaci, plopi înalţi care-şi freamătă toate frunzele, fără măcar să-şi plece vârfurile; apoi ulmi, ulmi bătrâni din Franţa, cu trunchiuri ciudate, stufoşi, uriaşi, răsuciţi. Şi Jack păşeşte în mijlocul naturii, furat de marea taină a nopţilor de primăvară, când parcă auzi iarba crescând, mugurii deschizându-se, pământul crăpând pentru a zămisli. Toate zgomotele nedesluşite îl înspăimântă:

— Ia să cânt să mai prind inimă!

Pe întuneric, îşi aminti un cântec de leagăn din Tou- raine, cu care maică-sa îl adormea odinioară, în odăiţa lui, când lumina era stinsă:

Mi-s pantofii roşiori,
Mândro, mândruliţa mea...

*

Vorbele se zgribuleau în aerul rece, şi-ţi era mai mare milă s-auzi frica aceasta de copil cântând încetişor pe drumul mare,

întunecos şi slujindu-se de cântecul ei pentru a se călăuzi ca de un fir tremurător ce răsuna… Deodată, cântecul se opri scurt.

Se apropia ceva groaznic, o forfotă mai mohorâta decât spaţiul, ca şi cum bezna din adâncuri se năpustea spre băiat, gata să-l înghită.

Înainte să vadă şi să desluşească, auzi. Întâi strigăte, strigăte omeneşti încâlcite care semănau a hohote de plâns sau a urlete; apoi lovituri înăbuşite amestecate cu zgomotul unei ploi repezi, unei vijelii ce se abătea asupra lui, minată de nori fioroşi. Pe neaşteptate izbucni un muget îngrozitor.

Boi, sunt boi, o cireadă întreagă înghesuită între cele două şanţuri şi care-l înconjoară din toate părţile pe micul Jack, îl împinge şi-l îmbrânceşte. Copilul simte răsuflarea umedă a boturilor, şfichiul cozilor puternice, căldura crupelor largi, tot mirosul de staul răscolit zgomotos. Cireada trece ca o trombă, păzită de doi câini îndesaţi şi de doi cogeamite vlăjgani, jumătate ciobani, jumătate măcelari, care aleargă după vitele sperioase 0 bezmetice, îmboldindu-le cu bâtele şi cu urletele lor.

În urma lor, copilul rămâne încremenit de spaimă. Nu mai îndrăzneşte să facă un pas. Aceştia au trecut, dar poate că mai vin şi alţii. Unde să se ducă? Ce să facă? … S-o ia razna pe câmp? … S-ar rătăci, şi-apoi e aşa de întuneric. Plânge, cade în genunchi, ar vrea să moară acolo. Uruitul unei trăsuri, două felinare aprinse pe care le vede venind de departe pe drum, ca două priviri prietenoase îl înviorează numaidecât. Frica, făcând u-l îndrăzneţ, el strigă:

— Domnule! … Domnule

Trăsura s-a oprit şi de sub coş iese o şapcă mare, cu clape la urechi, care se pleacă, încercând să-şi dea seama al cui poate fi strigătul sfios ce se ridică tocmai de la faţa pământului.

— Sunt tare obosit – zice Jack, tremurând – îngăduiţi-mi vă rog, să mă urc puţin în trăsură.

Şapca se codeşte să răspundă, dar din fundul trăsurii. Un glas de femeie vine în ajutorul copilului:

— O, bietul micuţ… lasă-l să se urce!

— Unde mergi? Întreabă şapca.

Copilul şovăie câteva clipe; ca toţi fugarii care se tem de urmărire, ascunde cu grijă ţinta călătoriei lui.

— La Villeneuve-Saint-Georges – răspunde el la întâmplare.

— Hai, suie-te!

Iată-l în trăsură, înfăşurat într-o pătură groasă de drum, între un domn gras şi o doamnă zdravănă, care, la felinarul cabrioletei, privesc curioşi pe micul licean cules din drum. Oare unde se duce, Dumnezeule, aşa de târziu şi singur? Ce-ar mai vrea Jack să le spună adevărul! În preajma oamenilor de treabă ţi se trezeşte încrederea. Dar nu! Prea se teme să nu-l ducă înapoi la Moronval. Şi îndrugă o poveste... Maică-sa e foarte bolnavă la ţară, la nişte prieteni... A fost vestit aseară şi a plecat îndată, pe jos, că n-avea răbdare să mai aştepte trenul de a doua zi.

— Da, înţeleg – zice doamnă, care pare o fiinţă bună fi naivă.

Iar şapca cea cu clape înţelege şi ea. Numai că face câteva observaţii pline de înţelepciune despre nechib- zuinţa unui copil de vârsta lui de a bate drumurile la asemenea oră. Sunt lot felul de primejdii, şi şnpca, ceva cam pedantă – e aşa de bună şi de caldă – le înşiră cu plăcere micului ei prieten; apoi întreabă unde locuiesc la Villeneuve cunoştinţele maică-şi.

— Tocmai la capătul satului – răspunde repede Jack. Cea din urmă casă, pe dreapta.

Mare noroc că-i noapte şi că roşeaţa i se adăposteşte sub coşul cabrioletei. Din păcate, întrebările nu s-au isprăvit. Bărbatul şi femeia sunt foarte vorbăreţi şi curioşi ca toţi vorbăreţii, cu care nu poţi sta cinci minute fără să nu le afli toate treburile. Ei sunt negustori de postav, pe strada Bourdonnais, şi se duc în fiecare sâmbătă la ţară, într-o frumoasă căsuţă a lor, să scape de aerul greoi şi de colbul înăbuşitor al negoţului, bun negoţ care-o să le îngăduie curând să se retragă de tot în colţişorul lor verde de la Soisy-sous Etiolles.

— E departe de Etiolles satul ăsta? Întreabă Jack, ’ tresărind.

— O, nu... e chiar alături – răspunde şapca cea mare, dând prieteneşte bici calului.

¡ Ce fatalitate!

Aşa că, de le-ar fi mărturisit pe faţă, fără să mintă, ’ că se duce la Etiolles, n-ar fi avut decât să-şi urmeze drumul în trăsura care mergea aşa de lin în dâra de lumină mobilă şi liniştitoare. N-ar fi avut decât să se lase legănat de toată tihna aceasta, să-şi întindă picioruşele amorţite, s-adoarmă în şalul doamnei care-l întreba mereu dacă-i e bine, dacă-i e cald. Apoi şapca cea cu clape destupase o sticlă cu ceva tare şi-i dăduse şi lui o picătură

să se mai învioreze.

A, de-ar avea curajul să le spună: „Nu-i adevărat..: Am minţit... N-am treabă la Villeneuve-Saint-Georges... Mă duc mai departe, tot acolo unde vă duceţi şi voi “. Şi-ar fi atras însă dispreţul şi neîncrederea acestor oameni aşa de buni, aşa de sinceri, şi mai degrabă cădea iar în grozăvia din care-l scosese mila lor. Totuşi, când îi auzi spunând c-au ajuns la Villeneuve, copilul nu-şi putu stăpâni un hohot de plâns.

— Nu plânge, drăguţă – îi zise doamna. Poate că mama nu-i aşa de bolnavă cum crezi şi o să-i facă bine să te vadă.

La ultima casă din Villeneuve, trăsura se opri.

— Acolo-i – zise Jack, foarte mişcat.

Femeia îl sărută, bărbatul îi strânse mâna, ajutându-l **aă** coboare.

— A, ferice de dumneata c-ai ajuns... Noi mai avem patru leghe bune.

Şi el avea să le facă cele patru leghe.

Îngrozitor!

Se apropie de o poartă, ca şi cum ar fi vrut să sune.

— Ei, bună seara! Îi strigară prietenii.

Le răspunse „bună seara “, cu glas înăbuşit de lacrimi; Iar trăsura, lăsând drumul spre Lyon, apucă la dreapta, pe un altul, mărginit cu copaci, desenând cu felinarele ei un mare cerc luminos în bezna câmpiei.

Atunci îi trecu prin minte gândul nebun c-ar putea ajunge licărirea aceea ocrotitoare, c-ar putea să se ţină după ea, s-o urmărească alergând. Se repezi în urma ei, cu un fel de furie; dar nu-l mai ajutau picioarele, pe care odihna le moleşise, după cum lumina îi slăbise ochii, ce nu mai vedeau prin vălurile îngrămădite ale întunericului.

După câţiva paşi, fu nevoit să se oprească; încercă să mai alerge şi, până la sfârşit, căzu istovit, plângând cu şiroaie de lacrimi, în timp ce trăsura primitoare înainta liniştită, fără a bănui că lasă îndărătul ei o deznădejde atât de mare.

Iată-l culcat la marginea drumului. £ frig, pământul e umed. Nu-i pasă! Oboseala e mai puternică decât orice. În jurul lui simte nemărginirea câmpiei. Vântul are răsuflarea aceea lungă cu care străbate spaţiile largi, pământ sau mare, şi încetul cu încetul, toate zgomotele câmpului, foşnetul ierburilor, freamătul frunzelor, amestecate într-o nesfârşită legănare de suspine şi de

sunete, învăluie copilul,
îl alină şi-l adorm adânc.

Un vuiet îngrozitor îl trezeşte deodată. Ce-o mai fi şi asta? Cu ochii abia deschişi, pe un povâmiş, la câţiva metri de el, Jack vede trecând ceva monstruos, ceva îngrozitor, o fiară care urlă, şuieră, cu doi ochi enormi, holbaţi şi sângeroşi, cu lungi verigi negre ce se desfăşoară az- vârlind seanţei. Dihania piere-n noapte ca dâra unei comete uriaşe ale cărei raze ar despica văzduhul, cu o zarvă înspăi- mântătoare. Pe unde trece, noaptea se deschide, se sfâşie, zăreşti un stâlp sau un pâlc de copaci; apoi întunericul se închide la loc, şi numai când vedenia s-a şi îndepărtat, când nu mai zăreşte din ea decât o flăcăruie verde, copilul îşi dă seama c-a trecut un expres de noapte.

Cât e ceasul? Unde se află? Câtă vreme a dormit? Nu ştie; dar somnul i-a făcut rău. S-a deşteptat rebegit de frig, cu braţele şi picioarele ţepene, cu inima grozav de grea. L-a visat pe Madu... Ah, ce groaznică-i clipa când visul, spulberat la deşteptare, îţi revine în minte atât de cumplit şi atât de aievea. Pătrunzându-l umezeală pământului, Jack a visat că stă culcat acolo, în cimitir, lângă micul rege. Şi acum tremură tot de răceala ţărânei: o răceală greoaie, înăbuşitoare. Vede fata lui Madu şi-i simte trupşorul îngheţat lângă al lui. Ca să scape de chinul ăsta, se ridică, dar pe drumul zvântat şi întărit de vântul nopţii paşii lui răsună aşa de tare, că i se par sporiţi de alţi paşi care-l urmăresc. Madu merge în spatele lui...

Şi iar o ia nebuneşte la drum.

Jack merge drept înainte, în noapte şi-n tăcere. Străbate un sat adormit, trece pe sub o clopotniţă pătrată care-i aruncă în cap sunetele-i joase, răsunătoare şi greoaie. Bate ceasul două. Alt sat, bate ceasul trei. Umblă, umblă. Ameţeşte şi-i ard tălpile. Merge într-una. Nu se opreşte, de frică să nu-şi regăsească visul, groaznicul vis pe care mişcarea începe să-l împrăştie. Din când în când întâlneşte căruţe acoperite cu coviltire mari, căruţe lunatice unde totul doarme, şi cai, şi vizitiu.

Copilul întreabă istovit:

— Mai e mult până la Etiollles?

Îi răspunde un mârâit.

Dar iată că peste puţin alt călător o să pornească la drum cu el prin câmpii, un călător a cărui plecare o vesteşte cântecul cocoşilor, iar apoi zurgălăii uşori ai broaştelor de pe malul

fluviului. E ziua, ziua care dă târcoale pe sub norii groşi, nehotărâtă încă pe ce cale s-apuce; Copilul o ghiceşte în juru-i şi, împreună cu întreaga natură, aşteaptă înfrigurat o zi nouă.

Deodată, drept în faţa lui, înspre satul Etiolles, unde i s-a spus că-i maică-sa, tocmai în partea aceea a zării cerul se desface, se sfâşie. Întâi e o dungă luminoasă, o paloare întinsă chiar la marginea nopţii, fără s-arunce nicio rază. Dunga creşte treptat, cu pâlpâiala unei licăriri, cu mişcarea flăcării nehotărâte care caută aerul ca s-o ajute să urce. Jack merge spre lumina aceea, merge ca într-un delir care-i înzeceşte puterile. Îi spune ceva că maică-sa e acolo, şi tot acolo şi sfârşitul groaznicei nopţi.

Acum, tot cerul s-a deschis. Ai zice că-i un ochi mare, senin, scăldat în lacrimi, care, cu blândeţe şi înduioşare, se uită cum se apropie copilul. „Sosesc, sosesc”, e ispitit el să răspundă chemării luminoase şi binecuvântate. Drumul, care începe să albească, nu-l mai înspăimânta. De altfel, e o şosea frumoasă, fără gropi şi pietre, pe care trăsurile bogaţilor trebuie să meargă falnic. De amândouă părţile, scăldate în roua şi-n razele zorilor, locuinţe măreţe îşi arată terasele largi de la intrare, pajiştile gata înflorite, aleile cotite, unde umbră se adăposteşte lunecând pe nisip.

Între casele albe şi zidurile cu spaliere, plantaţii de viţă şi povimişuri verzi coboară până la un râu, pe care, de asemenea, îl vezi ieşind din noapte, cu ape bătând în aibastru-întunecat, verde-deschis şi trandafiriu.

Iar lumina cerului creşte mereu, se apropie.

O, gi ăbeşte-te să străluceşti, auroră maternă; revarsă un pic de căldură, de nădejde şi de putere asupra copilului istovit care se zoreşte întinzându-ţi braţele!

— Mai e mult până la Etiolles? Întreabă Jack pe câţiva muncitori de la terasamente, care trec în grupuri cu sacu-n spinare, tăcuţi şi încă somnoroşi.

Nu, nu mai e mult; s-o ia de-a lungul pădurii, drept înainte.

În clipa aceea se trezeşte şi pădurea. Toată perdeaua cea mare, verde, întinsă la marginea drumului, se Înfioară. Piuituri, gungurit şi ciripeli îşi răspund din măceşii gardurilor de mărăcini până-n stejarii seculari. Crengile se ating, se pleacă sub bătăi de aripi grăbite, şi-n timp ce întunericul care a mai rămas în văzduh se risipeşte, iar păsările de noapte, cu zbor tăcut şi greoi, se

întorc la tainicele lor adăposturi, o ciocârlie se ridică de pe câmp, măruntă, cu aripile întinse, se înalţă în vibraţii sonore, trăgând cea dinţii brazdă nevăzută unde se întâlnesc, în frumoasele zile de vară, liniştea adâncă a cerului şi toate zgomotele harnice ale pământului.

Copilul nu mai merge, se târăşte. O bătrână în zdrenţe, cu chip răutăcios, trece mânând o capră. El mai întreabă o dată:

— Mai e mult până la Etiolles?

Bătrâna îl priveşte cu o căutătură cruntă şi-i arată un drumeag prundit, îngust şi anevoie de urcat, la marginea pădurii. Cu toată oboseala, băiatul îşi urmează calea fără să se oprească. Soarele-i aproape cald; zorile de adineauri s-au prefăcut într-un focar de raze orbitoare. Jack pricepe că se apropie. Umblă încovoiat, dătinindu-se, şi se poticneşte de pietrele care i se rostogolesc sub picioare; dar umblă.

În sfârşit, sus vede o clopotniţă care se înalţă deasupra acoperişurilor adunate într-o grămadă de verdeaţă. Haide, încă o sforţare! Trebuie s-ajungă până acolo. Dar nu mai are putere.

Se prăbuşeşte, se ridică, iar cade, şi printre pleoapele care i se zbat zăreşte chiar lângă el o căsuţă îmbrăcată în viţă, cu glicină înflorită şi cu trandafiri căţărători, care o acoperă până-n vârful porumbului şi al turnuleţului ei de cărămidă nouă, stacojie. Deasupra porţii, în umbra jucăuşă a liliacului înflorit, o inscripţie cu litere de aur:

„Parva *domus, magna quies “.*

O, ce casă frumoasă şi liniştită, scăldată în lumină aurie! Mai e închisă, totuşi cei dinăuntru nu dorm, căci, iată, un glas de femeie, limpede şi voios, începe să cânte s

Mi-s pantofii roşiori,

Mindro, mândruliţa mea.

Vocea asta, cântecul ăsta... Jack crede că visează. Dar amândouă canaturile unui oblon se trântesc de zid şi se iveşte o femeie, albă toată într-un capot de dimineaţă; cu părul ridicat şi cu privirea mirată a deşteptării:

Mi-s *pantofii roşiori,*

Te sărut, dragostea mea!

— Mamă... mamă... — O cheamă copilul, cu glas slab:

Femeia se opreşte buimăcită, se uită, caută un timp, ’

Orbită de răsăritul soarelui, apoi deodată zăreşte făptura aceea mică, slabă, plină de glod, ruptă, care se stinge.

Scoate un ţipăt puternic:

— Jack! ...

Într-o clipă e lângă el şi, cu toată căldura inimii ei de mamă, încălzeşte copilul pe jumătate mort, îngheţat de groază, de spaimă, de tot frigul şi întunericul cumplitei lui nopţi,

Parva domus, magna quies

— Nu, Jack al meu, nu, dragul meu copil, nu-ţi fie frică, nu te mai întorci la blestematul cela de gimnaziu... Să-mi bată copilul, au îndrăznit să-mi bată copilul! ... Bine ai făcut c-ai fugit... Ticălosul de mulatru a ridicat mâna asupra ta! Haide, nu te mai uita aşa la mine cu ochii tăi mari şi trişti. Îţi spun eu că n-ai să te mai întorci acolo. Mai întâi nu vreau să mă mai părăseşti. Am să-ţi înjghebez aici o odăiţă drăguţă. Să vezi ce bine-i la ţară. Avem animale, găini, iepuraşi, o capră şi un măgar. Casa asta-i corabia lui Noe... Ei, asta-mi aminteşte că n-am dat de mâncare la găini. Sosirea ta m-a tulburat atâta... Ah, când te-am zărit acolo, pe drum, în halul acela... Haide, dormi, mai odihneşte-te puţin. Am să te trezesc la masă. Dar până atunci, bea un pic de supă rece. Ştii ce-a spus domnul Rivals: ca să te faci bine, nu-ţi trebuie decât somn şi hrană... Nu-i aşa că-i bună supa mă- tuşii Archambauld? ... Bietul de tine, când mă gândesc că-n timp ce eu dormeam, tu băteai singur drumurile. E îngrozitor... Auzi cum mă cheamă găinile? Mă duc la ele... Somn uşor!

Plecă în vârful picioarelor, sprintenă, fericită, tot fermecătoare, deşi cam pârlită de aerul tare şi prea gătită într-o rochie care se voia câmpenească, de pânză cenuşie, cu multă catifea neagră, şi o pălărie de pai florentină, garnisită cu flori ce atârnau. Mai copilă ca oricând, se juca de-a viaţa la ţară.

Jack nu putea să doarmă. Cele câteva ceasuri de odihnă de la sosire, baia, supa mătuşii Archambauld, şi mai presus de toate, minunata elasticitate a tinereţii, mlădioasa ei putere de a îndura îi biruiseră înţepeneala. Privea în jurul lui, sorbind cu nesaţ tihna locului atât de liniştit.

Nu mai era luxul de odinioară din bulevardul Haus- smann, capitonat, vătuit, înăbuşit. Odaia în care se afla era foarte mare, tapetată cu pânză de culoare deschisă, împodobită cu mobile Ludovic al XVI-lea, albe şi cenuşii, fără pic de poleială. Afară, liniştea de la ţară, crengi care băteau în geam, gunguritul porumbeilor pe acoperiş, şi acel;, pui-pui-pui “al maică-şi venind din curtea păsărilor, cu feluritele ţipete şi cu ţopăitul care se

iscă în jurul unui pumn de ovăz.

Jack se bucura de intimitatea uşoarei gălăgii, rătăcite în tăcerea din jur. Era fericit, odihnit. Un singur lucru îl frământa: portretul lui D'Argenton, în faţa lui, la picioarele patului, într-o poză înfumurată, despotică, cu mâna pe o carte întredeschisă, cu ochii aspri şi spălăciţi.

Copilul se gândea: „Unde-i? Unde locuieşte? ... De ce nu l-am văzut? "Până la urmă, stingherit de privirea fotografiei care-l urmărea ca o întrebare sau o dojană, se sculă şi coborî la maică-sa.

Avea treabă cu păsările ei, le îngrijea şi le dădea de mâncare cu o stângăcie elegantă, înmănuşată până la cot, cu degetul cel mic în sus şi cu rochia ridicată într-o parte, lăsând să se vadă o fustă în dungi dedesubt şi botine cu tocuri înalte. Mătuşa Archambauld râdea de neîndemî- narea ei, curăţind şi ea cuşca iepuraşilor. Mătuşa era nevasta unui pădurar şi venea să deretice şi să gătească la „Aniniş ", cum i se zicea în sat casei unde locuia mama lui Jack, din pricina unui pâlc de mici anini din fundul grădinii.

— Doamne, că frumos băiat ai... — Zise ţăranca, entuziasmată de ivirea lui Jack în curtea păsărilor.

— Nu-i aşa, mătuşă? ... Doar ţi-am spus eu.

— Da' vezi că seamănă mai mult cu mă-sa decât cu tat-su, nici vorbă... Bună ziua, puiule. Mă laşi să te pup?

Îşi frecă de obrazul copilului pielea de sălbăticiune bătrână cu ochi negri, care mirosea ca varza iepurilor. La cuvântul „tat-su ", Jack ridicase capul.

— Ei, dacă nu poţi dormi, hai să vedem casa... — Zise mama, care se plictisea totdeauna foarte iute de orice treabă. Îşi potrivi cutele rochiei şi-i arătă copilului originala locuinţă aşezată la o bătaie de puşcă de sat şi împlinind visul de confort în singurătate râvnit de toţi poeţii, dar pe care, de cele mai multe ori, nu-l înfăptuiesc decât băcanii.

Corpul principal era alcătuit dintr-un fost pavilion de vânătoare, ce ţinuse odinioară de unul din marile castele ale lui Ludovic al XV-lea, cum sunt multe prin partea locului, dar pe care îmbucătăţirea proprietăţii îl făcuse de sine stătător, aruncându-l dincolo de hotarele senio

Riale. Pe pietrele acestea vechi se sprijinea un turnuleţ nou, cu o hulubărie şi o morişcă ce dădeau şi mai mult casei

înfăţişarea unui castel refăcut. Mai vizitară şi grajdul, şoproanele şi livadă, o livadă foarte întinsă, până la pădurea Senart. Isprăviră cu turnuleţul. O scară în spirală, luminată de ferestruici cu geamuri colorate, ducea la o cameră mare, rotundă, cu patru ferestre ogivale, şi mobilată cu un divan de jur împrejur, îmbrăcat cu stofă algeriană. Câteva curiozităţi artistice erau adunate acolo: scrinuri de stejar, o oglindă veneţiană, draperii vechi şi un jilţ înalt de lemn sculptat, de pe timpul lui Henric al II-lea, aşezat drept scaun înaintea unei mese uriaşe de lucru, încărcată cu hârţoage.

De sus, se desfăşura în toate părţile o minunată privelişte a pădurii, a văii, a râului, diferită la fiecare fereastră, ba tivită cu o perdea de frunze verzi, ba întinzându-se cât vedeai cu ochii, aeriană, luminoasă, dincolo de colinele Senei.

— Aici lucrează *El* – zise mama din prag, cu glas cucernic.

Jack n-avu nevoie să întrebe cine-i acel *El,* atât de respectabil.

Încet, ca-n biserică, urmă fără să se uite la fiul ei:

— Acum e în călătorie… Se întoarce peste câteva zile…’ Am să-i scriu c-ai venit; o să fie tare mulţumit, fiindcă, ’ deşi pare aspru, vezi tu, e omul cel mai bun din lume şi ţine mult la tine… Trebuie să-l iubeşti şi tu, micul meu Jack… Altfel, între voi doi, aş fi prea nenorocită.

Vorbind aşa, privea lung portretul lui d’Argenton, atâr- nat pe peretele din fundul încăperii, un portret pictat, a cărui fotografie din odaie nu era decât o reproducere. Într-adevăr, chipul poetului se repetă în toate odăile, fără a mai vorbi de un bust de bronz florentin care trona în mijlocul unei pajişti la intrarea în livadă; şi, amănunt foarte semnificativ, în toată casa nu mai era alt portret decât al lui.

— Îmi făgăduieşti, Jack, dragul meu, c-o să-l iubeşti?..: repetă biata nebună, în faţa chipului aspru şi mustăcios.

Copilul lăsă capul în jos şi răspunse anevoie i

— Îţi făgăduiesc.

Atunci ea închise uşa şi coborâră pe scară fără să mai scoată o vorbă.

A fost singurul nor al zilei aceleia de neuitat.

Se simţeau aşa de bine amândoi, numai ei doi, în sufrageria mare, îmbrăcată cu faianţă, în care ciorba de varză, deasă şi aburindă, avea un miros de aristocratică fantezie. Auzeai cum la bucătărie mătuşa se grăbea să-şi spele farfuriile. În jurul casei,

tăcerea, plăcuta tăcere de la ţară dădea târcoale ca un păzitor tainic. Jack nu se mai sătura să-şi admire mama. Şi ea îl găsea frumos, dezvoltat şi zdravăn pentru cei unsprezece ani ai lui, şi, după fiecare îmbucătură, se sărutau ca doi îndrăgostiţi.

Seara primiră vizite. Moş Archambauld veni să-şi ia nevasta, ca-n toate serile, că locuiau departe, chiar în pădure. Îl poftiră să stea jos în sufragerie.

— Haide, un pahar de vin, moşule! În sănătatea băieţelului meu... Nu-i aşa că-i drăguţ şi c-o să-l iei uneori cu dumneata să cutreiere pădurea? (

— Cum să nu, doamnă d'Argenton!

Şi, ridicându-şi paharul cu vin, uriaşul roşcat şi ars de soare, spaima braconierilor de prin partea locului, îşi plimbă de la dreapta la stânga o privire pe care pânda de noapte printre tufişuri şi crengi o făcuse atât de ageră şi de neastâmpărata, că nu se mai putea opri nicăieri.

Numele d'Argenton dat maică-şi îl cam necăjea pe amicul nostru Jack. Dar, cum n-avea o noţiune prea exactă despre demnităţile şi îndatoririle vieţii, uşurinţa lui copilărească îi purtă repede gândurile spre făgăduiala vină- torii de veveriţe, pe care paznicul i-o reînnoi şi înainte de a pleca, în timp ce-şi chema cei doi câini ce gâfiiau sub masă şi îşi punea pe părul creţ şapca de supraveghea tor al pădurilor în slujba statului.

După plecarea perechii, se auzi uruitul slab, greoi al unei trăsuri pe prundişul urcuşului.

— A, parc-ar fi domnul Rivals. Îi recunosc calul care merge totdeauna la pas. Dumneata eşti, doctore?

— Da, doamnă d'Argenton.

Era medicul din Etiolles, care, întorcându-se din raita lui, venea să vadă cum merge bolnăviorul său de dimineaţă.

— Vezi! Doar ţi-am spus eu că nu-i decât o cumplită oboseală... Bună ziua, copilul meu.

Jack se uită la faţa lată, brăzdată de vinişoare roşii, ' la omul ăsta scund, îndesat, adus de spate, cu redingotă lungă ce-i bătea călcâiele, cu plete albe şi zbârlite şi cu mersul legănat cu care se întorsese după douăzeci de ani pe mare, ca chirurg.

Ce bun şi deschis părea!

Ah, ce oameni de treabă şi ce fericit te simţeai în mediul ăsta curat de la ţară, departe de groaznicul mulatru şi de gimnaziul Moronval.

După ce plecă doctorul, traseră zăvoarele cele mari la uşă. Întunericul lăsă în jurul zidurilor bariera lui tăcută, iar mama şi fiu] urcară în odaie să se culce.

Acolo, pe când Jack adormea, ea ticlui lui d'Argenton al ei o scrisoare lungă, să-i vestească sosirea copilului şi să încerce a-l înduioşa de soarta nesigură a micii făpturi a cărei răsuflare regulată şi liniştită o auzea de după perdele, aproape de ea.

Nu se linişti în privinţa aceasta decât după două zile, tind primi din Auvergne răspunsul poetului.

Deşi plină de dojană şi de aluzii la slăbiciunea mamei şi la firea nedisciplinată a copilului, scrisoarea era mai puţin îngrozitoare decât s-ar fi putut aştepta. De fapt, d'Argenton se şi gândise la cheltuielile mari pe care le cerea educaţia Moronval şi, cu toate că nu încuviinţa fugă, recunoştea că nu-i cine ştie ce nenorocire, institutul fiind în plină decădere. (De când nu mai era el, acolo, vezi bine!) Cât despre viitorul copilului, lua asupra lui această răspundere; şi la apropiata-i sosire, adică peste o săptămână, se va gândi ce-i de făcut.

Niciodată Jack, în toată viaţa lui de copil şi de bărbat, nu mai avu parte de alte opt zile la fel cu aceste opt zile, atât de frumoase, atât de fericite, atât de pline. Maică-sa numai a lui, pădurea, curtea de păsări, capra, apoi mai urca de zece ori scara în urma paşilor Idei lui, umbla pe unde umblă ea, râdea tind râdea şi ea, fără să ştie de ce, fericirea, în sfârşit, fericirea ţesută din sumedenie de bucurii mărunte care nu se pot istorisi.

Apoi altă scrisoare, şi: ;,

So6eşte mâine! "

Deşi d'Argenton spusese că-i gata să revadă copilul, să se arate bun şi îngăduitor cu el, mama era îngrijorată şi voia să pregătească întrevederea. Aşa că nu-l lăsă pe Jack să se suie cu ea în cabrioleta ce avea să-l aducă de la staţia Evry pe mult aşteptatul poet. Îl dăscăli stân- jenită, şi era dureros pentru amândoi, ca şi cum ar fi fost complici la vreo faptă de neiertat: „Să stai în fundul grădinii, m-auzi... Să nu te repezi să-l întâmpini... S-aştepţi c-am să te chem".

Ce emoţie pe Jack!

Îşi petrecu ceasul acela de aşteptare plimbându-se prin livadă, pândind pe drumuşorul prunduit cel dintâi scârţiit al roţilor. Atunci fugi şi, ascuns după tufele de agrişe, auzi cum intrau în casă glasul Lui aspru, fără vibraţii, şi vocea maică-şi, şi

mai blindă ca de obicei: „Da, dragul meu… “ „Nu, dragul meu…”

În sfârşit, fereastra turnului se deschise printre frunze.

— Jack, suie repede… poţi veni.

Inimioara-i bătea pe scară, atât fiindcă se înăbuşea, cât şi de frică; şi de cum intră, se simţi rău pregătit pentru o întrevedere aşa de gravă, speriat de capul acela galben pe lemnul întunecat al jilţului, încurcat de stin- jeneala maică-şi, care nu întindea nici măcar o mână sfielii lui de copil.

Totuşi îngăimă un bună ziua şi aşteptă.

Dojana fu scurtă, aproape afectuoasă, căci atitudinea aceasta de acuzat nu-i displăcea poetului, destul de în- cântat şi de festa jucată scumpului director.

— Jack – zise el, isprăvind – trebuie să fii serios, trebuie să munceşti. Viaţa nu-i un roman. Vreau să cred că te-ai căit şi, dacă eşti cuminte, desigur că-mi vei fi drag şi vom trăi tustrei fericiţi. Aşa că iată ce-am să-ţi propun: din timpul pe care-l închin cumplitelor mele bătălii artistice, voi rupe în fiecare zi un ceas-două pentru educaţia şi instrucţiunile dumitale. Dacă vrei să lucrezi, iau asupra mea sarcină să fac din dumneata, din copilul nedisciplinat şi uşuratic, un om ca mine, bine călit pentru luptă.

— Auzi, Jack? … zise mama, pe care tăcerea copilului o îngrijora mult. Înţelegi, nu-i aşa, marea jertfă pe care prietenul nostru şi-o va impune pentru tine?

— Da, mamă… — Murmură Jack.

— Aşteaptă, Charlotte – o întrerupse d’Argenton. Trebuie întâi să ştiu dacă propunerea mea îi place. Bineînţeles, eu nu silesc pe nimeni.

— Ei bine, Jack?

Jack, uluit să-l audă că-i zice maică-şi Charlotte, nu ştia ce să răspundă şi căută aşa de mult ceva destul de duios, destul de elocvent pentru atâta mărinimie, încât până la urmă îşi ascunse recunoştinţa într-o adâncă tăcere. Văzând aceasta, maică-sa îl împinse în braţele poetului, care-i dădu o adevărată sărutare teatrală, răsunătoare şi rece, de parcă şi de astă dată îşi stăpânea o mişcare de repulsie.

— Ah, dragul meu, ce mare, ce bun eşti! … murmura biata femeie, pe când copilul, îndepărtat cu un gest, cobora repede scara, să-şi ascundă emoţia.

La drept vorbind, sosirea lui Jack în casă avea să fie o

distracţie pentru poet. După ce trecuse prima bucurie a instalării, se plictisise repede să fie între patru ochi cu Ida, pe care o chema acum Charlotte, în amintirea eroinei lui Goethe, cât şi fiindcă voia să şteargă orice urmă din fosta Ida de Barancy. Cu ea se simţea singur, până într-atâta se impusese personalitatea lui cotropitoare nenorocitei fiinţe cu minte mărginită şi fără tărie de caracter.

Îi repetă cuvintele, se îmbiba cu ideile lui, îi lungea paradoxurile în nesfârşite pălăvrăgeli; aşa că amândoi nu erau decât o singură fiinţă, iar unitatea aceasta, ce poate să pară idealul fericirii în anumite condiţii de viaţă, ajunsese un adevărat chin pentru d'Argenton, prea bătăios şi prea dornic de discuţii şi controverse pentru a se mulţumi cu o neîncetată încuviinţare.

Cel puţin acum va avea pe cine să contrazică, să călăuzească, să certe, că era mai mult dascăl decât poet; cu aceste sentimente frământate, d'Argenton întreprinse educaţia lui Jack, cu punctualitatea pompoasă şi metodica solemnitate pe care veşnicul pontif le punea *în* cele mai mici fapte.

Chiar a doua zi, Jack, deşteptându-se în odăiţa lui, zări, vârâtă în rama oglinzii, o foaie de hârtie cu scrisul frumos, fără cusur al poetului, pe care se citea cu litere de-o şchioapă:

Regulament

Era un rezumat de viaţă, un plan de lecţii, ziua fă- râmiţată într-o mulţime de despărţituri, pline ochi cu îndeletniciri. *„La şase, scularea. De la şase la şapte, micul dejun. De la şapte la opt, recitare. De la opt la n*ouă…" Şi aşa mai departe.

Zilele astfel orânduite parcă erau nişte ferestre cu obloanele închise care lăsau să treacă printre stinghiile lor strânse abia atâta aer, cât să poţi răsufla, şi atâta lumină, cât să zăreşti. De obicei, regulamentele acestea nu-s făcute decât pentru a fi îndată schimbate; d'Argenton însă era de o asprime tipicară, ce nu îngăduia nicio abatere. La aceasta se adăuga şi mânia sistemului, de care fostul profesor al gimnaziului Moronval fireşte că nu putuse scăpa.

Sistemul lui d'Argenton consta în a amesteca în capul începătorului cunoştinţele cele mai felurite: latină, greacă, germana, algebră, geometria, anatomia, sintaxa, o dată cu toate studiile elementare neapărat trebuitoare. Pe urmă natura n-avea decât să descurce, să aşeze, să împartă harababura aceasta.

Sistemul putea fi minunat, dar, fie că păru prea vast inteligenţei copilului, fie că profesorul n-avu dibăcia să-şi pună în practică teoriile, Jack nu ştiu să-i tragă foloasele. Totuşi, era destul de înaintat pentru vârsta lui şi mai deştept, cu toată educaţia-i dezlânată, decât sunt de obicei alţii la unsprezece ani. Dar confuzia şi dezordinea din primii lui ani de învăţătură se încurcau acum şi cu sistemul încărcat la care-l supunea noul său profesor. Apoi băiatul era îngrozit de personajul ăsta impunător şi, mai ales, îl tulbura natura, care izbutea să-l absoarbă cu totul.

Strămutat deodată din curticica mucedă a gimnaziului Moronval, din groaznicul pasaj al celor Douăsprezece Case, aici la tară, copilul era subjugat, copleşit de priveliştea naturii şi de contactul permanent cu ea.

În cele mai frumoase ceasuri de după-amiază, când se găsea în turn în faţa profesorului şi a cărţilor, adâncit deasupra unui caiet gros, cu linii care-i jucau pe dinaintea ochilor, îi venea o poftă nebună să fugă, să încalce vreun articol din regulament, hoinărind cu înfocare, însetat de libertate.

Spre ferestrele deschise, luna mai, înflorită, îşi trimitea miresmele, pădurea se legăna înverzită, iar Jack se oprea din lecţie să urmărească zboruri de păsări ţâşnind printre crengi sau pata roşcată pe care o veveriţă ieşită la plimbare o amesteca în frunzişul întunecat al vreunui nuc bătrân. Ce chin să declini *„roşa, rosae “*în mai multe limbi, pe când marginea pădurii se lumina până la brâu de luciul fraged şi nou al măceşilor! Nu se gândea decât să stea la aer, la soare…

— Copilul ăsta-i tâmpit! Strigă d’Argenton când, la întrebările, ia lămuririle lui, Jack răspundea speriat, ca şi Cum ar fi căzut din vârfull «tracilor pe care-i privea sau din norul gingaş în mersul hâi colo, spre asfinţit.

Statura-i înaltă, foarte dezvoltată pentru vârsta lui, îi sporea înfăţişarea uluită, şi toată asprimea poetului îl buimăcea şi mai rău, stingherind sforţarea neputincioasă a memoriei prea încărcate a băiatului.

După o lună d’Argenton declară că se Hpseşte, că de- geaba-şi pierde timpul preţios, răpit îndeletnicirilor hai serioasă. De fapt, nu-i părea rău să se smulgă el însuşi din nenumăratele cerinţe ale regulamentului de fier care-l robise şi-l întemniţase ca şi pe copil.

Cât despre Ida, sau mai degrabă Charlertte, ea se îm- paca foarte bine eu gândul că Jack e un nevolnic cu inteligenţă mărginită; mai degrabă admitea lucrul ăsta decât să sudă scenele dureroase, m iniile şi lacrimile de Ia urmă ale acestei educaţii aşa de anevoioase. Mai presus de orice, îi plăcea liniştea şi voia ca cei din jur să fie mulţumiţi. Vederile-i înguste, ca şi mintea sa, nu treceau niciodată peste clipa de faţă, şi orice viitor i s-ar fi părut prea scump plătit cu preţul liniştii ei prezente.

Vă închipuiţi ce fericit a fost Jack să nu mai aibă sub ochi neînduplecatul regulament: ***„La şase, deşteptarea.*** De ***la şase la şapte, micul dejun. De la şapte kt opt*** ş.a.m. D... “

I se păru că timpul s-a lungit şi trece uşor. Cum înţelesese prea bine că-i stinghereşte pe toţi ai casei, numai după felul cum £1 săruta maică-sa, numai după glasul eu care-i vorbea înaintea Lui, o ştergea zile întregi, dispre- ţuind cu desăvârşire ora, ceea ce-i aşa de firesc la copii şi la hoinari.

Avea un bun prieten, paznicul, şi o bună prietenă, pădurea. Pleca dis-de-dimineaţă şi ajungea la căsuţa lui Archambauld când nevastă-sa, înainte de a porni la „parizieni”, aducea mmcarea omului ei, în odaia curăţică şi răcoroasa, tapetată eu o feărtie verde-deschis, înfiţişând de o sută de ori Ia şir, în faţa aceluiaşi vânător la pândă, acelaşi iepure ce o zbughea. De aici treceau la cuştile pline de rfâwi aduşi Ia dresat, care scânceau, lătrau, se re- pezeau înghesuindu-se la zăbrelele grilajului, până când li se dădea drumul, iar mulţimea de botişoare scurte, alungite, despicate, de urechi drepte, pleoştite, crestate se împrăştia prin toate colţurile curţii în cea dintfi pornire nebună de fericire şi de libertate. Şi ee mai sărituri, ce mişcări fireşti regăseau, departe de strada ana comună şi de paiele din cuşti! Dogii danezi cu pete galbene, atât de uşor de îmbiânzit şi supuşi, raid» şearicari turtiţi, tăcuţi să mănânce pământul, ce parcări una cu trupul Ier ghemuit în timpul alergăturii, grifonii neastrrrtpăraţi, cu ochii acoperiţi de păr lung, mătăsos, catifelat, gudurâadit-se la fiece mişcare şi ***sbtgkiii*** din Africa, ceva prea mari şi înroşi pentru vânătoare, şi ogarii heraldici – toate soiurile de dini se găseau acel» Foarte grav, moş Arefaam- bauld îşi deprindea „elevii” cu ^gsrâa eu dsăţi de fier pe dinăuntru, stăpânindu-i cu biciui şi cu asprimea ochilor, aşa de supărătoare pentru uxwte animale, încât te supune, le turteşte, le culcă la

pământ, frieeese şi înfierate. În faţa unui îndărătnic, Jack îşi zicea uneori: „Uite unui care nu pricepe de loc sistemul”, şi ar îi vrut şi-i ducă în pădure, să-l facă să ia parte la plăcuta viaţă fără griji în aer liber, care-i dădea şi lui un prisos de vioiciune.

Era aşa de mulţumii micol Jack, aşa de mândru că-l însoţeşte pe paznic prin pădure^. Că merge alături de omul ăsta grozav, temut prin împrejurimi şi căruia puşca aiâr- nală la spate îi dădea o înfăţişare războinică. Cu el vedea o pădure deosebită, mtşunkid de vietăţi, pe care necunoscătorii n-o ştiu. În loc de spaimele ascunse în frunziş, de zgomotele viclene de sub ierburi, speriate de cel mai uşor pas, băiatul avea privelişteа liniştită a tuturor dobitoacelor mergând slobod la treburile şi la plăcerile lor. Ba era o făzăniţă însoţită de puii ei, ciugulind în muşuroaiele de furnici ouăle albicioase est mărgelele, îngrămădite la trunchiurile copacilor; ba căprioare păscând mlada şi tăind cărările, cu ochi miraţi, cu picioarele întinse, mai mult înveselite decât fricoase. Apoi, la marginea pădurii, pornind pe ogoare, iepurii, iepuraşii de câmp şt potâmi- chile.

După perdeaua subţire a ramurilor tinere, printre care păduceii înfloriţi îşi aruncau marile buchete ca de altar, albe de tot şi înmiresmate, vieţuitoarele acestea se fră- mântau, umblau laolaltă în umbra copaeilor înalţi. Paznicul supraveghea vizuinile şi clocitul, stirpea animalele vătămătoare, viperele, coţofenele, veveriţele, chiţeanii şi cârtiţele. I se da atât şi atât de fiecare cap sau coadă de dăunător şi, la fiecare şase Ioni, ducea la sub prefectura din Corbeil o colecţie întreagă de rămăşiţe colbăite şi uscate cu care-şi umplea sacul zi de zi. Ah, de-ar fi putut pune în el şi capetele tuturor braconierilor şi, mai ales, ale hoţilor de lemne! ... Fiindcă moş Archambauld îşi iubea şi mai mult copacii decât animalele. O căprioară o înlocuieşti; moare un fazan, ies o mie alţii în primăvară. Un copac însă ce încet mai creşte!

Dar şi cum îi veghea, cum le pândea cca mai mică boală! Avea, între altele, un popor întreg de brazi atinşi de *boestrichs,* ceea ce-l mâhnea mult. Aceşti *boestrichs* sunt nişte viermişori tare mici care vin nu se ştie de unde, cu miliardele, în rânduri strânse, aleg copacul cel mai zdravăn, cel mai frumos, cel mai sănătos şi-l iau cu asalt. Ca să lupte împotriva cumplitelor năvăliri, bradul îşi are răşina şi, cu toată vlaga lui de arbore, cu sucul sevei, care, curgând, îi ia şi puţin din viaţă, încearcă să ţină piept duşmanului. Răspândeşte şiroaie de răşină peste

boestrichs şi peste ouăle depuse în fibrele scoarţei lui, se istoveşte şi se usucă în lupta aceasta mai totdeauna zadarnică. Jack se interesa de soarta bieţilor copaci, vedea şiroind în timpul luptei sudoarea aceea care mirosea frumos, lacrimile vegetale ce cădeau grele, un chihlimbar curat şi plin de raze. Uneori, bradul izbutea să scape de prăpăd; dar mai adesea pierea, ajungea scorburos şi, într-o bună zi, uriaşul încununat de cântecele păsărilor, de zborul albinelor, foşnind tot de vieţile pe care le adăpostea şi de adierea vântului în crengile-i puternice, lua înfăţişarea unui copac lovit de trăsnet şi, în sfârşit, se prăbuşea, lăsând sus, pe valul culmilor, golul unei cufundări.

Fagii aveau alt duşman, un fel de gărgăriţe stacojii care abia se vedeau, şi aşa de multe, încât fiecare frunză îşi purta viermele ei, ca o împunsătură de un frumos roşu-aprins. De departe, partea aceea de pădure, cu crengile zugrăvite de o toamnă grăbită, de o moarte timpurie, avea înfăţişarea unei false sănătăţi, roşeaţa bolnăvicioasă ce înviorează obrajii tinerilor ofticoşi. Moş Archambauld îi privea clătinând trist din cap, ca un doctor care nu mai speră înaintea unor anumiţi bolnavi.

În timpul acestor raite prin pădure, paznicul şi copilul nu-şi vorbeau, copleşiţi de marea simfonie a pădurii. După soiul de copaci pe care-i scutura, vântul îşi schimba suflarea şi vuietul. În pini era vijelia valurilor, o suflare lungă; în mesteceni, în plopii tremurători, un clinchet înfiorat ce lăsa crengile nemişcate, dar trecea peste frunze în mii de note metalice; iar de pe malul iazurilor, multe în partea aceea a pădurii, venea un foşnet dulce, fâşâitul trestiilor plecându-şi una spre alta suliţele lungi cu luciu de atlaz. Deasupra tuturora, râsul ţiuitor al coţofenelor, ciocănitul ghionoaiei, ţipătul melancolic al cucului, toate zgomotele nedesluşite care se ridică din patru-cinci leghe de frunze. Jack le avea mereu în urechi, zgomotele acestea încântătoare, şi-i plăceau.

Dar cutreierând astfel pădurea, mereu în tovărăşia paznicului, îşi făcuse duşmani. La marginea ei hălăduia o droaie de braconieri cărora supravegherea neîncetată a lui Arckambauld le amăra viaţa, aşa că-l urau de moarte. Prefăcuţi şi fricoşi, când îl intilncau prin pădure, îl salutau scoţându-şi pălăria, în parte şi pentru băiat; când însă se întorcea singur, care mai de care îi arăta pumnul. Era mai ales o bătrână înaltă numită baba Sale,

care, cu faţa ei cu trăsături regulate şi scofâlcită, cu pielea-i de bă- ferână *squaw,* roşie ca nisipul din cariere, cu buzele-i subţiri şi supte, îl urmărea pe Jack până şi-n vis. Când pleca în amurg de la paznic, să se întoarcă la „Aniniş “, totdeauna o găsea în calea lui pe bătrâna hoaţă de lemne, stând la marginea unui şanţ, cu legătura-i de vreascuri, ca acel Nicodim[6] închipuit pe care-l arătăm copiilor în lună, străbătându-i lumina cu umbra lui de drac, obişnuit cu focuL Baba îl aştepta pe drum, fără să se mişte, şi lăsa să treacă băiatul, care se stăpânea să nu alerge; atunci, cu glas tărăgănat, cu vorba ei ordinară din Tle- de-France, îi striga:

— Hei, tu de colo, ian ascultă! ... Da’ de ce-o ştergi aşa de iute? Las’ că te-am văzut eu! ... Stai tu numai, că-ţi ascut eu nasul cu cosorul...

Apoi se ridica, îşi bătea joc de el speriindu-l şi gonindu-l ca pe un vânat, cum spunea, făcându-se că-l urmăreşte cu cosorul în sus. Jack îi auzea pasul grăbit, hârşâitul vreascurilor pe pământ şi se întorcea acasă gî- fiind, înăbuşindu-se. Dar spaima aceasta dădea şi mai mult farmec pădurii, adăugind la măreţia ei şi tainica atracţie a primejdiei.

Înapoindu-se din plimbările lui, Jack o găsea pe mai- că-sa vorbind încet la bucătărie cu nevasta paznicului.

O tăcere grea apăsa asupra casei, ritmată de limba pendule! Mari din sufragerie. Copilul îşi săruta mama, care-i făcea ***senat*** cu raâna:

— Ssst! ... Tacidân gură... sus... Lucrează.

Jack se aşeza într-un caâţ pe un scaun, trecea vremea privind cobi se gfeebaşa pisica la soare, şţui bustul poetului a cărui umbră se lungea măreţ pe papşie. Ga neîndemânarea copilului care are chef de zgoangt, tocmai fiindcă nu trebuie să-l facă, răsturna mereu <â±e «vă, împingea masa, se izbea de greutăţile penduleir cu mişcările fără rost şi inconştienfce pe care micile fiinţe zburdalnice le aruncă la tot pasul în jurul lor.

„la urai taci odată t “... repeta Charlotee; jar mama Archambauld punea naşa cu băgare de seamă, păşind în vârful picioarelor ei groase, fără ghete ascuţite, îneroaia- du-şi anevoie tot spatele Ist, parcă umbla eu umerii, ţ*- rânoasă, plM de râvnă, stângace, ca să nu-l supese pe „donam’ cape kkreoaă*.

Lucra.

---

6 Erou popular, tipul nătingului.

Ll ameai sus în tuna, măsurându-şi cu paşi regulaţi vărsarea sau pketiseaia, tir! Un jilţul, împingânri masa. Începuse Pitea lul *Fwust* şi se închidea toată ziua ca tttfed acesta aruncai de el odată la înrtroptare, dar pe case niciun rând nu-l îndreptăţea încă. Totuşi avea twt ce visase mereu: răgaz, viaţă la ţară, singurătate şi o minori stă cameră de lucru. Când se sătura de pădure şi de luciul verde de pe geamuri, nu trebuia decât să-şi întoarcă puţin jilţul şi se găsea în faţa albastrului nemărginit în toate tonurile al apei, al cerului şi al depărtărilor. Toate miresmele pădurii, toată răcoarea râului îi veneau de-a dreptul; iar foşnetul plin al vântului în ramuri, murmurul vâslelor ce se pierdea, boarea aburului sporeau adânca linişte a naturii, o lărgeau în jurul lui. Nimic nu-l supăra, nimic nu-i abătea gândul; numai deasupra capului, picioruşele porumbeilor pe acoperiş şi un „rrruu" mân- £5etor când îşi umflau guşile colorate.

'• – Doamne, ce bine-i de lucrat aici f exclamă poetul.

Îndată punea mâna pe condei, deschidea călimara. Dar nimic, niciun gând. Hârtia rămânea albă, goală ca şi gândul, iar capitolele hotărâte de mai înainte – că-l urmărea mereu mania titlurilor – se distanţau ca nişte jaloane numerotate într-un câmp uitat de semănători. Prea-i era bine, prea avea multă poezie în jurul lui; se înăbuşea de prea mult ideal şi de atâta huzur.

Ia gimliţi-vă! Să locuieşti într-un pavilion Ludovic al XV-lea, la marginea unei păduri, în frumosul ţinut Etiolles, unde Pompadour îşi păstrează amintirea cu. Legături de panglici trandafirii şi agrafe de diamant.; să ai tot ce-ţi trebuie ca s-ajungi poet, şi chiar mare poet: o iubită fermecătoare, căreia romanticul nume Charlette i se potriveşte aşa de bine, un jilţ Henric al II-lea ca să-ţi înlesnească studiul sever şi recules, © căpriţă albă numită Dălţi (£-1 urma în plimbări şi, pentru a număra ceasurile acestor zile fericite, un veehi ceasornic smălţuit, cu bătăi dulci şi adinei care parcă ieşeau din trecut şi-ţi rechemau în minte imagini melancolice din vremuri apuse.

Era prea mult, mult prea mult; şi hietul versificator se simţea tot atât de steril, tot atât de lipsit de inspiraţie ca pe vremea când, după ce dăduse lecţii toată ziua, se închidea seara în camera lui mobilată.

O, ceasurile lungi, cu luleaua în gură, tolănit pe divan sau stând în picioare la ferestre, plictiseai a_.

Când pasul Charlottei răsuna pe scară, repede se aşeza la

masă, cu faţa adâncită în graduri, încruntată, cu ochii pierduţi într-o lipsă de expresie care putea fi şi visare.

— Intră! Strigă el după sfioasa bătaie În uşă.

Ea intra, fragedă, veselă, cu frumoasele-i braţe goale sub mânecile suflecate, şi atât de „câmpeneaseă*, încât pudra cu care se dăduse pe obraz parei era făina scăpată din vreo moară de operă comkă.

— Via să-mi văd poetul-zicea ea, intrând.

Avea un fel de a pronunţa poet, „fxâe± “, care-l întărită.

— Ei J Murgp? ... Eşti mulţumit? ...

— Mulţumit? ... Parcă în afurisita asta de meserie a Eterelor, care-i o neîncetată încordare a minţii, poţi fi vreodată mulţumit?

Se înfuria, glasul i se făcea ironic.

— E adevărat, dragul meu... voiam numai să ştiu dacă *Fiica lui Faust...*

— Ei, yi ce-i eu Fiica Itri ***Faust***? ... Ştii tu câţi ani i-au trebuit lui Goethe pentru ***Faust*** al hâi? ... Zeee ani! Şi el trăia în plină mişcare artistieă, într-un mediu iirtelec- taal. Nu era osânddt ea mine la singurătatea gândirii, cea mai rea dintre singurătăţi, care te duce la inactivitate, la contemplare şi la neantul oricărei idei.

Sărmana femeie asculta fără să răspundă. Tot auzindu-l pe d’Argenton că repetă aceleaşi fraze, înţelesese ce dojană cuprind pentru ea. Tonul poetului însemna: „N-ai să-mi înlocuieşti, tu, biată nătânga, mediul care-mi lipseşte, contactul spiritual din care scapără scântei” ... De fapt, o găsea tâmpită şi se plictisea cu ea ca şi atunci când era singur.

Fără să-şi dea bine seama, ceea ce-i plăcuse la femeia aceasta era cadrul unde o cunoscuse şi o admirase, luxul ce o înconjura, vila din bulevardul Haussmann, servitorii, trăsura, invidia pe care o stârnea în ceilalţi rataţi fiindcă avea o astfel de iubită. Acum când o ştia numai a lui, cu totul a lui, că o schimbase şi o rebotezase, o făcuse să-şi piardă jumătate din farmec. Totuşi era foarte frumoasă, ba chiar şi mai frumoasă, în aerul de la ţară care se potrivea aşa de bine cu frumuseţea ei împlinită. Dar la ce bun să ai o iubită frumoasă, dacă n-o vede nimeni trecând la braţul tău? Şi apoi nu se pricepea de loc la poezie, îi plăceau mai degrabă flecărelile de prin partea locului, n-avea, în sfârşit, nimic din ce trebuia ca să-l înflăcăreze pe poetul ăsta nevolnic, să-l scoată din nemărginita plictiseală în

care singurătatea şi trândăvia îl afundau tot mai mult.

Să-l fi văzut dimineaţa, pândind sosirea poştaşului, cu cele trei-patru ziare la care se abonase, şi cu ce grabă le rupea benzile colorate, de parcă s-ar fi aşteptat să găsească printre coloane vreo ştire privitoare la el, ca de pildă critica piesei pe care o avea în dosarele lui de carton şi recenzia căiţii pe care visa s-o scrie. Îşi citea gazetele fără să sară un rând, până şi anunţurile, până şi numele tipografului. Totdeauna găsea în ele prilej de mî- nie, un subiect pentru conversaţiile banale şi prelungite de la dejun.

Ceilalţi aveau noroc. Li se jucau piese, şi ce piese! Li se tipăreau cărţi, şi ce cărţi! Pe când lui, nimic, niciodată nimic. Şi mai rău este că subiectele sunt în aer, oricine le respiră, le înfiripă, şi cei dinţii tipăriţi spulberă toată munca celorlalţi. Nu trecea săptămână să nu
i se fure vreo idee.

— Ştii, Charlotte! S-a jucat ieri, la Teatrul Francez, o nouă comedie de domnul Emile Augier... E aidoma cu *Merele Atalantei!*

— Dar e o ticăloşie! ... Ţi-au luat *Merele Atalantei!* Las' că-i scriu eu acestui domn Laugier – zicea biata Lolotte, cu adevărat indignată.

Iar el răspundea cu amărăciune:

— Uite ce înseamnă să nu fii acolo... Oricine-ţi ia locul.

Parcă-i făcea o imputare, ca şi cum n-ar fi fost visul vieţii lui să aibă un cuib la ţară. Nedreptatea publicului, critica vândută, toată invidia neputincioşilor, pe toate le spunea lămurit în fraze pedante şi reci.

În timpul acestor mese arţăgoase, Jack nu scotea o vorbă, tăcea mile, parc-ar fi vrut să-l uite ceilalţi, să scape de reaua dispoziţie din jur. Dar pe măsură ce d'Argenton se aprindea de mânie, i se trezea antipatia înăbuşită faţă de copil, iar tremurul mâinilor, când îi turna de băut, şi sprâncenele încruntate de câte ori îl privea îl vesteau pe micul Jack de ura această care nu aştepta decât o pricină că să izbucnească.

IX

Prima ivire a lui Belizarie

Într-o după-amiază, când d'Argenton şi Charlotte se duseseră la Corbeil, minaţi de nevoia de a schimba locul, care-i urmăreşte pe toţi cei fără treabă, Jack, rămas acasă singur cu mătuşa

Archambauld, nu mai putu să plece la pădure din pricina unei furtuni mari care se apropia ameninţătoare. Cerul, un cer de iulie, încărcat de aburi grei, se arămea la marginea norilor negri prin care alergau bubuituri înăbuşite; iar valea, întunecată pe o parte întreagă. Mută, părăsită, stă nemişcată în aşteptare, cum stă totdeauna pământul la schimbările din atmosferă.

Plictisită că băiatul n-avea ce face şi-l simţea învârtindu-se în jurul ei, nevasta paznicului se uită la cer şi zise lui Jack;

— Ştii ce, domnule Jack! Acuma tot nu plouă, şi până să toarne, ai fi tare drăguţ dac-ai trage o fugă pân' la drum să-mi strângj oleacă de iarbă pentru iepuraşi.

Copilul încântat să fie de folos, luă un coş, coborî repede de la „Aniniş* până la drumul spre Corbeil, ce trece jos, şi începu să caute pe povârmşul şanţurilor cimbrişorul înflorit şi măruntele ierburi sărăcăcioase pe care le ronţăie iepuraşii.

Cât vedeai cu ochii, şoseaua se desfăşura albi, vătuită cu o pulbere subţire şi fierbinte care acoperea cu nuanţe cenuşii frunzişul des al ulmilor bătrâni şi toată marginea pădurii. Era pustie şoseaua, fără niciun trecător, nicio trăsură, şi mai largă în singurătatea ei. Jack, în fundul şanţului, zorit în căutările lui de bubuiturile furtunii ce se apropia, auzi deodată lângă el un glas care striga ascuţit şi monoton:

— Pălării î Pălării! Pălării! … Şi apoi, mult mai gros: Panamale! Panamale! Panamale!

Era unul dintre negustorii ambulanţi care cutreieră satele, cu marfa în spinare. Acesta purta pe umeri, ca pe o caterincă, un coş mare plin cu pălării proaste de pai, vârâte una într-alta într-un vraf înalt. Umbla greu, anevoie, cu picioarele sucite şi călcând strâmb în nişte pantofi mari, galbeni, cu înfăţişarea suferindă a unui rănit.

Aţi băgat de seamă ce trist e un drumeţ pe şosea?

Nu ştii încotro merge viaţa aceasta rătăcitoare, dacă va avea noroc de im adăpost, de aciuială m vreo şură unde să doarmă. Parcă târăşte cu ea oboseala drumului străbătut şi nesiguranţa depărtărilor în care intră. Pentru ţăran, trecătorul ăsta-i un venetic, un vântură-lume; îl urmăreşte cu ochi bănuitori şi-l petreee cu privirea până la ieşirea din sat, lintştindu-se numai când drumul mare a reluat pe caldarâmul lui bătut de jandarmi pe necunoscutul care nu poate fi decât un răufăcător.

— Pălării Pălării! Pălării! …

Pentru cine mai striga bietul om? Nu se vedea nicio casă. Nu cumva pentru pietrele kilometrice nemişcate, pentru păsările adăpostite în frunzişul ulmilor, îngrijorate şi speriate de apropierea furtunii?

Tot strigând, se aşezase pe o movilă de prund şi-şi ştergea fruntea cu mâneca, în timp ce Jack, de cealaltă parte a drumului, se uita la mutra lui urâtă, fără vârstă, pământie şi tristă, cu ochi chinuiţi ce clipeau într-una, cu gura fără formă, mare, acoperită de o barbă gălbuie, lăaând să se vadă nişte dinţi ascuţiţi, rari ca de lup. Dar ce te izbea mai ales la chipul acesta era o expresie de mare suferinţă, jalea mută a ochilor stinşi, a gurii greoaie, a feţei întregi neisprăvite, monstruoase, care părea un exemplar din vremurile preistorice. Fără îndoială, nenorocitul îşi dădea seama de groaznica-i urâţenie, fiindcă, văzând înaintea lui copilul care-l privea cam îngrijorat, îi zâmbi cu bunăvoinţă. Zâmbetul 11 sluţi şi mai tare, fă- cmdu-i mii de cute În colţul gurii şi al ochilor, toate zbârciturile obrajilor de săraci, pe care surâsul li mototoleşte în loc să-i destindă. Dar părea aşa de bun când râdea astfel, încât Jack se linişti numaidecât fi smulse mai departe iarba.

Deodată, bubuitul unui tunet foarte apropiat zgudui cerul şi toată valea. Pe drum aleigă un freamăt, stimând colbul şi foşnind în copaci.

Omni se sculă, privi neliniştit norii, apoi, întorcându-se către Jack, pe care tunetul U silise de asemenea «ă se ridice, îl întrebă dacă mai e mult până-n sat.

— Cam un sfert de ceas-răspunse «opilul.

— Of, Doamne! Rosti bietul vânzător ambulant. Nici gând să pot ajunge înaintea ploii. O să-mi ude taate pălăriile. Am luat prea multe şi ţolul meu nu-i destul de mare să le acopere.

Văzându-i mâhnirea, Jack avu o pornire frumoasă; de altfel, faimfuMM lui călătorie îl făcuse milos cu toţi cei ce rătăceau pe drumul mare.

— Hei, negustoriile, negustoriile! Strigă el omului «are o şi pornea cam şchiopătând şi iuţind din răsputeri pasul, dar fără mare folos, cu pâcioarele-i strâmbe ca butucii de vie... Dacă vrei, casa noastră-i tare aproape de aici şi ţi-ai putea adăposti pălăriile.

Nenorocitul primi numaidecât. Marfa lui de vară era aşa de gingaşă!

2ată-i zorindu-se amândoi pe drum şi urcând poteca prunduită, ca să fugă de furtima care-i urmărea de aproape. Omul mergea cât putea mai repede, parcă făcea sforţări uriaşe, călca pe căputa pantofilor şi ridica picioarele la tot pasul, ca şi cum pietricelele ar fi fost de foc.

— Tedeare? Întrebă Jack.

— O, da, totdeauna... Mi strâng pantofii. Am picioare prea mari, asta-i, şi nu pot găsi încălţări potrivite. £ un adevărat chin când umbli. Ei, dar dacă mă îmbogăţesc vreodată, am să-mi dau la făcut o pereche de pantofi anume pentru mine, dar ştii, numai bine pe măsura mea.

Şi mergea asudând, gemând. Ţopăind pe urcuşul anevoios, aruncându-şi când şi când. Din obişnuinţă, strigătu-i melancolic: „Pălării, pălării, pălării! “

Ajunseră la „Aniniş “. Vânzătorul îşi puse în antret mormanul de pălării rotunde şi stă locului, cu umilinţă. Dar Jack ţinu să-l ducă în sufragerie:

— Haide, omule, aşază-te colo. O să bei un pahar cu vin şi-o să mănânci ceva.

Celălalt nu voia, se împotrivea. Până la urmă se re- semnă şi Spuse cu zâmbetu-i bun:

— Zău aşa, cuconaşule. Dacă ţii atâta, nu zic ba. Am mai îmbucat eu ceva adineauri la Draveil, dar, ştii, când te şcoli de la masă, totdeauna-ţi mai este oleacă foame.

Mătuşa Archambauld, care. Ca ţărancă şi nevastă de paznic-pădurar, avea groază de hoinari, cam strâmbă din nas; totuşi aduse pe masă o pâine rotundă şi o oală mare cu vin.

— Aşa! Şi acum o felie de şuncă – porunci Jack, hotărî t.

— Doar ştii că nu-i place lui domnu’ să m-ating de şuncă – zise mătuşa, bombănind.

Într-adevăr, poetul era tare mâncăcios şi se găseau în cămară bucăţi care se păstrau anume pentru el.

— Bine, bine, oricum, dă-o încoace – răspunse micul Jack, bucuros că face un pic pe stăpânul casei. Femeia se supuse, dar îndată se duse înţepată în bucătărie să bom- bănească.

Tot mulţumind, omul se ospăta cu mare poftă. Copilul îi turna de băut, privindu-l cum îşi taie pâinea în felii lungi, foarte mari, pe care le băga de-a curmezişul în gură ca să poată intra.

— Ce zici, e bun?

— O, da, tare bun!

Afară, ploaia bătea în geamuri, furtuna bubuia. Omul şi băiatul vorbeau învăluiţi de liniştea sufletească pe care ţi-o dă simţământul că eşti la adăpost. Negustorul istorisea că-l cheamă Belizarie şi-i cel mai mare dintr-o droaie de copii. Locuiesc în strada Evreilor la Pariş, el, taică-su, trei fraţi şi patru surori. Cu toţii fac pălării de pai pentru vară şi şepci pentru iarnă; când-marfa-i gata, unii cutreieră mahalalele, alţii provincia, ca s-o arate şi s-o vândă.

— Şi te duci departe? Întrebă Jack.

— Până la Nantes, unde stă o soră de-a mea. Trec prin Montargis, Orleans, Touraine şi Anjou…

— Sigur că-i foarte obositor pentru dumneata, după cum mergi de greu.

— Da, aşa-i… Mă mai uşurez un pic doar seara, când scot păcătoşii ăştia de pantofi; ba şi-atunci toată plăcerea mi-e stricată la gândul că iar trebuie să-i pun.

— Dar de ce nu călătoresc fraţii în locul dumitale?

— Sunt încă prea tineri; şi-apoi, bătrânul, tata Beli- zarie, nu s-ar fi despărţit în ruptul capului de ei. Prea l-ar fi durut. Cât despre mine, e cu totul altceva. I se părea foarte firesc să fie mai iubiţi fraţii lui decât el. Adăugă, privindu-şi amărât pantofii mari, galbeni, pe care picioarele-i pocite şi înghesuite îi umfla cu noduri şi cu cocoaşe: De m-aş învrednici măcar să am şi eu o pereche pe măsura mea…

În răstimp, furtuna se înteţea. Ploaia, vântul, tunetele făceau un zgomot înspăimântător. Nu se mai auzeau unul pe altul, şi Belizarie îşi urmă tăcut prânzul, când, la o puternică bătaie în uşă, repetată numaidecât, copilul se îngălbeni.

— Ah, Dumnezeule – zise el – iată-i!

Era d’Argenton, care se întorcea cu Charlotte. Nu trebuiau să se înapoieze decât noaptea, dar frica de furtună, de care credeau să poată scăpa zorindu-se, le grăbise sosirea. Ploaia cea mare îi udase până la piele, şi poetul era furios, temându-se de vreun guturai.

— Repede, repede, Lolotte… Foc în sufragerie!

— Da, dragă.

Dar pe când se scuturau şiroind şi deschideau umbrelele mari pe lespezile din vestibul, d’Argenton zări cu uimire un morman uriaş de pălării de pai.

— Ce-i asta? Întrebă el.

Ah, dacă Jack ar fi putut să intre în pământ, cu ciu- datu-i comesean şi cu masa pusă cu tot. Oricum, n-ar fi avut vreme, fiindcă poetul intră îndată, îşi plimbă privirea rece prin odaie şi înţelese tot. Copilul îngăimă câteva cuvinte, să-şi ceară iertare şi să lămurească, dar celălalt nu-l ascultă:

— Charlotte, ia vin' de vezi. Nu mi-ai spus că domnul Jack are azi musafiri. Domnul primeşte. Domnul îşi ospătează prietenii.

— O, Jack, Jack! ... exclamă mama, cu glas dojenitor.

— Nu-l certaţi, doamnă – încercă să zică Behzarie. Eu sunt...

D'Argenton, furios, deschise uşa şi, arătând-o nenorocitului cu un gest nobil:

— Dimineaţa mai întâi fă bine şi taci din gură şi şterge-o cât mai repede, haimana ce eşti f Că de nu, pun să te închidă, să te-nveţi minte să te mai vâri prin casele oamenilor.

Belizarie, pe care meseria de negustor ambulant îl deprinsese cu toate umilirile, nu se împotrivi; îşi închingă iute coşul, aruncă o privire tristă geamurilor ce şiroiau, alta plină de recunoştinţă micului Jack, se plecă într-o parte să salute smerit, foarte smerit, şi tot încovoiat trecu pragul în ploaia ce împroşca şi ptfriia pe pălării, ca grindină. Nici afară nu se gândi să se îndrepte din şale. Îl văzură îndepărtându-se, cu spinarea plecată ttrturor cruzimilor soartei, tuturor furiilor stihiei, şi cu glas jalnic, maşinal, începu iar să strige, pe când ploua cu găleata:

— Pălării! Pălării! Pălării! ...

În sufragerie urmară câteva clipe de tăcere, în timp ce nevasta pazniculuiaţi ţa. Un foc de curpeni de viţă în căminul cu vatră largă şi Charlotte se căznea să usuce hainele poetului, iar el se plimba numai în jiletcă, solemn şi grav, pradă unei mâiui înăbuşite.

Deodată, trecând prin faţa mesei, zări şunca, şunca lui, în care briceagul negustorului, împins de-o **crâncenă** poftă de mâncare, făcuse tăieturi adânci şi găuri căscate ca văgăunile săpate de mare la ceasul fluxului şi al căror capăt nu-l ştii niciodată.

Se îngălbeni ca ceară.

Gândiţi-vă că şunca asta era sfântă, ca şi vinul poetului, ca şi borcanul lui cu muştar şi apa lui minerală.

— Hei, asta n-am văzut-o... Bine, dar era chef, nu glumă! ... Cum! Şi şunca?

— S-au atins de şuncă? Întrebă Charlotte, ridicându-se

indignată, încremenită de asemenea îndrăzneală.

Nevasta paznicului adăugă:

— Păi de, doar i-am spus eu că domnu' o să-l certe dacă dă o bucată aşa de bună haimanalei celeia… Da' parcă ce ştie el, nu-i aşa? Un copil, ce mai!

Jack, acum că nu mai era sub imboldul milosteniei şi nici sub farmecul zâmbetului zbârcit – o, zâmbetul acela blând şi înduioşător!

— Jack era doborât de ceea ce cutezase să facă. Mişcat, tremurând, îngăimă:

— Iartă-mă!

Ei, da, iartă-mă!

Jignit în trufia şi-n lăcomia lui, d'Argenton îşi revărsă toată furia, întărâtarea şi ura împotriva copilului, trecut tainic, acuzator al femeii pe care-o iubea puţin, deşi n-o stima de loc.

Lucru rar la el, avu o izbucnire de mânie: îl apucă pe Jack de braţ, zgilţâind trupul deşirat de adolescent, şi-l ridică în sus ca să-i arate bine cât e de slab:

— Cum de-ai îndrăznit să te-atingi de şuncă? Cu ce drept? … Doar ştiai că nu-i a ta. Mai întâi, nimic nu-ij al tău aici. Patul în care dormi, pâinea pe care-o mănânci, bunătăţii mele, milei mele le datorezi. Şi, într-adevăr, rău fac, rău că sunt aşa de milos. Căci, în sfârşit, te cunosc eu oare? Cine eşti? De unde vii? Sunt clipe când depravarea timpurie a instinctelor tale mă sileşte să mă gândesc cu groază la originea ta…

Se opri la un semn îndurerat al Charlottei, care-i arăta ochii negri iscoditori şi plini de întrebări ai mătuşii Archambauld, acolo de faţă. În sat lumea îi credea cununaţi, iar Jack trecea drept copilul din prima căsătorie a doamnei d'Argenton.

Silit să tacă, să-şi oprească potopul de injurii care-l înăbuşea, d'Argenton, scos din fire, caraghios, ud leoarcă şi fumegând ca un cal de omnibuz, urcă repede în odaia lui, trântind uşa. Jack stă încremenit în faţa deznădejdii maică-şi, care-şi frângea frumoasele-i mââni, întrebându-l încă o dată pe Dumnezeu ce făcuse ca să merite asemenea trai. Era singura ei scăpare în faţa încurcăturilor vieţii. Ca totdeauna, întrebarea rămase fără răspuns; dar se vede că mult mai păcătuise, pentru ca Dumnezeu s-o osândească s-ajungă şi să rămână tovarăşa oarbă şi prosteşte îndrăgostită de un asemenea om.

Pentru a înăcri şi mai tare poetul, şi aşa destul de posomorât,

la plictiseală şi la tristeţea singurătăţii se mai adăugă şi boala. Ca toţi cei care au tras multă vreme miţa de coadă, d'Argenton n-avea stomac bun; pe lângă toate, foarte plăpând, foarte plângăreţ, se îngrijea prea mult de sănătate, şi-n marea linişte a căsuţei de la „Aniniş*, nimic- nu era mai uşor. Apoi. Ce minunat prilej pentru a lămuri sterilitatea creierului său, somnurile lungi pe divan, moleşeala care-l copleşea. De acum înainte, faimosul: „Lucrează... domnul lucrează'4 fu înlocuit cu: „Domnul are o criză ". Botezase cu numele acesta nedesluşit o slăbiciune intermitentă ce nu-l împiedica să se ducă la dulap de mai multe ori pe zi, să-şi taie felii mari de pâine proaspătă pe care le ungea din belşug cu brânză şi smântână şi muşca lacom din ele, de se umplea pe mustăţi, încolo avea toată înfăţişarea unui bolnav: stare de slăbiciune, proastă dispoziţie, veşnice pretenţii.

Bună Charlotte îl plângea, îl îngrijea şi-l răsfăţa. Sora de caritate din oricare femeie se îmbina la ea cu un sentimentalism nerod, aşa că poetul îi era şi mai scump de când îl credea foarte bolnav. Şi câte născociri ca să-l înveselească, să-i aline suferinţa! Ba punea o pătură de lână sub faţa de masă ca să înăbuşe zgomotul farfuriilor şi al argintăriei, ba găsea un sistem de perne cu care ticsea spătarul drept al jilţului Henric al II-lea; apoi tot felul de atenţii – flanela, ceaiurile, toată atmosfera călduţă în care bolnavii închipuiţi îşi moaie energia, slăbindu-şi până şi sunetul glasului. Ce-i drept, biata femeie, cu veselia-i neastâmpărata care-o mai apuca uneori, spulbera dintr-o dată toate virtuţile ei de îngrijitoare, îşi regăsea sporovăială neostoită, gesturile-i rotunde, şi se oprea, oarecum ruşinată, numai când poetul, plictisit, îi zicea cu glas tânguitor: „Taci... mă oboseşti...1

Boala lui d'Argenton atrăgea în casă un vizitator nelipsit, doctorul Rivals, pe care-l pândeau, când trecea, la toate colţurile drumului, fiindcă numeroasa lui clientelă, răsfirată pe mai bine de zece leghe, nu-i dădea răgaz nicio clipă. Doctorul intră, cu faţa-i veselă brăzdată de vinişoare, cu lâna albă, mătăsoasă şi creaţă toată care-i slujea drept păr, cu buzunarele redingotei lungi ticsite de cărţi pe care le citea totdeauna pe drum, în trăsură sau mergând pe jos. Charlotte lua o înfăţişare îngrijorată, în- tsmpinându-l în culoar:

— Ah, doctore, vino repede! Dac-ai şti în ce hal e bietul nostru poet.

— Haida de! Ia mai isprăviţi odată, n-are nevoie decât de distracţie.

Într-adevăr, d'Argenton, care-l primea pe doctor cu glas slăbit şi plângător, era aşa de fericit să vadă un chip nou, să întrezărească o mică schimbare în monotonia existenţei lui, încât uită de boală, vorbea de politică, de literatură şi-l uimea pe bunul doctor cu povestiri din viaţa pariziană şi despre personajele cu vază, pe care pretindea că le cunoaşte şi cărora le aruncase vreun cuvânt crud. Doctorul, foarte naiv, foarte sincer, n-avea nicio pricină să se îndoiască de graiul său rece, care, chiar şi în ciu- dăţeniile-i vanitoase, parcă-şi măsura toate frazele; şi apoi bătrânul Rivals nu era bun observator.

Îi plăcea casa, găsea că poetul e inteligent, original, femeia frumoasă, iar copilul încântător, şi nu-şi dădea seama, cum ar fi făcut o minte mai ageră, prin ce legături întâmplătoare erau unite fiinţele acestea, prin ce bolduri rău prinse şi înţepătoare ajungeau să alcătuiască o familie.

De câte ori, spre amiază, în timp ce calu-i era legat de dârlogi în veriga zăplazului, omul ăsta de treabă în- lărzia la „parizieni1*, sorbind grogul pe care chiar Charlotte i-l pregătea şi istorisindu-şi călătoriile în Indochina pe vasul *Bayonnaise.* Jack stă într-un colţ, atent, tăcut, furat de patima aventurilor pe care o au toţi copiii, dar vai! Viaţa vine Îndată să le-o înăbuşe, cu nivelarea ei monotonă şi îngustând treptat orizonturile.

— Jack! Zicea aspru d'Argenton, arătându-i uşa.

Dar doctorul îi lua partea:

— Lăsaţi-l! E aşa de plăcut să ai copii în jurul tău. Au o agerime uimitoare diavolii ăştia. Sunt sigur că al dumneavoastră a ghicit, numai văzându-mă, că mi-s dragi copiii la nebunie şi că-s bunic.

Atunci vorbea de Cecilia, nepoţica lui, care era cu doi ani mai mică decât Jack; şi când începea capitolul minunatelor însuşiri ale Ceciliei, era şi mai vorbăreţ decât povestindu-şi călătoriile.

— De ce n-o aduci aici, doctore? Întreba Charlotte. S-ar juca aşa de frumos amândoi.

— O, nu, doamnă! N-ar vrea bunica. Nu încredinţează copila nimănui şi nici ea nu se duce nicăieri de când cu nenorocirea noastră.

Nenorocirea de care bătrânul Rivala pomenea adesea era pierderea fiicei şi a ginerelui său, morţi aimndoi chiar în anul

căsătoriei lor, la scurt timp după naşterea Ce- dlieL O taină învăluia dubla catastrofă. În casa d'Ar- genton, destăinuirile doctorului se mărgineau totdeauna la cuvintele: „De ciad cu nenorocirea noastră" ... iar mătuşa ArdttabauU, care o cunoştea, nu spunea decât fraze foarte nedesluşite:

— Păi de, zău aşa! Mare necaz au mai tras bieţii oameni...

Dar nu prea s-ar fi zis, după vioiciunea şi veselia doctorului când venea la „Aniniş ". Poate că la mijloc era şi grogul Charlottei, un grog cafeniu-închig, foarte tare, pe care să-l fi văzut doamna Rivals, s^ar fi grăbit să-l limpezească bine eu **multă** apă. Oricum, bătrânul nu se plictisea la „parizieni", se ridica de nuirftp ori, zicânri: „Mă duc **la** Râs, **la** Tigery, **la** Morsang. ~ "dar îşi urma convorbirea Începută, până În clipa dnd tropăitul calului său, care-şi pierdea răbdarea la poartă, îl făcea să plece repede, aruneând un bună ziua poetului, iar Charlottei, în- grijată de bolnavul ei, veşnic acelaşi sfat: „Distraţi-l ".

Să-l distreze! ...

Nu ştia ce să aud facă, doar o găsi vreun mijloc. Îşi treceau ceasuri întregi chibzuind felurile de mâncare pentru mese, ori se duceau în pădure cu o trăsuri că pe două roţi, luându-şi prânzul, o plasă pentru fluturi şi teancuri de gazete sau de cărţi. £1 se plictisea.

Cumpără o luntre, dar fu şi mai rău, singurătatea între patru ochi în mijlocul Senei fimd silită, absolută şi, chiar prin aceasta, nesuferită pentru cele două fiinţe care nu-şi spuneau o vorbă şi-şi azvârleau undiţele ca să facă ceva şi să găsească, în tăcerea obligatorie a pescuitului, un pretext, o scuză a veşnicei lor muţenii. Peste puţin, barca rămase legată cu odgonul printre trestiile de pe mal, plină de apă şi de frunze căzute.

Pe urmă veniră toanele cele mai ciudate; reparaţii la ziduri, la turn, construirea unei scări exterioare şi a unei terase italiene pe care poetul o visase totdeauna, cu un şir de stâlpi scunzi acoperiţi cu şipci în pătrăţele şi viţă sălbatică. Dar, cu toată terasă, oricum se plictisi.

Într-o zi, când adusese un acordor să-i repare clavirul la care cin ta dteva poici, omul, un inventator bizar, îi propuse să aşeze pe acoperiş o harfă eoliană, o cutie mare, fără capac, înaltă de cinci picioare, unde nişte strune întinse, de lungimi diferite, aveau să vibreze în bătaia vântului, scoţând acorduri

armonioase şi tânguitoare. D'Argenton primi cu entuziasm. Dar abia aşezaseră aparatul, că urmă ceva înfiorător. La cea mai mică adiere se auzeau gemete, modulaţii sfâşietoare, ţipete jalnice... Hu-u-u. „Jack, în patul lui, nu mai putea de frică şi-şi ascundea capul sub plapumă, să nu mai audă. Se revărsa de sus o melancolie cumplită de te înnebunea.

— Ei, dar mă plictiseşte harpa asta! ... Destul, destul! ... striga poetul, scos din fire.

A trebuit să se desfacă toată maşinăria, să ducă harpa eoliană în fundul grădinii, s-o îngroape ca să nu mai vibreze. Dar, chiar în pământ, tot mai răsuna. Până la urmă îi rupseră strunele, udgând-o cu picioarele şi cu pietre, ca pe un animal turbat care nu vrea să moară.

Neştiind ce să mai născocească pentru a-l distra pe nenorocitul a cărui lipsă de activitate dădea în mânie, Charlotte avu un gând mărinimos: „Dac-aş pofti pe câţiva dintre prietenii lui? "

Era o adevărată jertfă, fiindcă ar fi vrut să fie al ei, numai al ei, dar bucuria poetului când îl vesti că Labassindre şi doctorul Hirsch vor veni să-l vadă îi răsplăti curajul. De mult se gândea el la o schimbare dinafară, totuşi ou îndrăznea să spună nimic, după toate vorbele-i sforăitoare despre fericirea singurătăţii şi a vieţii în doL

Peste câtva timp, Jack, întorcându-se seara la masă auzi în preajma casei o zarvă neobişnuită, râsete, clinchet de pahare venind de pe terasa cea nouă, în timp ce la bucătăria cea mare de jos trebăluiau cu cratifţe şi spărgeau lemne de foc. Apropiindu-se recunoscu glasurile, apucăturile caraghioase ale foştilor săi profesori de la gimnaziu, oât şi vorbă lui d'Argenton, care nu mai era slabă şi plângăreaţă ca de obicei, ci însufleţită, luând parte la discuţie. Copilul se îngrozi la gândul c-o să se regăsească în faţa fiinţelor care-i aminteau ceasuri atât de grele şi, tremurând, se strecură în grădină, s-aştepte cina.

— Domnilor, când veţi vrea, puteţi pofti la masă – zise Charlotte, ivtndu-se pe terasă, rumenă, înviorată, cu un şorţ mare, alb, cu pieptar până sub bărbie, costumată în stăpâna casei care ştie când trebuie să-şi suflece mânecile de dantelă şi să dea o mână de ajutor.

Coborâră repede în sufragerie, unde cei doi profesori îl primiră destul de bine pe micul Jack; toată lumea se aşează la masă în

faţa unuia din minunatele prânzuri de ţară care păstrează, în graba gătitului, un gust de iarbă sălbatică şi miresme de fiertură.

Prin cele două uşi deschise spre pajişte se zărea grădina, pe care pădurea o prelungea fără să fie vădit despărţite. Chemări de pui de potârniche. Ciripit de păsăreie care adorm pătrundeau pe acolo până la musafiri, o dată cu cele din urmă raze piezişe şi învăpăiate ale soarelui, pe geamuri.

— Drace, copii, da' bine mai staţi aici! Făcu deodată Labassindre, după ce înghiţiră supa cu mare poftă şi fiecare îşi reluă gândurile în voie.

— Ce-i drept, suntem foarte fericiţi – zise d'Argenton, stringând mina Charlottei, pe care o găsea mult mai frumoasă şi mai ispititoare de când n-o privea numai el; şi începu să le zugrăvească fericirea lor.

Istorisi drumurile în pădure, plimbările cu luntrea, popasurile în vechile hanuri de la marginea apei, foste rateşe de poştă, cu parmaclâcuri interioare de fier lucrate meşteşugit şi cu cele două verigi mari ale diligentei bătute şi ruginite în piatra faţadei. Apoi lungile după-amiezi de lucru în tăcerea adâncă a verii, şi veghile la gura sobei, toamna, când începe să fie răcoare, iar flacăra scânteiază şi se înalţă, hrănită de rădăcini şi de butuci.

Le spunea aşa cum le gândea în clipa de faţă, iar ea îşi închipuia, de asemenea, c-a trăit viaţa aceea ideală În timpul plictiselii de moarte pe care o înduraseră aşa de greu. Ceilalţi doi ascultau cu o nespusă strâmbătură de admiraţie, de invidie, de plăcere şi cu ceva amar în zâmbetul lor, în contradicţie cu ochii plini de bunăvoinţă şi buzele strânse de ciudă care-i chinuia.

— Hei, ai noroc! Zicea Labassindre. Când mă gândesc că mâine, la ceasul ăsta, în timp ce voi veţi mânca aici, eu mă voi aşeza la o masă din vreun restaurant *Duval* oarecare, înăbuşitor, unde aerul pe care-l respiri, geamurile aburite şi porţia servită, totul miroase a cuptor, a aburi, a cald.

— Şi măcar de-am fi siguri că mâncăm totdeauna la *Durai!* Bombăni doctorul Hirsch.

D'Argenton avu o pornire frumoasă:

— Hei, dar cine vă opreşte să staţi câtăva vreme aici? Casa-i mare, pivniţa plină…

— Da, desigur, rămâneţi – se grăbi s-adauge Charlotte. Va fi

tare plăcut… Vom face excursii.

— Şi Opera? Întrebă Labassindre, care repetă în fiecare zi.

— Dar dumneata, domnule Hirsch, nu cânţi la Operă.

— Zău aşa, contesă, doresc mult să primesc invitaţia. Deocamdată nu prea am treabă, fiindcă toată clientela mea-i la ţară.

Clientela doctorului Hirsch la ţară! Ce mai caraghioslâc. Totuşi nimeni nu pufni în râs; rataţii erau deprinşi să nu-şi bage în seamă multe ciudăţenii.

— Haide, hotărăşte-te – încheie d'Argenton. Mai întâi, m-ai îndatora. În starea sănătăţii mele de acum, vei putea să-mi dai câteva consultaţii.

— Asta chiar că mă face să rămân cu siguranţă. Ştii ce ţi-am spus: Rivals habar n-are de boala ta. Într-o lună îmi iau răspunderea să te pun pe picioare.

— Ehei, dar gimnaziul? Dar Moronval? Exclamă Labassindre, furios că celălalt va avea o plăcere pe care el n-o va împărtăşi.

— Eh, cu atât mai rău. M-am săturat de gimnaziu, şi de Moronval, şi de metoda Decostere…

Apoi, doctorul Hirsch, asigurat de casă şi masă pe un timp, izbucni în plângeri şi blesteme împotriva institutului care-l hrănea. Moronval era un şarlatan; nu mai avea para chioară şi nu plătea niciodată. De altfel, toţi îl părăseau. Afacerea Madu îi făcuse cel mai mare rău.

Ceilalţi, mai umflându-le. Îi sfâşiară cu totul pe Moron- vali. Ajunseră chiar să-l felicite pe Jack pentru fuga lui, care-l adusese, pare-se, pe mulatru într-un asemenea hal de mânie, încât dăduse în gălbinare.

Odată porniţi pe tărâmul acesta, care le era cunoscut, cei trei prieteni nu se mai opriră şi-şi petrecură toată seara bârfind.

Labassindre bârfi artiştii de frunte de la Operă, cabotini înfumuraţi, fără voce, nici talent. Îi mai bârfi şi pe director, care-l lăsa înadins să-şi piardă vremea în roluri de mâna a doua. Şi, mă rog, de ce? Fiindcă-i cunoştea părerile socialiste, fiindcă ştiau cu toţii c-a fost muncitor, că ieşea din popor şi că-i e drag poporul.

— Ei bine, da, mi-e drag poporul – zicea cântăreţul, însufleţindu-se şi bă tind în masă cu pumnii lui mari. Ei, şi? Ce le pasă lor? Mă împiedică asta să prind nota? Şi cred că o prind, bai? … Ia ascultaţi-o, copii!

Şi-şi pipăia nota, o imngâia, o gâlgâia desfătându-se cu ea.

Pe urmă veni rândul lui d'Argenton. El bârfea cu metodă; rece, cu mici lovituri neînduplecate şi aspre. Directorii de *±ea±ru,* librarii, autorii, publicul, toţi îşi primiră partea; şi-n timp ce Charlotte, ajutată de micul Jack, supraveghea facerea cafelei, şedeau acolo tustrei, cu eratele pe masă, în faţa minunatei seri de vară, lăsând să le curgă balele, ca şerpii boa, ca să mistuie.

Ivirea doctorului Rivals însufleţi şi mai mult adunarea. Îacântat să se găsească în numeroasă şi veselă tovărăşie, bunul om luă loc la masă.

— Vezi bine, doamnă d'Aigmton, că bolnavului nostru nu-i trebuia decât distracţie.

De după ochelarii bombaţi, ochii doctorului Hirsch seânteiară.

— Nu-s de părerea dumitale, doctore – zise el pe şleau, luându-şi bărbia în mână, gata de luptă.

Bătrânul Rivals privi cu oarecare uimire ciudatul personaj, murdar, cu cravată albă, cu obrajii raşi, capul chel, şi care, neavând teafăr decât un colţişor din ochiul stâng, era nevoit, ca să-şi ţină interlocutorul într-o rază vizuală, să se aşeze pieziş, să vorbească stând în profil.

— Domnul e medic? Întrebă el.

D'Argenton îşi scuti prietenul de osteneala să mai mintă.

— Doctorul Hirsch, doctorul Rivals – zise el, prezentându-i unul altuia.

Se salutară ca doi adversari pe teren, care-şi încrucişează privirile înainte de a-şi încrucişa spadele. Bunul Rivals, crezând că are de-a face cu un Renumit medic din Pariş, vreun original de geniu, luă întn o atitudine modestă, dar îndată îşi dădu seama de zăpăceala din mintea aceasta cam ţionită. Atunci ridică şi el glasul, să răspundă tonului zeflemist şi dispreţuitor al doctorului Hirsch, care începea să-l întărite, mai ales că Rivals era cam supărăcios din fire.

— Iubite confrate, îmi voi îngădui să-ţi pun în vedere…'

— A, iartă-mă, iubite confrate…

Adevărată scenă din Moliere, amestec de latinească şi de bâiguieli neînţelese, cu deosebirea că pe vremea lui Ifofiere nu exista încă tipul declasatului de fielul docto- ndui Hirsch şi că, pentru a-l zămisli, a trebuit secolul nostru al XIX-lea, peste măsură de încins, de tulburător şi prea plin de idei.

Discutau boala lui d'Argenton şi era ciudat să vezi expresa neobişnuit de comică a poetului, care, pe de o parte, găsea că

doctorul Rivals prea îl socoteşte drept bolnav închipuit, iar pe de alta, mi-şi putea stăpâm o strâm- bătură ffleultând groaznica înşiruire de boli încurcate, de care doctorul Hirsch a credea cu siguranţă atins.

— S-o sfârşim – zise Hirsch, ritficându-se deodată. Da- ţi-mi o foaie de hârtie şi un creion... aşa... Acum, cu ajutorul plesimetrului, am să vă desenez, să vă copiez întocmai pe hârtie boala bietului nostru prieten. Scoase din jiletca-i largă mica tăbliţă numită plesimetru. Vino încoace – spuse el lui d'Argenton, foarte palid; şi desdaizându-i repede redingota, întinse foaia de hârtie pe toată lăţimea pieptului, îşi plimbă plesimetrul deasupra, ascultând cu urechea şi trăgând totodată linii cu creionul. Apoi aşează pe masă Mrtia plină de hieroglife, ca o hartă geografică desenată de un copil. Judecaţi şi dumneavoastră – zise el. Asta-i ficatul prietenului nostru, desenat întocmai după natură. Oare seamănă a ficat, la drept vorbind? Iată unde-ar trebui să fie, şi iată unde-i. Şi băgaţi de seamă că proporţiile uriaşe pe care le-a luat sunt în dauna celorlalte organe. Vă închipuiţi, dar, ce tulburări de jur împrejur şi ce grozave urmări! ...

Din câteva trăsături de creion apăsate, azvârlite în zigzag, arătă cumplitele urmări.

— E înspăimântător! Mumură d'Argenton, care se uita la hârtie încremenit, galben ca ceară, din palid ce era la început.

Charlotte simţea că i se umplu ochii de lacrâni.

— Şi-l credeţi cu toţii?! Făcu bătrânul Rivals, izbucnind. Dar asta-i medicină de sălbatic. Îşi bate joc de dumneavoastră!

— A, dă-mi voie, iubite confrate...

Bătrânul însă nu mai asculta nimic; luase un grog mai tare ca de obicei şi se iscă o luptă aprigă.

În picioare, unul în faţa altuia, ameninţând cu pumnii încleştaţi, îşi aruncau nume de doctori, titluri de cărţ

— Greceşti, latineşti, scandinave, hindustane, din China, din Cochinchina. Hirsch era mai tare prin citatele-i de-un cot şi cărora – dat fiind ciudăţenia lor – nu le putea nimeni controla exactitatea; dar moş Rivals triumfa cu grozavă lui trompetă, energia şi pitorescul dialogului înlocuind argumentele, cu ameninţarea de a-şi „arunca adversarul peste bord ".

Nici Jack, nici Charlotte nu se speriau de discuţia aceasta furtunoasă; mai auziseră ei multe altele la gim* naziu. Cât

despre Labassindre, nerăbdător că nu putea spune o vorbă, se dusese să se rezeme visător de balustrada terasei pentru a da drumul notei lui răsunătoare şi adind spre ecourile adormite ale pădurii.

Văzduhul întreg se tulbură în jur. Bătură aripi în frunziş, iar păunii castelelor învecinate, păunii fricoşi şi simţitori, răspunseră prin ţipetele de alarmă pe care le scot în zilele de vară, sub cerul întunecat de furtună. În fundul bordeielor, ţăranii vecini se treziră şi ei. Baba Sale şi omul ei cutezară să-şi îndrepte o privire curioasă spre geamurile învăpăiate ale „parizienilor", în timp ce luna lumina mică faţadă albă pe care se desprindea, cu litere de aur, deviza casei: *Parva domus, magna quies...* Casă mică, linişte mare...

X

Cecilia

— Dar unde vă duceţi aşa devreme? ... o întrebă doctorul Hirsch, coborând alene din odaia lui, văzând-o pe Charlotte, foarte gătită, cu o carte de rugăciuni în mână şi urmată de Jack, pe care-l îmbrăcase iar cu costumul ce-i plăcea mai mult lordului Peambock, lungit pentru această împrejurare, dar tot prea scurt...

— Ne ducem la biserică, dragul meu. Azi dau eu prescura. Păi nu ţi-a spus d'Argenton? ... Repede, grăbeşte-te... Toată lumea trebuie să fie la biserică în dimineaţa asta.

Era 15 august, ziua Adormirii Maicii Domnului. Foarte măgulită de cinstea ce i se făcea, doamna d'Argenton plecă tocmai când ti'ăgeau cele din urmă clopote şi luă loc împreună cu copilul în banca rezervată aproape de cor. Biserică era în sărbătoare, luminată, plină de soare şi împodobită cu flori.

Copiii din cor şi cântăreţii aveau stihare albe proaspăt călcate; iar în faţa pupitrului, pe o masă ţărănească, cu- nunele prescurei se înălţau în coloane aurii, expuse privirilor admirative ale enoriaşilor. Pentru a întregi tabloul, toţi paznicii pădurii, în uniformă verde de mare ţinută, cu cuţitul de vânătoare la şold şi carabina la picior, luau parte la *Te Deum-ul* sărbătorii oficiale, ceea ce le venea numai bine la socoteală bi'aconierilor şi hoţilor de lemne.

Desigur, Ida de Barancy s-ar fi mirat, cu un an în urmă, dacă i-ar fi spus cineva că va sta într-o zi lângă corul unei biserici de ţară, sub numele de vicon- tesă d'Argenton. Şi că, respectabil

îmbrăcată, cu ochii plecaţi în cartea de rugăciuni, va avea înfăţişarea, consideraţia şi vaza unei femei măritate.

Îi plăcea rolul acesta, nou pentru ea. Supraveghea pe Jack, întorcându-i smerită paginile cărţii, şi îngenunchea cu cel mai cucernic foşnet de fuste.

La sfintele daruri, „elveţianul" înarmat cu halebarda veni să-l ia pe micul Jack şi se plecă la urechea maică-şi, s-o întrebe ce fetiţă s-aleagă pentru a ţine punga milosteniilor. Charlotte şovăi o clipă. Nu cunoştea mai pe nimeni în adunarea aceea gătită de sărbătoare, unde pălăriile cu flori şi crinolinele pariziene înlocuiseră bonetele şi fustele din timpul săptămânii. Atunci „elveţianul" i-o arătă pe nepoţica doctorului Rivals, o copilă frumoasă care stă de cealaltă parte a corului, lângă o doamnă bătrână, în negru.

Cei doi copii porniră în urma măreţei halebarde, care le ritma paşii mici, Cecilia cu o pungă de catifea, prea largă pentru degetele ei, iar Jack ţinând o lumânare groasă, împodobită cu atlaz, cu flori artificiale şi cu beteală albă. Amândoi erau tot atât de drăgălaşi, el în costumu-i englezesc ce-l făcea să pară şi mai înalt, ea foarte simplă, cu păru-i împletit, încadrându-i faţa smeadă, luminată de doi ochi cenuşii ca mărgăritarul. Un miros plăcut de prescură, amestecat cu mireasma de tămâie, plutea în biserică*. În jurul loc, ea însăşi râmi/tarea dumiairii şi a sărbătorii bisericeşti. Cecidia făcea cheta cu gingăşie,. În-eercâiid să zimbeaseă. Jack «a gra*; mamiţa care trenu» * într-a hă, sub mănuşa de raătăsică albă, îi dădea ina- poeaia înduioşătoare a una păsărici pe care ar fi. Găsit-o în pădure, călduţă de puful cuibului şi tot atât de duiee. Simţ», el oare de pe acum că mânuşiţa aceasfear-i va fi prietenă *şi* că, a&i târaiu, tot ee «a avea bon în viaţi **de** la ea îi va veni? ...

Umbiau de colo-coio printre hăuri

— Frumoasă pereche – zkea nevasta pazniculuiy văzând u-i cum trec, şi apoi mai încel,. Tare încet, ca să n-o audă nimeni, adăiaga: Biata mititică! Are să fie şi moi frumoasă maiaua Mimai de nu i s-or intâm- pla şieila feL

După chetă* Jack, întors la. Jocul lui, parcă mai simţea Eftwwppu] «wmmipatJ» ai mâauşiţei aţa de uşoară când **o** ţinea; dar fericirea lui n-avea să se sfârşească aici. La ieşire, în îmbulzeala din mica; unde pompi erilor şi puştile pădurarilor străluceau la soare printre rochiile pestriţe, doamna Bival» se

apropie de d’Aigen- ton şi-i ceru voie să-4 ia pe Jack la ea la dejun şi să-l oprească toată după-amuoa, ca să. Se joace cu fetiţa cu *care* făcuse chetă. Charlotte se înroşi de plăcere, înnodă mai bine cravata copilului, infioie păru-i frumos şi-l sărută:

— Să fii cuminte L.

Şi amâadoi copiii, mergsnd solemn ear-n biserică, la chetă, porniră împreună în faţa bunicii, care abia se ţinea de ei.

Din ziua aceea, când Jack nu era acasă şi întreba cineva: „Unde-i? “, nu se mai răspundea: „El la pădure”, ci, negreşit, „E la familia Rivals”.

Doctorul locuia tocmai la capătul satului, în partea opusă vilei „Aniniş”, într-o casă cu un cât, destul de asemănătoare cu cele ţărăneşti şi pe care numai o tăbliţă de aramă şi un buton aşezat lângă uşă, ctr aceste cuvinte 2 „Clopoţei de noapte”, o deosebea» de vecinele ei. Părea veche, ea ziduri înnegrite şi obtoane groase; dar câteva ornamente modeme neisprăvite arătau că odinioară avuseseră de gând s-o întinerească şi că *&* nenorocire neaşteptată oprise total m toiul gătelii ei de easă veche care se rensaoia. Astfel, deasupra uşu- de la m&are, o marchiză de zinc aştepta să i se acoperişul de geamuri şi punea pe capetele celor ce sunau cununa pervazahâ ei gol. De asemenea, În dreapta ourticicăi sădite eu copaci începuseră a clădi un pavilion, oprit deodată deasupra parterului, unde ferestrele şi uşa căscau găuri pătrate.

„Nenorocirea” bieţilor oameni se întâmplase tocmai în timpul reparaţiilor şi, dintr-o superstiţie pe case o ***vâr*** înţelege toţi cei care iubesc, lucrările fuseseră părăsite.

Trecuseră opt ani de atonei. De apt ani, toate rămăseseră în aceeaşi stare; deşi prin partea loc uhu lumea se obişnuise, locuinţa aceasta neisprăvită avea înfăţişarea descurajată a celui pentru care nu mai există nimic, sponându-şi în fiece clipă: >rla ce bun? “Grădina care, 1b spatele casei, în fundul coridorului văruit, întindea «perdea de verdeaţă unduitoare, era şi ea eu desâvsrşHK părăsită. Iarba creştea pe alei, şi frunze laie, paradite acopereau bazinul, din care apa nu mai ţâşnea.

Înfăţişarea fiinţelor semăna cu a lucrurilor. De la doamna Rivals, care, după opt ani, mai purta doliu dupfi fiica ei, fără să-l însenineze cu e bonetă aibă, până la mica Cerii ia, care avea pe chipu-d de copil o expresie gravă şi melancolică, uimitoare

pentru vârsta ei, până la bătrâna servitoare, care era la nam «a. Îi ace^aa de treabă de vreo treizeci de ani şi Îndură o parte din povară nenorocirii lor, toţi ai casei trăiau sub aceeaşi apăsare, aceeaşi părere de rău ascunsă în tăcere.

Numai doctorul scăpa de înrâurirea generală. Veşnicele lui drumuri în aer liber, distracţiile întâlnite în <ale, poate şi filosofia omului care vede adeseori cum se moare desăvârşiseră aplecarea firească a unui temperament foarte deschis, foarte mobil şi pornit spre veselie.

În timp ce pentru doamna Rivals, neîncetata prezenţă a micuţei Cecilia – tot ce regăsea din mamă în trăsăturile de pe acum desenate ale copilei – era o veşnică reînnoire a doliului ei, doctorul, dimpotrivă, îşi recăpăta voioşia pe măsură ce fetiţa, crescând, îi redă încetul cu încetul fata pe care-o pierduse. După ce alergase toată ziua, când se găsea după-tnasă asigur cu copila – nevas- tă-sa trebăluind cu gospodăria – avea izbucniri de veselie, de tinereţe, îi veneau în minte cântece marinăreşti, intonate cu glas tare, ce se opreau scurt în iată dojanei tăcute pe care i-o aruncă doamna Rivals intrând, în faţa privirii ei ce parcă spunea: „Adu-ţi aminte", ca şi cum ar fi fost întrucâtva vinovat de marea nenorocire care-i lovise.

Această simplă chemare la tristeţe era de ajuns ca să-l amuţească; şi se juca în tăcere cu cosiţele fetiţei.

În mediul acesta, Cecilia îşi petrecea copilăria foarte melancolică. Ieşea puţin, trăia în grădină sau într-o Încăpere mare, plină cu dulăpioare, cu maldăre de ierburi, cu rădăcini puse la uscat, şi pe care o numeau „farmacia11. Din ea, o uşă totdeauna închisă dădea în odaia tinerei femei atât de regretate, odaie în care toate popasurile scurtei sale vieţi erau însemnate cu câte o amintire de joacă, de studiu, de religie sau de găteală: cărţi, rochii aşezate în dulap, un tablou de la prima împărtăşanie atâmat de perete, un întreg muzeu de amintiri gata îngălbenite unde intră numai mama, cu o grijă cucernică, fără ca urmele timpului, vădite pe lucrurile şubrede, să-i fi slăbit vreodată părerile de rău.

Mica Cecilia se oprea adesea, gânditoare, în faţa acestui prag închis ca un mormânt. De altfel, gândea prea mult. Niciodată n-o trimiseseră la şcoală, ca şi cum s-ai- fi temut s-o pună în legătură cu ceilalţi copii din sat, şi singurătatea aceasta îi făcea rău. Trupuşorul ei se obosea de prea multă nemişcare. Îi lipseau

zburdălniciile pline de viaţă, ţipetele fără rost, zvăpăiala nebunatică pe care copiii n-o au decât între ei, când nu-i stinghereşte dojana, nici bătaia de joc a oamenilor mari.

— Trebuie s-o distrăm – zicea domnul Rivals nevestei lui. Uite, băieţelul d'Argenton e tare drăguţ, cam de vârsta ei, şi el n-ar pălăvrăgi.

— Da, dar cine-s oamenii ăştia? De unde vin? Nu-i cunoaşte nimeni… — Se împotrivea doamna Rivals, mereu bănuitoare.

— Oameni buni să-i pui la rană, draga mea. Bărbatul e foarte original, ce-i drept, dar, înţelegi, artiştii… Fe- meia-i cam prostuţă, totuşi, aşa de cumsecade. Cât despre cinste, apoi răspund eu..

Doamna Rivals clătina din cap. N-avea încredere în agerimea soţului ei

— O, las' că tu…

Şi oftă cu o privire plină de mustrări.

Bătrânul Rivals plecă fruntea ca un vinovat. Ţinea insă la gândul lui.

— Bagă de seamă – zicea el – mititică se plictiseşte. Până la urmă o să se îmbolnăvească. Şi ce, mă rog? Micul Jack e un copil, Cecilia la fel. Ce vrei să se întâmple?

În sfârşit, bunica se lăsă convinsă şi Jack ajunse tovarăşul de joacă al Ceciliei.

O viaţă nouă începu pentru el. Întâi veni rar, apoi ceva mai des, iar pe urmă în fiecare zi. Doamna Rivals îndrăgi repede aleasa fire de copil, cuminte şi duioasă, înăbuşită de nepăsare, ca a Ceciliei de tristeţe. Băgă de seamă ce părăsit era băiatul, cum totdeauna îi lipseau nasturi la vestă şi cum era liber la orice oră din zi, fără lecţii, nici teme.

— Dar tu nu mergi la şcoală, micul meu Jack?

— Nu, doamnă. Şi adăuga, fiindcă în inima copiilor sunt adesea comori de gingăşie: Mi-arată mama.

Greu i-ar fi venit bietei Charlotte, cu mintea ei de păsărică. De altfel, se vedea foarte uşor că acasă nimeni n-avea grija lui.

— De necrezut – zicea doamna Rivals bărbatului ei

— Lasă copilul ăsta de capul lui, fără să facă nimic, de dimineaţă până seara.

— Ce vrei? Răspundea doctorul ca să-şi dezvinovăţească prietenii. Pare-se că nu vrea să lucreze, sau, mai bine zis, că nu poate. E cam slab de minte. *

— Da, cam slab de minte, şi-apoi tatăl său vitreg nu-l iubeşte... Copiii ăştia din prima căsătorie sunt totdeauna oropsiţi.

Jack găsi adevăraţi prieteni în casa aceasta. Cecilia îl iubea nespus şi nu mai putea fără el. Se jucau amândci în grădină pe vreme frumoasă, iar de nu, se urcau în „farma- cie “. Doamna Rivals sta totdeauna acolo. Cum nu era niciun farmacist la Etiolles, făcea reţetele mai simple ale bărbatului ei, poţiuni calmante, prafuri, siropuri. De douăzeci de ani de când se îndeletnicea cu meseria aceasta, căpătase mare experienţă; ba chiar, în lipsa doctorului, mulţi veneau s-o consulte. Copiii făceau haz de vizitele acestea, silabiseau pe sticluţele străvezii cuvinte latineşti barbare ca *„sifupus gummia* sau, înarmaţi cu câte o pereche de foarfeci, tăiau etichete, lipeau săculeţe, el, stângaci ca un băiat, Cecilia, cu gravă luare-aminte a unei ietiţe care va ajunge o femeie folositoare, pregătită pentru toate migălelile unei vieţi de muncă şi de casă. Avea sub ochi pilda bunicii, care ducea întâi farmacia, apoi ţinea condicile bărbatnhii ei, mscria reţetele, vedea de Stocaefai şi însemna vizitele făcute în timpul zilei.

— Ia şi vedem, unde ai fost aci? Întreba ea pe ttodor când şosea.

Bătrânul uita pe drum jumătate din popasurile lai şi, cu sau fără voie, tăia totdeauna o parte din eie, efei era tot atât de mărinimos pe cât de distrat. În unele case se găseau note vechi de douăzeci de ani. Ehei, de n-*r li fast nevastă-sa, ce mai harababură! Ea-l certa cu bifndeţe, îi drămuia grogul, se îngrijea de cele mai mei amănunte de Îmbrăcămintei lui; şi de pe acum, când el pleca, fetiţa îi spunea foarte grav:

— Bunicule, vino încoace, şi văd dacă nu-ţi lipseşte ceva.

Bunătatea acestui om avea ceva dumnezeiesc. O citeai te privirea-i de copil, nevinovată şi limpede, dar fără şiretenia mereu trează a copilului. Deşi cutreierase lumea fi qmobcuac ratdţi oameni şi multe ţări, ştiinţa 9 păstrase naiv. Nu credea în rău şi se purta cu aceeaşi îngăduitoare iluzie faţă de toate fiinţele, oameni şi dobitoace. Aşa, de pildă, ca să au-şi obosească prea tare calul, vechi tovarăş care-l slujea de douăzeci de rai, de cum ajungea la vreun urcuş, la un drum mai povimit, sau chiar numai când animalul tira picioarele, se dădea jos din cabrioletă şi o pornea cu capul gol, în soare, în vânt şi-n

ploaie, ţmând hăţurile dobitocului, care-l urmă liniştit.

Calul % potrivea cu stăpfaxul, ca şi stăpânul cu calul; animalul, ştiind că doctorul Intime adesea la vizite, că nu se hotărăşte niciodată să plece, avea un fel al lui de a-şi scutura dârlogii la poarta bolnavilor. Alteori, când era vremea să se înapoieze pentru masa de prânz ori de seară, se oprea în mijlocul drumului şi se întorcea cu încăpăţânare înspre casă.

— Drace, că bine zici! Ai dreptate! Spunea Rivals.

Atunci se înapoiau repede ori se certau amktdoL

— Ei, da' ştii că mă plictiseşti până la urmă! Bombănea doctorul cu glasu-i blând. Cine a mai văzut vreodată un animal ca ăsta! Doar îţi spun că mai am de făcut o vfeită! N-ai decât să te întorci singur dacă vrei f

Apoi alergă furios la vizita lui, în timp ce calul, tot atât de încăpăţânat ca el, o lua liniştit pe drumul satului, târând trăsurica uşurată, plină numai cu cărţi şi cu ziare, iar ţăranii care-l intsineau kt cale ziceau:

— Hait! Iar s-a ciorovăit domn' doftor cu gloaba lut.

De acum înainte, cea mai mare bucurie a doctorului era să ia copiii că el în raitele hă prin împrejurimile satului Etiolles. Cabrioleta fiind largă, încăpeau uşor tustrei, şi de cum se găsea între oele două feţişoare voioase, bunul om simţea că se risipeşte tristeţea locuinţei lui, înamtea minim atei privelişti a naturii, care adoarme durerile, le leagănă şi le învăluie. Petrecea ca un copil cu copiii aceştia. Jack era mâniat, nu mai văzuse niciodată atâtea păşuni, atâtea vii şi atâta apă.

— Ia ghiceşte ce-i semănat aici? Îl întreba Cecilia când ajungeau în faţa marilor povârnişuri verzi care coboară spre Sena, unduind ca valurile... Orz? Grâu? Secară?

Jack n-o nimerea niciodată. Îndată izbucneau râsete şi bucurie:

— Înţelegi tu, bunicule? A luat asta drept secară..:

Atunci ea-l învăţa să deosebească spicele pline de grâu de spicele ţepoase ale orzului, ciorchinii de ovăz ce unduiau, trandafiriul dulcişorului, vioriul luceraei, galben ul-auriu. Al lanurilor eu un soi de mac, toate covoarele acestea aşternute pe rimpii, toate recoltele în creştere, care, când vine toamna, se îngrămădesc În stoguri singuratice pe toate dmpale ce se lărgesc.

Pretutindeni unde era chemat doctorul, copiii eraa minunat de

bine prinţi. Uneori ajungeau la vreo fermă, unde, În tisnp ee domnul Bivals suia scara de lemn spre odaie, nawfnii îi luau să vadă puii abia ieşiţi, oui scoteau plinea din cuptor, cum wulyaH vacile la intrarea la staul, sau îi duceau într-una din morile clădite pe Orge, pe Yeres şi pe Esaonaie» care seamănă cu vechi cetăţtâ feudale, cu podişca lor inwerrită şi tot mucegaiul apei ce 3ă zidurilor înalte ţi pietrelor prost îmbinate o bătrl- neţe timpurie.

Când copia se plictiseai de încăperile acelea mari, unde pulberea de iaina urcă mereu în zgilţâiala podelii şi a zidurilor, îşi petreceau ceasuri întregi privind lopâ- ţelele ce băteau apa, ciocoiul stăvilarelor, iar colo, sus, pe râoşomâ întemniţat, liniştit şi întunecat de sălcH noduroase, se uitau la o curte de păsări lichidă m care se zbenguiau cârdttri de raiţe.

Ciudat lucru mai e şi boala în easele acestea ţărăneşti! Na împiedică nimic, nu ţine în loc nimic. Vitele intră, ies la ceasurile obişnuite. Dacă bărbatul e bolnav, nevasta îl înlocuieşte la muncă, fără măcar să aibă când să-i ţină de urât, să se îngrijoreze, să se mâhnească. RL- mântul nu aşteaptă şi nici vitele. Gospodina trudeşte cât îi ziua de mare, iar seara cade de oboseală şi doarme buştean. Nenorocitul culcat la catul de sus, deasupra odăii unde scrâşneşte piatra de moară, sau deasupra staulului unde mugesc boii, e rănitul căzut în luptă. Nu vede nimeni de el. Se mulţumesc să-l pună la adăpost într-un colţ, să-l rszime de un copac sau la marginea unui şanţ, în timp ce bătălia, care are nevoie de toate braţele, merge înainte. Primprejur, oamenii bat grâul, cern boabele, cocoşii cântă de răguşesc. E o râvnă, o muncă fără preget, pe când stăpânul casei, cu faţa la perete, resemnat, mut şi aspru, aşteaptă ca seară ce se lasă ori dimineaţa care albeşte geamurile să-i ia boală sau viaţa.

Iată de ce în casele unde se duceau, copiii nu găseau tristeţe. Toţi îi că&fătau. Totdeauna era câte o plăcintă pentru ei, ovăz ales pentru cal, şi un coş cu fructe de dus bunicii.

Doctorul era atât de iubit, atât de bun, atât de nepăsător faţă de interesele lui! Ţăranii îl iubeau nespus şi tot atâta îl trăgeau pe sfoară.

— E un om tare milos – ziceau ei, vorbind despre bătrân. Ehei, să fi vrut, uite unul care s-ar fi îmbogăţit!

Dar totodată se învârteau să nu-i plătească nota, şi nu era

greu cu o fire ca a lui. Când ieşea dintr-o casă, după ce sfârşea consultaţia, era înconjurat de o mare mulţime stăruitoare şi zgomotoasă. Niciun suveran în călătorie nu şi-a văzut vreodată caleaşca luată cu asalt ca umila cabrioletă a doctorului, în clipa plecării.

— Domnule Rivals, ce să-i dau fetiţei mele?

— Da' pentru omu' meu, săracu', domnule Rivals, oare nu-i nimic de făcut?

— Să-l mănânce ori să se frece cu praful cela pe care mi l-aţi dat? Nu v-a mai rămas cumva oleacă? Uite c-al nostru-i pe isprăvite.

Doctorul le răspundea tuturor, punea pe imul să scoată limba, altuia îi pipăia pulsul, împărţea pacheţele cu prafuri, dădea vin întăritor, tot ce avea şi, în sfârşit, pleca golit, curăţat, stoi-s, în mijlocul aclamaţiilor şi binecu- vântărilor acestui norod al gliei, care-şi ştergea ochii înduioşaţi, strigând: „Ce om de treabă! "Şi încă avea noroc dacă-n ultima clipă nu venea vreun curier micuţ, în saboţi, să-l cheme „fuga* la un bolnav la patru leghe de acolo.

În sfârşit, plecau, şi întoarcerile în amurg, pe cărările pădurii care-şi întindea crengile lungi, sau pe drumul mare tăiat de zborul rândunelelor, de jocuri de copii şi de turme împrăştiate, aduceau o dulce alinare. Sena, gata albăstrita spre partea unde se lăsa noaptea, curgea în zare ca aurul topit. Pe fondul acesta luminos, pâlcuri de copaci firavi, stufoşi numai în vârf, ca palmierii, case albe aşezate în trepte de-a lungul colnicului dădeau deodată impresia unei privelişti orientale, mai mult visată decât aievea, a unuia din oraşele ludeii ce se desluşesc la orizont în tablourile cu „Sfânta Familie* mergând spre seară, pe cărări ce urcă.

— Seamănă cu Nazarelul – zicea mica Cecilia, amintindu-şi unele poze bisericeşti. Şi cei doi copii vorbeau, spunându-şi poveşti începetişor, în timp ce trăsura se îndrepta spre cină la care foarte adesea rămânea şi Jack.

Din toate drumurile lor împreună, domnul Rivals îşi dădu seama că micul d'Argenton avea o inteligenţă foarte vie, o minte fără multe cunoştinţe, dar adinei, unde puţina învăţătură pe care o primise lăsase destule urme. Cu bunătatea-i mărinimoasă, înţelese repede că bietul copil trebuie să fie foarte părăsit de-ai lui şi se hotărî să le înlocuiască nepăsarea. Luă

obiceiul, în toate zilele, după dejun, să-l pună să lucreze un ceas, tocmai timpul pe care-l hărăzea somnului său de după-amiază. Cei care ştiu ce înseamnă deprinderea aceasta vor înţelege cât curaj şi devotament i-au trebuit ca să renunţe la ea.

Cât despre Jack, se sili din toată inima. Lucra uşor în tihnă harnică a casei Rivals. Cecilia era mai totdeauna de faţă la lecţie, asculta cu evlavie cum prietenul ei recita *Ejntomul*', îl străpungea cu focul ochilor plini de gânduri, ca pentru a-l ajuta să înţeleagă mai bine, şi se simţea foarte mândră şi veselă când, după dejun, bunicul deschidea pe masă caietul de teme şi zicea: „Dă-i foarte bine! “, cu o mulţumire amestecată cu mirare.

Acasă, la maică-sa, Jack nu vorbea de munca lui. Se bucura să-i dovedească victorios că poetul s-a înşelat în groaznicul său diagnostic fără greş; iar micul complot

1 Prescurtarea unei cărţi, mal ales de Istorie.

Dintre bunul doctor şi el rămânea cu uşurinţă necunoscut, fiindcă locuitorii din *Parva domus se* îngrijeau din ce în ce mai puţin de copilul lor care pleca, se întorcea după bunul său plac, se ducea unde voia, venea numai la mâncare şi se aşeza la un capăt al mesei, tot mai lungă în fiecare zi şi înconjurată de noi comeseni.

Ca să-şi populeze singurătatea şi să menţină în jurul lui gălăgia asta în gol, pe care-o numea „mediu intelectual”, d’Argenton îşi deschisese larg casa rataţilor. Totuşi, poetului nu-i plăcea să-şi arunce avutul pe fereastră, era fără îndoială zgârcit şi de câte ori Charlotte îi spunea cu mare sfială: „Nu mai am bani, dragă”, răspundea printr-un „iar! “foarte apăsat şi cu o strâmbătură puţin încurajatoare. Dar la el vanitatea era mai tare decât orice, şi plăcerea de a-şi arăta fericirea, de a face pe stăpânul casei, de-a aţâţa invidia tuturor acelor bieţi nenorociţi îi biruiau cele mai chibzuite socoteli.

În lumea rataţilor se ştia că acolo, la aer curat, într-un loc încântător, găseai masă bună, iar la nevoie, şx casă, dacă scăpai trenul. Strigau de la un capăt la altul al berăriilor:

— Cine merge la d’Argenton?

Şi strângând cu greu banii de drum, soseau în ceată, pe neaşteptate.

Charlotte se frământa:

— Repede, mătuşă Archambauld, vine lume, suceşte gâtul

unui iepuraş, ba la doi iepuraşi... Repede, o omletă, două omlete, trei omlete...

— Hei, Dumnezeule, oameni buni! Ia te uită ce mai mutre! Zicea nevasta paznicului, speriată că mereu erau chipuri noi, şi ce mai păr, ce bărbi, ce mai îmbrăcăminte!

D'Argenton simţea totdeauna aceeaşi mulţumire, plimbându-şi noii veniţi prin toate colţişoarele casei, făcându-i să admire înfrumuseţările aduse. Apoi droaia aceasta de copii cu bărbi cărunte se împrăştia pe drumuri, la mar- ginea apei, prin pădure, nechezând vesel şi zburdând ca gloabele bătrâne lăsate la iarbă verde.

În priveliştea proaspătă, jobenele lor jupuite, hainele negre, roase, feţele scofâlevte de toate invidioasele suferinţe ale necazurilor pariziene păreau mai murdare, mai spălăcite, mai ponosite. Apoi masă îi aduna pe toţi, masa pusă de dimineaţă până seara şi nemaiavând când să-şi scuture firimiturile de la un prânz la altul. Zăboveau după-amiezi întregi bând, discutând şi fumând.

Era o cafenea în mijlocul pădurii.

D'Argenton triumfa. Putea să-şi recite într-una veşnicul poem, să repete de zece ori aceleaşi planuri, să spună în orice clipă: „Eu... eu ", cu autoritatea domnului care are vinul cel bun, casa şi tot. Charlotte, de asemenea, se simţea foarte fericită. Pentru firea ei schimbătoare şi in- stinctele-i vagabonde, acest du-te-vino era o reînnoire a tinereţii; toţi roiau în juru-i, o admirau şi, deşi ră- mânea credincioasă iubirii ei, ştia să se arate cochetă tocmai cât trebuie pentru a-l aţâţa pe poet şi a-l face să-şi preţuiască fericirea.

Duminică, primea neveste de rataţi, făpturi curajoase, care munceau cu înfrigurare toată săptămâna, iar soţii lor le îngăduiau din când în când luxul de a ieşi împreună cu ei. Faţă de ele, o cam făcea pe castelana, le zicea „fetiţo" şi se făiea cu rochii de casă Ludovic al XV-lea, alături de îmbrăcămintea lor veche, luată de ocazie.

Dar dintre toţi rataţii, cei mai nelipsiţi la „Aniniş" erau tot Labassindre şi doctorul Hirsch. Acesta din urmă, stabilit întii pentru câteva zile, nu se mai urnise de luni întregi, iar casa ajunsese a lui. Primea musafirii, purta rufăria poetului, pălăriile lui, în căptuşeala cărora vâra topuri de hârtie; căci capul acestui „fantezist" era neobişnuit de mic, atât de mic, încât, privindu-l,

te întrebai cum de-au putut intra în el atâtea cunoştinţe, şi nu te mai mirai atunci de nemaipomenită înghesuială a unei astfel de înmagazinări.

Aşa cum era, d'Argenton nu se mai putea lipsi de el. Avea cui să-şi destăinuiască toate indispoziţiile de bolnav închipuit şi, cu toate că nu făcea mare caz de ştiinţa lui Hirsch, cu toate că se ferea să-i urmeze prescripţiile, prezenţa lui îl liniştea.

— Eu l-am pus pe picioare! … zicea celălalt cu îndrăzneală.

Aşa că doctorul Rivals pierduse mult din autoritatea lui în casă.

În răstimp, zilele şi lunile treceau. Toamna învăluia *Parva domus* în ceaţa-i melancolică, apoi zăpada iernii acoperi coama casei, măzărichea din april săltă pe arde- ziile ei răsunătoare, şi iată că o nouă primăvară o împodobea cu liliacu-i înflorit. Nimic schimbat, de altfel. Poetul avea câteva planuri mai mult în lucru, iar în minte câteva boli noi, pe care nelipsitul Hirsch le decora cu vreo câteva nume noi, foarte ciudate. Charlotte era tot neînsemnată, frumoasă şi sentimentală. Jack crescuse şi lucrase mult. În zece luni, fără sistem şi i'egulament, făcuse progrese uimitoare şi ştia mai multă carte decât mulţi liceeni de vârsta lui.

— Iată ce am făcut din el într-un an – zicea cu mân- drie Rivals lui d'Argenton şi Charlottei. Acum trimite- ţi-l la un liceu şi vă garantez că băiatul ăsta o s-ajungă cineva.

— Ah, doctore, doctore, ce bun eşti! … exclamă Charlotte. Cam ruşinată de dojana indirectă cuprinsă în grija acestui străin faţă de nepăsarea ei de mamă.

D'Argenton privi lucrurile mai rece, zise c-o să vadă, ' c-o să se gândească şi că educaţia din licee are mari neajunsuri. Rămas singur cu Charlotte, izbucni supărat:

— Ce se mai amestecă şi ăsta? Fiecare-şi cunoaşte datoria în viaţă. Poate-şi închipuie c-o să mă înveţe el pe mine care-i a mea? Mai bine-ar face să-şi studieze medicina, felcerul ăsta de sat!

De fapt, fusese adine jignit în amorul său propriu. De atunci i se întâmplă de mai multe ori să spună grav:

— Are dreptate doctorul, trebuie să ne îngrijim de copil.

Şi, vai! Se îngriji.

— Vino încoace, băietele! Strigă într-o zi lui Jack cântăreţul Labassindre, care se plimba de colo până colo prin grădină, în

mare consfătuire cu Hirsch şi cu d'Argenton.

Copilul se apropie cam tulburat, că îndeobşte nici poetul, nici prietenii lui nu vorbeau cu el.

— Cine a făcut... *bîî! ...* bai*!* Laţul de veveriţe care-i în nucul cel mare... bit/... biî/...din fundul grădinii?

Jack se îngălbeni, aşteptându-se să fie certat; dar, cum nu ştia să mintă, răspunse:

— Eu.

Fiindcă Cecilia dorise o veveriţă vie, făcuse un laţ, împletind printre crengi câteva sârme, ca la cursele de păsări, într-o iscusită îmbinare, care nu prinsese încă veveriţe, dar putea foarte bine să prindă.

— Şi l-ai făcut singur, fără model?

Băiatul răspunse cu mare sfială:

— Desigur, domnule Labassindre, fără model.

— E nemaipomenit... nemaipomenit! Repetă grăsanul cântăreţ, întorcându-se către ceilalţi... Hotărât, copilul ăsta s-a născut mecanic. Are mecanica în degete. Ce vreţi? Instinctul, darul.

— Da, iată... darul! Făcu poetul, ridicându-şi cu mân- drie capul.

Doctorul Hirsch se umflă în pene şi el:

— Zău aşa! Aici e totul... darul!

Fărl să se mai uite la copil, începură iar să se plimbe împreună pe aleea din livadă, grav. Încet, cu gesturi ţepene şi oprindu-se de câte ori unul dintre ei avea ceva foarte însemnat de spus.

Seara, după masă, se iscă o vie discuţie pe terasă.

— Da, contesă – zicea Labassindre, întorcându-se către Charlotte, ca şi cum ar fi vrut s-o încredinţeze de un adevăr dezbătut de mai înainte între ei: Omul viitorului e muncitorul. Nobleţea şi-a trăit traiul, iar burghezia n-o mai duce decât vreo câţiva ani. Acum e rândul muncitorului. Dispreţuiţi-i mâinile bătătorite şi sfânta bluză de pânză. Peste douăzeci de ani, bluza aceasta va conduce lumea.

— Are dreptate... — Făcu grav d'Argenton, iar capul mic al doctorului Hirsch încuviinţa cu energie.

Lucru ciudat, băiatul, care de când cu şederea lui în gimnaziu era deprins cu logosurile cântăreţului asupra problemei sociale şi nu-l ascultau niciodată, găsindu-l foarte plicticos, simţea,

auzindu-l în seara aceea, o emoţie pătrunzătoare, ca şi cum ar fi ştiut spre ce ţintesc vorbele acelea fără şir şi-n ce viaţă aveau să lovească.

Labassindre zugrăvea un tablou încântător al traiului muncitorilor.

— Ah, ce frumoasă viaţă, independentă şi mândră! Când mă gândesc ce nebun am fost s-o părăsesc. Ehei, dac-ar fi s-o iau iar de la început!

Şi le istorisea cum pe vremuri a fost fierar la uzină din Indret, când îl chema numai Roudic, fiindcă numelo Labassindre pe care-l purta era numele satului său, La

Basse-Indre, un mare târg breton pe matul Loarei. Îşi amintea frumoasele ceasuri petrecute la focul fieririei, gol până la brâu, bdtând fierul în tact, printre bunii săi tovarăşi

— Uite – zicea el – ştiţi ce succese am avut în teatru…

— Desigur – răspunse doctorul Hirsch cu neobrăzare.

— Ştiţi câte coroane de aur mi s-au dat, şi câte tabachere, şi câte medalii. Ei bine, oricât de scumpe mi-ar fi toate amintirile acelea, niciuna nu preţuieşte cât asta.

Suflecându-şi până la umăr mâneca de la cămaşă, cântăreţul arătă pe braţul lui uriaş şi păros ca o labă de urs un tatuaj; mare, roşu şi albastru, înfăţişând două ciocane de fierărie încrucişate într-o cunună de frunze de stejar, cu o inscripţie rotundă: *Muncă şi libertate.* De departe semăna cu urmele de neşters ale unui pumn grozav; şi nenorocitul nu spunea că tatuajul ăsta care nu ieşise oricât ÎI frecase, oricât îl unsese cu toate alifiile, era deznădejdea vieţii lui de artist, fiindcă nu-i îngăduia efectele de biceps, îl împiedica să-şi ridice mânecile pentru a juca *Mwta, Hemtanum* şi toţi eroii ţărilor însorite care-şi azvM, cu armndouă braţele goale, faldurile desfăcute de pe pieptul lor de învingători.

Neputând *şterge* tatuajul, Labassindre îl purta, Îl arăta, îl fâlfâia ca pe un drapel. Ah, blestemat fie directorul din Narrtes care venise să-l asculte într-o seară la uzină, în timp ce cânfa pentru un tovarăş rănit. Blestemată fie şi nota fără pereche pe care natura i-a pus-o în gâtlej. Dacă alţii nu I-ar fi întors din adevărata lui cale, acum ar fi acolo, ca şi fratele său Roudic, şef de atelier la uzină din Indret, cu leafă minunată, cu casă, căldură, lumină şi *o* pensie asigurată la bătrâneţe.

— Fără îndoială, fără îndoială, e tare frumos – zicea cu sfială

Charfette – dar trebuie să mai ai şi puterea de-a îndura un astfel de trai. Chiar pe dumneata te-am auzit spumnd că meseriaşi foarte grea, foarte obositoare.

— Obositoare, dar pentru un slăbănog. Pare-mi-se că nu-i cazul aici şi că individul cu pricina e foarte bine făcut.

— Foarte bine făcut – întări doctorul Hirsch. De asta răspund eu.

De vreme ce răspundea el, nu mai era nimic de zis.

Totuşi, Charlotte încercă să se mai împotrivească. După ea, nu toate firile se aseamănă. Sunt unele mai gingaşe, mai plăpânde, şi li-e greu să facă unele manei.

Atunci d'Argenton sări în sus, furios:

— Toate femeile-s la fel! Exclamă el cu grosolănie. Uite una care mă roagă în genunchi să am grijă de dumnealui şi Dumnezeu ştie că nu mi-e un lucru plăcut, fiindcă-i o puşlama! Totuşi mă străduiesc, îmi pun prietenii în mişcare; şi acum parc-ar spune că mai "bine aş fi făcut să nu m-amestec.

— Dar n-am spus asta – răspunse Charlotte, deznădăjduită că şi-a supărat stăpânuL

— Eh, nu, nu spune asta… — Repetau ceilalţi.

Şi, simţindu-se sprijinită, văzând că-i iau partea, biata femeie se lăsă înduioşată, în voia unei slăbiciuni, ca unii copii bătuţi care nu îndrăznesc să plângă decât numai când îi ocroteşti.

Jack părăsi brusc terasa. Era peste puterile lui s-o vadă pe maică-sa plângând, fără să-l înhaţe de gât pe omu! Rău care o chinuia astfel.

Zilele următoare nu mai vorbiră nimic. Dar copilul parcă văzu o schimbare în purtarea maică-şi faţă de dânsuL Se uita la el, îl săruta mai des decât înainte, îl ţinea lângă ea şi-i făcea să simtă, în îmbrăţişarea ei, strângerea aceea pătimaşă pe care o ai pentru fiinţele de case trebuie să te desparţi curând. Asta îl tulbura ca atât mal mult, cu cât îi auzea pe d'Argenton zieind domnului Rivals, cu un zâmbet amar ce-i ridica mustaţa stufoasă:

— Doctore, avem grijă de elevul dumitale… Zilele acestea o să-ţi dăm o noutate… Cred că ai să fii mulţumit.

Iar bunul doctor se întorcea acasă îneântat.

— Vezi – spunea el nevesti-şi – vezi că bine am făcut să le deschid ochii.

Doamna Rivals clătina din cap;

— Cine ştie? … N-am încredere în priviră aceea aşa de stinsă, nu-mi spune nimic bun pentru copiL Când Îţi poartă de grijă un duşman, mai bine ar fi să stea cu mâi- nile în sân, fără să mişte un deget.

Jack era cu totul de aceeaşi părere.

Viaţa nu-i un roman

Într-o duminică dimineaţa, puţin după sosirea trenului de zece, care-l adusese pe Labassindre cu o zgomotoasă încărcătură de rataţi, Jack tocmai pândea o veveriţă în jurul faimosului laţ, când auzi că-l cheamă maică-sa.

Glasul venea din odaia de lucru a poetului, din laboratorul solemn de unde se abăteau mâniile, observaţiile fără rost, supravegherea posacă a duşmanului. Înştiinţat de Ionul maică-şi sau numai de presimţirea aceea, atât de ascuţită la unele fiinţe, copilul îşi zise: „Astăzi o să fie “… şi urcă tremurând scara în spirală.

De mai bine de zece luni de când nu mai pătrunsese în sanctuar, se petrecuseră multe schimbări. Măreţia locului i se păru micşorată. Draperiile ieşite de soare şi im- bâcsite de fumul lulelelor, divanul algerian plesnit, masa de stejar crăpată **în** mai multe locuri, călimara milita, condeiele ruginite spuneau că discuţiile şi trândăveala aduseseră acolo banalitatea ce rătăceşte prin sălile de cafenea pentru fumători.

Numai jilţul Henric al II-lea trona mereu în mijlocul acestui prăpăd, cu o nestrămutată autoritate. Acolo se aşezase d’Argenton să primească băiatul, în timp ce Labassindre şi doctorul Hirsch stăteau în picioare lângă el, de o parte şi de alta, ca doi ajutori de judecător, iar vizitatorii săptămânii, nepotul lui Berzelius şi încă două-trei bărbi cărunte, se lăfăiau pe canapeaua învăluită într-un nor de fum.

Jack văzu totul într-o clipă: tribunalul, judecătorul, martorii, şi colo, în picioare, la o fereastră deschisă, maică-sa, care parcă se uita ţintă departe pe câmp, ca pentru a-şi desprinde atenţia şi răspunderea de ceea ce avea să se petreacă.

— Purcede-ncoa’, copile! Zise poetul, pe care jilţul de stejar vechi îl îmboldea uneori să întrebuinţeze un „grai vechi”.

În cuvintele acestea pedante, glasu-i păstra un sunet atât de aspru, atâta lipsă de mlădiere în exprimare, întit ai fi putut crede că vorbeşte însuşi jilţul Henric al II-lea.

— Ţi-am spus de atâtea ori, copile: viaţa nu-i un roman. Ai

putut să-ţi dai seama de lucrul ăsta văzându-mă pe mine cum sufăr şi mă zbat În primele rânduri ale bătăliei literare, fără să-mi cruţ nici timpul, nici puterile, uneori obosit, niciodată învins, şi înverşunându-mă. În pofida soarlei. Să lupt în lupta cea dreaptă. Acum e rândul tău să cobori în arenă. Iată-te ajuns bărbat…

Abia împlinise doisprezece ani, bietul micuţ!

— Iată-te ajuns bărbat. Trebuie să ne dovedeşti că nu ai numai vârsta şi statură, ci şi inimă. Te-am lăsat mai bine de un an să te dezvolţi în sânul naturii, să dai minţii şi muşchilor tăi uşurinţa trebuitoare pentru a se mişca în voie. Unii m-au învinuit că n-am grijă de tine. Ah, ce tipicari… Dimpotrivă, te supravegheam, te studiam, nu te slăbeam din ochi o clipă. Mulţumită acestei lungi şi migăloase trude, muitumită mai ales metodei mele sigure de cercetare de care sunt mândru, am izbutit să te cunosc. Am văzut ce instincte, ce aptitudini, ce fire ai. Am înţeles în ce fel trebuia să lucrez ca să-ţi fiu cât mai de folos şi, după ce i-am supus mamei tale observaţiile mele, am hotărât ce se cuvine.

La locul acesta al predicii, d'Argenton se opri să primească felicitările lui Labassindre şi ale doctorului Hirsch, în timp ce nepotul lui Berzelius şi ceilalţi, absorbiţi, în tăcere, de lulelele lor lungi, dădeau din cap de sus în jos ca nişte maimuţoi de porţelan chinezesc şi se mulţumeau să repete, făcând pe grozavii: „Asta aşa-i… Asta aşa-i. "

Jack, speriat, încerca să desluşească ceva în bărbia aceasta de neînţeles care trecea sus de tot pe deasupra capului său, ca un nor gros încărcat cu fulgere. Se întreba: „Oare ce-o să mai cadă acum pe mine? "

Cât despre Charlotte, se uita mereu afară, cu mâna streaşină la ochi, pândind nu ştiu ce în zare, pe câmp.

— Să trecem la fapt – zise deodată poetul, înălţându-se în jilţ şi cu un glas tăios, care şfichiui copilul ca o biciuşcă. Scrisoarea pe care o vei asculta îţi va spune mai mult decât toate lămuririle. Începe, Labassindre.

Grav ca un grefier la consiliul de război, cântăreţul scoase din buzunar o scrisoare de ţăran sau de recrut, grosolan împăturită şi lipită şi, după vreo două-trei mugete înăbuşite, citi:

— *„Turnătoria din Indret Loara de Jos.*

Drogul meu. Frate, după cum ţi-am arătat în epistola din

urmă, am vorbit cu directorul pentru tânărul prietenului tău, şi cu toate că-i încă prea tânăr şi nu împlineşte condiţiile care ar trebui spre a fi ucenic, directorul mi-o *îngăduit să-l iau ca ucenic. Va avea la noi casă şi masă, şi-ţi făgăduiesc să fac în aşa fel, inat peste patru ani şi fie* un bun *lucrător. Toţi cei de aici sunt sănătoşi. Ne- vastă-mea şi Zenatda îţi trimit multe urări de bine,* fi *Nantezul şi eu de asemenea. “*

ROUDIC

Şef de atelier la halele de montaj

— Auzi, Jack – reluă d’Argenton, cu ochii înflăcăraţi şi braţul întins – peste patru ani vei îi un bun lucrător, adică tot ce-i mai frumos, mai mândru pe pământul acesta de robie. Peste patru ani vei fi ceva sfânt: un bun lucrător.

Auzise bine, nici vorbă! „Un bun lucrător”. Dar nu prea înţelegea şi căuta să se dumerească.

La Pariş, copilul văzuse uneori lucrători. Vreo dţiva locuiau în pasajul celor Douăsprezece Case; iar lângă gimnaziu, o fabrică de faruri, ai cărei muncitori îi vedea ieşind, dădea drumul pe la şase unei cete de oameni cu bluze pătate de ulei, cu mâini negre, aspre şi bătătorite de muncă.

Gândul că va purta o bluză îl izbi mai întâi. Îşi amintea glasul dispreţuitor cu care maică-sa spunea odinioară „sunt lucrători, oameni cu bluză”, grija cu care se ferea pe stradă să se atingă de hainele lor mânjite. Ce-i drept, toate frumoasele logosuri ale lui Labassindre despre rolul şi înrâurirea muncitorului în secolul al XIX-lea contraziceau sau făceau să mai pălească amintirile acestea nedesluşite în mintea lui. Dar înţelese foarte limpede şi cu mare mâhnire că trebuie să plece, să părăsească pădurea al cărei creştet verde O vedea de aici, casa Rivals, şi, în sfârşit, pe maică-sa, pe care o recucerise aşa de greu şi o iubea atâta.

Oare ce avea, Dumnezeule, de stă mereu la fereastra aceea, departe de tot ce se întâmpla în jurul ei? Totuşi de câteva clipe îşi pierduse nepăsătoarea nemişcare. Un fior ca-n spasme o scutură toată, şi mâna pe care o ţinea deasupra ochilor se lăsa în jos, ca pentru a-şi ascunde lacrimile. Era, dar, foarte trist ceea ce văzuse acolo, pe câmp, în zarea unde se culcă zilele şi pier atâtea visuri, atâtea iluzii, atâta duioşie şi atâta înflăcărare?

— Atunci, va trebui să {dec? Întrebă copilul cu glas stins aproape fără voie, de parcă-şi lăsa gândul să vorbească, singurul gând pe care-l mai avea.

La întrebarea lui naivă, toţi membru tribunalului se priviră zâmbind cu milă; dar dinspre fereastră se auzi un hohot lung de plâns.

— Vom pleca peste o săptămână, băiete – răspunse Labassindre fără înconjur. Nu l-am nud văzut de mult pe frate-meu. Asta-mi dă prilejul de a merge să mă mai oţelesc la focul bătrânei mele fierării, zău aşa!

În timp ce vorbea, îşi suflecă mânecile, umflându-şi să crape muşchii braţelor lui groase, tatuate şi păroase.

— E măreţ! Făcu doctorul Hirsch.

D'Argenton însă n-o pierdea din ochi pe cea care plângea în picioare, la fereastră; îşi luase o înfăţişare dusă pe gânduri, cu sprinceana grozav de încruntată.

— Poţi să te duci, Jack – zise el copilului – şi şi te pregăteşti de plecare peste o săptămână.

Băiatul coborî, uluit, încremenit, zicându-şi într-una **f.** „Peste o săptămână! Peste o săptămână! "Poarta era deschisă. Se repezi afară, cu capul gol, aşa cum era, străbătu în goană satul, până la uşa prietenilor săi, şi, întâlnindu-se cu doctorul care ieşea, îi spuse în două vorbe ce se pe^j trecuse.

Domnul Rivals se indignă:

— Muncitor! Vor să te facă muncitor! Şi asta numesc ei a se îngriji de viitorul tău. Ei, lasă, lasă! Mă duc eu să-i vorbesc domnului tată-tu vitreg.

Cei care-i văzură trecând – bunul doctor vorbind tare şi dând din mâini, micul Jack fără pălărie, gâfiind de atâta alergătură – îşi ziseră: „E bolnav careva la «Aniniş».

Nimeni nu era bolnav, bineînţeles. Când sosi medicul, se aşezau la masă; fiindcă, din pricina stomacului pretenţios al stăpânului casei, şi ca-n toate locurile unde oamenii se plictisesc, grăbeau totdeauna ora mesei.

Toate feţele erau zâmbitoare; ba chiar o auzeai pe Charlotte, care cobora din odaia ei, cântând încetişor pe scară.

— Aş vrea să-ţi spun o vorbă, domnule d'Argenton —; zise bătrânul Rivals, şi buzele-i tremurau.

Poetul îşi răsuci mustaţa stufoasă:

— Ei bine, doctore, stai colea. O să-ţi dăm o farfuri şi-o să vorbim mâncând.

— Nu, mulţumesc, nu mi-e foame; şi-apoi ceea *a* am să-ţi spun d urni tale cât şi doamnei – o salută p Charlotte. Care

tocmai intra – e cu totul confidenţial.

— Bănuiesc eu ce te-aduce – zise d'Argenton, caR nu ţinea să rămână între patru ochi cu doctorul. E pentn copil, nu-i aşa?

— Chiar pentru copil.

— Atunci poţi vorbi. Domnii ştiu lot, iar eu pun îi toate faptele mele destulă bună-credinţă şi dezinteresare ca să nu mă tem de lumină.

— Dar bine, dragă... — Îndrăzni Charlotte, pe care lămurirea aceasta în faţa tuturor o înspăimânta cu drept cuvânt.

— Poţi vorbi, doctore – zise cu răceală d'Argenton.

În picioare, în faţa mesei, celălalt începu:

— Jack mir-a spus adineauri c-o să-l daţi ucenic h uzină din Indret. Nu zău, e adevărat?

— Foarte adevărat, dragă doctore.

— Băgaţi de seamă – reluă domnul Rivals. Stăpi*

1 nindu-se – copilul ăsta n-a fost crescut pentru o meserie atât de grea. În plină dezvoltare, o să-l aruncaţi într-un mediu nou, într-o atmosferă nouă. Vă jucaţi cu sănătatea cu viaţa lui. N-are nimic din ce-i trebuie. Nu-i destul de voinic.

— A dă-mi voie, iubite confrate... — Îl opri solemn • doctorul Hirsch.

Domnul Rivals ridică din umeri şi urmă fără măcar să se uite la el:

— Eu ţi-o spun, doamnă. (Se făcea că vorbeşte eu Charlotte, pe care apelul acesta la sentimentele ei înăbuşite din răsputeri o încurca foarte mult.) E cu neputinţă ca băiatul să îndure un asemenea trai. Ca mamă, Îl cunoşti bine. Ştii că-i o fire plăpândă, delicată, care nu ţine la oboseală. Şi acum nu vorbesc decât de suferinţa fizică. Dar crezi că un copil atât de bine înzestrat, a cărui minte e gata pregătită pentru orice studiu, nu va suferi mii de chinuri dacă-l osândiţi la nimicirea cu sila ţii la amorţeala tuturor facultăţilor lui intelectuale?

— Te înşeli, doctore – zise d'Argenton, care se întărită. Eu cunosc băiatul mai bine decât toţi. L-am pus să lucreze. Nu-i bun decât pentru muncă manuală. Aici îşi vădeşte aptitudinea, aici şi numai aici. Şi tocmai când îi dau mijloacele să-şi dezvolte aptitudinea aceasta, canii îi pun în mână o meserie minunată, în loc să-mi mulţumească, domnul se duce să se plângă, să-şi caute ocrotitori în afara casei lui, la străini.

Jack încercă să se împotrivească. Prietenul său îl scuti de

osteneală:

— N-a venit să se plângă. M-a înştiinţat numai de hotă- rărea dumitale. Şi eu i-am spus, ceea ce-i repet şi acum, de faţă cu dumneata: Jack, băiete,. Împotriveşte-te! Arun- că-te de gâtul părinţilor tăi, al mamei tale, care te iubeşte, ’ al soţului mamei tale, care trebuie să te iubească din pricina ei. Roagă-i fierbinte, roagă-i plingând. Lntreabă-i ce le-ai făcut de vor să te înstrăineze astfel şi să te pună mai prejos decât ei.

— Doctore – făcu Labassindre, bătând cu pumnul în masă ce se clătină – unealta îl înnobilează pe om. Unealtă e regeneratorul lumii. La zece ani, Isus Cristos mânuia rindeaua.

— Da, aşa-i – murmură Charlotte, care-l văzu îndată pe Jack al ei, ca un Isus copil, cu rindeaua lui, defilând într-o procesiune la Joia-Verde.

— Nu te lăsa amăgită, doamnă, cu mofturi din astea! Strigă doctorul, în culmea mâniei. A-ţi face copilul muncitor înseamnă să ţi-l îndepărtezi pe vecie. De l-ai trimite la capătul pământului, tot nu ţi-ar fi mai puţin departe de minte şi de inimă, căci s-ar găsi între voi mijloacele de apropiere pe care le îngăduie depărtările, dar pe care deosebirile sociale le nimicesc pentru totdeauna. Vei vedea, vei vedea. Va veni o zi când vei roşi pentru el, când vei găsi că are mâini aspre, vorbă grosolană, sentimente nepotrivite cu ale dumitale, o zi când îţi va sta înainte umilit, înaintea mamei lui ca-n faţa unei străine pe o treaptă mai sus decât el.

Jack nu scosese o vorbă. Ghemuit în colţ lângă bufet, ’ asculta cu multă luare-aminte şi se tulbură deodată la gândul unei răceli cu putinţă între maică-sa şi el.

Făcu un pas înspre mijlocul încăperii şi cu glas sigur:

— Nu vreau să fiu muncitor – zise el. Hotărât.

— O, Jack! … murmură Charlotte. Clătinându-se.

De data aceasta, d’Argenton luă cuvântul:

— A, nu zău, nu vrei să fii muncitor! *Ia* te uită, domnul vrea ori nu vrea să primească un lucru pe care l-am hotărât eu. A, nu vrei să fii muncitor! Dar vrei să mănânci, nu-i aşa? Şi vrei să te îmbraci, să dormi, să te plimbi? Ei, bine, «fi* că m-am săturat de tine, parazit groaznic ce eşti, şi dacă nu vrei să munceşti, apoi eu nu vreau să mă mai tragi pe sfoară. Se opri deodată şi, trecând de la minia oarbă la răceala care-i era obişnuită, zise: Urcă în odaia ta. Voi vedea ce am de făcut.

— Ce ai de făcut, scumpul meu d’Aigenton, să-ţi spun eu.

Dar Jack nu mai auzi sfârşitul frazei doctorului Rivals: cu un gest, d’Argenton îl îmbrâncise afară.

În odaia lui, zgomotul discuţiei ajunse ca partiţiile variate ale unei mari orchestre. Deosebea glasurile, le recunoştea pe toate, dar se amestecau unele cu altele, contopite prin răsunetul lor, şi se iscă o larmă neînţeleasă deasupra căreia nu mai pluteau decât crâmpeie de fraze:

— Ai minţit!

— Domnilor! … Domnilor! …

— Viaţa nu-i un roman!

— Bluza sfântă, *bai! … ba! …*

În sfârşit, glasul tunător al doctorului Rivals răsună ia prag:

— Să mă spânzuri, de ţi-oi mai trece vreodată pragul!

Apoi uşa se trânti zgomotos, şi-n sufragerie se lăsă o tăcere adâncă, curmată numai de zăngănitul furculiţelor în plină activitate.

Prânzeau.

„Vreţi să-l umiliţi, să-l puneţi mai prejos decât voL “Băiatul ţinuse minte fraza aceasta şi simţea prea bine că, într-adevăr, asta avea de gând duşmanul său.

Ei bine, nu, de o mie de ori nu, nu vrea să fie muncitor. Uşa se deschise. Maică-sa intră. Plânsese mult, cu lacrimi adevărate, care sapă zbârcituri. Pentru întâia dată, mama se arăta pe faţa aceasta de femeie frumoasă, mama îndurerată şi zdrobită.

— Ascultă, Jack – zise ea, încercând să fie aspră – trebuie să vorbesc serios cu tine. M-ai mâhnit adânc, răz- vrătindu-te pe faţă împotriva adevăraţilor tăi prieteni şi neprimind situaţia pe care ţi-au propus-o. Ştiu bine că între viaţa asta nouă…

În timp ce vorbea, se ferea de privirea copilului, o privire dureroasă, dojenitoare, atât de aprinsă şi plină de lacrimi, că nu i s-ar fi putut împotrivi.

— … că între viaţa această nouă pe care o visam pentru tine şi viaţa pe care-ai dus-o până astăzi pare a fi o mare deosebire. Drept să-ţi spun că şi eu m-am speriat la început, dar ai auzit, nu-i aşa, ce ţi-au spus? Starea muncitorilor nu mai este cea de odinioară. O, dar de loc, de loc! Ştii bine că acum a venit rândul muncitorilor. Burghezia şi-a trăit traiul, de asemenea 0 nobilimea. Cu toate că nobilimea… Şi apoi, în sfârşit, la vârsta ta, oare nu-i mai simplu să te laşi călăuzit de oamenii care te

iubesc şi au experienţă?

Un hohot de plâns al copilului o întrerupse:

— Vasăzică mă alungi şi tu, mă alungi?

De data aceasta, mama nu mai putu răbda. U luă în braţe şi-l strânse cu patimă la piept:

— Eu să te alung pe tine? Crezi tu asta? Oare-i cu putinţă? Haide, linişteşte-te, nu mai tremura, nu te tulbura aşa. Ştii cât te iubesc şi, de-ar fi numai după mine, nu ne-am despărţi niciodată. Dar trebuie să fii cuminte şi să te gândeşti puţin şi la viitor... Vai, tare-i întunecat pentru noi viitorul 1

Şi, într-un potop de vorbe, cum i se mai întâmpla uneori când era departe de stăpân, încercă să lămurească lui Jack, şovăind mereu şi tot oprindu-se, ce nu-i în regulă în viaţa lor.

— Vezi tu, drăguţul meu, eşti încă prea mic: sunt lucruri pe care nu le poţi înţelege. Într-o zi, când vei fi mai mare, am să-ţi dezvălui taina naşterii tale: un adevărat roman, dragă! Într-o zi îţi voi spune numele tatălui tău şi cărei fatalităţi nemaipomenite am căzut victime şi tu, şi eu. Dar astăzi trebuie să ştii bine şi să înţelegi că n-avem nimic al nostru, bietul meu copil, şi că atâmăm cu totul de... de El. Cum vrei să mă împotrivesc plecării tale, mai ales când ştiu că nu te trimite decât în interesul tău? Nu pot să-i cer nimic. A şi făcut atâta pentru noi. Şi apoi nici el nu-i tare bogat, iar cumplita lui carieră artistică îl sărăceşte acum, nu alta! N-ar putea să ia asupra lui cheltuielile educaţiei tale. Ce vrei să mă fac între voi amândoi? Trebuie totuşi să luăm o hotărâre. Ah, de-aş putea să plec eu în locul tău, acolo la Indret l

Gândeşte-te că ţi se pune în mână o meserie. Oare n-ai fi mândru să nu mai ai nevoie de nimeni ca să trăieşti, să-ţi câştigi pâinea, să fii stăpân pe tine?

După fulgerul care trecu prin ochii copilului, înţelese c-a nimerit în plin; şi foarte încet, cu glasul mingâios şi învăluitor pe care-l au mamele, murmură:

— Fă-o pentru mine, Jack, vrei? Grăbeşte-te să-ţi poţi câştiga viaţa. Cine ştie dacă eu însămi, într-o zi, nu voi fi nevoită s-alerg la tine ca la singurul meu sprijin, ca la singurul meu prieten!

Credea ce spune? Era o presimţire, vreo sââşiere neaşteptată a viitorului care-ţi dezvăluie soarta până la capăt şi toată nenorocirea propriei tale vieţi? Sau vorbise luată de vârtejul frazelor, de avântul sentimentalismului ei?

Oricum, nu putea găsi nimic mai potrivit pentru a învinge sufleţelul ăsta mărinimos. Efectul se vădi în aceeaşi clipă. Gândul că maică-sa putea să aibă nevoie de el, ci i-ar veni în ajutor cu munca lui, îl hotărî deodată.

Se uită drept în ochii ei:

— Jură-mi că mă vei iubi totdeauna, că n-o să-ţi fie ruşine de mine când voi avea mâinile negre.

— Cum să nu te iubesc, Jack al meu!

Drept orice răspuns, îl copleşea cu dezmierdări, ascunzându-şi sub sărutări pătimaşe tulburarea şi remuşcarea, căci. Din clipa aceea, nenorocita femeie avu remuşcări, le avu toată viaţa şi nu se mai gândi niciodată la copilul ei, fără să nu simtă ca un cuţit în inimă.

Dar el, ca şi cum ar fi priceput câtă ruşine, câtă nehotărâre, câtă spaimă ascund îmbrăţişările acelea, se smulse din ele, repezindu-se spre scară.

— Vino, mamă, să coborâm. Vreau să-i spun că primesc.

Jos, rataţii erau încă la masă. Pe toţi îi izbi înfăţişarea gravă şi holărâtă pe care-o avea Jack intrând.

— Îmi cer iertare – zise el lui d’Argenton. Am greşit adineauri că n-am primit ce-mi dădeai. Primesc acuma şi-ţi mulţumesc.

— Asta-i bine, copile – zise poetul cu solemnitate. Nu mă îndoiam că judecată o să-ţi învingă împotrivirile… Sunt fericit văzându-te că recunoşti buna mea credinţă. Mulţumeşte-i prietenului nostru Labassindre, fiindcă lui îi datoreşti norocul ăsta. El ţi-a deschis larg poarta spre viitor.

Cântăreţul întinse laba lui groasă, în care se pierdu mî- nuţa lui Jack.

— Dă mâna încoace, neiculiţă – îi spuse el, făcându-se că se poartă cu dânsul de parcă i-ar fi fost un vechi tovarăş cu care munceşti cot la cot în acelaşi atelier; şi din clipa aceea, până la plecare, nu-i mai vorbi decât în felul ăsta simplu şi aspru al muncitorilor între ei, ca un semn de tovărăşie.

În ultima săptămână, Jack cutreieră pădurea şi drumurile. Se simţea mai mult tulburat şi neliniştit decât trist; şi din când în când, gândul răspunderii ce-o va avea punea pe frumoasa lui faţă o expresie neobişnuită, cuta aceea dintre sprâncene care, la cei tineri, arată sforţarea unei voinţe. Acum era bătrânul Jack.’Se duse să-şi revadă toate colţişoarele cele mai dragi, ca un om, care face cu paşi mărunţi pelerinajul copilăriei lui.

Ah, baba Sale putea să-l amenințe în voie de departe și să-l fugărească: bătrânul Jack nu se mai temea și se simțea în putere să-i ducă legătura de vreascuri. Era însă foarte mâhnit că nu putea merge la familia Rivals, să-și ia rămas bun de la Cecilia.

— Vezi tu, Jack, dragul meu, după cearta dintre cei doi domni n-ar fi cuviincios – repeta Charlotte, de câte ori o rugă stăruitor fiul ei.

În sfârșit, în ajunul plecării, d'Argenton, plin de bucuria răutăcioasă a triumfului său, se învoi ca băiatul să-și ia rămas bun de la prietenii lui. Ajunse la ei seara.. Nimeni în antreu. Nimeni în farmacia cu obloanele trase. Numai o dungă de lumină venind din bibliotecă, adică ceea ce numeau ei bibliotecă: un pod uriaș, ticsit cu dicționare, cu atlase, cu cărți de medicină și cu volume mari cu cotor roșu din colecția Panckouke.

Doctorul era acolo și umplea cu grijă o ladă de cărți.

— A, iată-te – zise el copilului – eram sigur să n-o să pleci fără să-ți iei rămas bun. Nu voiau să te lase, ai? Sunt și eu cam vinovat. Am fost prea iute. Nevastă-mea m-a certat rău de tot... Și, fiindcă veni vorba, știi c-a plecat ieri cu mititica. Le-am trimis în Pirinei, să stea o lună la soră-mea. Era cam bolnavă mititica. Am făcut prostia să-i spun pe neașteptate că pleci, fără s-o pregătesc mai întii... Ah, copiii! ... Crezi că nu-s prea simțitori, și uite-i că se necăjesc mult mai tare decât noi.

Vorbea cu Jack de parc-ar fi fost un bărbat. Toată lu- mea-i vorbea acum ca unui bărbat; și totuși, la gândul că mica lui prietenă s-a îmbolnăvit din pricina lui și că el o să plece fără s-o mai vadă, bătrânul Jack simțea că-i vine să plângă că un copil.

Privea cărțile împrăștiate, încăperea cea mare atât de tristă, prost luminată de o lumânare așezată pe un colț de masă, lângă un grog și sticla cu rachiu; fiindcă domnul Rivals se folosea de lipsa nevesti-și ca să-și reia obiceiurile marinărești. Așa că-i străluceau ochii unchiașului și scotocea cu o ciudată însuflețire toate cărțile, suflând colbul de pe vechile muchii roșii și deșertând un colț întreg din bibliotecă în lada deschisă de la picioarele lui.

— Știi ce fac eu aici, drăguțule?

— Nu, domnule Rivals.

— Aleg cărți pentru tine, cărți vechi și bune pe care o să le iei

şi-o să le citeşti, m-auzi tu, o să le citeşti de cum vei avea o clipă liberă. Adu-ţi bine aminte, copilul meu: cărţile sunt adevăraţii prieteni. Poţi alerga la ei în marile dureri ale vieţii, eşti totdeauna sigur că-i găseşti. Eu, bunăoară, fără cărţile mele, după nenorocirea pe care am *m* avut-o, de mult n-aş mai fi pe lume. Ia priveşte lada asta, băietele! E un maldăr bun, hei? ... Nu zic c-o să le înţelegi pe toate acuma. Dar nu-i nimic, trebuie să le citeşti. Chiar cele pe care nu le vei înţelege or să-ţi lase o lumină în minte. Făgăduieşte-mi c-ai să le citeşti.

— Făgăduiesc, domnule Rivals.

— Aşa... Iada-i gata. Poţi s-o dud? Nu, e prea grea. Am să ţi-o trimit mâine. Haide, vino încoace să ne luăm rămas bun.

Şi bunul om, prinzându-i capul în mâinile lui mari, îl sărută tare de două-trei ori.

— Şi pentru mine, şi pentru Cecilia – adăugă el cu zâmbetu-i cald, şi-n timp ce închidea uşa, Jack îl auzi murmurând: Bietul copil L. Bietul copil! ...

Era ca în Vaugirard, la *Iezuiţi.* Numai că astăzi ştia de ce-l plângeau.

A doua zi, plecarea stâmi o mare frământare la „Aniniş®.

Încărcau bagajele în căruţa oprită la poartă. Labassindre, într-o ţinută neobişnuită, parc-ar fi plecat într-o expediţie prin pampas, cu jambiere lungi până sus, cu vestă de catifea verde, pălărie de fetru cu boruri mari, geantă de piele atâmată la şold, umbla de colo până colo.

Dibuindu-şi nota. Poetul era totodată grav şi încântat; grav, fiindcă simţea că-şi îndeplineşte o îndatorire umanitară, socială; încântat, fiindcă plecarea aceasta îl umplea de bucurie. Charlotte nu se mai sătura să-l sărute pe Jack şi se uită să nu-i lipsească nimic.

Nu, nu-i lipsea nimic. Era chiar prea bine îmbrăcat pentru un muncitor, prea strâns în hainele lui de la împărţirea prescurei, urmărit de fatalitatea copiilor care cresc repede şi sunt osândiţi ca în timpul adolescenţei să fie stingheriţi de veşminte prea scurte.

— O să ai mare grijă de el, domnule Labassindre?

— Ca de nota mea, doamnă.

— Jack!

— Mamă!

Urmă o ultimă îmbrăţişare. Charlotte plângea în hohote.

Copilul nu lăsa să i se vadă emoţia. Gândul că se ducea să lucreze pentru maică-sa îl întărea pe „bătrânul” Jack. Jos, în drum, se întoarse să mai vadă o dată şi să-şi întipărească în privire pădurea, casa, curtea şi chipul de femeie care-i zâmbea printre lacrimi.

— Să ne scrii des, Jack, dragul meu! Strigă mama.

Iar poetul, cu solemnitate:

— Jack, adu-ţi aminte: viaţa nu-i un roman!

Viaţa nu-i un roman; dar pentru el, ticălosul, tocmai asta era!

N-aveai decât să-l vezi în pragul căsuţei lui cu deviză, rezemat de Charlotta lui, printre trandafirii faţadei, într-o poză pretenţioasă, ca o litografie de romanţă, şi aşa de încântat că şi-a satisfăcut egoismul, încât uită de ura lui şi făcea cu mâna un semn de rămas bun părintesc şi de bi necuvântare copilului pe care-l alungase.

PARTEA A DOUA.

I

Indret

Cântăreţul se ridică în picioare cât era de lung în barca în care copilul şi el treceau Loara, ceva mai sus de Paim- boeuf, şi îmbrăţişând fluviul cu un gest teatral:

— Ian te uită, bătrâne Jack, ce frumos e!

Fără a ţine seamă de tot ce era caraghios şi sforăitor în dimineaţa aceasta de cabotin, o îndreptăţea insă minunată privelişte ce se desfăşura sub ochii lor.

Era cam pe la patru după-amiază. Un soare de iulie, un soare de argint ce se topea, aştemea pe valuri dâra lungă şi luminoasă a strălucirii lui, umplând văzduhul cu o răsfrângere mişcătoare ca o ceaţă de lumină. În care viaţa fluviului, activă şi tăcută, se ivea repede ca un miraj. PÂnze înalte, zărite în treacăt, ce păreau bălaie în ceasul acesta orbitor, parcă zburau în depărtare. Erau bărci mari, venind din Noirmoutiers, pline ochi cu o sare albă sclipind ca mii de fluturaşi de aur şi duse de marinari pitoreşti: bărbaţi cu tricornul lucrătorilor bretoni de la sare, femei cu bonete bogate ce fluturau, albe şi strălucitoare că sarea. Apoi corăbii de cabotaj ca nişte căruţe plutitoare, cu puntea ticsită de saci cu grâu şi de butoaie; remorchere târând şiruri nesfârşite de bărci, sau clte o corabie nanteză cu trei catarge sosind de la capătul lumii, întorcându-se în ţară, după o lipsă de doi ani, şi urcând fluviul încet, aproape solemn, ca şi

cum ar fi dus cu ea reculegerea tăcută a patriei regăsite şi tainica poezie a lucrurilor venite de departe. Cu toată căldura de iulie, o puternică răbufneală alerga prin frumosul decor, că vântul bătea dinspre mare, cu răcoarea şi voioşia din larg, şi te lăsa să ghiceşti, ceva mai departe, dincolo de valurile acestea îngrădite pe care liniştea apelor dulci le şi părăsea, verdele oceanului fără margini, cu talazuri cu piele şi furtuni.

— Dar Indret unde-i? … întrebă Jack.

— Uite colo! Insula ceea din faţa noastră.

În ceaţa de argint care învăluia insula, Jack vedea nedesluşit şiruri de plopi man şi coşuri înalte, de unde se înălţa un fum negru şi gros, ce se împrăştia şi mânjea cerul deasupra ei. Totodată auzea o zarvă răsunătoare, ciocane bătând fierul şi tablă, zgomote înăbuşite, unele mai limpezi răsfrânte în to* felul de sonoritatea apei, şi mai ales un sforăit neîncetat, veşnic, de parcă insula ar fi fost un vapor uriaş oprit ce mârâia, învârtindu-şi în gol roţile ancorate şi zorindu-şi mişcările, deşi sta pe loc.

Pe măsură ce barca se apropia încet, foarte încet, fiindcă fluviul era umflat şi greu de trecut, copilul desluşea clădiri lungi, cu acoperişuri joase, cu ziduri înnegrite, întinzându-se uniform în toate părţile, şi apoi. Pe marginile fluviului, cât vedeai cu ochii, cazane foarte mari, vopsite cu miniu, al cărui roşu-aprins făcea un efect fantastic. Vase de-ale statului, şalupe cu aburi rânduite la chei aşteptau să se încarce cazanele cu ajutorul unei maracale imense aşezată în apropiere şi care, de departe, semăna cu o spânzurătoare uriaşă.

La picioarele spânzurătorii, un om se uita cum se apropie barca.

— E Roudic – zise cântăreţul şi, cu basu-i cel mai adânc, scoase un *ura* grozav ce se auzi chiar şi în zgomotul acela de cazangerie.

— Tu eşti, mezinule?

— Ei, la dracu, da, eu sunt… Mai este oare vreo notă că a mea sub tichia cerului?

Barca trase la mal. Cei doi fraţi săriră unul în braţele celuilalt şi se îmbrăţişară straşnic.

Semănau amândoi. Dar Roudic era mult mai în vârstă şi-i lipsea rotunjimea cu care vocalizele şi notele de sus îi dăruiesc aşa de repede pe cântăreţi. În loc să poarte, ca fratele său, barba în furcă, era ras, cu obrazul tăbăcit, şi bereta lui de

marinar, o beretă de lină albastră, spălăcită toată, acoperea un adevărat chip de breton, pârlit de soare şi cioplit în stâncă, cu ochi foarte mici şi o privire pătrunzătoare, ascuţită de lucrările migăloase de ajustai.

— Şi ce fac ai tăi? Întrebă Labassindre… Clarissa, Zenaida, toţi?

— Bine cu toţii, slavă Domnului. Aha, iată şi noul nostru ucenic! E drăguţ de tot, piciul ăsta… numai că nu pare prea zdravăn.

— Zdravăn ca un taur, dragul meu, garantează pentru el cei mai mari doctori din Pariş.

— Atunci, cu atât mai bine, că meseria-i grea la noi. Şi acum, dacă vreţi, hai să-l vedem pe director.

Apucară pe o alee lungă, cu copaci foarte frumoşi, care curând se schimbă într-o uliţă de orăşel, mărginită cu case albe, curăţede şi toate la fel. Aici locuiesc o parte din slujbaşii uzinei, meşterii şi cei mai buni lucrători. Ceilalţi stau pe ţărmul opus, la Montagne sau la Basse-Indre.

La ceasul acesta era linişte deplină, viaţa şi mişcarea fiind îngrămădite în uzină; şi fără rufele care se uscau la ferestre, glastrele aşezate la geam, un strigăt de copil, scârţâitul vreunui leagăn ce răzbea prin câte o uşă întredeschisă, ai fi putut crede că tot cartierul e nelocuit.

— Aha, drapelul e coborât – zise cântăreţul, când ajunseră la poarta atelierelor. Multe spaime am mai tras din pricina afurisitului de drapel!

Şi-i lămuri „bătrânuluiu său Jack cum, cinci minute după sosirea lucrătorilor la muncă, drapelul coborât la intrare vestea că porţile uzinei s-au închis. Cu atât mai rău pentru întârziaţi: erau trecuţi absenţi şi, la a treia absenţă daţi *ifară.*

În timp ce dădea lămuririle acestea, fratele lui se înţelegea cu portarul şi li se îngăduia să pătrundă în mrină. Era un zgomot îngrozitor, sforăituri, fluierături, scrâşnete care se deosebeau între ele fără să mai slăbească, îşi răspundeau dintr-o sumedenie de hale mari, cu acoperişuri triunghiulare, depărtate una de alta, pe un teren povârnit, brăzdat de nenumărate şine.

Un oraş de fier.

Paşii răsunau pe plăci de metal înfundate în pământ. Umblai printre mormane de fier brut, de fontă, de drugi de aramă, între şiruri de tunuri date la rebut, aduse acolo la retopit, ruginite pe

dinafară, cu desăvârşire negre pe dinăuntru şi parcă fumegând încă, vechi stăpâni ai focului care aveau să piară prin foc.

Roudic arăta în treacăt diferitele secţii ale uzinei. „Iată hala de montaj... atelierele strungurilor mari, strungurilor mici... cazangeria, fierăriile, turnătoria...” Trebuia să strige, până într-atâta de asurzitor era zgomotul.

Jack, năucit, se uita cu mirare – uşile atelierelor fiind mai toate deschise din pricina căldurii – la forfota de braţe ridicate, de caipete înnegrite, de maşini în mişcare, Într-un întuneric de peşteră, adânc şi tainic, pe care o licărire roşie îl lumină în răstimpuri.

Răbufneli de căldură, miros de cărbune, de lut ars, de fier ce arde veneau de acolo împreună cu o pulbere neagră, foarte măruntă, Înţepătoare, fierbinte, păstrând la soare o sempire metalică, acea strălucire a cărbunelui care ar putea ajunge diamant. Dar ceea ce caracteriza munca această măreaţă, vie, grăbită, gâfâitoare era o veşnică zguduire a pământului şi^a aerului, o neîncetată trepidaţie, ceva ca sforţarea unei fiare uriaşe închisă sub uzina ale cărei coşuri căscate împroşcau de jur împrejur răsuflarea fierbinte şi vaietele dihaniei. De teamă să nu pară prea neştiutor, Jack nu îndrăznea să întrebe de unde venea zgomotul ăsta care, încă de departe, îl uimise.

Deodată se pomeniră în faţa unui vechi castel de pe vremea ligii, mohorât, cu turnuri mari ale căror cărămizi înnegrite de fumul uzinei îşi pierduseră luciul de altădată.

— Iată-ne la direcţie – zise Roudic. Şi întorcându-se către fratele lui: Vii şi tu?

— Te cred. Nu-mi pare rău să-l mai văd pe.. Maimuţoi* şi să-i arăt că, în ciuda prezicerilor lui, am ajuns şi eu ceva.

Îşi dădea ifose în vesta lui de catifea, mândru de cizme- le-i galbene şi de geanta de la şold. Roudic nu-i făcu niciun fel de observaţie, dar părea stingherit.

Trecură pe sub bolta joasă şi pătrunseră în vechea clădire – o sumedenie de mici încăperi neregulate, întunecoase, unde slujbaşi comerciali scriau fără să ridice capul. În sala din fund, un bărbat cu înfăţişare aspră şi rece şedea la un birou, la lumina unei ferestre înalte-

— A, dumneata eşti, moş Roudic!

— Da, domnule director, vin să v-aduc ucenicul cel nou şi să vă mulţumesc pentru...

— Vasăzică iată şi eopilul-minune. Bună ziua, băiete! Pare-se că avem o adevărată chemare pentru mecanică. Foarte bine! Apoi, după ce se uită mai cu luare-aminte la copil: Ia ascultă, Roudic, n-arată preş voinic băieţaşul ăsta. Nu cumva-i bolnav?

— Nu, domnule director. Mi se spune, dimpotrivă, cft are o putere uimitoare.

— Uimitoare – repetă Labassindre, înaintând; şi-n faţa privirii mirate a directorului, crezu că trebuie să-i amintească cine e şi cum a părăsit uzina de şase ani, ca să intre la teatrul din Nan ies şi, de acolo, la Opera din Pariş.

— O, mi-aduc foarte bine aminte de dumneata – zise directorul cu glas nepăsător; şi îndată se sculă ca pentru a curma convorbirea. Ia-ţi ucenicul, moş Roudic, şi caută să scoţi din el un bun lucrător. Cu dumneata, n-am nicio grijă.

Cântăreţul, jignit că n-a făcut impresie, ieşi foarte plouat. Roudic mai rămase în birou şi schimbă câteva vorbe în şoaptă cu şeful său. Apoi, amândoi bărbaţii şi copilul coborâră, cu impresii felurite. Jack se gândea la cuvintele „nu-i destul de voinicu pe care i le spuneau toţi de când *sosise.* Labassindre îşi mistuia umilirea; şeful de atelier părea şi el îngrijat.

Când ajunseră afară:

— Ţi-a spus ceva supărător? ... întrebă Labassindre pe fratele său. Parcă-i şi mai câinos decât pe vremea mea.

Roudic clătină din cap cu tristeţe:

— Da', de unde. Mi-a vorbit de Charlot, băiatul bietei noastre surori, care ne face mari necazuri.

— Nantezul vă face necazuri? Se miră cântăreţul. Da' ce-i cu el?

— Păi de când i-a murit mama, a ajuns un chefliu fără pereche: joacă cărţi, bea, are datorii. Cu toate acestea, câştigă bine la atelierul de desen. La Indret, nu-i alt desenator ca el. Dar ce vrei? Toacă tot la cărţi. Pesemne că-i peste puterile lui; că doar toţi cei de aici l-am dăscălit, directorul, eu, nevastă-mea, degeaba însă. Plânge, li pare rău, făgăduieşte să nu mai facă, apoi, cum îşi ia salariul, ţuşti! O şterge la Nantes şi se duce să joace. Ba de multe ori am şi plătit pentru el. Dar acuma nu mai pot. Am şi eu casa mea, înţelegi; şi pe urmă, Zenaida a crescut, trebuie s-o căpătuiesc. Biata fată! Când mă gândesc că-mi trecuse prin «minte s-o mărit cu vărul ei. Fericită ar mai fi astăzi! De altminteri, ea nu l-a vrut, cu toate că-i băiat tare

frumos şi fermecător cum nu se mai poate! Ehei, femeile au mai mult bun simţ decât noi... în sfârşit, asta-i. În clipa de faţă, încercăm să-l facem să plece ca să-l scoatem dintre derbedeii cu care s-a înhăitat. Tocmai îmi spunea directorul că i-a găsit un loc la Guerigny, în

Nievre. Dar nu ştiu dacă vlăjganul o vrea să plece. Se vede că are vreo legătură pe aici şi asta-l ţine. Ştii ce, mezinule? Ia vorbeşte-i tu diseară. Poate că te-o asculta.

— Las pe mine, fii fără grijă – zise Labassindre, făcând pe grozavul.

Şi tot vorbind, coborau drumurile pietruite ale uzinei, ’ ticsite, la ceasul acela când ziua de lucru se isprăvise, de o mulţime de oameni de toate înălţimile, de toate meseriile, împestriţată cu bluze, cu veste, printre care redingotele desenatorilor se amestecau cu tunici de supraveghetori.

Jack era uimit de gravitatea cu care se desfăşura plecarea de la muncă. Asemuia tabloul acesta cu strigătele şi îmbulzeala de pe trotuare, care însufleţesc la Pariş ieşirile din ateliere, tot atât de zgomotoase că ieşirea copiilor de la şcoală. Aici simţeai regula şi disciplină, ca pe bordul unei nave a statului.

Un abur cald plutea deasupra întregului norod, un abur pe care vântul mării nu-l împrăştiase încă, şi plana ca un nor greoi în nemişcarea frumoasei seri de iulie. Halele tăcute îşi răspândeau mirosul de cuptoare. Aburul şuiera în pâriaşe, sudoarea curgea pe toate frunţile, şi gâfâitul pe care Jack îl auzise adineauri conteni, ca să facă loc răsuflării regăsite de aceste două mii de piepturi de oameni sleiţi de toată truda zilei.

Trecând prin mulţime, Labassindre fu repede recunoscut.

— Ehei, mezinule! Ce mai faci?

Îl înconjurau, îi strângeau mâna cu putere, zicându-şi unii altora:

— Uite, fratele lui Roudic, cel care câştigă o sută de mii de franci pe an, numai cântmd.

Toţi voiau să-l vadă, că ajunsese de pomină în uzină! Presupusa avere a fostului fierar, şi de la plecarea lui, * mulţi tineri lucrători îşi pipăiseră fundul gâtlejului, să vadă dacă nota, faimoasa notă cu milioane, n-o fi cumva acolo.

În mijlocul acestui alai de admiratori, pe care costumul său teatral îi înflăcăra şi mai mult, cântăreţul mergea cu capul sus, vorbind tare, râzând zgomotos, aruncând câte un „Bună ziua,

nea cutare! Bună ziua, mătuşă cutare! “spre căsuţele înveselite de chipuri de femei, spre crâşmele şi spre localurile care năpădeau partea aceasta din Indret, unde se mai aşezau şi tot felul de negustori de iarmaroc, ’ aşternându-şi marfa afară în aer liber: bluze, pantofi, pălării, fulare, marfă proastă de ambulant pe cane o găseşti lângă tabere, cazărmi şi fabrici.

Trecând printre tarabele lor, Jack zări o faţă cunoscută, un zâmbet care dă la o parte grupurile, ca s-ajungă până la el; dar n-a fost decât o fulgerare, o nălucire purtată iute de valul mişcător al gloatei ce se scurgea în marea cetate muncitorească, se împrăştia până pe celălalt mal al fluviului, în bărci lungi, încărcate, zorite şi numeroase, ca pentru trecerea unei armate.

Seara se lăsa pe ffământarea aceasta de muşuroaie de furnici risipite. Soarele scăpata. Vântul se răcorea, legănând plopii ca pe nişte ramuri de palmier; şi era măreaţă priveliştea insulei muncitoreşti, care trecea şi ea la odihnă, înapoiată naturii pentru o noapte. Pe raăsură ce fumul se împrăştia, spaţii largi de verdeaţă se iveau între bale. Fie auzeau valurile bătând coastele şi rândunelele care atingeau în treacăt apa ţipând scurt şi rotindu-se valvârtej în jurul cazanelor mari, aliniate pe chei.

Casa familiei Roudic era cea dinţii dintr-un şir lung de clădiri noi orânduite ca o cazarmă, pe o uliţă largă din spatele castelului. O femeie foarte tanări, în picioare în pragul uşii ridicat cu câteva trepte, asculta, cu capul în piept, un vlăjgan rezemat de zid care-i vorbea cu multă însufleţire. Jack crezu întâi că-i fata lui Roudic, dar îl auzi pe bătrânul maistru spunând cântăreţului:

— Ia te uită la nevastă-mea cum îşi dojeneşte nepotul.

Copilul îşi aminti că Labassindre îi spusese pe drum că fratele lui s-a recăsătorit de vreo câţiva ani. Femeia era ttnără, frumuşică, înalta şi mlădioasă, cu o înfăţişare blândă şi un nu ştiu ce molatic şi lăsat în voie, atitudinea plecată a unor femei sub povara părului prea greu. Spre deosebire de portul breton, ea «a cu capul gol, iar fusta de stofă uşoară şi şorţuleţu-i negru o făceau să semene cu nevasta unui funcţionar, şi nu cu o ţărancă sau cu o muncitoare.

— Hei… aşa că-i drăguţă? Zicea Roudic, care se oprise la câţiva paşi cu fratele lui şi-l înghiontea, mândru nevoie mare.

— Bravo ţie, dragul meu / S-a făcut 4 mai frumoasă de când s-

a măritat.

Ceilalţi doi vorbeau mai departe, atât de prinşi de tot ce-şi spuneau, că nu vedeau nimic, nu auzeau nimic.

Atunci cântăreţul, scoţându-^i pălăria mare cu o mişcare rotită, intonă în mijlocul străzii, cu voce răsunătoare:

Salut, lăcaş divin şi paşnic,

Unde se-ascunde…

— Uite, **unchi**u-meu! Exclamă întorcându-se cel că- ruia-i ziceau NantezuL

Urmară câteva clipe de bucurie ţi de îmbrăţişări. Q prezentară pe noul ucenic; Nantezul îl măsură cu dispreţ din cap până-n picioare, dar doamna Roudic îi spuse cu blândeţe:

— Nădăjduiesc să-ţi placă la noi, băietele!

Apoi intrară.

Bl spatele casei înguste, masa era pusă într-o grădiniţă uscată, dogorită, plină de legume agăţătoare şi de flori scuturate. Alte grădini la fel, despărţite între ele numai prin zăbrele, se întindeau de-a lungul unui mic braţ al Loarei, ce parcă era Bievre din colţul acela, cu ţărmul plin de rufe întinse, de plase puse la uscat, de cânepă la topit şi târând cu ea gunoaiele tuturor gospodăriilor de muncitori.

— Dar Zenaida? Întrebă Labassindre, când să se aşeze la masă, sub bolta de verdeaţă.

— Să mâne&m ciorba, până una alta – zise Roudic – o să vină îndată. Lucrează cu ziua la castel. Ei, halal de ea, acuma-i o croitoreasă fără pereche.

— Lucrează la „Maimuţoiul”? Strigă Labassindre, că- ruia-i sta pe inimă primirea de adineauri. Eh, da’ bine trebuie **sk>** mai ducă! Un om **aşa** de fudul, aşa de semeţ.

Şi începu să-l vorbească de rău pe director, sprijinit de Nantez, care avea şi el de ce să-i poarte sâmbetele.

— Vă înşelaţi. Dimpotrivă, e un om foarte bun – zicea moş Roudic, apărându-şi şeful la care ţinea. Cam asperu, cât priveşte disciplina. Dar aşa trebuie când ai în subordine două mii de lucrători. Altminteri, n-ai scoate-o la capăt. Nu-i aşa, Clarissa?

Şi se întorcea în fiece clipă spre nevastă-sa, căci avea de-a face cu doi buni vorbitori, iar el însuşi nu era prea meşter la vorbă. Dar Clarissa îşi vedea de masă, şi simţeai în ea nepăsarea unei fiinţe cu gândul aiurea, cu mişcări încete şi privirea pierdută, fiindcă-i lipsea voinţa, copleşiţi de o luptă

lăuntrică.

Noroc însă că Roudic primi întăriri, şi întăriri de nădejde. Intrase Zenaida, o bondoacă durdulie, care sos îmbujorată şi gifâind, să se arunce în toiul luptei. Zenaidi nu era frumoasă. Greoaie, mică, cu trup urât, semăna a tatăl ei. Boneta albă din Guerande, ca o diademă groasă, fusta prea scurtă susţinută pe şolduri de un colac şi şalul prins foarte jos pe umeri îi sporeau înfăţişarea spătoasă şi îndesată. La drept vorbind, parcă era un dulap. Dar în sprâncenele stufoase ale acestei fete de ispravă, în forrru pătrată a bărbiei se vădea tot atâta energie, putere şi voinţă, câtă moliciune şi delăsare trădau faţa mame vitrege.

Fără să-şi mai dezlege perechea de foarfece mari atârnate la brâu ca o sabie, cu şorţul încă acoperit de bolduri şi ace cu aţa în ele care alcătuiau o platoşă pe pieptul ei curajos, se aşează lângă Jack şi numaidecât intră în luptă. Elocvenţa cântăreţului şi a desenatorului n-o speria pe ea. Ce avea de spus, spunea cu glas de femeie simplă, pe şleau, fără înconjur; dar când vorbea cu vărul ei, privirea şi vocea i se aprindeau de mânie.

Nantezul se arăta că nu bagă de seamă, făcea haz de necaz şi-i răspundea cu ghiduşii care n-o înveseleau.

— Şi eu voiam să-i însor! Zicea mai în şagă, mai înadins moş Roudic, ascultându-i cum se ceartă.

— N-am spus eu nu – răspunse Nantezul, râzând şi privindu-şi vara.

— Eu am spus – întări bretona. Încruntându-şi grozavele sprâncene, fără să-şi plece ochii. Şi bine am făcut! După cum. Văd că merg lucrurile, desigur c-aş fi acum în fundul apei, de amărăciune că te-am luat de bărbat, prea frumosule verişor!

I-o trânti cu un asemenea glas, încât frumosul verişor rămase o clipă descumpănit.

Clarissa era şi ea foarte tulburată, şi privirea ei îne- cată-n lacrimi o căuta pe a Zenaidei, ca pentru o caldă rugăminte.

— Ascultă, Charlot – zise Roudic. Ca să schimbe vorba

— Am să-ţi dau dovadă că directorul e un om de treabă. Ţi-a găsit un loc minunat la uzină din Guerigny şi m-a însărcinat să ţi-o spun.

Urmă o tăcere scurtă; Nantezul nu se grăbea să-i răspundă. Roudic stărui:

— Bagă bine de seamă, băiete, c-o să ai acolo condiţii mult mai bune decât aici… şi că… şi că…

Se uita la fratele său, la nevasta şi la fiica lui, să-şi găsească sfârşitul frazei.

— Şi că-i mai bine să pleci decât să fii dat afară, nu-i aşa, unchiule? Făcu Nantezul, brutal. Ei bine, eu vreau să mă dea afară, dacă s-au săturat cum îmi fac slujba, şi să nu se poarte cu mine de parc-aş fi un cioflingar de care te descotoroseşti găsindu-i alt serviciu.

— Ei, drace! Are dreptate – făcu Labassindre, bătând cu pumnul în masă.

Se iscă o discuţie. Roudic îl mai luă în răspăr de vreo câteva ori, dar Nantezul nu se lăsa. Zenaida, fără să scoată o vorbă, n-o slăbea din ochi pe maică-sa vitregă, care se scula mereu de la masă, cu toate că nu mai era nimic de adus.

— Dar dumneata, mamă – zise ea până la urmă – nu eşti de părere că Charlot ar trebui să plece acolo?

— Ba da, ba da – răspunse repede doamna Roudic. Cred că bine ar face să primească.

Nantezul se ridică foarte tulburat, foarte posomorât.

— Bine – făcu el. Fiindcă toţi de aici vor fi bucuroşi să mă vadă plecat, ştiu ce am de făcut. Peste o săptămână o şterg. Şi acum să nu mai vorbim de asta.

Se înnopta, aduseră o lumină, ca şi vecinii din grădinile de alături şi auzeai de jur împrejur râsete, zgomotul farfuriilor în frunziş, trivialitatea în aer liber a crâşmelor de la margânea oraşului.

Pe când toţi erau stingheriţi, Labassindre luase cuvân- tul, adunându-şi din memorie toată drojdia vechilor teorii de la gimnaziu despre drepturile muncitorului, despre viitorul poporului şi tirania capitalului. Făcea mare efect, şi tovarăşii de lucru, veniţi să-şi petreacă seara cu cântăreţul, se minunau de-darul lui de a vorbi, pe care nu-l mai stânjenea dialectul uitat, şi cuvintele-i curgeau limpezi tocmai prin banalitatea lor.

Tovarăşii în haine de lucru, negri şi obosiţi, pe care Roudic îi poftea să se aşeze pe măsură ce intrau, şedeau la largul lor în jurul mesei, îşi turnau vin şi-l dădeau de duşcă dintr-o dată, suflând zgomotos şi ştergându-se cu dosul mânecii, cu paharul într-o mină şi cu luleaua în cealaltă.

În seara aceea, Roudic îl prezentă şefului de atelier de la hala fierăriei, un anume Lebescam, sub ordinele căruia avea să înceapă a lucra copilul. Acest Lebescam, un ciclop păros, cu

barbă până şi-n ochi, strâmbă din nas văzându-l pe viitorul ucenic îmbrăcat ca un cuconaş, cu încheieturile braţelor aşa de subţiri şi cu mâini aşa de albe. Într-adevăr, cei treisprezece ani ai lui Jack păstrau o înfăţişare cam femeiască. Părul său bălai, deşi tuns, avea cute frumoase, întorsătura aceea dezmierdătoare pe care o dau degetele mamei. Lebescam găsi mai ales că pare foarte plăpând, foarte slăbuţ.

— Da' de unde, aşa-l arată numai oboseala drumului şi hainele astea de cuconaş – zise bunul Roudic; şi întordmdu-se către nevastă-sa: Clarissa, ia să cauţi nişte pantaloni şi o bluză pentru ucenicul nostru... Şi ştii ce, nevastă? Bine ar fi să-l duci chiar acum sus, în odaia lui. Pică de somn copilul ăsta, şi mâine trebuie să fie în picioare la cinci. Auzi, piciule, când o bate cinci, vin să te chem.

— Da, domnule Roudic.

Dar Înainte să urce, Jack mai fu nevoit să îndure şi cuvântul de rămas bun al lui Labassindre, care vru să bea un pahar anume în cinstea lui.

— În sănătatea ta, bătrâne Jack, în sănătatea muncitorului! Eu vă spun, copii, că-n ziua când veţi vrea, o să fiţi stăpânii lumii.

— Ehei, stăpânii lumii, asta-i treabă grea – zise Roudic, zâmbind. Dacă măcar am fi siguri c-avem la bătrâneţe o căsuţă şi câteva pogoane ferite de mare, n-am mai cere altceva.

Pe când vorbeau, Jack însoţit de cele două femei, intră În casă. Nu era mare şi se compunea din catul de jos, împărţit în două încăperi, dintre care una se numea „sala “, înfrumuseţată cu un jilţ şi cu câteva sjoici mari pe cămin. Sus, aceeaşi împărţeală. Pereţi fără tapete, văruiţi adesea, paturi mari cu polog şi perdele de stambă veche, trandafirii şi albastru-deschis, cu desene de crengi, împodobite cu ciucuri ca nişte bulgăraşi. În odaia Zenaidei, patul era un fel de dulap în zid, după vechiul obicei breton. Alt dulap de stejar sculptat şi cu ferecături de fier, poze cu sfinţi agăţate pretutindeni cu mătănii de tot soiul, de fildeş, de scoici şi de boabe, alcătuiau mobila. Într-un colţ, un paravan cu flori mari ascundea scara ce urca la mansarda ucenicului – un mic etaj ambulant şi tremurător.

— Uite unde mă culc eu – zise Zenaida. Dumneata, băiete, eşti colo sus, drept deasupra capului meu. Dar să nu-ţi pese, poţi să umbli, poţi să joci, că dorm dusă.

Li aprinseră un felinar mare, apoi Jack le dădu bună seara şi

se căţără la el, adevărată cămăruţă în pod, unde soarele bătea aşa de tare, încât, chiar la ceasul ăsta de noapte, pereţii mai păstrau căldura înăbuşitoare strânsă peste zi. O ferestruică oblică, foarte îngustă, stârnindu-ţi mereu dorul de aer, se deschidea chiar în acoperiş. Desigur, dormitorul gimnaziului Moronval îl pregătise pe „bătrânul “Jack pentru ciudate locuinţe, dar măcar acolo erau mai mulţi ca să îndure toate necazurile. Aici nu-l avea nici pe Madu – bietul Madu! — N-avea pe nimeni. Era cu adevărat singurătatea mansardei care nu se deschidea decât spre cer, pierdută în albastru ca o mică barcă în largul mării.

Copilul se uita la tavanul aplecat, de care se şi lovise cu fruntea, la o poză colorată prinsă în perete cu patru bolduri; se mai uita şi la costumul întins pe pat, pregătit pentru ucenicia de a doua zi: pantalonii largi de pânză albastră numiţi „salopetău şi bluza cusută pe umeri cu împunsături mari care să ţină la toate opintelile braţelor în mişcare. Şedeau turtite pe pătură, făcând cute ostenite, ca şi cum cineva rupt de oboseală s-ar fi trântit acolo, lăsându-şi la voia întâmplării membrele trudite.

Jack se gândea: „Iată-mă! Asta-s eu “, şi-n timp ce se privea astfel cu tristeţe, din grădină urca spre el zgomotul nedesluşit al palavrelor de după băutură, amestecat cu o discuţie foarte aprinsă,. Iscată în odaia de jos între Zenaida şi maică-sa vitregă.

Nu desluşea prea bine glasul fetei, înăbuşit şi gros ca al unui bărbat. Doamna Roudic, dimpotrivă, avea o voce subţire, curgătoare pe care în clipa aceea lacrimile o făceau şi mai limpede.

— Eh/da, să plece, Dumnezeule, să plece! Zicea ea cu mai muhă patimă decât ai fi bănuit după purtarea-i obişnuită.

Atunci, glasul Zenaidei, foarte aspru şi foarte hotărât, ’ parcă se mai îmblânzi. Apoi cele două femei se sărutară.

Sub bolta de viţă, Labassindre cânta una din vechile romanţe de inimă albastră care plac aşa de mult muncitorilor:

Spre ţărmurile Franţei,
Să plutim domol...

Toţi reluau în cor, cu glas tărăg&nat:

Da, da,
Să plutim ctntind.
Pentru, noi,
Vântu-i atât de blând

Jack se simţea într-o lume nouă, în care, pentru a izbuti, totul avea să-i lipsească pe vecie. Se temşa, ghicind între oamenii aceia şi el depărtări, punţi sfărâmate, prăpăstii cu neputinţă de trecut. Numai gândul la maică-sa îl susţinea şi-l liniştea.

Maică-sa!

Se gândea la ea, privind cerul plin de stele, aceste mii <Te împunsături de aur pe pătratul albastru al geamului. Deodată, cum stă acolo de mult, în căsuţa cuprinsă, în sfârşit, de somn şi de tăcere, se înălţă până la el un lung oftat, tremurând încă de zguduirea lacrimilor, şi-i spuse că doamna Roudic plângea şi ea la fereastra ei şi că altă durere decât a lui mai veghea în noaptea această frumoasă.

II

Menghină

În mijlocul fierăriei, un fel de hală imensă, impunătoare ca un templu unde lumina cade de sus în fâşii limpezi şi galbene, unde umbra din colţuri scânteiază deodată cu luciri învăpăiate, o uriaşă bucată de fier înfiptă în pământ se deschide ca o falcă mereu lacomă, mereu în mişcare ca s-apuce şi să strângă metalul roşu, căruia i se dă formă cu ciocanul sub o ploaie de scântei. E menghină.

’ Educaţia unui ucenic începe întâi la menghină Acolo; învârtind greoiul şurub, ceea ce însă cere mai multă putere decât au braţele de copil, ucenicul învaţă a cunoaşte sculele din atelier, mânuirea fierului şi prelucrarea lui.

Micul Jack e la menghină! De-aş căuta zece ani alt cuvânt, n-aş găsi niciunul care să redea mai bine impresia de groază, de înăbuşire, de spaimă nebună pe care i-o pricinuieşte tot ce-l înconjoară.

Mai întâi zgomotul, un zgomot cumplit, asurzitor, trei sute de ciocane căzând în acelaşi timp pe nicovală, şuieratul curelelor, desfăşurarea macaralelor şi toată zarva unei mulţimi la muncă, trei sute de piepturi goale care gâfâie şi se îndeamnă, scot răcnete ce nu mai au nimic omenesc, într-o beţie de putere, unde muşchii parcă trosnesc şi răsuflarea ţi se taie. Apoi sunt vagoane încărcate cu metal înroşit care trec prin hală, uruind pe şine, mişcarea ventilatoarelor ce se rotesc în jurul cuptoarelor de topit, suflând foc peste foc şi hrănind flacăra cu căldură omenească. Totul scrâşneşte, bubuie, răsună, urlă, latră. Te-ai crede în templul crâncen al vreunui idol nesăţios şi sălbatic. Pe

ziduri sunt agăţate şiruri de unelte cu forma instrumentelor de tortură, cârlige, colţi, cleşti, pense. Lanţuri grele atâmă din tavan. Toate acestea-s tari, puternice, foarte mari, grosolane; şi tocmai în capătul atelierului, pierdut într-o adineime întunecoasă şi aproape călugărească, un ciocan uriaş, punând în mişcare o greutate de treizeci de mii de kilograme, lunecă încet între două braţe de fontă, înconjurat de respectul şi de admiraţia atelierului, ca un Baal lucios şi negru din templul zeilor puterii. Când idolul vorbeşte, se iscă un zgomot înăbuşit, adânc ce zguduie zidurile, tavanul, pământul şi ridică val- vârtej praful de zgură.

Jack a încremenit. Stă mut la munca lui, printre oamenii care umblă în jurul menghinei, pe jumătate goi, ’ purtând drugi de fier cu vârful înroşit, asudaţi, păroşi, în- covoindu-se, sucindu-se, luând şi ei, în căldura cumplită unde se zbat, mlădieri de foc ce topeşte, răzvrătiri de metal pe care flacăra îl moaie. A, dacă, străbătând spaţiul, ochii nebunei de Charlotte ar putea să-şi vadă copilul, pe Jack al ei, în mijlocul acelui furnicar de oameni,

1 Astăzi, ucenicii din Indret trăiesc despărţiţi de lucrători. Işt au atelierele, sculele, muncile, toate pe măsura puterii lor. Indret a devenit o şcoală model de ucenici, (n. A.).

Slab, galben; leoarcă de sudoare, cu ooâaecue suflecate pe braţele-i subţirele, cu bluză şi cămaşa întredeschise pe pkptu-i plăpând şi prea alb, cu ochii roşii*, cu gâtlejul an de praful înţepător din aer, ce milă ar cuprinde-o ş* ***ce*** mai retnuşgfiri (

Cum la atelier fiecare trebuie să-şi aibă poreclă, L-au zis „Aztecul4, din pricina slăbiciunii lui, şi frumosul bar lăior de odinioară e pe cale să-şi merite poreda, 5-ajungi copilul fabricilor, a biată mică fiinţă lifsită de aer, istovită, înăbuşită, a cărei faţă îmbătrâneşte pe măsură ce se împuţinează la trup.

— Măi Aztecule, repede, băiete! Strânge şurubul. Dă-i. Zdravăn! Da’ strânge-l odată, mă-ă, ce dracu!

E glasul lui Leibescam, dulăul» care vocbeşte în toiul furtunii de zgomote dezlănţuite. Uriaşul negru, căruia Reudie i-a încredinţat prima educaţie *a* iwnfciihiij se: opreşte uneori să-i dea un sfat, să-l înveţe cum să ţină eioeaaul. Meşterul e grosolan, copilul neiaderainatirf» Meşterul îi dispreţuieşte slăbiciunea, copilul se terne de puterea lui. Face tot ce i se spune să facă, strânge şurubul cât poate mai tare. Dar mâinile-i sunt pline de băşici şi de z^rietuii, de-l apucă frigurile, nu alta,

şi-i vine să plângă. Uneori nu-şi mal dă seama pe ce lume-L I se pare că face şi el parte din sculele acelea complicate, că-i o unealtă printre celelalte unelte, ceva ca un mic scripete fără eonştiinţăy fără voinţă, învârtindu-se, şuieiind împreună cu tot angrenajul, pus în mişcare de o putere tainică, nevăzută, pe care o cunoaşte acum, o admiră şi-l înspăi- manta: aburul!

Aburul amestecă laolaltă în tavanul halei toate curelele de piele care se suie, coboară, se încrucişează, legate de scripeţi., de ciocane şi de foaie. Aburul mişcă barosul şi uriaşele raboteze, sub care fierul cel mai tare se preface în aşchii subţiri ca nişte fire, răsucite şi cârlionţate ca părul. El învăpăiază colţuri din. Fierărie cu o pală de foc ce împarte munca şi puterea în toate părţile atelierului. Zgomotul lui înăbuşit, trepidaţia-i regulată a tulburat atâta copilul la sosire, iar acum i se pare că nu mai trăieşte decât prin abur, care a pus stăpânire pe răsuflarea lui şi-a făcut din el un lucru tot atât de supus ca toate maşinile pe care le mişcă.

Îngrozitoare viaţă, mai ales după cei doi ani de libertate la aer curat pe care-i petrecuse la „Aniniş”.

R

Dimineaţa, la cinci, meş Roudic îl strigă: „Hei, pi- ciule 1 “Glasul răsuna în toată casa făcută din scânduri. Îmbucau ceva în grabă. Pe marginea mesei, trăgeau o duşcă de vin, servit de frumoasa Clarissa, cu boneta de noapte încă pe cap. Apoi la drum spre uzină, unde sună un clopot melancolic, neobosit, preltmgindu-şi dangătul: „Dang… dang… dang… “de parcă ar fi trebuit să deştepte nu numai insula Indret, ci şi toate ţărmurile de primprejur, apa, cerul şi portul Pairrfboeuf, şi pe cel din Saint-Nazaire. Începea atunci un tropot nedesluşit, o îmbulzeală pe străzi, prin curţi şi la porţiile atelierelor. Apoi, după scurgerea celor zece minute reglementare, drapelul coborft vestea că uzina s-a închis pentru întârziaţi. La prima lipsă, ţi se oprea din leafă; la a doua, era suspendat; la a treia, dat afară definitiv.

Regulamentul lui d’Argenton, atât de înăbuşitor, atât de crâncen, era floare la ureche pe lângă acesta.

Jack se temea grozav să nu „scape drapelul” şi de cete mai multe ori sta în faţa porţii cu mult înaintea celui dinţii clopot. Totuşi, într-o zi, două-trei luni după intrarea lui la uzină, răutatea celorlalţi ucenici fu cât pe ce să-l împiedice de a sosi la timp. În dimineaţa aceea, vântul care bătea dinspre mare, cu suflarea-i

de voioasă vijelie ca totdeauna când venea din larg, în timp ee Jack; tocmai intră în atelier, îi smulse şapca din cap.

— Prinde-o! Prinde-o! Strigă băiatul, alergând după ea de-a lungul uliţei povâmite.

Dar în loc s-o oprească, un ucenic care trecea pe acolo *o* şi azvârlise cu piciorul mult mai departe. Altul făcu la fel, apoi încă unui. Ajunsese un joc plin de haz pentru toţi, afară de Jack, care alerga din răsputeri, sifb ploaia de „sâc-sâc... u şi de râsete, abia stăpânindu-se să nu plângă. În răstimp, clopotul uzinei suna cele din urmă bătăi. Băiatul fu nevoit să se lase păgubaş de urmărire şi să se întoarcă repede înapoi.

Era deznădăjduit. 'Costă scump o şapcă! Trebuia să-i scrie maică-şi, să ceară bani. Şi dacă vede d'Argenton scrisoarea?! Dar mai ales 3 mâhfiea răceala care-l înconjura şi se trăda În cele nud mici lucruri. Sunt fiinţe care au neveie de dragoste pentru a trăi, ca unele plante de căldură. Jack era dintre fiinţele aeelea. În fugă lui, se întreba eu adevărată durere: „De ce? Oare ce le-am făcut? «

Pe când sosea gâfâind la poarta încă deschisă, auzi în urma lui un pas greoi, o răsuflare de animal; aproape îndată o mină mare i se lăsă pe umăr. Lntorcând capul zări un fel de monstru roşcat ce-i zâmbea cu un zâmbet plin de mici zbârcituri şi-i aducea şapca, pe care i-o ridicase Pentru a doua oară de la sosirea lui la Indret, Jack în- tâlnea zâmbetul ăsta bun, chipul ăsta cunoscut. Unde le văzuse întâi? Aha, cum să nu, pe drumul spre Corbeil, vânzătorul ambulant fugind de furtună, cu un maldăr de pălării în spate... Dar în clipa aceea n-aveau când să reînnoiască cunoştinţa. Supraveghetorul striga, coborând drapelul:

Aztecule... Dă-i zor!

Abia putu să-şi ia şapca şi să-i mulţumească Iul Beli- zarie, care coborî uliţa şchiopătând uşor.

În ziua aceea, la menghină, Jack se simţi mai puţin trist, mai puţin singur. Vede^ mereu frumosul drum spre Corbeil, desfăşurându-se în mijlocul fierăriei, cu parcurile şi cu pajiştile lui, trăsurica doctorului întorcându-se seara de-a lungul pădurii; iar răcoarea şesurilor visate şi râul zărit în treacăt, acolo, în iadul acela, îi dădeau fiori de friguri, fiori reci urmaţi de o căldură arzătoare. Când ieşi, îl căută pe Belizarie pretutindeni prin Indret; dar ambulantul nu mai era acolo. A doua zi, a treia zi

– nimic. Puţin câte puţin, un ta arătare care-i amintea atâtea lucruri frumoase îi pieri din minte, încet, anevoie şi po- ticnindu-se, aşa cum mergea pe drumuri. Apoi băiatul rămase iar în singurătatea lui.

La atelier nu-l iubeau. Orice adunare de oameni are nevoie de un cal de bătaie, de o fiinţă asupra căreia să se reverse batjocurile şi nerăbdarea nervoasă a oboselii. Jack avea rolul acesta în hala fierăriei. Ceilalţi ucenici, fnai toţi născuţi la Indret, fii sau fraţi de muncitori, fiind *mai ocrotiţi, erau şi mai cruţaţi. Pe el, nu-l apăra nimeni.

Dulăul, găsindu-l negreşit piea slăbuţ, nu mai avea grijă de el. Şi, mă rog, ce căuta la Indret parizianul ăsta „subţire" care nu vorbea, ca toată lumea şi spunea tovarăşilor: „Da, domnule... mulţumesc, domnule". Atâta ce-l mai lăudaseră pentru priceperea lui la mecanică! Şi când colo, Aztecul habar n-avea de nimic. Nu ştia nici măcar să potrivească un nit.

Jack n-avea un pic de linişte şi de destindere decât duminica. Atunci scotea din lada lui una din cărţile doct torului Rivals şi se ducea s-o citească pe malul Loarei.' Tocmai la capătul insulei, e un turn vechi, pe jumătate năruit, căruia i se zice tumul Sfântului Hermeland şi parc-ar fi o ascunzătoare de străjer din vremea năvălirilor normande. Acolo, la poalele turnului, în scobitura vreunei stânci se ghemuia ucenicul, cu cartea deschisă pe genunchi, cu zgomotul, cu vraja şi întinsul apelor înaintea lui. Duminica îşi sună toate clopotele în văzduh; cântând popasul şi odihnă. Vapoarele treceau în larg şi; din loc în loc, foarte departe de el, se scăldau copii, strigând şi râzând.

Citea, dar adesea cărţile domnului Rivals erau prea grele pentru el, depăşeau priceperea minţii lui, nu-i lăsau; cum s-ar zice, decât o sămânţă bună, încă uscată şi care cu timpul avea să încolţească. Atunci se oprea, cădea pe gânduri, pierzându-se în freamătul undelor pe pietre, în mişcarea regulată a valurilor ce coborau. Pleca departe, ' tare departe de uzină, spre maică-sa şi spre mica lui prietenă, spre duminici când era mult mai bine îmbrăcat; mai fericit decât în cea de astăzi, îşi amintea cum ieşea de la biserică şi cum se plimba prin Etiolles lângă Charlotte, strălucitoare, sau se juca în farmacia cea mare, pe care şorţul alb al micii Cecilia o lumină cu atâta copilărie senină.

Astfel, câteva ceasuri uita, era fericit. Dar veni toamna cu ploi mari, cu un vânt aspru care-i curmă popasurile în tumul

Sfântului Hermeland. De atunci îşi petrecu duminicile la familia Roudic.

Blândeţea lui îi mişcase pe toţi ai casei. Erau foarte buni cu el. Zenaida, mai ales, se prăpădea după copil; vedea de rufăria lui cu o grijă de mamă, cu hărnicia neaşteptată care te uimea la fiinţa aceea greoaie. Când lucra cu ziua la castel, nu vorbea decât de ucenic. Moş Roudic, deşi cam dispreţuia slăbiciunea şi lipsa de pricepere muncitorească a lui Jack, zicea:

— Oricum, e bun piciul.

Găsea numai că citeşte prea mult şi uneori îl întreba râzând dacă munceşte s-ajungă învăţător sau popă. Cu toate acestea, îi purta oarecare respect, tocmai din pricina învăţăturii lui. La drept vorbind, afară de ajustaj, moş Roudic nu mai ştia nimic pe lume, citea şi scria că la ieşirea lui din şcoală, ceea ce-l cam stingherea de când ajunsese şef de atelier şi se însurase cu a doua doamnă Roudic.

Ea era fiica unui guard de artilerie, o domnişoară diotamin orăşel, bine crescută Într-o familie numeroasă şi săracă, unde fiecare îşi aducea partea de economie şi de muncă. Silită la căsătoria aceasta nepotrivită ca educaţie şi oa vârstă, avusese până atunci pentru bărbatul ei o afecţiune liniştită şi ocrotitoare. El, admirându-şi mereu nevasta şi îndrăgostit ca la douăzeci de ani, s-ar fi lungit bucuros de-a curmezişul pâraielor, ea s-o scutească de a-şi uda picioarele. Se uita la ea, înduioşat, şi o găsea mai frumoasă, mai cochetă decât nevestele celorlalţi şefi, aproape toate bretone voinice, cu gândul mai mult la gospodărie: decât la bonete.

Intp-âdevir, Chiriaşa avea purtarea şi apucăturile fetelor sărace-,. Deprinse prin munca lor cu oarecare eleganţi.; şi mâiniie ei, foarte leneşe de când se măritase, geţiaeras arta de a se găti, de a se pieptăna, ce nu se potrivea cu înfăţişarea călugărească a **femeilor** de prin partea locului, care-şi ascundeam părul În fâşii de pâoză deasă şi-şi îngroşau talia cu faldurile drepte ale fustei de dedesubt.

Şi în casă se vădea îngrijirea aceasta. După perdelele mari de muselină albă, care-s podoaba tuturor caselor bretone, mobilele străluceau neînghesuite şi curate, cu câte un buchet, o glastră cu busuioc sau micsandră roşie pe prirhiciul ferestrei Când Roudic se întorcea seara de la lucru, totdeauna simţea o bucurie nouă* găsind casă tot atât de curată şi nevasta tot atât de

îngrijită, ca şi cum ar fi fost duminică. Nu sta să se întrebe de ce Cla- rissa nu făcea rhinr nimic, de parcă era zi de odihnă, şi de ee, după ce isprăvea de gătit prânzul, se rezemă într-un cot, dusă pe gânduri, în loc să se apuce de cusut ca o bună gospodină, căreia ziua i se pare prea scurtă pentru toate treburile ce-i rămân de făcut.

Bunul Roudic îşi închipuia cu naivitate că nevasta lui se gătea numai pentru el; iar la Ihdret toţi îl iubeau prea mult ea să-i deschidă ochii şi să-i. Spună că attal e stăpân pe toate gfndurilfe şi toată dragostea Clarissei.

Ce era adevărat în toate acestea?

În orăşel, în flecărelile din pragul uşilor, care-şi iau zborul aşa de iote şi aşa de departe, niciodată numele doamnei Roudic nu era despărţi* de al Nantezului.

Dacă ce se spunea era adevărat, trebuie să adăugăm, spre dezvinovăţirea Clarissei, că-l cunoscuse pe Nantez înainte de-a se mărita. Venea s-o vadă la tatăl ei, unde-l Însoţea pe Roudic; şi dacă nepotul, frumosul cela înalt şi cârlionţat, ar fi vrut să se însoare în locul unchiului, cu siguranţă că pe el l-ar fi ales. Dar frumosul cârlionţat nici gând n-avea. Nu băgă de seamă că fata-i ispititoare, gingaşă şi frumoasă, decât atunci când ajunse mica lui mătuşă, o mică mătuşă cu care luă obiceiul să vorbească râzând şi glumind oi plăcere de ciudata lor rudenie, el fiind oeva mai mare decât ea.

Ce se petrecu pe urmă?

Cu înlesnirile vecinătăţii, a îngăduitei intimităţi, a vorbei prelungite seara între patru ochi, în timp ce moş Houdic adormea pe un colţ de masă, iar Zenaida veghea la castel pentru vreo rochie grabnică, ode două firi cu vino-oceace şi tot atât de cochete aramdoufi avură oare puterea să se ţină tari? Cam grea de crezut. Păreau aşa de bine făcute una pentru alta, moliciunea Clarissei s-ar fi sprijinit aşa de bine pe umărul îndrăzneţ şi puternic al frumosului nepot.

Oricum, cu toate că aşa se arătau lucrările, nimeni mă putea fi sigur. De altfel, vinovaţii, sau mai bine zis învinuiţii, aveau totdeauna Între ei o pereche de ochi grozav de deschişi, oehii Zenaidei, care pândeau de mult înfiorătorul adulter ce mocnea în căminul părintesc.

Fata avea un lei de a le curma întrevederile, de a sosi fără veste, de a-i înfrunta deschis, ca urmare a. Unui glod statornic.

Obosită după o zi de muncă, se mai aşeza ţi seara cu o împletitură în mină, între veselia vărului ei şi visările lunatice ale mamei vitrege, care, cu privirea pierdută şi braiţele lăsate alene de-a lungul trupului, ar fi stat toată noaptea să-l asculte pe frumosul desenator.

Alături de încrederea oarbă şi senină a bătrmuiui Roudic, Zeaaicla era adevăratul soţ, bănuitor şi gelos. Şi înehipuiţi-vă una ca asta: un soţ care ar fi femeie, cu toate presimţirile şi isteţimea femeii!

Aşa că lupta era aprigă între ea şi Nantez; şi micile lor hărţuieli pe faţă ascundeau mânii înăbuşite, tainice antipatii. Moş Bottdic râdea ca de o urmă de dragoste nemărturiaită şi de curtenitoare rudenie între veri; dar Clarissa se îngălbenea ascultându-i, toată făptura ei slabă se sfârşea, nefiind în stare să lupte şi deznădăjduind în faţa greşelii.

Acum, Zenadia triumfa. Uneltise atât de bine la castel, încât directorul, neputându-l hotărî pe Nantez să plece la Guerigny, îl trimisese la Saint-Nazaire să studieze, pe socoteala uzinei, tipuri noi de maşini pe care transatlanticele începeau să le instaleze. Îi trebuiau luni întregi ca să ridice planuri şi să facă schiţe. Clarissa n-avea necaz pe fiica ei vitregă pentru plecarea aceasta, pe care ştia c-a pus-o la cale; ba chiar simţea oarecare uşurare. Era dintre fiinţele ale căror ochi spun: „Apăraţi-mă “, în galeşa lor cochetărie. Şi, după cum se vede, Zenaida se pricepea s-o apere.

Jack înţelesese chiar de la început că între cele două femei era o taină. Le iubea deopotrivă pe amândouă. Veselia Zenaidei, plămădită din curaj şi linişte sufletească, îl încânta, pe când doamna Roudic, mai îngrijită, mai femeie, măgulea obişnuinţa ochilor săi, instinctele fostei lui ele- ganţe. Găsea că seamănă oarecum cu maică-sa. Totuşi, Ida era o fire foarte deschisă, vioaie, vorbăreaţă, plină de viaţă, iar cealaltă, o tăcută, chibzuită, una din femeile a căror visare zboară cu atât mai departe, cu cât trupul lor stă mai nemişcat. Apoi n-avea nici aceleaşi trăsături, nici acelaşi umblet, nici aceeaşi culoare a părului. Nu-i nimic, totuşi semănau; şi era o asemănare lăuntrică, cum ar fi cea pe care o dă acelaşi parfum strecurat în haine, aceeaşi cută întâmplătoare a gătelii, ceva şi mai subtil pe care numai un dibaci chimist al sufletului omenesc ar fi putut să-l analizeze.

Cu Clarissa şi cu Zenaida, ucenicul se simţea mai la largul lui decât cu Roudic, oerotit de ele, de distincţia şi fineţea lor care, în clasă muncitoare, le aşază pe mame şi pe fiice mai presus decât taţii şi bărbaţii lor. Uneori, duminică, acum când timpul îl împiedica să iasă, le citea.

Şedeau în sala de jos, o încăpere mare, împodobită cu hărţi de marină atâmate de pereţi, cu o vedere din Neapole, viu colorată, cu scoici foarte mari, bureţi împietriţi, mici cai de mare uscaţi, şi cu toate dichisurile pe care marea vecină şi sosirile în port ale corăbiilor le revarsă prin căsuţele modeste. Horbole lucrate de mână pe toate mobilele, ^ canapea şi un jilţ de catifea de Ulrecht desăvârşeau luxul acesta relativ. Mai ales jilţul era bucuria lui moş

Roudic. Se aşeza tihnit în el să asculte lectură, pe când Clarissa rămânea la locul ei obişnuit de lângă fereastră, stând melancolică şi parcă-n aşteptare, iar Zenaida, punând mai presus de datoria religioasă toate cerinţele gospodăriei, folosea duminică, fiindcă nu lucra cu ziua, ca să cârpească rufele casei, cât şi boarfele albastre ale ucenicului.

Jack se cobora din podul lui cu una din cărţile docto» rului Rivals şi începeau şezătoarea.

De la cele dinţii rânduri, ochii bunului Roudic prindeau a clipi, se deschideau din cale-afară, apoi, obosiţi de sforţare, se închideau cu totul.

Ll deznădăjduia somnul ăsta care-i venea îndată ce nu făcea nimic şi stă jos liniştit, cum nu era deprins, somn sporit încă de faimosul jilţ moale. Se ruşina din pricina nevestei lui şi, din când în când, tulburat de gândul acesta, ’ ca s-arate că nu doarme, ci ascultă, vorbea tare ca-n vis. Chiar găsise un cuvânt pentru prefăcuta lui atenţie, un,. Grozav"! ... îngăimat după rândurile cele mai obişnuite şi care dovedea şi mai bine că nu-i erau minţile acolo.

Nu-i vorbă că nici cărţile cu care domnul Rivals ticsise lada amicului Jack nu erau nici prea hazlii, nici prea uşor de înţeles. Traduceri din poeţii vechi, scrisorile lui Seneca; „Vieţile” lui Plutarh, un Dante, un Virgiliu, un Homer/câteva cărţi de istorie, şi atât. Adeseori, copilul citea fără să înţeleagă, dar se înverşuna să meargă înainte, îmboldit de făgăduiala dată şi de neclintita credinţă că volumele acestea îl vor împiedica să coboare prea jos. Citea cu bărbăţie, cu evlavie, nădăjduind mereu să vadă

ţâşnind vreo lumină dintre rândurile nedesluşite, cu râvnă femeii naive care urmăreşte liturghia pe latineşte.

Dintre toate cărţile, cea care-i plăcea mai mult şi o citea mai des era *Infernul* lui Dante. Descrierea tuturor chinurilor îl impresiona. Se amesteca, în închipuirea lui de copil, cu priveliştea pe care o avea zilnic înaintea ochilor. Oamenii aceia pe jumătate goi, flăcările, gropile mari din turnătorie, unde metalul topit curgea ca o pânză însângerată, le vedea pe toate trecând în strofele poetului, ’ iar vaietele aburului, scrâşnetul uriaşelor ferăstraie, loviturile înăbuşite ale ciocanului cu aburi răsunând în halele învăpăiate semănau pentru el cu cercurile1 iadului

Irriir-o duminică, Jack citea în faţa auditoriului tra capitol din poetul care-i plăcea mal mult: Ca totdeauna, moş Boudic adormise de la primele cuvinte, pis- teânahţi zâiafeetiri de luare-amiirte cu care-şi daprinsese pura şi-i îngăduia să spună fără să se trezească: „Grozav![7] Cele două lemei, ddrapola-ivă, urmăreau lectora ca adinei reculegere yi expres» diferite.

Era episodul Francescăi da Rinrini.

„Nu este durere mai mare decât să-ţi aminteşti de vremurile fericite în nenorocire. “

Pe când ucenicul citea, Clarissa plecă fruntea, înfiorându-se. Zotaida, cu sprâncenele încruntate, dreaptă şi pătrată pe scaun, înfigea acid cu furie.

Poezia această măreaţă, străbătând tăcerea umilei case de muncitor, părea cu câteva ceruri mai sos de ea, de impresiile, de îndeletnicirile, de traiul ei obişnuit; şi totuşi, treosod pe acolo, răscolea o lume întreagă de **gindwri,** mişca inimile şi, ca fulgerul atotputernic, porta cu ea o «Jectăei- ţaţe primejdioasă, plină de toane şi de ciudăţenii.

Lacrimile curgeau din odei doamnei asenitind povestea de iubire. Când se sfârşi, Zennida, fără să vadă că maică-sa vitregă plânge, vorbi cea din@t:

— Iată o femeie rea şi neruşinată! Zise ea, indignată. Îndrăzneşte să-şi istorisească astfel crima, ba să se mai şi laude cu ea.

— Ce-i drept, era foarte vinovată – răspunse Clarissa

— Dar şi foarte nenorocită.

---

7 Aluzie la configuraţia infernului. împărţit în cercuri, aşa cum |-a închipuit Danie in opera sn „Divina Comedie”,

— Nenorocită, ea! ~ Nu mai spune aşa ceva, mamă... Parc-ai compătimi-o pe Francesca asta, care-l iubea pe fratele bărbatului ei.

— Da, fata mea, dar H iubea înainte de-a se mărita, şi au silit-o s& ia un soţ pe care nu-l voia.

— Ca sila sau no, de vreme ce l-a hiat, «Ea datoare să-4 fie credmckwi. Cartea spune că era bătrân, dar mie mi ac pare că tocmai de aceea se cuvenea să-l respecte mai iraM, impdedicmtiu-i pe eeslalţi de prin partea locului să râdă de el. Uite! Bine a făcut bătrânul că i-a omorât pe amindui. Aşa le trebuia.

Vorbea cu o furie cumplită, cu dragostea de fiică şi cinstea ei de femeie răzvrătită, dar şi cu acea crudă nevinevă- ţie a tinereţii ce judecă viaţa după un ideal pe care şi l-a făcut, fără să cunoască sau să prevadă ceva.

Clarissa nu răspunse. Ridicase perdeaua şi privea afară. Roudic, pe jumătate trezit, deschidea un ochi şi spunea: „Grozav î “Jack, cu ochii pironiţi pe carte, visa la ceea ce citise şi la discuţia furtunoasă pe care o stârnise lectura lui. Astfel, în mediul acesta umil de oameni fără carte, după patra sute de mii, nemuritoarea legendă de adulter şi de iubire, citită de un copil care abia o înţelegea, găaea un răsunet neaşteptat. Şi asta-i adevărata măreţie, adevărata forţă a poeţilor: să se adreseze taturor prin povestea unuia singur şi, părând neclintiţi în gemul tar, sft-i urmărească pe toţi călătorii vieţii, aşa cum luna, în serile frumoase, parcă răsare în aceiaşi timp din toate colţurile zării, însoţind cu o duioasă milă, cu o privire prietenoasă toţi paşii singuratici, taţi rătăcitorii de pe drumuri, şi luminifidu-i laolaltă, niciodată grăbită, niciodată obosită.

— De astă dată sunt sigur: el este... zise Jack pe neaşteptate, sărind ars de pe scaun.

Pe ulicioara muncitorească, o umbră trecuse pe la geamuri, cu un strigăt pe care ucenicul îl cunoştea bine:

— Pălării! ... Pălării! ...

Se repezi iuâe afară, dar Clarissa ajunsese-n uliţă înaintea lui Când el ieşea, ea se întooeea, roşie toată, mototolind o scrisoare în buzunar.

Negustorul era acum departe, cu tot mersu-i deşelat şi uriaşa povară de şepci, de pălării **de** ploaie şi de pâslă, sub cace umbla îndoit În două, sarcina lui de iarnă fiind mult mai grea decât cea

de vară. Tocmai cotea după coiful cheiului:

— Hei! … Belizarie! Strigă Jack.

Celălalt se întoarse, cu faţa însufleţită de un zâmbet bucuros.

— Eram sigur că dumneata eşti. Iată-t «, dar, şi pe aici, Belizarie?

— Cum să nu, domnule Jack. Tata a vrut să rănim la Nantes, din pricina soră-mi, că bărbatu-i era bolnav. Atunci, am rămas. Mă duc pretutindeni, la Chatenay şi la Basse-Indre. Sunt o grămadă de uzine pe acolo, şi negustoria merge binişor. Dar tot aici la Indret vând eel mai mult. Şi-apoi mai fac şi pe comisionarul pentru Nantes şi

Saint-Nazaire – adăugă el, clipind din ochi spre casa lui Roudic, în apropierea căreia vorbeau în picioare.

Într-un cuvânt, Belizarie era destul de mulţumit. Trimitea toţi banii la Pariş, pentru bătrân şi copii. Boala cumnatului îl costa şi ea mult, dar, muncind, o scotea el la capă^ fi de n-ar fi fost afurisiţii ceia de pantofi…

— Tot te mai supară? Întrebă Jack.

— Vai, da! … Ştii, ca să nu mai sufăr, ar trebui să-mi pot face o pereche anume pe măsura mea; dar e prea scump, şi numai bogaţilor le dă mâna.

După ce vorbi despre el, Belizarie şovăi o clipă, apoi Întrebă la rândul Tui:

— Da’ oare ce ţi s-a întâmplat, domnule Jack, de-ai ajuns acuma muncitor? Doar era tare frumoasă căsuţa de-acolo.

Ucenicul nu ştia ce să răspundă. Se ruşina de bluza lui, deşi primenită de dimineaţă, de mâinile lui negre. Negustorul, văzându-l stingherit, schimbă vorba:

— D-apăi şunca, straşnică mai era, zău aşa! Şi doamna cea frumoasă, care părea atât de blindă, ce mai face? E mama dumitale, nu-i aşa? Îi semeni.

Jack era atât de fericit să audă vorbindu-se de maică-sa, c-ar fi stat acolo să pălăvrăgească până seara, în picioare, pe uliţă; dar Belizarie n-avea timp. Trebuia să ducă o scrisoare grabnică. Făcu iar cu ochiul spre aceeaşi fereastră… Era nevoit să plece.

Îşi strânseră mâna, apoi negustorul porni încovoiat, deşelat, nevolnic, ridicând picioarele în mers ca un cal chior, şi Jack îl urmărea cu o privire înduioşată, ca şi cum ar fi văzut drumul spre Corbeil, mărginit de pădure, aştemându-se, alb de tot, sub paşii obosiţi ai acestui jidov rătăcitor al negoţului.

Când ucenicul se întoarse în casă, doamna Roudic, galbenă la faţă, îl aştepta după uşă.

— Jack – jise ea încet, cu buze tremurătoare – ce ţi-a spus omul ăsta?

Li răspunse că s-au cunoscut la Etiolles şi au vorbit de părinţii lui.

Ea răsuflă uşurată. Dar toată seara fu şi mai visătoare ca de obicei, mai prăbuşită pe scaun, mai aplecată. Parcă greutatea părului ei blond ar fi sporit sub povara vreunei cumplite remuşcări.

Maşinile

Castelul Anini?, prin Etiollet

„Nu-s mulţumită de tine, dragul meu copil. Domnul Roudic a scris fratelui său o scrisoare în privinţa ta şi, cu toate că-ţi laudă foarte mult blândeţea, drăgălăşenia şi bună creştere, declară că, de mai bine de un an de când eşti la Indret, n-ai făcut nici cel mai mic progres şi că, hotărât, nu-i pari destoinic pentru meseria fierului. Îţi închipui ce mult ne-a supărat lucrul ăsta. Dacă nu izbuteşti mai bine, cu toate însuşirile pe care domnii de aici le-au constatat la tine, înseamnă că nu munceşti, şi reavoinţă aceasta ne miră şi ne întristează.

Prietenii noştri sunt foarte necăjiţi de ceea ce se întâmplă, şi-n fiecare zi sunt mâhnită să-i aud vorbind de copilul meu în cuvinte care mă îndurerează. Domnul Roudic mai spune în scrisoare că aerul din ateliere nu-ţi prieşte, că tuşeşti mult, că eşti galben şi slab, de ţi-e mai mare milă, şi că li-e şi mşine să-ţi dea ceva de făcut, de tare ce-ţi curge sudoarea de pe frunte, la cea mai mică sforţare. Ce-i drept, nu-mi pot lămuri slăbiciunea aceasta la o fiinţă pe care toţi o găseau aşa de voinică. Desigur, nu merg până acolo, încât să spun că ceilalţi că-i multă lene la mijloc şi, mai ales, nevoia de a fi compătimit, obişnuită la toţi copiii. Eu îl cunosc pe Jack al meu şi ştiu că nu-i în stare să *înşele. Dar îmi închipui că-i nesocotit, că iese seara dezbrăcat, că uită să închidă fereastra ori să-şi pună la gât fularul pe care i l-am trimis. Rău faci, copilul meu. Înainte de toate, trebuie să-ţi îngrijeşti sănătatea. Gândeşte-te* că *ai nevoie de toate puterile ca* să-ţi duci *munca până la capăt. Fii sănătos* şi *ai să lucrezi cu spor.*

Recunosc, desigur, că munca pe care o faci nu-i totdeauna uşoară şi c-ar fi mai plăcut să cutreieri pădurea cu paznicul; dar

îţi aminteşti vorbele domnului d'Argenton: „Viaţa nu-i un roman. Doar ştie el ce spune, bietul prieten, fiindcă viaţa se arată foarte aspră cu el, şi meseria lui e mult mai îngrozitoare decât a ta.*

Dac-ai şti ce josnice gelozii, ce tainice uneltiri îl pândesc pe acest mare poet. Se tem de geniul său. Vor să-l împiedice să se ridice. Ghici ce i-au făcut, acum câtva timp, la Tea- trul Francez. Au primit o piesă aidoma cu Fiica lui Faust, *de care cu siguranţă ne-ai auzit vorbind. Bineînţeles,* nu *piesa i-au luat-o, fiindcă n-a scris-o încă, ci ideea, titlul. Pe cine să bănuieşti? E înconjurat de prieteni credincioşi, devotaţi viitorului său. O clipă ne-am gândit la mătuşa Archambauld, care totdeauna trage cu urechea şi parcă deschide broaştele uşilor* cu *ochii ei de viezure. Dar cum s-ar fi priceput să ţină minte planul piesei şi să-l istorisească celor interesaţi, ea care abia ştie câteva cuvinte franţuzeşti*?

Oricum ar fi, prietenul nostru a fost foarte îndurerat de această nouă dezamăgire. Pe atunci avea până la trei crize pe zi. Trebuie să spun că domnul Hirsch s-a arătat cu *prilejul ăsta de un devotament minunat*; *şi noroc că era la noi, fiindcă domnul Rivals tot mai face pe îmbufnatul Ştii că n-a trecut nici măcar o dată să întrebe de bietul* nostru *bolnav? Şi fiindcă veni vorba, dragul meu copil, trebuie să-ţi mai spun* un *lucru: am aflat că eşti într-o corespondenţă neîncetată cu doctorul şi* cu mica *Cecilia, şi trebuie să te înştiinţez că domnul d'Argenton nu vede asta cu ochi buni. Domnul Rivals poate fi un om foarte cumsecade, dar e o minte învechită, un tipicar înapoiat, care nu s-a sfiit să te abată, chiar de faţă cu noi, de la ceea ce era chemarea ta vădită. Şi apoi, vezi tu, copilul meu, îndeobşte nu trebuie să ai legături decât cu oamenii din lumea ta, de meseria ta, şi să rămti, pe cât se poate, în mediul tău. Altfel, eşti în primejdie să-ţi pierzi curajul şi să te laşi în voia tuturor năzuinţelor nesăbuite care zămislesc vieţi declasate.*

Cât despre prietenia ta cu mica Cecilia, domnul d'Argenton mai găseşte fi *eu sunt de aceeaşi părere, că astea-s copilării care nu trebuie să ţină mult; altminteri* îţi încurcă viaţa, *te moleşesc şi te abat de la calea cea dreaptă şi adevărată. Aşa că bine-ai face să curmi legături ce n-au putut decât* să-ţi fie dăunătoare şi *poate că nu-s străine de ciudata răceală pe care-o arăţi unei cariere îmbrăţişate de bună voie* pi *cu multă râvnă. Vei înţelege, nădăjduiesc, scumpul meu copil, că-ţi vorbesc*

astfel numai spre binele tău. Gândeşte-te c-o să împlineşti cincisprezece ani, că ai în mână o meserie bună, viitorul deschis înaintea ta, şi nu da dreptate celor care au prezis că nu vei face niciodată nimic bun.

Mama care te iubeşte,

CHARLOTTE."

„Post-scriptum. Zece *seara. Drăguţul meu, domnii au plecat sus. Folosesc prilejul ăsta ca să mai adaug un* mic *bană seara la scrisoarea mea şi tot ce ţi-af spune dac-a» fi aici, lângă mine. Nu-ţi pierde curajul, Jack ăl meu, ţi mai ales nu te încăpăţâna. Ll ştii cum e. Foarte bun, dar neînduplecat. A hotărât să fii muncitor, fi muncitor trebuie s-ajungi. Orice-ai spune n-ar ajuta la nimic. În privinţa aceasta are o idee fixă. E dreaptă? Eu nu mai ştiu. Mi se învârteşte capul de tot ce aud spunmdu-se aici. Ceea ce-i sigur e că nu tresuie să fii bolnav. Te rog, Jack al meu, îngrijeşte-te bine. Îmbracă-te bine seara când ieşi. Trebuie să fie umezeală în insula aceea. la seama la ceaţă. Şi apoi, scrie-mi la soţii Archambauld dacă ai nevoie de ceva... Ţi-a mai rămas ciocolată de ronţăit dimineaţa când te scoli? ... Pentru asta, pentru* câteva *merinde, pun deoparte în fiecare lună o mică sumă din banii mei de îmbrăcăminte. Închipuieşte-ţi că m-ai făcut econoamă. Mai cu seamă, lucrează. Gândeşte-te că va veni o zi, care poate* nu-i *departe, când maică-ta n-o să aibă decât braţul tău* ***s-o*** *spnjine.*

Dac-ai şti ce tristă sunt *uneori când mă gândesc la viitor. Fără a mai vorbi că viaţa* ***vu-i*** *prea veselă* ***aici,*** *mai* ***ales*** *de când cu întâmplarea din urmă.* ***Las****1 că nu-s fericită în toate zilele. Dar mă cunoşti,* ***mihnirea-mi*** *trece repede. Plâng* ţi râd *în aceeaşi clipă, fără să-mi pot lămuri cum. De altfel, n-aş avea dreptul să mă plâng. E nervos ca toţi artiştii, dar nu-şi poate nimeni închipui câtă mărinimie şi câtă măreţie se află în* adine ui *firii lui. La revedere, drăguţul meu 1 Isprăvesc scrisoarea, pe care mătuşa Archâm- bauld are s-o pună la poştă când va pleca.* ***Tare*** *mă tem că nravem s-o mai ţinem mult pe femeia* ***asta*** *de treabă. Domnul d'Argenton n-ere încredere în ea. Bănuieşte că-i plătită de duşmanii lui să-i fure subiectele cărţilor şi pieselor. Pare-se că s-au mai văzut de-alde astea. Te sărut şi mi-eşti drag, Jack al meu mult iubit... Toate punctişoarele acestea sunt sărutări pentru tine. "*

În numeroasele pagini ale scrisorii, Jack recunoscu desluşit

două chipuri: al lui d'Argenton dictând pedant, apoi al maică-şi, al maică-şi lăsată-n voia ei şi care, de departe, îl îmbrăţişa şi-l acoperea cu dezmierdări. Cât o simţeai de asuprită, biata femeie; ce înăbuşită era firea ei de6chisi I

Cum închipuirea copiilor îşi traduce bucuros gândurile în imagini, şi lui Jack i se părea, citind, că Ida lui – pentru el tot Ida o chema – închisă în turnuleţul din *Parva <lo- mus,* îi făcea semne deznădăjduite şi-l chemă în ajutor ca pe mântuitorul ei.

O, da, avea să lucreze, s-ajungă un bun muncitor, trudind cu hotărâre şi câştigându-şi bine existenţa, ca s-o scoată pe maică-sa de acolo, s-o smulgă din această tiranie. Şi mai întâi închise toate cărţile, poeţi, istorici, fiolozofi, în lada domnului Rivals, pe care o bătu în cuie, de teama ispitelor. Nu mai voia să citească, să deschidă minţii lui atâtea căi amăgitoare. Voia să-şi păstreze toate puterile, toate gândurile pentru ţelul pe care i-l arăta maică-sa.

— Ai dreptate, piciule – îi zise Roudic. Cărţile îţi bagă gărgăuni în cap. Te întoarnă de la lucru. N-ai nevoie să ştii prea multe în meseria noastră; şi fiindcă ai bunăvoinţă s-o înveţi, uite ce-ţi propun. Fac acuma ceasuri suplimentare seara, şi chiar duminică. Dacă vrei, vino cu mine: în timp ce voi lucra, am să te învăţ să baţi fierul. Poate să fiu mai răbdător şi mai norocos decât Lebescam.

Din ziua aceea aşa făcură. Îndată după-masă, ajustorul, însărcinat cu o anumită lucrare, luă copilul cu el în uzina pustie, stinsă, reculeasă, ca şi cum şi-ar fi pregătit puteri noi pentru munca de a doua zi. Numai o mică lampă, aşezată pe un banc, lumina lucrul lui moş Roudic. Tot restul atelierului era cufundat în bezna aceea fantastică, în care luna scoate la iveală lucrurile cu grămada, fără a le desluşi. Umbre crestate se ridicau de-a lungul pereţilor, unde uneltele rămâneau atârnate. Strungurile se aliniau în şiruri lungi. Frânghiile, manivelele, mosoarele se încrucişau, oprite, nemişcate, în timp ce şpanul şi pilitura luceau pe jos, scârţâiau sub fiecare pas, căzute de pe bancuri, ca dovadă a muncii isprăvite.

Moş Roudic, aplecat adine în lucru, îşi mânuia sculele de precizie, cu ochii pironiţi într-una pe acul cronometric. Niciun zgomot decât uruitul strungului pus în mişcare de pedale, şi susurul ascuţit al apei care cădea picătură cu picătură pe roata ce se învârtea cu mare iuţeală. În picioare, lângă şeful

atelierului, Jack îşi dădea osteneală să subţieze vreo piesă, se silea din răsputeri, încerdnd să prindă gust de meserie. Dar. Hotărât lucru, n-avea chemare.

— Degeaba, bietul meu pici! Îi zicea moş Roudic. N-ai simţul pilei.

Toi uşi, piciul făcea tot ce-i stă în putinţă şi nu se odihnea nici măcar o clipă. Uneori, duminică, şeful îl lua să-i arate cu de-amănuntul uzină, îi lămurea mersul tuturor puternicelor maşini, ale căror nume erau tot atât de barbare, tot atât de încurcate ca şi înfăţişarea lor.

„Maşină de alezat găuri pentru colţul manivelei”.

„Maşină de şabăruit caneluri pe capul de bielă”.

Îi descria cu entuziasm, piesă cu piesă, tot angrenajul acesta de roţi, de ferăstraie, de şuruburi uriaşe, îl făcea să admire minunatul ajustaj al celor o mie de părţi îmbinate, alcătuind un tot atât de desăvârşit. Din lămuririle acestea, Jack nu ţinea minte decât un nume crud, chirurgical, ce-l făcea să se gândească la vreun trepan îngrozitor, al cărui şurub fără sfârşit i-ar fi scrâşnit în creier. Nu-şi putuse însă birui spaima pe care i-o pricinuiau toate puterile acelea inconştiente, brutale, neînduplecate, pe mâna cărora fusese dat. Puse în mişcare de abur, i se păreau fiare sălbatice care-i pândeau trecerea ca să-l înşface, să-l sfâşie, să-l facă bucăţi. Nemişcate, răcite, parcă erau şi mai ameninţătoare cu fălcile căscate, cu colţii înainte, sau cu toate uneltele lor nimicitoare trase înăuntru, ascunse, cu o înfăţişare de cruzime sătulă şi mulţumită. Oricum, odată, la uzină, fu martor la o ceremonie mişcătoare care-l făcu să înţeleagă, mai bine decât toate lămuririle lui moş Roudic, că-n lucrurile acelea era frumuseţe şi măreţie.

Tocmai isprăviseră, pentru o canonieră a statului, o minunată maşină cu aburi de o mie de cai putere. De mult umplea tot capătul din fund al sălii de montaj, înconjurată de un roi de lucrători, în picioare, completă, dar nu finisată. Adeseori Jack, trecând, o privea numai de departe, prin geamuri, că nimeni, afară de ajustori, n-avea voie să intre. De cum va fi gata, maşina trebuia să plece la Saint-Nazaire, şi ceea ce făcea frumuseţea şi raritatea acestei plecări e că, fără să ţină seama de uriaşa-i greutate şi de complexitatea construcţiei, inginerii din Indret hotă- râseră s-o îmbarce gata montată şi dintr-o singură bucată, întrucât nemaipomenitele maşini de

transbordare ale uzinei le îngăduiau această cutezanţă. Zilnic se spunea: „Pe mâine... “Dar de fiecare dată, în ultima clipă, se mai găsea un amănunt de controlat sau ceva de reparat şi de îmbunătăţit. În sfârşit, era gata. Se dădu ordin de îmbarcare.

La Indret a fost o zi de sărbătoare. La ora unu, toate atelierele erau închise, casele şi uliţele pustii. Bărbaţi, femei, copii, tot ce trăia În insulă voise să vadă maşina ieşind din hala de montaj, coborând până la Loara şi trecând pe bastimentul de transport care avea s-o ia cu sine. Cu mult înainte de a se deschide poarta cea mare, mulţimea se îngrămădise în jurul halei, cu larma aşteptării şi hărmălaia de sărbătoare. În sfârşit, cele două canaturi ale atelierului se dădură în lături şi, din umbra din fund, se văzu cura înaintează uriaşa maşină, încet, greoi, trasă pe platforma rulantă ce avea să slujească peste puţin drept punct de sprijin ca s-o ridice şi pe care macarale puse-n mişcare de abur o târau pe şine.

Când se ivi la lumină, lucioasă, măreaţă şi putemieă, fu primită cu aclamaţii nesfârşrte. Se opri câteva elipe să mai răsufle şi să se lase admirată, sub soarele de amiază, care o făcea să strălucească. Printre cei două mii de lucrători ai uzinei nu era, poate, niciunul care să nu fi contribuit şi el la această frumoasă lucrare, în măsura talentului sau a puterilor sale. Dar fiecare lucra la ceea ce-l privea, aproape pe dibuite, aşa cum luptă soldatul în timpul bătăliei, pierdut în mulţime şi-n zgomot, trăgând drept înainte, fără să judece efectul său folosul loviturilor lui, învăluit într-un fum roşu, orbitor, care-l împiedică să zărească ceva dincolo de colţul unde se află.

Acum îşi vedeau maşina lor în picioare şi toată întreagă, montată bucată cu bucată. Şi ce mândri mai erau 1 Într-o clipită o înconjurară, salutfnd-o cu râsete voioase şi strigăte de biruinţă. O admirau ca nişte cunoscători, o mângâiau cu mâinile lor mari şi bătătorite, o dezmierdau şi-i vorbeau în limba lor aspră: „Ce mai faci, puicuţo?

— Turnătorii arătau fălindu-se marile elice de bronz masiv: „Noi le-am turnat “, ziceau ei. Fierarii le răspundeau: „Noi, ceştilalţi, am făurit fierul, şi câtă sudoare de-a noas- tră-i înăuntru! “Iar cazangiii şi nituitorii sărbătoreau cu drept cuvânt uriaşul rezervor sulemenit cu roşu, vopsit eu miniu, ca un elefant de luptă. Dacă aceştia lăudau metalul, inginerii, desenatorii şi ajustorii se făleau cu forma. Până şi amicul nostru

Jack zicea, privindu-şi mâinile: „Ah, afurisito, ce straşnice băşici mi-ai mai făcut! — ’

Pentru a îndepărta mulţimea aceasta fanatică, entuziastă ca un popor din India la serbările zeului Djagger- nauth *, şi pe care idolul bruta) ar fi putut-o strivi în trecerea lui, mai c-a fost nevoie să se întrebuinţeze forţa. Supraveghetorii alergau în toate părţile, dând ghionturi ca s& deschidă calea; şi peste puţin, nu mai rămaseră în jurul maşinii decât trei sute de lucrători, aleşi din toate halele, dintre cei mai voinici, şi care, toţi înarmaţi cu pârghii sau înhămându-se la lanţuri groase, n-aşteptau decât un semnal ca să pună monstrul în mişcare.

— Gata, băieţi? Sus 1

Atunci se auzi un fluieraş zglobiu, şi maşina începu să se urnească pe şine, cu aramă, bronzul şi oţelul sdnteind pe tot trupul ei, iar îmbinarea de biele, de balansiere şi de pistoane se clătina cu ciocniri metalice. Ca pe un monument isprăvit pe care-l părăsesc lucrătorii, o împodobiseră cu un mănunchi mare de frunze, ce încununa toată munca aceasta a omului cu un farmec, un zâmbet al naturii. Şi pe când jos, uriaşa maşină de metal înainta anevoie, sus panaşul de verdeaţă se pleca şi se ridica la fiece pas şi foşnea încetişor în aerul curat. De amândouă părţile, mulţimea o petrecea cu alai, director, inspectori, ucenici, muncitori, toţi mergând de-a valma, cu ochii ţintă la maşina; iar neobositul fluieraş îi călăuzea spre fluviu, unde fumega o şalupă cu aburi, la nivelul cheiului, gala de plecare.

Iat-o aşezată sub macara, uriaşa macara cu aburi a uzinei din Indret, cea mai puternică pL’ghie din lume. Doi oameni s-au urcat pe platforma cai e se va ridica o dată cu maşina, cu ajutorul cablurilor de fier ce se împreunează toate deasupra buchetului printr-o verigă peste măsură de mare, făurită dintr-o singură bucată. Aburul şuieră, fluieraşul îşi înteţeşte sunetele grăbite, vesele, de îmbărbătare, braţul macaralei se lăsa-n jos ca un gât lung de pasăre, apucă maşina în ciocul lui încovoiat şi o ridică încetul cu încetul în salturi. Acum se înalţă peste mulţime, peste uy.inS şi întregul Indret. Oricine poate s-o vadă şi s-o admire în voie. În aurul soarelui unde pluteşte, parcă-şi ia rămas bun de la nenumăratele hale ce i-au dat viaţă, mişcare şi chiar grai şi pe care nu le va mai vedea. Cât priveşte lucrătorii, ei simt, privind-o, mulţumirea muncii

1 Oraş în India, situat pe ţărmul Golfului Bengal, unul din centrele religioase cele mal puternice din această ţară. Aid au loc, cu prilejul celor două sărbători anuale, festivităţi la care participă un impresionant număr de credincioşi veniţi din toate colţurile Indiei să se Închine zeului Djagfiemauth.

Îndeplinite, emoţia deosebită şi dumne2eiască ce plăteşte în câteva clipe strădania unui an întreg şi pune mai presus de chinurile îndurate mândria greutăţilor biruite.

— Asta ştiu că-i maşină! ... şopteşte bătrânul Roudic, grav, cu braţele goale, încă tremurând de cât s-a opintit să tragă la edec şi ştergându-şi ochii pe care-i orbesc lacrimi grele de admiraţie.

Fluierul n-a contenit să cânte aţâţător. Dar macaraua începe a se roti şi a se pleca înspre fluviu, ca să aşeze maşina pe şalupa nerăbdătoare.

Deodată se aude o trosnitură înăbuşită, urmată de un ţipăt sfâşietor, groaznic, ce-şi găseşte ecoul în toate piepturile. După îngrijorarea care străbate văzduhul, poţi recunoaşte moartea, moartea neprevăzută, năprasnică, ce-şi croieşte drum cu o mână puternică şi cumplită. Câteva clipe e o zarvă şi o spaimă nespusă. Ce s-a întâmplat? Între unul din lanţurile de sprijin întinse pe neaşteptate la coborâre şi metalul dur al maşinii a fost prins unul din muncitorii suiţi pe platformă. „Repede, repede, băieţi, maşina înapoi! “Dar zadarnic se grăbesc, străduindu-se să-l smulgă pe nenorocit din ghearele groaznicei fiare; s-a sfârşit. Toate frunţile se ridică, toate braţele se întind într-un singur blestem, iar femeile, ţipând, îşi acoperă ochii cu şalurile, cu horbotele lungi ale bonetelor, să nu vadă acolo rămăşiţele fără formă ce se încarcă pe o targă. Omul a fost strivit, tăiat în două. Sângele, împins cu furie, a ţâşnit pe oţeluri, pe alămuri, până şi peste panaşul înverzit. Nici fluiere, nici strigăte. În mijlocul unei tăceri înfiorătoare, maşina îşi isprăveşte manevra, pe când o ceată se îndepărtează spre sat, bărbaţi, femei, un convoi întreg plângând.

Acum se citeşte frica în toţi ochii. Operă a devenit primejdioasă. A primit botezul sângelui, întorcându-şi puterea împotriva celor care i-au încredinţat-o. Aşa că oamenii scot un oftat de uşurare când monstrul se aşază pe şalupa care se lasă sub greutatea lui şi trimite până la ţărmuri două-trei valuri mari. Tot fluviul tresare şi păi*că spune: „Ce grea mai e!” O, da, foarte grea! Şi muncitorii se uită unii la alţii, înfiorându-se.

În sfârşit, iat-o încărcată, cu fusul elicei şi cu cazanele lângă ea. Sângele care-o pângărea fiind şters în grabă, ea şi-a reluat măreţia dintâi, dar nu şi nepăsarea neînsufleţită. O simţi vie şi înarmată. În picioare şi mândră pe puntea vasului ce-o duce şi pe care parcă-l trage ea însăşi, se grăbeşte spre mare, ca şi cum ar fi nerăbdătoare să mănânce cărbuni, s-alerge ca vântul, să-şi scuture fumul în locul unde acum îşi scuturâ mănunchiul de frunze. E aşa de frumoasă privită astfel, încât muncitorii din Indret au uitat crima ei şi, salutându-i plecarea cu un nesfârşit şi ultim ura, o petrec din ochi cu dragoste…

Haide, du-te, maşină, croieşte-ţi drumul în lumea largă! Urmează-ţi calea, dreaptă şi neînduplecată. Mergi împotriva vântului, mării şi a furtunilor ei! Oamenii te-au făcut destul de tare ca să nu-ţi fie frică de nimic. Dar fiindcă eşti tare, nu fi rea. Stăpâneşte-ţi groaznica putere pe care ţi-ai încercat-o la plecare. Cirpnuieşte nava fără mânie şi, mai cu seamă, respectă viaţa omului, dacă vrei să faci cinste uzinei din Indret!

În seara aceea, de la un capăt la altul al insulei, a fost mare petrecere, cu râsete şi chefuri. Cu toate că accidentul din timpul zilei cam răcise entuziasmul, fiecare casă vru să se bucure de sărbătoarea pregătită. Nu mai era insula muncii care gâfâia şi abia suflă, iar seara adormea aşa de repede. Pretutindeni, chiar în’mohorâtul castel, se auzeau cântece, clinchet de pahare, dincolo de geamurile luminate ale căror luciri, răsfrânte în depărtare, se amestecau în Loara cu sclipirea stelelor.

La familia Roudic, o masă lungă aduna numeroşii prieteni, toţi fruntaşii atelierului. Vorbiră întâi de accident… Copiii n-aveau vârsta să poată lucra, directorul făgăduise o pensie văduvei… Apoi maşina le prinse iar toate gândurile. Îndelungata lor grijă de mai multe luni nu mai era acum decât o amintire. Îşi povesteau felurite întâmplări şi greutăţile întâmpinate. Să-l fi auzit pe Lebescam, uriaşul păros, istorisind împotrivirile metalului, şi câtă osteneală şi-au dat să-l mlădieze în cuptoare:

— Bag de seamă că sudura nu ţine… „Păzea! Le spun tovarăşilor… Haidem, daţi-i zor. Hei-rup! Odată, mâncăilor, la mine, şi repede! … “

Se mai credea acolo. Pumnii strânşi îi căzdeau pe masă, făcând-o să se cutremure. Ochii i se aprindeau, ca şi cum cuptorul şi-ar fi răsfrânt focul în ei, iar ceilalţi dădeau din cap, încuviinţând. Jack asculta şi el cu interes, pentru întâia oară. Era

ca un recrut printre veterani. Şi doar vă închipuiţi că amintirea muncilor grele cu siguranţă cfi usca grozav gttlejurile şi că toate acestea nu mergeau fără multe rânduri de băutură cu pahare pline ochi. Pe urmii se porniră să cânte, că aşa se cuvenea s-o isprăvească, fiind destui de mulţi ca să înceapă în cor: *Spre ţărmurile: Franţei. Iar* Jack, amestecându-şi glasul în coru] acela de voci false, repetă cu ceilalţi:

1 *Da, da,*

Să plutim cintbnd"-

Dacă l-ar fi văzut cei de la „Aniniş “, ar Ei fost mulţumiţi de eL Pârlit de vânt şi de căldura cuptoarelor, cu băşicile de pe mâini tămăduite în bătături groase* tărăgănând glasul la refrenul banal, făcea cu adevărat parte din toată lumea aceea. Era un muncitor, ce mai f Şi Lebes- cam tocmai i-o spunea lui moş Roudic:

— TMj aya mai zic şi eu Ucemcid tău. Nu mai are mutra pe care o avea.» începe să se dea pe braatdă^ zău aşa!

IV

Zestrea Zenaidei

La uzină* Jack auzea adeseori tovarăşii de muncă râzând între ei de soţii Roudic. Legătura Clarissel cu Nantezul nu mai era o taină pentru nimeni; şi, îndepărtându-i unul de altul, directorul, fără să-şi dea seama, făcuse ca scandalul să fie şi mai vădit, căderea femeii cu neputinţă de îndreptat. Câtă vreme nepotu-i rămăsese la Indret, ocrotită împotriva ei însăşi de cinstea mediului în care trăia şi de respectul căminului conjugal, unde rudenia lor se simţea şi mai bine, iar păcatul se arăta şi mai odios* Clarissa se putuse împotrivi iubirii frumosului desenator. Dar de când se mutase la Saint-Nazaire, unde directorul îi prelungea înadins şederea din lună în lună, lucrurile se schimbaseră mult. Şi-au scris, apoi s-au văzut.

Nu-s decât două ceasuri de la Saint-Nazaire’ la Bas&e- Indre, iar de la Basse-Indre la Indret, numai un braţ al

Loarei de trecut. Acolo la Basse-Indre se întâlneau. Nantezul, care nu mai avea de-a face la „transatlantice” cu regulamentul neînduplecat al uzinei, putea fi liber când voia; cât despre Clarissa, trecea oricând fluviul, sub cuvânt că n-a găsit merinde în insulă. Închiriaseră o odaie, mai în afara târgului, Într-un han de lângă drum. La Indret, toată lumea cunoştea legătura lor, vorbind de ea pe faţă, şi când Clarissa cobora pe uliţa mare

până la chei, în orele de lucru, în toiul zgomotului din uzină, aii cărei drapel coborât o apăra de soţul ei, vedea mici zâmbete în «din bărbaţilor, slujbaşi sau supraveghetori, care o întâlneau, o familiaritate mai îndrăzneaţă în felul cum o salutau. În pragul caselor deschise, după perdelele ridicate pentru vreo treabă gospodărească, fie cusut sau călcat, ghicea feţe duşmănoase, ochi ce-o pândesu. Trecând, auzea şuşotind în pragul uşilor: „Se duce acolo... seduce acolo..."

Ei bine, da! Era peste puterile ei, se ducea. Se ducea însoţită de dispreţul tuturor, murind de ruşine şi de frică, cu «Hniî în pământ, cu tâmplele brobonate de sudoare, cu fruntea năpădită de-o roşeaţă pe care vântul răcoros al Loarei mu izbutea totdeauna s-o alunge. Dar se ducea. Molaticele acestea sunt uneori nemaipomenite.

Jack ştia tot. Trecuse vremea <ând el şi micul Madu îşi băteau capul întrebându-se ce-d aia o „coootă*1. Atelierul deschide repede ochii capiilor, iar lucrătorii na se sfiau în faţa lui să spună lucrurilor pe nume, să-i deosebească pe cei doi fraţi Roudic, 2ieând: – „Roudic cântăreţul" şi „Roudic încor... "Şi râdeau, fiindcă în popor, răşinile de soiul ăsta stârnesc risol. Aşa vrea vechiul sânge galic.

Jack nu râdea. Îl plângea pe bietul bărbat atât de naiv; atât de iubitor şi de orb. O plângea şi pe femeie, a cărei slăbiciune şi maieşeală se vădeau până şi-n felul cum tăcuta aceasta îngândurată îşi lega părui şi-şi lăsa mâinile să cadă, şi parcă totdeauna îţi eerea iertare. Ar fi vrut să-i vorbească, 6ă-i spună: „la seama... eşti pândită... eşti supravegheată". Iar pe lunganul drlionţat, pe Nantezul cela, de-ar fi putut să-l înghesuie într-un colţ, să se ridice rât era celălalt de înalt, ca să-l sgâlţiie şi să-l facă de ruşine: „Da' pleacă odată... Lasă femeia în pace! "

Dar mai ales îl indigna să-l vadă pe prietenul său Beli- zarie amestecat în ticăloşiile acestea. Negustorul ambulant, pe care meseria lui 3 osândea să bată drumurile, slujea drept poştaş şchiop celor doi vinovaţi, darnici ca doi amanţi. De mai multe ori, ucenicul îl prinsese strecurând scrisori în şorţul doamnei Roudic, în schimbul câtorva gologani, şi fusese atât de uimit că-şi vede prietenul dând o nună de ajutor la trădarea aceasta josnică, încât de atunci se ferea să-l întâlnească şi nu se mai oprea să stea de vorbă cu el. Degeaba zâmbea celălalt cât mai galeş, degeaba vorbea de frumoasa doamnă de acolo şi de-o

anumită felie de şuncă, farmecul vrăjit nu mai avea putere. Ţ, Bună ziua, bună ziua – zicea Jack. Altă dată… Azi n-am vreme. “Şi trecea, lăsându-l pe negustor încremenit, cu gura căscată.

Belizarie nici măcar nu bănuia pricina acestei răceli. O bănuia aşa de puţin, încât odată, când i se dăduse o scrisoare grabnică pentru Clarissa şi negăsind-o acasă, aşteptă să iasă muncitorii din ateliere şi înmână ucenicului răvaşul, cu o înfăţişare tainică:

— E pentru doamna Roudic… Ssst! … Numai pentru ea.

Pe plicul albastru pecetluit cu puţină ceară, Jack recunoscuse scrisul Nantezului. Fără îndoială că era acolo la han şi o aştepta.

— Ba nu, zău! Zise ucenicul, respingând scrisoarea. Nu fac asemenea treburi; iar în locul dumitale, mai bine mi-aş vinde pălăriile decât să învârt negustorii din astea.

Belizarie îl privea buimăcit.

— Haide – reluă Jack – doar ştii bine ce-i în scrisorile pe care le duci. Ştii că şi mine, şi că toată lumea. Crezi că-i frumos din parte-ţi să-l ajuţi să înşele pe omul ăsta de treabă?

Faţa pământie a negustorului se înroşi toată.

— Urât cuvânt, domnule Jack. N-am înşelat niciodată pe nimeni, şi toţi cei care l-au cunoscut pe Belizarie ţi-o pot spune. Mi se dau hârtii de dus, le duc, nu-i aşa? Ăsta-i micul meu câştig şi, cum suntem mulţi acasă, n-am dreptul să nu-l primesc… Ia gândeşte-te! Îl am pe bătrân, care nu mai lucrează, am copiii de crescut şi bărbatul soru-mi bolnav. Ehei, asta nu-i glumă! Şi greu se mai câştigă banul! … Când mă gândesc că, după atâta trudă amarnică, n-am ajuns încă să-mi fac o pereche de pantofi pe măsura mea şi umblu pe drumuri cu ăştia, care mă strâng de nu mai pot! Desigur că de-aş fi vrut să înşel oamenii aş fi mai bogat decât sunt.

Părea aşa de cinstit, aşa de convins vorbind astfel, încât, într-adevăr, nu putea să-ţi fie necaz pe el. Jack in- cerca să-l facă a-şi înţelege vina. Zadarnică osteneală S Micul său câştig… Copiii de hrănit… Bătrânul care nu mai lucra. Sigur de argumentele acestea, Belizarie nu mai căuta altele. Jack îi întinse mâna şi se îndepărtă fără să mai scoată o vorbă.

Că moş Roudic nu ştia nimic din ceea ce se întâmpla la el acasă, nu era de mirare, fiindcă-şi ducea viaţa numai la atelier, în preajma unor oameni de treabă care-i respectau încrederea oarbă, amestec de dragoste şi de naivitate. Dar Zenaida, Zenaida la ce se gândea? Oare nu mai era acolo? Oare Argus îşi

pierduse ochii?

Zenaida era acolo, ba, dimpotrivă, mai mult ca oricând, căci de-o lună nu mai lucra cu ziua. Ochii ei şireţi şi buni erau deschişi; căpătaseră chiar o strălucire, o vioiciune neobişnuită. Spuneau ochii aceştia în limba lor, fiindcă şi ochii vorbesc atunci când sunt mulţumiţi:

— Zenaida se mărită!

N-o spuneau, o strigau:

— Zenaida se mărită… Zenaida are un logodnic!

Şi un logodnic frumos, zău aşa, un brigadier de la vamă, bine strâns în uniforma lui verde, cu o mustăcioară războinică şi un chipiu galonat pe-o ureche. În tot portul Nantes, care-i totuşi foarte mare şi nu duce lipsă de vameşi, n-ai fi găsit doi brigadieri Mangin. Nu era decât unul, şi acela avea să fie al Zenaidei. O costa scump, într-adevăr; sau cel puţin îl costa scump pe moş Roudic. Şapte mii de franci în taleri frumoşi şi-n hârtii, pe care bătrânul îi strânsese, ban cu ban, vreme de douăzeci de ani. Şapte mii de franci! Brigadierul nu se învoise cu mai puţin. În condiţiile acestea, era gata să-i găsească Zenaidei cele mai regulate trăsături, mijlocul cel mai subţirel şi să-i placă mai mult decât toate fetişcanele din Nantes şi frumoasele lucrătoarc de la Noirmoutiers şi din Bourg-de-Batz, care, aducându-şi sarea la vamă, îi făceau o curte neîncetată. Moş Roudic socotea pretenţiile lui cam mari. Îşi dădea toate economiile. Dacă murea, ce se făcea Clarissa? Iar dacă mai avea şi alţi copii? Nevastă-sa se arăâase foarte mărinimoasă în împrejurarea aceasta;

— Ei, nu-i nimic! Zicea ea. Eşti încă tânăr, mai poţi lucra multă vreme. O să facem economii. Oricum, să-i dăm brigadierul. Vezi bine că-i nebună după el!

Ca femeie îndrăgostită ghicea, pricepea patimă

De când văzuse că poate să ajungi doamna Mangin şi să meargă la braţ toată viaţa cu acest brigadier cuceritor, Zenaida uitase de toate. Ea, ca picioarele atât de bine bv- fipte în pământ, se cufunda în contemplări, în visări nesftr- site, sta ceasuri întregi în faţa oglinzii, dichisinckt-se, privindu-se, şi deodată îşi scotea limba, cu o deaiidejde caraghioasă. Biata fată mi-şi făcea iluzii asupra înfăţişării ei.

— Că-e urâtă – zicea ea —şi oi domnul Mangia nu mă ia pentru odui mei frumoşi. Dar nu-i nimic. Să mă ia întâi, că pe

urmă m-oi pricepe eu să-l fac să ras iubească.

Şi bună fiinţă dădea un pic din cap, zâmbind ca mulţumire lăuntrică, fiindcă numai ea ştia «e comori âc dragoste, de răbdare, de dăruire de râne va gssi cel care va domni pe inima ei. Gândul neclintit la măritişul ăsta. Grijă de a nu şti dacă se face, bucurai sigwanţei după ce se învoiseră, hot&rând şi ziua, îi aftituneii neofcaalta supraveghere. De altfel, Nantezul nu mai loeuia ia Indret. Şi apoi, ca prilejul acesta, Clarissa se aţâţase aşa de inxnă, încât Zenaida Îţi -cam uitase bănuielile. Ce vreţi? Înainte» de a fi fiică, eşti femeie. Uneori, coandu-şi rufăria de zestre şi rochia de mireasă, pe care şi-e lucra singuri, o apuca deodată un aviot de recunoştinţă; îşi lăsa degetarul, foarfecele şi, printre pânzeturile albe, se repezea până ia maică-sa vitregă:

— O, mamă... mamă! ...

Şi o săruta, o strmgea în braţe, chiar de-ar fi fost s-o înţepe, căci pieptarul rochiei îi era tot mai jriin cu bolduri şi cu aee în iureşul clipei hotărâtoare a tuturor talentelor ei de croitoreasă. Nu vedea paloarea Clarissei, nici tulburarea ei. Nu simţea fierbinţeala mâinilnr albe ale femeii în mâinile ei, mâini de fecioară totdeauna îngheţate. Nu băga de seamă că lipsea mult şi adeseori de acasă, nu auzea ce se spunea pe uliţa mare din Indret. Nu vedea, nu auzea decât fericirea ei, trăia într-o înflăcărare voioasă, într-o beţie de nerăbdare.

Gete eteraţii strigări erau gata făcute, nunta faotărâtg peste două săptămâni şi în căsuţa familiei Roudic nu mai pridideau o clipă cu pregătirile voioase şi grăbite dinaintea unei nunţi. Ce mai du-te-vino, ce de uşi irintite! Zenaida urca şi cobora de zece ori pe zi scăriţa de lemn, Băltind ca un pui de hipopotam. D-apoi flecăreala pciete- ntior, a cumetrelor, rochiile de îneeeeat, darurile care sosesc. Logodnica primea multe, că bemdaiaea asta găsise mijlocul, cu toată înfăţişarea ei cam ursuză, să fie iubită de toţi. Jack se gândea sări dea şi el o mică amintire, ou prilejul nunţii. Maicărsa îi trimisese o sută de frânei, luaţi riin mica ei sumă pentru îmbrăcăminte şi economisiţi anevoie, fiindcă poetul controla toate socotelile.

„. „Banii ăştia sunt ai tăi* Jack dragul meu, zicea Charlotte. I-am pus deoparte penjru tine: Să cumperi cu ei un mic dar domnişoarei Roudic şi un riad de haine pe&tru tine. Vreau să te înfăţişezi cuviincios la ceremonie, şa hainele tale trebuie să fie într-o stare jalnică, dacă, după cum îmi scrii, nu mai puţi purta

costumul englezesc. Caută să fii frumos şi să petreci bine. Şi mai *eu* seamă, să nu-mi pomeneşti cumva m. Scrisorile tale de banii ăştia. Nu vorbi nimic nici familiei Roudic. O să vrea să-mi mulţumească, ceea ce mi-ar aduce mari necazuri. Acum el e într-un hal de nervi care-l face peste măsură de simţitor, Lucrează prea mult, bietul nostru prieten. Şi-apoi e aşa de hărţuit! Toţi sunt împotriva lui pentru a-l împiedica s-ajungă. Vasăzică ne-am înţeles. Nu spune că sută de franci e de la pnina. Să creadă toţi eă'-s micile tale economii. "

De două zile, Jack se simţea foarte mândru că are banii aceştia în buzunar. Într-adevăr, monedele de aur h cumpăneau mersul şi-i dădeau o mase voioşie, sprintenă şi plină de siguranţa Se bucura mult să aibă haine noi şi curate, şi nu numai groaznica lui bhsă spălată de atâtea ori* Dar pentru asta, trebuia să se ducă la Naates şi aştepta nerăbdător duminica viitoare. Să meargă la Nantes! Încă o bucurie mai mult; şi ceea ce-l raişea mai presa de orice era gândul că toate bucuriile acestea le datora mamei lui. Un singur lucru îl încurca: alegerea clarului pentru Zenaida. Ce se dă unei fete eare- ae măritä? Cum să-i fad plăcere, să ghiceşti ce-i fipbeşte în puhoiul de giuvae- ruri şi de găteli pe care le primesc logodnicele, ca un rămas bun pentru totdeauna de la toate copilăriile, de la toate cochetăriile tinereţii lor? Ar fi trebuit să vadă ce are.

Iată la ce se gândea Jack într-o seacă de iarnă, întorctn- du-se acasă. Era foarte întuneric în seara aceea. Aproape de casă se izbi de cineva care aleiga de-a lungul zidurilor.

— Dumneata eşti, Belizarle?

Nu i se răspunse. Dar, împingând uşa, uccnicul văzu că nu s-a înşelat şi că Belizarie a trecut pe acolo. Clarissa era în antreu, zbârlită de vânt, vânălă de frigul de afară şi atât de îngrijoratä, încât, chiar faţă de Jack, citi mai departe scrisoarea pe care o ţinea în fâşia de lumină cs se strecură din sală. De bună seamă, scrisoarea aducea o veste cu totul neobişnuită. Atunci Jack îşi aminti că-n timpul zilei auzise spunându-se la atelier că Nantezul a pierdut o sumă mare la Saint-Nazaire, jucând cu mecanicii unui vapor englezesc, sosit de curând din Calcutta. De data aceasta se întrebau cu toţii cum va face să plătească şi dacă n-o să fie dat peste cap. Fără îndoială că asta-i vestea scrisoarea. N-aveai decât să priveşti emoţia Clarissei.

În sală, Zenaida şi Mangin erau singuri. Moş Roudic, plecat de

dimineaţă la Chateaubriand, unde se găseau hârtiile fiicei lui, nu se întorcea decât a doua zi, ceea ce nu-l împiedica pe frumosul brigadier să vină să-i facă curte fetei şi să cineze la Indret, unde prezenţa lui era îngăduită, doamna Roudic fiind de faţă. De altfel, părea tare liniştit brigadierul ăsta puţin primejdios şi-şi purta cu vrednicie, epitetul de „viitorul”, uscat şi rece ca timpul unui verb. În clipa aceea, lungit în jilţul plăcut al şefului de atelier, cu picioarele la grătarul sobei, pe când Zenaida, gătită şi pieptănată de maică-sa vitregă, strânsă în corset şi roşie ca focul, isprăvea de pus masa, el îi vorbea foarte grav de tariful vămilor, de taxa pentru seminţele oleaginoase, indigo, icre de morun, ca să intre în portul Nantes.

Astea-s nimicuri, nu-i aşa? Ei, bine, amorul e un asemenea scamator, încât Zenaida se prăpădea de plăcere la fiecare cifră, şi uneori se oprea din pusul mesei, răscolită până-n adâncul inimii de toate amănuntele de antrepozit şi de tranzit, ca de o muzică încântătoare. Intrarea ucenicului tulbură aceşti îndrăgostiţi, aşezaţi de la bun început în pacea tihnită a convorbirilor casnice.

— Ah, Dumnezeule, uite-l pe Jack! E, dar, foarte târziu. Şi încă n-am muiat bucăţile de franzelă în supă. Repede la pivniţă, prietene Jack! Da’ mama oare unde-o fi? … Mamă! …

Clarissa intră, foarte palidă încă, dar potolită; îşi netezise părul şi-şi scuturase măzărichea de pe hainele ude.

„Biata femeie! Gândea Jack, privind-o pe când ea se silea să mănânce, să vorbească, să surâdă, înghiţind unul după altul pahare mari de apă, ca pentru a-şi înăbuşi din răsputeri o cumplită emoţie care o gâtuia. Zenaida nu băga de seamă nimic. Cu pofta de mâncare tăiată de bucurie, nu-şi mai lua ochii de la farfuria brigadierului şi părea încântată văzând cu ce maiestuoasă linişte făcea el să piară toate bucăţelele ce i se serveau, fără să-şi întrerupă nicio clipă o cuvântare despre tariful comparat între seul brut şi osânza topită. Întruchiparea vămii era Mangin ăsta! Bun vorbitor, exprimându-se în cuvinte alese, încet, cu metodă, dar totuşi mai puţin încet decât mânca, fiindcă nu lua nicio îmbucătură de pâine fără s-o privească ţintă, s-o cerceteze cu de-amănuntul, s-o pipăie în toate felurile, şi tot aşa îşi ridică de fiecare dată paharul la înălţimea lămpii şi gusta vinul înainte să-l bea, ca şi cum s-ar fi ferit de vreo fraudă, gata să-şi ia chiar de la gură un lichid de contrabandă sau alimente

oprite. De aceea, când era acolo, mesele nu se mai isprăveau. Mai ales în seara aceea, Clarissa părea că-l rabdă anevoie. Nu-şi găsea locul, se ducea la fereastră, asculta cum bate măzărichea-n geamuri, apoi, întorcându-se spre masă: l

— Ce vreme o să ai astăzi la întoarcere, bietul meu Mangin! Aş vrea să fii acum acasă.

— Ba eu nu! Zise Zenaida cu atâta nevinovăţie, încât izbucniră toţi în râs, iar fata şi mai tare decât ceilalţi.

Nu-i nimic. Vorba Clarissei prinsese, şi brigadierul; curmându-şi o poliloghie lungă despre drepturile de consum, se ridică să plece. Dar nu era încă afară şi, mulţumită pregătirilor de plecare, grăsuna Zenaida se mai alegea cu un sfert de ceas adăugat la seară. Ba s-aprindă felinarul, ba să încheie manlaua. Vrednica fată lua asupra ei toate îngrijirile acestea; şi dac-aţi şti ce încet se aprindeau chibriturile şi ce greu era să închei mănuşile de uniformă!

În sfârşit, iată logodnicul împachetat. Cu gluga trasă pe ochi, cu fularul înfăşurat de două-trei ori în jurul gâtului şi strâns cu nădejde, v-o jur! De două mâini puternice, parc-a pierit pe de-a-ntregul într-un scafandru. Aşa cum e, Zenaida lot frumos îl găseşte, şi-n picioare, în pragul uşii, cu inima cam grea de despărţire, priveşte îngrijorată cum se avântă în uliţa mare din Indret, foarte întunecoasă, îneântătoarea umbră de eschimos pe care o însoţeşte felinarul ce se leagănă. Maică-sa vitregă e nevoită să vină s-o ia:

— Haide, Zenaida, intră În casă.

Şi vorbind astfel, glasul Clarissei trădează o nerăbdare pe care n-o îndreptăţeşte întru nimic grijă de îndrăgostită a fetei. Neliniştea aceasta nervoasă sporeşte cu fiecare ceas să nu-i scapă amicului Jack. Totuşi mai vorbesc, fjcând rânduială în sală. Din când în când, Clarissa se uită la ceasornicul 4in perete şi zice:

— Ce târziu e!

— Numai de *n-ser* pierde trenul... — Răspunse Zenaida, cane nu se gândeşte decât la logodnicul ei şi, de când a plecat, îi urmăreşte în toate locurile pe unde trece în drumul lui... Iată-l la capătul târgului... Qieamă luntraşul, se suie în barcă... Frig trebuie să mai fie pe Loara! Zice ea, [sprăvindu-şi visul în gura mare.

— O, da, foarte frig... — Răspunde mama vitregă, cu-

trenaurânriu-se; dar nu se frămintfi pentru frumosul bi> Radier. Sună ceasul zece. Se ridică repede, dinfr-o daţi, cum fad să scapi de oameni supărători: Daci ne-am duce la culcare?

Apoi, văzmd că ucenicul se pregăteşte, ca-n toate serile, să întoarcă de două ori cheia în uşă, se repede să-l oprească:

— Nu-i nevoie, au-i nevoie 1 Am închis eu, haidem sus 1

Dar Zenaida asta nu mai isprăveşte vorba despre Mangin al ei.

— Jack, găseşti că-s frumoase mustăţile blonde? Oare câtă vamă se plăteşte pentru seminţele olaegi… oleaginoase?

Jack nu mai ţine minte. Trebuie să-l întrebe ea pe domnul Mangin. £ aşa de interesantă problema tarifelor!

— Vă duceţi la culcare, da sau nu? Întrebă doamna Roudic, făcându-se că râde, dar eu toţi nervii încordaţi.

De astă dată s-a isprăvit. Urcă tustrei pe scăriţă.

— Haide, bună seara! Zice mama vitregă, întrânH în odaia ei. Pic de somn.

Totuşi, ochii ei strălucesc tare. Jack a şi pus piciorul pe scara podului său, dar, în seara aceea, odaia Zenaidei e atât de ticsită cu daruri de nuntă, încât el nu-şi stăpî- neşte dorinţa de-a le cerceta pe rând.

Bun prilej pentru ceea ce voia să ştie. Peste zi veniseră prietene. Fuseseră scoase toate comorile, care mai erau acolo, înşirate pe scrinul larg, unde o feeioară de ceară cu copilul Isus îşi arăta albeaţa chipului. Lângă ea, douăsprezece linguriţe de argint aurit luceau în cutia loc deschisă, apoi o cană de argint pentru calea, o carte de rugăciuni cu paftale, o cutie de mănuşi – mănuşi bărbăteşti, vezi bine! — Şi de jur împrejur hârtiile mototolite, panglicile albastre sau trandafirii cu care fuseseră legate toate darurile sosite de la castel. Veneau apoi darurile mai modeste ale nevestelor de slujbaşi sau şefi de atelier. Vălul şi cununa, kt eutii de carton trimise din Nantes, şi oferite de doamna Karkabelek şi de doamna Lebelleguic knpreună; doamna Lemoallic trimisese un ceas de perete, doamna Lebescam un covor de masă, altele, împletituri eu croşeta, un inel de sticlă, o poză bisericească, o sticlă de parfum şi, în sfârşit, doi’ „însurăţei din târgul Batz “, făcuţi din scoici, două păpuşele ţepene, îmbrăcate cu scoici de felurite culori ce reproduceau pitorescul costum din partea locului: pieptarul aurit pe fusta groasă, albastră a miresei, vesta scurtă şi nădragii

înfoiaţi ai mirelui.

Zenaida arăta cu mândrie toate comorile acestea şi le Învelea la loc, pe rând. Ucenicul scotea strigăte de admiraţie şi se gândea într-una: „Oare ce-aş putea să-i dau şi eu? “

— Dar zestrea, Jack? Zestrea nu mi-ai văzut-o? Stai!

Luă o cheie dintr-o ceaşcă de pe scrin, deschise un sertar de unde scoase altă cheie dăltuită şi foarte veche, ce deschidea dulapul de stejar de o sută de ani în familie. Cele două canaturi se dădură în lături, lăsând să se răspândească un miros plăcut de leşie cu iris; iar Jack putu să admire teancuri mari de cearşafuri roşcate, ţesute de prima doamnă Roudic, şi grămezi de rufe lucrate în cute şi creţuri de îndemânaticele qnâini bretone, care ajung tot mai desăvârşite, călcând mereu stihare şi bonete.

— Vezi ce multe-s! ... zicea Zenaida, biruitoare. ■’

Ce-i drept, niciodată la maică-sa, unde dulapul cu oglindă era totuşi ticsit cu broderii şi dantele subţiri, Jack au văzuse atâta rufărie aşezată în aşa de bună rânduială.

— Dar nu ăsta-i cel mai frumos, prietene Jack! Ia te uită aici!

Şi* rtdicând un teanc greu de fuste, îi arătă o casetă ascunsă sub toate pânzeturile albe, ca şi cum ea ar fi fost mireasa.

— Ştii ce-i înăuntru? ... Zestrea mea. O spună cu mândrie. Mult iubita mea zestre, frumoasa mea zestrişiară care, peste două săptămâni, va face să mă cheme doamna Mangin. Sunt bani înăuntru, nu glumă, şi de tot fthil: albi şi galbeni. Hei, vezi cum m-a îmbogăţit tata Roulic? Totu-i pentru mine, e pentru micul meu Mangin. O.dnd mă gândesc, îmi vine să râd şi să plâng totodată, şi apoi să mai şi joc.

Într-o izbucnire de bucurie caraghioasă, grăsuna, prinzându-şi fusta de o parte şi de alta şi îndepărtând-o cu degetele răsfirate, începu să joace un dans greoi din Auvergne înaintea preafericitei casete căreia îi datora fericirea ei, când o lovitură în perete o întrerupse brusc:

— Hei, Zenaida, lasă odată copilul să se culce. Doar ştii că trebuie să se scoale devreme.

Era vocea Clarissei, de astă dată foarte mânioasi şi cu totul schimbată. Cam ruşinată, viitoarea doamnă Mangin închise dulapul, îşi ziseră încet bună seara, Jack rezemă scara la podul lui şi după cinci minute, căsuţa amorţită sub zăpadă, legănată de vânt, părea că doarme *ca* seinele ei, în tăcerea şi liniştea

nopţii. Dar masca locuinţelor e tot atât de amăgitoare ca şi a oamenilor; şi căsuţa cu ferestrele închise, ca nişte pleoape grele de somn, adăposteşte cea mai sfâşietoare şi cea mai întunecată dramă.

Sala de jos, în casa Roudic. Lampa-i stinsă. Luminaţi numai de răsfrângerea de incendiu pe care-o aruncă un foc mare de cărbuni ce se prăbuşeau în cămin, un bărbat şi o femeie stau alături, în fundul încăperii. La mişcarea jucăuşă a flăcării, faţa femeii se înroşeşte pe neaşteptate, ca de o ruşine. Bărbatul e în genunchi. Nu i se vede decât frumosul păr cârlionţat, dat pe spate, şi mijlocul puternic şi mlădios, plecat într-o atitudine de adoraţie şi de rugăminte.

— O, te rog din suflet – şopteşte el – te rog fierbinte, dacă mă iubeşti! ...

Oare nu-i toată a lui, oricând şi oriunde, şi orice ar fi? Ce-i mai poate cere? Ce poate ea să-i dea mai mult? Un singur lucru respectase până atunci: casa soţului ei. Dar Nantezul n-avusese decât să facă un semn, să scrie o vorbă: „Vin la noapte... lasă uşa deschisă", ca s-o hotărască să-l primească şi-n acest ultim adăpost al cinstei ei, să-şi mai piardă şi liniştea pe care *o* dă, chiar şi celei mai vifiovate, căminul ce n-a fost niciodată pângărit.

Nu numai că lăsase uşa deschisă, cum i-o cerea, dar, după ce se culcaseră ceilalţi, se mai pieptănase o dată, îşi pusese rochia care-i plăcea lui, cerceii dăruiţi de el; se silise să se facă tare frumoasă pentru această primă noapte de dragoste. Ce-i mai trebuia, dar? Pesemne că ceva îngrozitor, cu neputinţă, ceva pe care, desigur, ea nu-l avea. Altfel, cum s-ar fi împotrivit pătimaşei îmbrăţişări a celor două braţe strânse în jurul ei, fierbintei rugăminţi a ochilor aprinşi de-o înfrigurare lacomă şi a gurii puternic apăsată pe a ei?

Totuşi nu se învoia, ea, atât de slabă şi de molatică. Găsea puterea să se împotrivească cererii lui, glasul răzvrătit şi indignat că să-i răspundă: „O, nu... nu... asta nu... E cu neputinţă! "

— Haide, Clarissa, doar îţi spun că-i numai pentru două zile. Cu aceşti şase mii de franci, plătesc întâi cei cinci mii pierduţi, şi pe urmă, cu ce-mi rămâne, recâştig o avere.

Privindu-l, Clarissa avu întâi o expresie rătăcită şi înspăimântată, apoi se cutremură din tot trupul:

— Nu, nu! Asta nu!

Parcă şi-ar fi răspuns mai mult ei decât lui, unui gând ispititor, ascuns în împotrivirea ei. Atunci el îşi înteţi dezmierdările şi ruga-i fierbinte; iar ea încerca să se îndepărteze de el, să se ferească de sărutările, de mingâierile şi de pătimaşa îmbrăţişare cu care adormea de obicei îndoielile şi remuşcările slabei făpturi.

— O, nu, te rog, nu te mai gândi la asta. Să căutăm alt mijloc.

— Doar îţi spun că nu-i altul.

— Ba da, ascultă. Am o prietenă foarte bogată la Chateaubriand, fata perceptorului. Am fost colege la *Călugăriţe.* O să-i scriu, dacă vrei, cerându-i aceşti şase mii de franci că pentru mine.

Spunea tot ce-i trecea prift minte, primul lucru venit, ’ ca să scape, de chinul rugăminţii lui. El îşi dădea seama şi clătina din cap.

— Nu se poate – zise – îmi trebuiesc banii mâine.

I; – jack

— Ei bine, ştii ce? Ar trebui să te duci la director.

E un om tare bun şi (âne la tine. Poate că…

— El? Haida de! O să mă dea afară de la uzină. Iată cu ce maş alege. Cfrid mă gândesc totuşi c-ar fi aşa d «simplu. Peste două zile, numai două zile, aş pune banii la loc.

— Ei, aşa spui…

— Dacă spun, este că sunt sigur. Pe ce vrei să-ţi jur?

Şi văzând că n-o va convinge, că până la urmă se închidea în muţenia zăvorită cu care cei slabi se apără de ei înşişi şi de ceilalţi, îi scăpă un cuvânt înfiorător.

— Rău am făcut să-ţi vorbesc. Mai bine nu-ţi spunem, nimic şi mă urcam sus la dulap săr-mi iau ce-mi trebuie..

— Dar bine, nenorotitule – murmură ea, tremurând, căci o cuprinsese teama c-ar putea să facă ce spune – nu ştii oare că Zenaida se uită la banii ei în toate zilele, că-i numără şi răsnumără… Uite, chiar astă-sea^ă’am ăuzif-o că-i arăta ucenicului caseta.

Nantezul tresări:

— A! Serios? …

— Cum să nu… biata fată-i aşa de fericită! … Asta ar ucide-o… De altfel, cheia nu-i la duiap…

Deodată, băgând da seamă că, discutând, pierde din, cinstea

refuzului ei, că fiecare argument putea să-i dea lui o armă, tăcu. Mai rău era că se iubeau, că şi-o spuneau. – Încrucişându-şi privirile şi lipindu-şi buzele în răstimpul tristei dezbateri. Şi era cumplit duetul acesta cu melodie şi cuvinte care se potriveau aşa de puţin.

— Ce-o să mă fac? Repeta mereu ticălosul.

Dacă nu-şi plătea datoria aceasta de joc, era dezonorat, pierdut, alungat de pretutindeni. Plângea ca un copil, îşi rostogolea capul pe genunchii Clarissei, o chema: „Mătuşă... mătu. Jică... “N-o mai ruga iubitul, ci un copii căruia Roudic îi ţinuse loc de tată şi toată casă îl răsfăţase. Biata femeie pungea cu el, dar fără să se învoiască. Printre lacrimi, spunea într-una: „Nu... nu... asta nu se poate “, agăţându-se de aceleaşi cuvinte ca înecatnl de scândţira pe care a apueat-o şi o strânge cu mnmie încleştate.

Deodată el se ridică:

— Nu vrei? ... Atunci, bine. Ştiu ce-mi rămâne de făcut Adio, Clarissa! Nu voi supravieţui ruşinii.

Se aştepta la un ţipăt, la o izbucnire.

Nu.

. Veni drept spre el:

. ■ – Vrei să mori? Ei bine, şi eu. M-am săturat de viaţa asta de păcat, de minciună, în care iubirea-i shită să se ascundă, şi se ascunde aşa de bine, încât nu mai ştii unde s-o regăseşti. Haide, vino l

El o opri:

— Cum? Ai vrea să... Ce nebunie! E cu putinţă?

Dar nu mai găsea argumente, nu ştia cum s-o mai silească, frământat de-o minie înăbuşită în faţa neaşteptatei revolte a voinţei femeii. O beţie criminală i se suia la cap.

— A, la urma urmei, prea sunt prost – zise el, repezindu-se spre scară.

Clarissa ajunse înaintea lui şi se înfipse pe prima treaptă:

— Unde te duci?

— Lasă-mă... lasă-mă... Trebuie! Şi gângăvea.

Ea se agăţă de el:

— Să nu faci asta, te rog!

Dar beţia se urca. Nu mai asculta nimic.

— la seama... dacă te mişti, strig... chem.

— Ei bine. Cheamă! Să ştie toată lumea că nepotul ţi-e iubit şi

că iubitul tău e un hoţ.

Îi vorbise de aproape, că-n lupta aceasta vorbeau foarte încet, cuprinşi fără voie de respectul tăcerii şi al somnului pe care noaptea îl poartă cu ea. La licărirea roşie a focului ce murea în cămin, el i se arătă deodată aşa cum era într-adevăr, demascat de-o puternică tulburare care dezvăluie mişcările sufletului, descompunând tqate trăsăturile feţei, ll văzu cu nasu-i mare, ambiţios, cu nările umflate, cu buzele-i subţiri şi ochii privind cruciş de mult ce se uitase la cărţi. Se gândi la tot ce-i jertfise acestui om şi cum se gătise pentru noaptea aceasta de dragoste, cea dinţii pe care o petreceau împreună.

O, cumplită, înspăimântătoare noapte de dragoste?

Deodată o cuprinse un adine dezgust de el şi de ea însăşi, o istovire a tuturor puterilor ei. Şi pe când răufăcătorul se căţăra pe scară şi se ducea pe dibuite în vechea casă părintească, unde cunoştea toate colţişoarele, ea cădea iar pe divan, afundându-şi capul în perne, să-şi înăbuşe hohotele de plâns şi ţipetele, să nu mai vadă, să nu mai audă nimic.

Îs* ***23***

Beţia

Nu era încă şase dimineaţa.

Pe uliţele din Indret, întuneric beznă. Ici-colo, la geamuri de brutării şi de crâşmo, câteva lumini fumegânde se iveau în ceată, ca după o hârtie unsă cu ulei, cu înfăţişarea ştearsă a razei care nu punte răzbi. Într-una din crâşmele acestea, lângă soba încinsă ce duduia, nepotul lui Roudic şi ucenicul său şedeau de vorbă şi beau.

— Haide, Jack, încă un rând.

— Nu, mulţumesc, domnule Charlot. Nu-s învăţat să beau. Mă tem să nu-mi facă rău.

Nantezul se puse pe râs:

— Haida de! Un parizian ca tine... glumeşti... Hei, jupi ne, două pahare din cel alb. Şi repede! ...

Ucenicul nu îndrăzni să nu primească. Atâta atenţie din partea unui bărbat aşa de frumos îl măgulea peste măsură. Avea şi de ce. Desenatorul, aşa de mândru, aşa de dispreţuitor de obicei, care în optsprezece luni nu-i vorbise nici măcar de trei ori. Întâlnindu-l din întâmplare în dimineaţa aceea la Indret, îi făcuse onoarea să-l întâmpine ca pe un camarad, să-l ia cu el la crâşmă şi să-l cinstească cu trei păhărele de culori felurite. Era ceva atât

de neobişnuit, încât, la început. Jack nu prea avu încredere. Celălalt părea aşa de ciudat şi-l întreba cu atâta stăruinţă: „Nimic nou la familia Roudic? … Nimic nou. Zău aşa? A

Ucenicul îşi zicea: „Dacă-ţi închipui tu c-am să-ţi duc scrisorile ca Belizarie1*…

Dar această impresie proastă nu ţinuse mult. De la al ’doilea rând de pahare se simţise mai la largul său, mai liniştit. La urma urmei, Nantezul ăsta nu părea să fie un om rău, ci mai degrabă un nenorocit rătăcit de patimile kii. Mai ştii! Poate că nu-i lipsea decât o mână întinsă, sfatul unui prieten ca să-l întoarcă pe calea cea bună, să-l facă să se lase de cărţi. Şi să-l silească să respecte casa unchiului său.

La al treilea rând, Jack, împins de-o neaşteptată pornire, ide o căldură sufletească nemaipomenită, oferi prietenia sa

Nantezului, care i-o primi cu recunoştinţă şi, ajungând prieteni, crezu că-i poate da câteva sfaturi:

— Ştii una, Nantezule? … Ei bine… ascultă-mă… lasă-te de cărţi.

Lovitura era directă, şi de burtă seamă că nimerise în plin, fiindcă desenatorul îşi mişcă nervos buzele (de tulburare, fără îndoială), dând iute de duşcă rachiul. Jack, văzând efectul, nu se mulţumi numai cu atâta:

— Şi-apoi, uite… vreau să-ţi mai spun ceva…

Noroc de glasul crâşmarului că-l opri, fiindcă de data aceasta Nantezul şi-ar fi ascuns anevoie impresiile.

— Hei, flăcăi, iată clopotul!

În aerul rece al dimineţii, un dangăt monoton şi jalnic se amestecă în forfota mulţimii tăcute, în tuşea şi-n bocă- neala galenţilor de-a lungul uliţelor ce urcau.

— Haide – zise Jack – trebuie să plecăm.

Şi cum prietenul său plătise cele danţai două rânduri, ţinu neapărat să-l achite el pe al treilea, fericit că scoate un ludovic din buzunar şi-l aruncă pe tejghea, zicând:

— Opreşte cât trebuie.

— Draee, un gălbior! … exclamă negustorul, puţin deprins să vadă asemenea monede ieşind din buzunarele unui ucenic. Nantezul nu rosti o vorbă, dar tresări… *Nxj.* Ctunva. Se dusese şi ăsta la dulap?

Jack se făIea, văzându-le uimirea.

— Şi mai sunt şi alţii! Zise el, bătându-se peste haină, apoi,

plecându-se la urechea desenatorului: E pentru un dar pe care vreau să ri fac Zenaidei.

— Nu, zău? Rosti celălalt, zâmbind cu răutate.

Crâşmarul nu mai isprăvea tot învârtind moneda şi pe faţă, şi pe dos, cu oarecare nelinişte.

— Da' grăbeşte-te odată! Îi zise Jack. Ai să mă faci să scap drapelul.

Într-adevăr, clopotul mai suna, dar încet, rărindu-şi bătăile, ca şi cum i s-ar fi stins glasul pentru ultimele che1- mări. În sfârşit, după ce i se dădu restul, ieşiră amindol la braţ.

— Păcat, dragul meu Jack, că eşli silit să te duci îâ şandrama. Vaporul spre Saint-Nazaice nu pleacă decât peste un ceas. Aş fi fost atât de fericit să mai stau puţin cu tine. Îmi face cu adevărat bine să te aud vorbind. A, de-aş fi fost totdeauna sfătuit aşa!

Şi încetişor tira ucenicul spre Loara. Jack se lăsa dus. După căldura înăbuşitoare din crâşmă, îl cuprinsese frigul din stradă, mai ales după al treilea rând. Umbla că buimăcit, se împiedica la tot pasul şi, poleiul fiind foarte lunecos, se rezemă cât putea de braţul noului său prieten, ca să nu cadă. I se părea că i-a dat careva cu ceva în cap sau că-i strânge ţeasta într-o pălărie de plumb. Dar asta nu ţinu decât vreo câteva minute.

— Ia stai! Zise eL Mi se pare că nu mai aud clopotul.

— Nu se poate!

Se întoarseră. Zorile albe sfâşiau cerul şi-l luminau deasupra uzinei. Drapelul pierise. Jack se îngrozi. Pentru intua dată i se întâmpla aşa ceva. Dar cel mai deznădăjduit din ei amândoi era tot Nantezul.

— E vina mea, e vina mea – zicea el.

Voia să se ducă la director să-l roage, lănuirindu-i că numai el e de vină. La rândul său, ucenicul fu nevoit să-l liniştească:

— Eh, ia lasă, doar n-am să mor că m-a trecut o dată lipsă pe tăbliţa de control. Asta o să ne îngăduie să stăm mai mult împreună. Te petrec până la vapor şi mă întorc la clopotul de zece. Scap numai cu un perdaf de la uriaşul cela de Lebescam.

Şi tocmai de perdaful lui se temea. Dar simţământul acesta fu mai slab decât bucuria, mândria ce-l cuprindea umblând la braţ cu Nantezul şi decât coarvingerea pe care o avea că-l va aduce pe calea cea bună. În felul ăsta-i vorbea, coborând spre fluviu, sub eopacii mari, attri de promoroacă, şi cuvintele-i erau atât de

înflăcărate, încât nu mai simţea frigul cumplit al dimineţii, nici vintol care bătea îngrozitor, tăios ca o lamă. Vorbea de bunul moş Roudic, aşa de cumsecade, aşa de iubitor, aşa de plin de încredere, de Clarissa, care, deşi avea tot ce-i trebuie ca să fie fericită, îţi făcea milă de galbenă ce era şi cu ochii rătăciţi în unele clipe.

— Ah,» -o fi văzot azi-dimineaţă când am plecat. Era aşa de albă, că părea moartă.

Cum vorbea astfel, ucenicul' simţi braţul Hantezului tresărind sub al său, ceea ce-i dovedi ci băiatul tot mai are puţină inimă.

— Nu ţi-a spus nimic, Jack? Adevărat că să ţi-a spus nimic?

— Nimic, niciun **cuvânt.** Zenaida-i vorbea, **şi** ea nu răspundea. N-a mâncat. Mă tem să nu fie bolnavă.

— Biata femeie! … zise Nantezul cu un oftat de uşurare, pe care copilul îl luă drept tristeţe şi-l umplu de milă.

„Destul pentru prima oară – gândea el – nu trebuie să-l copleşesc."

Se apropiau de chei. Vaporul încă nu sosise. O ceaţă deasă acoperea fluviul de la un ţărm la celălalt.

— Dac-am intra aici – îl îmbie Nantezul.

Era o baracă de **scânduri,** cu bănci înăuntru, slujind drept adăpost muncitorilor care aşteptau luntraşii pe vreme rea. Clarissa cunoştea bine baraca aceasta! Şi bătrâna, care îşi aşezase într-un colţ micul negoţ de rachiu şi de cafea, o văzuse de multe ori pe doamna Roudic aşteptând barca şi străbătând Loara pe o vreme câinoasă.

— Cam pişcă în dimineaţa asta, băieţi! Nu beţi câte un ciocan de raehiu?

Jack primi bucuros, dar numai dacă plăteşte el, şi chiar făcu un semn unui marinar de gardă, care dârdâia de frig la piciorul semaforului, să vină să cinstească împreună cu ei. Marinarul şi Nantezul îşi înghiţiră rachiul ca pe un tămâios. Ucenicul făcu la fel, dar ce n-ar fi putut imita era zâmbetul lacom şi acel „Ah "de mulţumire al marinarului ştergându-şi gura cu dosul mânecii. Grozav rachiu! Lui Jack i se părea c-a înghiţit toată zgura din uzină. Deodată, un fluierat sfâşie ceaţa. Vaporul spre Saint-Nazaire! Fură nevoiţi să se despartă, dar îşi făgăduiră să se mai vadă.

— Eşti un băiat de treabă, Jack, şi-ţi mulţumesc pentru bunele sfaturi.

— Ei, lasă! Zău, n-ai de ce – răspunse Jack, strângând cu putere mâna Nantezului şi uimit că se simte atât de mişcat, de parcă s-ar despărţi pentru totdeauna de un vechi prieten de douăzeci de ani. Şi mai cu seamă, Charlot, ştii ce ţi-am spus. Să nu mai joci!

— A, nu, niciodată – zise celălalt, grăbindu-se să se urce pe vapor, ca să nu-l vadă tânărul său amic pufnind de râs.

După ce pleci Nantezul, Jack nu mai avu niciun chef să seducă la uzină... Simţea în inimă o veselie neobişnuita şi în vine un clocot, nevoia de a chiui, de a alerga, de a da din mâini. Chiar ceaţa albă ce plutea peste Loara, str&-

Bătută de vapoare mari, negre care lunecau prin mijlocul ei ca nişte umbre chinezeşti, chiar şi ceaţa i se părea veselă, atrăgătoare, ca şi cum el ar fi simţit că are aripi să treacă prin ea. Dimpotrivă, găsea înfiorător tot zgomotul acela de ciocane, de cazane, uruitul înăbuşit prea binecunoscut, şi de care avea un chef nebun să fugă. La urma urmei, de-ar lipsi o zi întreagă sau numai câteva ceasuri, perdaful lui Lebescam n-avea să fie mai aspru. Atunci îi veţii gândul ăsta bun:

„Fiindcă tot sunt pe drum. De ce n-aş folosi prilejul, ca să mă duc până la Nantes să-i cumpăr darul Zenaidei. “

Iată-l în barca luntraşului, apoi la Basse-Indre, apoi la gară, purtat ca prin minune, după cum i se părea, atât de uşor le făcea pe toate în dimineaţa aceea. Dar la gară nu pleca niciun tren până la douăsprezece. Cum să-şi treacă vremea? Sala de aşteptare era rece şi pustie. Afară bătea vântul; Jack intră la un han, unde trăgeau mai mult muncitorii decât ţăranii, cu toate că era în câmp, şi avea drept firmă cuvintele acestea scrise cu negru pe faţada proaspăt tencuită: *„Aici, mă rog! “*– strigătul ce răsună în fierărie când fierul e caid şi muncitorii sunt chemaţi să-l bată. Firmă mincinoasă ca toate firmele, că aiei nu era vorba să făureşti.

Deşi încă devreme, era lume aproape la toate mesele luminate de mici lămpi cu gaz, al căror fum vătămător se amestecă în fumul lulelelor, îmbâcsind aerul. La *Aid, mă rog!* Beau prin colţuri toţi cei ce umplu crâşmele în *7.1* de lucru, lepădăturile, drojdia atelierelor, toţi cei care găsesc că sculele-s prea grele şi paharu-i uşor. La *Aid, mă rog!* Nu vedeai decât mutre scârboase, bluze leneşe, mânjite de vin şi de glod. Braţe ostenite de somnul beţivului, toţi destrăbălaţii, mişeii, rataţii

muncii, pe care-i pândeşte crâşma din preajma uzinei şi-i atrage spre geamul înşelător, unde sticle aliniate colorează şi ascund otrava alcoolului. Înecat de fum, zăpăcit de o gălăgie nedesluşită, ucenicul se codea să se aşeze pe o bancă lângă ceilalţi, când auzi că-l cheamă cineva din fund.

— Măi, Aztecule, ia vino încoace!

— Ehei, uite-l pe Gascogne!

Gascogne era un muncitor din Indret, dat afară în aian din pricina beţiei. Lângă el. la aceeaşi masă sta un marinar sau mai degrabă un elev de marină de vreo şai- sprezece-şaptesprezefe ani, a cărui faţă spână şi gata ofilită, cu o gură moale şi obosită, ieşea din guleru-i larg, ’ albastru, cu o îndrăzneală obraznică. Jack se alătură plăcutei tovărăşii.

— Vasăzică tragi şi tu la măsea, neiculiţă! Zise Gas- cogne cu familiaritatea care-i leagă pe cei răi. Bine s-a mai nimerit! Ai să bei un rând cu noi.

Jack primi şi între ei începu un asalt de politeţe şi de sticle de toate culorile. Mai ales micul marinar îi plăcea, îşi purta frumosul costum cu atâta fudulie şi cutezanţă! Şi-apoi, ce mai siguranţă, ce îndrăzneală, nu se temea nici de Dumnezeu, nici de jandarmi. La vârsta lui făcuse de două ori ocolul pământului şi vorbea de javaneze şi de Java. Ca şi cum ar fi fost peste drum, dincolo de Loara. Ah, ce bucuros şi-ar mai fi schimbat ucenicul vesta lui de lână, bluză şi pantalonii cu pălăria de muşama, semeţ dată pe ceafă pe capul tuns al micului marinar, şi cu cingătoarea lui largă, albastră, spălăcită de soare şi de apa mării. Cel puţin asta era o adevărată meserie, plină de aventuri şi de primejdii. Totuşi marinarul se plângea:

— Prea multă zeamă pentru aşa de puţină came... — Zicea el în ficce clipă.

Jaek era încântat de vorbă aceasta, o găsea plină de haz:

— Prea multă zeamă pentru aşa de puţină came!..; Eh. Marinarii ăştia ce oameni veseli!

— Li ca la Indret – adăuga Gascogne. Ce mai şandrama! ...

Şi se pornea să-l blesteme pe director, supraveghetorii, o şleahtă de nepricepuţi care stau cu mâinile-n sân, pe când ceilalţi se spetesc pentru ei.

— Ce-i drept, ar fi multe de zis... — Făcu Jack, aminlindu-şi deodată fraze banale de-ale cântăreţului Labassindre despre drepturile muncitorului şi tirania capitalului. I se dezlegase

limba, ca şi picioarele, bătrânului Jack, în dimineaţa aceea. Încetul cu încetul, elocvenţa lui amuţi toate flecărelile din crâşmă. Îl ascultau. Şopteau în juru-i: „E dat dracului ştrengarul ăsta! Se cunoaşte că vine de la Faris “. Ca să facă mai mult efect, nu-i lipsea decât „basul “lui Labassindre, şi nu glasul lui de cocoşel răguşit, glasul acela de aciuit cu dulceaţa copilăriei ce nu se potrivea de fel cu accentele grave timpurii şi care-i venea acum de tare departe, parcă şi-ar fi trimis cuvintele la mai multe atmosfere deasupra capului său. Peste puţin, ceea ce spunea ajunse aşa de încurcat, aşa de nedesluşit, chiar pentru el, încât vorbi întâi fără să se audă, apoi i se păru că zboară clătinându-se, ca şi cum ar fi fost azvârlit să-şi urmărească ideile şi cuvintele în nacela unui balon, a cărui mişcare îi făcea rău şi-l ameţea cu desăvârşire.

…O senzaţie de răcoare pe frunte îl readuse în fire. Sta jos pe malul Loarei. Cum de se găsea acolo, lângă mică] marinar, care-i uda tâmplele? Ochii, anevoie deschişi, clipiră ziua-n amiaza mare; apoi zări în faţa lui furnal uzinei şi, foarte aproape, un pescar în picioare în barca lui ridicând pânza şi pregătindu-se de plecare.

— Ei, ţi-e mai bine? Întrebă micul marinar, storcându-şi batista.

— Cum nu, foarte bine – răspunse Jaek, dârdăind de frig şi cu capul greu.

— Atunci, suie-n barcă!

— Ce-e?! Făcu ueâkid, foarte mirat.

— Păi da! Mergem la Nantes. Nu mai ţii minte e-ai închiriat o barcă de la pescarul ăsta, adineauri, la crâşmă 7 Uite-l şi pe Gascogne că se întoarce cu merindele.

— Merindele?

— Na, prietene, ia-ţi restul – zise fierarul, încărcat cu un coş mare, din care ieşeau gâturi de sticle şi colţul unei puni… Haide, hop! La drum, băieţi! Vintu-i bun! Într-un ceas suntem la Nantes; şi acolo-i tragem un chef pe cinste!

Într-o clipă Jack văzu limpede tot ce urma să facă, prăpastia în care se rostogolea. Ar fi vrut să sară în barca luntraşului, legată nu departe de acolo, şi să se întoarcă la Indret, i-ar fi trebuit însă o încordare a voinţei, de care nu era în stare.

— Da’ vin’ odată! Îi strigă micul marinar… Mai eşti cam galben, dar prinsul o să te întremeze.

Ucenicul nu se mai împotrivi şi se urcă în barcă împreună cu ceilalţi. La urma urmei, îi mai rămâneau trei ludovici, mai mult dedt îi trebuia ca sărşi cumpere haine şi *o* mică amintire pentru Zenaida. Aşa că nu se ducea degeaba la Nantes. De altfel, era efectul stării în care se afla: avea impresiile cele mai potrivnice, trecând de la cea mai adâncă tristeţe la o mulţumire neînţeleasă.

Acum, stând cu ceilalţi la capătul bărcii, mânca bucuros, cu pofta ştămiţa de vântul înţepător şi sărat care gonea barca sub un cer noros, adevărat cer breton, şi-o apleca într-o parte, ca o pasăre care atingea în treacăt apa cu o aripă. Funiile scârţăiau, pânza se umfla din toate părţile, şi-n freamătul valurilor, cele două maluri desfăşurau privelişti cunoscute, umbre de pescari, de spălătorese, de păstori cu oi care, pe iarbă tunsă, păreau de departe nişte gângănii mari. Jack le vedea pe toate, şi închipuirea lui prea mult aţâţată schimba, poetiza vederile din jurul său.

ı se perindau în minte amintiri din cărţi, aventuri pe mare, povestiri despre expediţii îndepărtate, de care nu erau străine vecinătatea marinăraţului şi întilmrea cu vapoarele mari, ocolite în treacăt de barcă. De ce în memoria lui, un mic desen englezesc dintr-un vechi „Robinson Crusoe “, pe care-l avusese când era mic, i se înfăţişa stăruitor în minte, cu pagină lui îngălbenită şi veche, cu Robinson culcat într-un hamac, cu o ulcică de rachiu de ienupăr în mină, în mijlocul marinarilor beţi şi a resturilor de la chef, iar dedesubt inscripţia aceasta pe care o ţinea minte de zece ani: *„Şi într-o noapte de desfrâu, mi-am uitat toate bunele liotărâri”.* Poate că, în clipa aceea, sticle goale se rostogoleau în barcă, era vin vărsat pe jos, oameni lungiţi printre rămăşiţele unui prânz. Jack, desigur, habar n-avea de nimic; dar zborul pescăruşilor, rătăciţi de vânt şi rotindu-se pe deasupra pânzei, îi sporeau iluzia că-i într-o călătorie lungă; stând cu faţa în sus, nu mai vedea nimic dedt cerul şi zdrenţe de nori cenuşii trecându-i fără încetare pe deasupra capului şi fugind cu o iuţeală obositoare, iar ameţeala lor începea să-l cuprindă şi pe el.

Îşi schimbă locul, rechemat la viaţa obişnuită de tin- tecele celor doi tovarăşi care urlau cântece marinăreşti: *„Şi ce mai chiolhan! Şi ce ne-am bătut! “*A, de-ar fi putut face ca ei; dar nu ştia decât hore de copii ca: „Mi-s *pantofii roşiori*şi i-ar fi fost

ruşine de atâta neştiinţă.

Il mai stingherea apoi şi o privire pironită asupră-i. În pidoare, în faţa lui, scuipându-şi din când în când în palmă, ca să ţină mai bine cârma, stăpânul bărcii se uita ţintă la el, cu ochii lui limpezi ce păreau spălăciţi pe faţa-i arsă şi tăbăcită. Jack ar fi vrut s-o silească să tacă privirea aceea dispreţuitoare care-i spunea: „Nu ţi-e ruşine, copil rău ce eşti 1 “; dar lupii ăştia de mare, deprinşi să pândească vârtejul de vânt şi să-l vadă venind în umbra ce lunecă pa albastrul valurilor, au ochi hotărî ţi pe care nimic nu-i poate face să se plece. Ca s-adoarmă supără- toarea supraveghere, Jack voi să-l pună pe tirmaci să bea. Îi întinse un pahar ce-i tremura în mină şi o sticlă, din care se Încăpăţâna să toarne vinul scurs până la cea din urmă picătură:

i — Haide, şefule, trage-i o duşcă! ...

Şeful făcu semn că nu-i e sete.

— la lăsa-n pace deşca asta bătrână! Zise încetişor micul marinai* prietenului său. Păi nu ţii minte că n-avea chef să ne ducă? ... Nevastă-sa l-a îndemnat... El găsea că ai prea mulţi bani şi nu-i lucru curat.

Ei. Dar dacă credeţi că Jack o să se lase să-l facă hoţ.. Să. Ştiţi că are bani câţi vrea. N-are decât să-i scrie... Noroe că-n zăpăceala gândurilor lui îşi aminteşte că maică-sa l-a oprit să-i rostească numele în privinţa sutei de franci şi se mulţumeşte să-i încredinţeze că banii sunt într-adevăr ai lui, c-a făcut economii şi se duce să-şi cumpere cu ei un rând de haine şi să caute un mic dar pentru Ze... Ze... Zenaida!

Şi vorbea, vorbea... Dar nimeni nu-l asculta. Gascogne şi marinarul se luaseră la ceartă. Unul voia să se dea jos la Châtenay, o mare mahala din Nantes, care se **întindă** de-a lungul ţărmului, dărăpănată. Întunecoasă, cu uzine şi şoproane risipite printre crâşme sau printre grădini sărăcăcioase, înnegrite de ploaie şi de fum. Celălalt voia să meargă mai departe, până la Nantes; şi-n cearta care se înfierbânta, se amenințau să-şi.. Crape obrazul cu sticlele, să-şi spintece burtă cu cuţitele sau numai să-şi deşu- rubeze capul, ca să vadă ce-i înăuntru".

Caraghios era că-şi spuneau gingăşiile acestea foarte, foarte aproape unul de altul, siliţi să se agaţe de marginea bărcii ca să nu cadă, că vântul sufla cu putere şi luntrea brăzda fluviul aplecată pe o coastă. Ca să-şi îndeplinească grozavele

ameninţări, ar fi trebuit să aibă mâinile libero şi ceva mai mult loc. Dar Jack nu vedea astfel lucrurile, ba, dimpotrivă, le lua foarte în serios şi, deznădăjduit de vrajba iscată pe neaşteptate între cei doi tovarăşi ai lui, încerca să-i potolească, să-i împace:

— Prieteni… bunii mei prieteni… vă rog! …

Avea lacrimi în glas, în ochi, pe obraji, era neobişnuit de simţitor, ca şi cum toate celelalte senzaţii i s-ar fi topit, pierdute într-o nemărginită dorinţă de a plânge. Poate unde vedea prea multă apă în jurul lui. În sfârşit, ceartă se potoli deodată, aşa cum izbucnise, când Châtenay şi ullima-i casă fugi de-a lungul ţărmurilor. Intrau îr

Nantes. Barcagiul cobori pânza şi apucă lopeţile, să se călăuzească mai sigur prin îmbulzeala zgomotoasă din port.

Jack vru să se ridice, ca să se bucure de privelişte, dar fu nevoit să se aşeze iar repede, cu desăvârşire ameţit. Ca şi de dimineaţă, i se părea că se află undeva sus de tot şi se leagănă în gol. Numai că de data aceasta nu-şi mai pierdu cunoştinţa. Toate se învâi teau împrejur. Case vechi sculptate, cu balcoane de piatră, se amestecau cu catarge de corăbii, le urmăreau, le înghiţeau, piereau şi ele, înlocuite de pânze mari întinse, de coşuri negre ce fumegau, de vapoare lucioase, roşii sau cafenii. La prora corăbiilor, sub catargul din faţă aplecat, umbre şterse, zvelte şi drapate urcau şi coborau în legănarea valurilor, iar uneori, şiroind de apă, parcă plângeau de oboseală şi de urât. Cel puţin aşa îşi închipuia Jack. Între cheiurile înghesuite şi greoaie, sub cerul noros care-ţi purta privirea cu atât mai departe, cu cât o împiedica să se înalţe, vasele i se păreau prizonieri, iar numele scrise în coasta lor parcă cereau iar soarele, spaţiul larg, ţărmurile poleite cu aur din porturile ţărilor de peste ocean.

Atunci se gândi la Madu, la fugile lui în portul Marsilia, la ascunzătorile-i găsite în grabă în fundul calei, printre cărbuni, mărfuri şi bagaje. Dar gândul acesta, ca şi celelalte, numai îi străfulgera prin minte şi se pierdu în strigătele de „Hei-rup ale marinarilor trăgând odgoanele, în scârţâitul scripetelor din vârful vergelor şi-n loviturile de ciocan de pe şantierele de construcţii.

Deodată, Jack nu mai e în barcă. Cum e cu putinţă? Pe unde s-a dat jos? Visul are asemenea goluri; şi Jack trăieşte într-un vis zbuciumat. Împreună cu cei doi tovarăşi înaintează pe un chei nesfârşit, de-a lungul unei căi ferate, ticsit cu mărfuri de tot felul

care se încarcă ori se descarcă, aşa că la tot pasul dau peste piedici şi sar peste podişti. Se poticneşte de baloturi de bumbac, lunecă pe mormane de grâu, se loveşte de colţurile lăzilor, simte pretutindeni pe unde trece mirosuri tari său serbede de mirodenii, de cafea, de grâne sau de esenţe. Îşi pierde prietenii, li regăseşte, iar îi pierde şi deodată se pomeneşte că ţine un logos lung despre seminţele oleaginoase, în faţa brigadierului Mangin. Care-l priveşte cu îngrijorare şi-şi răsuceşte cam încurcat mustăcioara bălaie. Fiindcă, lucru ciudat: Jack se vede pe el însuşi, se dedublează. În el e un Jack aproape nebun, care strigă, dă din mani, merge anapoda, spune şi face mii de prostii, şi un altul cu judecată, dar mut, cu căluş în gură, neputincios, care-i osândit să stea de faţă la decăderea celuilalt, fără să poată face altceva decât să se uite şi să-şi amintească. Acest al doilea Jack, clarvăzător şi conştient, adoarme totuşi uneori, pe când smintitul îşi urmează aiurelile, şi iată de ce în ziua aceea zbuciumată sunt mari lacune, lipsuri, uitări, goluri pe care memoria n-ar putea să le umple.

Vă închipuiţi ruşinea lui Jack cel cu judecată, văzându-l pe celălalt cum merge pe străzile din Nantes, cu o lulea mare, legat caraghios cu o cingătoare de marinar nou-nouţă petrecută peste bluză! Ar vrea să-i strige: „Nă- tărăule, n-ai tu mutră de marinar 1 Degeaba ai lulea, cingătoare, pălăria de muşama a marinăraşului tău, degeaba te plimbi între cei doi tovarăşi, dând din umeri şi bâiguiad ca un netrebnic: «Prea multă zeamă pentru aşa de puţină came, ei, drăcia dracului!» Semeni cel nndt cu un copil din cor care-a băut vinul din vasele pentru liturghie, cu cingătoarea ta albastră prost legată, ridicată prea sus, şi cu faţa ta, oricum, tot nevinovată… Ia te uită. Întorc oamenii capul şi râd de tine când treci”.

Dar nefiind în stare să rostească ceva, nu poate decât să gândească în sine toate acestea, ţi trebuie să-şi urmeze supărătorul tovarăş, care-l hurducă împleticindu-se pe două cărări, cum îi trăsneşte. Intră cu el într-o cafenea mare, poleită toată şi împodobită cu oglinzi, în care chipurile se răsfrâng de parcă ar cădea. Jack, cel ce mai are ochi, priveşte în faţa lui, printre oamenii care intră şi ies, o ceată scârboasă şi jalnică în mijlocul căreia e celălalt Jack, foarte galben, murdar, mânjit de noroiul împroşcat în jur de paşi greoi şi nesiguri. Un chelner se apropie de cei trei netrebnici şi-i dă afară, în frigul din stradă.

Acum rătăcesc prin oraş.

Ce mai oraş!.» Ce mare-iL. Cheiuri, mereu cheiuri mărginite de case vechi, cu balcoane de fier. Treci un pod, apoi altul, şi încă unuL Ce de poduri, ce de ape care se încrucişează, se amestecă şi mişcă obositor, ca pe valuri, toate vedeniile tulburi din mersul acesta fără frână şi fără ţintă. Până la urmă, e aşa de trist să tot alergi astfel, încât Jack se pomeneşte plingând cu lacrimi fierbinţi pe o scăriţă îngustă şi alunecoasă care dă în apa neagră a unui canal, afundându-şi în ea ultimele trepte.

E. O apă fără vârtejuri şi curenţi, deasă, eu lueiu şi grea*’ cu dâre de vopsele şi care plescăie sub eticele unui mare vapor **din** apropiere. Gascogne şi marmaruâ joacă o partidă de dopuri pe mal. Jack e deznădăjduit. Nu **ştie** de ce. Se plictiseşte. Şi apoi se simte aşa de rău! ... „Drace, ’ **dacă m-aş** îneca... “Coboară o treaptă, pe urmă altă. Iată-l **la faţa apei.** Gândul c-o să moară îl înduioşează asupra **SDartei lui.**

— Adio, prieteni! ... zice el, plângând în hohote.

Dar prietenii lui sunt aşa de prinşi cu jocul lor, că nu-l aud.

— Adio, bieţii mei prieteni! ... N-o să mă mai vedeţi... Am să mor.

Bieţii prieteni, tot atât de surzi, se ceartă pentru o lovitură îndoielnică. Oricum, ce nenorocire să mori astfel, fără să spui adio nimănui, fără ca nimeni să încerce a te opri la marginea prăpastiei. L-ar lăsa desigur să se înece monştrii ccia. Stau acolo sus şi răcnesc, se ameninţă că azi-dimineaţă. Iar se laudă că-şi spintecă burta, că-şi de- şurubează capul. Se strânge lumea în jurul lor. Vin var- dişti, Jack se teme, urcă din nou treptele şi-o ia la goană... Iată-l acum de-a lungul unui mare şantier. Pe lângă el trece careva, alergând şi clătiiiindarse pe picioare: E marinarul* dezmăţat* fără pălărie, fără cravată, cu gulerul mare smuls şi atâmându-i pe piept.

— Da’ Gascogne?

— În canaL.. L-am dat de-a dura, izirindu-l eu capul. „

Tranc!. „

Şi marinarul fuge repede, cărl urmăresc vardfytii. Jack vede până într-atâta toiul în rău, înert i se pare aproape firesc ca marinăraşul să-l fi înecat pe Gaaeog^ie, de parcă omorul ar fi uitâma treaptă a unei scări înfiorătoare, unde a pus piciorul şi care coboară în besn& Totuşi ar vrea să se întoarcă înapoi, să întrebe ce-i eu nenoroeiul cela. Deodată îl strigă cineva;

— Hei! Aztecule l

E Gascogne, fără pălărie, fără eravafcă, gâfâind, înnebunit:

— L-am curăţat pe marinarul tău..'. l-am dat un picior şi zdup L. Fii canal... Polăţia-i pe urmele mele... O şterg... bună seara l

Care din doi e cel trcis? Cfrie-i Manfauf? Jack nu caută, nu mai înţelege; şi na ştiu cum se brodeşte, iată-i iar pe tustrei Într-o crâşmă, unde se aşază la o masă înaintea unei uriaşe ciorbe cu ceapă, în care se toarnă câţiva litri de vin. Băutura aceasta ciudată se cheamă „a face ch*abrol". Ş*i Taci ch*abrol, t*rebuie să-l faci de mai multe ori, tot în alte crâşme, că tejghelele, mesele şchioape se perindă în visul ameţitor, în care Jack cel înţelept aproape c-a încetat să-l mai urmeze pe celălalt. Pretutindeni, numai caldarâmuri umede, pivniţe întunecoase, uşiţe arcuite cu firme grăitoare, cu butoaie mari, cu pahare înspumate şi bolţi de viţă cu struguri. Toate acestea se întunccă din ce în ce, până-n clipa când se aprinde noaptea cocioabelor, când opaiţe înfipte în sticle luminează o vedenie îngrozitoare cu arăpoaice împodobite cu văluri trandafirii, cu marinari jucând după melodiile harpiştilor în redingote Acolo, Jack, aţâţat de muzică, face tot felul de nebunii. Acum s-a suit pe o masă şi execută un dans învechit, pe care un bătrân maestru de dans al maică-şi l-a învăţat când era copil:

La Monaco,

Joci încoace, joci încolo..;

Şi joacă încoace, joacă încolo, apoi se surpă masa şi el se dă de-a dură cu ea printre ţfudări, ţipete şi un zgomot înspăimântător de farfurii sparte.

Prăbuşit pe o bancă, în mijlocul, unei pieţe pustii, necunoscute, unde se înaltă o biserică, Jack mai are în minte tactul paşilor: *„La Monaco, joci încoace, joci încolo.. ** Numai atâta i-a rămas din ziua aceea în capu-i gol, tot aşa de gol ca şi buzunarul... Marinarul? Plecat... Gascogne? Dispărut... £ singur la ceasul ăsta din amurg, când simţi singurătatea în toată amărăciunea ei. Gazul gălbui se aprinde ici-colo în vâlvătăi, răsfrânte pe loc în râu şi-n pâraie. Pretutindeni pluteşte umbră, ca o cenuşă îngrămădită peste vatra zilei, încă'nedesluşit luminată. În umbra aceasta, biserica îşi îneacă încetul cu încetul contururile masive. Casele nu mai au acoperişuri, corăbiile nu mai au pânze pe catarge. Viaţa coboară la faţa pământului, la Înălţimea razelor căzute din câteva rare prăvălii.

După strigăte, cântece, lacrimi, deznădejde şi mare bucurie, Jack e cuprins acu în de groază. Pe pagina jalnică a tristei cărţi pe care a citit-o toată ziua e scris: Neant. Fe alta: Neant şi Noapte... Nu se mai mişcă, n-are nici măcar puterea de a fugi, ca să scape de părăsirea, de sii gurătatea aceasta care-l înspăimântă, şi ar fi rămas aco întins pe bancă, aşa cum fac toţi, într-o toropeală care nu somn, dacă un strigăt binecunoscut, strigăt mântuito strigăt de slobozire, nu l-ar fi smuls din amorţeală:

— Pălării! Pălării! Pălării!

Atunci cheamă:

— B'lizarie...

E Belizarie. Jack încearcă să se ridice şi să-i lămureasc. Cum a tras „un che... che... chef "; dar nu ştie dacă izbu teste. Oricum, se reazemă de vânzător, al cărui mers S' potriveşte cu al lui, tot şchiopătând, tot anevoios, dar ce puţin susţinut de-o voinţă dârză. Belizarie îl ia cu el şi- ceartă cu blândeţe. Unde se află ei? Încotro merg? Lat; cheiurile luminate şi pustii... o gară... E bună o bancă, *şi* te lungeşti...

Oare ce-i? Ce s-a întâmplat? Ce au cu el? Îl deşteaptă, îl zgâlţiie. Îl îmbrâncesc. Câţiva oameni răcnesc la el. Braţe de fier îi apucă mâinile, incheieturile-i sunt legate cu frân- ghii. Şi n-are nici măcar curajul să se împotrivească, fiindcă acum somnul e mai tare ca orice. Doarme în ceva care seamănă a vagon. Doarme apoi într-o barcă în care-i tare frig, dar unde, oricum, sforăie rostogolit la fund, fără să se poată mişca. Iar îl trezesc, îl duc, îl trag şi-l împing. Şi ce uşurare simte, după nenumărate pribegiri într-un somnambulism nebun, să se întindă pe paiele unde s-a trântit şi', în sfârşit, să doarmă până s-o sătura, apărat de lumină şi de zgomot de-o uşă trainică şi de două zăvoare mari, scânteietoare, bine trase.

VI

Veste' rea

Spre ziuă, Jack fu trezit năprasnic de un zgomot îngrozitor deasupra capului său.

O, jalnică trezire din beţie, setea arzătoare, tremuruJ, ' stingherеala membrelor trudite, că strânse într-o armură grea ce le răneşte din toate părţile, apoi ruşinea, nespusa tortuifăsuâetească a fiinţei omeneşti de a se regăsi în brută, şi atât de dezgustată de viaţa ei; pângărită, încât nu. Se mai simte

ia stare a& reîneeapăr a trăi. Jack le încarcă pe toate deschizând ochii^ înainte chiar să-şi fi recăpătat memoria* ca şi cum ar fi dormit în prada unei rsmuşc&i.

Era încă prea noapte, să poată desluşi lucrările. Oricum, ştia bine că nu-i în mansarda lui. Nu vedea laaind deasu- pră-i geamul ferestruicii, albăstrită de spaţitr, iar albeaţa zorilor ajungea la ei prin dauÂ ferustce înalte *eses* tăiau lumina. Într-o sumedenie de pete albe pe zid. Bade era? Într-un colţ, nu departe de culcuşurirpăcătos, semerucişaa funii, maeairale şi greutăţi mari. Deodată^ zgomotul. Înspăi*- mântăior care-l trezse adineauri1 reinoepu. Faroăi scârţS» un. Lanţ ce ae desfăşura, unmau apoi bătăilfr adâiiri ale unui orologiu. Cunoştea: ceasul ăsta. De aproape ds&anii fi «Bte» duia toată întrebuinţarea timpului, sosea o dată. M- Ddntoii iernii „etc călduca; verii, când adracmaa sesca în-odfeiţak lui de ucenic, iac dimineaţa îi băsaa cu. Sunetele-i greoaia în geamul jilav al: fecestputeii, zuănd^i, ^^Seoalfete! “

Va să zkă era; lai Indret Ba, dar de obicei glasul acesta al orelor venea mai de sus», mai. De departe. Pesemne că^i tare obosit, pentru» că zgomotele să-i râanne în cap aşade puternic şa cu vibraţiile’ acesteat sfâaroitorae. Afară numai de n-ar *îl* chtatr în turnul ceasului, în odaia o» însătâf căreia. La Indnet i se spuee „sechestrul^ şf unde: se închid: uneori: uceoidi. Ne «iisdplinaţi. Într-adevăr, aoaloi era. De ce? … Oare ce făcuse? …

Atunci, slabă. Razăă. De lumină care se furişa în odaie „dezvăluindu-i cu încetul înfăţişarea ei „pătrunse şi-n memoria lui şi-i lumină pe rând toate cutele cele mai ascunse. Jack încerca să reconstituie ziua din ajun, şi tot ce zărea îl umplea de groază. Ah, de-ar fi putut să nu-şi mai amintească!

Dar cu o neînduplecată cruzime, al doilea „eu “al său, cu desăvârşire treaz, îi aduraa aminte toate nebuniile pe care le făcuse sau le spusese. În. Timpul zilei. Ieşeau din învălmăşeala visului, nbff ţfpn *Celălalt* nu uitase nimic, ba şi mai mult, se sprijinea pe dovezi: o pălărie de njtarânwr care-şi pierduse panglica} o cingătoare aibastră… sfărâmături de lulele, fire de tutun prin buzunare sicativa hani- mărunţi Tjf faraw» nouă Awwtnwm, Jadfe’.ae: ÎUBOŞea pe întuneric, striga demânie şi descubăţ psbninidffimd^* duiteal* îwfaţfl nt? Âwi» gu neputinţA Aa. Îndreptat.

La unul din strigătele acestea, mai puternic decât celelalt

răspunse un geamăt

Nu era singur. Mai era cineva cu el, e umbră ce şi jos, colo pe piatra uneia din scobiturile actind de odiniear. Tăiate în toată grosimea zidurilor.

„Cine-o fi ăsta? “se întreba Jack, nelinişţit, şi prive cum se desprinde pe albeaţa zidului văruit umbra care ghioasă ţi nemişcată, prăbuşită ca un animal, cu ungbiui neregulate ţi colţuroase. Numai o singură fiinţă pe lum era aşa de pocită, ca să aibă asemenea umbră: Belizarie Da’ ce-^ar Ei căutat el acolo? Totuşi Jack îşi amintea c prin vis că negustorul l-a ocrotit. Durerea din şale îi treze în memorie o luptă în mijlocul unei gări, pe când zbura; pălăriile şi şepciâe, împrăştiate de un vânt puternic. Toată acestea, încurcate, tulburi, şovăitoare şi ea mânjite ci drojdie.

— Dumneata eşti, Belizarie?

— O, da, eu sunt – răspunse negustorul cu glas răguşii şi deznădăjduit.

— Dar, pentru Dumnezeu, ce-am făcut noi oare ca să ne închidă aici ca pe doi pungaşi?

— Ce-au putut să facă alţii, nu ştiu şi nici nu mă priveşte. Dar ştiu bine că eu n-am făcut rău nimănui şi că-i adevărată răutate să-mi aducă pălăriile în halul ăsta.

Se opri câteva clipe, încă zdruncinat de custplita-i bătălie, privind prăpădul din faţa lui, în noaptea întunecoasă: toată marfa călcată în picioare, strivită, dispărută. Îngrozitoarea privelişte, pe «are din ajun o avea mereu sub ochi, îl împiedica s-adoarmă, să simtă oboseala trupului legat cobză cu lanţuri şi cu funii, până şi chinul de zi cu zi al pantofilor, la care-l osândea sluţenia şi soarta lui rătăcitoare.

— La spune, or să-mi plătească oare pălăriile? … Că, la urma urmei, eu n-am niciun amestec în tot ce se Întâmpla. Măcar să le spui hotărât că nu eu te-am ajutat să faci isprava ceea.

— Ce ispravă? … Ce-am făcut? … întrebă Jack, algur de el; dar se gândi că printre atâtea nebunii care nu-i veneau toate în minte, ar fi putut săvârşi una mai boacănă dedt celelalte şi* de astă dată, îl cercetă pe Belizarie ceva mai sfios: În sfârşit, de ce sunt învinuit?

— Ei spun. „dar de ce mă fad să vorbesc? Doar bănu- ieşti ce spun.

— Ba nicidecum, îţi jur.

— Ei bine, spun că dumneata ai furat...'

— Furat? ... Şi oare ce?

— Zestrea Zenaidei.

Ucenicul, trezit de-a binelea din beţie, scoase un strigăt de indignare şi de durere:

— Dar e o ticăloşie! Nu-i aşa că nu crezi, Belizarie?

Belizarie nu răspunse. La Indret, toţi erau încredinţaţi că Jack e vinovat, şi jandarmii care-i arestaseră în ajun, vorbind de afacerea aceasta în faţa vânzătorului, îl convinseseră şi pe el. Toate dovezile erau împotriva ucenicului. La cel dintâi zvon răspândit în uzină despre furtul de la familia Roudic, toţi se gândiseră la Jack, care tocmai atunci lipsea la apelul de dimineaţă. A, bine-şi mai chibzuise Nantezul lovitura, îndepărtându-l de uzină... De la crâşma din uliţa mare din Indret până la gara Bursei, la Nantes, unde vinovatul şi complicele lui fuseseră arestaţi în clipa când îşi luau biletele pentru a fugi cine ştie unde, urma furtului se înlănţuia, se prelungea sub paşii ucenicului şi putea fi recunoscută după aurul risipit, cheltuit nebuneşte de-a lungul drumului, şi după monedele de douăzeci de franci schimbate în fiece clipă. Şi ce dovadă convingătoare era orgia de-o zi întreagă, beţia care urmează de obicei după crimă, ca o remuşcare şchioapă şi prefăcută!

Aşa că nimeni nu se îndoia. Un singur punct rămânea ■de neînţeles: dispariţia totală a celor şase mii de franci, din care nu se găsise nicio urmă, nici în buzunarele lui Belizarie, împovărate numai cu câţiva franci, câştigul vân- zării lui zilnice, nici în ale ucenicului, în fundul cărora sunau monede ciudate, ruginite, bani de tavernă unde vin să-şi potolească setea marinarii tuturor corăbiilor din lume. Desigur, nu în mârşavele cocioabe din port ar fi putut, fie şi-n zece ceasuri, să cheltuiască toţi banii care lipseau din caseta Zenaidei. De bună scamă. Cea mai mare parte era ascunsă undeva.

Unde? ... Iată ce trebuiau să afle.

Aşa că. De cum se lumină de ziuă, directorul ceru să i se aducă vinovaţii în biroul lui, doi adevăraţi răufăcători, plini de noroi, galbeni, rupţi şi tremurând. Cel puţin Jack avea gingăşia tinereţii, mutrişoara lui deşteaptă şi delicată păstra, cu tot halul în care-i erau hainele şi cu toată groaznica-i cingătoare albastră, ceva interesant, ceva distins. Dar Belizarie. Înspăimântător, mai slut după to pumnii primiţi în învălmăşeală, cu semnele

împotrivii1: înscrise pretutindeni pe obrazul şi pe hainele lui, î; tăieturi şi sfâşieri, Belizarie părea şi mai îngrozitor prii expresia de cumplită suferinţă pe care picioarele lui umflate, strânse toată noaptea, o puneau pe faţa-i pământie cu pete roşii şi schimonosită, expresie ce-i închidea guri cu buze groase, întipărindu-i muţenia omenească, voite şi jalnică, ce se zăreşte pe botul focelor. Văzându-i p< amândoi unul lângă altul, se întărea părerea generală *ci* ucenicul, copilul atât de blând şi de sfios, n-a fost decât unealta vreunui ticălos ale cărui sfaturi îl pierduseră.

Trecând prin anticamera directorului, Jack zări mai multe chipuri care i se părură vedenii, ca şi cum nălucirile unui vis îngrozitor s-ar fi întrupat şi se ridicau înaintea lui. Încrederea ce-l mai făcea să ţină capul sus în faţa crimei de care era învinuit îl părăsi în clipa aceea. Barcagiu] care-l trecuse dincolo, crâşmarii din Indret, de la Basse- Indre şi chiar din Nantes îi trezeau în minte toate popasurile zilei din ajun. O retrăi într-un minut împreună cu toate aniintirile-i urâte şi caraghioase, îngălbenindu-se ca-n beţie şi roşind de ruşinea lui.

Câiid intră la direcţie, era umil, cu lacrimi în ochi, gata să se plece ca să-şi ceară iertare.

Nu se afla acolo decât directorul, la fereastră, în jilţul lui cel mare de la birou, şi moş Roudic, în picioare lângă el, cu bereta-i de lină albastră în mină. Cei doi supraveghetori care aduseseră vinovaţii rămaseră în fund, la uşă, fără să-l slăbească din ochi pe vânză torul ambulant, răufăcător primejdios, în stare de orice crimă. Jack, văzându-l pe şeful de atelier, făcu o mişcare aproape instinctivă să se ducă spre el, cu mâna întinsă ca unui prieten, ca unui apărător firesc; dar moş Roudic avea o înfăţişare aspră şi, mai ales, tristă, care ţinu băiatul la distanţă în tot timpul interogatoriului.

— Ascultă-mă bine, Jack – zise directorul. Ţinând seama de tinereţea dumitale, de părinţii dumitale, de bună purtare pe care ai avut-o până acum, şi trebuie să ţi-o spun, mai ales pentru onoarea uzinei din Indret, am obţinut ca, în loc să fii trimis la Nantes, să fii lăsat aici şi să mai aşteptăm câteva zile înainte de-a începe instrucţia. Aşa că, în clipa de faţă, totul se petrece între dumneata, Roudic şi eu; şi atârna numai de dumneata ca lucrurile să nu meargă mal departe. Îţi cerem numai să înapoiezi ce ţi-a mai rămas…

— Dar, domnule.»

— Nu mă întrerupe, vei lămuri numaidecât... & înapoiezi ce ţi-a mai rămas din cei şase mii de frano furaţi, că, în sfârşit, n-ai putut cheltui şase mii de frand într-o singură zi, nu-i aşa? Ei bine, dă-ne ce mai ai şi mă voi mulţumi să te trimit iar la părinţi.

— S-avem iertare – făcu Belizarie, întinzându-şi sfios capul mare, cu un zârabet îmbietor, zbârcit de tot atâtea creţuri câte vălurele sunt pe Loara când bate vântul de la răsărit. S-avem iertare...

La privirea dispreţuitoare şi de gheaţă pe care i-o aruncă directorul, se opri încurcat, scărpinându-se în cap.

— Ce-ai de apus?

— Păi-, cum văd că tărăşenia cu furtul s-a isprăvit, a) vrea, dacă-mi îngăduie bunăvoinţa dumneavoastră, să vorbim acum puţin şi de pălăriile mele...

— Taci din gură, netrebnicule! Nu înţeleg cum de mai îndrăzneţii să scoţi o vorbă. Parcă noi nu ştim că adevăratul vinovat eşti dumneata, cu toată mutra-ţi mieroasă şi că, fără relele dumitale sfaturi, niciodată copilul ăsta n-<ar fi săvârşit asemenea faptă.

— O! ... exclamă nenorocitul Belizarie, întordndu-se spre ucenic, ca pentru a-l lua martor.

Jack vru să se împotrivească. Moş Roudic nu-i dădu timp:

— Aveţi mare dreptate, domnule director. Însoţirea cu netrebnicul ăsta l-a pierdut. Înainte, nu era ucenic mai cinstit, mai credincios la datorie. Nevastă-mea, fiieâ- mea, toţi din casă îl iubeau. Aveam încredere în el. A trebuit, desigur, să-l întâlnească pe ticălosul ăsta.

Belizarie, auzind cum îl batjocoreşte, avea o înfăţişare aşa de speriată, aşa de deznădăjduită, încât Jack, uitând câteva clipe învinuirea care apăsa asupra lui, luă vitejeşte apărarea prietenului său...

— Jur, domnule Roudic, că bietul om n-ore Jiid un amestec în toate acestea. Când am fost arestaţi ieri, tocmai mă întâlnise rătăcind pe străzi la Nantes, şi cum... nu puteam să mă ţin pe picioare, voia să m-aducă înapoi la Indret.

— Va fă zâeă singur ai făcut ispravă? Întrebă directorul, neîncrezător.

— Dar n-am făcut nimic, domnule. N-am furat. Ni sunt hoţ.

— la seama, băiete, apuci pe o cale greşită. Numai ■

mărturisire deplină şi înapoierea banilor te-ar putea în vrednici de îngăduinţa noastră. Cât despre vinovăţia dumi tale, e prea vădită. Nu încerca să tăgăduieşti. Haide, copi nenorocit, în noaptea aceea erai singur în casă cu doamnei* Roudic. Înainte de a se culca, Zenaida a deschis dulapul it faţa dumitale şi ţi-a arătat chiar loeul casetei. Aşa-i? Pt urmă, la miezul nopţii, a auzit mişcându-se scăriţa dumitale şi ţi-a vorbit. Bineînţeles, n-ai răspuns, dar e foarte sigură că dumneata ai fost, fiindcă numai dumneata erai în casă,

Jack, doborât, mai avu totuşi puterea să rfispundă:

— Nu eram eu. N-am furat nimic.

— Nu zău? Dar toţi banii risipiţi, semănaţi în calea dumitale?

Era să zică: „Mama mi i-a trimis “. Dar îşi aminti ce-i scrisese ea stăruitor: „Dacă te întreabă cineva de unde ai o sută de franci, să spui că-s micile tale economii*. Şi, într-adevăr, cu încrederea oarbă, cu veneraţia pe care o păstra pentru poruncile maică-şi, răspunse: „Sunt micile mele economii".

De i-ar fi poruncit să spună: „Eu am furat**, s-ar fi recunoscut vinovat fără şovăire, fără nicio vorbă. Aşa era copilul ăsta.

La euvântul economii, directorul se indignă de-a bine! Ea:

— Cura vrei să ne faci să credem că, numai cu cincizeci de centime plată pe zi, ai putut pune deoparte cele două-trei sute de franci pe care, după cum te-ai purtat, trebuie să le fi cheltuit ieri? ... Nu umbla cu tertipuri. Mai bine ţi-ai cere iertare de la oamenii ăştia de treabă, cărora le-ai dat o lovitură îngrozitoare, şi-ai îndrepta cât mai repede răul ce le-ai făcut.

Atunci moş Roudic se apropie de Jack şi-i puse mâna pe umăr:

— Jack, piciule, spune-ne unde-s banii. Gândeşte-te că asta-i zestrea Zenaidei, c-am muncit douăzeci de ani din viaţă, că m-am lipsit de toate ca să strâng asemenea sumă. Mingâierea mea era că, într-o zi, fericirea copilului îmi va răsplăti osteneala şi lipsirile îndurate... Sunt sigur că, să- vărsând fapta, nu te-ai gândit la toate acestea, că altfel nici n-ai fi făcut-o; fiindcă te cunosc, nu eşti rău. Nu, a fost numai o clipă de nebunie, ţi-ai pierdut minţile văzând atâta bănet uşor de luat. Dar acuma ar trebui să judeci, şi numai ruşinea de a mărturisi te împiedică... Haide, Jack, un pic de curaj... Gândeşte-te că-s bătrân, că nu-i chip să mai câştig toate monedele acelea albe şi că biata mea Zenaida... Haide, piciule, spune-mi unde-s banii...

Foarte tulburat şi aprins la faţă. Bătrânul îşi ştergea fruntea,

după marea lui sforţare de elocvenţă. Într-adevăr, trebuia să fii un vinovat înrăit ca să te împotriveşti unei rugăminţi atât de înduioşătoare. Chiar Belizarie era aşa de mişcat, încât îşi uită propria lui nenorocire, şi-n timp ce Roudic vorbea, făcea ucenicului sumedenie de mici semne, crezându-le tainice, dar pe care faţa lui le traducea cu cea mai caraghioasă exagerare: „Haide, Jack. Dă-i odată banii înapoi bietului om! “Fiindcă înţelegea bine jertfa acestui tată, el, vânzătorul ambulant, a cărui viaţă era un chin veşnic pentru ai lui.

Vai, dacă Jack ar fi avut banii ăştia, cu bucurie i-ar fi pus în mâinile lui moş Roudic, a cărui deznădejde îi rupea inima. Dar nu-i avea şi nu putea decât că zică:

— N-am furat, domnule Roudic. Jur că n-am luat nimic. Directorul se ridică, scos din răbdări:

— Destul! Ca să rămâi de piatră la cuvinte ca cele pe care le-ai auzit, trebuie să ai un suflet foarte josnic şi, dacă ele nu ţi-au smuls adevărul, orice ţi-am mai spune noi n-ar izbuti. Or să te ducă iar sus. Te las până diseară să te gtn- deşti. Dacă diseară nu te-ai hotărât să înapoiezi ce ţi se cere, te dau-pe mâna justiţiei: ştie ea să te facă să vorbeşti.

Aici, unul din supraveghetori, fost jandarm, om ager şi de încredere, se apropie de şeful lui. Şi-i zice încet:

— Eu cred, domnule director, că. Dacă vreţi să scoateţi ceva de la copil, trebuie să-l despărţiţi de celălalt. Am văzut cum era gata-gata să spună tot; l-a împiedicat vânzătorul, făcându-i într-una semne.

— Ai dreptate. Trebuie să-i despărţim.

Li despărţiră aşadar, şi Jack fu readus singur în camera orologiului. Când ieşi. Văzu faţa uluită. - Îngrozită a lui Belizarie, pe care-l duceau cu cătuşe la mâini. Şi gândindu-se la bietul om. Lot atât de nenorocit, dar şi mai nevinovat decât el. Chinurile-i sporiră.

Ce lungă i se păru ziua!

Încercă întâi să doarmă, să-şi afunde capul în paie ca să scape de deznădejdea care-l cuprindea. Dar, zicându-şi că toţi îl cred un răufăcător, că el însuşi dăduse prilej tuturor bănuielilor prin ruşinoasa-i purtare din ajun, tresărea cumplit în fiece clipă... Cum să-şi dovedească nevinovăţia? Arătând scrisoarea maică-şi şi că banii cheltuiţi erau de la ea. Dar ducă afla d’Argenton? ... Lipsa aceasta de perspectivă care, în minţile

fragede, pune argumentele neînsemnate înaintea celor de căpetenie îl făcca să părăsească îndată mijlocul acesta de scăpare. Vedea aievea o ceartă îngrozitoare la „Aniniş “, şi pe biata Charlotte plângând...

Dar atunci cum să se dezvinovăţească? Şi-n timp ce, culcat pe maldărul de paie. Încă zdrobit de oboseală după beţia din ajun, se zbătea în chinurile mustrărilor de conştiinţă, zgomotul, iureşul muncii urcau în jurul lui, orologiul fi bătea deasupra capului, iar sunetul acela greoi parcă era pasul încet. Şi neînduplecat al vreunui răzbunător care se apropia.

Ceasul două. Ceasul patru. Iată că muncitorii s-au reîntors şi au plecat iar. O să vină seara, şi numai până-n seară trebuie să-şi dovedească nevinovăţia. Dacă hanii nu-s înapoiaţi. La puşcărie î Jack ar vrea să şi fie acolo. I se pare că. I-ar fi bine, închis, ascuns într-o temniţă atât de neagră, util de adâncă, încât nimeni n-ar mai veni să-l scoată. Parcă, bănuieşte groaznicul chin la care avea să mai fie supus. Deodată aude scârţâind scară ca de moară ce duce în camera oro-, logiuiui. Cineva gâfâie. Oftează, îşi suflă nasul la uşă, unde, până la urmă, răsună o bătaie uşoară, aşa cum lovesc sfios degetele groase care se tem totdeauna să nu facă prea mult zgomot. Apoi se răsuceşte chcia în broască.

Zenaida intră repede:

— Eu sunt... Uf, că tare-i sus!

Vorbeşte cu bunăvoinţă şi firesc, dar a plâns atâta, părul ei de obicei aşa de lins e aşa de zburlit sub bonetă, ochii aşa de roşii, aşa de umflaţi. Încât prefăcuta-i voioşie, aşternută peste urmele acestea, le scoate şi mai mult la iveală. Biata fată surâde lui Jack. Care o priveşte cu tristeţe:

— Sunt urâtă, hai? ... Ca dracu... Nici de obicei nu mă găsesc frumoasă. Mă strâmb la mine când mă uit în oglindă. Talie n-am. Arătoasă nu-s şi, pe deasupra, un nas borcănat şi ochi mici de tot. Doar nu plângând o să mi-i măresc; şi, uite că de ieri. Numai asta fac. O adevărată Magdalenă... Iar micul meu Mangin e un bărbat aşa de frumos! Trebuia,

Într-adevăr, o zestre ca a mea ca să treacă peste toate cususrile mele. Bine-mi spuneau pizmaşele: „Pentru banii tăi te cere... Parcă eu nu ştiam. Ei bine, da, banii mei îi plăceau, banii mei îi voia, dar eu îl iubeam. Şi-mi ziceam: „Când voi fi nevasta lui, am să-l silesc eu să mă iubească şi el"... Dar acum înţelegi,

Jack drăguţule, că nu mai e de loc acelaşi lucru. Nu pentru mia de franci care a mai rămas în fundul casetei mele se încurcă cineva cu o fiinţă urâtă ca mine. Chiar când tata Roudic nu voia să dea decât patru mii de franci, domnul Mangin a spus că, la preţul ăsta, mai bine rămâne flăcău. Aşa că, parcă-l văd diseară, când s-o întoaree, cum îşi răsuceşte mustăcioara, ticluindu-mi frumuşel câteva vorbe de rămas bun. O, desigur c-am să-l scutesc de osteneală; eu, cea dintâi, am să-l dezleg de euvintul dat... numai... numai... înainte de a-mi pierde toată fericirea, am vrut să vin la tine, Jack, şi să stăm puţin de vorbă.

Jack lăsase capul în jos. Plângea. Oricât era el de tânăr, tot înţelegea ce umilire desăvârşită a femeii cuprindea naiva mărturisire a Zenaidei despre urâţenia ei. Şi-apoi era aşa de înduioşătoare vitejia virtuoasă, încrederea acestei fete bune în dragostea şi-n însuşirile ei de gospodină, ca să-şi cucerească, după nuntă, frumosul soţ cumpărat aşa de scump.

— Văzându-l că plânge, Zenaida avu o pornire de bucurie:

— Ah, le-am spus eu că băiatul nu-i rău şi că n-am decât să-i arăt mutra mea pocită, pe care lacrimile au înroşit-o atâta de ieri, ca să-i moi inima şi să-l fac să-şi zică: „Oricum, biata Zenaida, pe care am văzut-o aşa de fericită că se mărită, încât juca de bucurie în faţa dulapului, am greşit c-am îndurerat-o*. Ce-i drept că ieri dimineaţă, când am luat în mină caseta, uşoară că un fulg de zăpadă, am crezut că mi-a smuls cineva inima, până într-atâta simţeam aici, în piept, un gol mare, care aşa a rămas de atunci... Nu-i aşa, Jack, prietene, că vrei să-mi dai zestrea înapoi?

— Dar n-o am, Zenaida, jur.

— Nu, mie să nu-mi spui asta. Nu ţi-e frică de mine, nu-i aşa? Eu nu te dojenesc. Spune-mi numai unde mi-s banii. Trebuie să mai lipsească ceva, nu mă îndoiesc; dar ce-are a face? Ştim noi cum sunt tinerii: au nevoie să petreacă. Ah, ah, cum te vei fi jucat cu banii lui tata Roudic?

Cu atât mai bine, ei, drăcie! Spune-mi doar unde-ai pus xestuL

— Fie-ţi milă, Zenaida, ascultă-mă. N-am furat. Vă înşelaţi. N-am furat eu. O, e îngrozitor că toată lumea mă crede vinovat.

Ea urmă fără să-l asculte:

— Da’ânţelege odată că n-o să mă mai vrea, că s-a isprăvit cu măritişul pentru biata Zenaida... Jack, prietene, nu-mi fă răul

ăsta. Ai să te căieşti într-o zi, de bună seamă... În numele mamei tale, pe care o iubeţii atâta, În numele midi tale prietene rămasă acolo ţi de care-mi vorbeai totdeauna – mai ştii? Poate că-ţi va fi logodnică mai târziu, că prieteniile de mici copii te duc uneori departe – ei bine, în numele «î îţi cer lucrul ăsta. O, Dumnezeule, iar spui nu! Cum oare să te mai rog? ... Uite, în genunchi şi cu mâinile împreunate, ca înaintea Sfintei Ana!

Îngenuncheată lângă piatra pe care sta ucenicul, începu iar să plângă, înăbuşindu-se, cu toate împotrivirile pe care le întimpină lacrimile în firile acestea tari, care, de obicei, nu se manifestă. Deznădejdea seamănă atund cu o explozie; venită din adâncuri, înspăimântată, arde ca lavă şi se revarsă cu o putere nebănuită. Astfel prăbuşită în cute-le portului de la ţară, cu boneta-i albă, plecată până la pământ într-o rugă fierbinte, 7j» naiifa era într-adevăr icoana marilor deznădejdi, a mofaorâeior rugăciuni pe care le zăreşti prin rolţuri de biserici pustii, în tâmpul săptămânii, prin satele bretone.

Tot atât de îndurerat ca şi ea, Jack Încerca să-i ia mâna, unde inelul de argint al logodnei se întipărea nou-nouţ, apăstnd-o; se străduia să se mai apere, şi se dezvinovăţească.

Deodată, ea sări arsă:

— Ai să-ţi iei pedeapsa, lasă! ... Nimeni n-o să te iu- bească vreodată, fiindcă eşti rău la inimă.

Şi ieşi alergând, coborî fără *să* se oprească până la biroul directorului, case o aştepta Împreună cu Roudic.

— *Ei*?

Zenaida nu răspunse, mulţumiadu-se să iacă „nu” din cap, orice vorbă Snecândurse *m* gâtlejul sugrumat de lacrimi.

— Haide, copila moa, nu te mâhni peea tare. Înainte **de** a se adresa justiţiei, care se gândeşte mai midt să pedepsească vinovaţii dedt **ci** Şo drepte **răul** tăcut, ne mai r&r mine un mijloc. Roudic mă încredinţează că mama acestui nemernic e măritată cu un om foarte bogat... Ei bine, o să le scriem... Dacă-s oameni de treabă, cum mi se spune, zestrea încă nu-i pierdută.

Luă o foaie de hârtie şi scrise, citind pe măsură ce ’scria:

„Doamnă, fiul dumneavoastră s-a făcut vinovat de itn furt de şase mii de franci, *toate economiile cinstitei şi harnicei familii la care era găzduit. N-am dat încă hoţul pe mâna tribunalului, nădăjduind mereu că va restitui cel puţin o parte din banii furaţi,*

dar încep să cred c-a risipit sau a pierdut totul într-o zi de orgie îndată după jaf. Dat fiind situaţia, urmărirea e de neînlăturat, afară numai dacă aţi fi dispusă să despăgubiţi familia Roudic cu suma ce i-a fost luată. Voi aştepta hotărârea dumneavoastră, ca *să ştiu ce am de făcut; dar nu voi aştepta decât trei zile, fiindcă şi aşa am întârziat mult. Dacă nu primesc un răspuns pmă duminică, luni dimineaţă vinovatul va fi predat justiţiei.*

DIRECTORUL “

Şi iscăli.

— Bieţii oameni! E îngrozitor! … zise moş Roudic, care, în mâhnirea lui, mai găsea milă şi pentru ceilalţi.

Zenaida ridică fruntea cu o înfăţişare crâncenă:

— Adică de ce-i îngrozitor? Copilul mi-a luat zestrea. Aşa că părinţii trebuie să mi-o înapoieze.

Cruzime a iubirii şi a tinereţii! Ea nu se gândea o clipă la deznădejdea acelei mame aflând fapta dezonorantă a fiului ei. Bătrânul Roudic, dimpotrivă, se înduioşa la gândul c-ar fi murit de ruşine să fi primit asemenea veste.

De aceea, cu toate că se interesa atât <ie Zenaida, trăgea nedesluşita nădejde -că lucrurile se vor dezlega altfel, că ucenicul va înapoia singur banii, că poale scrisoarea aceasta crudă se va -pierde pe drum şi nu va mai ajunge la destinaţie. E aşa de şubred pătratul ăsta de hârtie care se duce atât de departe, amestecat cu atâtea altele, pradă tuturor întâmplărilor, pe o cale plină de peripeţii.

Da, e uşoară şi şubredă o scrisoare şi se rătăceşte adeseori. Dar cea pe care a scris-o directorul, o pecetluieşte la flacără unei lumânări şi o dă curierului împreună cu alte teancuri hu-i în primejdie să se piardă. Poştaşul breton o va lua pe dibuite din cutia de tablă, o va arunca în fundul genţii lui de piele, va întârzia cu ea în vreo crâşmă de la drumul mare; fiţi siguri că n-o va uita. Ea va trece Loara, fără că niciun vini de uscat sau de mare să aibă puterea s-o ia cu sine. În tren, slujbaşii, mereu grăbiţi, o vor închide în sacul de pârr/ă. Abia legat, ros de un îndelungat serviciu, pe care-l azvârle când trece trenul; ea nu se va pierde.

Se va amesteca într-un maldăr de alte scrisori mai mari, va lunecă, se va rostogoli, va sări în mersul vagonului, pe care o singură seânteie rătăcită ar fi de ajuns să-l aprindă, apoi va ajunge la Pariş, şi de acolo, trecând pe la tot felul de ghişee, de

triaje, nici arsă, nici furată, nici ruptă, nici pierdută, va merge drept la ţintă, ba mai sigur decât oricare alta. De ce? Fiindcă aduce o veste rea. Asemenea scrisori sunt date naibii, nu li se întâmplă niciodată nimic.

Dovadă că acetisla. După ce a cutreierat toată marca Franţă, urcă acolo drumeagul pe care-l cunoaştem, de pe coasta roşie din Etiolles. În cutia de tablă a lui Cazimir, factorul rural. D'Argenton nu-l poate suferi pe bătrânul Cazimir, pentru că-i foarte leneş, găseşte că „Aninişul "e departe şi, de cele mai multe ori, încredinţează ziarele şi scrisorile nevestei lui care nu ştie să citească şi totdeauna rătăceşte câte ceva pe drum. Încă un prilej pe care-l are vestea rea să n-ajungă. Dar nu î Tocmai în ziua aceea, Cazimir şi-a făcut el însuşi datoria, şi iată-l că sună la poarta cu ghirlande de viţă ruginită, deasupra căreia literele poleite cu aur din „P*arva domus, magna quiesu s*e şterg tot mai mult pe zi ce trece, mâncate de soare şi de ploaie.

VII

Un deţinut pentru Mettray

Niciodată vila „Aniniş" nu-şi purtase mai bine numele decât în dimineaţa aceea. Singuratică sub cerul de iarnă pe care alergau nori mari. Cenuşii, micşorată printre copacii despuiaţi de frunze, cu desăvârşire închisă, că nu pătrundea umezeala din grădină şi din drum, vila făcea parte din tăcerea mohorâtă a pământului încă adormit şi a văzduhului fără păsări. Numai riteva ciori, ciugulind seminţe în ţarinile vecine, dădeau puţină viaţă priveliştii întristate, cu zborul aripilor negre aproape de faţa ogoarelor.

Charlotte desprindea struguri uscaţi în podul turnului, poetul lucra, doctorul Hirsch dormea, când sosirea factorului. Singura distracţie pentru aceşti exilaţi de bună voie, adună laolaltă toată plictiseala împrăştiată.

— A, o scrisoare de la Indret! ... exclamă d'Argenton, apoi se apucă să-şi citească plin de răutate ziarele, sub privirea înfrigurată a Charlottei, ţinând scrisoarea lângă el, fără s-o deschidă, ca un câine ce-şi apără un os de care nu vrea să se-atingă încă nimeni... A, uite c-a apărut cartea cutăruia. Multe mai face dobitocul cela! ... Drace, versuri de Hugo! ... Aşadar, îi dă înainte 1

De ce atâta crudă încetineală ca să despăturească foile ziarului? Fiindcă Charlotte e acolo, în spatele lui, nerăbdătoare,

cu obrajii aprinşi de bucurie; fiindcă, de câte ori vine o scrisoare de la Indret, mama se arată alături de iubită, şi groaznicul egoist se necăjeşte că nu-i numai şi numai a lui.

De aceea a trimis copilul aşa de departe, aşa de departe. Dar inima mamelor, chiar şi-a acestora, e astfel făcută, încât, cu cât copiii sunt mai departe, cu atâta-i iubesc mai mult, ca şi cum ar vrea ca prin dragoste să umple depărtarea şi să apropie inimile.

De la plecarea lui Jack, maică-sa, chinuită de remuş- cări, £1 adora, cu aceeaşi slăbiciune cu care-l părăsise. Se ferea să vorbească de el, ca să nu întărite poetul, totuşi se gândea la dânsul.

Celălalt ghicea. Ura-i faţă de copil se înteţi, şi la cele dintâi scrisori ale lui Roudic plângându-se de ucenic, dispreţul poetului fusese satisfăcut.

— Vezi, nici măcar un lucrător n-au să poată face din el!

Dar gândul acesta nu era de ajuns ca să-l bucure. Ar fi vrut să-l umilească pe Jack, să-l înjosească şi mai mult. De astă dată avea să fie fericit. La primele cuvinte pe care le eiti din scrisoarea de la Indret – căci, în sfârşit, se hotărâse s-o deschidă – se îngălbeni de emoţie şi-i seânteiară ochii de un fel de biruinţă răutăcioasă:

— Eram sigur t

Apoi numaidecât, în faţa somaţiei: ce li se făcea de a înapoia suma, prevăzu o sumedenie de îneuieibui neplăcute şi, eu chipul cel mai mâhnit, întinse Charâottei plicul.

Ce groaznică lovitură după atâtea altele f Jignită în mân- dria ei de mamă faţă de poet, jignită în dragostea ei, biata femeie era şi mai crud atinsă de mustrările conştiinţei ei,. E vina ta! Îi striga vocea aceea ascuţită care se înalţă peste toate sofismele şi toate argumentele din lume… E vina ta! De ce l-ai părăsit? “

Acum trebuia să-l scape, să-l scape cu orice preţ. Dar ce să facă? De-unde să ia banii? Numai avea nimic atei. Vân- zarea mobilelor, un cuib înlâmplăbor îisipodohit cu bogăţii fără valoare, adusese câteva mii de franci repede cheltuiţi. „Unchiu**, plecând, ar fi vrut să-i lase un dar, a amintire, dar ea. Nu primise cu îndărătnicie, pentru demnitatea lui d’Argenton. Aşa că nu-i mai rămkiea^ nimic. Abia câteva giuvaemri care n-ar face niciun sfert din suma teebuitoare. Cât despre a se adresa poetului ei, nici măcar nu-i trecu prin gând. Îl cunoştea prea bine. Mhi miâi, ura copilul; apoi era zgârcit. Soiul oamenilor

dini Auuergne ieşea la iveală în el prin interese meschise: fdăcexea<de-a agonisi, respectul ţăranului pentru banii depuşi la. Notarul său. De altfel, nici nu era prea bogat, „Animşul1* costaseump înghiţind u-i o parte destul de mare di» venit, şi stă iama acolo din economie, cu toata- plictiseala singurătăţii, nădăjduind să răscumpere aşfeî risipa din tfmpul verii, acel du-te-vino al oaspeţilor care menţineau În jurul preocupărilor lui literare un „mediu intelectual” scump plătit.

O, nu, nu la el se gtndise. Totuşi, aşa credea poetul şi. De aceea- îşi luase dinainte o înfăţişare foarte rece „ca omul care se aşteaptă să i se ceară bani.

— Totdeauna am spus că băiatul ăsta a&» instincte perverse – zise el, după ce-i lăsă timp să isprăvească scrisoarea.

Ea nu răspunse, poate chiar nici nu aua, ■rtăfiâmtă de un singur gând: „Trebuie să găsesc banii în trei zile de au* copilul, meu merge la închisoare”.

El urmă:

— Ce ruşine pentru mine faţă de prietenii mei, **că** i-am făcut să recomande un astfel de raonsta»! ~ Asta ft să mă înveţe minte să mai fia atât de bun— Marabelea pe capul meu t

Mama se gândea: „îmi trebuie banii până-n trei zile, ca să nu-mi bage copilul la închisoare1’.

El o pândea, o ghicea şi, din prevedere, ca s-o împiedice să ceară ceva, i-o luă înainte:

— Şi când te gândeşti că nu-i niciun mijloc de a înlătura dezonoarea, de a-l scăpa pe nenorocitul ăsta de osândă. Nu suntem destul de bogaţi.

— O, dac-ai vrea! Zise ea, lăsând capul în jos.

El crezu că-i cerea bani, şi stăruinţa aceasta îl umplu de mânie:

— Ba nu, zău, dac-aş vrea! M-aşteptam la fraza aceasta... Parcă n-ai şti mai bine decât toţi cât se cheltuieşte aici şi ce groaznică risipă mă înconjoară. Vasăzică nu-i destul că l-am dus în spinare doi ani de zile pe netrebnicul ăsta. Ar trebui să-i mai plătesc şi furturile. Şase mii’de franci! Da’ de uiţde vrei să-i iau?

— O, ştiu bine, ştiu... aşa că nici nu m-am gândit la tine.

— Nu la mine! ... La cine atunci?

Încurcată, cu capul în piept, ea rosti numele omului cu care trăise multă vreme, „unchiul* lui Jack, cel căruia ea-i zicea „un vechi prieten". Rosti numele acesta tremurând, aşteptându-se la

vreo izbucnire de gelozie a poetului cu privire la trecutul pe care-l reamintea cu atâta nesocotinţă. Ei bine, nu. Auzind-o vorbind de „unchiu", d'Argenton se mulţumi numai să roşească puţin: şi el avusese acelaşi gând.

La urma urmei, fostul proiector al Idei, ca şi copilul, de altfel, făceau parte din trecutul Charlottei, din trecutul acela tainic despre care n-o întreba niciodată, din orgoliu, şi se prefăcea chiar că nu-l cunoaşte, la fel ca istoricii Restauraţiei care desfiinţau Republica şi domnia lui Bonaparte, le săreau în cărţile lor, ca şi cum nici n-ar fi fost. Îşi zise în sine: „Nu-i de pe vremea mea... Să se descurce între ei încântat că scapă aşa de ieftin; dar nu lăsă să i se vadă nimic din liniştea lui, dimpotrivă, luă o înfăţişare adine jignită:

— Mândria mea a făcut destule jertfe pentru dragostea mea. Aşa că poate s-o mai facă şi pe aceasta.

— O, mulţumesc, mulţumesc! ... Ce bun eşti!

Şi începură a vorbi de împrumut încet, din pricina doctorului Hirsch, ai cărui papuci trândavi prinseră să se tî- raşca alene prin casă.

Ciudată convorbire monosilabică, întretăiată, atingând lucrurile numai în treacăt; el, prefăcându-se că-i foarte scârbit, ea, scurtând din delicateţe. Pomeneau doar de o *persoană.* Cu siguranţă că *persoana* n-o să refuze... Dăduse dovadă, când cu propunerile pe care ei le-au respins odinioară... Din nenorocire, *persoana* locuia în Touraine. Cum să facă? O scrisoare trimisă ar zăbovi două zile; tot atâta pentru răspuns. Apoi deodată:

— Dacă m-aş duce eu... — Îndrăzni Charlotte, speriată ea însăşi de atâta cutezanţă.

El răspunse liniştit:

— Ei bine, da. Să plecăm.

— Cum, vrei să mă însoţeşti la Tours? ... Atunci şi la In- dret, că-i pe acelaşi drum, şi-am duce banii îndată.

— Şi la Indret. _ – Ce bun eşti, ce bun eşti! ... repeta biata nebunS, să- rutându-i mâinile.

Adevărul este că nu ţinea de loc s-o lase să meargă singură la Tours. Fără să-i cunoască povestea cu de-amănuntul, ştia că trăise acolo şi că fusese fericită. Şi dacă nu se mai întoarce! ... Era aşa de slabă, aşa de nestatornică. Văzându-şi vechiul prieten, luxul la care renunţase, regăsindu-şi copilul cu înrâurirea lui, tot trecutul ei putea s-o ia din nou, s-o smulgă din

tirania, pe care el însuşi o găsea anevoie de îndurat.

La drept vorbind, nu se mai putea lipsi de ea. Egoismul său vanitos, superstiţiile lui de bolnav se legaseră de dragostea ei oarbă, de neîncetatele-i îngrijiri şi de voioşia ei plină de viaţă. Apoi nu-i părea rău să facă un mic drum, să mai scape de groaznica dramă lirică la care trudea de atâta vreme, cu opinteli prelungite şi sterpe.

Bineînţeles, îşi înfrumuseţa teama şi nevoia de distracţie cu pretexte cavalereşti, spunând Charlottei că n-o părăseşte, că vrea să fie lângă ea la necaz ca şi la bucurie; şi astfel îşi păstra o iubită recunoscătoare şi încântată în toiul durerii ei de mamă. De altfel, graba dinaintea oricărei plecări risipea în sufletul plăpând al bietei Lolotte lovitură mortală de adineauri. Ca şi văduvele ţăranilor, care, de cum îşi înmormântează bărbatul, pregătesc praznicul cel mare de îngropăciune, şi-n îndatoririle lor de stăpână a casei uită hohotele de plâns din ajun, Charlotte, umplându-şi cuferele şi dând tot felul de însărcinări mătuşii Archambauld, mai că uită dureroasa ţintă a călătoriei sal&. La masă, d'Argenton zise doctorului Hirsch:

— Suntem nevoi li să plecăm. Băiatul a făcut pozne, pozne mari. Ne ducem la Indret. Să păzeşti casa în lipsa noastră.

Celălalt nu ceru desluşiri. Nu se miră că băiatul a făcui; pozne mari" şi arătă ce grozav parazit e strigând ca d'Ar— genton:

— Eram sigur!

Plecară cu expresul de noapte şi ajunseră la Tours dis— de-dimineaţă. „Vechiul prieten14 al fostei Ida de Barancy locuia în împrejurimile oraşului, intr-imul din frumoasele mici castele care se ridică pe Loara, cochete, umbrite, lă— sându-şi copacii bătrâni să coboare până la fluviu, iar turnurile să se înalţe la marginea zării. „Domnul conte1*, cum îl numeau odinioară servitorii Idei, era văduv, fără copii, om deosebit şi om de lume. Cu toate că-l părăsise într-un fel cam neaşteptat, păstra cea mai plăcută amintire zimbi— toarei şi vorbăreţe! Femei care-i înveselise câtva timp singurătatea. Încât răspunse bileţelului Charlottei că-i gata s-o primească.

Lnchâriară o trăsură la hotel şi, ieşind din oraş, porniră pe un drum frumos de coastă. Charlotte se arăta cam neliniştită de înverşunarea poetului de a o urma. Îşi zicea în sinea ei: „Oare vrea să intre cu mine? "

Deşi nu ştia cum trebuie să te porţi în societate, simţea că nu

era cu putinţă. La asta se gândea în trăsură, admirând minunatul ţinut unde-şi petrecuse câţiva ani din viaţa ei vagabondă, unde se plimbase de atâtea ori cu micul ei Jack, frumosul copil blond şi elegant, acuma muncitor în bluză şi gata să îmbrace haina caselor de corecţie...

Slând lângă ea, d'Argenton o privea cu coada ochiului, muşcându-şi furios mustaţa. Era foarte frumoasă în dimineaţa aceea, cam palidă de emoţia veştii rele, de oboseala unei nopţi în tren şi de stânjeneala vizitei ce avea s-o facă. Toate acestea, unite cu negrul în care se îmbrăcase ca o cochetărie pentru frăgezi mea-i de piersică, dădeau din nou frumuseţii ei o distincţie de mult uitată de îngrijitoarea bolnavului de la „Aniniş ". D'Argenton, pontiful, era tulburat, neliniştit, foarte nenorocit. Nu era gelozia lui Othello, care înnebuneşte şi omoară, ci supărătoarea stinghereală care te face neîndemânatic şi prost. Începea să-i pară rău c-a însoţit-o, se simţea stupid, încurcat de origi- naiul rol pe care-l juca. Mai ales era necăjit c-a lăsat-o să vină.

Vederea castelului îl descumpăni cu desăvârşire. Când Charlotte îi zise: „Acolo-i! ", când zări printre copaci dantelăria de piatră a unui giuvaer de pe vremea Renaşterii, cu terasă, cu punte mobilă aruncată peste o apă umbrită şi acoperită vara, dar care se vedea în anotimpul acela când priveliştile firave se mai îndulcesc şi cu puţin verde, se învinui în sine de nechibzuinţă, de nebunie şi de nesocotinţă. Fără îndoială că, odată intrată acolo, nu va mai ieşi.

Nu-şi dădea încă seama cât de adine se înfipsese în inima acestei femei şi că toate comorile din lume n-ar avea niciodată puterea s-o ispitească mai mult decât el.

„Oare n-o să se dea jos? "se întreba Charlotte, din ce în ce mai îngrijată. În sfârşit, la capătul aleii el opri trăsura:

— Mă găseşti jos la drum. Şi adăugă cu un mic zâmbet mâhnit şi umil: Nu sta mult.

— O, nu, dragul meu, nu te teme! ...

Trăsura era acum departe, aproape de poarta cu grilaj, ' şi el tot o mai privea. După cinci minute, rezemat de un gard viu din parc şi pândind, îşi zări iubita la braţul unui domn înalt, subţire, elegant, încă drept, deşi mersu-i ţeapăn te făcea să ghiceşti că nu mai e tânăr. Când perechea dispăru d'Argenton avu impresia unui gol nemărginit, iar când Charlotte coti pe alee, învolburarea

fustei i se păru ironică şi supărătoare, de parcă i-ar fi simţit avântul ca o palmă pe obraz.

Atunci începu pentru el un chin îngrozitor... Ce-şi spuneau acolo înăuntru? ... Are s-o mai vadă vreodată? ... Şi numai de la afurisitul cela de băieţandru i se trăgea tortura aceasta umilitoare!

Stând jos pe treapta roasă a unei portiţe care închidea la unul din capete parcul întins unde dispăruse Charlotte, poelul aştepta cu înfrigurare, întorcându-se în fiece clipă **spre** poarta cu grilaj şi privind, în rondul de la intrare, trăsura, cu vizitiul nemişcat, învelit într-o mantă lungă. În jurul lui se desfăşura o minunată privelişte, menită să potolească cea mai dureroasă, frământare: povârnişuri cu vii bogate, în rânduri drepte, coaste acoperite cu păduri, lunci pline de sălcii, străbătute de pâraie; apoi, ici-colo, câte o ruină de pe vremea lui Ludovic al Xl-lea şi câteva din frumoasele castele, numeroase pe malurile Loarei, pe al căror fronton salamandra se răsuceşte printre acei *D* împletiţi unul într-altul.

Neavând ce face în singurătate şi-n aşteptare, când orice e bun ca să oprească un gând rătăcitor, d'Argenton privea de câteva clipe o ceată de muncitori care, în vâlceaua ce se rotunjea ca un pocal la picioarele lui, săpau un fel de canal pentru scurgerea apelor. Apropiindu-se cu câţiva paşi să vadă mai bine, băgă de seamă că oamenii aceia, îmbrăcaţi la fel, cu bluze albastre şi cu pantaloni de pânză groasă, şi pe care-i luase de departe drept ţărani, erau toţi copii, înregimentaţi sub ordinele unui soi de supraveghetor, jumătate ţăran, jumătate orăşean, care le arăta cum să sape şi însemna marginile pârâului.

Te izbea mai a! Es tăcerea acestei munci în aer liber, îndeplinită de lucrători atât de tineri. Nicio vorbă, niciun strigăt, nici măcar aţâţarea aceea a fiinţei în mişcare ce-şi simte şi îşi exercită puterea.

.

— Mai drept... Nu aşa de repede... — Strigă supraveghetorul, şi uneltele se străduiau, feţele asudate se plecau spre pământ; şi uneori, când se ridicau să mai răsufle, vedeai frunţi înguste, cranii ascuţite, capete care toate purtau un semn de atrofie, de istovire sau de tulburare.

Desigur, copiii aceia nu fuseseră crescuţi în libertatea din

sânul naturii. Călbeneala celor mai mulţi dintre ei, ochii lor roşii sau abia deschişi povesteau mizeria oraşelor, înăbuşirea din mahalale şi din case nesănătoase.

— Oare cine-s copiii ăştia? Întrebă poetul.

— A, domnul nu-i de aici? ... Sunt deţinuţii din Met- tray... colonia e acolo.

Şi supraveghetorul arătă lui d'Argenton un pâlc de case albe şi noi, aşezate la rând pe colnicul din faţă. Poetul ştia numele vestitului stabiliment penitenciar, dar nu-i cunoştea nici regulile, nici condiţiile de primire. Întrebă pe omul acesta, spunând că-i bun prieten cu o familie al cărei singur fiu le-a pricinuit de curând un mare necaz.

— Trimiteţi-l la noi de cum va ieşi din închisoare.

— Numai că – zise d'Argenton, cu o urmă de părere de rău – nu cred să fie închis. Părinţii au putut să-l scape, înapoind banii...

— În cazul acesta nu-l putem primi. Nu luăm decât tineri deţinuţi. Dar avem un stabiliment anexă, *Casa părintească,* în care se aplică regimul celular pentru tineret.

— A?! Regimul celular?

— Şi care le vine de hac până şi celor mai răi din fire... De altfel, am la mine câteva broşuri. Poate doriţi să luaţi cunoştinţă?

D'Argenton primi, dădu câţiva bani pentru tinerii deţinuţi şi urcă iar drumul, ducând cărticelele. Poarta castelului tocmai se închisese. Trăsura cobora pe alee.

În sfârşit! ...

Charlotte, veselă, fericită, cu ochii strălucitori, se grăbea să-şi ajungă poetul.

Îşi trecu braţul sub al lui şi, tremurând de bucurie:

— Am izbutit.

— A! Exclamă el.

— Mai mult decât speram.

El repetă acel „a! "foarte rece, foarte nepăsător, apoi se prefăcu că-şi răsfoieşte broşurile cu cel mai mare interes, ca pentru a-i dovedi limpede că restul nu-l priveşte. Nu era aşa de mândru adineauri, când îşi rodea unghiile, pândind poarta închisă; dar acum ea se ghemuia aşa de tare lângă el, robită şi supusă, că, într-adevăr, nu făcea să se mai chinuiască. În faţa tăcerii lui, Charlotte tăcu şi ea, crezându-l jignit în mândria lui

geloasă, şi poetul fu nevoit să reia:

— Vasăzică ai izbutit?

— Cu desăvârşire, dragul meu... Tot avea de gând să-i facă un dar lui Jack, la majorat, ca să-şi cumpere un om şi să-i îngăduie să se stabilească. Darul era de zece mii de franci. Mi i-a dat îndată. Şase mii de franci îi vom înapoia; rămân patru mii de franci, pe care mi-a spus să-i întrebuinţez cât mai bine spre folosul copilului.

— Am şi găsit întrebuinţarea... Cu ce rămâne trebuie să-i luăm o celuă la *Casa părintească* din Mettray, pe doi-trei ani. Numai acolo poate că vor izbuti să facă din hoţ un om cinstit.

Ea tresări la cuvântul hoţ, care o rechema la realitate. Se ştie că-n bietul ei creieraş impresiile fugare, neîncetat reînnoite, ştergeau într-o clipă până şi urma unui gând.

Lăsă capul în jos:

— Sunt gata să fac orice vrei – zise ea... Ai fost aşa de bun, aşa de mărinimos! N-am să uit niciodată.

Sub mustaţa-i stufoasă, gura poetului tremură de plăcere şi de trufie. Mai mult ca oricând era stăpânul. Se folosi ca să-i ţină un logos lung. Ea trebuia să-şi facă aspre mustrări. Slăbiciunea-i de mamă nu era străină de tot ce se întâmpla. Un copil răsfăţat ca al ei, mereu lăsat în voia pornirilor lui rele, nu putea să n-ajungă primejdios. De acum înainte trebuia o mână de bărbat pentru a struni calul ăsta nărăvaş. Numai să-i fie încredinţat lui, că se însărcina el să-l înveţe minte.

Repetă de două-trei ori la rând:

— Ori îl cuminţesc, ori îl fac praf.

Ea nu răspunse. Fericirea de-a se gândi că băiatul nu va fi închis era mai puternică decât orice. Hotărâră pe loc să plece, chiar în seara aceea, la Indret. Dar, ca s-o cruţe de-o umilire atât de mare, se înţeleseră că ea să rămână la Basse-Indre. D'Argenton avea să ducă singur banii, să ia vinovatul, şi apoi îl vor băga îndată la colonie. Spunea de pe acum numai „colonia^, foarte simplu, şi-l şi vedea pe Jack îmbrăcat în vesta de bumbac albastră, amestecat printre bieţii deţinuţi, cei mai mulţi dintre ei victimele viciilor sau crimelor părinteşti şi care, de la cea mai fragedă vârstă, se înrolează copii de trupă în marele regiment al osândiţilor.

Într-o duminică, amândoi coborâră din vagon la Basse- Indre, marea staţie a uzinei, şi luară cea mai frumoasă cameră într-un

han la drum, fiindcă târgul n-avea niciun hotel pentru călători. Pe când poetul se ducea să-şi facă datoria de împărţitor al dreptăţii, Charlotte rămase singură să-l aştepte în odaia murdară, unde ajungeau strigăte, râsete, o gălăgie de beţivi, cântece tărăgănate şi triste, îngânate cu glasul acela tânguitor, obişnuit melodiilor bretone, melancolice ca marea sau ca sălbatica întindere din Landes. Se amestecau printre ele şi cântece de marinari, mai vioaie, mai deocheate, dar triste şi ele. Din zarva vulgară a crâşmei, din monotonia unei ploiţe de coastă care bătea fără încetare în geamuri, se desprindea, pentru femeie, o ciudată impresie a exilului la care-i fusese osândit copilul ei. Oricât de vinovat ar fi fost, era ţot fiul ei, tot Jack al ei; şi, simţindu-se aşa de aproape de el, revedea anii fericiţi pe care-i trăiseră odinioară împreună.

De ce-l părăsise?

Şi-l amintea copil, încântător şi delicat, inteligent şi iubitor, şi la gândul c-avea să vadă ivindu-se un hoţ care va fi fiul ei, nedesluşita remuşcare ce-o chinuia de doi ani se întrupă şi i se ridică înaintea sa. Iată urmarea slăbiciunii ei! Dacă Jack ar fi rămas lângă ea, în loc să fie lăsat pradă depravării, dacă l-ar fi dat la liceu, cu copii de vârsta lui, oare ar fi ajuns un hoţ? A, ce bine se mai împlinise prezicerea doctorului Rivals! Avea să-l regăsească decăzut şi umilit.

Trivialitatea acestei duminici din crâşmă, a cărei duhoare şi zarvă o împresurau, îi sporeau şi mai mult remuş- cârile. Aici trăia Jack al ei de doi ani! ... Toată scârba acelei firi superficiale, care nu era în stare să simtă măreţia unei sarcini îndeplinte, a unei existenţe câştigate cu trudă braţelor, se răzvrătea la gândul ăsta. Ca să-şi alunge tristele-i cugetări, luă prospectele „coloniei", deschise înaintea ei. Se înfioră citind cuvintele: *„Casă părintească. Institut de represiune. Sistemul adoptat e izolarea absolută. Copiii sunt închişi în celulă şi nu se văd niciodată între ei, nici chiar la biserică*.* Cu inima strânsă, închise prospectul şi se aşează la geam, pândind întoarcerea poetului, sosirea copilului, cu ochii pironiţi asupra unui colţişor al Loarei, pe care o zărea colo, la capătul ulicioarei, zbuciumată ca marea şi stropită de ploaia ce cădea într-una.

În răstimp, d'Argenton se ducea să-şi îndeplinească misiunea, şi foarte mulţumit s-o îndeplinească. N-ar fi cedat locul chiar pentru mulţi bani. Ei, căruia-i plăcea să pozeze şi câte poze avea

să ia, şi toate măreţe! Îşi pregătea dinainte cuvântarea pentru răufăcător, iertarea pe care-l va sili s-o ceară în genunchi în biroul directorului. Deocamdată, toate ifosele acestea chibzuite din vreme se rezumau la un fel maiestuos de a-şi înălţa capul, o înfăţişare gravă, de circumstanţă, în timp ce, cu haine mohorâle, cu mănuşi negre şi ţinându-şi umbrela ţeapănă şi sus, urca pe uliţa mare din Indret, pustie la ceasul acela din pricina vremii u. Fto şi a vecerniei.

O bătrână îl îndrumă spre casa lui Roudic. Trecu pe dinaintea uzinei tăcute, în repaos, care-şi răcorea cu desfătare acoperişurile afumate şi înnegrite. Dar, ajungând în faţa casei ce i se arătase, se opri şovăind, temându-se să nu se fi înşelat. Dintre toate casele aliniate în strada- cazarmă, aceasta era cea mai veselă şi mai însufleţită. Pe ferestrele întredeschise de la catul de jos venea un zgomot voios de hore bretone, de paşi ţărăneşti care zdu- păiau greoi pe podea ca pe o arie de curând bătută. Jucau „în sunetul gurilor “, cum zic ei în Bretania, şi jucau cu vioiciunea pe care vocea o dă ritmului şi tactului.

„Nu se poate... Nu-i aici... “îşi zicea d’Argenton, aş- teptindu-se să găsească o casă deznădăjduită, în care avea să intre ca un mântuitor.

Deodată cineva strigă:

— Haide, Zenaida, *Blidul de cositor! ...*

Şi mai multe glasuri repetară zgomotos: l

— Da, da, Zenaida, *Blidul de cositor...*

Zenaida! Era chiar numele fetei lui Roudic. Într-adevăr, oamenii aceştia îşi îndurau nenorocirea cu inimă foarte uşoară! Pe când mai şovăia, o voce piţigăiată de femeie începu:

În curtea Blidului de cositor...

Iar corul, în care se amestecară şi câteva glasuri ds bărbaţi, răspunse:

În curtea Blidului de cositor...

Apoi îndată, un vârtej de bonete albe trecu prin faţa ferestrei, cu plesnetul fustelor de postav şi sforţarea vocilor ce gâfâiau:

— Haide, brigadierule î... Haide, Jack! ... strigau ele.

De astă dată, prea era din cale afară! ... Foarte nedumerit, poetul împinse uşa, şi-n colbul stârnit de jocul acesta nebun, cea dintâi fiinţă pe care o zări fu Jack, hoţul, viitorul deţinut, ţopăind cu şapte-opt fete, printre care o bondoacă durdulie, veselă şi îmbujorată, care târa din răs-

F

Iuteri în focul horei un brigadier frumuşel de la vamă. Mpins la perete, urmărit în toate colţurile, un bărbat cu păr cărunt, fericit, vesel, făcând haz de toată bucuria, încerca să i-o împărtăşească şi unei tinere femei palide care zâmbea trist.

Ce se întâmplase?

Iată:

A doua zi după ce scrisese mamei lui Jack, directorul din Indret văzuse intrând la el pe doamna Roudic, tulburată şi grozav de neliniştită. Fără să ia în seamă răceala cu care era primită, ruşinea ei deprinzând-o de mult cu dispreţul tăcut al oamenilor cinstiţi, nu primi scaunul ce

i se arătă şi, în picioare, dreaptă, cu o siguranţă uimitoare pentru ea, zise:

— Vin să vă spun, domnule, că ucenicul nu-i vinovat. N-a furat el zestrea fiicei mele vitrege.

Directorul tresări în fotoliu:

— Totuşi, doamnă, avem aici dovezile.

— Care dovezi? Cea mai copleşitoare dintre toate e că, soţul meu lipsind, Jack a rămas singur cu noi în casă. Ei bine, domnule, tocmai dovada aceasta vin s-o spulber. Mai era şi alt bărbat, afară de Jack, în noaptea aceea la noi.

— Un bărbat! Nantezul?

Ea încuviinţă din cap: „Da, Nantezul.

O, ce palidă era!

— Atunoi, Nantezul a luat banii?

Să fi fost oare o şovăire de o clipă pe obrazul acela de moartă? Oricum, răspunsul sună hotărât şi liniştit:

— Nu. N-a luat Nantezul banii… Eu i-am luat… ca să-i dau lui.

— Femeie nenorocită!

— O, da, foarte nenorocită! Spunea că numai pentru două zile, şi am aşteptat tot timpul ăsta, în faţa deznădejdii soţului meu, a lacrimilor Zenaidei, în faţa spaimei cumplite de a vedea osândindu-se un nevinovat… Ce chin! … Nu venea nimeni. Atunci i-am scris un bileţel: „Dacă până mâine, la unsprezece, nu primesc nimic, mă denunţ, şi pe dumneata, de asemenea” … Şi iată-mă.

— Iată-te, iată-te! … Dar ce vrei să fac?

— Vreau să arestaţi pe adevăraţii vinovaţi, acum că ştiţi care sunt.

— Dar soţul dumitale? ... O să moară văzându-se de două ori dezonorat.

— Dar eu! Zise ea cu amară mândrie. Nimic mai uşor decât să mori. Ce fac eu acum, e mult mai dureros, fiţi sigur!

Vorbea de moarte cu o însufleţire sălbatică. O privea, o chema cu înflăcărare, cum nu-şi privise şi nu-şi chemase niciodată iubitul.

— Dacă moartea dumitale ar putea îndrepta greşeala

— Reluă directorul, grav – dacă rie-ar putea sluji să recăpătăm zestrea bietei fete, aş înţelege că vrei să mori... Dar aici, sinuciderea te-ar scăpa de fapt numai pe dumneata. Situaţia ar rămâne aceeaşi, ba mai înrăutăţită, şi mai întunecată, atâta tot.

— Ce-i de făcut atunci? Întrebă ea, copleşită; şi În nehotărârea ei, ajungea iar Clarissa de odinioară, un trup lung şi plăpând, zguduit de o luptă prea aprigă pentru el.

— Înainte de toate, trebuie să salvăm ce s-o mai putea din bani. Poate că i-a mai rămas ceva.

Clarissa dădu din cap. Îl cunoştea pe groaznicul cartofor. Ştia cum pusese mâna pe bani, că aproape o călcase în picioare, ca s-alerge la casetă, şi că trebuie să fi jucat şi pierdut până şi ultimul gologan.

Directorul sunase. Intră un supraveghetor, fostul jandarm, duşmanul înverşunat al lui Belizarie.

— Să pleci la Saint-Nazaire – îi porunci şeful. Să-i spui Nantezului că am nevoie de el îndată. Şi chiar să-l aştepţi, pentru mai multă siguranţă.

— Nantezul e la Indret, domnule director. Tocmai l-am văzut ieşind de la doamna Roudic. Desigur că nu-i departe.

— Atunci, bine... Caută-l repede şi adu-mi-l aici... Şi, mai ales, nu-l înştiinţa c-ai văzut-o pe doamna Roudic în biroul meu... Nu trebuie să bănuiască..

— Înţeles... — Zise clipind din ochi isteţul supraveghetor, care habar n-avea despre ce-i vorba.

Se răsuci pe călcâie şi ieşi.

În urma lui, cei doi nu mai schimbară o vorbă Rezemată de colţul biroului, Clarissa se gândea, mută şi îndâr- jiţa; iar zgomotul harnic al uzinei, vaietele şi fluierăturile aburului, când ameninţătoare, când duioase sau rugându-se fierbinte, se potriveau bine cu furtuna din sufletul ei. Uşa se deschise

sprinten.

— M-aţi chemat, domnule director? Întrebă Nantezul, cu glas voios.

Prezenţa Clarissei, paloarea ei, înfăţişarea aspră a şefului său…

Înţelese tot.

Vasăzică se ţinuse de cuvânt.

Câteva clipe, chipul lui îndrăzneţ şi brutal fu tulburat de o rătăcire nebună rătăcirea omului încolţit, ce omoară ca să scape din impasul în care se învârteşte fără a găsi o ieşire; dar se clătină în sforţarea acestei lupte lăuntrice şi, până la urmă, se prăbuşi în faţa biroului.

— Iertaţi-mă! Îngăimă el.

Cu un gest, directorul îl sili să se ridice:

— Scuteşte-ne de rugăminţile şi de lacrimile dumitale! Cunoaştem noi toate acestea. Să trecem îndată la fapt… Femeia aceasta şi-a furat bărbatul şi fiica pentru dimineaţa. Ai făgăduit s-aduci banii înapoi peste două zile; Unde-s?

Nantezul aruncă o privire nebună de recunoştinţă iubitei lui, care-l scăpa printr-o minciună; dar Clarissa nu se uita la eL Nu era ispitită să se uite. Prea bine îl văzuse în noaptea fărădelegii.

— Unde-s banii? Repetă directorul.

— Iată-i! … îi aduceam.

Ce-i drept, îi aducea, dar, negăsind-o pe Clarissa acasă, îi luă şi mai repede înapoi şi fugea spre tripou să-şi mai încerce norocul. Era un adevărat cartofor!

Directorul luă hârtiile puse pe masă:

— Sunt toţi?

— Lipsesc opt sute de franci… — Răspunse celălalt, şovăind.

— A, da, înţeleg. O rezervă pentru partida de diseară.

— Nu, vă jur. I-am pierdut. Dar o să-i înapoiez.

— Nu-i nevoie. Nu-ţi cere nimeni nimic. Cei opt sute de franci lipsă, mă însărcinez eu să-i pun la loc. Nu vreau ca fată să-şi piardă nici măcar un ban din zestrea ei. Acum trebuie să-l lămurim pe Roudic cum au dispărut banii şi cum au venit înapoi. Şezi colo şi scrie.

Se gândi puţin, pe când Nantezul se aşeza la birou şi lua condeiul. Clarissa ridicase capul. Aştepta. Scrisoarea aceasta era viaţa sau moartea ei.

— Scrie: *„Domnule director, eu am luat, într-o clipă de*

nebunie, şase mii de franci din dulapul familiei Roudic…0

Nantezul făcu un gest de împotrivire, dar se temu de Clarissa şi lăsă deci să se restabilească faptele în tot adevărul lor logic şi crud.

— „famimei Roudic… “– zise el, repetând ultimele cuvinte.

Directorul urmă:

— „… Iată banii… Nu-i pot păstra. Mă ard… Daţi drumul nenorociţilor pe care i-am lăsat să fie învinuiţi şi rugaţi-l pe unchiul meu să mă ierte. Spuneţi-i că părăsesc uzina ţi plec *fără* a *îndrăzni să-l mai văd. Mă voi întoarce când, după multă muncă şi căinţă, voi fi câştigat dreptul de a strânge mâna unui om cinstit… u* Acum data… şi iscăleşte… Văzând că şovăie: la seama, tinere! Te înştiinţez că, dacă nu iscăleşti, pun s-o aresteze îndată pe femeia aceasta…

Nantezul iscăli fără să crâcnească. Directorul se ridică:

— Acuma poţi pleca… Du-te dacă vrei la Guerigny şi caută să te porţi bine. În tot cazul, ţine minte că, dacă aflu cumva c-ai fost văzut dând târcoale pe lângă Indret, jandarmii vor pune mâna pe dumneata ca pe un hoţ. Scrisoarea aceasta le dă tot dreptul.

Nantezul schiţă un salut, aruncă în treacăt o privire Clarissei. Dar vraja se dezlegase. Ea întoarse încet capul, foarte hotărâtă să nu-l mai vadă, să păstreze neatinsă în conştiinţa şi-n remuşcarea ei imaginea îngrozitoare a nemernicului hoţ din noaptea trecută. De cum ieşi, doamna Roudic se apropie de director, împreunându-şi mâinile cu o expresie recunoscătoare.

— Nu-mi mulţumi, doamnă! Am făcut-o pentru soţul dumitale, ca să-l cruţ pe omul ăsta cinstit de cel mai cumplit chin.

— Vă mulţumesc şi pentru soţul meu, domnule… Nu mă gândesc decât la el, şi dovadă e jertfa pe care am să i-o aduc.

— Care jertfă?

— De a trăi, când ar fi aşa de bine să mor, să adorm pentru totdeauna… Totul era pregătit, hotărât în mintea mea. Dar trebuie ca pentru el… credeţi-mă! Am atâta nevoie de odihnă, sunt aşa de obosită.

Şi, într-adevăr, sfârşindu-se puterea minunată care o susţinuse în timpul acestei crize, moleşeala ei firească se ivea din nou, copleşindu-i cu desăvârşire întreaga fiinţă, şi plecând uşor încovoiată, părea aşa de abătută, aşa de istovită, încât directorul se temu de o nenorocire şi-i zise cu blândeţe:

— Haide, doamnă, puţin curaj! Gândeşte-te că Roudic o să fie foarte mâhnit citind scrisoarea aceasta, că va fi o groaznică lovitură pentru el. Nu trebuie împovărat cu altă nenorocire şi mai mare şi cu neputinţă de îndreptat.

— Asta-mi zic şi eu – răspunse ea şi ieşi încetişor.

Ce-i drept, Roudic fu cuprins de o adevărată deznădejde aflând chiar de la director fapta necinstită a nepotului său. Doar bucuria nebună a Zenaidei, care-şi regă- şişe zestrea şi îşi sălta caseta, mai potoli în inima acestui om bun uimirea dureroasă pe care o încearcă firile cinstite în faţa mişeliei şi a nerecunoştinţei. Cele dinţii vorbe i-au fost: „Nevastă-mea ţinea atâta la el! “Iar cei care-l auziră simţiră că roşesc pentru el de cumplita-i naivitate.

Dar Aztecul? Ah, bietul Aztec avu ziua lui de glorie. Se afişă pe toate uşile halelor un ordin de zi al directorului care vestea sus şi tare nevinovăţia băiatului. Fu înconjurat, sărbătorit, şi vă închipuiţi cum ai lui Roudic îi cerură iertare, retractându-şi învinuirile şi asigurându-l de prietenia tuturor. Un singur lucru lipsea fericirii lui: Belizarie!

De cum i-au deschis cuşca, îndată ce i-au spus: „Eşti liber.. Vânzătorul plecase fără să mai întrebe nimic. Totul i se părea aşa de tulbure, frica de a fi iar închis îi dădea atât de tare pinteni, încât nu se gândea decât să fugă, s-apuce iar pe drumuri, cu toată iuţeala de care mai erau în stare bietele lui picioare rănite. Jack fu tare mâhnit aflând de plecarea aceasta atât de zorită. Ar fi vrut să-i ceară iertare nenorocitului, stâlcit în bătaie pentru el, închis două zile şi aproape sărăcit după prăpădul mărfii lui. Se întrista mai ales zicându-şi că, desigur, Belizarie plecase crezându-l vinovat, fiindcă nu dăduse nimănui vreme să-i spună adevărul; şi gândul că amărâtul de „bate drumuri" îl lua drept hoţ îi întuneca bucuria.

Cu toate acestea, prânzise cu dragă inimă la logodnă brigadierului cu Zenaida, şi juca împreună cu ceilalţi după cântecele zise „din gură “când intră d’Argenton. Ivirea poetului, maiestuos şi cu mănuşi negre, avu asupra voioasei adunări acelaşi efect ca un uliu pitind în mijlocul unui joc de rândunele gălăgioase. Vorba-i că, dacă ţi-ai luat ceea ce se cheamă „un cap de circumstanţă*, nu-i uşor să ţi-l schimbi dintr-o dată. Atitudinea lui d’Argenton o dovedi din plin. Degeaba-i lămuriră că banii s-au găsit, iar nevinovăţia lui Jack a fost recunoscută, şi

că, venind la Indret, el se încrucişase cu a doua scrisoare a directorului, menită să îndrepte tot răul făcut de cea dintâi; în zadar îi vedea pe toţi oamenii ăştia de treabă purtându-se cu ucenicul de parc-ar fi fost copilul lor, începând cu moş Roudic, care-l bătea prieteneşte pe umăr zicându-i: „Piciule “, şi până la Zenaida, care-i lua capul în mâinile-i puternice şi se juca răvăşindu-i părul, aşteptând să poată face aceeaşi glumă cu capul brigadierului Mangin; poetul nu se arătă nici mai puţin grav, nici mai puţin demn. Exprimă totuşi lui Roudic, în termeni foarte mişcători, părerea lui de rău pentru mihni- rea ce i-a fost pricinuită, rugându-l să primească scuzele lui şi ale mamei lui Jack.

— Dar eu îi datorez scuze bielului copil! ... striga şeful de atelier.

D’Argenton nu-l asculta. Vorbea de onoare, de datorie şi de grozavele încurcături la care duce purtarea proastă. Jack, deşi relativ nevinovat, avea multe pricini să se ruşineze; îşi amintea ziua de la Nantes şi-n ce hal brigadierul Mangin, aici de faţă, putea adeveri că l-a văzut. Se înroşea şi nu ştia ce să facă în timpul predicii pontifului. În sfârşit, după ce poetul îi ţinu pe toţi oamenii aceştia cumsecade sub vraja elocvenţei lui, după ce vorbi un ceas întreg, picunnd o tristeţe apăsătoare, o plictiseală somnoroasă care până la urmă l-ar fi dat gata pe moş Roudic:

— Trebuie să vă fie tare sete de când vorbiţi – îi zise şeful de atelier cu multă naivitate şi ceru să se aducă un urcior cu cidru, colea pe cinste! Şi o plăcintă de grâu negru pe care Zenaida o pregătise pentru gustare. Şi, zău aşa! Era numai bine rumenită plăcinta asta, cu coaja atât de îmbietoare, atât de aurie, încât poetul, atins, după cum ştiţi, de o foame fără saţ, se lăsă ispitit şi făcu în ea o tăietură grozavă, care, prin mărimea ei, semăna cu cea de odinioară a lui Belizarie în şunca de la „Aniniş”.

Din lunga cuvântare pe care o auzise, Jack ţinu minte numai un singur lucru: d’Argenton făcuse o călătorie lungă ca s-aducă la Indret banii ce aveau să-l cruţe de ruşinea de a sta pe banca răufăcătorilor. Într-adevăr, pentru scena-i solemnă, poetul nu se lipsise să tragă folos de pe urma hârtiilor de bancă ce-i burduşeau portofelul; de mai multe ori spusese, bătându-se peste buzunar: „Aduceam banii... “şi copilul, închipuindu-şi de bună credinţă că d’Argenton luase şase mii de franci din averea lui, anume ca să-l scape, începea să creadă că s-a înşelat asupra

acestui personaj antipatic şi că poetul doar părea rece şi respingător. Niciodată Jack nu fusese aşa de respectuos şi aşa de afectuos cu „inamicul”, care, uimit şi el că nu-şi mai recunoaşte calul nărăvaş, se fălea, ca totdeauna, cu schimbarea aceasta, zicându-şi: „L-am îngenuncheat^.

Gândul ăsta, împreună cu caldă primire a familiei Rovt- dic, îi dădu până la urmă toată buna dispoziţie.

Într-adevăr, de i-aţi fi văzut pe poet şi pe ucenic coborând la braţ uliţele din Indret şi plimbându-se discuţi nd pe digul Loarei, i-aţi fi luat drept doi adevăraţi prieteni. Jack era aşa de fericit să vor bească de maică-sa* să ceară veşti, amănunte, să-i respire, cum s-ar zice, prezenţa pe faţa celui pe care ea îl iubea atâta! Ah, dao-ar fi ştiut că maică-sa era atât de aproape de el şi că, de un ceas, d’Argenton, luptând cu o rămăşiţă de milă şi cu egoismul său gelos, se întreba: „Oare trebuie să-i spun că-i aici? “

De fapt, venind să facă pe grozavul la Indret, poetul nu se aşteptase la un asemenea deznodământ. Desigur, ar fi fost încântat s-aducă înaintea mamei copilul vinovat, umilit, încât nu s-ar fi cuvenit să-l dezmierde; dar să-i aducă eroul triumfător, martirul unei erori judiciare, să fie de faţă la mărturiile de dragoste, la înduioşarea celor două inimi care nu voiau să înceteze de a bate una pentru alta, asta era peste puterile lui.

Totuşi, pentru a săvârşi o asemenea cruzime, pentru a răpi Charlottei şi fiului ei bucuria de a se revedea, după ce-i apropiase astfel, îi trebuiau pretexte, tertipuri, vreun argument care să semene a dreptate şi, mai ales, să se poată formula cu vorbe sforăitoare. Argumentul acesta i-l dădu chiar Jack.

Închipuiţi-vă că bietul Jack, ademenit de blândeţea această neobişnuită, fu cuprins deodată de un avânt, de nevoia de a se încrede, şi se gândi să mărturisească dom* nului d’Argenton că, hotărât lucru, n-are nicio aplecare pentru viaţa pe care-o duce, că n-o s-ajungă niciodată un bun muncitor, că-i prea singur, prea departe de maică-sa şi că, poate, i s-ar găsi cumva o viaţă mai pe gustul lui, mai potrivită cu puterile lui... O, nu muncă îl sperie! ... Numai c-ar fi vrut o muncă în care braţele să lucreze mai puţin, iar creierul ceva mai mult.

Vorbind astfel, Jack strângea mâna poetului şi o simţea cum se destinde cu încetul, cum se răceşte şi se retrage. Pe neaşteptate, regăsi înaintea lui faţa nepăsătoare, privirea crudă

şi albastră a fostului „inamic**.

— Mă întristezi mult, Jack, foarte mult; şi mama dumitale ar fi deznădăjduită dacă te-ar vedea în asemenea dispoziţii. Oare ai uitat ce ţi-am spus de atâtea ori: „Nu-s pe lume fiinţe mai rele decât visătorii... Să ne ferim de utopii şi de visuri zadarnice... Veacul acesta-i un veac de fier... La luptă, Jack, la luptă! “

Şi nenorocitul copil fu nevoit s-asculte astfel un ceas de morală mai rece, mai ascuţită şi mai pătrunzătoare decât ploaia ce cădea acum, mai întunecoasă decât noaptea care începea să învăluie priveliştea.

Iar pe când se plimbau în lung şi-n lat pe dig, dincolo, pe celălalt ţărm al fluviului, era o femeie care, plictisindu-se să tot aştepte în camera ei de la han, venise pe chei să pândească barca luntraşului, de unde avea să coboare peste puţin micul şi îngrozitorul răufăcător, copilul ei mult iubit pe care nu-l văzuse de doi ani. D’Argenton însă pusese mâna pe un pretext. În proasta dispoziţie în care se găsea băiatul, vederea maică-şi n-ar putea decât să-l moleşească, să-i ia şi bruma de curaj ce-i mai rămăsese... Era mai cuminte să n-o vadă... Charlotte va fi destul de înţeleaptă să priceapă şi să facă jertfa aceasta spre binele fiului ei. „Viaţa nu-i un roman, ce dracu! “...

Şi astfel, deşi despărţiţi numai de lărgimea fluviului, aşa de aproape unul de altul, îndt, strigându-se ceva mai tare, ar fi putut să se audă, Jack şi maică-sa nu se văzură în seara aceea, şi nici multă vreme după aceea.

VIII

Camera cuptoarelor

Cum se poate ca zile aşa de lungi, aşa de pline şi muncite din greu să dea ani aşa de scurţi?

Doi ani, iată doi ani de când s-a măritat Zenaida, iar Jack a fost eroul unei cumplite întâmplări. Ce-a făcut el în aceşti doi ani? A lucrat, s-a trudit, şi-a urmat pas cu pas drumul care-l duce pe ucenic la priceperea şi la leafa muncitorului. A trecut de la menghină la fasonarea fierului. L-au pus să lucreze la „berbec “, apoi la ciocan.

Mâinile i s-au bătătorit, ca şi inteligenţa. Seara; cade rupt de oboseală pe pat, că nu-i voinic, doarme dus şi reîncepe a doua zi un trai fără nădejde, fără ţel, fără petreceri. De câşma-i e groază de când cu faimosul drum la Nantes. Casa Roudic e tristă. Domnul şi doamna Mangin s-au stabilit la Pouliguen, pe

coastă, şi locuinţa parcă-i pustie de la plecarea bondoacei, după cum odaia ei a apărut goală din ziua când şi-a ridicat dulapul, dulapul cel mare cu rufăria de zestre.

Doamna Roudic nu mai iese nicăieri, stă în colţul ferestrei, cu perdeaua totdeauna lăsată – acum nu mai aşteaptă pe nimeni – şi-şi târaşte zilele, nepăsătoare, maşinal, lăsând să i se scurgă viaţa ca sângele dintr-o rană deschisă. Numai bătrânul Roudic îşi păstrează seninătatea conştiinţei lui fericite. Ochii lui mici, aşa de ageri, aşa de pătrunzători, au aceeaşi privire ascuţită ciudat de nepotrivită cu sufletu-i naiv, orb şi încrezător, pentru care răul nu există.

Nici cea mai mică întâmplare în viaţa lui Jack. Iarna trecută a fost foarte aspră, Loara a făcut mari stricăciuni, s-a revărsat aproape peste toată insula, din care o parte a stat patru luni sub apă. Au muncit în umezeală şi au respirat ceaţa şi miasmele mlaştinilor. Jack a tuşit rău, şi-a petrecut multe ceasuri scuturat de friguri la infirmerie; dar astea nu-s evenimente. Din timp în timp a venit câte o scrisoare din Etiolles – foarte duioasă când maică-sa scrisese în tainä, plicticos de dojenitoare şi rece când i-o dictase poetul peste umăr. Isprăvile lui d'Argenton luau mereu un loc de seamă în destăinuirile răbdătoarei lui victime. Jack aflase astfel că Fiica *lui Faust,* odată isprăvită şi citită actorilor de la Teatrul Francez, netrebnicii aceia avuseseră îndrăzneala s-o respingă în unanimitate, alegându-se în schimb cu o vorbă foarte crudă. Încă o veste mare: împăcarea cu Moronvalii, primiţi de atunci la masa de la *„Parva domus*unde aduceau, duminică, „ţărişoare calde11 de toate culorile, care o speriau grozav pe mătuşa Archambauld.

Moronval, Madu, gimnaziul! Ce departe erau toate acestea de el, mai departe decât distanţa dintre Indret şi pasajul celor Douăsprezece Case, mai departe decât anii între acel trecut fantastic şi prezentul acesta aşa de jalnic. Jack din vremea aceea i se părea un Jack care nu lăsase nimic din părul său blond şi din pieliţa-i tranda- lirie şi moale lunganului pârlit, costeliv, cu pometii roşii; adus de spate, cu umerii înalţi, aşa de slabi sub bluzi.

Încă o tristeţe pentru Jack: amintirea familiei Rivak 1 Cu toate dojenile lui d'Argenton, a păstrat în inima Iii o nemărginită recunoştinţă omului acela minunat, o duioasă prietenie pentru mica Cecilia, şi-n toţi anii, la 1 ■ ianuarie, le scrie o scrisoare

lungă. Şi uite că de doui 1 ori scrisorile i-au rămas fără răspuns. De ce? Ce-a putut ’ să le mai facă şi lor? J

Un singur gând îl mai susţine pe amicul nostru Jack,: în necazurile tristei lui soarte: „Câştigă-ţi pâinea... Mai- că-ta va avea nevoie de tine*. Dar, vai! Salariile sunt proporţionale cu valoarea muncii, şi nu cu bunăvoinţa muncitorului. A voi nu înseamnă nimic, ar trebui şi poată. Şi Jack nu poate. Cu toate prezicerile lui Labassindre, nu va fi niciodată decât un *cioflingar* în meseria lui. N-are „darul", ce vreţi? Şi iată-l acum, la şaptesprezece ani, cu ucenicia isprăvită, abia izbutind să dştigt trei franci pe zi. Din aceşti trei franci trebuie să-şi plătească chiria, să mănânce, să se îmbrace, adică să-şi cumpere altă bluză şi alţi pantaloni când nu mai e chip să-i poarte. Frumoasă meserie i-au mai pus în mâini! Şt ce-ar face el, dacă maică-sa i-ar scrie: „Sosesc... Vin şi stăm împreună..."

— Vezi tu, piciule – începu moş Roudic, care-i zicea ucenicului tot „piciul “, deşi băiatul îl Întrecea cu un cap – rău au făcut părinţii tăi că nu m-au ascultat; aici nu-i treabă pentru tine. N-o să ai niciodată simţul pilei şi vom fi siliţi să le lăsăm mereu la muncă grea, unde nu poţi să-ţi câştigi pâinea. În locul tău, mi-ar plăcea s-o iau razna în lumea largă şi să-mi caut norocul umblând... Uite, ne-a venit deunăzi, la ajustaj, Blanchet, mecanicul-şef de pe *Cydnus,* care căuta fochişti. Dacă nu te sperie camera cuptoarelor, ai putea să încerci lovitura. Ai câştiga şase franci pe zi, făcând ocolul lumii, cu casă, masă şi căldură... Ehei! Ba chiar mare pacoste cu căldura... Meseria-i grea, dar scapi teafăr, de vreme ce-am făcut-o doi ani şi iată-mă-s. Haide, vrei să-i scriu lui Blanchet?

— Da, domnule Roudic... Asta-mi place mai mult.

Gândul de a avea leafă dublă, de a vedea alte ţări, patima călătoriilor pe care i-o treziseră din copilărie povestirile lui Madu şi bătăliile *Bayonnaisei* istorisite de domnul Rivals, cât şi multe alte pricini îl hotărâră pe Jack să îmbrăţişeze meseria de fochist, unde nimeresc toţi fierarii neîndemânatici, toţi „rataţii44 ciocanului şi ai nicovalei, şi unde nu se cere decât energie şi o mare putere de rezistenţă.

Plecă din Indret într-o dimineaţă de iulie, exact după patru ani de la sosirea lui.

Ce vreme frumoasă şi în ziua aceea!

De pe puntea vaporaşului unde Jack şedea în picioare lângă

moş Roudic, care voise să-l însoţească, priveliştea era uimitoare. Fluviul creştea la fiecare întorsătură de roată, dând la o parte, respingând din răsputeri ţărmurile ca pentru a lărgi locul la vărsarea lui în mare. Aerul era tot mai tare, iar copacii scădeau în înălţime, cele două maluri se netezeau, îndepărtându-se unul de altul într-o perspectivă parcă desfăşurată de vântul puternic ce bătea din faţă. Ici-colo străluceau iazuri în mijlocul uscatului, fumul se înălţa deasupra zăcămintelor de turbă, mii de goelanzi şi de pescăruşi, într-un zbor alb împestriţat cu negru, atingeau în treacăt fluviul cu ţipetele lor de copii. Dar toate acestea piereau, pierdute în apropiata nemărginire a oceanului, care nu îngăduie nicio măreţie alături de a lui, după cum nu vrea nicio vegetaţie pe ţărmul valurilor sale amare şi sterpe.

Deodată, vaporaşul intră dintr-un singur salt în spaţiu. Cum să definim altfel noul mers al întregii lui armături, legănarea pe care valurile, scăldate într-o lumini orbitoare, libere în puternica răbufneală de vânt, parcă o treceau de la un talaz la altul până la marginea cea mai îndepărtată a zării, până la dunga aceea verzuie unde cerul şi apa, împreunându-se, închid spaţiul pentru ochii nesăţioşi?

Jack nu văzuse niciodată marea. Mirosul acela proaspăt şi sărat, adierea uşoară de evantai pe care fluxul o răspândeşte la fiecare val, îi revărsă în inimă beţia călătoriei.

Colo, la dreapta, cu acoperişurile-i înghesuite ca în toate porturile la mare dintre stânci, Saint-Nazaire înainta spre valuri, cu clopotniţa-i de strajă pe culme, cu digul care-i prelungea strada până-n larg. Printre case, catargele se ridicau, se încrucişau, amestecate de departe unele cu altele, şi aşa de strânse, c-ai fi zis că o singură răbufneală de vânt împinsese pilcul acesta de vântrele în adăpostul portului. Cum se apropiau amândoi, totul se mai rări, se despărţi şi crescu.

Debarcară la dig. Aici li se spuse că *Cydnus,* marele steamer al Companiei transatlantice, pleca chiar în ziua aceea, peste două-trei ceasuri, şi că, încă din ajun, se afla în larg. Era singurul mijloc pe care-l găsiseră până atunci pentru ca toţi marinarii să fie prezenţi în clipa plecării, fără să-i mai adune cutreierând cu jandarmii toate crâşmele din Saint-Nazaire.

Aşa că Jack şi însoţitorul lui n-aveau vreme să mai vadă oraşul, la ceasul acela, în toiul forfotei şi al zgomotului unei zile

de târg, revărsându-se până-n port. Tot cheiul era plin cu legături de verdeţuri, cu coşuri de fructe, cu păsări legate câte două la un loc, bătând din aripi pe pământ şi ţipând. Înaintea taberei lor, ţărance şi ţărani bretoni, în picioare unul lângă altul şi bălă- bănindu-şi braţele, aşteptau liniştiţi şi muţi să le vină vreun muşteriu. Niciun zor, nici cel mai mic strigăt spre trecători. Cu totul altfel decât ei, o sumedenie de negustoraşi de bâlci cu galantarul de mină încărcat cu cravate, cu portofele, cu bolduri sau cu inele, se învârteau gălăgioşi de colo-colo, îmbiindu-te cu marfa. Marinari din toate ţările, târgoveţe din Saint-Nazaire, soţii de muncitori sau de funcţionari ai companiei, se grăbeau în piaţă, unde bucătarul de pe *Cydnus* îşi ridica cele din urmă merinde. Roudic află de la el că Blanchet era pe vapor, furios că n-avea destui fochişti.

— Să ne grăbim, piciule, c-am întârziat.

Săriră într-o barcă şi străbătură rada portului, ticsită de vapoare. Aici nu mai era portul fluvial din Nantes, brăzdat de bărci de toate mărimile. Numai vase uriaşe, totul părând că se odihneşte. Doar lovituri de ciocan în bazinul de reparaţii şi ţipete răzleţe de orătănii pe care le îmbarcau tulburau liniştea sonoră şi cristalină care pluteşte deasupra apei. Uriaşele transatlantice, rânduite la chei, stinse şi grele, parcă dormeau între două călătorii. Vapoare mari englezeşti, venite din Calcutta, îşi ridicau numeroasele caturi de cabine, cu prora foarte înaltă, cu puternicele părţi laterale acoperite cu o puzderie de marinari, care tocmai le vopseau. Treceai printre namilele acelea nemişcate, unde apa căpăta culori mohorâte de canal străbătând un oraş, ca printre ziduri groase, cu lanţuri şi funii ridicate ce şiroiau de apă. În sfârşit, ieşiră din port şi trecură de digul, la capătul căruia *Cydnus,* sub presiune, aştepta refluxul.

Un omuleţ nervos şi uscăţiv, fără tunică şi cu trei galoane de aur la şapcă, îi luă la rost pe Jack şi pe Roudic, a căror barcă trăsese lângă vapor. Abia i se auzeau vorbele, în larmă şi îmbulzeala ultimei clipe; dar gesturile lui păreau grăitoare. Era Blanchet, mecanicul-şef, căruia oamenii lui îi ziceau „Moco îndată ce zarvă bagajelor, pe care le ticseau în cala deschisă, îi îngădui să fie auzit:

— Da’ veniţi odată, afurisiţilor! Răcni el cu un groaznic accent meridional… Am crezut c-o să-mi trageţi chiulul.

— E vina mea, prietene – zise Roudic… Voiam să-mi însoţesc

piciul, şi ieri nu eram liber.

— Mă-ă! Dă-i un lungan, piciul tău! O să fim nevoiţi să-l păturim în patru ca să-l culcăm în cabina fochiştilor... Şi acum, la dracu! Haidem repede jos, să-i arăt unde o să stea.

Apucară pe o scăriţă de aramă cu o rampă îngustă, care cotea apoi pe altă scară fără rampă, dreaptă ca o scară de mână, apoi încă una şi încă una.

Jack nu văzuse niciodată un transatlantic şi era uluit de mărimea şi de adâncimea acestuia. Coborâi într-o prăpastie unde ochii ce veneau de la lumina puternică a zilei nu mai desluşeau nici fiinţele, nici lucrurile. Era noapte, o noapte ca-n ocnă, luminată de felinare atârnate; în care te înăbuşea lipsa de aer şi căldura tot mai mare. O ultimă scară, coborâtă pe dibuite, îi duse în sala maşinilor, adevărat cuptor pe care o căldură umedă şi apăsătoare, îmbâcsită cu un puternic miros de ulei, o umplea cu un aer de nesuferit şi cu un abur plutitor deasupra căruia, cu trei-patru caturi mai sus, se ivea, în pătratul unei răsuflători, albastrul cerului.

0 mare activitate se desfăşura acolo. Mecanicii, ajutoarele, elevii-marinari umhlau de colo-colo, revizuiau maşinăria, asigurându-se că toate piesele sunt exact la locul lor şi au joc. Tocmai atunci isprăviseră de umplut că zânele, care şi inccpeau să tragă şi să duduie furios. Fierul, aramă, fonta, lustruite cu ulei clocotit, luceau, sclipeau; iar desăvârşita curăţenie a maşinilor le dădea o înfăţişare şi mai crâncenă, ca şi cum pâighiile care frigeau când le atingeau chiar mâinile înfăşurate în câlţi, pistoanele încinse, şuruburile răsucite cu cângi de fier străluceau ca şi focul pe care-l absorbeau. Jack se uită curios la uriaşa fiară. Văzuse el multe la Indret; dar asta i se părea şi mai îngrozitoare, fără îndoială fiindcă ştia c-avea să fie silit să se apropie mereu de ea şi s-o hrănească zi şi noapte. Ici-colo, termometre, manometre, o busolă şi cadranul telegrafic prin care vin comenzile, toate luminate de lămpi mari cu reflector.

La capătul sălii maşinilor se înfunda un culoar mic, foarte strâmt şi foarte întunecos. „Aici e magazia de cărbuni11... zise Blanchet, arătând o gaură căscată în perete. Lângă ea mai era una, în care un felinar lumina câteva culcuşuri păcătoase şi câteva zdrenţe atimate. Acolo dormeau fochiştii. Privindu-le, Jack se cutremură. *Domitoul* Moronval, mansarda de la Roudic, toate adăposturile întâmplătoare în care-şi legănase visurile de

copil erau palate pe lângă ăsta.

— Şi camera cuptoarelor – adăugă *Moco,* împingând o uşiţă.

Închipuiţi-vă o pivniţă lungă, fierbinte, o alee de catacombe învăpăiată de răsfrângerea roşcată a vreo zece cuptoare în toiul arderii. Oameni aproape goi, aţâţând focul, scormonind cenuşarele, se zbuciumau înaintea jeraticului care le congestiona feţele, şiroind de sudoare. În sala maşinilor te înăbuşeai. Aici luai foc.

— Uite-ţi omul… — Zise Blanchet şefului de la cuptoare arătându-i-l pe Jack.

— Vine la ţanc – răspunse celălalt, aproape fără să se întoarcă – n-am oameni la zgură.

— Curaj, piciule! Făcu moş Roudic strângând cu putere mâna ucenicului său.

Şi Jack fu trecut îndată acolo. Toate rămăşiţele de cărbuni cu care se înfundă şi se îmbâcsesc grătarele de cenuşă, se aruncă în coşuri, cărate apoi pe punte ca să fie golite în mare. Cumplită meserie! Coşurile sunt grele, scările drepte, şi te înăbuşă trecerea de la aerul curat la zăpuşeala din prăpastie. La al treilea drum, Jack simţi că i se taie picioarele. Nefiind în stare nici măcar să ridice coşul, sta locului, prăpădit, jilav de o sudoare care-l toropea, când unul din fochişti, văzându-l în ce hal e, se duse să ia dintr-un colţ o sticlă pântecoasă de rachiu îmbrăcată în păi şi i-o dădu.

— Nu, mulţumesc, nu beau – zise Jack.

Celălalt se puse pe râs.

— Ba o să bei – răspunse el.

— Niciodată! … spuse Jack şi, încordându-se, mai mult cu o sforţare dârză a voinţei decât a tuturor muşchilor, îşi luă în spate coşul greu şi-l **UFcă** bărbăteşte.

Puntea era plină de viaţă pitorească. Vaporaşul care aducea călătorii abia sosise şi trăsese lângă marele stea- mer. De acolo se suiau sumedenie de pasageri grăbiţi, uluiţi, prezentând o uimitoare varietate de costume şi de limbi, toate ţările din lume dându-şi întâlnire în mediul acesta pestriţ, internaţional, care se numeşte puntea unui vapor.

Toţi alergau, îşi luau locurile în primire. Unii erau veseli, alţii plângeau în urma unui rămas bun grăbit, dar pe fruntea tuturor citeai o grijă sau o nădejde, deoarece călătoriile sunt mai totdeauna urmarea vreunei tulburări, a vreunei cotituri în viaţă,

şi, de obicei, plecările acestea care te azvârlă de pe un continent pe altul sunt cea din urmă cutremurare a unei mari zguduiri. Aşa că pe punţile vapoarelor, doliul mergea alături de aventură, amestecându-şi melancolia cu înfrigurarea călătoriei.

Pretutindeni domnea această ciudată înfrigurare – în refluxul care venea cu mare zgomot, în răzvrătirile vaporului trăgându-şi ancora, în neastâmpărul bărcilor din preajma lui. Ea însufleţea colo, pe cheiul portului, o mulţime emoţionată şi curioasă, venită să salute călătorii, să urmărească de departe vreo siluetă scumpă şi alcătuind pe locul îngust o dungă întunecată ce tăia zarea albastră. Înfrigurarea aceasta sporea şi avântul bărcilor de pescuit pornind în larg cu toate pânzele sus, pentru o noapte întreagă de luptă, la noroc; iar marile vase care se întorceau o simţeau bătând în pânzele lor obosite, ca o părere de rău după frumoasele ţări cutreierate.

Pe când îmbarcarea lua sfârşit, iar clopotul sumnd la prora vaporului grăbea cele din urmă transporturi cu roabele, Jack, cu coşu-i de zgură golit, se rezemase de balustradă, privind călătorii – cei din cabine foarte bine îmbrăcaţi şi echipaţi, iar cei de pe punte stând pe sărăcăciosul lor calabalâc... Unde se duceau? Ce nălucire-i mina? Ce realitate crudă şi rece îi aştepta la sosire? ... Mai ales o pereche îl interesa, o mamă şi copilul ei, care-i aminteau pe Ida şi pe micul Jack pe vremea când se ţineau aşa de mână. Femeia, tânără, în negru, înfăşurată într-un *sarape* mexican cu dungi mari, cu mersul acela independent pe care-l au nevestele de militari sau de marinari. Bărbatul fiindu-le adesea plecat. Copilul, îmbrăcat englezeşte, semăna leit cu frumosul fin al lordului Peam- bock.

Când trecură pe lângă Jack, amândoi se dădură uşor la o parte, şi rochia lungă de mătase fu repede ridicată ca să n-o atingă mânecile fochistului, negre de cărbuni. O mişcare abia simţită, dar pe care el o înţelese; şi deodată i se păru că trecutul lui, scumpul lui trecut în doi, pe care-l invoca în zile negre, îl renega, se îndepărta de el pentru totdeauna.

O înjurătură marsilieză, însoţită de-un pumn zdravăn între umeri, îi curmă trista visare:

— Câine mofluz de fochist, ponantezul dracului, ia coboară la locul tău! ...

Era Moco, făcându-şi inspecţia. Jack cobori fără să crâcnească, ruşinat de umilinţa aceasta în faţa tuturor.

Pe când punea piciorul pe scara ce ducea la camera cuptoarelor, o zguduitură lungă cutremură vaporul, aburul care măriia de dimineaţă îşi reglă zgomotul, elicea se puse în mişcare. Plecau.

Jos, era iadul.

Încărcate până la gură, răspândind, o dată cu luciri stacojii, o căldură pe care mai că puteai s-o vezi cu ochii, cuptoarele înghiţeau lacom lopeţi de cărbuni, reînnoite fără încetare de fochiştii cu feţe schimonosite, umflate, apoplectice sub puterea focurilor dogoritoare. Vuietul oceanului părea urletul flăcării, zgomotul valurilor amestecându-se cu trosnetul scânteilor îţi dădea impresia unui incendiu cu neputinţă de înăbuşit, fiindcă renăştea chiar din strădania cu care voiau să-l stingă.

— Şezi colo! ... îi zise şeful fochiştilor.

Jack se aşează în faţa uneia din gurile acelea de flăcări care se învârteau în jurul lui, lărgite şi înmulţite de prima ameţeală a tangajului. Vatra aceea aprinsă trebuia aţî- tata, zgândărită cu cârligul, hrănită şi mereu descărcată. Pentru el munca era şi mai îngrozitoare, că, nefiind deprins cu marea, zguduirile puternice ale elicei şi legănările neaşteptate ale vaporului îl făceau să se clatine şi-l azvârleau într-una spre flacără. Era nevoit să se agaţe ca să nu cadă şi să dea îndată drumul obiectelor încinse de care încerca să se ţină.

Totuşi muncea cu tot curajul, dar după un ceas de caznă la foc se simţi orb. Surd, fără suflare, înăbuşit de sângele care i se suia la cap şi cu ochii tulburi sub genele arse. Făcu şi el ce vedea că fac ceilalţi; şiroind tot, se repezi sub „gura de aer “– un tub lung de pânză, unde aerul de afară cade, se azvârle în puhoaie de sus, de pe punte... Ah, ce bine mai era! ... Aproape îndată, o mantie de gheaţă i se lăsă pe umeri. Ucigătorul curent de aer îi opri răsuflarea şi viaţa.

— Sticla! Strigă el cu glas răguşit fochistului care-i dăduse să bea.

— Uite-o, prietene! Ştiam eu c-o s-ajungi la ea.

Îi trase o duşcă zdravănă. Alcool aproape curat; dar îi era aşa de frig, încât rachiul tare i se păru tot atât de fără gust şi de searbăd ca apă chioară. După ce bău, îl cuprinse o căldură lăuntrică nespus de plăcută, răspân- dită în toţi nervii, în toţi muşchii lui, şi care apoi ajunse o arsură vie în golul stomacului. Atunci, ca să stingă focul care-l ardea, începu iarăşi să bea. Foc

înăuntru şi foc afară, flacără peste flacără, alcool peste cărbune, de-acum încolo aşa avea să trăiască!

Începea un vis nebun de beţie şi de chin care trebuia să ţină trei ani. Trei ani înfiorători, cu zile toate la fel, cu luni amestecate şi încâlerte, cu anotimpuri veşnic aceleaşi în dogoreala neclintită a camerei cuptoarelor.

Străbătu zone necunoscute, cu nume limpezi, melodioase, răcoritoare, nume spaniole, italiene sau franceze, cu franceza copilărească din colonii; dar din toate în- cântătoarele ţinuturi nu văzu nici cerul lor de safir, nici insulele verzi aşezate ca nişte rodnice buchete peste valurile fosforescente. Marea vuia pentru el cu aceeaşi mânie, focul cu aceeaşi furie. Şi, cu cât ţările erau mai frumoase, cu atât camera cuptoarelor era mai îngrozitoare.

Se opi'i în porturi înflorite, mărginite cu păduri de palmieri, de bananieri cu panaş verde, cu colnice viorii, cu colibe albe proptite pe bambus; dar pentru el toate păstrau culoarea cărbunelui. După ce, desculţ, pe cheiurile încinse de soare, pline de catran sau de sucul negru al trestiilor de zahăr, golise zgura, spărsese cărbunii şi-i cărase, adormea istovit de-a lungul ţărmurilor sau se ducea să se închidă în vreo crâşmă păcătoasă, ţărmuri şi crâşme la fel cu cele din Nantes, îngrozitori martori ai primei lui beţii. Acolo găsea alţi fochişti – englezi, malaezi, nubieni, brute grosolane, maşini de aţiţat focul – şi cum n-aveau nimic să-şi spună, beau. Mai întâi, când eşti fochist, trebuie să bei. Asta-ţi dă viaţă.

Şi bea!

În bezna aceasta de prăpastie, un singur punct luminos: maică-sa! Rămânea în adâncul jalnicei lui vieţi ca o madonă în fundul unei capele în care s-au stins toate luminările. Acum că ajunsese bărbat, multe lucruri tainice din chinurile lui i se lămureau. Respectul lui pentru Charlotte se schimbase într-o duioasă milă şi începea s-o iubească aşa cum iubeşti pe cei pentru care suferi sau pentru care ispăşeşti. Chiar în toiul celei mai mari destrăbălări, nu uita ţelul angajamentului său şi, instinctiv, punea deoparte leafa de marinar. În beţia greoaie nu-i rămânea decât un singur gând limpede: munceşte pentru maică-sa.

Deocamdată, depărtarea dintre ei creştea, sporind cu leghele parcurse şi, mai ales, cu uitarea nedesluşită şi cu nepăsarea timpului care pune stăpânire pe exilaţi şi pe nenorociţi.

Scrisorile lui Jack erau din ce în ce mai rare, ca şi cum de fiece dată ar fi fost trimise tot de mai departe. Ale Charlottei, multe şi vorbăreţe, îl aşteptau la popasuri, dar îi spuneau lucruri aşa de străine de noua lui situaţie, încât le citea numai ca să le audă muzica, răsunet îndepărtat al unei dragoste veşnic vii. Scrisoi'ile din Etiolles îi povesteau întâmplări obişnuite din viaţa lui d'Argenton. Mai târziu, altele, datate din Pariş, vestiră o schimbare în traiul lor, o nouă stabilire pe cheiul Augustinilor, foarte aproape de Institut „Suntem în plin centru intelectual, zicea Charlotte. Domnul d'Argenton, supunându-se stăruinţei prietenilor săi, s-a hotărât să se întoarcă la Pariş şi să întemeieze o Revistă filosofică şi literară. Va fi un mijloc de a-şi face cunoscute operele, de care pe nedrept nu ştie nimeni nimic, şi totodată de a câştiga şi mulţi bani. Dar câtă osteneală trebuie să-ţi dai, câte drumuri la autori şi la editori! Am primit o lucrare foarte interesantă de domnul Moronval. Caut şi eu să-l ajut pe bietul prieten. Acum isprăvesc de recopiat

Fiica lui Faust. Eşti tare fericit, copilul meu, că trăieşti departe de tot zbuciumul ăsta, care l-a dat gata pe domnul d'Argenton... Trebuie să fii mare de tot acum, Jack, dragul meu. Da' trimite-mi odată fotografia ta. "

După câtva timp, trecând prin Havana, Jack găsi un pachet gros pe adresa lui: „Jack de Barancy, fochist pe vaporul *Cydnus ".* Era primul număr din

REVISTA RASELOR VIITOARE REDACTOR-şef: VICONTELE A. D'ARGENTON

Oe suntem şi ce vom fi Redacţia

Fiica lui Faust. Prolog V-te A. D'Argenton

Despre educaţia În colonii Muncitorul viitorului Lecuire prin parfumuri întrebare indiscretă directorului Operei L

Fochistul răsfoi' maşinal culegerea aceea de neghiobii, mânjită de mâinile lui, pătată cu negru pe măsură ce citea. Şi deodată, văzând numele tuturor călăilor lui adunate acolo, râsfăţându-se pe coperta mătăsoasă şi de culoare deschisă, ceva mândru se trezi în el. O clipă se indignă şi se înfurie, şi din fundul văgăunii lui, le strigă arătându-le pumnii, ca şi cum ar fi putut să-l vadă şi să-l audă: „Ah, ticăloşilor, ticăloşilor, ce-aţi făcut din mine? "Dar n-a fost decât o străfulgerare. Camera cuptoarelor şi alcoolul înăbuşiră repede revolta aceasta, iar nepăsarea, în care nenorocitul se afunda zilnic tot mai mult, îl

acoperi curând cu cenuşiile ei întinderi ce-ţi poartă gândul la nisipul îngrămădit peste caravane rătăcite, împotmolite cu fiece fir, şi ai căror călători, călăuze şi cai rămân îngropaţi, păstrând toate aparenţele vieţii.

Lucru ciudat, pe măsură ce i se stingea creierul, şi voinţa lui îşi pierdea toată energia, trupul său aţâţat, susţinut, hrănit de un statornic întăritor, parcă se făcea mai voinic. Mergea tot atât de drept, puterea de muncă-i era tot atât de mare la beţie ca şi-n stare normală, până într-atâta se deprinsese cu otrava, ajungând nesimţitor la efectele-i exterioare. Chiar faţa lui palidă, încordată rămânea de nepătruns, împietrită de sforţarea omului care-şi stăpâneşte beţia şi-o osândeşte la tăcere. Punctual la muncă, oţelit faţă de tot ce avea ea îngrozitor, îndura cu aceeaşi nepăsare zilele lungi şi uniforme ale călătoriei, cât şi ceasurile de furtună, luptele împotriva oceanului, atât de jalnice în camera cuptoarelor când apa, focul şi cărbunii aprinşi se rostogoleau prin fundul vasului. Pentru el, clipele acelea îngrozitoare se amestecau cu visele obişnuite ale nopţilor lui, vedenii de delir, coşmaruri neastâmpărate ce tulbură somnul alcoolicilor.

Nu cumva într-un asemenea vis a fost înspăi- mântătoarea zguduitură care cutremură tot vaporul *Cydnus,* într-o noapte pe când bietul fochist dormea? Lovitura scurtă şi directă în coasta steamer-ului, trosnetul năprasnic urmat de pirâieli şi de spărturi, zgomotul apei înăuntru, puhoaiele din mare prăvălindu-se în cataracte, scurgându-se în pârâiaşe, paşii grăbiţi, soneriile electrice care-şi răspundeau, îngrijorarea, strigătele şi, mai presus de toate, oprirea înfiorătoare a elicei lăsând vaporul în voia zdruncinăturilor sale tăcute, toate acestea n-au fost în vis? …

Tovarăşii îl cheamă, îl zgâlţiie: „Jack! … Jack! … “Se repede, pe jumătate gol. În sala maşinilor, apa-i până la genunchi. Busola-i spartă, felinarele stinse, cadranele răsturnate. Îşi vorbesc şi se caută în beznă şi-n glod: „Ce-i?. ^ Ce s-a întâmplat? “

— Un „american” s-a năpustit asupra noastră… Ne scufundăm… scapă cine poate!

Dar, în capul scării strâmte, spre care se reped f-ochiştii şi mecanicii, se iveşte *Moco,* în picioare, cu revolverul în mână.

— Celui dintâi care iese de aici îi zbor creierii. La cuptoare,

Dumnezeul mamei voastre! Şi daţi-i foc zdravăn. Pământul nu-i departe. Mai putem ajunge.

Fiecare se întoarce la postul său şi se grăbeşte cu furia ieznădejdii. În camera cuptoarelor e îngrozitor. Cuptoa- • ele, încărcate de crapă, aruncă înapoi un fum de cărbune jd, orbitor, galben, puturos, înăbuşitor, care sugrumă ’ochiştii, în timp ce apa, suindu-se mereu în ciuda pomjelor, le îngheaţă mâinile şi picioarele. O, ce fericiţi sunt: ei care vor muri sus, în aerul liber de pe punte! Aici; moartea neagră, între doi pereţi mari de fontă; o noarte care seamănă a sinucidere, până într-atâta puterile taralizate sunt nevoite să se lase în voia ei.

S-a sfârşit. Pompele nu mai merg. Cuptoarele s-au stins. Fochiştii stau în apă până la umeri şi, de data aceasta, însuşi *Moeo* a strigat cu glas tunător:

— Scapă cine poate, copii!

IX

Întoarcerea

Revista raselor viitoare se instalase pe cheiul Augustinilor, chei îngust, paşnic, mărginit pe o parte de prăvăliile librarilor, iar pe cealaltă de lădiţele cu cărţi ale anticarilor, într-una din casele vechi din veacul trecut, închisă cu uşi grele, boltite.

Nu la întâmplare aleseseră pentru ea cartierul acesta retras. La Pariş, ziarele şi publicaţiile se aşază de obicei în arondismentul care li se potriveşte mai bine. În centru, lângă marile bulevarde, revistele ilustrate şi foile mondene îşi expun copertele colorate ca nişte stofe noi. În Cartierul Latin, mici gazete efemere stau alături de cântece cu poze şi de vitrinele savante ale librăriilor medicale. Dar revistele serioase, groase, care au o ţintă, un scop, îşi aleg străzi liniştite, mânăstireşti, unde forfota Parisului care se plimbă nu le stânjeneşte prea mult chinuitele plăsmuiri.

Revista raselor viitoare, revistă independentă şi umanitară, era foarte la locul ei pe cheiul acesta unde pluteşte un colb de cărţi vechi, „în apropierea Institutului”, cum spunea Charlotte. Şi casa, cu balcoanele-i vechi. Înnegrite, cu frontonul în formă de vierme, cu scară largă şi cu parmaclâcul migălos lucrat, destul de mucegăit şi de trist, se potrivea numai bine cu spiritul revistei. Ceea ce i se potrivea mai puţin, într-adevăr, era înfăţişarea şi ţinuta redactorilor.

De vreo şase Luni de când se înfiinţaseră *Rasele viitoare,*

portarul, îngrozit, lăsase să treacă pragul imobilului său tot ce literatura de rând are mai soios, mai ciudat şi mai jalnic. Moronval, unul din nelipsiţii revistei, sosea însoţit totdeauna de câte o „ţărişoară caldă”. Dar Moron-;

Val nu era singurul care venea des în venerabila casă, ajunsă locul de întâlnire al rataţilor din Pariş şi din provincie, al tuturor întristaţilor care circulă În viaţă cu manuscrise prea groase pentru redingotele lor prea strâmte.

Un ratat întemeind o revistă, şi încă o revistă cu bani şi acţiuni, gândiţi-vă ce chilipir! Ce-i drept, acţionarii lipseau. Până acum nu se găsiseră decât doi: d’Argenton, bineînţeles, şi apoi… amicul nostru Jack. Nu râdeţi! Jack era acţionar la *Revista raselor viitoare.* Era înregistrat în condici cu zece mii de franci, cei zece mii de franci de la „unchiu”. Charlotte avusese, într-adevăr, oarecare mustrări de cuget să întrebuinţeze astfel suma pe care trebuia s-o dea copilului la majoratul său, dar se supusese argumentelor lui d’Argenton.

— Haide… da’ înţelege odată… Bagi banii într-o afacere grozavă… Cifrele sunt cifre. Ia te uită la ce dividende au ajuns acţiunile la *Revue des Deux Mond.es.* Ce „plasament” se poate compara cu acesta? Nu spun că vom avea de la început asemenea câştig. Dar de n-am avea decât un sfert, şi tot e mai bine decât renta sau căile ferate. Vezi doar că eu n-am şovăit o clipă să-mi scot banii de unde erau plasaţi, ca să-i bag în afacerea asta.

Dat fiind binecunoscută zgârcenie meschină a poetului, la argumentul acesta n-aveai ce răspunde.

De şase luni, d’Argenton jertfise peste treizeci de mii de franci pentru instalarea birourilor, pentru chirie, redacţie, fără să mai vorbim de avansurile asupra lucrărilor ce urmau să fie predate. În clipa de faţă nu mai rămânea nimic din primul vărsământ de fonduri; şi avea să fie nevoit, cum zicea, să facă un nou apel la acţionari, căci născocise pretextul acţionarilor ca să se pună la adăpost de cei care-i cereau împrumuturi.

De fapt, până atunci, faţă de lipsa totală de încasări, cheltuielile erau foarte grele. Afară de birourile revistei, poetul închiriase, la etajul al patrulea din aceeaşi casă, un mare şi frumos apartament cu balcon, având o minunată privelişte. La Câte, Sena, Notre-Dame, domuri, săgeţi şi trăsurile care gonesc pe poduri, şi vapoarele care trec sub bolţile arcuite. Cel puţin

acolo simţea că răsuflă şi trăieşte. Nu mai era ca-n colţul cela pierdut de la „Aniniş”, unde, vara, un bondar care străbătea odaia de lucru a poetului, zilnic la trei, era aşteptat ca evenimentul zilei. Cu neputinţă să lucrezi în asemenea letargie. Şi când te gândeşti că avusese curajul să se închidă acolo şase ani. Aşa că, ce se întâmplase? Îi trebuise şase ani ca să scrie *Fiica lui Faust,* pe când, de la venirea lui la Pariş, mulţumită mediului intelectual, începuse nu mai ştiu câte studii, articole de fond şi nuvele.

Şi Charlotte împărtăşea munca înfrigurată a poetului ei. Tot tinără, tot fragedă, supraveghea casa şi bucătăria, ceea ce nu era glumă, cu nenumăraţii musafiri adunaţi mereu în jurul mesei. Apoi poetul lucra împreună cu ea.

Ca să-şi uşureze digestia, d’Argenton luase obiceiul de a dicta în loc de a scrie, şi cum Charlotte avea un scris frumos, englezesc, ea îi slujea drept secretară. În toate serile, când mâncau singuri, dicta câte un ceas, plimbându-se de colo până colo. În casa veche, adormită, i se auzea răsunetul paşilor, glasul solemn, şi alt glas, dulce, plăcut, minunat, ce parcă ţinea isonul pontifului săvârşind slujbă bisericească.

— Iată că autorul nostru compune – zicea portarul cu respect.

În seara când regăsim perechea d’Argenton, amândoi stau într-un salonaş drăguţ, înmiresmat de ceai verde opărit şi de ţigări spaniole. Charlotte îşi pregăteşte masa de scris, «liniasă o călimară perfecţionată, un condei de fildeş, nisip auriu, caiete frumoase cu hârtie albă, cu margini mari pentru corecturi. Prevedere absolut zadarnică, poetul nefăcând niciodată corecturi; îi vine cum îi vine dintr-o dată şi nu mai îmbunătăţeşte nimic. Dar caietul e mai frumos cu margini şi, când e vorba de **poe**tul ei, Charlotte îşi pune în joc toată cochetăria.

Tocmai în seara aceasta, d’Argenton e în mare vervă, se simte în stare să dicteze toată noaptea şi vrea s-o folosească pentru a scrie o nuvelă sentimentală, menită să ademenească abonatul la vremea reînnoirii abonamentului. Îşi răsuceşte mustaţa, presărată cu câteva fire albe, ridicându-şi fruntea mare şi mai largă fiindcă acum cheleşte. Aşteaptă inspiraţia. Printr-o nepotrivire destul de obişnuită în căsnicii, Charlotte nu-i tot atât de bine dispusă. Ochii ei strălucitori parcă-s înceţoşaţi. £ palidă, cu gândurile aiurea, dar tot supusă, căci, cu toată vădita-i

oboseală, îşi moaie condeiul în cerneală, delicat, ţinându-şi degetul cel mic în sus, ca o pisică ce se teme să nu-şi murdărească labele.

— Haide, Lolotte, eşti gata? Suntem la capitolul întâi» Ai scris capitolul întâi?

— Capitolul întâi… — Zice Charlotte cu glas trist.

Poetul se uită la ea, întărâtat, apoi începe, anume hotă- rit să n-o întrebe nimic, să nu cerceteze ce-o mâhneşte.

— *„într-o vâlcea pierdută din Pirinei, din Pirineii atât de bogaţi* în *legende... Din Pirineii atât de boc/a*\i în *legende*…" Repetiţia frazei 0 incintă. O mai spune de câteva ori, cu modulări de îngâmfare, apoi, Sn sfârşit, în- torcându-se spre Charlotte: Ai pus *„atât de bogaţi tu legende*"?

Ea încercă să repete, *„atât de bo... atât de bogaţi* dar se opreşte, cu glasul întretăiat de un suspin.

Charlotte plânge. Zadarnic îşi muşcă tocul şi-şi strânge buzele, să se stăpânească. Izbucneşte în plâns. Şi plânge, şi plânge…

— Ei, poftim! Zice d'Argenton, încremenit… Cum se nimereşte! O seară în care aveam atâta chef de lucru… Ce te-a apucat, haide? Vestea ceea despre *Cydnus?* Da: ce? E doar un zvon în vânt. Nu ştii cum sunt ziarele? Scriu orice numai ca să-şi umple coloanele… Se întâmplă zilnic să n-ai ştiri despre un vapor. De altfel, Hirsch trebuia să treacă azi pe la companie. O să vină îndată. Vei afla cum stau lucrurile. Oricând ai vreme să-ţi faci inimă rea.

Îi vorbeşte cu glas dispreţuitor şi cu o îngăduinţă rece, aşa cum vorbeşti cu cei slabi, cu copiii, cu nebunii, cu bolnavii; oare nu-i ea câte puţin din toţi aceştia? Apoi, când a potolit-o:

— Unde ajunsesem? Mi-am pierdut şirul. Citeşte-mi tot ce-am dictat… Tot!

Charlotte îşi înghite lacrimile şi reia pentru a zecea oară:

— *„într-o vâlcea pierdută din Pirinei, din Pirineii atât de bogaţi în legende*…"

— Şi după aceea?

Degeaba întoarce şi iar întoarce pagina, scutură caietul nou-nouţ:

— Asta-i tot… — Zice ea până la urmă.

D'Argenton e foarte mirat; i se pare că era mai mult. Aşa i se întâmplă totdeauna când dictează. Gândirea lui o ia grozav de

mult înaintea exprimării, încât se pierde. Tot ce visează, tot ceea ce-n creierul său e în stare em- brionară, el îl şi crede formulat, înfăptuit; şi, după ce s-a mulţumit să facă gesturi mari, să bâiguie câteva cuvinte, rămâne încremenit în faţa puţinului pe care l-a produs, în faţa disproporţiei dintre vis şi realitate. Dezamăgire de don Quijote crezându-se în Empireu, luând drept vântul de pe înălţimi răsuflarea rândaşilor de la bucătărie şi a foalelor puse în mişcare în jurul lui şi simţind pe calul de lemn pe care stă toată zguduitura unei căderi închipuite. Şi d'Argenton se credea dus, răpit, în zbor... Ei, cum! Atâţia fiori, atâta înfrigurare şi entuziasm, atâtea poze şi atitudini cu paşi zădărniciţi şi mâna trecută de atâtea ori prin păr, ca s-ajungi la aceste două rânduri:*, Jntr-o vâlcea pierdută din Pirinei, din Pirineii etc... "*Şi totdeauna-i aşa.

E furios, se simte ridicol.

— Tu eşti de vină! Zice el Charlottei. Parcă-i uşor să lucrezi în faţa cuiva care plânge într-una? Ah, uite, e îngrozitor! ... O lume întreagă de gânduri, de concepţii... Şi la urmă, nimic, nimic, mereu nimic... Şi timpul trece, şi anii zboară, şi locurile se ocupă... Oare nu ştii, femeie nenorocită, cât de puţin trebuie pentru a tulbura inspiraţia? ... Ah, să te loveşti mereu cu fruntea de câte o realitate stupidă! ... Eu, care, pentru a crea, aş avea nevoie să trăiesc într-un turn de fildeş, la sute de metri deasupra fleacurilor vieţii, mi-am luat drept tovarăşi capriciul, neorânduiala, copilăriile şi zgomotul...

Bate din picior şi trânteşte cu pumnul în masă, pe când Charlotte, care n-a plâns de ajuns pentru câtă amărăciune este în inima ei, ridică, vărsând lacrimi, peniţele, sugativa, tocul, toate dichisurile ei de secretară, împrăştiate pe covorul din salon.

Sosirea doctorului Hirsch pune capăt neplăcutei scene, ' dar atât de des repetată, încât toţi atomii casei s-au deprins cu ea şi, îndată ce trece furtuna şi se potoleşte mânia, îşi reiau repede locul şi redau lucrurilor obişnuita lor aparenţă de armonie şi de linişte. Doctorul nu-i singur. E însoţit de Labassindre, şi amândoi intră, misterioşi, gravi, ciudaţi. Mai ales cântăreţul, deprins cu efectele de scenă, are un fel de a-şi strânge tare buzele, ridicându-şi capul, care înseamnă vădit: „Ştiu ceva de cea mai mare însemnătate, dar nimic nu mă va hotărî să vi-l spun".

D'Argenton, încă tremurând de furie, nu înţelege de ce

prietenii îi strâng mina călduros şi semnificativ. O vorbă a Charlottei îl dumereşte.

— Ei bine, domnule Hirsch? Zice ea, repezindu-se spre doctorul fantezist.

— Mereu acelaşi răspuns, doamnă. N-au nicio ştire.

Dar, în timp ce spune Charlottei „nicio ştire", dimpotrivă îi dă a înţelege lui d'Argenton, cu ochii lui din cale afară de zgâiţi sub ochelarii bombaţi, că-i o minciună sfruntată şi că au ştiri, ştiri îngrozitoare.

— Şi ce cred domnii de la companie? ... Ce spun? ... întreabă mama, cu dorinţa şi cu frica de-a afla, încercând să ghicească adevărul pe feţele acestea schimonosite.

— Păi de, doamnă... *bai! Băi! ...*

Pe când Labassindre se încurcă într-un şir de fraze lungi, moi, nedesluşit liniştitoare, dar de fapt îndoielnice, Hirsch, tot mişcându-şi gura după metoda Decostere, până la urmă a dat poetului configuraţia acestor câteva cuvinte: *„Cydnus* pierdut cu oameni şi lucruri... Ciocnire în largul mării... Pe la Capul Verde... Groaznic! "

Mustaţa stufoasă a lui d'Argenton a tresărit, dar numai atât. Privindu-i faţa galbenă, netedă şi corectă, pe care nu s-a clintit nicio cută, ar fi foarte greu să-i defineşti impresiile, să ştii dacă o stăpâneşte triumful sau o remuşcare târzie în urma jalnicului deznodământ. Poate că amândouă sentimentele acestea se înfruntă pe chipul rece, care nu îngăduie nici unuia din ele să se vădească sincer.

Poetul simte numai nevoia să-şi risipească afară frământarea pe care i-o pricinuieşte vestea cea mare.

— Am lucrat mult – zice el, foarte serios, prietenilor lui. Vreau să iau aer... Haidem. Să dăm o raită.

— Ai dreptate – încuviinţează Charlotte... Ieşi puţin, o să-ţi facă bine.

Charlotte, care de obicei îşi ţine mereu.. Artistul" acasă, crezând că toate doamnele din foburgul Saint-Germain au aflat de întoarcerea lui şi-s gata să se înscrie la rând ca „să-i bea tot sângele inimii**, în seara aceea, ca niciodată. E nespus de mulţumită să-l vadă piccând, să ră- mână singură cu gândurile ei. Va putea deci să plângă în voie, fără ca nimeni să încercc s-o mângâie, să se lase toată pradă spaimelor, presimţirilor ei pe care nu îndrăzneşte să le mărturisească, de frică să nu fie brutal

liniştită. Iată de ce chiar servitoarea o supără, de oe, în loc să pălăvrăgească mult cu ea, ca-n toate serile când iese domnul, o trimite în mansarda ei.

— Doamna vrea să rămână singură? ... Doamna nu se teme? ... E aşa de trist vântul care bate pe balcon.

— Nu, lasă-mă... nu mă tem.

În sfârşit, iat-o singură, poate să tacă, să cugete în voie, fără ca vocea tiranului s-o întrebe: „La ce te gin- deşti? “Ei, Doamne! Se gândeşte la Jack al ei! Şi la ce altă s-ar putea gândi? De când a citit în ziar rândul acesta înfiorător: *Nicio ştire despre* Cydnus, chipul copilului ei o urmăreşte, o înnebuneşte, nu-i mai iese din minte. Ziua, egoismul acaparator al poetului o face să-şi uite până şi chinul; dar noaptea nu doarme. Ascultă vântul care bate şi o îngrozeşte ciudat. La colţul cheiului unde locuiesc suflă totdeauna din altă parte, întârâtat sau tânguitor, zguduind lemnăria veche, atingând geamurile ce zăngănesc, dând jos vreun oblon desprins. Dar de murmură sau de strigă, vântul îi vorbeşte, îi spune ce spune el mamelor şi nevestelor de marinari, cuvinte care o fac să se îngălbenească.

Vezi că vine de departe vântul ăsta de furtună, vine repede, şi ce de întâmplări a mai văzut! Pe aripile-i mari de pasăre nebună, cu care se izbeşte pe oriunde trece, toate vuietele, toate strigătele se ridică şi ajung cu aceeaşi iuţeală. Când poznaş, când groaznic, în aceeaşi clipă sfâşie pânza unei corăbii, stinge o lumânare, flutură o mantie, pregăteşte furtunile şi aţiţă incendiul; toate acestea pe care le povesteşte dau glasului său atâtea intonări felurite, voioase ori jalnice.

În noaptea asta e înfiorător să-l auzi. Trece alergând pe balcon, zguduie ferestrele, şuieră sub uşi. Vrea să intre. Are ceva grabnic de spus acestei mame; şi toate zgomotele pe care le aduce le azvârle în geamuri, scuturându-şi aripile ude, răsună ca o chemare sau ca o prevestire. Glasul orologiilor, o fluierătură îndepărtată de tren, toate-s la fel de tânguitoare şi de stăruitor repetate. Bănuieşte ea ce vrea să-i spună vântul. O fi văzut în largul mării – că el e pretutindeni în acelaşi timp – un vapor mare zbătându-se în mijlocul valurilor, ciocnindu-şi coastele, pierzându-şi catargele. Rostogolindu-se în prăpastie cu braţe întinse, cu feţe înspăimântate şi galbene, cu plete lipite pe priviri nebune, şi ţipete, hohote de plâns, vreun adio şi blesteme aruncate în pragul morţii. Nălucirea ei e aşa de puternică, încât i

se pare că aude prin larma ce ajunge până la ea de la îndepărtatul naufragiu un vaiet slab, abia in- gânând:

— Mamă!

Fără îndoială, e o închipuire, o amăgire a gândului ei îngrijorat.

— Mamă!

Acum vaietul e ceva mai tare... Dar nu, e cu neputinţă. Îi vâjâie urechile, desigur... O, Dumnezeule, oare o să înnebunească? Pentru a scăpa de înşelarea aceasta a simţurilor, Charlotte se scoală şi umblă de colo-colo prin salon... De astă dată a chemat-o cineva... de pe scară. Aleargă să deschidă uşa.

Gazul e stins, şi l-» npa pe care o ţine În mină desenează cu umbre, pe trepte, lucrătura de fier a parmaclâcului... Nimic, nimeni... Totuşi e sigură c-a auzit. Trebuie să se mai uite o dată. Se pleacă, ridicând foarte sus lumina. Atunci ceva blând şi înăbuşit, care seamănă totodată a râs şi a suspin, răsună pe scară, unde o umbră mare se suie, se târăşte, rezemându-se de pereţi.

— Cine-i acolo? ... strigă ea, tremurând, însufleţită de-o nădejde nebună şi care o împiedică’să-i fie frică.

— Eu sunt, mamă... O, te văd bine! ... răspunde un glas răguşit şi foarte slab.

Ea coboară repede câteva trepte. El este, e Jack al ci muncitorul ăsta înalt, rănit, care se sprijină în două chje, aşa de prăpădit, aşa de mişcat la gândul că-şi revede mama, încât a fost nevoit să se oprească la mijlocul scării, cu o chemare deznădăjduită. Iată ce a făcut din copilul ei!

Nicio vorbă, niciun strigăt, nici măcar o dezmierdare! Stau acolo amândoi faţă în faţă şi plâng privindu-se.

Unele fiinţe sunt menite să fie totdeauna caraghioase, să li se zădărnicească sau să li se falsifice toate manifestările. Era scris ca lui d’Argenton, regele rataţilor, să nu-i izbutească efectele. Când se întoarse în seara aceea, era hotărât, după ce se sfătuise îndelung cu prietenii lui, să-i dea Charlottei ştirea fatală, ca să isprăvească îndată, şi să-şi susţină cel dintâi asalt, cu câteva fraze solemne cerute de împrejurare. Chiar felul cum întoarse cheia în broască arăta gravitatea celor pe care avea să le spună. Dar mare-i fu mirarea să găsească, la ora această neobişnuită, salonul încă luminat, pe Charlotte în picioare şi, lângă foc, rămăşiţele unui prânz înghiţit lacom în grabă, ca cele

înjghebate la repezeală în tulburarea plecărilor şi a sosirilor.

Veni spre el, foarte frământată:

— Sst! Nu face zgomot... E acolo... Doarme. Ah, ce fericită sunt!

— Cine? Care?

— Păi Jack. Era pe vaporul naufragiat. E rănit. Va- poru-i pierdut. El a scăpat ca prin minune. Vine din Rio- de-Janiero, unde a stat două luni în spital.

D'Argenton zâmbi nedesluşit, ceea ce, în cazul cel mai rău, putea să treacă drept o dovadă de mulţumire. Trebuie să recunoaştem că luă lucrurile foarte părinteşte şi declară cel dinţii că Jack trebuie ţinut acasă până se va însănătoşi de tot. Într-adevăr, nu putea face mai puţin pentru cel mai însemnat, pentru singurul său acţionar. Zece mii de franci în acţiuni meritau oarecare atenţie.

După ce trecu prima emoţie şi primele zile, traiul obişnuit al poetului şi al Charlottei îşi reluă cursul, sporit numai de prezenţa bietului beteag, ale cărui picioare, arse de explozia unui cazan, se vindecau foarte greu. Îmbrăcat cu bluză lui de marinar de lână albastră, cu faţa încă neagră de fosta-i meserie, cu trăsăturile îngroşate, sluţite, sub un strat de pârleală, unde mustăcioara blondă răsărea de culoarea spicului copt, cu ochii roşii şi fără gene, cu pielea stacojie, obrajii supţi, fără treabă, descurajat, cuprins de toropeală care urmează după cumplitele catastrofe, finul lordului Peambock, Jack (cu un *k)* al Idei de Barancy se târa de la un scaun la altul spre marele necaz al lui d'Argenton şi marea ruşine a maică-şi.

Când ea vedea intrând în odaie vreun necunoscut, când surprindea o privire mirată, curioasă, oprită asupra muncitorului fără lucru, care, la vorbă şi la port, era ciudat de nepotrivit cu luxul tihnit din casă, se grăbea să spună: „E fiul meu... Vă prezint pe fiul meu... A fost tare bolnav* că mamele copiilor infirmi care-ţi vestesc îndată că-i copilul lor, de frică să nu zărească un zâmbet sau vreo compătimire prea vădită. Dar dacă suferea că-l vede pe Jack în halul ăsta, dacă roşea de purtările lui vulgare, aproape grosolane, şi de un anumit fel de a sta la masă, în care se simţeau obiceiuri de crâşmă, lăcomii de mer cenar, suferea şi mai mult auzind glasul dispreţuitor cu care obişnuiţii casei vorbeau cu copilul ci.

Jack îşi regăsise aici toţi vechii cunoscuţi de la gimnaziu, toţi

rataţii de la „Pami *domm “*, cu câţiva ani mai mult. Cu mai puţin păr şi dinţi, dar neclintiţi în situaţiile lor sociale şi bătând apa în piuă ca nişte vrednici rataţi ce erau. Se întruneau zilnic în birourile *Revistei* să discute numărul viitor, şi de două ori pe săptămână era masă mare la al patrulea etaj. D’Argenton, care nu se mai putea lipsi să aibă lume multă în jurul lui, îşi ascundea slăbiciunea aceasta chiar lui însuşi, cu uimitoarea frazeologie. A cărei taină numai el o cunoştea:

— Trebuie să facem un grup... Trebuie să ne siringem, să mergem cot la cot.

Şi se strângeau în paguba lui! Se strângeau în juru-i de-l înghesuiau, îl înăbuşeau. În tot grupul, cel căruia-i simţea mai mult coatele, coate ascuţite, osoase, care se virau, era Evarist Moronval, secretar de redacţie la *Re- znsta raselor viitoare.* Moronval se gândise cel dinţii la întemeierea revistei, care-i datora titlul regenerator şi umanitar. El făcea corecturile, supraveghea punerea în pagină, citea articolele, romanele şi, în sfârşit, susţinea prin vorbe înflăcărate curajul şovăitor al directorului faţă de reaua voinţă a abonaţilor şi de neîncetatele cheltuieli ale publicaţiei.

Pentru nenumăratele lui servicii, mulatrul avea o leafă fixă destul de mică, dar pe care şi-o rotunjea cu tot felul de lucrări suplimentare plătite aparte şi cu veşnice împrumuturi. Gimnaziul din Calea Montaigne dăduse de mult faliment; directorul său însă nu se lăsase cu desăvârşire de creşterea „ţărişoarelor calde “şi venea totdeauna la revistă între ultimele două vlăstare ce-i mai rămăseseră din această ciudată cultură. Unul era un mic prinţ japonez, băiat de o vârslâ cehotărită, între cincisprezece ţi cincizeci de ani, care, nemaipurtind veşmântul lung de mikado, părea mic de tot şi subţirei, cu un baston micuţ, o pălărie micuţă, şi cu înfăţişarea unei figurine de lut galben căzută de pe o poliţă pe trotuarul parizian.

Celălalt, un lungan căruia nu i se vedeau decât ochii înguşti şi fruntea, tot restul pierind într-o buhăială întinsă, sub o barbă neagră şi creaţă ca talaşul de palisandru, trezea amintiri nedesluşite în mintea hâi Jack, care-şi recunoscu vechiul prieten Saâd, după anumite mucuri de

M

Ţigări pe care egipteanul nu uită să i le dea la una din primele lor întrevederi. Educaţia nenorocitului tinăr se isprăvise de mult,

dar părinţii lui îl lăsau lui Moronval să-l înveţe cum să se poarte în lumea bună. Afară de el, toţi obişnuiţii revistei şi ai meselor de două ori pe săp- tămină – mulatrul, Hirsch, Labassindre, nepotul lui Ber-/. Elius şi ceilalţi – vorbeau lui Jack cu acelaşi glas ocrotitor, îngăduitor şi familial-. Ai fi zis că-i un biet prăpădit, căruia i se face hatârul să fie primit la masa unui slăpân bogat.

Nu mai rămăsese „domnul Jack" decât pentru o singură persoană, blândă şi bunu doamnă Moronval-Decos- tere, mereu aceeaşi, cu fruntea ei mare, solemnă şi lucioasă şi cu rochia-i neagră, mai puţin solemnă, dar şi mai lucioasă. De altfel, să-i fi zis „domnul Jack ", sau „neică", sau „voinice", sau „băiete", să-i fi arătat dispreţ, nepăsare sau bunăvoinţă, totuna-i era acestui declasat cai'e sta deoparte, cu un capăt de lulea în gură, somnoros, năuc, ascultând fără să le audă gâlccvile acelea literare care-i legănascră copilăria. Cele două luni de spital, cei trei ani de beţie şi de camera cuptoarelor şi prăbuşirea din urmă îl zăpăciseră şi-l dăduseră gata: simţea nevoia de a nu mai vorbi, de a nu se mai mişca, de-a lăsa să fugă şi să se stingă în liniştea tăcerii furiile mării amestecate cu duduitul maşinilor, care tot îi mai vuiau în fundul creierului, ca zgomotul talazurilor în fundul unei scoici.

— S-a tâmpit... — Zicea uneox'i d'Argenton.

Nu tâmpit, dar somnoros, mut, fără voinţă, lăsându-se în tihnă nemişcării pământului şi a văzduhului neclintit. Mai găsea puţină viaţă doar când era singur cu maică-sa, în rarele după-amiezi când lipsea poetul. Se apropia atunci de ea şi flecăreala-i de vrăbiuţă, cuvintele-i de alintare îl mai însufleţeau. Dar îi plăcea mai mult s-o asculte, decât să vorbească el însuşi. Glasul ei îi sună în urechi ca un murmur dulce, ca al primelor albine, vara, pe vremea mierei.

Într-o zi pe când şedeau astfel amândoi, se trezi deodată dintr-o lungă toropeală şi-i zise Charlottei încet, foarte încet:

— Când eram mic, am făcut desigur o călătorie lungă, nu-i aşa?

Se uită la el, cam tulburată. Pentru întâia dată în viaţa lui se interesa de trecut.

— De ce? ... întrebă ea...

— Fiindcă în prima zi când am pus piciorul pe vapor, acum trei ani, am simţit ceva ciudat... Mi se părea că mai văzusem cândva tot ce vedeam... Lumina venind pe ferăstruici, treptele mici

căptuşite cu aramă care coboară la cabine, toate mă impresionau ca o amintire... Mi se părea că, pe când eram mic de tot, m-am jucat şi am lunecat pe scara aceea... Aşa se întâmplă în vis.

Ea se uită de mai multe ori în juru-i, să se încredinţeze că sunt singuri.

— N-ai visat, dragul meu Jack. Aveai trei ani când ne-am întors din Algeria. Tatăl tău murise subit şi ne întorceam în Touraine.

— A, tata a murit în Algeria?

— Da... — Răspunse ea încetişor, lăsând capul în jos.

— Dar cum îl chema pe tatăl meu?

Foarte mişcată, ea şovăi; nu era pregătită pentru neaşteptata lui curiozitate. Şi totuşi, oricât de supărătoare ar fi fost convorbirea lor, nu putea să nu-i spună cine era tatăl său unui băiat mare de douăzeci de ani, la vârsta când putea s-audă tot şi să priceapă tot.

— Purta unul din cele mai mari nume din Franţa, copilul meu, un nume pe care tu şi eu l-am purta astăzi, dacă o groaznică nenorocire fără veste nu l-ar fi împiedicat să-şi îndrepte greşeala... Ah, ce tineri eram când ne-am întâlnit! ... Era, ţin minte, la o vânătoare mare de mistreţi în râpele de la Chiffa. Trebuie să-ţi spun că pe atunci aveam patima vânătorii. Mi-aduc aminte chiar că eu călătoream pe un căluţ arab numit Soliman, un drac şi jumătate...

O pornise, zănatica, o pornise în goană pe calul ei arab, numit Soliman, prin ţara nălucirilor pe care o popula cu toţi lorzii Peambock şi cu toţi rajahii din Singapore ai închipuirii ei ameţitoare.

Jack nu încercă s-o întrerupă; ştia prea bine c-ar fi fost zadarnic. Dar când se opri să mai răsufle, înăbuşită de vânt, de iuţeala goanei, el se folosi de scurtul răgaz ca să se întoarcă la prima lui întrebare şi să priponească, printr-un cuvânt pozitiv, mintea aceasta care se abătea aşa de repede.

— Care-i numele tatălui meu? Repetă el.

O, privirea mirată a ochilor ei limpezi! ... Uitase cu desăvârşire despre ce vorbeau.

Foarte repede, cu răsuflarea încă tăiată de lunga povestire de adineauri, îi răspunse:

— Îl chema marchizul de l’Epan, comandant de esca- dron la 3

husari.

Se vede că Jack n-avea despre nobleţe, despre drepturile şi prerogativele ei aceleaşi iluzii că maică-sa, fiindcă primi cu cea mai mare linişte taina ilustrei lui naşteri. La urma urmei, dacă tatăl său fusese marchiz, asta nu-l împiedica pe el să fie fochist, şi încă fochist prost, tot atât de plesnit, tot atât de dărâmat şi tot atât de nefolositor ca şi cazanele de la *Cydnus,* acum în fundul Oceanului Atlantic, cu vreo mie de metri de apă deasupra lor. Dacă taică-su purtase un nume răsunător, asta nu-l împiedica pe el să-l cheme Jack şi să fie una din tristele epave pe care viaţa le rostogoleşte şi le poartă din loc în loc pe valurile-i mereu schimbătoare. De altfel, tatăl despre care-i vorbea murise, şi trezirea unui sentiment necunoscut ce-l frământase pe Jack vreo câteva clipe, negăsind nimic de ce să se agaţe, odată curiozitatea-i satisfăcută, pieri ca şi toate celelalte în amorţirea facultăţilor lui.

— Ei, da’ ascultă odată, Charlotte… Trebuie să facem ceva cu băiatul ăsta. Nu poate sta veşnic aici, fără nicio treabă. Picioarele-i merg bine. Mănâncă, fără supărare, cât un bou. Mai tuşeşte puţin, dar Hirsch susţine c-o să tuşească totdeauna… Totuşi ar trebui să se hotărască într-un fel. Dacă la vapoare-i prea greu, să intre la căile ferate. Labassindre spune că se câştigă foarte bine.

La uşoara dojană a poetului, Charlotte răsoundea că Jack e încă tare şubred şi fără vlagă.

— Dacă l-ai vedea cum gâfâie când urcă cele patru etaje şi cât e de slab! Îl aud cum se zvârcoleşte noaptea. Uite, ştii ce, până s-o mai întări, ar trebui să-l foloseşti puţin la revistă.

— Să încerc – răspunse celălalt. Am să vorbesc cu Moronval.

Moronval încercă şi el, dar a fost o încercare nefericită. Vreo câteva zile, Jack îndeplini la revistă serviciul unui băiat la ţoale. Ducea corecturile la tipografie, împăturea numerele, lipea benzile; îl puseră să facă tot, afară de maturatul celor două încăperi, care se lăsă portarului, fiind sarcina lui. Cu nepăsarea-i obişnuită, Jack înde-: plini lot felul de treburi, răbdând aluziile dispreţuitoare ale lui Moronval, care-şi răzbuna o grămadă de vechi necazuri, şi mâniile reci ale lui d’Argenton, tot mai înăcrit în faţa neclintitei împotriviri a abonaţilor. Într-adevăr, tare se mai încăpăţinau abonaţii ăştia! Pe minunata condică de chitanţe, îmbrăcată în pânză verde, împodobită cu colţuri de

alamă, unde trebuiau să se înregistreze numele lor, nu se zărea decât unul singur, rătăcit pe pagina întâi ca o coajă de nucă pe nemărginita mare pustie: *„Domnul conte de... la. Castelul... Mattray, lângă Tours*.* Şi pe acela îl datorau Charlottei.

Dar lipsa de încasări nu împiedica nici mersul cheltuielilor, nici pe redactori să se înfăţişeze în ziua de cinci a fiecărei luni, să-şi primească plata pentru articolele lor, sporită cu oarecare avansuri. Mai ales Moronval era nesăţios. După ce venea el însuşi, îşi trimitea nevasta, pe Saâd şi pe *prinţul* japonez. D'Argenton era furios, dar nu îndrăznea să-l refuze. Vanitatea lui era aşa de lacomă, şi mulatrul avea atâtea zaharicale şi dulciuri în buzunare. Totuşi, când se întrunea redacţia, de frică să nu ia şi alţii pildă de la Moronval, directorul începea să se vaite, punând cererilor de împrumut aceeaşi stavilă de netrecut: „Comitetul meu de acţionare îmi interzice cu desăvârşire*. Era acolo, Într-un colţ, comitetul acţionarilor, comitet fără să ştie, alcătuit dintr-un singur membru care tocmai lipea benzile cu o pensulă şi un borcan mare de clei. După cum revista n-avea decât un singur abonat, „un- chiu' ", tot aşa n-avea decât un singur acţionar, Jack, cu banii aceluiaşi „unchi"*.

Nici Jack, şi nimeni nu bănuia; d'Argenton însă ştia şi se simţea stingherit, se ruşina faţă de el însuşi, şi mai ales faţă de copilul acestei femei, pe care începea a-l urî că şi altădată.

După o săptămână, băiatul de birou fu declarat incapabil.

— Nu ne este de niciun folos: departe de a ne ajuta, ' mai degrabă-i încurcă pe toţi.

— Zău, dragă, crede-mă, face tot ce poate.

Avea mai mult curaj să-l apere, de când trecuse prin îngrozitoarele spaime.

— În sfârşit, ce vrei? Îţi spun că mă stinghereşte. Cum să-ţi explic? Nu-i în mediul lui printre noi. Nu ştie nici să vorbească, nici să se aşeze. Nu vezi cum stă la masă, cu picioarele răşchirate, totdeauna la o leghe de masă, cum adoarme pe farfurie? ... Şi-apoi, băiatul ăsta mare mereu alături de tine, asta te îmbătrâneşte, dragă... Pe lângă toate, mai are şi obiceiuri păcătoase. Bea, îţi spun eu că bea. Ne aduce aici o duhoare de crâşmă. E un muncitor. Ce mai!

Ea lăsă capul în jos şi plânse. Băgase de seamă că bea, dar a cui era vină? Nu-l aruncaseră chiar ei în prăpastie?

— Ştii ce, Charlotte, uite la ce m-am gândit. Fiindcă-i încă

prea slab ca să-şi reia lucrul, să-l trimitem să se întremeze la Etiolles. Va sta câtva timp la ţară, la aer curat, şi poate c-o să ne ajute să subînchiriem *„Parvn domus*care ne-a rămas în spinare cu un contract pe zece ani. O să-i trimitem ceva bani, tot ce-i trebuie... şi-o. Să-i facă bine.

Ea-i sări de gât într-un avânt de recunoştinţă.

— O, vezi... tot tu eşti cel mai bun dintre toţi!

Şi pe loc se înţeleseră că Charlotte să plece a doua zi, să-şi aşeze fiul la „Aniniş".

Ajunseră într-o frumoasă dimineaţă de toamnă, blândă şi poleitfi cu aur, ce pare o vară potolită, uşurată de căl- dura-i dogoritoare şi de zăpuşeală. Nicio adiere în văzduh, doar cântece de păsări cât lumea, foşnete în frunzele căzute şi o mireasmă de împlinire, de fin uscat, de buruieni arse, de fructe bune de cules. Cărările pădurii, abia desluşite, presărate cu flori galbene, simţind că soarele-i mai puţin puternic, dădeau şi ele mai puţină umbră şi, tăcute, catifelate, se îndreptau spre luminişuri. Jack recunoştea toate drumurile. Păşind acolo, îşi reluă în stăpânire câţiva ani din copilărie, ani fericiţi de neuitat, în care, cu toată tristeţea situaţiei lui false, simţise că i se deschide întreaga fiinţă în mijlocul bunei şi liberei Naturi. Şi ea părea că-l recunoaşte, îl cheamă şi-l primeşte. În sufle- tu-i înduioşat de toate amintirile şi de toată slăbiciunea lui, Jack auzea un glas dulce care-l îmbărbăta: „Vino la mine, biet copil, vino la inima mea cu bătăi încete şi liniştite. Te voi strânge în braţe, te voi îngriji. Am balsamuri pentru toate rănile, şi cel care le caută s-a şi vindecat..."

Charlotte îşi părăsi fiul devreme, şi căsuţa, cu toate ferestrele deschise în lături să intre aerul călduţ şi freamă- tu] grădinii, cam neîngrijită, ce-şi amesteca florile şi fructele în reînnoirea de la sfârşitul toamnei, căsuţa pe care Jack o cutreiera din odaie în odaie, aplecându-se uşor şi caute prin toate ungherele firimiturile copilăriei lui dispărute, se potrivi pentru întâia dată, şi fără nicio ironie, cu inscripţia de pe frontispiciul ei:

Casă mică, linişte mare.

PARTEA A TREIA

1

Cecilia

— Dar asta-i defăimare. Ai dreptul să-l dai în judecată pe ticălosul cela de Hirsch! Să mă lase cinci ani cu credinţa că

prietenul meu Jack e un hoţ! ... Eh, canalie, ai să vezi tu! ... A venit la noi anume ca să-mi dea vestea aceasta, putea foarte bine să mai vină o dată s-o dezmintă, de vreme ce nevinovăţia ta a fost recunoscută, constatată, şi constatată în cuvintele cele mai măgulitoare, cele mai elocvente pentru tine. Haide, ia mai arată-mi carnetul.

— Iată-l, domnule Rivals.

— E minunat! Nici că se poate îndrepta mai bine un rău făcut fără voie. Directorul ăsta-i un om de treabă... Ah, uite, sunt mulţumit! M-a chinuit adesea gândul că elevul meu e un pungaş... Şi închipuie-ţi că de nu te întâlneam din întâmplare la Archambauld, aş fi putut să rămân cu ideea asta încă multă vreme.

Într-adevăr, în căsuţa pădurarului îşi regăsise domnul Rivals vechiul prieten.

De zece zile de când stă la „Aniniş “, Jack trăia ca un brahman contemplator, adâncit în marea tăcere a naturii, sorbind cele din urmă zile frumoase, pătrunzându-se de soarele lor călduţ, ieşind din casă numai pentru a se înfunda în liniştea vie a pădurii. Copacii îi dădeau din seva lor, pământul din puterea lui, şi, uneori, scuturându-şi fruntea ca să trezească în ea gândirea, băiatului i se părea că pierde ceva din sluţenia lui de bolnav şi de rob, sub cerul străveziu, adine, limpezit, a cărui nemărginire, toamna cu raze liniştite o lăsa să se vadă în depărtare.

Singurele fiinţe omeneşti la care se ducea erau soţii Archambauld, cărora le păstrase o atât de frumoasă amintire. Femeia îi amintea de maică-sa, pe care o slujise multă vreme, cu dragoste şi credinţă; bărbatul, bunul uriaş tăcut şi sălbatic, cufundat ca un faun în vegetaţia pădurii, îi rechema în minte un trecut întreg de plimbări minunate ce-i dădeau putere. Îşi retrăia copilăria între aceşti doi singuratici. Femeia îi cumpăra pâinea, merindele şi, adesea, când lui îi era lene să se mai întoarcă acasă, îşi gătea singur, în cenuşa vetrei lor, un prânz foarte simplu. Stă acolo pe o bancă, fumându-şi luleaua lângă paznic. Oamenii aceştia nu-l întrebau niciodată nimic. Dar, văzându-l cu umerii obrajilor aprinşi, aşa de slab şi deşirat, moş Archambauld clătina trist din cap ca atunci când îşi privea pădurile de fagi năpădite de gărgăriţe.

În ziua aceea, sosind la prietenii lui, Jack îl găsise pe bărbat în pat, ţintuit de o puternică criză de reumatism articular, care, de

două-trei ori pe an, Il dobora pe uriaşul ăsta şi-l culcă la pământ ca pe un copac mare trăsnit. În picioare, la capălâiul său, un om mărunţel, într-o redingotă lungă, cu poalele pline de ziare şi cărţi ce-l băteau peste pulpe, sta cu capul gol şi cu frumoasă-i coamă albă zbârlită toată. Era domnul Rivals.

La început întrevederea fu stingheritoare. Jack se ruşina să se găsească în faţa bătrânului doctor, amintindu-şi groaznicele lui preziceri. Domnul Rivals, punând sfiala aceasta pe seama furtului, se arăta şi el foarte rece. Dar, oricum, fu mişcat văzându-l aşa de slab. Plecară împreună şi se întoarseră pe jos vorbind, pe drumeagurile verzi din păduic: şi, dintr-o cărare într-alta, de la un amănunt nedesluşit la altul mai precis, ajunseră la marginea pădurii şi la deplina lămurire a neînţelegerii.

Domnul Rivals triumfa, nu se mai sătura să tot citească pagina din carnet unde directorul uzinei constatase eroarea învinuirii.

— Ei, acuma că te-ai stabilit iar aici, sper c-o să te ▼edem mai des. Trebuie neapărat. Te-au trimis în pădure ca pe un cal la iarbă; dar asta nu ajunge. Ai nevoie de îngrijiri, de multă îngrijire, mai ales în anotimpul în care intrăm. Etiolles nu-i Nişă, ce dracu! ... Ştii ce mult îţi plăcea altă dată casa noastră. E tot aceeaşi. Numaj biată nevastă-mea lipseşte la apel. A murit acum patru ani, de murnire, de descurajare, că de la nenorocirea noastră nu şi-a venit niciodată bine în fire. Noroc c-o aveam pe mititica s-o înlocuiască; altfel, nu ştiu zău ce m-aş fi făcut.

Cecilia ţine condicile şi farmacia. Ce-o să se mai bucure când te-o vedea... Ei, când vii?

Jack şovăia să răspundă. Ca şi cum i-ar fi înţeles gin- dul. Domnul Rivals adăugă râzând:

— Ştii, înaintea mititicăi n-ai nevoie să soseşti cu carnetul, ca să fii sigur c-o să te primească bine. Nu i-am spus niciodată nimic, şi nici mamei. Prea te iubeau. Le-ar fi durut prea mult... între noi n-a fost niciodată umbră unui gând rău... Aşa că poţi să te înfăţişezi fără frică. Ei, e prea răcoare ca să vii să mărunci cu noi astăzi. Ceaţa nu-ţi face bine. Dar te-aştept mâine la prânz. Tot ca pe vremea ta. Dejunăm la douăsprezece, sau la două, sau la trei, după cum sunt vizitele. Ba chiar e şi mai rău ca altădată, fiindcă afurisitul meu de cal, îmbătrânit, s-a făcut şi mai bleg. Şi mai cu toane... Ne ciorovăim în toate zilele... Uite c-

ai ajuns acasă, intră repede înăuntru... Pe mâine, negreşit. Nu cumva să lipseşti, că vin să te iau.

Închizând uşa casei, năpădită toată de viţă sălbatică, Jack încercă o impresie ciudată. I se păru că se întoarce dintr-una din lungile plimbări de odinioară în cabrioletă, stând întie doctor şi mica lui prietenă, că avea s-o găsească pe maică-sa punând masa cu nevasta paznicului, pe când *El* lucra în turn. Ceea ce desăvârşea iluzia era bustul lui d'Argenton, pe care nu-l luaseră la Pariş, că era prea mare, şi se inăiţa şi acum peste pajişte, ruginit, trist, plimbându-şi umbra mişcătoare în jurul său, ca un ac de cadran solar.

Îşi petrecu seara în faţa căminului, unde ardea un foc de curpeni de viţă, căci camera cuptoarelor îl făcuse friguros. Şi întocmai ca altădată când se întorcea din plăcu- tele-i raite pe câmp şi amintirea plimbării îl împiedica să simtă povara tristeţii şi a tiraniei care apăsa casă întreagă, tot astfel în seara aceea, întâlnirea cu domnul Rivals, numele Ceciliei rostit de câteva ori îi umpluseră inima cu o linişte nemaicunoscută de multă vreme şi-i populau singurătatea cu năluci scumpe şi cu vedenii fericite care-l însoţiră până şi-n somn.

A doua zi, la amiază, suna la uşa familiei Rivals.

După cum fi vestise bătrânul, nimic nu se schimbase În «le» tot neisprăvită, a cărei marchiză se ruginea din zi în zi mai mult, aşteptându-şi geamurile.

— Domnul nu s-a întors... Duduia e în farmacie – îi zise lui Jack slujnicuţa care veni să-i deschidă şi o înlocuise pe bătrâna şi credincioasa servitoare de odinioară.

Un căţelandru lătrând în cuşcă în locul fostului *ter- reneuve,* dovedea şi el, în felul său, că lucrurile trăiesc mai mult decât fiinţele, din orice soi ar face parte.

Jack urcă în farmacie, încăperea aceea mare unde se jucaseră atâta pe vremuri. Bătu cu vioiciune în uşă, nerăbdător să-şi regăsească prietena, tot copilă în mintea lui, şi pe care cuvântul de alintare al doctorului, „mititica", îl făcuse s-o vadă tot cum era la şapte ani.

— Intră, domnule Jack.

În loc să intre, Jack începu să tremure de frică, de o tulburare ciudată.

— Intră... — Repetă acelaşi glas, glasul Ceciliei, dar mai plin şi sonor, mai bogat, mai dulce, mai adânc decât altădată.

Uşa se deschise deodată, şi Jack, învăluit de lumină, se întrebă dacă încântătoarea apariţie a feţei, în picioare în prag, nu scutura cumva raze din rochia ei albă, din pieptaru-i de caşmir albastru, din părul strălucitor ca un nimb pe o frunte netedă, blândă şi mândră în acelaşi timp. A, ce s-ar mai fi sfiit, dacă ochii frumoasei fiinţe, doi ochi de un cenuşiu delicat şi discret, nu i-ar fi spus limpede şi cu naivitate: „Bună ziua, Jack. Eu sunt, Cecilia... aşa că nu te mai teme “, şi dacă o mânuşiţă pusă într-a lui nu i-ar fi amintit căldura iubitoare care-i mersese la inimă în ziua chetei de la cincisprezece august.

— Viaţa a fost tare aspră cu dumneata, domnule Jack, mi-a spus bunicul. (Se uita la el foarte mişcată). Şi eu am fost foarte amărâtă... Bunica a murit... Te iubea mult. Ne aminteam adesea de dumneata...

Numai Cecilia vorbea. Stând jos în faţa ei, tânărul o privea. Era înaltă, graţioasă în toate mişcările şi foarte simplă. În clipa aceea, rezemată de vechiul birou la care scrisese odinioară doamna Rivals, pleca uşor capul, istorisind prietenului ei, ca o rândunică ce ciripeşte pe marginea acoperişului.

Jack ţinea minte c-o văzuse pe maică-sa, foarte frumoasă şi ea, şi c-o admirase din toată inima; dar era în Cecilia, se răspândea din ea nu ştiu ce mireasmă nelămurită, nu ştiu ce aromă de primăvară dumnezeiască, ceva sănătos, înviorător şi curat, faţă de care tot farmecul Char- lottei, râsul ei vesel şi gesturile-i largi ar fi fost ciudat de nepotrivite.

Deodată, pe când stă extaziat în faţa ei, lăsându-şi privirea în jos, dădu peste mâna lui întinsă pe pantaloni cu stângăcie. I se păru grozav de mare mâna aceea neagră- neagră, cu neputinţă de spălat, brăzdată de zgârieturi şi de tăieturi, isprăvită cu unghii rupte, învârtoşata, tăbăcită în atingere cu fierul şi cu focul. Se ruşina de ea, nu ştia unde s-o mai ascundă şi scăpă vârând-o în buzunar. Dar se sfârşise. O luciditate neaşteptată îi arătase toate cusururile fiinţei lui. Se vedea stând pe scaun, prăbuşit, cu picioarele depărtate, îmbrăcat caraghios cu pantalonii de lucru şi cu o vestă veche de catifea de-a lui d’Argenton, prea scurtă pentru braţele lui. (Asta-i era soarta: să poarte mereu haine prea scurte).

Ce putea să gândească despre el? Cât de bună şi de îngăduitoare trebuie să fie ca să nu râdă în hohote, fără să se sfiască; fiindcă ştia să râdă, cu toată înfăţişarea ei serioasă, şi

ghiceai sumedenie de drăcuşori ghiduşi pitiţi în nările fremătânde ale năsucului său desăvârşit, în colţul buzelor trandafirii, cam pline şi delicat arcuite.

La stinghereala fizică pe care o simţea, se mai adăuga şi alta, morală. Pentru ca încurcătura şi chinul lui să fio depline, iată că toate destrăbălările, toate orgiile lui de marinar îi veneau în minte, ca şi cum crâşmele pe unde se tăvălise în cele patru colţuri ale lumii ş-ar fi întipărit hidoşenia pe toată fiinţa lui, ca şi cum asta se vedea, ca şi cum ea, mai ales, o vedea. Cută de tristeţe care brăzda fruntea atât de netedă, compătimirea din ochii aceia frumoşi, totul îi spunea că ea băga de seamă ticăloşia lui; şi-l durea, şi-i era ruşine.

Sfântă ruşine, binecuvântată durere! Era inima lui care se deştepta, foarte sfioasă şi scăldată în lacrimi. Dar el nu înţelegea. Îi părea rău c-a venit şi se gândea să fugă, să coboare scara în goană şi s-alerge la „Aniniş”, să se ferece acolo, răsucind cheia de două-trei ori şi aruncând-o în puţ pentru a nu mai fi ispitit să iasă.

Noroc că veni lume la farmacie şi Cecilia, trebăluind în jurul balanţelor de aramă, cântărind, numerotând pacheţelele, înscriind reţetele cum făcea bunica ei, Jack nu mai simţi povara acestei atenţii de faţă, oprită asupra tristei lui făpturi.

Atunci nu-i mai rămase decât s-o admire.

Într-adevăr, era minunat de blândă şi de răbdătoare cu toate bietele ţărance, vorbăreţe şi naive, care începeau mereu aceleaşi şi aceleaşi lămuriri, ce n-o plictiseau.

În privirea ei desluşeai o încurajare, un zâmbet, un sfat bun, un fel liniştit de-a se pune pe aceeaşi treaptă cu cei care-i vorbeau, aplecându-şi spre ei toată gingăşia firii sale. Acum avea a face cu o veche cunoştinţă de-a lui Jack, hoţoaica cea bătrână, baba Sale, care-l sperla atât de tare când era mic. Încovoiată ca mai toţi ţăranii, pe care pământul îi trage spre el în munca lor zilnică, arsă de soare, colbăită şi uscată, baba mai păstra puţină viaţă doar în ochii ei bănuitori, aprinşi. Înfundaţi sub pleoape ca nişte jivine afurisite în fundul unei vizuini. Vorbea de,. Ornu’ ei, de bietu’ ei om, care era bolnav de atâtea luni, nu mai lucra, nu mai câştiga nimic şi tot nu se hotăra să crape “. Spunea înadins lucruri crâncene şi le împestriţa cu graiul ei de babă Sale uitându-se drept În ochii fetei că pentru a face haz, vrând s-o scoată din sărite. De două-trei ori, lui Jack îi

veni o poftă nebună să dea afară monstrul acela numai piele scorojită şi zdrenţe. Dar se stăpâni, văzând că Cecilia rămâne neclintită în faţa acestei grosolănii agresive, păstrându-şi liniştea statornică, de care cea mai ascuţită răutate îşi pileşte dinţii crezând că muşcă.

Reţeta fiind gata, ţăranca se retrase cu tot felul de plecăciuni şi de binecuvântări prefăcut smerite. Trecând pe lângă Jack. Se întoarse şi-l recunoscu:

— Ia te uită! Băieţelu' de la „Aniniş "! Zise ea în gura mare Ceciliei, care o petrecea. Mă-ăi, că tare-i jigărit, Doamne Dumnezeule! ... Ian ascultă, donşoară Cecilia, asta o să le taie piuitu' ălora care spuneau pe vremuri că domnu' Rivals îl cocoleşte pe micul Ragenton. Ca să ţi-l dea de bărbat... Ei, acuma sigur că nu l-ai mai vrea... Oricum, e jale cum te mai schimbă viaţa!

Şi plecă rânjind.

Jack simţi că se îngălbeneşte. Ah, bătrâna tâlhăroaică, aşadar, i-a dat faimoasa lovitură de cosor cu care-l ameninţa atâta odinioară. Adevărată lovitură de cosor, unealta aceea cu tăişul încovoiat, primejdios şi răsucit ca şi numele său. Rana era adâncă, foarte adâncă. Şi avea să se vindece încet. Dar nu numai Jack fusese atins, ci mai ştiu pe cineva care se făcea că scrie în condica cea mare şi scria strâmb, cu faţa aplecată şi îmbujorată de-o puternică emoţie.

— Cateiina, repede supa, şi vin bun, şi coniac bun, şi toate celelalte! Se întorcea doctorul, care, văzându-i pe Jack şi pe Cecilia stânjeniţi şi tăcuţi unul în faţa celuilalt, izbucni într-un râs vesel: Cum! Numai atâta aveţi să vă spuneţi după şapte ani de când nu v-aţi văzut? Haide, repede la masă. Bietul băiat, o să se simtă îndată la largul său!

Prânzul nu-l făcu pe Jack să se simtă la largul său, ba dimpotrivă, îi spori stinghereală. Înaintea Ceciliei nu mai ştia să mănânce, tremura să nu-şi trădeze obiceiurile de crâşmă. La masa lui d'Argenton, proastele-i deprinderi nu-l stânjeniseră niciodată. Aici se simţea nelalocul său, caraghios, şi, mai ales, nenorocitele-i de mâini îl chinuiau cumplit. Cea care ţinea furculiţa, treacă- meargă: avea de lucru; dar cu cealaltă, ce să facă? Pe albeaţa feţei de masă, toate urmele ieşeau îngrozitor în vileag. Deznădăjduit, o lăsa să atârne lângă el, ceea ce-i dădea o înfăţişare de ciung. Atenţiile Ceciliei îi sporeau şi mai mult

sfială. Ea băgă de seamă şi nu-l mai privi decât pe furiş cât ţinu masa, care li se păru că nu se mai isprăveşte.

În sfârşit, Caterina veni să ia deşertul şi puse în faţa fetei apa caldă, zahărul şi sticla cu gât lung, plină cu rachiu vechi. De când bunică-sa nu mai era, Cecilia pregătea grogul doctorului, şi bătrânul nu câştigase nimic din schimbul acesta, căci, de frică să nu fie băutura prea tare, fata ajunsese să-i potrivească o loţiune de farmacie, „în care doza de alcool scădea din zi în zi “, observa domnul Rivals cu melancolie.

După ce-i dădu bunicului paharul, fata se întoarse către musafirul lor:

— Bei rachiu, domnule Jack?

Doctorul se puse pe râs:

— Dacă bea, el, un fochist?! … Are haz fetiţa asta! … Dar bine, tu nu ştii că dintr-asta trăiesc nenorociţii ceia… Uite, pe *Bayonnaise* aveam unul care spărgea gâtul sticlelor cu alcool curat şi dădea de duşcă conţinutul… Poţi să-i grogul cât de tare, zău aşa, că pentru el n-o să fie niciodată prea tare.

Cecilia se uită la Jack cu o înfăţişare foarte blindă, ’ foarte tristă:

— Vrei?

— Nu, mulţumesc, domnişoară – răspunse el încet, aproape ruşinat. Şi dacă făcu o mică sforţare ca să-şi retragă paharul, ea Îl răsplăti cu una din mulţumirile acelea elocvente, pe care unele femei ştiu să le spună fără a vorbi, dar le înţeleg numai cei cărora li se adresează.

— Hait! Încă o convertire! … zise bunul doctor, în- ghiţindu-şi grogul cu o sirimbăturâ caraghioasă.

Cât despre el, nu era convertit decât pe jumătate. În felul sălbaticilor care se învoiesc să creadă în Dumnezeu, numai ca să facă plăcere misionarilor.

Ţăranii din Etiolles care lucrau pe ogoarele lor şi-l văzură pe Jack întorcându-se de Ia familia Rivals în după-amiaza aceea şi mergând pe drum cu paşi mari, ar fi putut crede c-a înnebunit sau că dejunul prea îmbelşugat al doctorului îi zdruncinase creierii. Dădea din mâini, vorbea singur, ameninţa zarea cu pumnul, în prada unei frământări, a unei mânii de care nu l-ai fi crezut în stare, după cât era toropit totdeauna.

— Muncitor! … zicea el, tremurând. Muncitor! Domnul d’Argenton are dreptate. Trebuie să rămân cu cei de seamă

mea, şi să trăiesc cu ei, şi să mor cu ei, şi mai ales să nu încerc niciodată să mă ridic mai sus, că prea te doare.

De mult nu mai fusese aşa de nervos, aşa de însufleţit. Sentimente noi, necunoscute îl năpădeau; şi-n adâncul fiecăruia, ca un astru sfărâmat în miile de faţete ale valului schimbător, strălucea chipul Ceciliei. Ce minune de farmec, de frumuseţe, de nevinovăţie! Şi când te gândeşti că. - De l-ar fi dat şi pe el la învăţătură şi l-ar fi crescut, ar fi putut s-ajungă un om demn de Cecilia, s-o ia de nevastă, şi comoara să fie numai a lui... Ah. Dumnezeule! "... Scoase strigătul acesta de mânie deznădăjduită ca şi naufragiatul care se zbate în zadar cu talazurile şi vede lucind la câţiva metri ţărmul scăldat în soare, unde se usucă năvoadele întinse.

În clipa aceea, cotind spre.. Aniniş ", se pomeni faţă-n faţă cu baba Sale, împovărată cu o sarcină de lemne. Bătrâna îl privi cu zâmbetul ei rău din dimineaţa aceea, când spusese: „Ei, acuma, sigur că nu l-ai mai vrea". La zâmbetul acesta, Jack sări ars şi toată furia care-l fră- mintă şi nu ştia asupra cui să se năpustească, fiindcă de s-ar fi avântat de-a dreptul, ar fi atins pe cineva foarte scump lui, pe fiinţa slabă şi atât de uşoară, singura răspunzătoare de marea-i nenorocire, toată furia i se revărsă asupra groaznicei bătrâne:

— Ah, vipero! Strigă el. Am să-ţi smulg colţii.

Avea o faţă aşa de fioroasă, încât, văzându-l că vine spre ea, baba Sale se înfricoşa, aruncă legătura şi o zbughi în pădure cu o iuţeală de capră bătrână. Jack se răzbuna pentru „goanele" de altădată. O urmări câţiva paşi, apoi se opri deodată:

— Sunt nebun... La urma urmei, femeia asta nu mi-a spus decât adevărul... Cecilia nu m-ar mai vrea acuma.

În seara aceea nu mai mânca; nu aprinse nici focul, nici lampa. Stând într-un colţ al sufrageriei, singura odaie în care locuia şi unde strânsese cele câteva mobile împrăştiate prin toată casa, cu ochii pironiţi pe uşa cu geamuri, în dosul căreia ceaţa uşoară a unei frumoase nopţi de toamnă se albea sub mersul nevăzut ai lunii, îşi zicea: „Cecilia nu m-ar mai vrea".

Numai atâta îl frământa toată seara.

Nu l-ar mai vrea. Într-adevăr, totul îi despărţea. Mai întâi, era muncitor, şi apoi... îngrozitorul cuvânt îi veni pe buze: bastard... Pentru întâia dată în viaţa lui se gândea la asta. Un copil aproape că nu bagă de seamă asemenea lucruri, când nimic în

preajma lui nu i le aminteşte cu ocară, şi Jack trăise într-o lume cu prea puţine scrupule, trecând din adunătura de rataţi în rândul clasei muncitoare, unde sărăcia iartă orice greşeală, unde familiile cu copii înfiaţi sunt mai numeroase decât pretutindeni. Cum nu auzise niciodată vorbindu-se de tatăl său, nu se interesase niciodată de el; abia dacă simţise lipsa acestei dragoste, aşa cum îşi poate da seama un surdo-mut de simţurile pe care nu le are, fără să cunoască tot folosul său plăcerile ce le aduc.

Acuma, gândul la paternitatea aceasta îl stăpânea mai mult decât orice. Când Charlotte îi spusese numele tatălui său, Jack rămăsese foarte liniştit în faţa uimitoarei destăinuiri; în clipa de faţă ar fi vrut s-o întrebe, să-i smulgă amănunte, chiar mărturisiri, ca să-şi facă o imagine precisă despre tatăl acesta necunoscut... Marchiz de l'Epan... Era înir-adevăr marchiz? N-o fi şi asta vreo nouă închipuire a bietului ei creieraş, mereu înnebunit c^upă titluri şi nobleţe? Şi oare era adevărat că murise? J>Ju cumva maică-sa i-o spusese pentru a se feri să-i mai Istorisească vreo ruptură sau o părăsire de care ar fi r-oşit înaintea lui? Şi dacă totuşi trăia tatăl acela, dacă tir fi destul de mărinimos să-şi îndrepte greşeala, dând un nume fiului său?

„Jack, marchiz de l'£pan. "

Îşi repeta lui însuşi fraza, ca şi cum titlul acesta l-ar fi apropiat de Cecilia. Bietul copil nu ştia că, pentru a mişca o adevărată inimă de femeie, toate deşertăciunile lumii nu preţuiesc cât mila, care o înduioşează.

„Am să-i scriu mamei", se gândi el. Dar ceea ce avea s-o întrebe era aşa de delicat, aşa de greu de spus, încât se hotărî să se ducă s-o vadă şi să aibă cu ea o convorbire, în care ochii ajută cuvintele, unde subînţelesurile mărturisirilor se traduc printr-o tăcere adesea mai grăitoare decât vorbele. Din păcate, nu mai avea destui bani să ia 'trenul. Maică-sa trebuia să-i trimită; fără îndoială că uitase.,

. Ei. Şi! Zise el, am făcut drumul pe jos când eram de unsprezece ani. Îl mai fac eu şi acuma, cu toate că-s cam slab."

Într-adevăr, îl făcu a doua zi drumul acela groaznic; şi dacă-i păru mai puţin lung şi mai puţin înspăimântă- tor, îl găsi şi mult mai trist. Dezamăgirea amintirilor din copilărie, regăsite la vârsta când judeci şi socoteşti totul, e o impresie foarte obişnuită. Ai zice că-n ochii copilului e o materie colorantă care

ţine numai cât şi neştiinţa primelor lui priviri; pe măsură ce copilul creşte, tot ce admira îşi pierde din strălucire. Poeţii sunt oameni care şi-au păstrat ochii de copil.

Jack văzu locul unde dormise, portiţa de la Ville- neuve-Saint-Georges unde se oprise ca s-o facă să creadă pe şapca aceea de treabă cu clape că maică-sa locuieşte acolo, grămada de prundiş de-a lungul şanţului, unde un trup lungit îl speriase aşa de rău, şi crâşma deocheată, îngrozitor cuib de hoţi, care de atâtea ori i se arătase în visele lui! … Vai, cât priveşte crâşmele, mai văzuse el altele şi mai dihai. Chipurile înfiorătoare de oameni cu chef şi de vagabonzi de barieră, care-l inspăimântaseră atâta odinioară, nu mai aveau cu ce să-l uimească, şi se gândea, trecând pe lângă ei, că dacă Jack cel din copilărie, ridicându-se deodată din colbul drumului, cu mersul lui şovăitor şi grăbit de şcoalar fugar, l-ar întâlni pe Jack cel de acum, s-ar teme poate mai rău că de orice altă jalnică arătare.

Ajunse la Pariş pe la unu după-amiază, pe o ploaie mohorâtă şi rece; şi, urmând comparaţia pe care o făcea Între amintirile lui şi clipa de faţă, revăzu zorile strălucitoare şi ce frumos s-a deschis atunci cerul de mai în care maică-sa i se ivise la capătul primei lui călătorii, ca un arhanghel Mihail glorios, alungând cu lumina lui Întunecoasele cohorte ale nopţii. În locul vilişoarei de la „Aniniş”, unde Ida lui cânla printre flori, sub porticul posomorât şi rece al *Revistei raselor viitoare* i se arătă d’Argenton, care tocmai ieşea, urmat de Moronval, încărcat cu corecturi, şi de un escadron de rataţi care, în câteva cuvinte repede schimbate, încheiau o discuţie recentă.

— Ehei, uite-l pe Jack! Zise mulatrul.

Poetul tresări şi ridică fruntea. Văzându-i pe amândoi bărbaţii faţă în faţă, unul îmbrăcat cu îngrijire, spilcuit, înmănuşat, strălucitor, abia sculat de la masă, celălalt, istovit, în vesta-i de catifea prea scurtă, lucioasă de ploaie şi de purtată ce era, n-ai fi crezut niciodată că între ei poate fi vreo legătură oarecare. Şi tocmai faptul ăsta dă o fizionomie ciudată căsniciilor îndoielnice, după care cunoşti că numai datorită întâmplării sunt familii unde tatăl e tâmplar, fata contesă şi fratele bărbier în vreo mahala.

Jack întinse mâna lui d’Argenton, care-l lăsă cu nepăsare să-i ia un deget, şi-l întrebă dacă a închiriat vila de la „Aniniş”.

— Cum? … închiriat? … zise celălalt, fără să înţeleagă.

— Desigur… Văzându-te aici, ce altă vrei să gândesc dacă nu: „A dat casa şi e nevoit să se întoarcă.”

— Nu – răspunse Jack, descumpănit – nici măcar nu s-a prezentat cineva de când sunt acolo.

— Atunci, ce cauţi aici?

— Vin s-o văd pe mama.

— O fantezie pe care o înţeleg. Din păcate, sunt cheltuieli de drum.

— Am venit pe jos… — Răspunse Jack foarte simplu, cu o siguranţă şi o mândrie liniştită pe care nu i-o cunoşteau.

— A! … făcu d’Argenton. Se reculese o clipă ca să-i ■frântească această frază scurtă: Haide, văd cu plăcere că jpicioarele-ţi sunt în mai bună stare detit braţele.

— Iată un cuvânt *cud…* — Rânji mulatrul.

Poetul zâmbi cu modestie şi, mulţumit de efectul său, pomi de-a lungul cheiurilor, urmat de şirul linguşitoarei lui escorte.

Cu o săptămână înainte, cuvântul crud al lui d’Argenton ar fi lunecat peste starea de abrutizare a lui Jack; din ajun însă nu mai era acelaşi om. Câteva ceasuri fuseseră de ajuns ca să-l facă din nou mândru şi foarte simţitor, aşa că, după insulta primită, îi veni să se întoarcă tot pe jos, cum sosise, fără măcar să-şi vadă mama; dar trebuia să-i vorbească, să-i vorbească serios. Şi urcă.

Apartamentul era întors pe dos; Jack dădu peste “tapiţeri care puneau draperii, aşezau bănci, ca pentru o împărţire de premii. Chiar în ziua aceea dădeau o mare serbare literară, unde avea să se adune toată periferia artelor şi a literelor; iată de ce d’Argenton fusese aşa de furios, văzând că soseşte fiul Charlottei. Nici ea nu păru prea încântată. Când îl zări, se opri în toiul zorului ei de stăpână a casei prinsă cu schimbarea locuinţei, ca să întocmească salonaşe, budoare, fumoare, pretutindeni, până şi-n dormitoare şi-n cabinetele de toaletă.

— Cum! Tu eşti, bietul meu Jack? Pun rămăşag că vii după bani. Ai crezut, desigur, că te-am uitat. Dar drept să-ţi spun, voiam să-i dau domnului Hirsch, care trebuie să plece la „Aniniş “peste două-trei zile, să facă experienţe foarte ciudate asupra parfumurilor, un medicament nou pe care l-a inventat după o carte persană… Ai să vezi, e o descoperire uimitoare!

Vorbeau în picioare, cu glas scăzut, în mijlocul lucrătorilor care umblau încoace şi încolo, băteau cuie şi mutau mobilele.

— Aş vrea să-ţi vorbesc foarte serios – zise Jack.

— Ah, Doamne, ce este? ... Ce s-a întâmplat? ... Ştii că-n lucrurile serioase n-am fost tare niciodată... Ş-apoi, vezi, toate-s răscolite azi din pricina seratei noastre... O, va fi minunat! Am trimis cinci sute de invitaţii... Nu-ţi spun să rămâi... înţelegi... Mai întâi, nici nu ţi-ar plăcea... Haide, fiindcă ţii neapărat să-mi vorbeşti, vino pe aici, pe terasă... Am pus să se înjghebeze o verandă pentru fumători, ai să vezi, e tare plăcut.

Îl duse într-o verandă cu tavan de zinc, căptuşită cu pânză de cort vărgată, împodobită cu un divan, o jardinieră cu glastre de flori şi o lampă atârnată, care însă părea foarte tristă ziua-n amiaza mare, cu zgomotul ţiuitor al ploii şi zarea udă şi înceţoşată a malurilor Senei.

Jack se simţea stingherit. Gândea: „Mai bine i-aş fi scris.. Şi nu ştia cum să înceapă.

— Ei? Zise Charlotte, oprindu-se cu bărbia-n mină, în frumoasă atitudine a femeii care ascultă.

El mai şovăi câteva clipe, aşa cum şovăi să pui o greutate prea mare pe o poliţă cm bibelouri, fiindcă ce avea de spus i se părea prea însemnat pentru căpşorul uşor care se pleca spre el.

— Aş vrea... aş vrea să-ţi vorbesc de tatăl meu.

Charlotte avu pe buze un,. Ce ţi-a venit? “şi, dacă nu-l

Rosti, expresia încremenită a feţei, pe care se citea uimire, plictiseală şi frică, o spuse în locul ei.

— E un subiect foarte trist pentru noi amândoi, bietul meu copil, dar, în sfârşit, oricât ar fi el de dureros, înţeleg curiozitatea ta şi sunt gata să ţi-o satisfac... De altfel

— Adăugă ea cu solemnitate – mă hotărâsem de mult să-ţi dezvălui, când vei împlini douăzeci de ani, taina naşterii tale.

De data aceasta fu rândul lui s-o privească încremenit. Vasăzică nu-şi mai amintea că, acum trei luni, îi făcuse destăinuirea aceasta. Totuşi nu-i pomeni c-a uitat. Era în folosul lui să poată confrunta ce-o să-i spună cu ce-i mai spusese. Doar o cunoştea aşa de bine!

— E adevărat că tatăl meu era nobil? Întrebă el îndată.

— Cât se poate de nobil, copilul meu.

— Marchiz?

— Nu, numai baron.

— Dar credeam... mi-ai spus...

— Nu, nu, acei Bulac din spiţa primului născut erau marchizi.

— Aşa că se înrudea cu aceşti Bulac? ...

— Cum să nu... el era şeful spiţei a doua.

— Atunci... pe tatăl meu... îl chema...?

— Baronul de Bulac, locotenent de marină.

Balconul să se fi prăbuşit, târând în căderea lui veranda de pânză cu tot ce cuprindea, Jack n-ar fi fost mai groaznic de zguduit în toată fiinţa lui. Totuşi mai avu curajul să întrebe:

— A murit de mult?

— O, da, tare de mult... — Răspunse Charlotte şi făcu un gest elocvent, ca să trimită cât mai departe, în trecut, viaţa aceea ajunsă îndoielnică pentru ea.

Tatăl lui murise: lucru cu putinţă. Era el un de Bulac, era un de l'Epan? Maică-sa minţise atunci sau acum? La urma urmei, poate că nu minţea, poate că habar n-avea nici ea.

Ce ruşine!

— Ce prost arăţi, Jack dragul meu – zise Charlotte, oprindu-se deodată din lunga poveste romanţioasă în care se avântase cu înflăcărare, după locotenentul ei de marină. Ţi-s mâinile îngheţate. Rău am făcut să te-aduc aici pe balcon...

— Nu-i nimic – răspunse Jack anevoie – o să-mi treacă umblând.

— Cum, pleci? Adică da, de fapt, ai dreptate, e mai bine să te întorci devreme... Cu timpul ăsta urât... Ilătue, sărută-mă.

Li sărută cu multă dragoste, îi ridică gulerul vestei, îi dădu un şal de-al ei din pricina frigului şi-i strecură ceva bani în buzunar. Îşi închipuia că norul de întristare de pe faţa lui se ivise văzând pregătirile unei serbări la care el n-avea să ia parte; aşa că se grăbea să-l vadă plecat, şi când slujnica veni s-o cheme: „Doamnă, coaforul...", folosi prilejul pentru a grăbi despărţirea.

— Vezi, trebuie să te părăsesc... îngrijeşte-te bine..'.' Scrie mai des.

Jack coborî încet, ţinându-se de parmaclâc. I se în- vârtea capul.

A, nu, nu serbarea lor de astă-seară îi strângea inima, ' ci gândul la toate celelalte serbări la care nu fusese poftit în viaţă, serbarea copiilci- care au un tată şi o mamăt iubiţi şi respectaţi, serbarea tuturor acelora ce au un nume al loi*, un cămin şi o familie a lor. Mai ştia, de asemenea, şi altă serbare de unde soarta avea să-l alunge fără milă: a iubirii fericite care te leagă pentru totdeauna de ceva frumos, cinstit şi sincer. Niciodată n-

avea să ia parte la serbarea aceea! Nenorocitul se amăra grozav, fără să bage de seamă că, a-ţi părea rău după toate fericirile acestea, însemna să fii demn de ele, şi că era mare deosebire între toropeala-i din trecut şi limpezimea cu care-şi vedea tristă lui ursită şi care singură era în stare să-i dea putere de a lupta împotriva ei.

În prada acestor gânduri negre se apropia de gara de Lyon, de cartierele nevoiaşe, unde glodul pare mai gros şi ccata mai apăsătoare, fiindcă acolo casele sunt mohorâte, şanţurile ţte-a lungul străzii încărcate de gunoaie, iar sărăcia omului ajută şi sporeşte toată întristarea naturii. Era ora când muncitorii ies din fabrici. O gloată jigărită şi obosită, val de oameni care târa cu el multe descurajări şi dureri, se împrăştia pe trotuare şi prin mijlocul drumului spre crâşme, spre murdarele cocioabe de la barieră, din care unele poartă drept firmă: *„La mângâierea*ca şi cum beţia şi uitarea ar fi singură scăpare a nefericiţilor. Jack, zdrobit, pătruns de frig, simţind că orizontul s-a închis de pretutindeni peste viaţa lui, cu aceeaşi de- săvârşire ca şi peste seara aceasta de toamnă ploioasă şi rece, dădu deodată din mină „scoţând un strigăt de deznădejde:

— Au dreptate, zău aşa! ... Doar aţâţă-ţi rămâne... trebuie să bei!

Şi, trecând unul din pragurile mânjite de somnul scârbos sau de ucigaşele încăierări ale beţiei, fostul fochist ceru o cinzeacă dublă de rachiu. Dar iată că, în clipa când să-şi ia paharul, în mijlocul mulţimii amestecate şi gălăgioase, în fumul de lulele, în aburul greoi al răsuflărilor îmbâcsite cu vin şi al bluzelor udate de ploaie, i se păru că un zâmbet ceresc se arată înaintea lui şi că un glas adânc şi dulce îi murmură la ureche:

— Bei rachiu, domnule Jack?

Nu, desigur, nu mai bea şi nici n-o să mai bea vreodată. Ieşi din crâşmă pe neaşteptate, aruncându-şi în grabă pe tejghea moneda care zăngăni lângă paharul plin, spre mirarea tuturor.

Însănătoşire

Ar fi poate cam lung de povestit cum Jack, îmbolnăvindu-se în urma acestei triste călătorii, fu două săptămâni prizonier la „Aniniş”, lăsat în seama îngrijirii doctorului Hirsch, care-şi încerca pe acest nou Madu lecuirea lui prin parfumuri, cum domnul Rivals veni să-l scape, îl luă la el cu sila, redându-i viaţa şi sănătatea, şi-mi place mai bine să vi-l arăt îndată pe prietenul

Jack, aşezat într-un jilţ bun, la o fereastră din „farmacie’1, cu cărţi la îndemână şi cu odihnă în jurul lui, odihnă întăritoare ce vine din zarea liniştită, din casa tăcută, din pasul uşor al Ceciliei, care şi-n nemişcarea ei e activă tocmai cât trebuie pentru ca şi convalescentul nostru să-şi guste mai bine zilele lungi de tihnă desăvârşită.

E aşa de fericit, că nici măcar nu vorbeşte, mulţumindu-se să-şi pironească ochii pe jumătate deschişi asupra scumpei Cecilia, să-i asculte acul sau condeiul pe hârtia liniată a condicelor.

— Ah, bunicul ăsta! … Sunt sigură că mă trage pe sfoară cu jumătate din vizite… Şi ieri s-a contrazis de două ori… A ţinut morţiş că n-a fost la Goudeloup, şi după câteva clipe a spus că femeia-i ceva mai bine. Ai băgat de seamă, nu-i aşa, Jack?

— Poftim? … întreabă el. Tresărind.

N-a auzit, o privea, totdeauna simplă şi mereu aceeaşi, graţioasă, fără copilăriile voite şi fără să sară de la un lucru la altul ca fetiţele care ştiu că zburdălnicia e un farmec şi o strică prin prefăcătorie. La ea totu-i serios, totu-i adânc. Glasu-i răsună plin de gândire iar ochii ei absorb şi păstrează lumina. Simţi că tot ce intră în sufletul acesta şi tot ce iese din el merge departe şi vine de departe. E atât de adevărat, încât cuvintele, moneda aceasta obişnuită, tocită, ştearsă, rostite de ea, capătă deodată o prospeţime uimitoare, cum se întâmplă uneori în muzică dacă le învăluie un acord magic de Haendel sau de Palestrina. Când Cecilia spunea.. Prietenul meu Jack*, lui i se părea că nimeni mai înainte nu-l chemase astfel, şi când îi zicea „adio11, i se strângea inima ca şi cum n-avea s-o mai vadă niciodată, până într-atâta aveau toate un înţeles hotărâtor, cu firea ei serioasă şi senină. În starea ciudată a convalescenţei, când fiinţa slabă a omului e aşa de simţitoare la înrâuririle fizice şi morale, încât se înfioară la cel mai mic curent şi se încălzeşte la cea mai firavă rază, Jack era adânc mişcat de tot farmecul acesta.

O, fericite, încântătoare zile petrecute în casa aceea binecuvântată, şi cum totul în jurul lui era într-adevăr făcut să-i grăbească însănătoşirea! „Farmacia”, încăperea mare, aproape goală, înconjurată de dulapuri în perete înalte, de lemn alb, împodobită cu perdele subţiri, cu vederea la miazăzi, spre capătul unei uliţi de sat şi zarea ţarinilor secerate, îi împărtăşea şi lui liniştea sănătoasă, miresmele-i întăritoare de iei’buri uscate şi de plante culese în toiul minunatei lor înfloriri. Aici

natura, astâm- parata. Îmblânzită, binefăcătoare, venea în ajutorul bolnavului, care îi respira amintirea cu înflăcărare. În mirosul balsamurilor curgeau pentru el pârâiaşe, iar peste parfumul diocului adunat la picioarele stejarilor înalţi, pădurea-şi întindea bolţile de verdeaţă.

Pe măsură ce-şi recăpăta puterile, Jack încerca să citească. Răsfoia vechile „terfeloage “din bibliotecă, şi printre ele găsea unele pe care le studiase altădată şi le relua acuma, mai pregătit să le înţeleagă. Cecilia îşi urma munca de toate zilele, iar doctorul, fiind totdeauna plecat. Amândoi rămâneau singuri, în paza slujnicuţei. Avea de ce să vorbească lumea, şi neîncetata prezenţă a tânărului lângă fata această frumoasă indigna multe mame prevăzătoare. Desigur, dacă doamna Rivals ar fi trăit, lucrurile nu s-ar fi petrecut astfel; dar doctorul era el însuşi un copil în mijlocul acestor doi copii. Şi apoi, cine ştie? Poate c-avea şi el gândul lui, bunul doctor.

În răstimp, d’Argenton, înştiinţat de stabilirea lui Jack la familia Rivals. Luase faptul drept o injurie personală. „Nu se cuvine să stai acolo, scria Charlotte fiului ei. Ce-or să zică de noi în sat? ... Parcă n-am avea cu ce să te îngrijim. E ca o dojană pe care ne-o faci... “Scrisoarea aceasta dinţii rămânând fără urmări, poetul scrise el însuşi, *El însuşi:* „L-am trimis pe Hirsch să te vindece. Dar ţi-a plăcut mai mult rutina idioată a unui medic de ţară decât toată ştiinţa prietenului nostru. Dea Domnul să-ţi fie de folos! Oricum, fiindcă eşti pe picioare, le mai las două zile să te întorci la „Aniniş"; dacă în două zile nu te-ai înapoiat, te voi socoti un răzvrătit pe faţă împotriva autorităţii mele şi, din clipa aceea, totul se va isprăvi între noi. Cine are urechi, să audă! “

În sfârşit, fiindcă Jack tot nu se mişca, se pomeniră cu Charlotte. Veni cu o înfăţişare foarte demnă, cu geanta ticsită de ciocolată, să aibă ce ronţăi pe drum, şi cu o grămadă de fraze învăţate pe de rost, suflate de „artistul” ei. Domnul Rivals o primi la parter şi, fără să se sperie de răceala aparentă a doamnei, de felul înţepat cum îşi strângea buzele pline şi de sforţarea pe care o făcea să-şi ţină limba prea neastâmpărată, îi zise pe nerăsuflate:

— Trebuie să vă previn, doamnă, că eu l-am împiedicat pe Jack să se întoarcă la „Aniniş “... Era în joc viaţa lui... Da, doamnă, viaţa lui... Fiul dumneavoastră trece printr-o grozavă

criză de oboseală, de istovire şi de creştere. Noroc însă că mai e la vârsta când organismele se refac şi sper că al său va ţine piept acestui atac puternic, dacă totuşi nu-l veţi mai încredinţa ticălosului de Hirsch, ucigaşul care-l asfixia cu tămâie, cu mosc şi cu răşină, sub cuvânt că-l vindecă. Cred că nu ştiaţi toate acestea. Am fost să-l iau de la „Aniniş" din nori de fum, dintre aspiratoare, inhalatoare şi vase de ars par- fumuri. Ba chiar am aruncat în aer cu piciorul toată medicina aceasta, cu medic cu tot, mă tem. În clipa de faţă, copilul e în afară de pericol. Mai lăsaţi-mi-l câtva timp; mă însărcinez să vi-l înapoiez mai puternic decât înainte şi-n stare să-şi reia asprul trai; dacă-l daţi însă pe mâna afurisitului de droghist, voi crede că fiul dumneavoastră vă încurcă şi că vreţi să scăpaţi de el.

— Ah, domnule Rivals, cum de-mi vorbeşti aşa? ... Ce-am făcut, Doamne Dumnezeule, ca să merit asemenea ocară?

Bineînţeles, întrebarea din urmă stârni un potop de lacrimi, pe care doctorul le uscă îndată cu câteva vorbe bune; apoi Charlotte, înseninată, urcă să şi-l vadă pe Jack al ei, care citea singur în farmacie. Îl găsi mai frumos, schimbat, ca şi cum s-ar fi despuiat de vreun înveliş grosolan, dar istovit, moleşit de sforţarea prefacerii lui. Ea era foarte mişcată. El se îngălbeni când o văzu intrând:

— Vii să mă iei?

— Da* de unde... da' de unde... Eşti prea bine aici, ' şi-apoi ce-ar zice bunul doctor, care te iubeşte atâta, dacă te-aş lua?

Pentru întâia dată în viaţa lui, Jack se gândea că poţi fi fericit şi depavtP de mamă, iar de mâhnirea plecării l-ar fi întors cu siguranţă boala. Rămaseră un timp singuri să stea de vorbă. Charlotte se lăsă în voia unor mărturisiri. Nu părea prea mulţumită:

— Vezi tu, copilul meu, viaţa asta literară-i într-ade- vâr prea zbuciumată. Avem acuma serbări mari în fiecare lună. La două săptămâni, lecturi... Ce de griji pe mine... Bietul meu cap, care şi aşa nu-i tocmai zdravăn, nu ştiu cum de se mai ţine. Prinţul japonez al domnului Moronval a făcut un poem lung, în limba lui, bineînţeles... Şi uite că *El* şi-a pus în gând să-l traducă, vers cu vers... Aşa că ia lecţii de japoneză, şi eu, de asemenea, închipuie-ţi. Şi-i tare greu... Nu zău, încep să cred că literatura nu-i de mine. Sunt zile când nu mai ştiu ce fac, ce spun... D-apoi revista aceea care nu ne aduce niciun ban şi n-are nici măcar un

singur abonat... A, fiindcă veni vorba, ştii, bietul „unchiu1” ... Ei, a murit... Mi-a părut aşa de rău... îl mai ţii minte? Tocmai atunci intră Cecilia. Ah, domnişoară Cecilia... ce mare ai crescut! ... Şi ce frumoasă eşti!

Făcea pe grozavă, scuturându-şi toate dantelele man- teluţei ca să îmbrăţişeze fata; dar Jack era cam stingherit. D’Argenton, „unchiu’ “, pentru nimic în lume n-ar fi vorbit de toate acestea înaintea Ceciliei; şi de mal multe ori abătu flecăreala maică-şi, care n-avea aceleaşi scrupule. Fiindcă, deşi o iubea foarte mult pe Charlotte, punea totuşi la locul lor aceste două iubiri ale vieţii lui: una îl ocrotea, prin cealaltă ocrotea şi iubirea-i de fiu cuprindea tot atâta milă, pe cât respect era în primul său avânt de îndrăgostit.

Voiră s-o oprească pe doamna d’Argenton la masă; ea însă găsi c-a stat foarte mult, prea mult pentru egoismul sălbatic al poetului. Aşa că, de la o anumită oră şi până la plecare, fu neliniştită, cu gândurile aiurea. Născocea de mai înainte povestea pe care avea s-o îndruge la sosire ca să se scuze.

— Şi, mai ales, Jack dragă, dacă ai de scris ceva, trimite-mi scrisoarea post-restant. La Pariş. Înţelegi, e foarte mânios pe tine acuma. Trebuie să par şi eu supărată. **Mu** te mira dacă primeşti de la mine vreo predică. E meeu acolo când îţi scriu. De multe ori chiar îmi dicteaâ... Uite, ştii ce? ... Am să fac o cruciuliţă în josul scriscrii, care o să însemne: „N-o băga în seamă”.

Mărturisea astfel cu naivitate cât era de înrobită; dar Jack se amăra mai puţin de tirania ce o asuprea pe maică-sa, văzând-o pe biata nesăbuită că pleacă veselă, tânără, cu rochia atât de bine drapată şi cu sacul de drum atâmat pe braţ, atât de voios, atât de uşor, ca orice altă povară cu care i-ar fi plăcut vieţii s-o copleşească.

V-aţi uitat vreodată la florile de apă, cu tulpini lungi, care pornesc din fundul râurilor, se suie lungindu-se şi îndoindu-se printre toate piedicile vegetaţiei acvatice pentru a izbucni, în sfârşit, la suprafaţă în corole minunate, rotunjite ca nişte cupe, pline cu miresme nespus de dulci, cărora amărăciunea şi asprimea valurilor le dă un gust cam sălbatic? Astfel creştea iubirea în inima celor doi copii. Iubirea aceasta venea de tare departe, din cea mai fragedă copilărie a lor, de pe vremea când orice să- manta aruncată poartă un germene şi făgăduiala de-a

înflori. La Cecilia, florile dumnezeieşti se urcaseră drept în sus într-un suflet limpede, unde priviri ceva mai pătrunzătoare le-ar fi descoperit uşor. La Jack se opriseră în nămolul mocirlelor, printre plante încurcate, încolăcite în jurul lor ca nişte lanţuri care le împiedicau să crească. Dar, până la urmă, ajungeau la aer şi la lumină, se îndreptau, îşi luau avânt arătându-şi aproape de suprafaţă chipul lor de flori, unde învolburarea undei mai trecea uşoară că un fior. Mai trebuia puţin, foarte puţin, ca să înflorească. A fost opera unui ceas de dragoste şi de soare.

— Dacă vreţi – zise într-o seară domnul Rivals celor doi tineri – ne-om duce mâine cu toţii la culesul viei de la Coudray. Arendaşul mi-a propus să ne trimită căruţa lui. Voi aţi pleca amândoi de dimineaţă, iar eu aş veni acolo la cină.

Primiră cu bucurie. Porniră într-o dimineaţă frumoasă de la sfârşitul lui octombrie, pe o ceaţă uşoară ce parcă se ridica la fiecare învârtitură de roată şi se suia ca un val, dezvăluind o privelişte încântătoare. Pe lanurile secerate, pe snopii poleiţi cu aur, pe ierburile uscate, cea din urmă sforţare a toamnei, fire lungi, mătăsoase şi albe pluteau, se aninau, se târau ca fărâme din ceaţa risipită. Parcă era o pânză de argint, ţesută de-a lungul şesurilor întinse, cărora toamna le dă atâta măreţie şi solemnitate. Râul curgea mai jos de şoseaua mărginită cu vechi domenii şi cu mari desişuri de copaci ruginiţi de vara pierită. Răcoarea care se lăsase, aerul uşor sporeau voioşia călătorilor hurducaţi pe băncile tari, cu picioarele în paie şi ţinându-se cu amândouă mâinile de marginea căruţei. Una din fetele arendaşului mâna un măgăruş sur şi încăpăţânat, care-şi scutura urechile lungi, hărţuit de sumedenia de viespi din anotimpul acela când recolta fructelor împrăştie dulci miresme de văzduh.

Şi mergeau la trap, şi mergeau la trap. Etiolles, Soisy defilau de fiecare parte a drumului, cu priveliştile lor la întâmplare ce fac bucuria călătoriei. După ce trecură podul din Corbeil, la câţiva kilometri de orăşel, urmând malul apei, intrară în plin cules de vie.

Pe coastele ce coborau spre Sena forfotea o mare mulţime de muncitori, culegând strugurii şi rupând frunzele cu zgomotul acela de grindină pe care-l fac viermii de mătase în crengile lor de duzi. Jack şi Cecilia luară fiecare câte un coş de răchită şi alergară, unde se nimeri, la lucru. Ah, ce loc frumos, ce

privelişte de ţară, zărită printre butucii de vie, şi Sena îngustă, şerpuitoare, pitorească, plină de ostroave mereu verzi, ceva ca o miniatură a Rinului lângă Băle, şi căderea unei ape nu departe de acolo, cu zgomotu-i vijelios şi vârtejurile de spumă, iar peste toate, soarele care se ridică într-o ceaţă aurie lângă un crai nou alb, subţirel, ce ameninţa ziua această frumoasă cu nopţi mai lungi şi focuri aprinse devreme.

Într-adevăr, ziua atât de frumoasă a fost foarte scurtă, sau cel puţin Jack o găsi foarte scurtă. Nicio clipă nu se despărţi de Cecilia, avu tot timpul înaintea ochilor pălăria ei de p^i cu boruri înguste, fusta-i de percal înflorat şi coşul pe care-l umplea cu strugurii cei mai frumoşi, culeşi cu grijă, brumaţi de aburul proaspăt, mai uşor decât pulberea de pe aripile fluturilor, care fac boaba străvezie ca o sticlă fără luciu. Privea împreună floarea aceasta a rodului; şi când Jack ridica ochii, admira pe obrajii prietenei lui, în colţul tâmplelor şi al gurii, un puf la fel, o pulbere tot atât de măruntă, o iluzie a tuturor trăsăturilor ei, tot ce zorile, tinereţea şi singurătatea lasă strugurilor neculeşi ca şi inimilor care n-au iubit încă. Părul fetei, uşor şi fluturat de vânt, îi, sporea înfăţişarea vaporoasă. Niciodată n-o mai văzuse aşa de veselă. Mişcarea, zorul muncii ei frumoase, voioşia pe care chemările, cântecele şi râsetele culegătorilor o răspândeau în toată via o schimbaseră pe liniştita gospodină a domnului Rivals; ajunsese iar copila ce era, alerga pe povâmişuri, îşi purta coşul pe umăr, cu braţul ridicat, cu faţa-i atât de nevinovată atentă la cumpăna poverii şi cu mersul ritmat pe care Jack îşi amintea că l-a văzut la femeile bretone când cărau pe cap urcioare pline cu apă, vrând să împace graba mersului şi cumpătarea ce-ţi trebuie ca să duci asemenea greutate.

Veni totuşi clipa când oboseala îi făcu pe cei doi copii sS se aşeze la marginea unui crâng împestriţat cu buruieni trandafirii şi foşnind tot de frunze uscate...

Şi atunci?

Ei bine, nu, nu-şi spuseră nimic. Iubirea lor nu se putea mărturisi şi exprima aşa de repede. Văzură cum seara se lăsa tainic peste cel mai frumos vis din viaţa lor, repede, îmbătător, înmiresmat de natură, şi căruia amurgul de toamnă grăbit îi dădu deodată un farmec de intimitate, aprinzând ici-colo, în zare, ferestre sau uşi nevăzute ce-ţi purtau gândul la întoarcerea în casele pline de fiinţe scumpe. Cum vântul se

răcorea, Cecilia voi neapărat să pună la gâtul lui Jack un fular de lână pe care-l luase cu ea. Moliciunea ţesăturii, căldura, mirosul ei delicat... au fost ca o dezmierdare ce-l făcu pe, îndrăgostit să pălească.

— Ce ai, Jack? ... Ţi-e rău?

— O, nu, Cecilia... Niciodată nu mi-a fost aşa de bine...'

Ea îi luâse mâna, dar când voi să şi-o tragă, el i-o opri, la rândul lui, şi rămaseră aşa câteva clipe, tăcuţi, cu degetele înlănţuite. *

Şi atât...

Când coborâră la fermă, doctorul tocmai sosise. Se auzea jos, în curte, glasu-i bilnd, sincer, uruitul trăsurii şi cum deshămau calul. Răcoarea serilor de toamnă are o poezie pe care Cecilia şi Jack o simţiră din plin intrând în sala joasă unde ardea focul cinei. Faţa de masă groasă, ' farfuriile cu flori, mirosul tare al prânzului ţărănesc, toate dădeau o înfăţişare rustică serbării, isprăvită la desert cu o prăbuşire de struguri pe masă, un du-te-vino de la sală la pivniţă ţi o gustare generală a vinurilor vechi şi noi. Jack, numai cu grijă Ceciliei, pe care i-o dăduseră că vecină, arăta un adânc dispreţ pentru sticlele colbăite ce soseau din pivniţă. Doctorul, dimpotrivă, preţuia mult bunul obicei al meselor de la cules; ba chiar £1 preţuia atâta încât nepoata lui se ridică fără zgomot, puse să se înhame calul, se înveli în palton şi când moş Rivals o văzu gata, se sculă de la masă, se sui în trăsu- râca fi apucă hăţurile, lăsându-şi paharul pe jumătate plin pe masă spre marea indignare a comesenilor.

Se întoarseră tustrei, ca altădată, în singurătatea de la ţară, dar ceva mai înghesuiţi în cabrioleta care nu crescuse, şi arcurile-i roase până-n măduvă zăngăneau acum slab pe drumuri. De altfel, zgomotul acesta nu răpea nimic din farmecul întoarcerii, pe care stelele, aşa de multe toamna, o urmăreau de sus ca o ploaie de aur plutind în văzduhul pătrunzător. Treceau de-a lungul parcurilor, cu ziduri pline de ramuri revărsate ce te atingeau în treacăt, şi la capătul cărora era, de cele mai multe ori, câte un pavilion tainic, cu toate obloanele trase, ca şi cum ar fi închis trecutul în umbra lui; de cealaltă parte aveai Sena, unde numai casele paznicilor de stăvilare mai licăreau şi unde lunecau încet, lăsate în voia curentului, plute lungi cu lemnărie, şlepuri cu lumini aprinse la proră şi la pupă, ce ardeau în tăcere, oglindite în apă.

— Nu ţi-e frig, Jack? … întreba doctorul.

Cum să-i fie frig? Şalul mare al Ceciliei îl atingea cu franjurile, şi apoi era atâta soare în amintirile lui…

Vai, de ce după zilele acestea minunate trebuie să mai urmeze şi celelalte obişnuite? De ce trebuie ca viaţa să te smulgă din vis? Jack ştia acum c-o iubeşte pe Cecilia dar mai simţea de asemenea, că amorul lui era sortit tuturor suferinţelor. Ea era prea sus şi, cu toate că el se schimbase mult trăind în preajma-i, cu toate că se mai despuiase de învelişul lui aspru, se găsea nevrednic de frumoasa zână care-l transformase. Numai gândul că faţa îi putuse ghici patima îl stânjenea faţă de ea. De altfel, se însănătoşea şi începea să se ruşineze de ceasu- rile-i lungi şi trândave în „farmacie'*. Cecilia era aşa de curajoasă, aşa de muncitoare. Ce-ar gândi despre el dac-ar mai rămâne acolo? Trebuia să plece cu orice preţ.

Într-o dimineaţă intră la domnul Rivals să-i mulţumească şi să-l înştiinţeze de hotărârea lui.

— Ai dreptate – îi zise bătrânul – iată-te zdravăn şi sănătos, trebuie să munceşti… Cu carnetul pe care-l ai o să găseşti repede de lucru.

Urmă o clipă de tăcere. Jack se simţea foarte mişcat şi totodată cam stingherit de ciudata luare-aminte cu care-l privea domnul Rivals.

— N-ai să-mi spui nimic? … îl întrebă deodată doctorul.

Înroşindu-se şi pierzându-şi cumpătul, Jack răspunse:

— Nu, domnule Rivals.

— A! … Eu credeam totuşi că dacă cineva-i îndrăgostit de o fată cuminte care nu mai are ca părinte decât un biet bunic bătrân, lui trebuie să i-o ceară.

Fără să răspundă, Jack îşi ascunse faţa în mâini.

— De ce plângi, Jack? Vezi bine că treburile nu-ţi merg prea rău, de vreme ce eu îţi vorbesc cel dintâi.

— O, domnule Rivals, oare-i cu putinţă? Un păcătos de lucrător ca mine…

— Munceşte să nu mai fii… Poţi ieşi din asta. Şi dacă vrei, îţi voi spune cum.

— Dar nu-i numai atât… nu-i numai atât. Nu ştiţi ce-i mai îngrozitor. Sunt… Sunt…

— Da, ştiu, eşti bastard – zise doctorul, foarte liniştit. Ei bine, şi ea-i… bastardă, ba ceva şi mai trist decât atâta… Apropie-te,

copilul meu, şi ascultă.

III

Nenorocirea familiei Rivals

Erau în cabinetul doctorului. Pe fereastra deschisă se vedea o frumoasă privelişte de toamnă, drumuri de ţară mărginite cu copaci desfrunziţi, şi mai încolo, vechi şi părăsit de cincisprezece ani, fostul cimitir al satului, cu tisele lui învălmăşite prin iarba înaltă şi crucile plecate, fiindcă pământul de pe morminte e mai hărţuit şi mai activ decât celălalt.

— N-ai fost niciodată acolo? Întrebă domnul Rivals, arătând de departe lui Jack vechiul cimitir… Ai fi văzut printre mărăcini o piatră mare, albă, pe care-i scris un singur nume: *Madeleine.* Fiica mea, mama Ceciliei, e înmormântata acolo. A vrut să fie pusă la o parte de noi toţi şi să nu i se scrie decât prenumele pe mormânt, susţinând că nu-i vrednică să poarte numele tatălui şi al mamei sale… Scumpă copilă I Ea, aşa de cinstită şi aşa de mândră… Şi nimic n-a putut s-o abată de la neclintita-i hotărâre. Îţi închipui ce mâhnire pe noi când ne gândeam că, după ce am pierdut-o aşa de tânăi’ă, la douăzeci de ani, eram siliţi s-o lăsăm să doarmă singuratică! Dar voia morţilor trebuie împlinită. Astfel supravieţuiesc şi se mai numără printre noi. Lată de ce fiica noastră a rămas singură, după dorinţa ei. Şi totuşi nu făcuse nimic ca să merite exilul acesta în moarte, şi dacă trebuia pedepsit cineva, apăi eu eram acela, eu, bătrânul smintit, a cărui veşnică şi neînţeleasă uşurinţă a pricinuit nenorocirea noastră.

Într-o zi, acum optsprezece ani, şi tocmai în luna asta a lui noiembrie în care suntem, am fost chemat că se întâmplase un accident la una din marile vânători care se fac de trei-patru ori pe an în pădurea Senart. În vălmăşagul goanei, unul din vânători primise în pulpă toată descărcătura unei puşti Lefaucheux. Am găsit rănitul pe patul cel mare al lui Archambauld, unde fusese transportat, un băiat frumos, de vreo treizeci de ani, voinic şi blond, cu capul cam între umeri şi sprâncenele stufoase deasupra unor ochi foarte limpezi, acei ochi din ţările nordului ce parcă se înviorează la albeaţa gheţurilor. A răbdat de minune extragerea pe care a trebuit s-o fac a tuturor alicelor una câte una şi, după operaţie, mi-a mulţumit într-o franţuzească foarte corectă, dar cu un accent străin, cântat şi dulce. Cum nu putea fi dus de acolo fără

primejdie, l-am îngrijit mai departe la paznic. Am aflat că era rus şi de familie nobilă: contele Nadine, cum îi ziseseră tovarăşii de vânătoare.

Deşi rana era gravă, Nadine scăpă repede, dktqiită tinereţii şi puterii lui, datorită şi îngrijirilor mătuşii Archambauld; dar tot nu putea să umble mult şi, cum mă gândeam că trebuie să sufere din pricina singurătăţii lui şi că-i foarte greu pentru un tânăr deprins cu luxul şi cu viaţa din lumea mare să-şi petreacă convalescenţa iama, în mijlocul pădurii, numai cu crengi şi frunze drept orizont, şi numai în tovărăşia lulelei tăcute a lui Archam- bauld, mă duceam adesea să-l iau cu trăsurica, întoreându-mă din drumurile mele. Mânca la noi. Ba uneori, când vremea era prea rea, chiar dormea la noi.

Trebuie să mărturisesc: mă prăpădeam după banditul ăsta. Nu ştiu unde învăţase tot ce ştia, dar ştia orice. Călătorise pe mare, fusese ostaş, făcuse ocolul lumii, cunoştea războiul şi marina. Nevestei mele îi dădea reţete farmaceutice din ţara lui; pe fată o învăţa cântece din Ucraina. Eram, desigur, sub farmecul lui, eu mai ales, şi când mă întorceam seara, biciuit de vânt şi de ploaie, hurducat în cabrioletă, mă gândeam cu bucurie c-aveam să-l găsesc la gura sobei, şi-n mintea mea îl vedeam alături de grupul luminos care mă aştepta în noaptea întunecoasă, la capătul drumului. Nevastă-mea se cam împotrivea înflăcărării noastre, dar, cum neîncrederea pe care mi-o arăta ca să-mi cumpănească îngăduinţa era un obicei al firii ei, n-o luăm în seamă.

În răstimp, bolnavul nostru se simţea din ce în ce mai bine; ar fi putut chiar să-şi petreacă sfârşitul iernii la Pariş. Dar nu pleca. Parcă-i plăceau meleagurile noastre, parcă-l reţineau. Prin ce legături? Nu-mi trecea prin minte să mă întreb.

Iată că într-o zi nevastă-mea îmi zice:

— Ascultă, Rivals, trebuie ca domnul Nadine să ne lămurească sau să nu mai vină aşa de des la noi: a început să vorbească lumea în jurul nostru cu privire la Madeleine.

— Madeleine! … Aida de, ce-ţi mai trece prin minte!

Aveam naiva convingere că pentru mine rămânea contele la Etiolles, pentru partida de table pe care o jucam în toate serile, pentru lungile noastre convorbiri despre marină, cu grogurile dinainte! N-aş fi avut decât să mă uit la fata mea de cum intra el; n-aş fi avut decât s-o văd făcând feţe-feţe, brodind de zor,

amuţind cât era el acolo şi plecându-se la fereastră să-i pândească sosirea. Dar nu-s ochi mai proşti decât cei care nu vor să vadă, şi eu ţineam să fiu orb. Totuşi a trebuit să înţeleg ceea ce era limpede, fiindcă Madeleine mărturisise maică-şi că se iubesc. M-am dus îndată la conte, foarte hotărât să-i cer o lămurire.

Într-adevăr, a vorbit pe faţă şi cu glas sincer, care-mi merse la inimă. O iubea pe fiică-mea şi mi-o cerea, fără să-mi ascundă toate piedicile pe care familia lui, neînduplecată în privinţa nobleţei, avea să le pună în calea planurilor noastre. Mai zicea că-i la vârsta când se putea lipsi de consimţământ şi că, de altfel, averea lui personală unită cu ce aş da eu Madeleinei ar ajunge cu prisosinţă pentru cheltuielile unei căsnicii. O prea mare disproporţie de avere m-ar fi speriat, aşa că ceea ce-mi spunea despre modestele lui mijloace mă incintă numaidecât Şi-apoi, înfăţişarea lui de aristocrat cumsecade, uşurinţa de a-şi orândui treburile, de a hotărî, de a iscăli totul cu ochii închişi... Pe scurt, şedea la noi ca viitor ginere, şi tot ne mai întrebam pe ce uşă intrase. Simţeam bine că era la mijloc ceva cam pripit, cam în neregulă; dar fericirea fetei mele mă ameţea, şi când maică-sa îmi zicea: „Trebuie să ne informăm, nu ne putem da copila aşa la întâmplare”, râdeam de ea şi de veşnica-i frică. Eram aşa de sigur de omul ăsta! Totuşi, într-o zi am vorbit de el cu domnul de Vieville, unul din acţionarii de căpetenie ai vânătorii în pădure:

— Drept să-ţi spun, dragul meu Rivals – îmi răspunse el – nu-l cunosc pe contele Nadine. Mi s-a părut un băiat minunat. Ştiu că poartă un nume mare şi că-i bine crescut Atâta-i de ajuns ca să mergi împreună la pândă. Dar e limpede că, de-ar fi să-i dau pe fiică-mea în căsătorie; aş cerceta lucrurile ceva mai adine. În locul dumitale, m-aş adresa ambasadei ruse. Desigur că au acolo toate desluşirile trebuitoare.

Poate crezi, Jaqk dragă, că după asta m-am grăbit să mă duc la ambasadă. Ei bine, nu! Eram prea fără grijă şi, mai cu seamă, prea molâu. De când sunt, n-am făcut niciodată ce am vrut, din lipsă de timp. Nu ştiu dacă-l pierd sau dacă-l risipesc, dar viaţa mea, la orice vârstă aş muri, va fi fost cu jumătate prea scurtă pentru tot ce aveam de făcut. Hărţuit de nevastă-mea cu privire la păcătoasele celea de informaţii, până la urmă am minţit: „Da, da, am fost... Referinţe minunate... Conţii ăştia Nadine sunt

oameni de toată încrederea. Mai lărziu mi-am amintit înfăţişarea ciudată a netrebnicului, de câte ori bănuia că plec la Pariş sau că mă întorc de acolo; dar pe atunci nu vedeam nimic, mă gândeam numai la frumoasele planuri de viitor cu care-şi umpleau copiii zilele lor fericite. Aveau să locuiască la noi trei luni pe an şi să-şi petreacă restul vremii la Petersburg, unde i se oferea lui Nadine o înaltă slujbă în administraţie. Până la urmă, chiar şi biata mea nevastă împărtăşea buctiia şi încrederea tuturor.

Sfârşitul iernii trecu în tratative şi într-un neîncriat schimb de scrisori. Hârtiile contelui întârziau, părrţii nu-şi dădeau consimţământul, şi în timpul acesta, leaturile se strângeau din ce în ce mai mult, intimitea creştea, aşa că uneori îmi ziceam cu îngrijorare: Ei dacă n-or să vină hârtiile... “În sfârşit, le-am primit; an teanc de hieroglife înghesuite, cu neputinţă de descifnt, acte de naştere, de botez, de liberare din armată. Am i-cut haz cu toţii de o pagină plină cu titlurile, numele şi pronumele logodnicului: Ivanovici Nikolaevici Stepara- vici, o genealogie întreagă ce lungea numele de familie la fiecare generaţie.

— Adevărat că ai chiar atâtea nume? Îi spunea râzând biata mea fiică, pe care o chema scurt: Madeleire Rivals.

Ah, ticălosul, mai avea el multe altele!

La început a fost vorba să facem nuntă la Pariş, eu mare pompă, la Saint-Thomas d’Aquin, dar Nadine s-a gândit că nu trebuie să sfidăm până într-atâta autoritatea părintească, şi cununia avu loc foarte simplu la Etiolles, în bisericuţa pe care o cunoşti şi care păstrează în condicile ei dovada unei minciuni cu neputinţă de îndreptat. Ce zi frumoasă! Ce mulţumit eram! Uite, trebuie să iii tată ca să înţelegi lucrurile acestea, mândria când am intrat în biserica aceea, cu fiică-mea tremurând la braţul meu, şi bucuria de a-ţi spune: „Copila mea-i fericită, şi mie mi-o datoreşte “. A, lovitura de halebardă ia pridvor o să-mi rămână toată viaţa în inimă. Pe urmi, după cununie, dejun acasă şi plecarea copiilor cu dili- genţa în frumoasa lor călătorie de nuntă. Parcă-i văd pe amândoi, strânşi unul într-altul în fundul trăsurii, răpiţi de avântul călătoriei şi al fericirii lor şi învăluiţi peste puţin într-un nor de colb vesel în care se auzeau zurgălăi şi pocnetul biciului.

Cei care pleacă sunt fericiţi, în asemenea împrejurări, dar cei

rămaşi sunt tare trişti. Când ne-am aşezat seara la masă, maică-sa şi cu mine, locul gol dintre noi ne arătă, într-adevăr, ce singuri eram. Şi-apoi totul se făcuse prea repede, fără a ne da timp să ne pregătim de despărţire. Ne priveam încremeniţi. Eu, măcar, îmi aveam treburile pe afară, drumuri, bolnavi, dar biata mamă era nevoită să-şi plimbe părerile de rău prin toate ungherele locuinţei, care-i aminteau pe cea dusă. Asta-i soarta femeilor! Toate mâhnirile, toate bucuriile lor le vin din casă, se îngrămădesc, întipărindu-se atât de bine acolo, încât le regăsesc în dulapul pe care-l aşază sau în broderia pe care o isprăvesc. Noroc de scrisorile primite de la Pisa, de la Florenţa ce străluceau de dragoste şi de soare. Apoi ne îngrijeam de copii. Începusem să le clădesc o căsuţă lângă a noastră. Alegeam cu nevasta draperii, mobile, tapete. Şi-n fiecare zi vorbeam de ei: „Sunt aici... sunt acolo... se îndepărtează... se apropie”. În sfârşit, aşteptam cele din urmă scrisori pe care călătorii le aruncă la întoarcere, cu dorinţa de a sosi înaintea lor.

Într-o seară, când mă înapoiasem foarte târziu de la vizite şi mâncam singur aici, nevastă-mea fiind culcată, aud paşi grăbiţi în grădină şi pe scară. Uşa se deschide. E fiica mea. Dar nu femeia tânără şi frumoasă care plecase cu o lună mai înainte, ci o biată copilă, slăbită, galbenă, schimbată, cu o rochie ponosită, un geamantan în mână, o înfăţişare sărăcăcioasă, zăpăcită, nebună.

— Eu sunt... iată-mă.

— Ah, Dumnezeule, ce ţi s-a întâmplat? Unde-i Nadine?

Nu răspunde, închide ochii şi începe să tremure, să tremure. Îţi închipui ce înspăimântat eram.

— Fie-ţi milă şi spune-mi, copila mea... Unde ţi-e bărbatul?

— N-am... nu mai am... N-am avut niciodată.

Şi deodată, stând jos lângă mine, acolo unde eşti, îmi istoriseşte încet, fără să se uite la mine, groaznica-i poveste.

Nu era conte, nu-l chema Nadine. Era un ticălos de aventurier, pe nume Roesch, o haimana, un spion, un om care a învârtit toate meseriile, neştiind să rămână la niciuna. Era însurat la Riga, însurat la Petersburg. Toate hârtiile lui erau false, plăsmuite de el. Mijloacele-i de trai le datora dibăciei cu care contrafăcea hârtiile băncii ruse. A fost arestat la Turin, cu un ordin de extrădare. Ţi-o închipui pe scumpa mea mititică, singură în oraşul acela necunoscut, despărţită cu silă de

bărbatul ei, aflând că-i bigam şi falsificator; fiindcă ticălosul îşi mărturisea singur toate nelegiuirile. N-avu decât un singur gând: să se refugieze aici, lângă noi. Până într-atât îşi pierduse minţile, ne-a istorisit ea mai târziu, încât la gară nu-şi mai găsea cuvintele şi răspundea funcţionarului care o întreba unde se duce: „Acolo, la mama “... A fugit, lăsându-şi la hotel rochiile, giuvaerurile, tot ce-i dăduse nemernicul acela, şi a călătorit fără oprire. În sfârşit, era aici, la adăpost, în cuib, şi plângea pentru întâia dată de la catastrofă. Îi ziceam:

— Taci... linişteşte-te... ai s-o trezeşti pe maică-ta.

Dar eu plângeam şi mai tare decât ea.

A doua zi nevastă-mea află totul. Nu-mi făcu nici cea mai mică dojană. „Ştiam eu bine, spuse ea, c-o să ni se întâmple o nenorocire din căsătoria asta. “Avusese presimţiri din prima zi când omul acela intrase la noi în casă. Ah, se vorbeşte de diagnosticul nostru, al medicilor. Dar ce este el faţă de prevestirile, de destăinuirile pe care soarta le şopteşte la urechea unor anumite femei? În sat se află repede că fiica mea s-a înapoiat.

— Ei, domnule doctor, vasăzică ni s-au întors călătorii?

Îmi cereau desluşiri, veşti, dar vedeau după chipul meu că nu eram fericit. Băgaseră de seamă lipsa contelui, că Madeleine şi maică-sa nu ieşeau niciodată, şi curând m-am simţit înconjurat de o simpatie compătimitoare care mi se părea mai dureroasă decât orice.

Totuşi nu-mi cunoşteam încă toată nenorocirea. Fiică-mea nu-mi încredinţase taina ei: un copil avea să se nască din căsătoria aceasta mincinoasă, nelegitimă, dezonorantă... Ce tristă era casa noastră pe atunci! ... Între mine şi nevastă-mea, copleşiţi şi muţi, Madeleine cosea rufăria copilului, împodobea cu panglici şi horbote lucruşoarele acelea, bucuria şi mândria mamelor, dar pe care nu le putea privi fără ruşine, cel puţin aşa credeam; cea mai mică aluzie la ticălosul care-o înşelase o făcea să pălească şi să se înfioare, gândul c-a fost a „ăstuia “părea c-o supără că o pângărire. Dar nevastă-mea, care vedea mai limpede decât mine, îmi zicea uneori: „Te înşeli... sunt sigură că tot îl mai iubeşte”. Da, îl iubea şi, oricât de mare i-ar fi fost dispreţul şi ura, dragostea era şi mai puternică în inima ei. Ceea ce a omorât-o, desigur, a fost remuşcarea de-a mai iubi o fiinţă nevrednică fiindcă a murit curând, câteva zile după ce ne-a dat-

o pe mica noastră Cecilia. Parcă numai atâta aşteptase ca să se ducă. Am găsit sub perna ei o scrisoare împăturită, roasă pe la îndoituri, singura pe care i-a trimis-o Nadine înainte de nuntă, cu rândurile şterse, scăldate în lacrimi. Trebuie s-o fi recitit adesea, dar era mult prea mândră că s-o recunoască, şi a murit fără să rostească măcar o singură dată numele acesta pe care, sunt sigur, că-l avea totdeauna pe buze.

Te miri, nu-i aşa, copilul meu, că Într-o căsuţă liniştită din satul ăsta s-a desfăşurat o dramă întunecoasă şi încurcată, ce nu pare cu putinţă decât în vălmăşagul marilor oraşe ca Londra şi Parisul. Când soarta atinge astfel, din întâmplare, un colţişor aşa de bine ascuns după garduri vii şi crânguri de anini, îmi aminteşte de gloanţele rătăcite care ucid în timpul luptei vreun plugar la marginea ogorului sau vreun copil întorcându-se de la şcoală. E aceeaşi barbarie oarbă.

Cred că, dacă n-am fi avut-o pe mica Cecilia, nevastă-mea ar fi murit o dată cu fiică-sa. Din ziua aceea, viaţa ei n-a fost decât o lungă tăcere, plină de păreri de rău şi de mustrări. De altfel, ai văzut-o... Dar trebuia să creştem copilă, s-o creştem acasă ca să nu-şi afle nenorocirea naşterii. Cumplită îndatorire ne mai luasem! Ce-i drept, scăpasem pentru totdeauna de tată, mort câteva luni după condamnarea lui. Din păcate, două-trei persoane din partea locului ştiau tot ce se întâmplase. Trebuia s-o ferim pe Cecilia de vreo flecăreală şi, mai ales, de cruzimile naive, a căror taină o au numai copiii, şi pe care ei le spun cu zâmbetul pe buze şi cu ochi senini, trădând cu nevinovăţie tot ce aud. Ţii minte ce singură era mititica înainte de a te cunoaşte. Mulţumită acestei prevederi, nu ştie nici acuma în ce groaznică furtună s-a născut. I-am spus numai că-i orfană şi, pentru a-i lămuri de ce o cheamă Rivals, că maică-sa s-a măritat cu o rudă.

Oricum, înţelegerea aceasta tacită a unui sat întreg, de obicei aşa de limbut şi de bârfitor, nu-i o dovadă că mai sunt pe lume şi mulţi oameni de treabă? Printre cei ce ne cunoşteau nenorocirea nu s-a găsit nimeni să facă în faţa Ceciliei cea mai mică aluzie jignitoare, să rostească măcar un singur cuvânt care să-i deschidă ochii asupra dramei petrecute în jurul leagănului ei, ceea ce însă n-o împiedica pe biata bunică să fie veşnic neliniştită. Se temea mai ales de întrebările copilei, şi tot atâta mă înfricoşau şi pe mine, dar aveam griji mult mai cumplite şi

mai adinei. Tainele eredităţii sunt atât de îngrozitoare! Cine ştie dacă fiica fiicei mele nu adusese cu ea, născându-se, vreun instinct înspăimântător, moştenirea viciului pe care, în lipsă de altă avere, ’ ticăloşii ăştia o lasă uneori moştenire copiilor lor. Da, ţie-ţi pot spune, Jack, fiindcă tu cunoşti minunea aceasta de gingăşie şi de neprihănire, că mă temeam într-una să nu văd ivindu-se tatăl în trăsăturile acestea dumnezeieşti, să nu regăsesc în glasu-i nevinovat moştenirea tatălui, ba şi mai pervertită de toate tertipurile cochete ale femeii. Ce bucurie însă, ce mândrie să vezi desăvârşindu-se în copilă chipul încântător şi chiar mai fin decât al maică-şi, ceva ca un portret refăcut din memorie, adăugându-i farmecul, duioşia unei păreri de rău. Recunoşteam zâmbetul acela blând şi zeflemitor, ochii galeşi, dar mândri, ba şi mai mândri decât ai Madeleinei, gura binevoitoare şi severă, care ar şti aşa de bine să spună „nuu, şi tot simţul de dreptate al bunicii, bărbăţia şi voinţa ei dârză.

Totuşi, viitorul mă înspăimânta. Nepoată-mea nu putea să nu-şi cunoască niciodată nenorocirea ei şi a noastră. Sunt împrejurări când registrele primăriilor se deschid larg, iar pe cel din Etiolles ea e înscrisă cu trista menţiune: „Tată necunoscut”. Pentru noi, căsătoria Ceciliei era clipa de care ne temeam. Ce se va întâmpla dacă se va îndrăgosti de un bărbat care, cunoscând adevărul, va da îndărăt ca să nu se însoare cu o copilă nelegitimă, fiica unui falsificator?

— O să ne iubească numai pe noi. N-o să se mărite aiciodată – zicea bunica.

Era oare cu putinţă? Şi când n-om mai fi noi? Ce tristeţe şi ce primejdie, fiind aşa de frumoasă, să rămână singură în viaţă fără ocrotitor? Şi totuşi ce să facem? De soarta ei neobişnuită nu puteai lega decât tot o soartă neobişnuită. Unde s-o găseşti? Nu într-un sat, unde fiecare familie stă în văzul tuturor, ziua-n amiaza mare, ca pe un spalier, unde toţi se cunosc, se pândesc în ascuns şi se judecă... La Pariş nu cunoşteam pe nimeni; şi-apoi Parisul e uriaş... Tocmai atunci s-a stabilit maică-ta aici. Lumea o credea măritată cu d’Argenton cela, dar când am început să vin pe la voi, nevasta lui Archambauld m-a înştiinţat în mare taină că nu-i o căsnicie în toată regulau Pentru mine a fost ca o lumină. Mi-am zis văzându-te: ’ „Uite bărbatul Ceciliei”. Din clipa aceea te-am socotit că pe nepotul meu şi am început să te cresc, să te învăţ carte...

O, când după lecţie vă vedeam într-un colţ al farmaciei, aşa de fericiţi, aşa de potriviţi, tu, mai voinic şi mai înalt decât dânsa, ea, mai cuminte decât tine, mă cuprindea o emoţie, o milă duioasă în faţa prieteniei născânde ce vă atrăgea unul spre altul. Şi cu cât Cecilia îţi deschidea sufleţelul ei naiv, cu cât inteligenţa ţi se dezvolta şi se îndrepta, nesăţioasă de a învăţa, spre lucrurile mari şi frumoase, cu atâta eram mai mândru şi mai mulţumii de gândul meu. În mintea mea pregătisem tot. Vă vedeam la douăzeci de ani, venind să-mi spuneţi:

— Bunicule, noi ne iubim.

Iar eu vă răspundeam:

— Cred şi eu că trebuie să vă iubiţi, şi să vă iubiţi foarte mult, bieţi mici urgisiţi ce sunteţi... fiindcă în viaţă veţi fi totul unul pentru celălalt.

Iată de ce m-ai văzut aşa de înfuriat când omul acela a vrut să te facă muncitor. Mi se părea că-mi răpea copilul meu, pe bărbatul Ceciliei. Tot minunatul meu plan se prăbuşea, azvârlit de la aceeaşi înălţime de unde te aruncau pe tine în luptă. Ce i-am mai blestemat pe toţi nebunii ceia, cu nesăbuinţa lor umanitară. Totuşi mai aveam o nădejde. Îmi ziceam: „Grelele încercări ale începutului oţelesc adesea oamenii. Dacă Jack îşi biruie tristeţea, dacă citeşte mult, dacă-şi ţine capul sus, crezând într-un ideal pe când braţele-i vor munci, o să rămână vrednic de nevastă pe care i-am hărăzit-o “. Scrisorile pe care le primeam de la tine, aşa de pline de dragoste, aşa de alese, îmi întăreau gândurile acestea. Le citeam împreună cu Cecilia şi vorbeam în toate zilele de tine.

Deodată, vestea furtului. Ah, prietene, am fost îngrozit! Ce necaz mi-era pe slăbiciunea mamei tale şi pe tirania monstrului care te pierduseră, azvârlindu-te pe o cale greşită. Respectam totuşi simpatia, duioşia ce-ţi păstra inima copilei mele. N-am avut curajul s-o dezamăgesc, aşteptând să mai crească şi să-i fie mintea mai coaptă, ca să îndure mai uşor prima decepţie... De altfel, ştiam bine, din pildă maică-şi, că sunt unele terenuri aşa de roditoare, încât tot ce arunci pe ele prinde rădăcini, ba se mai şi întăreşte din împotrivirile pe care le întâmpină. Simţeam că erai înrădăcinat în inimioara aceasta şi mă bizuiam pe timp şi pe uitare ca să te smulgă din ea. Ei bine, nu, totul a fost în zadar. Am băgat de seamă în ziua când, după ce te-am întâlnit la paznic, am vestit-o pe Cecilia c-o să vii a doua zi la noi. Să-i fi

văzut ochii strălucind şi cum a lucrat toată ziua! La ea e un semn: emoţiile mari se arată prin mai multă activitate, ca şi cum inima, bătându-i prea repede, ar avea nevoie să se potrivească după mişcarea acului sau a condeiului ei.

Acum, ascultă, Jack. O iubeşti pe fiica mea, nu-i aşa? Trebuie s-o câştigi, s-o cucereşti ieşind din starea în care te-a coborât orbirea mamei tale. Te-am văzut de aproape în aceste două luni. Aşa că iată ce trebuie să faci: învaţă că să fii medic şi-o să-mi iei locul la Etiolles. M-am gândit întâi să te ţin aici, am socotit însă că ţi-ar trebui patru ani, muncind din răsputeri, s-ajungi felcer, ceea ce-i destul pentru satele noastre, dar în timpul ăsta, prezenţa ta ar redeştepta în sat tristul roman pe care ţi l-am povestit. Apoi e cumplit lucru pentru un om cinstit să nu-şi câştige pâinea. La Pariş, o să-ţi împărţi viaţa în două: lucrător în timpul zilei, seară vei învăţa în odaia ta, la clinică sau la toate cursurile care fac din Pariş oraşul studenţesc şi savant. Te vom aştepta în toate duminicile. Voi controla ce-ai lucrat în timpul săptămânii, te voi îndruma şi, văzând-o pe Cecilia, vei căpăta putere... Nu mă îndoiesc c-o să izbuteşti, şi încă repede... Ce vei începe tu să faci, Velpeau[8] şi alţii au şi făcut-o. Vrei să încerci? La capătul sforţărilor e Cecilia.

Jack se simţea aşa de mişcat, aşa de tulburat, ceea ce auzise era atât de înduioşător, atât de neobişnuit, perspectiva ce i se deschidea i se părea atât de frumoasă, încât nu putu scoate o vorbă şi, drept orice răspuns, sări de gâtul minunatului om.

Dar mai avea o îndoială şi o frică. Poate că Cecilia nu simţea pentru el decât o prietenie de soră. Şi apoi patru ani era tare mult! Va primi oare să-l aştepte până atunci?

— Păi, băiete – zise voios domnul Rivals – astea-s lucruri cu totul personale la care nu pot răspunde... dar îţi îngădui să cercetezi tu singur. Cecilia e sus. Am auzit că se suia adineauri. Du-te şi-i vorbeşte.

Să-i vorbească! Era, într-adevăr, foarte greu. Ia încearcă să scoţi un cuvânt când inima-ţi bate să-ţi spargă pieptul şi emoţia te gâtuie.

Cecilia scria în **„farmacie**.** Niciodată nu-i păruse lui Jack aşa de frumoasă, aşa de impunătoare, nici chiar în ziua când o văzuse pentru întâia dată, după o despărţire de şapte ani. Dar

---

8 Louis Velpeau (1795—1867), vestit chirurg şî flziolog francez, născut In localitatea La Brfeche din departamentul Indre-et-Loire.

de atunci, ce schimbare în el! Frumuseţea morală recucerită îi înnobila trăsăturile feţei şi înlăturase stângăcia din toate gesturile lui. Înaintea ei însă era tot atât de umil.

— Cecilia – zise el – am să plec.

La vestea plecării, ea se ridică, foarte palidă.

— O să-mi reiau munca grea. Dar acum viaţa mea are un scop. Bunicul dumitale mi-a îngăduit să-ţi spun că te iubesc şi că mă duc să lucrez ca să te cuceresc.

Tremura aşa de tare şi vorbea atât de încet, încât nimeni afară de Cecilia n-ar fi putut înţelege ce spune. Dar ea îl auzea bine; şi pe când prin toate ungherele marii încăperi trecutul deşteptat se zbătea în razele amurgului, fata-i asculta declaraţia de dragoste ca un răsunet al tuturor gândurilor, al tuturor viselor el de zece ani încoace… Şi era o copilă aşa de deosebită, încât, în loe să roşească şi să-şi ascundă faţa, cum fac în asemenea împrejurare tinerele de familie bună, ea stă în picioare, cu un zâmbet frumos răsfrânt în ochii ei plini de lacrimi Ştia bine că iubirea aceasta avea să fie străbătută de încercări, de lungi aşteptări, de toate chinurile despărţirii, dar se ţinea tare ca să-i dea lui Jack mai mult curaj.

După ce el isprăvi să-i lămurească planurile:

— Jack – răspunse ea, întrnzându-i mânuşiţa credincioasă – te voi aştepta patru ani, te voi aştepta totdeauna, dragul meu!

Tovarăşul

— I-ascultă, măi Crestatule, nu cunoşti pe cineva la fier Uite un băiat care vine de la vapoare şi ar vrea să se tocmească muncitor.

Cel căruia-i ziceau Crestatul, un vlăjgan cu şapcă şi bluză marinărească de pânză, cu faţa crestată de un semn lung, mărturie a unui accident de demult, se apropie de tejghea – că mai totdeauna la crâşmarul mahalalei se fac tocmelile acestea – măsură din cap până-n picioare tovarăşul pe care i-l înfăţişau şi-i pipăi muşchii braţului:

— Cam lipsă de ciolane! Făcu el cu glas doctoral. Dar, de vreme ce a fost la cuptoare…

— Trei ani – zise Jack.

— Ei, asta dovedeşte că eşti mai puternic decât te-arată mutra… Du-te la Eyssendeck, firma cea mare din strada Oberkampf. Caută lucrători cu ziua la foarfecă şi la balan- sier. Să-i spui şefului că te-a trimis Crestatul… Acuma, dacă vrei să

faci cinste cu o cinzeacă la sticlă1.

Jack plăti cinzeaca cerută, merse la adresa ce i se dăduse şi, după un ceas, angajat la Eyssendeck, cu şase franci pe zi, o lua pe strada Faubourg-du-Temple, cu ochii strălucitori şi capul sus, căutându-şi o locuinţă nu prea departe de fabrică. Se înserа, şi pe strada foarte însufleţită, fiind luni, acum zi de sărbătoare în toate cartierele de la periferie, pe calea aceea lungă şi povâmită era o neîncetată forfotă de oameni coborând spre oraş sau urcându-se spre fosta barieră. Crâşmele deschise se revărsau până pe trotuare. Sub porţile largi, căruţele şi cărucioarele deshămate, cu hulubele în sus, vesteau sfârşitul zilei. Ce zarvă, mai ales dincolo de canal, ce furnicar pe caldarâmul acesta râpos, plin de pietre gata desfăcute pentru revoluţii de toate cărucioarele de mână care-l brăzdează într-una de-a lungul apei ce curge lângă trotuar, încărcate cu merinde, cu legume ieftine, cu peşte pus la vedere, o întreagă piaţă ambulantă unde lucrătoarele – biete femei pe care munca zilnică le ţinea departe de casă – cumpără masa de seară a familiei chiar în clipa când s-o gătească! Şi strigăte de hală, strigăte din Pariş, unele vesele şi tot mai ascuţite, altele aşa de domoale, aşa de monotone, de parcă târăsc după ele toată greutatea mărfii pe care o vestesc:

Avem porumbei micuţi! ...

Peşte bun de fript, de fript! ...

Salată, zece bani legăturica! ...

Jack mergea prin forfota aceasta, cu nasu-n vânt, pindând în slabă lumină din amurg biletele galbene de închiriat camere mobilate. Era fericit, plin de curaj, de nădejde, nerăbdător să-şi înceapă viaţa de muncitor şi totodată de student pe care avea s-o ducă. Îl împingeau şi-l îmbrânoeau din toate părţile, dar nici nu băga de seamă. Nu simţea frigul serii de decembrie, n-auzea tinerele lucrătoare zbârlite, zicându-şi una alteia când treceau pe lângă el: „Uite un băiat frumos! “I se părea că toată mahalaua se potriveşte cu veselia şi cu încrederea lui şi-l îmbărbătează cu neclintita voioşie din adâncul firii pariziene, nepăsătoare şi veselă. În clipa aceea, retragerea sunând pe stradă, în mijlocul mulţimii se ivi un grup restrâns, abia desluşit, cu pas regulat, revărsând un pic de armonie, un sprinten *Angelus* trâmbiţat, după care micii ştrengari se ţineau fluierând. Şi toate feţele străluceau de bucurie, numai pentru nota aceea vioaie, aruncată oboselii din jur.

„Ce fericire să trăieşti! Ce bine am să lucrez! “îşi zicea Jack, umblând. Deodată se împiedică de un coş mare, pătrat ca o caterincă, plin cu pălării de pâslă şi cu şepci. Văzând panerul acesta proptit de zid, îi veni în minte chipul lui Belizarie. Până şi coşul îi semăna, iar ceea ce desăvârşea asemănarea e că panerul cu pălării era aşezat la uşa unei magherniţe mirosind a smoală şi a piele şi expunând la geamu-i îngust mai multe rânduri de tălpi groase, împodobite cu cuie trainice şi scânteietoare.

Jack Îşi aminti veşnica suferinţă a prietenului său, vânzătorul ambulant, visu-i neîmplinit de-a avea încălţăminte pe măsura lui: şi privind în dugheană, zări într-adevăr umbra greoaie şi caraghioasă a negustorului de şepci, tot atât de unt, dar vădit mai curat, mai bine îmbrăcat. Jack simţi o adevărată bucurie că-l regăseşte şi, după ce bătu zadarnic de vreo două-trei ori în geam, intră fără să-l zărească ambulantul, adinei t în contemplarea unei ghete pe care i-o arăta cizmarul. Nu-şi cumpăra lui pantofi, ci unui copil mic de patru-cinci ani, gălbejor, puhav, cu un cap mare ce se legăna pe umeri cam slăbuţi. Pe când cizmarul îi încerca ghetuţele, Belizarie vorbea cu mititelul, zâmbindu-i blând:

— Ţi-e bine în ele, nu-i aşa, drăguţule? ... Cui o să-i fie tare cald la picioruşe? ... Prietenului meu Weber.

Ivirea lui Jack nu păru că-l miră.

— Ia te uită, dumneata eşti! Îi zise el tot atât de liniştit, ca şi cum l-ar fi văzut în ajun.

— Ehei, bună ziua, Belizarie, ce faci aici? E al dumitale băieţelul ăsta?

— O, nu! E al doamnei Weber – răspunse negustorul cu un oftat care însemna desigur: „Aş vrea eu să fie al meu “. Şi adăugă, întorcându-se către cizmar: Cel puţin i le-ai făcut foarte largi? Să-şi poată întinde degetele în voie... Tare nenorocit mai eşti când te strâng cizmele!

Şi bietul om îşi privea picioarele, cu o deznădejde care dovedea, într-adevăr, că, dacă era destul de bogat să-i facă ghete pe măsură băieţelului doamnei Weber, n-avea încă mijloacele să-şi comande şi lui.

În sfârşit, după ce-l întrebă de douăzeci de ori pe copil dacă se simte bine şi-l puse să umble în faţa lui, să bată cu piciorul în podea, Belizarie scoase anevoie din buzunar o pungă lungăreaţă

de lină roşie ce se închidea cu inele şi alese câteva monede albe pe care le puse în mâna negustorului, cu înfăţişarea chibzuită şi gravă pe care o iau oamenii din popor când e vorba să dea bani.

Ajungând afară:

— Încotro mergi, camarade? ... întrebă el pe Jack cu glas semnificativ, ca şi cum ar fi subînţeles: „Dacă mergi încoace, eu o să am treabă tocmai în partea cealaltă*4.

Jack simţi răceala aceasta, fără să şi-o lămurească, şi răspunse:

— Zău, nu ştiu nici eu unde mă duc... Lucrez cu ziua la Eyssendeck şi-mi caut o cameră nu prea departe de şandrama.

— La Eyssendeck! ... făcu negustorul, care cunoştea toate fabricile din mahala. Nu-i uşor să intri acolo. Trebuie să ai carnet bun.

Şi-i făcea cu ochiul, uitându-se la Jack, pe care cuvintele „carnet bun “îl luminară pe deplin. I se întâmplă cu Belizarie ce i se întâmplase şi cu domnul Rivals. Şi el îl credea vinovat de furtul celor şase mii de franci. Până într-atâta-i de adevărat că învinuirile acestea, chiar recunoscute ca nedrepte, lasă pete cu neputinţă de şters. Ei, dar şi când Belizarie află ce s-a petrecut la Indret şi văzu adeverinţa directorului, faţa i se schimbă deodată, şi răpitoarea-i strâmbătură zâmbitoare îi însenină chipul pământiu ca-n vremurile bune:

— Ascultă, Jack, e prea târziu să căutăm un *negustor de somn*[9]*.* Ai să vii la mine, că acuma stau pe socoteala mea şi am o locuinţă mare, unde ai să dormi la noapte... Ba da... ba da... Ba chiar am să-ţi propun ceva grozav... Da’ vorbim noi de asta la masă... Haide, la drum!

Şi iată-i pe tustrei, Jack, negustorul şi băieţelul doamnei Weber, cu gheluţe noi ce făceau mare tărăboi pe trotuar, mergând în sus, spre Menilmontant, unde Belizarie locuia pe strada Panoyaux. Pe drum istorisi lui Jack că sora lui fiind acum văduvă, s-a întors cu ea la Pariş, că nu mai umblă prin provincie, că, de altfel, negustoria mergea binişor... Şi din când în când, în mijlocul povestirii, se oprea să strige *Pălării! Pălării! Pălării!* Pe parcursul obişnuit unde-l cunoşteau toate fabricile. Înainte de-a ajunge acasă, fu nevoit să-l ia în braţe pe băieţelul doamnei Weber, care se văita încetişor.

— Bietul mititel! Zicea Belizarie. Nu-i deprins să meargă. Nu

9 Cel care închiriază odăi mobilate (n.a.).

iese niciodată şi, ca să-l pot lua uneori cu mine, am dat să-i facă perechea asta frumoasă de ghetuţe, pe măsură... Maică-sa e plecată toată ziua. Duce pâine, asta-i meseria ei. Meserie foarte obositoare, ehei! Şi ea-i o femeie grozav de vrednică... Pleacă dimineaţa la cinci, îşi duce pâinea până la amiază, se întoarce să îmbuce câte ceva şi apoi iar pleacă, până seara, la brutărie. În tot timpul ăsta, copilul rămâne acasă. O vecină îl mai supraveghează, şi când nimeni nu poate vedea de el, îl aşază înaintea mesei, legat pe scaun, din pricina chibriturilor. ™ Uite c-am ajuns.

Intrară într-una din clădirile mari pentru muncitori, cu mii de ferestre înguste, străbătută de coridoare lungi, unde bieţii oameni îşi pun maşina de gătit, cuierul şi-şi revarsă tot ce nu mai încape în locuinţele lor prea strâmte. Uşile se deschid pe anexele acestea, lăsând să se vadă odăi pline de fum şi de ţipete de copii. La ceasul acela mâncau. Trecând, Jack se uita la oamenii aşezaţi la masă, la lumina unei luminări de seu, sau auzea zgomotul farfuriilor ordinare pe lemnul mesei.

— Poftă bună, prieteni! ... zicea negustorul.

— Bună seara, Belizarie! Răspundeau guri pline, glasuri vesele şi prietenoase.

În unele locuri era mai trist. Nici tu foc, nici tu lumină: o femeie, copii pândindu-şi tatăl, aşteptând s-aducă în astă-seară, luni, ce-i mai rămânea din leafa de sâmbătă.

Odaia negustorului fiind la al şaselea, în fundul coridorului, Jack văzu toate sărăcăcioasele odăi de muncitori, înghesuite ca alveolele unui stup, în vârful căruia şedea prietenul său. Totuşi bunul Belizarie părea foarte mândru de locuinţa lui.

— Ai să vezi, Jack, ce bine stau, ce mult loc am.» Dar aşteaptă puţin... Înainte de-a intra la noi, trebuie să las băieţelul la doamna Weber.

Căută o cheie sub o rogojină mică din faţa uşii vecină cu a lui, deschise ca un om care cunoaşte obiceiurile casei, se duse drept la soba unde încă de la amiază fierbea înăbuşit ciorba de seară, aprinse lumânarea, apoi, după ce legă copilul pe scaunu-i înalt din faţa mesei şi-i puse în znâini două capace de cratiţe ca să se joace:

— Acuma – zise el – să plecăm repede. Doamna Weber o să se întoarcă şi-s curios să văd ce-o să spună când o vedea ghetuţele noi ale băieţelului... O să facem haz... Vorba-i că nu

poate bănui de la cine le-ia căpătat, nu-i chip să bănuiască. E atâta lume în casă şi toată lumea o iubeşte tare mult... Ah, ce haz o să mai facem! ...

Râdea de mai înainte, deschizând uşa odăii lui, o încăpere lungă de mansardă, despărţită în două printr-un fel de dormitor cu geamuri. Grămezi de şepci şi de pălării arătau meseria chiriaşului, iar pereţii goi îi povesteau sărăcia.

— Care va să zică, Belizarie, nu mai locuieşti cu părinţii? Întrebă Jack.

— Nu – răspunse negustorul, cam încurcat şi scărpinându-se în cap după obiceiul lui în asemenea împrejurare. Ştii, în familiile numeroase nu te înţelegi totdeauna... Doamna Weber a găsit că nu-i drept să muncesc pentru toţi, fără să câştig niciodată nimic pentru mine. M-a sfătuit să locuiesc singur... Ce-i drept, de atunci câştig îndoit, pot să-mi întreţin părinţii şi să mai strâng şi ceva bani. Doamnei Weber îi datoresc asta. Femeie cu cap, ehei I

În timp ce vorbea, Belizarie pregătea lampa, aşeza marfa, vedea de masă, o minunată salată de cartofi cu scrumbii sărate pe care le tot amesteca de trei zile, aşa că ieşise o marinată foarte gustoasă. Scoase dintr-un dulap de lemn alb două farfurii cu desene, un tacâm de cositor, altul de lemn, pâine, vin, o legătură de ridichi, şi puse totul pe un bufet şchiop, făcut, ca şi dulapul, de un tâmplar din mahala. Asta nu-l împiedica pe negustor să se mân- drească tot atâta cu mobilă, ca şi cu odaia lui, şi să spună fără şovăire *bufetul, dulapul,* ca şi cum ar fi avut mobilă-tip.

— Acuma putem mânca – zise el, arătându-i triumfător masa pusă cu tot dichisul, căreia o gazetă întinsă îi slujea drept faţă de masă, aşezându-şi „faptele diversett sub farfuria lui Jack, iar „buletinul politic" între pâine şi ridichi. Eh, da! Nu-i ca faimoasa şuncă pe care mi-ai dat-o atunci, la ţară... Doamne Dumnezeule, ce mai şuncă! ... Niciodată n-am mâncat aşa ceva!

Fără măgulire, şi cartofii erau foarte buni, iar Jack îi lăudă cum se cuvine. Belizarie, încântat de pofta de mâncare a musafirului său, îi ţinea piept voiniceşte, cu toate că-şi îndeplinea îndatoririle de stăpân al casei, sculându-se într-una să supravegheze apa care fierbea în spuză, ori să râşnească repede cafeaua între genunchii lui strâmbi.

— I-ascultă, Belizarie – zise Jack – dar ştii că ai de toate?!

Adevărată gospodărie, nu glumă!

— O, multe lucruri de aici nu-s ale mele... Mi le împrumută doamna Weber, până când...

— Până când ce, Belizarie?

.

— Până când ne-om cununa – rosti vitejeşte negustorul, dar cu două pete roşii pe obraji. Apoi, văzând că Jack nu-şi bate joc de el, urmă: Căsătoria asta-i o treabă hotărâtă între noi de-o bună bucată de vreme, şi pentru mine-i un mare noroc la care nici nu m-aşteptam, că doamna Weber a primit să se remărite. A fost aşa de nenorocită cu bărbatul dinţii, un bandit care bea şi o bătea după aceea... Dacă nu-i păcat să ridici mâna asupra unei femei aşa de frumoase! ... Ai s-o vezi îndată, când s-o întoarce... Şi vrednică, şi aşa de bună! ... A, eu îţi garantez că n-am s-o bat, şi dacă o vrea să mă bată ea pe mine, a_m s-o las.

— Şi când crezi c-o să vă luaţi? Întrebă Jack.

— Păi vezi, asta-i! Eu aş vrea cât mai repede. Dar doamna Weber, care-i înţelepciunea întruchipată, găseşte dă, după cât îi viaţa de scumpă, nu suntem destul de bogaţi să ţinem singuri casa şi aş vrea să mai avem un tovarăş.

— Un tovarăş?

— Păi da... Aşa se face adesea la mahala când eşti sărac. Îţi cauţi un tovarăş, holtei sau văduv, cu care împărţi mmcarea şi cheltuiala. Îi dai casă, masă şi spălat, cu banii tuturor. Gândeşte-te ce economie pentru toţL Unde mănâncă doi, mănâncă şi al treilea... Dar e greu să găseşti un tovarăş bun, harnic şi serios, care să nu-ţi facă neorânduială în casă.

— Ei, dar eu, Belizarie? Mă socoţi destul de serios? Oare ţi-aş fi pe plac?

— Nu, zău, Jack, ai primi? De un ceas mă tot gândesc, ’ dar nu îndrăzneam să-ţi spun.

— Şi adică de ce nu?

— Fiindcă... de, ascultă... E aşa de sărăcăcios la noi... O să fim o căsnicie tare strâmtorata... Poate că masa noastră obişnuită o să fie prea simplă pentru un mecanic ce-o să câştige şase-şapte franci pe zi.

— Nu, nu, Belizarie. Masă obişnuită n-o să fie niciodată prea simplă pentru mine. Trebuie să fac mari economii, să fiu foarte chibzuit, că şi eu am de gând să mă-nsor.

— Adevărat? ... Păi atunci nu putem face tovărăşie...

— Zise negustorul, mâhnit.

Jack se puse pe râs şi-l lămuri că însurătoarea lui nu putea să aibă loc decât peste patru ani şi numai dacă va munci bine până atunci.

— Dacă-i aşa, ne-am înţeles. Ai să fii tovarăşul nostru, ba chiar un adevărat tovarăş de nădejde... Oricum, mare noroc că ne-am întâlnit! ... Când mă gândesc că da nu-mi venea în minte să cumpăr încălţăminte copilului... Ssst! Ascultă... Uite că se întoarce doamna Weber. Ce-o să mai râdem!

Paşi grozav de bărbăteşti, apăsaţi şi grăbiţi, zguduiau scara şi parmaclâcul. Fără îndoială, copilul îi auzi, că scoase un muget de viţeluş, bătând în masă cu capacele cratiţelor.

— Iaca vin, drăguţule, vin! ... Nu plânge, puiule! Strigă femeia oare ducea pâine, potolindu-şi copilul, din capătul coridorului.

— Ascultă! ... zise încetişor Belizarie.

Se auzi deschizându-se o uşă, apoi o exclamaţie urmată de un hohot de râs tânăr şi sonor. În timţiul acestaj, faţa lui Belizarie se încreţea, se zbârcea toată de mulţumire.

Zgomotoasa veselie pe care pereţii subţiri o împrăştiau prin tot catul se apropie de cei doi prieteni şi, în sfârşit, intră în mansardă sub chipul unei femei din popor, înaltă şi voinică, de vreo treizeci-treizeci şi cinci de ani, strânsă într-un şorţ albastru cu pieptar, cu care muncitoarele care duc pâinea se feresc de făină. Şorţul doamnei Weber îi scotea la iveală talia zdravănă şi bine legată.

— Ah, poznaşule, poznaşule! Zise ea, intrând cu copilul în braţe... Dumneata mi-ai făcut-o! Ia uitaţi-vă ce bine-i încălţat băiatul meu!

Şi râdea, râdea, cu o lacrimă în colţul ochilor.

— Mare şireată, hei? ... spunea Belizarie, strâmbându-se de râs şi el. Cum de m-a putut ghici?

Când se potoli bucuria, doamna Weber se aşează la masă şi îşi turnă cafea în ceva care putea fi un vechi borcan de muştar; apoi Belizarie i-l înfăţişă pe Jack drept viitorul tovarăş. Trebuie să spun că la început ea primi vestea aceasta cu oarecare şovăire, dar, după ce-l privi cu de-a- mănuntul pe cel care râvnea această înaltă distincţie, după ce află că Jack şi Belizarie se cunosc de zece ani şi că înaintea ei stă eroul faimoasei întâmplări cu şunca, {ie care i-o povestise de atâtea ori, expresia de neincre- âlre i se şterse de pe faţă şi-i întinse lui

Jack mâna.

— Haide, văd că de rândul ăsta Belizarie nu s-a înşelat... Că doar îl cunoşti şi ştii cât îi de încrezător. Mi-a mai adus vreo şase tovarăşi, dar cel mai bun nu făcea nici cât frânghia cu care să-l spânzuri. De bun ce-i, se prosteşte. Dacă ţi-aş spune eu câte a îndurat de la familia lui! Era victima, calul de dârvală; îi hrănea pe toţi, şi-n schimb se alegea numai cu ocări.

— O, doamnă Weber... — Zise bunul negustor, căruia nu-i plăcea s-audă vorbindu-se de rău de-ai lui.

— Ei, ce „doamnă Weber "? ... Doar trebuie să-l lămuresc pe tovarăş de ce te-am despărţit de lot neamul cela; altfel s-ar putea crede c-am făcut-o din interes, ca atâtea alte femei. Ia spune, nu eşti mai fericit acuma când locuieşti singur şi te-alegi cu ceva din muncă? ... Urmă, întorci r. Du-se către Jack: Orice-aş face, ei tot îl mai jumulesc. N-avea grijă! Li trimit pe cei mai mici, că sunt acolo o droaie de copii, tare creţi, care de pe acuma au mână lungă, ca bătrânul Belizarie. Vin aici când nu-s eu acasă, şi totdeauna se învârt să mai ia câte ceva. Ţi le spun pe toate, Jack, pentru ca să m-ajuţi să-l apăr împotriva celorlalţi şi împotriva lui însuşi, răutăciosul ăsta cu inimă prea bună.

— Te poţi bizui pe mine, doamnă Weber.

Apoi se îngrijiră să-şi instaleze tovarăşul. Se înţeleseră că, până la nuntă, va locui cu Belizarie, dormind în prima odaie pe un pat de campanie. Aveau să mănânce împreună, Jack urmând să-şi plătească partea lui pentru casă şi masă în fiecare sâmbătă. După nuntă, vor căuta să se mute într-o locuinţă mai mare, şi poate ceva mai aproape de Eyssendeck.

Pe când se dezbăteau chestiunile acestea grave, doamna Weber, după ce-şi adormi copilaşul, pregăti patul tovarăşului, strânse masa şi spălă vasele, Belizarie ae apucă să-şi coasă pălăriile, iar Jack, fără să piardă o clipă, îngrămădi cărţile doctorului Rivals într-un colţ al bufetului de lemn alb, ca pentru a lua temeinic în stăpânire locuinţa aceasta de muncitori şi a se potrivi pe deplin cu oamenii de treabă din jurul lui.

Cu câteva zile înainte, când mai era la Etiolles, s-ar fi mirat din cale afară dacă i s-ar fi spus că-şi va reîncepe cu patimă viaţa de muncitor, fără să se simtă umilit şi. Obosit, şi că va intra iar în iadul ei, cu inimă’ voioaflL; Totuşi, aşa se întâmplă. Da, desigur, avea să mat treaSV a doua oară prin iad, dar la capăt îl aştepta Euridice, răbdătoare şi înfăşurată în vălurile-i de

mireasă; iar ţinta sforţărilor şi a muncii lui îi înlesnea drumul.

Noul său atelier din strada Oberkampf îi aminti de Indret, cu mai puţină măreţie. Aici, cum n-aveau loc, suprapuseseră în aceeaşi sală trei rânduri de bancuri şi de maşini. Jack fu aşezat tocmai sus, sub un geamlâc, unde toate zgomotele atelierului, tot aburul şi praful urcau amestecându-se. Când se rezemă de parmaclâcul ce mărginea un fel de galerie unde lucra, zărea un grozav utilaj omenesc, mereu în mişcare, fierarii la focuri, mecanicii la piese, iar jos, îmbrăcate cu bluze care le dădeau o înfăţişare de tineri ucenici, câteva muncitoare îndelet- nicindu-se cu lucrări de amănunt.

Căldura te înăbuşea, cu atât mai mult cu cât nu simţeai ca la Indret spaţiul şi vântul mării în jurul halelor supraîncălzite, ba, dimpotrivă, ştiai că imensa clădire e înghesuită între alte fabrici, aliniată la stradă, fereastră în fereastră cu alte meserii obositoare. Nu-i păsa! De acum înainte, Jack era destul de oţelit în muncă pentru a îndura orice; se simţea mai presus de greutăţile şi de necazurile meseriei lui, mai ales că la atelier şedea deasupra mulţimii de lucrători a căror sforţare îi ajungea la urechi cu un răsunet de catedrală. Se socotea acolo ca fiind în trecere, îşi făcea treaba conştiincios, dar cu gândul mereu aiurea.

Ceilalţi tovarăşi băgau de seamă şi-l vedeau trăind deoparte, nepăsător la certurile sau la rivalităţile lor. Uneltirile împotriva *maimuţoiului* sau a *şefului de atelier,* încăierările la ieşire, noii- veniţi *făcând cinste,* crâşmele de rând, *mângiierile,* adică celelalte crâşme cu băuturi tari, Jack nu se amestecă în nimic, nu împărtăşea cu ceilalţi nici petrecerile, nici ură lor. Nu auzea vaietele înăbuşite, bubuiturile de răzvrătire din mahalaua aceasta întinsă, pierdută ca un ghetou în oraşul falnic şi dând lustru cu zdrenţele ei tot luxului care o înconjura. Istoria şi politica discutate lângă zincul tejghelei de Crestatul, Lunganu[10] sau Clondir îl lăsau de asemenea rece, istoria, un amestec din fascicule de cinci bani din dramele sau romanele lui Dumas, unde toţi eroii ies de la Ambigu1. Nu spun că muncitorii îi erau prieteni, dar îl respectau. La cele dintâi glume cam prea tari, răspunsese cu o privire aşa de limpede, o privire de om bălan, pătrunzătoare şi hotărâtă, care închise gura zeflemitorilor; apoi toţi ştiau că venea de la camera cuptoarelor, unde bătăile cu

10 Teatru pc un marc bulevard, la Paris.

cârligele de aţâţat focul sunt vestite printre mecanici.

În ochii bărbaţilor, era de ajuns ca să-l facfi aproape simpatic; în ochii femeilor, avea alt farmec: lumina care-i învăluie pe cei ce iubesc şi sunt iubiţi. Cu statura lui înaltă şi elegantă, îndreptată acum de avântul voinţei, ou ţinuta-i îngrijită, Jack li se părea lucrătoarelor, care toate citiseră *Misterele Parisului,* un prinţ Rodolphe în căutarea unei Fleur-de-Marie. Dar degeaba îi aruncau feuetele fete zâmbete ofilite când trecea prin colţul lor de atelier zumzăind de flecăreli, veşnic însufleţit de câte o dramă, mai toate având un iubit în fabrică, iar legăturile acestea iscând gelozii, rupturi şi neîncetate scene. La amiază, când pe marginea bancului de lucru îşi mâncau prânzul sărăcăcios, se încingeau discuţii între făpturile acestea care nu renunţau să fie femei, se pieptănau pentru atelier ca pentru bal şi, în ciuda piliturii de fier şi a îm- proşcăturilor din timpul lucrului, aveau totdeauna în păr o panglică, un ac strălucitor, o urmă de cochetărie.

Ieşind de la uzină, Jack pleca repede şi totdeauna singur. Se grăbea s-ajungă acasă, ca să-şi scoată bluză şi să-şi Gehimbe îndeletnicirea. Înconjurat de cărţile lui, cărţulii de şcoală pe marginea cărora copilăria sa lăsase multe amintiri, începea munca de seară şi, de fiecare dată, se mira ce uşor îi vine, fiindcă cel mai mic cuvinţel clasic reînvâa în el vechi lecţii învăţate. Ştia mai multe decât credea. Totuşi, uneori, greutăţi neaşteptate se iveau printre rând un, şi te mişca să-l vezi pe băiatul ăsta mare, ale cărui fruini se deformau toată ziua sub povara balan- sierului, cum se supăra, ţinând condeiul, învârtindu-l, aruncându-l câteodată cu o pornire de mânie neputincioasă. Lângă el, Belizarie cosea oozoroacele şepcilor sau paiul pălăriilor de vară şi tăcea recules, cu uimirea unui sălbatic privind descântece de vrăjitor. Asuda de sforţările lui Jack, scotea limba, îşi pierdea răbdarea, şi când tovarăşul îi venea de hac vreunei bucăţi grele, ridica şi el fruntea, cu o înfăţişare biruitoare. Zgomotul acului gros al negustorului străpungând paiul des, condeiul studentului scârţâind pe hârtie, dicţionarele mari, învârtite anevoie, umpleau mansarda de-o atmosferă de muncă liniştită şi sănătoasă, iar când Jack ridica ochii, zărea înaintea lui, dincolo de geamuri, licăriri de lămpi harnice, umbre sârguitoare prelungindu-şi cu bărbăţie veghea – cealaltă f&ta a unei nopţi la Pariş, tot ce străluceşte în fundul

curţilor lui în timp ce se aprind luminile bulevardelor.

Pe la mijlocul serii, după ce-şi culca şi adormea copilul, doamna Weber, ca să economisească uleiul şi cărbunii, venea să lucreze lângă prietenii ei. Cârpea lucrurile băieţelului, pe ale lui Belizarie şi pe ale tovarăşului.

Hotărâseră să facă nunta abia la primăvară, fiindcă pentru săraci iarna-i mai plină de greutăţi ţi de griji. Deocamdată, cei doi îndrăgostiţi munceau curajoşi unul lângă altul, ceea ce-i încă un fel de a-şi face curte. Era de pe acum gospodăria în trei pe care o plănuiau, dar se vede că lui Belizarie îi mai lipsea ceva, fiindcă, stând lângă femeia ce ducea plinea, părea melancolic, oftă încet şi răguşit, aşa cum au băgat de seamă naturaliştii că oftează broaştele ţestoase mari din Africa, sub carapacea lor greoaie, la vremea dragostei. Din când în când încerca să ia mâna doamnei Weber, s-o mai ţină puţin într-ale Iul, dar ea găsea că astfel se întârzie lucrul şi se mulţumea să tragă amândouă acele în acelaşi timp, şoptind între ei cu şuieratul glasurilor groase care vor să se stăpânească.

Jack nu se întorcea, de frică să nu-i stingherească, şi tot scriind, se gândea: „Ferice de ei! U El nu era fericit decât duminică, ziua and se ducea la Etiolles.

Nicio femeiuşcă elegantă nu s-a îngrijit atâta cât se dichisea Jack în dimineaţa acelei zile mari, la lumina slabă a lămpii aprinse de la cinci. Doamna Weber îi pregătea "dinainte rufe curate şi hainele de domn, bine întinse pe spătarul unui scaun. Şi dă-i cu lămâie şi cu piatră ponce ca să şteargă urmele muncii. Să-l fi văzut lucrătoarele de la Eyssendeck când pleca într-acolo, chiar că l-ar fi luat drept prinţul Rodolphe.

Zi încântătoare, fără ceasuri, fără minute, plină de-o neîncetată fericire. Toată casă îl aştepta şi-l primea cu drag, focul zdravăn aprins în odaie, buchetele de verdeaţă pe cămin, şi veselia doctorului, şi emoţia Ceciliei, căreia numai prezenţa prietenului ei îi roşea obrajii că de-o lungă sărutare. Ca odinioară, când erau copii, lecţia avea loc în faţa ei, şi privirea inteligentă a fetei îl îmbărbăta, îl ajuta să înţeleagă. Domnul Rivals corecta temele din timpii! Săptămânii, le explica, dădea altele, şi profesorul era tot atât de curajos ca şi elevul, în după-amiaza aceea de duminică, pe care, afară de vizite neprevăzute, bătrânul doctor şi-o păstra de obicei liberă, aproape numai ca să-şi reia cărţile din tinereţe, să le însemneze şi să le adnoteze

pentru un începător. După lecţie, când vremea o îngăduia, dădeau o raită prin pădurea despuiată, ruginită de îngheţ, înfioratăşi trosnind, prin care alergau iepurii hăituiţi şi căprioarele fără adăpost.

Era cea mai frumoasă clipă a zilei.

Doctorul, om de treabă, încetinindu-şi înadins paşii, lăsa să-i treacă înainte tinerii, la braţ, sprinteni şi vioi, frământaţi de mărturisiri pe care naiva lui bunătate le cam stânjenea. Le-ar fi alungat prea repede sfiala, şi ei mai erau în fericitele clipe când iubirea e făcută mai mult din ghiciri decât din cuvinte. Îşi povesteau totuşi ce-au făcut săptămâna trecută, dar cu lungi tăceri ce parcă erau muzica însoţind discret opera aceasta pe două voci.

Ca să intri în partea pădurii numită marele Senart, treceai prin faţa vilei „Aniniş", unde doctorul Hirsch mai venea din când în când să-şi urmeze experienţele asupra terapeuticii parfumurilor. Ai fi zis că ardeau acolo toate balsamurile din pădure şi de pe câmp, de gros ce era fumul ridicându-se de pe acoperiş, şi te înăbuşea cu acreală lui aromatică.

— Aha... a sosit otrăvitorul! Zăcea domnul Rivals copiilor. Îi simţiţi bucătăria drăcească?

Cecilia voia să-i închidă gura:

— la seama, bunicule, ar putea să te-audă.

— Eh, n-are decât să m-audă! ... Poate crezi că mă tem de el? ... Fii fără grijă că mi se mişcă el, haida de! Din ziua când a încercat să mă împiedice s-ajung până la prietenul nostru Jack, ştie că bătrânul Rivals mai are pumnul tare.

Dar degeaba le spunea, că tinerii vorbeau mai încet şi grăbeau pasul când treceau pe lângă *„Parva domusa.* Simţeau că acolo nimic nu-i bun pentru ei, şi parcă ghiceau privirea veninoasă pe care le-o aruncau ochelarii doctorului Hirsch stând la pândă după obloanele trase. La urma urmei, de ce s-ar mai fi temut de spionajul acestei paiaţe? Nu se sfârşise totul între d'Argenton şi fiul Charlottei? De trei luni nu se mai vedeau, trăiau despărţiţi printr-o neclintită ură ce-i îndepărta tot mai mult, în fiecare zi, ca două ţărmuri pe care valul le sapă, alergând fără încetare le la unul la altuL Jack o iubea prea mult pe maică-sa: a să-i fie necaz pe ea că are un iubit, dar, de când dra- 'ostea-i pentru Cecilia îl învăţase ce-i demnitatea, îl ura) e iubitul mamei lui, îl făcea răspunzător de greşeala icestei femei

slabe, ţinută în lanţ cu sila, tiranizată, tot te îndepărtează sufletele mândre şi independente. Char- btte, care se temea de scene şi de explicaţii, nu mai în cerca să-i împace pe cei doi bărbaţi. Nu mai vorbea cu d'Argenton despre fiul ei, dar, în taină, îi dădea întâlniri.

Ba chiar de vreo două-trei ori venise voalată, cu birja, la atelierul din strada Oberkampf, să întrebe de Jack, pe care tovarăşii de lucru îl văzură la uşa cupeului, vorbind cu o femeie încă tânără, de-o eleganţă cam bătătoare la ochi. Merse zvonul că are o iubită grozav de nostimă. Îl felicitară, crezând că-i o legătură ciudată, dar destul de obişnuită, prin care unele destrăbălate, plecate din mahala, după ce s-au îmbogăţit şi au ajuns, se mai întorc la mocirla de baştină. O întâlnire la un bal de la barieră, unde doamna s-a dus să mai petreacă, sau în drumul spre curse care trece prin mahalalele sărace. Muncitorii aceia sunt mai bine îmbrăcaţi decât ceilalţi, au o înfăţişare de filfizoni, privirea dispreţuitoare şi pierdută a celor pe care i-au ales reginele.

Pentru Jack, bănuielile acestea erau de două ori insultătoare şi, fără să-i spună nimic Charlottei, o împiedică să mai vină, sub cuvânt că regulamentul atelierului opreşte orice ieşire în timpul orelor de muncă. De atunci se văzură numai din când în când, prin parcuri publice şi, mai ales, prin biserici, deoarece, ca toate cele de o seamă cu ea, ajunsese bisericoasă îmbătrânind, dintr-o revărsare de sentimentalism neîntrebuinţat, cât şi din dorinţa de onoruri, de ceremonii, din nevoia de *a-şi* satisface cele din urmă deşertăciuni de femeie frumoasă, îngenunchind pe un scaun pentru rugăciune, la intrarea corului, în zilele de predică. În rarele şi scurtele lor întâlniri, Charlotte vorbea într-una, după obiceiul ei, deşi tristă şi cam obosită. Spunea totuşi că-i foarte liniştită, foarte fericită, plină de încredere în viitorul literar al domnului d'Argenton. Dar într-o zi, la sfârşitul unei convorbiri, pe când ieşeau din biserica Panteonului:

— Jack – îi zise ea, cam încurcată – n-ai putea să... Inchipuieşle-ţi, nu ştiu cum mi-am făcut socotelile, nu mai am destui bani s-o duc până la sfârşitul lunii. Nu îndrăznesc să-i cer lui, că treburile-i merg aşa de rău. Ba mai e şi bolnav, bietul prieten. N-ai putea să-mi dai numai pentru câteva zile...

El n-o lăsă să isprăvească. Tocmai luase leafa şi o puse în mâna mamei lui, înroşindu-se. Apoi, la lumină mare din stradă,

băgă de seamă ceea ce nu putuse vedea la umbra bisericii: urme de deznădejde pe chipul ei zâmbitor, o paloare pătată cu roşu, din care parcă se ducea frăgezimea, ştearsă de şiroaie de lacrimi. O nespusă milă îl cuprinse.

— Ştii, mamă, dac-ai fi cumva nenorocită... Sunt aici..: Vino la mine... Aş fi aşa de mândru şi de mulţumit să stăm împreună.

Ea tresări.

— Nu, nu, e cu neputinţă – răspunse încet Acum ţ prea încercat Ar fi nedemn.

Se îndepărtă cu mare grabă, ca şi cum s-ar fi temut să nu se lase ispitită.

V

Jack la gospodăria lui

E o dimineaţă de vară la Menilmontant, în mica locuinţă din strada Panoyaux. Negustorul şi tovarăşul lui s-au şi sculat, cu toate că abia s-a luminat de ziuă. Unul umblă încoace şi încolo şchiopătând, străduindu-se să nu facă zgomot, deretică, mătură, văcsuieşte ghetele; şi te minunezi văzând că omul ăsta, greoi la înfăţişare, îndemânatic, sprinten şi grijuliu să nu-şi stingherească sârguitorul tovarăş, aşezat la fereastra deschisă, sub cerul dimineţii de iunie, un cer albastru, uşor trandafiriu, pe care curtea întinsă de mahala îl crestează la înălţimea celor o mie de coşuri ale ei. Când Jack îşi ridică ochii de pe carte, zăreşte în faţa lui acoperişul de zinc al unei mari uzine metalurgice. Peste puţin, de cum va bate soarele deasupră-i; va fi acolo o cumplită oglindă, cu răsfrângeri de nesuferit. Acum, lumina care se urcă se reflectă în el cu nuanţe nedesluşite şi dulci, încât coşul înalt, aşezat în mijlocul clădirii, întărit cu funii ce se întind până pe acoperişurile vecine, pare catargul vreunei corăbii plutind pe o apă lucioasă şi grea. Jos, cocoşii cântă în coteţele pe care negustorii din mahala le aşază în câte un colţ de şopron ori de grădină. Nu se aude alt zgomot până la cinci. Deodată răsună un strigăt:

— Doa’nă Jacob, doa’nă Mathieu, pâinea!

E vecina lui Jack, care-şi începe raită. Cu şorţul plin de pâini de toate mărimile, mirosind frumos, calde încă, ’ trece prin coridoare, pe scări şi, la colţul uşilor unde-s atârnate bidoanele de lapte, pune pâinea drept în picioare, strigându-şi pe nume muşterii, cărora le slujeşte ca deşteptător, fiindcă totdeauna ea se scoală cea dintâi în mahala.

— Pâinea!

E strigătul vieţii, chemarea elocventă căreia nu 1 te poţi împotrivi. Iată îmbărbătarea pentru ziua întreagă, pâinea greu de câştigat ce înveseleşte casa şi înviorează masa. E nevoie de ea în traistă tatălui, în paneraşul de şcoală al copilului, la cafeaua de dimineaţă şi la ciorba de seară.

— Pâinea! Pâinea!

Lemnul scârţâie sub cuţitul lung al vânzătoarei. Încă o crestătură, încă o datorie şi ore de muncă angajate cu mult înainte de a fi făcute. Nu-i nimic! Nicio altă clipă a zilei nu-ţi va da o senzaţie ca aceasta. E deşteptarea cu grabnica-i poftă de mâncare, cu instinctul ei animalic şi gura deschisă o dată cu ochii. Aşa că la chemarea doamnei Weber, care suie şi coboară, putând fi urmărită la toate caturile, casa se trezeşte, uşile se trântesc, sărituri voioase duduie pe scări, copiii scot strigăte de biruinţă şi urcă înapoi, ducând în braţe o pline rotundă mai mare decât ei, ca Harpagon strângându-şi la piept caseta, şi că toţi săracii pe care-i veţi vedea când ies de la brutărie, ceea ce vă dă o adevărată idee despre ceea ce este pâinea.

Peste puţin, toţi sunt în picioare. În faţa lui Jack, de cealaltă parte a uzinei, se deschid ferestre, sumedenie de ferestre, toate acelea a căror lumină el o zăreşte noaptea, iar acum îl lasă să vadă tainele sărăciei lor harnice. La una se aşază o femeie tristă, cosând la maşină, ajutată de fetiţa ei, care-i dă, una câte una, bucăţile de stofă. La alta, o fată, gata pieptănată, fără îndoială vreo slujbaşă într-o prăvălie, se apleacă afară la geam să-şi taie pâinea sărăcăciosului ei prânz, de frică să nu facă firimituri în odaia măturată în zori. Mai departe se zbate o oglinjoară atâr- nată de un pervaz, care, de cum se ridică soarele, se adăposteşte sub o mare perdea roşie, din pricina cumplitei răsfrângeri a zincului. Toate locuinţele acestea de nevoiaşi dau în spatele unei case uriaşe, pe partea unde suie scările, unde se scurg zoile, unde şerpuiesc crăpăturile dă dârâi şi burlanele coşurilor. E întunecat, urât. Dar pe student nu-l întristează. Îl mişcă numai un singur lucru: glasul unei bătrâne, aruncând în fiecare zi şi pe acelaşi ton, În aerul dimineţii încă netulburat de zgomotele străzii, fraza aceasta mereu aceeaşi şi sfâşietoare ca un vaiet: „Ferice de cei care-s la ţară pe vremea asta! “Cui o spune biata bătrână? Nimănui, tuturor, ei înşişi, poate canarului a cărui colivie împodobită cu verdeaţă

proaspătă o anină de oblon, sau poate glastrelor cu flori înşirate la fereastră. Jack gândeşte acelaşi lucru şi bucuros şi-ar exprima împreună cu ea dureroasa-i părere de rău; fiindcă cel dinţii gând îi zboară totdeauna, cu dragoste şi curaj, spre o uliţă liniştită de sat, spre portiţa verde unde-s scrise pe o tăbliţă cuvintele: *„Sunaţi pentru doctor*

Dar pe când stă acolo, visând şi uitându-şi câteva clipe afurisitele treburi, se aude în coridor foşnetul unei rochii de mătase şi cheia chinuind broasca.

— La dreapta – zise Belizarie, făcând cafeaua.

Cheia se întoarse la stingă.

— La dreapta, îţi spun.

Cheia se învârte tot mai mult spre stânga. Negustorul, scos din răbdări, se duce să deschidă, cu ibricul de cafea în mână, şi Charlotte se repede în odaie. Belizarie, uluit de năvala aceasta de volane, de pene şi de dantele, se ploconeşte până la pământ, ţopăie pe picioarele-i strâmbe, frămanta pardoseala cu înflăcărare, pe când mama lui Jack, care nu-l recunoaşte pe zbirii tul şi nepieptănatul din faţa ei, se scuză şi se dă îndărăt spre uşă.

— Iartă-mă, domnule… m-am înşelat.

La glasul acesta, Jack a ridicat fruntea şi se avântă:

— Ba nu, mamă… nu te înşeli.

— Ah, Jack dragul meu. Jack dragul meu! I se aruncă de gât, adăpostindu-se în braţele lui: Scapă-mă, Jack, apără-mă… Omul ăsta, ticălosul căruia i-am dat tot, i-am jertfit tot, viaţa mea şi a copilului meu, m-a bătut, da, m-a bătut adineauri… Azi-dimineaţă, când s-a întors acasă după două nopţi petrecute în **oraş,** am vrut să-i fac câteva observaţii. Era dreptul meu, cred… Atunci ticălo- **eul** s-a înfuriat groaznic şi **a** ridicat mâna asupra mea, asupra mea, asu…

Sfârşitul frazei se pierde într-o izbucnire de lacrimi, în hohote înspăimântătoare. De la cele dinţii cuvinte ale nenorocitei femei, Belizarie a ieşit discret, închizând uşa asupra acestei scene de familie. Jack, în picioare, în faţa mamei lui, o priveşte plin de spaimă şi de milă. Ce schimbată e, şi ce palidă! În ziua care începe şi-n răsăritul soarelui care se revarsă în odăiţă, urmele vremii par mai săpate pe faţa ei, şi fire de păr alb, pe care nu şi-a mai dat osteneala să le ascundă, lucesc la tâmplele-i rărite. Fără a se gândi să-şi şteargă lacrimile, vorbeşte repede, îşi

spune toate păsurile împotriva bărbatului pe care l-a părăsit, îi dă înainte fără şir, la întâmplare, căci atâtea i se îngrămădesc pe buze şi o fac să bâiguie:

— Vai, cât am suferit, Jack dragul meu, în zece ani de zile! Cum m-a jignit, m-a sfâşiat! E un monstru, îţi spun eu... Îşi petrece viaţa la cafenea, prin berării unde sunt femei. Acolo îşi pregătesc acum revista. Aşa că bine o mai pregătesc... Ultimul număr era aşa de gol... Ştii, atunci clnd a venit la Indret s-aducă banii, eram şi eu acolo, în satul de peste apă, şi mi-era grozav de dor să te văd, îţi închipui! Dar domnul n-a vrut. Ce om rău, spune şi tu? Nu te poate suferi, moare de necaz că te poţi lipsi de el. Asta, mai ales, nu ţi-o iartă. Şi doar destul ne-a scos pe nas pâinea pe care-o mâncai la el. E aşa de cărpănos... Şi vrei să-ţi mai spun una pe care ţi-a făcut-o? Niciodată n-aş fi vrut să-ţi vorbesc de aşa ceva, dar astăzi totul izbucneşte. Ei bine, aveam zece mii de franci pentru tine, pe care „unchiuu mi-i dăduse când cu întâmplarea de la Indret. I-a băgat în revista lui, da, dragul meu, în revista lui! ... 0, ştiu bine, credea c-o să aibă dobânzi mari de pe urma lor, dar cei zece mii de franci au fost înghiţiţi ca atâţia alţii, şi când l-am întrebat, dacă o să-ţi dea socoteală de ei, căci, în sfârşit, în situaţia ta, banii aceştia ţi-ar fi prins tare bine, ştii ce a făcut? A întocmit o listă lungă cu tot ce a cheltuit pentru tine pe vremuri, cu întreţinerea şi hrana ta la Etiolles şi la Roudic. Sunt vreo cincisprezece mii de franci. Dar, cum spune el, nu cere să i se înapoieze nimic. Ce mărinimos, hai? Totuşi i-am răbdat tot, nedreptăţile, răutăţile lui, furiile care-l apucau din pricina ta şi felul nedemn în care vorbea cu prietenii lui despre afacerea de la Indret, ca şi cum nevinovăţia ta n-ar fi fost recunoscută şi proclamată, ei bine, da, chiar şi. Asta i-o răbdam, că, oricum, tot ce spuneau ei nu mă împiedica să te iubesc şi să mă gândesc la tine de-o sută de ori pe zi. Dar să mă lase două nopţi de-a rândul în toate chinurile aşteptării şi ale geloziei, să mă schimbe cu nu ştiu care destrăbălată de la teatru sau femeie pierdută din foburgul Saint-Germain (pare-se că umblă turbate după el toate contesele acelea), să-mi primească dojenile cu dispreţ, riditfnd din umeri şi, într-o pornire de mânie, să îndrăznească a da în mine, în mine, Ida de Barancy I Era prea mult pentru mtndria mea, pentru amorul meu propriu. M-am îmbrăcat, mi-am pus pălăria. Apoi m-am Înfipt înaintea lui şi i-am zis aşa: „Priveşte-mă bine, domnule d’Argenton, e ultima

dată în viaţa dumitale când mă mai vezi. Te părăsesc. Mă duc la copilul meu. Îţi doresc să găseşti altă Charlotte; eu m-am săturat". Am plecat, şi uite-mă!

Jack o ascultă până la capăt fără s-o oprească, îngălbenindu-se numai la destăinuirea fiecărei mişelii, şi atât de ruşinat pentru ea de tot ce-i povestea, că nu îndrăznea s-o privească. După ce isprăvi îi luă mâna şi, cu multă blân- deţe, cu multă dragoste, dar şi cu multă gravitate, zise:

— Îţi mulţumesc, mamă, c-ai venit... Un singur lucru lipsea fericirii, demnităţii vieţii mele: tu. Acum eşti aici, te ţin lângă mine, te am, e tot ce puteam dori. Numai bagă de seamă, nu te voi mai lăsa să pleci.

— Să plec, eu?! Să mă întorc la omul acela?! ... Nu, Jack, dragul meu. Cu tine, totdeauna cu tine, numai noi amândoi... Ştii ce ţi-am spus, c-o să vină o zi când voi avea nevoie de tine. A sosit ziua aceea şi nu-mi pare rău, ţi-o jur.

Sub mângâierile fiului ei, îngrijorarea i se risipea încetul cu încetul, se îndepărta în lungi suspine ca ale copiilor care au plâns mult:

— Să vezi, Jack dragul meu, ce viaţă frumoasă o să ducem. Ţi-am rămas datoare multe îngrijiri şi multe dezmierdări. Am să ţi le plătesc, nu te teme. Nu-ţi pot spune ce liberă mă simt, cum respir! Ascultă, odaia ta e tare strimtă, tare goală, tare urâtă, un adevărat coteţ. Ei bine, de când sunt aici, mi se pare c-am intrat în rai.

Preţuirea aceasta cam uşuratică a locuinţei lui, pe care Belizarie şi el o găseau minunată, îl cam nelinişti pe Jack pentru viitor; dar n-avea timp să zăbovească asupra ei. Abia-i rămânea o jumătate de ceas înainte de a pleca la atelier şi erau atâtea lucruri de hotărât şi de orâoduit, încât nu ştia cu ce să înceapă. Se duse să se sfătuiască întâi cu negustorul, care tot mai măsura cu răb dare coridorul şi l-ar fi măsurat până seara, fără să bată o singură dată la uşă, să vadă dacă lămurirea s-a isprăvit.

— Uite ce mi se întâmplă, Belizarie. Mama vine să stea cu mine. Cum o să facem?

Belizarie tresări la gândul ce-i trecu îndată prin minte: ***„7f-&*** să mai poată fi tovarăşul nostru. Iar se amină nunta”. Dar nu lăsă să se vadă nimic din dezamăgirea lui şi chibzui numai cum să-şi scoată prietenul din încurcătură. Fiindcă locuinţa lor era

cea mai bună de pe tot etajul, se înţeleseră că Jack să şadă acolo cu maică-sa, negustorul să-şi pună şepcile şi pălăriile la doamna Weber, iar pentru el să-şi caute un cotlon în casă.

— Nu-i nimic, nu-i nimic... — Zicea bietul om^ încercând să-şi ia o înfăţişare firească.

Se întoarseră amândoi în odaie. Jack îi prezentă maică-şi pe amicul său Belizarie, care acuma îşi amintea foarte bine de frumoasa doamnă de la „Aniniş"; iar pentru ziua mutatului, negustorul se puse în slujba Idei de Barancy, că doar nu mai era vorba de Charlotte. Trebuiau să închirieze un pat, două scaune şi o toaletă. Jack luă din sertarul unde-şi punea economiile trei-patru ludovici pe care-i dădu mamei lui.

— Ştii, mamă, dacă bucătăria te plictiseşte, doamna Weber, când se întoarce, o să vadă de masă.

— Da' de unde! Asta mă priveşte pe mine. Domnul Belizarie o să-mi spună numai care-s prâvăliil&. Vreau să-ţi fiu gospodină, să nu schimb nimic din viaţa ta. Să vezi ce bună mmrărioă ani să-ţi fac pe diseară, fiindcă atelierul e prea departe ca să vii la dejun. Totul va fi gata când ai să te întorci.

Indată-şi scosese şahii, îşi suflecase mânecile şi-şi ridicase coada rochiei ca să se pună pe treabă. Jack, încântat c-o vede aşa de hotărî ta, o sărută din toată inima şi plecă mai vesel ca oricând. Cu ce curaj munci el în ziua aceea, gândindu-se la îndatoririle care aveau să-l împovăreze!

Situaţia dureroasă a maică-şi îl neliniştise de atâtea ori de când plănuia să se însoare! Gândul acesta-i întuneca bucuriile şi speranţele. Până unde avea s-o facă să coboare omul acela? Ce soartă o mai aştepta? Uneori se ruşina să-i dea drept soacră scumpei lui Cecilia o declasată pe care alţii în afară de fiul ei, o dispreţuiau, fără îndoială. De acum înainte, totul se schimba, Ida, recucerită, ocrotită de dragostea cea mai atentă şi mai duioasă.

Avea s-ajungă vrednică de aceea căreia-i va zice într-o zi „fata mea ". Lui Jack i se părea că singur faptul acesta micşora deosebirea dintre logodnica lui şi el, şi-n marea-i bucurie mânuia cu atâta avânt greoiul balansier de la Eyssendeck, încât tovarăşii săi băgară de seamă:

— Ia te uită la boieru', colo sus, ce mulţumit pare... Pesemne că-ţi merg bine treburile cu gagica...

— Zău că da... — Răspunse Jack, râzând.

Toată ziua o duse într-un râs. Dar iată că, după lucru, ’ pe când urca strada Oberkampf, îl cuprinse frica. Are s-o mai găsească în odaia lui pe cea care venise cu atâta grabă? Ştia cu ce iuţeală punea aripi tuturor toanelor ei; şi-apoi, patima înjositoare pe care fiinţa aceasta slabă o avusese totdeauna pentru lanţul ei îl făcea să se teamă că nu cumva să se fi simţit ispitită de a-l reînnoda îndată ce-l rupsese. Aşa că străbătu repede drumul; dar de pe scară frica-i pieri. Printre scârţâiturile casei de muncitori, un glas proaspăt se suia în mlădieri răsunătoare, lungind sunetele ca un sticlete închis într-o colivie nouă. Jack cunoştea bine glasul acela sonor.

La cel dintâi pas pe care-l făcu în „coteţul” său, se opri încremenit. Curăţată de sus până jos, descotorosită de marfa lui Belizarie, înfrumuseţată cu un pat bun şi cu o toaletă, închiriate de Ida, odaia era mai mare, se schimbase. Buchete mari cumpărate de la cărucioarele de pe stradă se înălţau pretutindeni în vaze, iar cina gata pregătită se răsfăţa veselă pe faţa de masă curată şi pe farfuriile proaste, încărcate cu un pateu îmbietor şi cu două sticle de vin înfundat. Chiar pe Ida abia o mai cu- noşteai, în jupon brodat, cu un capoţel de culoare deschisă, o boneţică aruncată în păru-i înfoiat, sub care se ivea însufleţirea unui chip de femeie frumoasă, mângâiată, odihnită, ciripind.

— Ei, ce zici? Strigă ea, alergându-i înainte, cu braţele deschise.

El o sărută:

— E minunat!

— Vezi ce repede am aşezat tot? Nu-i vorbă că şi Bel m-a ajutat mult... Ce băiat îndatoritor!

— Cine? Belizarie?

— Desigur, Bel, mititelul, apoi şi doamna Weber.

— Ehei. Văd că v-aţi şi împrietenit!

— Cred ţi eu! Sunt aşa de drăguţi, aşa de săritori. I-am poftit la masă la noi.

— Drace! ... Da’ farfuriile?

— Vezi, am mai cumpărat câteva, tare puţine. Perechea de alături mi-a împrumutat vreo două tacâmuri. Sunt foarte îndatoritori şi soţii Levindre.

Jack nu ştia că are vecini aşa de binevoitori şi căsca ochii, mirat.

— Şi mai e ceva, Jack dragul meu... Vezi pateul ăsta? M-am dus să-l cumpăr în Piaţa Bursei, într-un loc pe care-l cunosc şi unde se vând cu şaptezeci şi cinci de bani mai ieftin decât oriunde. Ei, dar ce departe-i! La întoarcere nu mai puteam. Am fost nevoită să iau o trăsură.

Aşa era ea! Doi franci la trăsură, ca să economisească şaptezeci şi cinci de bani. De altfel, se vedea că ştie locurile bune. Luase pâiniţele de la brutăria vieneză, iar cafeaua şi deşertul de la Palais-Royal.

Jack o asculta încremenit. Ea băgă de seamă şi-l întrebă cu naivitate:

— Poate c-am cheltuit cam mult, nu-i aşa?

— Ba... nu.

— Ba da, ba da, te cunosc eu după faţă. Dar ce să-i faci? Aici lipseau atâtea lucruri şi-apoi nu ne regăsim în toate zilele. De altminteri, să vezi că am de gând să fiu tare cumpătată... Scoase din scrin un caiet lungăreţ verde, pe care-l învârti triumfătoare: Ia te uită ce frumoasă condică de cheltuieli am cumpărat de la doamna Levâque.

— Leveque, Levindre! ... Ei, asta-i I Îi cunoşti vasăzică pe toţi din cartier?

— Păi da! Leveque e papetăria de alături. O bătrî- nică de treabă care ţine şi o sală de lectură. S-a nimerit bine, căci, în sfârşit, trebuie să urmăreşti mişcarea literară... Deocamdată am luat doar o condică de cheltuieli. Era neapărată nevoie, vezi tu, copilul meu. Într-o casă cât de cât rânduită, fără asta nu se poate. Diseară, după-masă, dacă vrei, o să ne facem socotelile. Uite, am şi scris tot.

— O, atunci, dac-ai scris tot...'

Îi întrerupse sosirea lui Belizarie, a doamnei Weber şi a copilului cu cap mare. Nimic mai caraghios decât familiaritatea ocrotitoare cu care Ida de Barancy vorbea noilor ei prieteni.

— Ia ascultă, Bel mititelule, fără să-ţi poruncesc. Doamnă Weber, închide uşa, c-a strănutat băieţelul.

Şi făcea pe grozavă, cu o demnitate de regină binevoitoare şi un fel îngăduitor de a se purta cu bieţii oameni, de a le alunga sfială. Dar doamna Weber se simţea, foarte la largul ei. Era o femeie de treabă care nu se speria, cunosdndu-şi vrednicia cât şi puterea braţelor. Nici micul Weber nu se sfia de loc să se îndoape cu coajă de pateu. Numai Belizarie era cam fără chef şi

avea şi de ce. Să te crezi la două săptămâni de fericire, s-o ai la îndemână, şi să vezi totul îndepărtându-se în acei „poate” ai viitorului, e îngrozitor! Din când în când, arunca priviri jalnice spre doamna Weber, care părea că. Îndură cu destulă linişte pierderea tovarăşului, sau spre Jack, încântat, servind-o pe maică-sa cu grija unui îndrăgostit. Ah, se poate spune, într-adevăr, că Întâmplările din lumea aceasta seamănă cu scrânciobul pe care copiii îl cumpănesc pe o bucată de lemn şi care-l ridică pe unul din jucători, numai făcându-l pe celălalt să simtă tăria şi toate zgrunţurile pământului. Jack urca spre lumină, pe când bietul său tovarăş cobora din toate visurile lui spre neînduplecata realitate. Chiar de la început, el, care se simţea aşa de bine în locuinţa lui şi se mândrea atâta cu ea, de acum înainte avea să stea într-un fel de cămăruţă pentru lemne, făcută în peretele scării, aerisită numai printr-o ferestruică. Nu era altă cameră liberă la catul acela şi, cu niciun preţ, Belizarie nu s-ar fi îndepărtat de doamna Weber, fie chiar cu câteva trepte. Omul ăsta se chema Belizarie, dar îl mai chema şi Resemnare, Bunătate, Devotament şi Răbdare. Avea astfel sumedenie de nume nobile pe care nu le purta şi nici nu se lăuda cu ele vreodată, dar, încetul cu încetul, i le ghiceau cei ce trăiau lângă el.

După ce le plecară musafirii, când Jack şi maică-sa rămaseră singuri, ea se miră mult văzându-l că strânge repede masa şi pune pe ea cărţi groase de şcoală.

— Ce faci?

— Vezi bine, lucrez.

— Şi adică la ce?

— Da’, aşa-i… Nu ştii nimic.

Şi-i dezvălui taina inimii lui şi viaţa dublă pe care o ducea, cu ce strălucită speranţă la capăt. Până atunci nu-i vorbise niciodată. Prea bine-i cunoştea capul uşuratic, plin de goluri şi de nesăbuinţe, ca să-i încredinţeze planurile lui de fericire. Prea se temea că, negreşit, o să-i destăinuiască totul lui d’Argenton; şi gândul că visul lui de dragoste s-ar târî în casa aceea, unde ştia că-l urăsc toţi, îl revolta, îl înfricoşa. N-avea încredere în poet şi-n cei din preajma sa, iar fericirea lui i s-ar fi părut în primejdie pe mâinile lor. Dar acum că maică-sa se întorsese la el, acum că era, în sfârşit, independentă şi singură, putea să-i vorbească de Cecilia, să-şi dăruiască această mare bucurie. Jack

îşi povesti deci dragostea cu îmbătarea, cu înflăcărarea celor douăzeci de ani ai săi, cu elocvenţa pe care o găsea în sinceritatea vorbei şi-n maturitatea impresiilor ce-o datora suferinţelor lui trecute. Vai, maică-sa nu-l înţelegea! Tot ce era măreţ şi grav în dragostea acestui dezmoştenit îi scăpa din vedere. Deşi foarte sentimentală, amorul nu însemna acelaşi lucru pentru ea ca şi pentru el. Ascultându-l, era mişcată ca la actul al treilea de la *Gymnase,* când fata naivă, în rochie albă şi şorţ cu bretele trandafirii, ascultă declaraţia amorezului cu părul încreţit şi-n surtuc. Se prăpădea de plăcere, cu gâtul întins, cu manile în lături, uşurel gâdilată de priveliştea acestei patimi naive, care-o făcea să zâmbească: „Ah, ce drăguţ e, ce drăguţ e! Zicea ea într-una. Ce drăgălaşi trebuie să fiţi amândoi! Mă gândesc la Paul şi Virginia”. Dar o uimea mai ales tot ce în povestea Ceciliei era neprevăzut, încurcat şi neobişnuit. În fiece clipă îl oprea pe Jack: „Ştii că-i un roman, un adevărat roman... S-ar puţea face o chestie grozavă’*. „Chestie", „grozavă *, mai avea astfel sumedenie de cuvinte aduse din mediul intelectual. Noroc că îndrăgostiţii care vorbesc de patima lor sunt în al nouălea cer, şi-n răspunsurile ce li se dau ascultă de obicei numai ecoul cuvintelor lor. Jack îşi sorbea cu desfătare toate frumoasele amintiri, chinurile din trecut, planurile, visele, fără să audă întreruperile nepotrivite ale mamei lui, fără să bage de seamă că pentru că tot ce-i spusese se rezuma la o impresie banală, ca un refren de romanţă, şi era uşor înduioşată de copilăriile cam neroade ale celor doi îndrăgostiţi aşa de nevinovaţi.

Nunta lui Belizarie

Jack era abia de o săptămână la gospodăria lui, când într-o seară Belizarie îl aşteptă foarte vesel, la ieşirea de la atelier.

— Sunt foarte mulţumit, Jack. Avem, în sfârşit, un tovarăş. Doamna Weber l-a văzut şi-i place. Ne-am înţeles. O să ne cununăm.

Era şi timpul. Nenorocitul se prăpădea, slăbea văzând mai ales că trece vara şi că sosirea micilor coşari şi a vânzătorilor de castane aveau să-i mai amâne fericirea; fiindcă pentru negustorul ăsta anotimpurile se întrupau în nomazii de pe stradă, ca pentru oamenii de la ţară în păsările călătoare. Prea supus soartei că să se jelu- iască, îşi arunca strigătul „Pălării, pălării, pălării! “, cu o tristeţe de-ţi venea să plângi. Fără

îndoială, de aici se trage melancolia pe care-o iau în unele zile strigătele Parisului, tălmăcind în cuvinte nepăsătoare toată îngrijorarea, tot chinul unei vieţi. Numai tonul are însemnătate în cântecele acestea, veşnic aceleaşi. Dar ia căutaţi în câte feluri se poate striga: „Haine vechi! “şi dacă chemarea curajoasă de dimineaţă mai seamănă cu cea de seară, cu melopeea istovită, stinsă, descurajată, pe care negustorul ambulant o aruncă maşina] întorcându-se acasă. Jack, fiind pricina fără voie a mâhnirii prietenului său, fu aproape tot atât de încântat că şi el de vestea bună pe care o afla:

— Ei, da’ ştii c-aş vrea să-l văd şi eu pe tovarăşul ăsta.

— E aici – răspunse Belizarie, arătându-i la câţiva paşi în urma lui un vlăjgan în haine de lucru, cu un ciocan pe umăr şi un şorţ de piele făcut sul la subsuoară.

Faţa deosebită tocmai prin trăsăturile-i neînsemnate, adormită, învăpăiată de luciul clondirului, se ascundea pe jumătate sub o barbă stufoasă, barba încâlcită, murdară şi spălăcită a fostului comesean de la gimnaziul Moronval, căruia rataţii îi ziceau „oraul care l-a citit pe Proudhon”. Dacă asemănările fizice atrag după ele raporturi morale, noul tovarăş al lui Belizarie, pe nume Ribarot, nu părea să fie om rău, dar leneş, îngâmfat, moftangiu, fără învăţătură şi beţiv. Jack se feri să-i împărtăşească proasta impresie negustorului, care-şi privea cu bucurie nouă achiziţie şi, fără niciun rost, îi tot strângea mâna cu putere. De altfel, lucrul de căpetenie era că doamna Weber îşi dăduse încuviinţarea. Ce-i drept, femeia asta de treabă făcuse şi ea ca Jack: văzându-şi adoratorul aşa de fericit, nu îndrăznise să se arate prea pretenţioasă şi, trecând peste cusururile înfăţişării lui, se mulţumise cu tovarăşul ăsta în lipsă de altul.

În cele două săptămâni dinaintea nunţii, ce de voioase „Pălării! Pălării! “mai răsunară prin curţile muncitorilor din Menilmontant, din Belleville şi La Vilette. Sonore şi vesele, un adevărat cântec de cocoş biruitor în zori de zi, ceva ca acel „Himen! O, Himeneum! “din vechime, tradus de o gură neştiutoare.

În sfârşit, sosi şi ziua cea frumoasă, ziua cea mare. În ciuda celor ce-i spusese doamna Weber, Belizarie ţinu să facă lucrurile cu măreţie şi, pe punga-i lungăreaţă de lină roşie, inelele de oţel lunecară până la capete. Dar şi ce nuntă, ce de minunăţii!

Îndeobşte burghezii hotărăsc o zi pentru căsătoria la primărie, şi alta pentru căsătoria la biserică; dar poporul, care n-are timp de pierdut, îngrămădeşte toate ceremoniile, le îndeplineşte dintr-o singură dată, şi alege mai totdeauna sâmbăta pentru această lungă şi obositoare corvoadă, după care se odihneşte duminica. Să vedeţi primăriile de la periferie în ziua aceasta consfinţită. Dis- de-dimineaţă, brecurile şi tramcarele mari de excursie se opresc la uşă, coridoarele prăfuite se umplu de alaiuri mai mult sau mai puţin lungi, care aşteaptă ceasuri întregi în sala cea mare comună. Toate nunţile se amestecă, apoi cavalerii de onoare fac cunoştinţă şi se duc să cinstească de dimineaţă împreună, miresele se privesc, sf măsoară, se cercetează, în timp ce părinţii, fără treabă, în lunga aşteptare, vorbesc între ei, dar încet: căci, cu toată sluţenia ei, cu toată goliciunea pereţilor şi banalitatea afişelor, municipalitatea îi impresionează pe bieţi: oameni. Catifeaua roasă de pe banchete, înălţimea sălilor, uşierul cu lanţ, ajutorul solemn, toate-i înspăimântă şi totodată-i înveselesc. Legea li se pare o cucoană mare. Necunoscută şi nevăzută, care-i primeşte în saloanelt ei. Trebuie să spun că, printre nenumăratele alaiuri ce au trecut prin curticica primăriei din Menilmontant În această preafericită sâmbătă, nunta lui Belizarie a fost una din cele mai strălucite, deşi-i lipsea rochia albă a miresei, care scoate toate femeile la ferestre şi stârneşte mare vâlvă printre toţi gură-cască de pe stradă. Doamna Weber, ca văduvă ce era, purta o rochie de un albastru bătător la ochi, culoarea indigo, ţipătoare, scumpă persoanelor cărora le place tot ce-i trainic, un şal pe braţ şi o bonetă impunătoare cu panglici şi cu flori care-i fluturau deasupra feţei lucioase şi bine spălată de femeie din Auvergne. Însoţea pe tata Belizarie, un bătrânel foarte galben, cu nas coroiat, cu mişcări vioaie şi neîncetate accese de tuse, pe care noua lui noră se străduia din răsputeri să i le potolească, frecându-l tare pe spate. Frecăturile acestea repetate tulburau măreţia nunţii, oprind-o în fiece clipă din mersul ei triumfal, şi înghesuiau toate perechile, care aşteptau să treacă tuşea.

În rândul al doilea venea Belizarie, la braţul sorei lui, văduva din Nantes, cu nas coroiat ca şi tatăl ei, vicleană şi creaţă. Cât despre el, muşteriii lui obişnuiţi nu l-ar mai fi cunoscut. Cută de cumplită suferinţă care-i brăzda amândoi obrajii, vina groasă, albastră, umflată în mijlocul frunţii, gura mereu căscată care

spunea „vai” fără să vorbească, nu mai era nimic din toate acestea; şi cu capul sus, aproape frumos, punea cu mândrie, unul înaintea celuilalt, nişte pantofi uriaşi, văcsuiţi, făcuţi anume pentru el, aşa de largi şi aşa de lungi, că-i dădeau înfăţişarea unui locuitor din Zuydersee purtând patinele-i de iarnă. Nu-i păsa! Belizarie nu mai suferea, i se părea că are o pereche de picioare noi, şi o fericire de două ori sporită îi strălucea pe faţă. Ţinea de mână copilul doamnei Weber, al cărui cap mare era şi mai mărit de o frizură nesăbuită, a cărei taină o deţin coaforii de periferie. Tovarăşul, pe care cu chiu cu vai îl hotărâseră să-şi lase pentru o zi ciocanul şi şorţul de piele, brutarul, stăpânul doamnei Weber, şi lucrătorul său, care băteau la ochi cu ceafa lor vin joasă ca un sul gros şi roşu între părul tuns chilug şi postavul gulerului, cu toţii alcătuiau un şir de redingote caraghioase, mototolite de atâta stat în dulap, din care ieşeau rar, şi cu mânecile ţepene, unde coatele nu se cunoşteau. Apoi venea perechea Levindre, fraţii şi surorile lui Belizarie, vecini, prieteni, în sfârşit, Jack, fără maică-sa, doamna de

Barancy, primind să onoreze masa cu prezenţa ei, dar neputându-se hotărî să urmeze nunta toată ziua.

După îmbulzeala de la primărie şi lunga aşteptare însoţită de dureri de stomac, fiindcă de mult bătuse de amiază, alaiul porni să ia trenul la gara din Vincennes. Prânzul, un fel de gustare care ţinea loc de masă, trebuia să aibă loc la Saint-Mande, pe calea Bel-Air, într-un restaurant a cărui adresă Belizare o mai avea şi acum boţită în fundul buzunarului. Desluşirea nu era de prisos, că, pe acelaşi rond de la intrarea în pădurice, mai erau patru-cinci localuri, toate la fel, cu aceeaşi firmă „Nunţi şi ospeţe’1 repetată pe vile şi pe chioşcuri acoperite cu verdeaţă ispititoare. Când sosi nunta lui Belizarie, salonul ei nu era încă liber, şi până una alta se duseseră cu toţii să se plimbe în jurul lacului din Vincennes, acel Bois de Bou- logne al săracilor. Sumedenie de alte nunţi, sătule sau aşezate să benchetuiască la aer curat, împrăştiau pe verdeaţa pajiştilor găteli albe, haine negre şi uniforme; într-adevăr, totdeauna se găseşte, la sărbători din aslea, şi câte un licean, un militar sau vreun încazarmat în tunică. Toţi râdeau, cântau, petreceau, se îndopau, urmărindu-se, jucând hore şi cadriluri în jurul caterincilor. Bărbaţii îşi puseseră pălării de femei, femeile pălării de bărbaţi După gardurile vii, zăreai cum unii se jucau de-a baba

oarbă numai în jiletcă, perechi care se sărutau sau câte o domnişoară de onoare potrivind la rochia miresei volanele descusute. O, rochiile acelea albe, scrobite, cu ce bucurie le lăsau bietele fete să se târâie pe pajişti, închipuindu-ş: că, pentru o zi, sunt cucoane elegante.

Belizarie şi nuntaşii lui se plimbau melancolic în colbul şi zgomotul serbării câmpeneşti de nuntă, se în- dopau cu pesmeţi şi cu biscuiţi, aşteptând mult doritul ospăţ. Desigur, nu le lipsea nimic din tot ce trebuie veseliei, după cum se va vedea numaidecât, dar, deocamdată, foamea le paraliza orice expansiune. În sfârşit, unul din membrii tribului Belizarie, trimis în recunoaştere, veni să dea de ştire că totu-i gata, că nu le mai rămânea decât să se aşeze la masă, şi se întoarseră repede la restaurant.

Masa era pusă într-o sală mare, despărţită prin pereţi mobili, cu zugrăveală spălăcită, împodobiţi cu poleieli şi oglinzi, toate la fel. Se auzea foarte bine tot ce se petrecea dintr-o încăpere într-alta, râsete, clinchetul paharelor, şi cum erau strigaţi chelnerii, şi clopoţelele nerăbdătoare.

Aburul cald care domnea înăuntru şi grădiniţa săditä într-o reţea de pătrate sub ferestre te făceau să crezi că eşti în vreun mare stabiliment de băi. Aici, ca şi la primărie, oaspeţii fură cuprinşi întâi de un respect plin de teamă în faţa mesei mari întinse, împodobită la amin- două capetele cu un buchet de lămâiţă artificială, cu mân- eăruri neînchipuit de garnisite şi cu cofeturi verzi şi trandafirii, toate neschimbate de veacuri, pregătite pentru nunţi permanente, punctate de generaţii de muşte, care mai veneau şi acum să se aşeze, cu toate că le alungau chelnerii cu şervetele lor. În aşteptarea doamnei de Barancy, care nu mai sosea, nuntaşii luară loc. Mirele vru să stea lângă nevasta lui, dar sora din Nantes zise că asta nu se mai face, că nu se cuvine şi că trebuie să se aşeze unul în faţa celuilalt. Ceea ce se şi făcu, dar numai după o lungă dezbatere, în timpul căreia bătrânul Belizarie, întorcându-se către noua lui noră, o întrebă cu glas foarte neplăcut:

— Hei, dumneata, cum se face? Cum ai făcut cu domnul Weber?

Astfel interpelată, brutăriţa răspunse foarte liniştită că s-a măritat în satul ei, la o fermă, ba chiar a şi servit la masă în ziua aceea. Aşa că bătrânul rămase mofluz; dar nu era greu să vezi

că familia Belizarie nu era mulţumită şi că toată strălucirea prânzului nu putea să-i redea seninătatea. Însurându-se cel mai mare, înţărca vaca de muls a familiei, zbura câştigul ei cel mai sigur.

La început, fiecare mâncă în tăcere, mai întâi fiindcă! E era o foame grozavă, apoi şi dintr-o sfială pricinuită de domnii aceia care serveau în frac şi pe care zadarnic încerca Belizarie să-i descreţească cu zâmbetul său bun. Ciudaţi oameni şi chelnerii ăştia de periferie, ofiliţi, neruşinaţi, cu bărbiile rase şi favoriţi lungi căzuţi, lăsând» ă li se vadă gura cu o expresie batjocoritoare, aspră, administrativă. Ai fi zis că-s prefecţi destituiţi şi puşi ia treburi umilitoare. Era caraghios cu ce dispreţ priveau M pe toţi bieţii oameni nevoiaşi, poftiţi la o nuntă cu rinei franci tacâmul. Uriaşa cifră de cinci franci, pe care fiecare din oaspeţi şi-o repetă cu admiraţie şi care-l învăluia într-o aureolă de lux pe acest Belizarie, în stare să cheltuiască o sută de franci dintr-o dată pentru masa lui ie nuntă, insufla chelnerilor un adânc dispreţ, vădit prin semnele ce-şi făceau cu ochiul între ei, şi o gravitate rece faţă de oaspeţi.

Lângă Belizarie sta unul din domnii ăştia, care-l dădeau gata, îl umpleau de o cumplită groază; altul, înfipt în faţă, la spatele nevestei lui, îl privea ţintă aşa de unt, încât bietul negustor, ca să scape de supravegherea aceasta, înhăţase lista din stânga lui şi o citea şi o răscitea. Îţi lua ochii lista asta! Printre unele cuvinte obişnuite, uşor de recunoscut, ca *raţe, napi, muşchi, fasole,* se iveau epitete măreţe ori ciudate, nume de oraşe, de generali, de bătălii, *Marengo, Richelieu, Chateaubriand, Bari-goule,* înaintea cărora Belizarie, ca toţi ceilalţi comeseni, rămânea uluit. Când te gândeşti c-aveau să mănânce din toate acestea! Şi închipuiţi-vă mutra bieţilor oameni, când li se înfăţişau două farfurii de supă: „bisc[11] sau cremă de Crecy "... două sticle de vin de Spania: „Xeres sau Pa- caret ca la jocurile de societate unde eşti pus s-alegi între două nume de flori sub care se ascund rămăşaguri neprevăzute. Cum să se hotărască? Fiecare şovăia, apoi alegea la întâmplare. De altfel, alegerea n-avea nicio însemnătate, că-n amândouă farfuriile era aceeaşi apă călduţă şi dulceagă, iar în cele două sticle, una şi aceeaşi licoare galbenă şi tulbure, o poşircă ciudată care-i amintea lui Jack de „măceşul" de la gimnaziul Moronval. Comesenii îşi

11 Ciorbă de raci.

aruncau priviri speriate, pândindu-şi vecinii să vadă cum fac ei, care dintre numeroasele pahare de forme deosebite trebuie să-l întindă chelnerului. „Tovarăşul" se descurca bând totul în acelaşi pahar, cel mai mare. Oricum, de atâta stinghereală şi grijă, prânzul-ilu- zie începea foarte rece. Mireasa risipi cea dinţii tulburarea aceasta caraghioasă. Minunată femeie, a cărei dreaptă judecată făcea numaidecât lumină, se îmbărbăta singură, vorbind cu copilul ei.

— Nu te sfii, puiule – îi zicea ea – nu te sfii, mănâncă de toate. Ne costă destul de scump ca să ne ospătăm.

Cuvântul acesta plin de înţelepciune avu efect asupra adunării, şi numaidecât un înspăimântător zgomot de fălci şi de râsete făcu ocolul mesei, unde mai ales coşul cu pâine era foarte cerut. Numai tribul Belizarie nu se potrivea cu veselia generală. Cei tineri şuşoteau, rânjind cu viclenie; bătrânul vorbea tare, cu glas tăios, pufnea de râs în batjocură privindu-şi fiul, care-i arăta totuşi mult respect şi, peste masă, spunea miresei să aibă grijă de „farfuria tatii", de „paharul tatii". Când îi vedeai adunaţi acolo pe toţi acei cumpliţi Belizarie, hrăpăreţi şi făcând cu ochiul, te întrebai cum putuse doamna Weber să-şi scape bietul negustor de sub tirania lor. Fusese nevoie de toată vraja dragostei ca să împlinească această revoluţie; dar acum era împlinită şi femeia se simţea în stare să ia asupră-i marea răspundere, să înfrunte antipatiile, urile, şfichiuirile răutăcioase care-i dădeau târcoale în clipa aceea, fără s-o împiedice să le zâmbească tuturor cu faţa-i latră, umplând cum se cuvine farfuria băiatului ei: „Nu te sfii, puiule! "Ospăţul începea să se învioreze, când se auzi un foşnet de mătase, şi uşa se deschise în lături ca să poată trece Ida de Barancy, grăbită, zâmbitoare, luându-ţi vederea:

— Vă rog să mă iertaţi, oameni buni. Dar am avut o trăsură care nu mergea; şi apoi e aşa de departe! Credeam că n-o să mai ajung!

Îşi pusese cea mai frumoasă rochie, fericită că se îmbracă, fiindcă prilejurile de găteală îi lipseau de o lună de când trăia la fiul ei. Făcu o impresie nemaipomenită. Felul cum se aşează lângă Belizarie, cum îşi puse mănuşile în pahar, cum făcu semn unui chelner să se apropie ca să-i dea lista umplu adunarea de admiraţie. Să fi văzut cum îi învârtea pe chelnerii ăştia, aşa de impunători şi plini de dispreţ. Recunoscuse pe unul dintre ei, cel

care-l îngrozea pe Belizarie, fiindcă-l văzuse într-un restaurant de pe bulevard, unde supă uneori cu d'Argenton, ieşind de la teatru:

— Vasăzică, aici eşti acuma? ... Ei, ce-o să-mi dai?

Râdea tare, îşi ridică braţele goale sub mâneca despicată, ca să-i fie mâinile mai albe, îşi scutura brăţările privindu-se în oglinda din faţă şi, cu vârful degetelor, trimitea un salut fiului ei. Apoi ceru un scăunel, un sifon şi gheaţă ca cineva care ştie bine tot ce se găseşte într-un restaurant. Când vorbea, o tăcere adâncă se lăsa în jurul mesei, ca şi la începutul prânzului. Afară de tinerii Belizarie, adânciţi în contemplarea brăţărilor Idei, pe care le pipăiau cu ochii lor lucioşi, parcă le-ar fi preţăluit, fiecare se mişca şi vorbea tot atât de greu ca la început rânH îi stinghereau chelnerii. Nici Jack nu era dispus să însufleţească petrecerea. Toate serbările acestea de nuntă îl făceau să viseze la iubire şi la viitor, şi nu-i mai păsa de tot ce-l înconjoară.

— Ei, asta-i! Dar ştiţi că nu-i prea vesel aici! ... zise deodată Ida de Barancy, după ce se bucură de uşorul ei triumf. Haide, Bel, un pic de voioşie, ce dracu! Mai întâi. Ia staţi... Se ridică, îşi luă farfuria într-o mână, paharul în cealaltă: Cer să-mi schimb locul cu doamna Belizarie.

— Sunt sigură că bărbatul ei n-o să se plângă.

Şi-l schimbă cu atâta drăgălăşenie şi bunăvoinţă, propunerea aceasta îl umplu pe Belizarie de atâta bucurie, micul Weber urlă aşa de tare când maică-sa îl luă de pe scaunul lui, încât stinghereala în care comesenii îşi fră- mântau zgomotos furculiţele se risipi pentru totdeauna, şi ospăţul ajunse un adevărat ospăţ de nuntă. Fiecare mâncă sau mai degrabă îşi închipui că mănâncă. Chelnerii făcură de nu mai ştiu câte ori ocolul mesei, săvârşind minuni de scamatorie, servind douăzeci de persoane dintr-o singură raţă şi un singur pui, împărţind cu atâta dibăcie, încât era pentru toţi, ba chiar mai puteau lua o dată. D-apoi mazărea gătită englezeşte, căzând ca grindina pe farfurii, şi fasolea pregătită tot englezeşte pe un colţ de masă, cu sare, piper şi un pic de unt (şi ce unt!) > toate amestecate de un chelner care zâmbea arţăgos, învârtind mâncarea nesănătoasă! Dar mai frumos decât toate a fost sosirea şampaniei. Afară de Ida de Barancy, care băuse multă în viaţa ei, toţi cei de faţă nu cunoşteau vinul ăsta vrăjit decât după nume, şi chiar numai cuvântul şampanie însemna pentru ei

bogăţii, budoare, petreceri cu femei. Vorbeau de ea încet, o aşteptau, o pândeau. În sfârşit, la deşert se ivi un chelner ţinând o sticlă cu tichie de argint, pe care se pregăti să i-o scoată cu cleştele. La gestul de a-şi astupa urechile al nervoasei Ida, care nu scăpa niciodată un efect, o poză, nimic din ce putea să-i pună farmecul în evidenţă, toate celelalte femei se pregătiră şi ele pentru o detunătură grozavă. N-a fost nimic! Dopul ieşi foarte firesc, fără explozie, ca toate dopurile din lume, şi îndată chelnerul, cu sticla în sus, se repezi în jurul mesei, alergând şi spunând foarte repede: „Şampanie... şampanie... şampanie...” Cupele i se întindeau în cale, pe când el făcea de rândul ăsta minunea sticlei nesecate. A fost spumă pentru douăzeci de persoane, o mică fierbere acră la fundul paharului pe care toţi o sorbiră cu respect; ba chiar trebuie să credem că, după scamatorie, tot mai rămăsese, fiindcă Jack, care-şi avea locul în faţa uşii, văzu cum chelnerul, plecând, deşartă gâtul sticlei într-al lui. Oricum, vraja cuvântului şampanie e aşa de mare, e atâta veselie franceză în cel mai mic strop de spumă, încât din clipa aceea o însufleţire uimitoare cuprinse comesenii. Ai lui Belizarie se arătau nemaipomenit de hrăpăreţi. Luau tot ce era pe masă, virau tot ce puteau în buzunare – portocale, bomboane învelite în hârtie, pesmeciori râncezi – spunând că-i mai bine să le ia ei decât să le lase chelnerilor. Deodată, în râsetele şi-n şoaptele tuturor, i se dădu doamnei Belizarie o farfurie cu bomboane de păcăleală, împodobită cu copilaşul de zahăr trandafiriu şi albastru care se oferă totdeauna miresei la asemenea petreceri; dar micul Weber, cu frizura lui mare, era acolo ca s-o împiedice pe femeia aceasta de treabă să se supere de glumă tradiţională. Râse mai tare decât toţi, în timp ce Belizarie se înroşea, se înroşea...

Pe urmă veni rândul cântecelor. Tovarăşul se ridică cel dintâi, porunci cu o privire să se facă tăcere şi, cu mâna pe inimă, intonă cu glas plin de simţire şi răguşit un cântec popular de la ’48: *Lui Dumnezeu îi place munca.*

Copiii lui Dumnezeu, al lumii creator,

Muncind să îndeplinească toţi meseria lor...

Mare ticălos, chiriaşul ăsta! Se pricepea el bine ce trebuie să cânte ca să cucerească vrednica pereche pe lângă care se aciuase. Dar, ca să nu lase adunarea cu o impresie aşa de gravă, îndată după *Lui Dumnezeu* şi *place munca,* începu ceva

mai vesel:

La Charonne, face să intri,

Să-i tragi o duşcă la „Savard “...

Ştia sute de-astea. Grozav tovarăş aveau să aibă domnul şi doamna Belizarie! Ce seri încântătoare vor mai petrece în strada Panoyaux! Deocamdată, chelnerii băga- seră de seamă, fără îndoială, sfeterisirile săvârşite de ghearele tribului Belizarie; aşa că într-o clipită, totul pieri de pe masă. Se sfârşise! Comesenii se priviră încremeniţi. Deasupra lor, în jurul lor, răsuna un chef înspăi- mântător. Lumea cânta, juca, şi podelele duduiau puternic în tact. „Dac-am juca şi noi! Da, dar muzica-i scumpă. Cineva propuse s-o folosească pe cea care venea din toate părţile. Din păcate, cadrilurile, polcile, mazurcile şi şotişurile îşi amestecau aşa de bine avântul în tămbălău] de viori şi de trompete, că nu se mai înţelegea nimic.

— Ah, de-am avea un pian! Oftă Ida de Barancy, flu- turindu-şi degetele pe toate mobilele, de parcă ştia să cânte.

Doamna Belizarie ar fi vrut şi ea să joace, dar nu-i îngăduise bărbatului ei nicio cheltuială suplimentară, ceea ce nu-l împiedică pe negustor să dispară cu chiriaşul lui şi să se întoarcă, peste cinci minute, însoţit de un fel de lăutar de sat, care se aşează pe o mică estradă înjghebată în grabă, cu o sticlă la picioare şi vioara bine rezemată de braţ... şi dă-i înainte cu muzică, până mâine dimineaţă, dacă vreţi! Rusticul lăutar care strigă: „La loc pentru cadril! “cu un puternic accent din Berry, prevederea femeilor ce-şi legau mijlocul cu o batistă răsucită să-l apere de mâinile dănţuitorilor, paşii jocului din Auvergne pe care doamna Belizarie îi amesteca în toate figurile cadrilului răspândeau în salonul crâşmei de periferie cu poleituri o mireasmă de serbare câmpenească. Era. Într-adevăr periferia, linia intermediară unde tradiţiile ţărăneşti şi moravurile pariziene se întâlnesc ameste— cându-se. Numai Ida cu Jack al ei părea rătăcită, căzută, din vreo sferă mai înaltă în mijlocul mahalalei; şi totuşi, prea-i plăcea, ca să nu dea de bănuit că regăseşte acolo, cu toate ifosele ei de nobleţe, unele urme dintr-un trai mai de demult, oarecare împrospătare a tinereţii, datorită unor îndepărtate amintiri. Râdea, se zbătea, înjgheba hore, dansul brutarilor, cadriluri încrucişate, un cotilion; iar foşnetul rochiei de mătase şi clinchetul brăţărilor ei lăsau în sufletul celor de faţă o adâncă impresie de admiraţie sau de

gelozie.

Aşa că nunta lui Belizarie era foarte veselă. Chiar mirele, fericit că-şi întrebuinţează picioarele noi, încurca cu înflăcărare toate figurile cadrilului. În saloanele vecine, lumea ascultă spunând: „Ce bine mai petrec! “Veneau să-i privească prin uşa crăpată într-una de chelnerii care umblau cu castroane pline cu vin îndulcit. Peste puţin, cum se întâmplă totdeauna la asemenea petreceri, începură să se strecoare şi nepoftiţi printre nuntaşi, al căror număr sporea într-un chip neobişnuit. Toată gloata aceea sărea, striga şi, mai ales, bea, peste măsură de mult, iar doamna Belizarie ar fi fost tare îngrijorată dacă brutarul, stăpânul ei, n-ar fi declarat că ia asupra lui toate cheltuielile balului. În răstimp se apropiau zorile. Micul Weber sforăia de mult, întins pe o bancă, înfăşurat în şalul maică-şi. Jack îi şi făcuse Idei nenumărate semne, dar ea se prefăcea că nu pricepe, răpită de plăcerea pe care firea-i fericită ştia s-o culeagă oriunde se găsea în jurul ei. Parcă era un tată bătrân cercând să-şi scoată fata de la o serată.

— Haidem, e târziu!

Ea trecea, învârtindu-se, la braţul oricui:

— Numaidecât… Aşteaptă!

Dar balul lua o întorsătură nebunatică şi desfrânată, pe care el o găsea nepotrivită pentru maică-sa. Chiriaşul începea să facă prostii şi, printre cuviincioasele jocuri ale fostei doamne Weber, încerca şi câte un „cavaler singur0 în mâini şi fără să lase luleaua din gură. Jack izbuti să-şi prindă mama din zbor, s-o învelească în mantia ei cu glugă şi s-o suie în cea din urmă birjă rătăcită pe drum. În urma lor, soţii Belizarie nu întârziară să plece şi ei, părăsindu-şi voioşii invitaţi. La ceasul ăsta de dimineaţă nu era încă niciun tren şi niciun autobuz. Noii căsătoriţi hotărâră să se întoarcă pe jos, prin pădurice Vincennes, Belizarie ducând copilul pe umăr şi ţinându-şi nevastă de braţ. Le plăcea răcoarea după înăbuşeala din restaurant, a cărui înfăţişare era, de altfel, jalnică în faptul zilei. Grădiniţa ticsită de sticle goale, de hârdaie în care se spălau paharele se ivea într-un crâmpei de întuneric, presărată cu bucăţi de văluri smulse din rochiile dănţuitoarelor de călcâiele cavalerilor. Pe când la parter se mai auzeau câteva scripci, chelnerii, năuciţi, somnoroşi, dar tot batjocoritori, deschideau ferestrele de la etajul întâi, băteau covoarele, stropeau

scândurile, începeau să aşeze iar un decor nou pentru reprezentaţia următoare. Oamenii frânţi de oboseală, galbeni la faţă, cu ochii încercănaţi, cereau să li se aducă trăsuri sau adormeau pe băncile de la uşă, aşteptând cel dinţii tren. La tejghea, certuri pentru plata socotelilor, scene de familie, gâlceava, încăierări. Domnul şi doamna Belizarie fură curând departe de victimele acestea ale petrecerii. Fericiţi, zdraveni, puternici, cu capul sus, apucaseră cu pas grăbit pe na drum mai scurt, plin de rouă, de ciripitul păsărilor, de vuietele înăbuşite ale dimineţii, şi se întoarseră la Parc străbătând bulevardele largi din Bel-Air, adumbrite de salcâmi înfloriţi. Straşnică depărtare, dar calea nu li se păru lungă. Copilul dormi tot timpul, rezemându-şi cu încredere capul mare pe pieptul negustorului, şi nu se deşteptă nici când îl aşezară în leagănu-i de nuiele, după ce ajunseră acasă pe la şase dimineaţa. Doamna Belizarie îşi scoase îndată frumoasă rochie indigo şi boneta C'i flori şi-şi puse iar şorţul cel mare, albastru, cu pieptaj. Pentru ea nu era duminică. Plinea se cere şi-n ziua asta ca şi-n celelalte. Aşa că-şi începu repede cursa, şi pe când copilul şi omul ei dormeau duşi colo sus, vrednica femeie îşi arunca răsunătorul „Plinea!" la toate uşile muşteriilor, cu un fel de vitejească mulţumire, ca şi cum chiar din clipa aceea ar fi început să răscuim>ere toate cheltuielii* măreţei nunţi.

Nu le-a trebuit multă vreme noilor căsătoriţi ca să bage de seamă că noul chiriaş nu-i destoinic şi ce proastă treabă făcuseră luându-l ca tovarăş. Chiar la masa de nuntă Belizarie avusese prilejul să constate că individul trage vârtos la măsea. După o săptămână se încredinţase şi de toate celelalte vicii ale lui, întreţinute de o lene ci: neputinţă de vindecat, intrată în carnea acestui om cs jegul şi care-i ruginise pentru totdeauna puterea de muncă. De meserie, chiriaşul era lăcătuş, dar de când lumea, nimeni nu-şi amintea să-l fi văzut lucrând, deşi nu se arăta niciodată fără ciocan pe umăr şi şorţul de piele făcut sul la subsuoară. Şorţul ăsta, pe care nu-l desfăcea niciodată, îi slujea drept pernă de mai multe ori pe zi, când, ieşind dintr-o crâşmă unde poposise cam mult, simţea nevoia să doarmă pe o bancă de pe bulevardele mărginaşe sau pe vreun şantier unde se dărâma. Cât despre ciocan, nu era decât un semn distinctiv şi nimic altceva; îl purta, după cum Agricultura, în pieţile publice, îşi ţine cornul belşugului fără a lăsa vreodată să-i cadă ceva din

el. În toate dimineţile, înainte de plecare, spunea rotindu-l: „Mă duc să caut de lucru...” Dar pesemne că gestul lui, felul cum vorbea în barba-i sălbatică, rotindu-şi ochii seân- teietori, speriau lucrul, că niciodată nu-l întâlnea în drum, şi chiriaşul îşi pierdea vremea învârtindu-se prin mahalale dintr-o crâşmă într-alta, „umblând ca pantera”, cum zic muncitorii parizieni, făcând aluzie, fără îndoială, ’a 24* mersul de colo până colo al fiarelor închise în cuşcă, pe care le văd în plimbările lor de duminică prin Grădina Plantelor.

Belizarie şi nevastă-sa avură întâi răbdare. Înfăţişarea îngâmfată a chiriaşului le cam insufla respect; şi apoi cânta aşa de frumos: „Lui Dumnezeu îi place munca! “Dar cum, la urma urmei, mânca cu mare poftă, noii căsătoriţi, care trudeau de dimineaţă până seara, pe când celălalt „umbla că pantera” toată săptămâna şi nu aducea niciodată nimic în ziua Sfintei Plăţi, începură să se plictisească. Doamna Belizarie fu de părere să-l dea afară pur şi simplu, să-l înapoieze străzii, mormanului de gunoi de unde trebuie să-l fi ridicat vânzătorul, în dorinţa de-a avea un chiriaş. Dar Belizarie, care, bucurându-se de o fericire deplină în căsnicie şi-n pantofii lui noi, se făcuse şi mai bun, o rugă fierbinte pe nevastă-sa să mai aibă răbdare.

— Mai ştii – zicea el – poate să-l putem îndrepta, să-l schimbăm!

Se înţeleseră deci că, de câte ori Ribarot s-o întoarce ţinându-se de pereţi, vorbind anevoie, să nu-i dea demin- care, ceea ce însemna o mare pedeapsă pentru beţiv, căruia, prin legea firii, îi era şi mai foame în zilele acelea decât în celelalte. Ce mai caraghioslâc să-l vezi cum se străduia să stea drept şi să salute, fără să deschidă gura. Dar brutăriţa era înzestrată cu o agerime neobişnuită, şi adesea, servind supa cu polonicul, când chiriaşul îşi întindea farfuria, îl lua la rost:

— Nu ţi-e ruşine să vii la masă în halul ăsta? ... Că iar eşti cu chef, las’ că văd eu bine.

— Crezi? ... spunea Belizarie. Parcă nu mi se pare..:

— Bine, bine, ştiu eu ce ştiu... Haide, în picioare! La culcare, şi mai repejor!

Chiriaşul se ridica, îşi lua ciooanul şi şorţul, bâiguind câteva vorbe de rugă smerită sau de demnitate, cu o privire deznădăjduită spre ciorba ce aburea, apoi plecă să se culce ca un câine în cotlonul unde stătuse Belizarie înainte de nuntă. Nu

era rău la beţie, şi sub barba lui stufoasă, murdară şi bătăioasă se ascundea o faţă de copil stricat şi molâu. După ce se ducea:

— Ei, haide – zicea negustorul, ţuşuindu-şi buzele groase – haide, oricum, dă-i puţină ciorbă.

— Ehei! Ştiu bine… tu, dacă te-aş asculta

— Numai o dată… Haide!

Nevasta se mai împotrivea o clipă, cu indignarea femeii din popor care munceşte ca un bărbat, împotriva bărbatului care nu face nimic; dar până la urmă se îndupleca totdeauna, şi Belizarie pornea să-i ducă triumfător o farfurie plină cu ciorbă chiriaşului, în cotlonul lui. Se întorcea foarte **mişcat**

— Ei, ce-a zis?

— Ştii, zău, mi-e milă când îl văd aşa de mâhnit. Spune că bea de inimă rea, fiindcă nu găseşte de lucru şi stă pe spinarea noastră.

— Da’ ce-l împiedică să găsească de lucru?

— Spune că nu-l vrea nimeni, că n-are haine curate, şi dac-ar putea să se mai înţolească…

— Foarte-ţi mulţumesc, m-am săturat să-l tot înţolesc… Da’ redingota de la nuntă pe care i-ai făcut-o fără să-mi spui nimic, de ce a vândut-o?

Atunci nu mai avea ce să-i răspundă. Totuşi, oamenii ăştia buni mai făcură o sforţare şi-i cumpărară lui Riba- rot o bluză de lucru, o salopetă. Într-o bună dimineaţă porni cu rufe proaspăt spălate, cu nodul la cravată făcut de doamna Belizarie, şi nu se mai arătă o săptămână, după care-l găsiră adormit în cotlonul lui, despuiat de mai toate hainele, scăpându-şi din prăpăd numai ciocanul şi veşnicul şorţ de piele. După mai multe feste din astea, nu mai aşteptau decât prilejul să scape de omul care se vârâse la ei şi, în loc să le fie o uşurare în gospodărie, ajungea o foarte grea povară. Chiar Belizarie era nevoit s-o recunoască, şi deseori se ducea să se plângă de Ribarot prietenului său Jack, mai în măsură ca oricine să-i înţeleagă necazul, fiindcă şi el îşi luase un tovarăş straşnic de supărător, dar un tovarăş de care nu se putea plânge. Prea-l iubea mult! …

VII

Ida se plictiseşte

Cea dintâi vizită a doamnei de Barancy la Etiolles pri- cinui lui Jack multă bucurie şi totodată o mare îngrijorare. Era mândru de maică-sa, recucerită, dar o ştia aşa de zvăpăiată, aşa de

guralivă şi aşa de nesocotită în gesturi şi-n vorbe! Se temea de judecata Ceciliei, de străfulgerarea aceea neprevăzută, de felul cum minţile tinere ghicesc atât de repede şi atât de necruţător lucruri pe care nu le cunosc. Primele clipe ale întrevederii îl mai liniştiră puţin. Afară de glasul îngâmfat cu care Ida îi zise Ceciliei „fiica mea “, aruncându-şi braţele de gâtul ei, totul se petrecu mulţumitor; dar când, sub înrâurirea unui prânz bun, doamna de Barancy îşi pierdu înfăţişarea gravă pentru a regăsi veselia uşoară a fetei care râde ca să-şi arate dinţii, când prinse a-şi depăna istorisirile nesăbuite, Jack simţi că-l apucă iar frica. Bucuria şi emoţia o făceau să se gândească la întâmplări îndrăzneţe, uimindu-şi neîncetat ascultătorii. Vorbeau despre rudele pe care domnul Rivals le avea în Pirinei.

— A, da, Pirineii! Oftă ea. Gavarni, puhoaiele, marea de gheaţă... Am călătorit pe acolo acum cincisprezece ani, cu un prieten al familiei mele, ducele de Cassares, un spaniol: uite, chiar fratele generalului... Ce trăsnit, când mă gândesc! ... De douăzeci de ori era să mă facă să-mi rup gâtul! Închipuiţi-vă că mergeam în caleaşcă cu patru cai, mânaţi în goana mare de doi poştalioni, şi plină de şampanie! De altfel, era un original fără pereche ducele ăsta... L-am cunoscut la Biarritz, într-un chip aşa de hazliu!

Apoi Ceciliei, zicând că-i place nespus de mult marea:

— Ah, mititico dragă, s-o fi văzut cum am văzut-o eu. Lângă Palma, într-o noapte pe furtună... Eram în salonul vaporului cu căpitanul, un individ grosolan care voia să beau punci cu sila... Eu nu voiam... Atunci nemernicul se face foc, deschide ferestruica din spate, mă apucă ui- te-aşa de ceafă, că era un bărbat foarte puternic, şi m-a ţinut aplecată deasupra apei, în ploaie, în spumă şi-n fulgere... Era îngrozitor!

Jack se străduia din răsputeri să taie la jumătate prime jdioasele-i povestiri, dar ele începeau iar din câte un capăt, asemenea reptilelor, la care toate bucăţile rupte rămân pline de viaţă şi se zbat oricât le-ai ciopârţi. Dar Cecilia arăta acelaşi afectuos respect faţă de mama prietenului ei, cam îngrijorată numai că-l vede pe Jack aşa de neliniştit în dimineaţa aceea. Ce simţi nenorocitul, când, în clipa lecţiei, o auzi pe fată spunând maică-şi: „Dacă ne^am coborî în grădină? “Nimic mai firesc; dar gândul c-aveau să fie singure amândouă îl umplu de o groază nespusă. Ce-o să-i mai povestească, Dumnezeule? ... Pe când

doctorul îi explica, Jack le privea cum păşesc alături pe aleea din livadă: Cecilia, subţire, zveltă, cumpătată în gesturi, ca toate femeile într-adevăr elegante, mângâind cu rochia ei trandafirie cimbrul înflorit de pe margini; Ida, impunătoare, tot frumoasă, dar prea gătită, prea zvăpăiată. Cu o „tocă “de pene, rămăşiţă din fostele-i toalete, zburda, făcea pe fetiţa, apoi deodată se oprea şi, cu un gest larg, îşi rotea umbrela deschisă. Se vedea că sporovăieşte numai ea; şi ascultând-o, Cecilia îşi ridică din când în când frumoasă-i faţă spre fereastră unde se iveau, alături, capul cârlionţat al elevului şi părul alb al profesorului. Pentru întâia dată, Jack găsi că lecţia e tare lungă şi răsuflă uşurat numai când putu cutreiera cărările pădurii, cu logodnica uşor rezemată de braţul lui. Cunoaşteţi minunatul avânt pe care pânza îl dă luntrei şi o face să zboare spintecând apa şi vântul? Aşa se simţea şi îndrăgostitul, cu braţul Ceciliei sub al său; era sigur atunci că va trece biruitor peste toate greutăţile vieţii, peste toate piedicile carierei pentru care se pregătea, ajutat de-o înrâurire binefăcătoare ce plutea deasupra lui, în tainicile sfere unde soarta îşi suflă furtunile. Dar în ziua aceea, prezenţa maică-şi îi tulbura încântătorul simţământ. Ida nu pricepea nimic din dragoste, o vedea caraghios de sentimentală sau, de nu, sub forma unui joc În patru: doi bărbaţi şi două femei. Arătând doctorului îndrăgostiţii, chicotea cu viclenie, scotea câte un „hm! ... hm! ... “sau se sprijinea de braţul lui, cu lungi suspine pline de tâlc. „Ah, doctore, frumoasă-i tinereţea! * Dar culmea erau susceptibilităţile care o apucau deodată cu privire la buna-cuviinţă; îi chema pe tineri, găsea că se îndepărtează prea mult: „Copii, nu mergeţi aşa departe... să vă vedem! “Şi clipea ciudat de semnificativ.

De vreo două-trei ori, Jack îl surprinsese pe doctor strâmbându-se. Desigur, îl plictisea. Oricum, pădurea era aşa de frumoasă, Cecilia aşa de neasmuit de afectuoasa, cuvintele pe care şi le spuneau se amestecau aşa de bine cu zumzetul albinelor, cu bâzâitul învolburat al musculiţe- lor din vârful stejarilor, cu freamătul cuiburilor şi al pâraielor printre frunze, încât, pe nesimţite, bietul băiat uită până la urmă de cumplitul său tovarăş. Dar cu Ida nu erai liniştit multă vreme; trebuia totdeauna sfi te aştepţi la o izbucnire. Se opriră cu toţii o clipă la pădurar: Văzându-şi fosta stăpâna, mătuşa Archambauld nu ştia ce să-i mai facă de bucurie, nu întrebă însă nimic de „domnu “,

de care, cu bunul ei simţ ţărănesc, înţelesese bine că nu trebuie să vorbească. Dar întâlnirea cu această femeie de treabă, atâta vreme amestecată în viaţa lor comună, a fost o nenorocire pentru fosta doamnă d'Argenton. Fără să se atingă de gustarea pe care mătuşa o pregătea grăbită în sală, se ridică deodată, ieşi repede şi apucă singură pe drumul spre „Aninişttt, mergând cu paşi mari, ca şi cum ar fi chemat-o cineva. Voia să revadă *„Parva domus*

Turnuleţul casei era mai mult ca oricând acoperit cu viţă sălbatică şi cu iederă, care-l închideau, îl ferecau de la temelie până-n vârf. Hirsch lipsea, pesemne, că toate obloanele erau trase, şi tăcerea se lăsase peste grădină, unde scara se înverzea fără nicio urmă de paşi. Ida se opri o clipă, ascultă tot ce-i povesteau pietrele acelea mute, dar aşa de elocvente, apoi rupse o crenguţă de clematită, care arunca dincolo de zid mii şi mii de steluţe albe, şi o mirosi îndelung, cu ochii închişi, stând jos pe-o treaptă.

— Ce ai? O întrebă foarte îngrijorat Jack, care o căuta de câteva clipe.

Ea-i răspunse, cu faţa scăldată în lacrimi:

— Nu-i nimic... Puţină emoţie... Am îngropat aici atâtea lucruri.

Ce-i drept, cu tăcuta-i melancolie, cu inscripţia latinească deasupra porţii, căsuţa semăna cu un cavou. Ida îşi şterse ochii, dar până seară îi pieri veselia. În zadar Cecilia, căreia i se spusese că doamna d'Argenton s-a despărţit de bărbatul ei, încercă s-o facă să uite, prin atenţii afectuoase, această dureroasă impresie, în zadar căuta Jack să-i trezească interesul pentru frumoasele-i planuri de viitor, ca să-i abată gândul de la trecut.

— Vezi tu, copilul meu – îi zicea ea, întorcându-se seara spre gara Evry – n-am să te însoţesc adesea aici. M-a durut prea mult; rana-i încă prea vie.

Glasul îi tremura vorbind. Vasăzică, după tot ce-i făcuse omul acela, după umilirile şi insultele pe care le îndurase lângă el, tot 11 mai iubea.

Trecură câteva duminici, fără ca Ida să mai vină la Etiolles; şi de atunci Jack fu nevoit să-şi împartă ziua de odihnă, dând o jumătate Ceciliei, dar lipsindu-se de ce era mai frumos când se întâlneau – de plimbările prin pădure, de plăcutele convorbiri în

amurg, pe banca ţărănească din livadă – pentru a se întoarce la Pariş să stea la masă cu maică-sa. Lua câte un tren de după-amiază, gol şi peste măsură de încins, trecând din liniştea pădurii în forfota duminicilor de la periferie. Omnibuzele încărcate, trotuarele năpădite de măsuţele cafenelelor, la care familii întregi, tată, mamă şi copii, se aşezau cu halbe de bere şi gazete ilustrate în faţă, norod cu nasu-n vânt şi căscând gura la un balon mare, galben ce se ridica deasupra uzinei de gaz, toată învălmăşeala aceasta se deosebea atâta de ceea ce părăsise, încât băiatul rămânea buimăcit şi îndurerat. În strada Panoyaux, mai pustie, regăsea obiceiuri de provincie, jocuri de volan[12] în faţa uşilor, iar în curtea marii clădiri tăcute, portarul cu câţiva vecini şedeau pe scaune bucurându-se de răcoarea pe care o întreţineau stropind des cu pâlnia. De obicei, când sosea Jack, maică-sa sta de vorbă pe coridor cu soţii Levindre. Belizarie şi nevasta lui, care ieşeau regulat în fiecare duminică, de la amiază până la miezul nopţii, ar fi dorit s-o ia şi pe doamna de Barancy, dar ea se ruşina să se arate cu aceşti bieţi oameni şi, de altfel, îi plăcea mult mai mult tovărăşia acestei perechi de leneşi, care îndrugau palavre. Nevasta lui Levindre, croitoreasă de meserie, ca să se-apuce de lucru, aştepta de doi ani să poată cumpăra o maşină de cusut, ce costa şase sute de franci; şase sute de franci, niciun ban mai puţin! Cât despre bărbat, cândva giuvaergiu cu prăvălie, declara că nu vrea să muncească decât pe cont propriu. Câteva ajutoare, adunate pe ici pe colo de la rudele unuia sau altuia, întreţineau de bine de rău trista căsnicie, adevărat cuib de liră, de răzvrătiri, de cârteală împotriva oamenilor. Cu aceşti declasaţi, Ida se înţelegea de minune, se înduioşa de necazurile lor, o încântau admiraţia şi linguşelile risipite de indivizii aceştia, care nădăjduiau să le dea cei şase sute de franci pentru maşina de cusut, ori suma trebuitoare pentru cumpărarea unei prăvălii; fiindcă le spusese că deocamdată e strâmtorată, dar că n-avea decât să vrea ca să fie iar foarte bogată. Întunecosul şi înăbuşitorul coridor auzea atâtea destăinuiri, atâtea suspine:

— Ah, doamnă Levindre! …

— Ah, doamnă de Barancy! …

Şi domnul Levindre, care născocise un întreg sistem politic, fi

12 Bucată de plută împodobită cu pene ce se aruncă In sus ca o rachetă.

desfăşura în fraze zornăitoare, în timp ce din cotlonul unde chiriaşul dormea după beţie, răzbătea un sforăit răsunător şi monoton. Dar şi soţii Levindre se duceau uneori duminica la rude şi la prieteni, ceea ce le economisea o masă. În zilele acelea, ca să fugă de plictiseai? Şi de melancolia singurătăţii, Ida cobora în săliţa cje lectură a doamnei Leveque, unde Jack ştia dinainte c-avea s-o găsească.

Prăvălioara asta cam deocheată, plină de cărţi cu cotorul verde şi mirosind a mucegai, era cu desăvârşire ticsită de broşuri, ziare ilustrate, vechi de două săptămâni, gazete de cinci bani pentru soldaţi, foi cu desene de modă Înşirate în vitrină, şi primea puţin aer şi lumină numai pe uşa deschisă, care-şi flutura şi ea, prinse pe geamuri, tot felul de hârtii colorate. Aici trăia o femeie bătrână, nespus de bătrână, înfumurată şi murdară, care-şi petrecea timpul făcând un fel de împletitură din panglici colorate ce împodobea punguţele de mână ale buni celor noastre. Pare-se că doamna Leveque cunoscuse zile mai bune şi, sub primul Imperiu, tatăl ei fusese om cu vază, vreun uşier la curte sau portar la un palat.

— Sunt fina ducelui de Dantzick... spunea ea Idei, cu îngâmfare.

Era una din vechile apărătoare ale lucrurilor dispărute, cum nu se mai găsesc decât în cartierele mărginaşe, unde Parisul le aruncă zilnic în fluxu-i neîncetat. La fel cu prăvălia-i colbăită, cu cărţile cu cotor de lustrină, toate desperecheate sau rupte, conversaţia ei era plină de măreţii romanţioase şi despoleite. Feeria magicei domnii, din care nu văzuse decât sfârşitul, îi lăsase în ochi o strălucire orbitoare, şi numai felul cum zicea „domnii mareşali** făcea câte un alai de panaşe, de broderii, de egbileţi şi de pălării tivite cu hermină albă. D-apoi anecdotele despre Iosefma şi răspunsurile mareşalei Lefevre! Era m» i ales o istorie pe care doamna Leveque o povestea şi mai bine, şi mai adesea decât pe celelalte: focul de la «mhssqiia Austriei, în noaptea faimosului bal dat de prinţesa de Schwartzenberg. Toată viaţa îi rămăsese luminată de vil- vătaia acestui foc de pomină, şi în flăcările lui vedea trecând mareşalii sclipitori, doamnele în rochii cu talie înalţi, decoltate, pieptănate ca pe vremea romanilor şi grecilor, iar împăratul, în frac verde şi pantaloni scurţi albi, duci nd în braţe, prin grădina învăpăiată, pe doamna de Schwartzenberg, leşinată. Cu patima ei pentru

nobleţe. Ida se simţea foarte bine lângă bătrâna nebună. Şi pe când şedeau acolo în magherniţa întunecoasă, zornăind nume de duci şi de marchizi, ca negustorii de vechituri alegând alămuri sau giuvaeruri stricate, intra câte un lucrător să cumpere o gazetă de cinci bani, sau câte o femeie de rând, nerăbdătoare să afle urmarea foiletonului cu surprize, venea să vadă dacă fascicola a şi apărut, dădea zece bani, lipsindu-se de tutun dacă era bătrână, de legătura de ridichi de la prânz dacă era tinără, ca să citească cu nesaţ aventurile *Cocoţatului* sau ale lui *Monte-Cristo,* cu setea de leacuri romanţioase care stăpâneşte norodul din Pariş. Din nenorocire, doamna Leveque avea nepoţi croitori de livrele în fobuiţful Saint-Germain – „croitorii nobilimii0, cum spunea ea – care o pofteau la masă de două ori pe lună. Ca să-şi treacă duminică, doamna de Barancy nu mai avea decât ajutorul învechitei prăvălii literare a doamnei Leveque – un maldăr întreg de exemplare desperecheate, spălăcite, mânjite de toate degetele mahalalei şi păstrând printre foile ce abia se mai ţineau firimituri de pâine sau pete de grăsime care dovedeau că fuseseră citite mâncând. Povesteau cărţile acestea despre trândăvia fetelor, despre hoinărelile tinerilor sau chiar despre pretenţii literare, fiindcă multe aveau pe margini însemnări cu creionul şi observaţii nesăbuite.

Ida şedea acolo la fereastră, copleşită şi fără vlagă, citindu-şi romanele până ce ameţea. Citea ca să nu se mai gândească şi să nu-i pară rău. Nelalocul ei în casa aceea mare de muncitori, ferestrele harnice din faţă-i n-o îmbărbătau, n-o îmboldeau, ca pe Jack, la o muncă oarecare, ci-i pricinuiau o şi mai mare oboseală, un dezgust şi mai amar. Femeia veşnic tristă care cosea fără încetare la geamul ei, biata bătrână care zicea: „Ferice de cine-i la ţară pe vremea asta” … îi sporeau plictiseala cu plin- gerea lor mută sau rostită deschis. Cerul senin şi căldura verii făceau să i se pară şi mai posomorite toate necazurile acestea, după cum lâncezeala duminicii, clnd se auzeau numai clopotele de vecernie amestecate cu ciripit de rin- dunele, o apăsa cu tăcerea şi cu liniştea ei. Şi îşi aducea aminte. Plimbările ei de altădată, drumuri cu trăsura, petreceri la ţară i se arătau, poleite de păreri de rău că de un amurg pierit. Dar anii de la Etiolles, mai apropiaţi, îi pricinuiau cea mai vie rană. Ah, ce frumoasă viaţă, mesele voioase, strigătele celor ce soseau, veghile lungi pe terasa italiană, şi *El,* în picioare lângă

un stâlp, cu fruntea sus, cu braţul întins, recitind la lumina lunii:

Eu cred în iubire, cum cred în Dumnezeu.

Unde era? Ce făcea? Cum de nu i-a scris de trei luni, de când n-are veşti de la ea? Atunci cartea-i cădea din mâini şi rămânea pe gânduri, cu privirea pierdută, până la întoarcerea fiului ei, pentru care încerca să zâmbească. Dar el ghicea îndată starea ei sufletească, după neorându- iala din odaie, după lipsa de îngrijire a femeii, odinioară aşa de cochetă şi care acum târa prin mansardă un capot spălăcit şi sandale trândave. Nimic nu era gata pentru xnasă:

— Vezi, n-am făcut nimic. E aşa de cald. Te-apasă. Şi-apoi sunt şi aşa de descurajată.

— De ce descurajată? Nu te simţi bine cu mine? Te plictiseşti, nu-i aşa?

— Nu, desigur, nu mă plictisesc... Cum să mă plictisesc cu tine, Jack dragul meu.

Şi-l săruta cu patimă, încercând să se agaţe de el ca să iasă din prăpastia în care simţea că se afundă.

— Haide să mâncăm în oraş – zicea Jack. O să te mai distrezi.

Dar Idei îi lipsea suprema distracţie de a se putea găti, de a-şi putea scoate din dulap, unde rămâneau atâr- nate, frumoasele rochii de altădată, prea cochete, prea ciudate pentru situaţia ei de acum, şi al căror lux cerea trăsură sau cel puţin alt cartier. Se îmbrăca pe cât mai modest cu putinţă pentru plimbările acestea pe străzi sărăcăcioase. Oricum, în portul ei era ceva supărător

— Deschizătura corsajului, pieptănătura sau cutele mari ale fustelor de dedesubt – iar Jack se arăta înadins ca un om aşezat şi ocrotea cu toată gravitatea lui pe mama aceasta care bătea la ochi mai tare decât o iubită. Treceau printre şirurile lungi de mic-burghezi, de muncitori gătiţi de duminică şi mergând cu paşi mărunţi, unii după alţii, pe străzi şi pe bulevarde cu firme pe care le cunoşteau literă cu literă – amestec de chipuri cinstite şi de înfăţişări caraghioase, de redingote ce urcă în gât, de şaluri ce coboară în spate, veşminte ieşite din modă, scoase numai în ziua de duminică, sinonimă cu odihnă şi plimbare, şi care umple tot oraşul cu tropăitul şi cu murmurul unei mulţimi scurgându-se de pretutindeni, ca după focuri de artificii. Într-adevăr, cam asemenea oboseală e şi la sfârşitul duminicii, gata întunecată de grijile de a doua zi. Jack şi maică-sa urmau valul viu, se opreau la câte un mic restaurant din Bagnolet sau din

Romain- ville şi mâncau plini de melancolie. Încercau să vorbească, să-şi contopească puţin gândurile, dar tocmai aici era marea greutate a vieţii lor laolaltă. De atâta vreme de când trăiau departe unul de celălalt, soarta lor fusese mult prea diferită. Dacă delicateţea Idei se indignă de faţa de masă grosolană a crâşmei, prost spălată de petele-i vechi de vin, dacă-şi ştergea cu dezgust paharul şi tacâmul, Jack abia băga de seamă lipsurile acestea ale serviciului, deprins fiind de ani îndelungaţi cu toate mizeriile sărăciei. În schimb, mintea lui aleasă, inteligenţa-i tot mai vie din zi în zi se mirau de vulgaritatea maică-şi, altădată lipsită de învăţătură, dar cu instinct sigur, falsificată acum de îndelungata-i şedere printre rataţi. Avea fraze tip, un fel de-a vorbi împrumutat de la d'Argenton, un glas tăios şi autoritar în toate discuţiile lor. „Eu.. Eu... "Aşa începea totdeauna şi isprăvea cu un gest dispreţuitor care însemna limpede: „Ce-mi bat eu capul să discut cu tine, biet muncitor amărât! "... Datorită minunii de asimilare care face ca după câţiva ani de căsnicie bărbatul şi nevasta să semene între ei, Jack se înspăimânta văzând pe frumosul chip al maică-şi expresii de-ale „inamicului", până şi zâmbetul acela din colţul gurii, groaza copilăriei lui urgisite. Niciun sculptor, frământând lutul supus, nu l-a flământat mai bine decât aşa-zisul poet, chinuit de dorinţa de-a stăpâni, când a modelat-o pe declasata aceasta.

După-masă, una din plimbările care le plăceau mai mult, în serile lungi de vară, era grădina Buttes-Chau- mont isprăvită de curând, grădină uriaşă şi melancolică, înjghebată pe vechile înălţimi Montfaucon, împodobită cu grote, cu cascade, colonade, poduri, râpe şi crânguri de pin ce se prăvăleau de-a lungul colnicului. Grădina avea ceva artificial şi romanţios, care dădea Idei iluzia unui parc măreţ. Îşi târa cu desfătare rochia pe nisipul aleilor, admira desişurile cu arbori exotici, ruinele pe care şi-ar fi scris bucuroasă numele. Apoi, după ce se plimbau de ajuns, urcau tocmai sus de tot să stea pe o bancă, de unde se vedea o minunată privelişte. Un Pariş albăstrui, înecat în pulbere plutitoare şi-n depărtări, se întindea la picioarele lor. O zăcătoare uriaşă peste care se ridicau aburi calzi, vuiete nedesluşite. Colinele ce înconjoară cartierele alcătuiau în ceaţa aceea un fel de cerc imens, pe care Montmartre, dintr-o parte, Pere-Lachaise dintr-altă, îl închideau la fostul Montfaucon.

Mai aproape de ei se desfăşura priveliştea bucuriei populare. Pe aleile întortocheate, printre copacii aliniaţi, sădiţi în grădină, negustoraşi în mare ţinută se învârteau în jurul muzicii, pe când sus, pe ce mai rămâne din vechile coline, prin verdeaţa rară şi pământul cărămiziu, familii de muncitori, răsfirate ca o mare turmă pe coastele dealului, alergau, se tăvăleau, se dădeau de-a dura, înălţau zmeie mari, cu strigăte aruncate în văzduhul nespus de răsunător, peste capetele celor ce se plimbau. Lucru ciudat, grădina această minunată, aşezată drept în mijlocul cartierului muncitoresc, o măgulire a Imperiului faţă de locuitorii din La Villette şi Belleville, li se părea acestora prea îngrijită, prea greblată, şi o părăseau pentru fostele lor colnice cu suişuri şi coborâşuri mai povâmite, mai câm- peneşti. Ida privea hârjonelile acestea, nu fără oarecare dispreţ, şi chiar acolo, înfăţişarea ei, capul sprijinit cu lâncezeală în palmă, desenele umbrelei pe nisip, toate spuneau: „Ce tare mă plictisesc! “Jack se simţea neînde- mânatic în faţa acestei statornice melancolii; ar fi vrut să cunoască vreo familie de treabă, mai răsărita, unde maică-sa ar fi găsit femei cărora să le încredinţeze nimicurile ei. Odată i se păru că a găsit ce caută. Se aflau chiar în grădina Buttes-Chaumont, într-o duminică. Înaintea lor mergea un bătrân ce părea a fi de la ţară, încovoiat, cu vestă neagră, însoţit de doi copii mici şi plecându-se spre ei cu bunăvoinţa şi neclintită răbdare pe care le au numai bunicii.

— Îl cunosc eu pe omul ăsta – zise Jack însoţitoarei lui. Da… da… Nu mă înşel… E chiar domnul Roudic.

Moş Roudic, într-adevăr, dar aşa de îmbătrânit, aşa de doborât, încât fostul ucenic îl recunoscuse mai mult după fetiţa care mergea lângă el, bondoacă, bucălată, cioplită din topor, o Zenaidă în miniatură, pe când băieţelului nu-i lipsea decât un chipiu de vameş ca să semene leit cu domnul Mangin.

— Uite piciul! … zise bătrânul lui Jack, care-l oprea, şi un zâmbet trist îi lumină faţa, dezvăluindu-i toate pusr- tiirile.

Atunci Jack băgă de seamă că purta un crep negru lat la pălărie şi, de frică să nu-i zgândărească o durere încă proaspătă, nu Îndrăznea să-l întrebe de nimeni, când la cotitură unei alei se ivi Zenaida, mai îndesată ca oricând, acum că-şi schimbase fusta în cute mari cu o adevărată rochie, iar boneta din Guerande cu o pălărie pariziană. Un adevărat sac, dar ce înfăţişare cumsecade! Ţinea de braţ pe domnul Mangin, fostul

brigadier, înaintat în grad, trecut la vămile din Pariş, şi a cărui uniformă de postav bun avea galoane de aur pe mâneci. Ce mândră era Zenaida de frumosul ofiţer şi ce mult părea că-l iubeşte pe micul ei Mangin, cu toate că-l cam repezea şi răspundea în locul lui în fiece clipă. Altminteri, trebuie să credem că şi domnului Mangin îi plăcea să fie repezit astfel, fiindcă avea un chip fericit, deschis şi, numai după felul cum îşi privea nevasta, simţeai că, de-ar fi s-o mai ia o dată azi, când o cunoştea, ar lua-o chiar fără zestre. Jack o prezentă pe maică-sa tuturor acestor oameni de treabă; apoi, cum mergeau în două grupuri:

— Ce s-a întâmplat? O întrebă el încet pe Zenaida. Nu cumva doamna Clarissa…

— Da, a murit acum doi ani, în chip groaznic, înecaţi în Loara. Un accident. Coborând glasul, Zenaida adăugă: Spunem „accident" din cauza tatii, dar dumneata, Jack. O cunoşteai şi ştii bine că n-a murit într-un accident, ci s-a omorât singură, de supărare că nu-şi mai vedea Nantezul… Ah, zău aşa! Sunt unii bărbaţi… nici nu ştii ce-ţi dau să bei!

Nu-şi închipuia bună Zenaida că, vorbind astfel, îndurerează inima lui Jack, care se uita la maică-sa, of tind

— Bietul tată – urmă Zenaida – am crezut, într-adevăr, că se duce şi el… Şi nici n-a bănuit vreodată adevărul adevărat. Altfel… Când domnul Mangin a fost numit la Pariş, l-am luat cu noi şi trăim toţi la un loc, pe strada Liliacului, în Charonne, o ulicioară unde nu-s decât grădini, foarte aproape de clădirea vămii… Ai să vii să-l vezi, nu-i aşa, Jack? … Ştii că totdeauna i-a fost drag piciul… Poate c-o să izbuteşti să-i descleştezi gura. Nouă.

Nu ne spune niciodată nimic… Numai de copii se bucură şi se interesează. Dar ia să ne apropiem. S-a şi uitat de două-trei ori spre noi. Bănuieşte că vorbim de el şi nu-i place.

Ida, în mare conversase cu domnul Mangin, se opri scurt, văzându-l pe Jack lângă ea. Oare ce-i spunea aşa de tainic? Un cuvânt al bătrânului Roudic îi dădu nu- maidecit de ştire.

— Păi de! Aşa-i! Bun vorbitor şi-i plăcea mult plăcinta de hrişcă.

Înţelese că era vorba de d'Argenton. O întrebaseră pe Ida ce-i face bărbatul şi, fericită că vorbeşte de el, se întinsese asupra acestui subiect interesant. Talentul poetului, luptele lui în artă,

înalta lui situaţie în literatură, subiectele de drame sau de romane pe care le învârtea în cap, istorisise tot, analizase tot, pe când ceilalţi ascultau din bună-cuviinţă, fără să priceapă nimic.

Se despărţiră făgăduindu-şi să se mai vadă. Jack era Incinta t că i-a întâlnit pe oamenii ăştia de treabă, mai potriviţi să fie prieteni cu maică-sa decât de-alde Leveque şi Levindre şi pe o treaptă socială ceva mai sus decât soţii Belizarie. Aşa că se duse uneori pe la ei cu Ida şi regăsi, într-o locuinţă strimtă de periferie, scoicile, bureţii şi caii de mare pe cămin, ca la Indret, şi pozele cu sfinţi din odaia Zenaidei, şi dulapul cel mare cu ferecături, o casă întreagă bretonă expatriată lângă fortificaţii, cu o iluzie de câmpie în jurul ei. Li plăcea mediul acela cinstit şi de o curăţenie provincială. Dar curând băgă de seamă că maică-sa se plictisea cu Zenaida, prea harnică, prea pozitivă pentru ea, şi că acolo, ca pretutindeni unde-o ducea, o urmărea aceeaşi melancolie şi acelaşi dezgust pe care-l exprima prin trei cuvinte:

— Miroase a muncitor!

Casa din strada Panoyaux, coridorul, odaia unde şedea cu fiul ei, pâinea pe care o mânca, toate-i păreau îmbic- site de un miros, de un anume gust, de aerul acela stricat pe care cartierele sărace, îngrămădirile de norod, fumul uzinelor, sudoarea muncii îl păstrează în unele părţi din oraşele mari. Mirosea a muncitor. Dacă deschidea geamul, regăsea mirosul acela în curte; dacă ieşea, strada i-l aducea în răbufnelile-i nesănătoase, şi oamenii pe care-i vedea, chiar Jack al ei când se întorcea de la atelier cu bluză pătată de ulei răspândea acelaşi miros sărăcăcios ce se prindea de ea şi o pătrundea de o nemărginită tristeţe, de silă aceea care te împinge la sinucidere.

VIII

Care din doi?

Într-o seară, Jack îşi găsi mama într-o stare de neobişnuită însufleţire, cu ochii strălucitori, îmbujorată la faţă, izbăvită de vlăguirea care începea să-l îngrijoreze.

— Mi-a scris d’Argenton – îi zise ea îndată. Da, dragul meu, domnul ăsta a îndrăznit să-mi scrie… După ce m-a lăsat patru luni fără o vorbă, fără nimic, până la urmă şi-a pierdut răbdarea văzând că nu mă mişc… îmi scrie să mă înştiinţeze că se întoarce la Pariş, după o scurtă călătorie, şi că, dacă am nevoie de el, e la dispoziţia mea.

— Cred că n-ai nevoie de el? Întrebă Jack, pândindu-şi mama, foarte tulburat.

— Eu, nevoie de el! ... Vezi doar că mă lipsesc... El, dimpotrivă, trebuie să se simtă foarte singur fără mine... Un om care nu ştie să facă nimic cu mâinile decât să ţină un condei. Ah, e un adevărat artist!

— O să-i răspunzi?

— Să-i răspund? ... Unui neruşinat care şi-a îngăduit să ridice mâna asupra mea... Ah, nu mă cunoşti! Slavă Domnului, sunt mai mândră decât crezi... Nici măcar nu i-am citit scrisoarea până la capăt. Am aruncat-o nu mai ştiu unde, ruptă bucăţele... Foarte mulţumesc! Nu cu femei crescute ca mine, într-un castel şi-n belşug, poate să-şi îngăduie dumnealui asemenea furii... Oricum, aş fi curioasă să-i văd casa, acum că nu mai sunt eu acolo să fac rânduială. Trebuie să fie o harababură! Afară numai dacă... O, nu, nu se poale! Nu găseşti pe toate cărările o proastă ca mine... De altfel, e limpede că se plictisea, de vreme ce a fost nevoit să se ducă două luni la... la... cum îi zice locului celuia? ... Scoase liniştită din buzunar scrisoarea pe care spusese c-a pierdut-o şi a rupt-o bu-.

Căţele şi căută numele ce-i trebuia: A, da! ... La băi la Royat s-a dus... Ce nebunie! Tot ce poate fi mai rău pentru el, apele minerale... La urma urmei, facă ce-o vrea, nu mă mai priveşte.

Jack roşi de minciună ei, dar nu-i zise nimic. Toată seara simţi, dând târcoale în jurul mesei lui, zorul îngrijorat al femeii care vrea să-şi alunge un gând, zbuciumându-se. Îşi regăsise râvna curajoasă din primele zile, curăţa, deretica odaia şi, umblând de colo-colo, făcându-şi de lucru, şuşotea cu glas de dojană, clătinând din cap. Apoi venea să se rezeme de scaunul lui Jack, îl săruta şi-l dezmierda:

— Ce vrednic eşti tu, dragul meu! Ce bine lucrezi! Dimpotrivă, lucra foarte râu, îngrijorat de ce se petrecea în sufletul mamei lui.

„Oare pe mine mă sărută? “se întreba el; şi bănuielile i se adevereau printr-un mic amănunt care dovedea până unde trecutul biruitor pusese iar stăpânire pe această biată inimă de femeie. Cânta mereu încetişor romanţa ce-i plăcea mai mult lui d’Argenton, un oarecare „Vals al frunzelor”, pe care poetul îl zdrăngănea bucuros la pian, pe înserate, fără lumină:

Valsaţi, valsaţi la nebunie,

Sărmane frunze, valsaţi, valsaţi…

Sentimental şi tărăgănat, refrenul acesta, pe care ea îl moleşea şi mai mult încetinind notele de lă sfârşit, o frământa, o urmărea; îl lăsa, relua crâmpeie, ca şi cum i-ar fi punctat intervalele gândirii. Melodie şi cuvinte, totul redeştepta în Jack amintiri ruşinoase şi chinuitoare. Ah, de-ar fi îndrăznit, ce crude adevăruri i-ar fi spus acestei nesocotite, ce bucuros ar fi aruncat cu indignare la coş toate buchetele veştejite, toate frunzele acestea moarte şi uscate, destul de nesăbuite ca să mai valseze în bietul ei cap sec şi să-l umple cu vârtejul lor. Dar îi era mamă. O iubea şi voia prin nemărginitu-i respect s-o înveţe să se respecte pe ea însăşi; nu-i vorbi deci de nimic. Numai că această primă înştiinţare a primejdiei îi prinsese mintea în tot chinul geloziei al fiinţelor care vor fi trădate. Ajunse să-i pândească înfăţişarea pe care-o avea când plecă el, iar la întoarcere, cum îl primea zâmbetul ei. Se temea atâta de înfrigurarea, de visările pe care singurătatea le trezeşte în femeile ce nu muncesc. Şi n-avea niciun mijloc de-a pune s-o supravegheze. Era maică-sa. Nu putea destăinui nimănui neîncrederea pe care i-o trezea. Totuşi, de la scrisoarea lui d'Argenton, Ida se apucase mai cu inimă de treburile gospodăriei, îşi vedea de casă, gătea pentru fiul ei, ba chiar scotea la iveală, din uitarea în care-o lăsase, şi condica de cheltuieli, cu nenumărate pagini albe şi goluri. Jack tot nu se încredea. Ştia el povestea bărbaţilor înşelaţi, a cărt>r vigilenţă femeia o învăluie cu tot felul de îngrijiri mărunte, cu atenţii delicate, aşa că-şi pot recunoaşte data nenorocirii după toate manifestările unei remuşcări neexprimate. Odată, întorcându-se de la atelier, i se păru că-i zăreşte pe Hirsch şi pe Labassindre, la braţ, cotind colţul străzii Panoyaux. Oare ce treabă puteau să aibă în cartierul ăsta pierdut, atât de departe de *Revistă* şi de cheiul Augustinilor?

— N-a fost nimeni la noi? … întrebă el pe portar şi, după felul cum îi răspunse, simţi că omul îl înşală, că se şi urzise un complot împotriva lui.

Duminica următoare, întorcându-se de la Etiolle, îşi găsi mama atât de cufundată în citit, încât nici nu-l auzise că vine. N-ar fi luat în seamă amănuntul acesta, fiind de mult obişnuit cu patima ei pentru romane; dar Ida îşi ascunse prea repede broşura deschisă pe genunchi.

— M-ai speriat… — Zise ea în acelaşi timp, arătându-se înadins mai emoţionată, ca să abată atenţia lui Jack.

— Dar ce citeai acolo?

— O, nimic, nerozii… Ce fac prietenii noştri, doctorul, Cecilia? Ai sărutat-o şi pentru mine pe scumpa mititică?

Pe măsură ce vorbea, o roşeaţă îi năpădea fruntea sub pielea străvezie şi delicată, fiindcă, printr-o ciudăţenie a firii ei copilăreşti, era totdeauna gata să îndruge o minciună, dar minţea fără îndemânare. Stânjenită de privirea aceasta care n-o mai slăbea, se ridică sâcâită:

— Vrei să ştii ce citesc? … Poftim, priveşte!

El recunoscu coperta lucioasă a revistei, pe care o citise pentru întâia dată în camera cuptoarelor de pe *Cydnus,* dar acum mult mai subţire, redusă la jumătate, tipărită pe hârtie proastă, cu înfăţişarea revistelor unde nu se plăteşte. Altminteri, aceeaşi îngâmfare caraghioasă, titluri sforăitoare şi seci, studii sociale aiurite, ştiinţă de cheflii, poezii proaste. Jack nici n-ar fi deschis culegerea aceasta ridicolă, dacă titlul de mai jos, în fruntea sumarului, nu i-ar fi atras atenţia:

DESPĂRŢIRILE Poem Uric Ode *V-tele Amaury d'Argenton* începea aştfel:

Uneia care a plecat. Cum, fără un adio, cum, fără să-ntorci capul,

Cum, chiar fără-o privire spre pragul părăsit?

Cum…

Urmau două sute de versuri, lungi şi înghesuite, înnegrind paginile cu o proză plicticoasă; şi nu era decât preludiul. Ca să nu se poată înşela, numele Charlottei, care se repeta la fiecare patru-cinci versuri, lămurea de ajuns cititorul. Jack aruncă revista, dând din umeri:

— Şi ticălosul a îndrăznit să-ţi trimită asta?

— Da, numărul a fost lăsat jos, acum două-trei zile – răspunse ea cu sfială. Nu ştiu de cine…

Urmă o tăcere, Ida ardea de dorinţa să ridice de jos revista, dar nu îndrăznea. Până la urmă, se aplecă aşa că din întâmplare. Jack o văzu:

— Cred că n-ai s-o păstrezi. Versurile-s caraghioase.

Ea se îndreptă de spate:

— Nu găsesc, zău că nu!

— Haida de! Degeaba dă din aripi ca un bărzoi să pară

emoţionat, că nu izbuteşte să ne mişte nici o singură dată.

— Nu fi nedrept, Jack! (Glasul îi tremura.) Dumnezeu ştie că-l cunosc pe domnul d'Argenton mai bine decât oricine, ca şi toate cususurile firii lui, fiindcă am suferit de pe urma lor. Omul, ţi-l las. Cât despre poet, e altceva. După părerea tuturor, domnul d'Argenton are nota emotivă, cum n-a avut-o încă nimeni în Franţa... Nota emotivă, dragul meu! ... Musset, el o avea, dar fără nobleţe, fără ideal. Din punctul ăsta de vedere, *Crezul amorului* e fără seamăn. Totuşi mi se pare că începutul *Despărţirilor* are ceva care te mişcă şi mai mult. Tânăra femeie care pleacă dimineaţa în rochie de bal, pe ceaţă, fără un cuvânt de adio, fără să se uite îndărăt...

Jack nu-şi putu stăpâni un strigăt de indignare:

— Dar tu eşti femeia aceea! Şi ştii cum ai plecat, în ce groaznice împrejurări.

Ea-i răspunse, tremurând toată:

— Dragul meu, degeaba cauţi să mă umileşti, să-mi reînnoieşti ocara, reamintindu-mi-o, aici e o chestie de artă, şi cred că mă pricep ceva mai mult decât tine. Chiar dacă domnul d'Argenton m-ar fi insultat de o sută de ori mai mult, asta nu m-ar împiedica să recunosc că-i una din somităţile literare ale timpului. Mulţi din cei care azi vorbesc de el cu dispreţ vor fi mândri să spună mai târziu: „L-am cunoscut... Am mâncat la masa lui ".

Apoi ieşi măreaţă, să se ducă la doamna Levindre, veşnica-i confidentă; iar Jack, aşezându-se îndată la lucru – învăţătura aceasta, care-l apropia de Cecilia, era singura lui scăpare la durere – auzi curând la vecini o lectură cu glas tare, întretăiată de exclamaţii entuziaste şi de lacrimi, trădate de foşnetul batistelor.

„Ţin-te bine! ... Inamicul se apropie" ... îşi zicea bietul băiat. Şi nu se înşela.

Amaury d'Argenton era tot atât de nenorocit departe de Charlotta lui, pe cât ea se plictisea nemaifiind lângă el. Victimă şi călău, neputându-se lipsi unul de celălalt fiecare unde se afla, golul vieţilor desperecheate. Din prima zi a despărţirii, poetul luase o înfăţişare de inimă rănită, dând feţei lui mari şi galbene o expresie dramatică şi byroniană. Îl întâlneai prin restaurantele de noapte, prin berăriile unde se supează, înconjurat de alaiul său de linguşitori şi de exploatatori, cu care vorbea despre Ea,

numai despre Ea. Voia să-i facă pe toţi de acolo, bărbaţi şi femei, să zică:

— E d'Argenton, marele poet... L-a părăsit iubita, încearcă să se ameţească.

Încerca, într-adevăr, să se ameţească, petrecându-şi nopţile în oraş, dar curând viaţa aceasta neregulată şi costisitoare îl obosi. Grozav lucru, zău aşa! Să baţi în masa unui restaurant de noapte şi să strigi: „Chelner, un absint curat" ... ca să-i faci pe provincialii din jurul tău să spună: „Se omoară... Pentru o femeie "... Totuşi, când sănătatea nu-ţi îngăduie, când, după ce ai cerut în gura mare „un absint curat ", eşti nevoit să-i şopteşti chelnerului: „Cu mult suc", astea-s poze cam prea vitejeşti. După câteva zile de asemenea trai, d'Argenton îşi ne-: noroci cu desăvârşire stomacul, „crizele "se iviră din nou, tot mai dese, iar lipsa Charlottei o simţi în toată grozăvia ei. Care altă femeie ar fi putut să rabde neîncetatele lui iânguiri, să supravegheze ceasul când trebuia să ia prafurile şi ceaiurile şi să i le aducă cu acea cucernicie a domnului Fagon doftoricindu-l pe marele rege? Îl apucau iar toane de bolnav. Se temea să fie singur, şi totdeauna oprea pe câte cineva, Hirsch sau altul, să doarmă noaptea pe divan. Serile i se păreau jalnice, fiindcă era înconjurat de neorânduială cât şi de colbul pe care toate femeile, chiar şi nebună de Ida, ştiu să-l Înlăture din jurul lor. Focul nu încălzea, lampa ardea prost, trăgea pe sub uşi; zdruncinat în egoismul său, în tot ce avea mai simţitor, lui d'Argenton îi părea sincer rău după tovarăşa lui. Ajunse într-adevăr nenorocit, de mult ce voise să arate că este. Atunci, ca să se mai distreze, încercă să călătorească, dar călătoria nu-l prea ajută, cel puţin judecând după tonul plângăreţ al corespondenţei lui.

— Bietul d'Argenton, mi-a scris o scrisoare sfâşietoare... — Îşi spuneau între ei rataţii, oprindu-se cu o înfăţişare îndurerată şi totodată mulţumită.

Le scria tuturor „scrisori sfâşietoare ", care înlocuiau „cuvintele crude". De departe, ca şi de aproape, îl rodea acelaşi gând: „Femeia asta se poate lipsi de mine, e fericită fără mine, numai cu fiul ei. Fiul ei îi ţine loc de toate ". Gândul acesta 11 întărită la culme.

— Ia fă un poem dintr-asta – îi zise Moronval, văzându-l tot atât de mâhnit la întoarcere ca şi la plecare. O să te uşureze...

Se apucă îndată de lucru şi, rimele înşirându-se după sistemul

de lucru fără ştersături, de mult adoptat de poet, compuse îndată prologul pentru „Despărţiri”. Din nenorocire, opera poetică, în loc să-l potolească, îl aţâţă şi mai tare. Cum avea nevoie să se înflăcăreze, îşi închipui o Charlotte ideală, mai frumoasă, mai serafică decât cealaltă, ridicată deasupra pământului, la înălţimea inspiraţiei lui silite. Din clipa aceea nu mai putu să îndure despărţirea. Îndată ce revista publică prologul poemului, Hirsch şi Labassindre fură însărcinaţi să lase un exemplar în strada Panoyaux. După ce aruncă momeală, d’Argenton, văzând că nu mai poate trăi fără Lolotte, se hotărî să dea o mare loyitură. Se duse să-şi încreţească şi să-şi pomădeze părul, apoi luă o birjă, care trebuia să-l aştepte la uşă, şi se Înfăţişă în strada Pano- yaux la două după-amiază, dnd femeile sunt singure şi toate uzinele din cartier trimit spre cer trâmbe de fum negru. Moronval, care-l însoţea, coborî să vorbească portarului, apoi se întoarse:

— Poţi urca… La al şaselea, în fundul *coidoului…* E acolo.

D’Argenton urcă. Era mai palid decât de obicei şi-i bătea inima. O, taine ale firii omeneşti! Fiinţe ca el să aibă inimă, şi inima aceea să mai şi bată? Ce-i drept, îl tulbura mai puţin iubirea, dt mai ales tot ce-o însoţea, partea romanţioasă a expediţiei, trăsura la colţul străzii ca pentru o răpire şi, mai ales, ura lui satisfăcută, gândui la durerea lui Jack întorcându-se de la lucru şi găsind cuibul gol. Iată ce plan făcuse: să se ivească pe neaşteptate în faţa ei, să-i cadă în genunchi, să se folosească de tulburarea, de zăpăceala, de uimirea ei, ca s-o strângă în braţe, s-o prindă ca într-o cursă, să-i spună: „Haide, să plecăm! “, s-o suie în trăsură şi… drum bun! Ori s-a schimbat mult în trei luni de zile, ori nu se va împotrivi acestei răpiri. Iată de ce n-o înştiinţase, de ce păşea tiptil pe culoar. Întunecos culoar, picurându-şi sărăcia prin toate crăpăturile, şi cu multe uşi, cu cheile în văzul tuturor, oare parcă spuneau: „Aici nu-i nimic de furat… Intră cine vrea “.

Intră repede, fără să mai bată, cu un „Eu sântu, tainic rostit.

Crudă dezamăgire, veşnica dezamăgire care se ţinea scai de paşii măreţi ai omului acestuia! În locul Charlottei, îl găsi pe Jack, fei picioare înaintea lui, Jack, liber în ziua aceea datorită unei sărbători a patronilor săi şi răsfoindu-şi sârguitor cărţile, pe când Ida, întinsă pe patul ei din dormitor, îşi scurtă, ca-n toate zilele, plictiseala trândăviei printr-un somn de câteva ceasuri.

Faţă în faţă, cei doi bărbaţi se priviră încremeniţi. De data aceasta, poetul n-avea precădere. Mai întâi, nu era în casa lui; apoi, cum să-l soeoţi mai prejos decât tine pe băiatul ăsta înalt, cu înfăţişare inteligentă şi mândră, şi cu ceva din frumuseţea maică-şi ea să-l deznădăjduiască şi mai mult pe iubit.

— Ce cauţi aici? Întrebă Jack, în pragul uşii pe care o ţinea.

Celălalt roşi, se îngălbeni şi îngăimă:

— Credeam… mi s-a spus că mama dumitale e aici.

— Într-adevăr, e aici; dar sunt şi eu cu ea şi n-ai s-o v'ezi!

Totul fu spus repede, cu glas scăzut, cu acelaşi suflu de ură. Apoi Jack, înaintând spre iubitul maică-şi cu o furie mai mult presimţită decât reală, îl sili să dea îndărăt, şi amândoi se pomeniră în culoar. Năuc, zăpăcit, d'Argenton încercă să-şi recapete îndrăzneala, cu ajutorul unei atitudini şi luându-şi o înfăţişare totodată maiestuoasă şi înduioşată:

— Jack – zise el – multă vreme a fost o neînţelegere între noi. Dar acum că eşti om, şi om serios, bine pregătit pentru viaţă, e cu neputinţă ca neînţelegerea aceasta să dăinuiască la nesfârşit. Îţi întind mâna, copil drag, o mână cinstită care niciodată nu şi-a trădat strângerea.

Jack dădu din umeri:

— La ce bun comedia asta între noi, domnule? Mă urăşti şi te urăsc…

— Şi de când oare suntem atât de duşmani, Jack?

— Cred că de când ne cunoaştem, domnule. De când ţin minte, te-am urât în inima mea. Mai întâi, ce-am putea fi unul pentru altul decât doi duşmani? Ce alt nume ţi-aş putea da? Cine eşti pentru mine? Oare ar trebui măcar să te cunosc? Şi dacă uneori în viaţă m-am gândit la dumneata fără mânie, crezi că m-am putut gândi vreodată fără să roşesc?

— E adevărat, Jack, recunosc că situaţia noastră reciprocă nu era limpede, de loc limpede. Dar nu poţi să mă faci răspunzător de o întâmplare, de o fatalitate… La urma urmei, dragul meu prieten, viaţa nu-i un roman… Nu trebuie să-i cerem…

Dar Jack îl opri scurt în mijlocul acestor fraze întortocheate, care nu-i lipseau niciodată poetului:

— Ai dreptate, domnule. Viaţa nu-i un roman; dimpotrivă, e foarte serioasă şi pozitivă. Dovadă că toate clipele-mi sunt numărate şi nu mi-e îngăduit să-mi pierd vremea cu discuţii de prisos… Timp de zece ani, mama a fost a dumitale, servitoarea,

lucrul dumitale. Ce-am suferit în aceşti zece ani, mândria mea de copil nu ţi-a spus-o niciodată, dar să trecem peste asta. Acum, mama-i a mea. Am luat-o îndărăt şi, prin toate mijloacele cu putinţă, voi şti s-o păstrez. Niciodată n-am să ţi-o mai înapoiez... De altminteri, la ce bun? ... Ce vrei de la ea? ... A cărunţit şi are zbârcituri. De mult ce-ai făcut-o să plângă... Nu mai e o femeie frumoasă, o iubită care să-ţi poată satisface vanitatea. E o mamă, mama mea, lasă- mi-o! I

Se priveau drept în ochi, pe coridorul jalnic şi murdar, unde răzbăteau din când în când ţipete de copii şi răsunau certuri, dese în marele stup muncitoresc. Era cadrul potrivit pentru scena aceasta umilitoare şi plină de mâhnire ce răscolea ruşini cu fiecare cuvânt.

— Te înşeli amarnic asupra înţelesului acestui demers al meu – zise poetul galben la faţă, cu toată marea lui îndrăzneală. O ştiu pe Charlotte foarte demnă, şi cum mijloacele de trai vă sunt neîndestulătoare... Veneam ca un vechi prieten... să văd dacă nu vă lipseşte nimic, dacă nu-i nevoie de mine.

— N-avem nevoie de nimeni. Munca mea ne-ajunge cu prisosinţă la amândoi.

— Te-ai făcut tare mândru, dragul meu Jack... Nu erai astfel odinioară.

— E adevărat, domnule. Aşa că prezenţa dumitale pe care o înduram altădată astăzi mi-e odioasă şi te previn că nu vreau să-i rabd insulta mai multă vreme.

Purtarea lui Jack era aşa de hotărâtă, aşa de provo- cătoare, privirea-i întărea aşa de bine vorbele, încât poetul nu îndrăzni să mai adauge niciun cuvânt şi se retrase grav, coborând cele şase caturi, unde îmbrăcămintea lui îngrijită, păru-i încreţit nu se potriveau de fel şi dădeau, într-adevăr o idee despre erorile sociale care, de la un capăt la altul al ciudatului Pariş, leagă între ele atâtea contraste. Când Jack îl văzu dispărând, ’ se întoarse în odaie. Ida, albă ca varul, ciufulită, cu ochii umflaţi de somn şi de lacrimi, îl aştepta în picioare lângă uşă.

— Eram aici – îi zise ea încet. Am auzit tot, tot, chiar şi că-s bătrână şi zbârcită.

Jack se apropie de ea, îi luă mâinile şi, privind-o drept în faţă:

— Nu-i departe... Vrei să-l chem înapoi?

Ea îşi desprinse mâinile şi, fără să şovăie, îi sări de gât, într-unul din avânturile care o împiedicau să fie o. Fiinţă josnică:

— Nu, Jack dragul meu, ai dreptate... Sunt mama ta, numai mama ta, nu mai vreau să fiu decât atât.

Câteva zile după scena aceasta, Jack scria domnului Rivals următoarea scrisoare:

«Prietene, tată, s-a sfârşit, m-a părăsit, s-a întors la el. Asta s-a petrecut în împrejurări aşa de sfâşietoare, aţa de neprevăzute, încât lovitura a fost şi mai grea pentru mine... Vai, cea de care mă plâng mi-e mamă t Ar fi mai demn să tac, dar nu pot... Am cunoscut în copilărie un biet negrişor care spunea mereu: „Dacă lumea nu avea oftat, lumea înăbuşă". N-am înţeles niciodată vorba aceasta ca astăzi. Mi se pare că, dacă nu ţi-aş scrie această scrisoare, dacă nu ţi-aş spune oful meu, ceea ce am pe inimă m-ar împiedica să răsuflu şi să trăiesc. Nici măcar n-am putut s-aştept până duminică. Era prea departe; şi apoi, în faţa Ceciliei, n-aş fi îndrăznit să vorbesc... Ţi-am istorisit, nu-i aşa? Ce explicaţie am avut cu omul acela. De atunci, o vedeam pe biata mamă aşa de tristă, ceea ce făcuse mi se părea cu mult peste puterile ei, încât m-am hotărât s-o mut din cartier, ca să-i alin şi să-i alung mâhnirea. Înţelegeam bine că începuse lupta, ? I dacă voiam a-o ricştig, dacă voiam să-mi păstrez mama cu mine, trebuia să folosesc toate mijloacele, toate şiretlicurile cu putinţă. Strada noastră, casa noastră nu-i plăceau. Trebuia ceva mai vesel, mai la aer, care s-o împiedice să-i pară prea rău după cheiul Augustinilor. Am închiriat deci la Charonne, pe strada liliacului, în fundul unei grădini de zarzavat, trei odăiţe de curând reparate, cu tapete noi, pe care le-am înfrumuseţat cu mobilă ceva mai bună, ceva mai completă decât a mea. Puţinii bani strânşi – Iartă-mi amănuntele, dar m-am jurat să-ţi spun tot – economiile pe care de zece luni le făceam pentru înscriere şi examene, s-au dus pe lucrurile acestea de gospodărie, ştiind de mai înainte că le-ai încuviinţa. Belizarie şi nevasta lui m-au ajutat să le aşez, ca şi bună Zenaida, mutată pe aceeaşi stradă Împreună cu tatăl ei, şi pe care mă bizuiam ca s-o înveselească pe biata mai- că-mea. Făcusem totul în taină, o adevărată surpriză de îndrăgostit, fiindcă în lupta această nouă trebuia să-mi combat inamicul, rivalul, pe propriul său teren. Într-adevăr, mi se părea c-o să-i fie bine acolo. Cartierul mărginaş, liniştit ca o uliţă de sat, copacii mai înalţi decât zidurile, cântece de cocoşi răzbătând printre garduri, credeam că toate aveau s^o incinte, să-i dea cât de cât iluzia vieţii de ţară după care tânjea atâta.

În sfârşit, aseară, casa era gata s-o primească. Beâi- zarie trebuia să-i spună c-o aştept la familia Roadie şi să rai-o aducă la vremea mesei. Sosisem cu mult înaintea lor, vesel ca un copil, umblând mândru încoace şi încolo prin căsuţa noastră, strălucind de curăţenie, înfrumuseţată cu perdele albe la toate ferestrele şi cu buchete mari de trandafiri pe cămin. Făcusem foc, seara fsad ram răcoroasă, ceea ce dădea locului o înfăţişare plăcută, de casă locuită, care mă bucura... Ei bine, mă crezi? La toiul mulţumirii mele am avut deodată o presimţire jalnică. Puternică şi iute ca o sdnteie electrică: „N-o să vină! “Degeaba îmi ziceam că-s nebun, îi pregăteam scaunul, tacâmul, îi pândeam paşii pe uliţa tăcută şi străbăteam odăile unde toate o aşteptau. Ştiam că n-o să vină... În toate dezamăgirile mele din trecut am avut asemenea străfulgerări. Ai zice că, înainte de a mă lovi, soarta mă înştiinţează, dintr-un fel de milă, pentru ca loviturile să mi se pară mai puţin dureroase. N-a venit. Belizarie s-a înapoiat singur, foarte târziu, cu un boeţel pe care i-l dăduse pentru mine. Nu era lung, numai câteva cuvinte scrise în grabă, vestindu-mă că domnul d’Argenton e foarte bolnav şi că socoate drept o datorie să stea la căpătâiul lui. Cum s-o vindeca, avea să se întoarcă. Bolnav! La asta nu mă gândisem. Altfel, aş fi putut şi eu s-o fac să mă plângă şi s-o ţin la căpătâiul meu, cum o chemă el la al lui... Ah, ce bine o mai cunoştea, ticălosul! Cum studiase inima aceea atât de slabă şi de bună gata să se devoteze şi să ocrotească! L-ai îngrijit când cu crizele acelea ciudate, de care se văita la Etiolles şi-i trecuse aşa de repede la masă, după un prânz bun. Boala asta l-a apucat iar. Makă-mea însă, fericită, fără îndoială, de un prilej ca să-i intre iar în voie, s-a lăsat amăgită de prefăcătoria lui. Şi când te gândeşti că, dacă eu m-aş îmbolnăvi cu adevărat, poate că nu m-ar crede! Dar să mă întorc la jalnica mea poveste; spune, mă vezi singur în căsuţa mea, printre pregătirile de primire, după atâta alergătură, sforţări şi bani cheltuiţi degeaba? Ah crudă, cruda... N-am vrut să rămân acolo. M-am întors la fosta mea odaie. Casa mi s-ar fi părut prea tristă, tristă ca locuinţa unei moarte, fiindcă pentru mine, mama o şi locuise. Am plecat, lăsând focul să se facă cenuşă în vatră şi buchetele mele de trandafiri să se scuture pe marmură cu un foşnet dulce. Casa-i închiriată pe doi ani şi am s-o ţin până la sfârşitul contractului, cu superstiţia care te face să păstrezi multă vreme, deschisă şi primitoare, colivia

de unde a zburat o pasăre dragă. Dacă mama se întoarce, o să ne ducem acolo împreună. Dar daoă nu se întoarce, n-am s-o locuiesc niciodată. Singurătatea mea ar avea tristeţea unui doliu. Şi acum, că ţi-am istorisit tot, mai e nevoie să-ţi spun că scrisoarea aceasta-i pentru dumneata, numai pentru dumneata, că Cecilia nu trebuie s-o citească? Prea mi-ar fi ruşine. Mi se pare că, în ochii ei, ceva din ticăloşiile acestea ar cădea asupra mea şi a iubirii mele neprihănite. Poate că nu m-ar mai iubi... Ah, prietene, ce m-aş face dacă mi s-ar întâmpla asfemenea cumplită nenorocire? N-o mai am decât pe ea. Dragostea ei îmi ţine loc de toate; şi în marea mea deznădejde, când m-am găsit singur în faţa ironiei acestei case goale, n-am avut decât un gând, decât un strigăt: ’ „Cecilia! “... Dacă şi ea mă va părăsi... Vai! Trădările mult iubiţilor noştri sunt şi mai îngrozitoare, fiindcă ne strecoară în inimă frica de alte trădări... Dar ce-mi mai trece prin minte? Mi-a dat cuvântul, mi-a făgăduit; şi Cecilia n-a minţit niciodată.»

IX

Mititica nu mai vrea

Multă vreme Jack crezu că maică-sa se va întoarce. Dimineaţa, seara, lucrând în tăcere, îşi închipuia adeseori că-i aude foşnetul rochiei pe culoar, paşii uşori lângă uşă. Când se ducea la familia Roudic, se uita totdeauna la căsuţa din strada Liliacului, nădăjduind s-o vadă deschisă şi pe Ida lui în adăpostul acela, a cărui adresă i-o trimisese: „Casa te-aşteaptă... E acolo pentru tine... Când vei vrea, n-ai decât să vii... “Nimic, nici măcar un răspuns.

11 părăsise într-adevăr cu desăvârşire, mai fără îndurare ca oricând.

Jack fu foarte mâhnit. Când mamele noastre ne fac vreun rău, ne doare ca o greşeală sau o cruzime a lui Dumnezeu, ca o suferinţă împotriva firii. Dar Cecilia era ca o zână. Cunoştea balsamurile, ierburile, toate leacurile de alinare cu nume de flori şi care înmiresmează vindecările. Ştia cuvintele fermecate care potolesc, privirile hotărâte care-ţi dau viaţă şi dragostea ei delicată, dibace înfrunta toate vitregiile soartei. Altă puternică îmbărbătare mai era şi munca, muncă îndârjită, platoşă grea şi supărătoare, dar care te apără bine împotriva durerii. Pe când maică-sa era acolo, de multe ori îl împiedicase fără voie să lucreze cu firea-i de pasăre zăludă, cu zborurile şi voinţa ei cu

toane, care deodată o făcea să se pregătească să iasă-n oraş, apoi să-şi scoată pălăria şi şalul, cu neaşteptata hotărâre de-a rămâne acasă. Până şi grija stângace pe care o avea să nu-l stingherească îl stingherea cu adevărat. Acum că plecase, el mergea cu paşi mari şi recâştiga timpul pierdut. În toate duminicile se ducea la Etiolles, ceva mai îndrăgostit şi ceva mai învăţat. Doctorul era încântat de progresele elevului său: în mai puţin de-un an, dacă merge tot aşa, avea să fie bacalaureat şi să se înscrie la Facultatea de medicină... Cuvântul „bacalaureat” îl făcea pe Jack să zâmbească de plăcere, şi când îl rostea în faţa soţilor Belizarie, cu care se întovărăşise iar, după o nouă ispravă a lui Ribarot. Mica mansardă din strada Panoyaux sigur că se lărgea şi se lumină. Din clipa aceea brutăriţa, înflăcărându-se, prinsese un gust neaşteptat pentru ştiinţă. Seara, la veghe, după ce sfârşea de cusut, trebuia ca Belizarie s-o înveţe să citească, s-o facă să urmărească literele cu vârful degetului său pătrat, care le ascundea arătându-le. Dacă domnul Rivals era încântat de progresele lui Jack, sănătatea lui însă nu-l încânta tot atâta. De la începutul toamnei, vechea tuse, care-l încerca iar, îi scofâlcea obrajii, îi aprindea în ochi o flacără vie şi strângerea lui de mină te ardea ca un foc dogorâtor.

— Asta nu-mi place – spunea bunul om, privindu-şi elevul cu îngrijorare – înveţi prea mult, ţi-e mintea prea frământată, prea aprinsă... Trebuie să frânezi, s-o laşi mai domol... Ai vreme, ce dracu! Cecilia nu pleacă.

Nu, desigur, nu pleca. Niciodată nu fusese mai iubitoare, mai plină de atenţii, mai apropiată; ai fi zis că ghiceşte toate duioşiile pierdute, partea de fericire târzie pe care dezmoştenitul acesta trebuia s-o găsească în ea. Şi tocmai asta-l îmboldea pe prietenul Jack să lucreze cu o râvnă pe care nimic nu i-o putea domoli. Chiar făcând din noapte zile de câte şaptesprezece ceasuri, nu se simţea obosit; şi-n starea de înflăcărare care-i însutea puterile, maşinile de la uzina Eyssendeck nu cântăreau mai mult în mâna lui decât condeiul.

Nesecată-i puterea trupului omenesc. Jack, supunân- du-şi-l pe al său la veghi frământate cu o nepăsare desăvârşită, ajunsese ca fachirii din India la febrilitatea aceea intensă, când însăşi durerea se preface într-un fel de plăcere. Binecuvânta până şi frigul mansardei care-l deştepta de la cinci dimineaţa

din somnul greu al celor douăzeci de ani ai săi, până şi tuşea aceea seacă, ce-l ţinea vitejeşte treaz până noaptea târziu. Uneori, la masa lui, simţea deodată o vioiciune a întregii sale fiinţe, o limpezime de proroc, o creştere fără seamăn a însuşirilor lui intelectuale, amestecate cu o slăbiciune ca de leşin. Parcă se pierdea într-o lume mai înaltă. Atunci condeiul îi alergă repede şi toate greutăţile învăţăturii se netezeau înaintea lui. Desigur c-ar fi mers astfel până la capătul obositoarei lui îndatoriri, numai dacă nu i s-ar fi pus nimic de-a curmezişul drumului pe care se avântase în goana mare. Ta asemenea împrejurări, ce-i drept, cea mai mică lovitură e primejdioasă, şi avea să primească una cumplită.

Nu veni mâine... Plecăm pentru o săptămână.

Rivals

Jack primi această depeşă a doctorului într-o sâmbătă seară pe când doamna Belizarie îi călca frumoase rufe curate pentru a doua zi, iar el însuşi se şi înveselea, simţind în acel sfârşit de sâmbătă duminica ce începea. Neprevăzuta plecare, depeşa scurtă, totul, până şi nepăsarea literelor tipărite, înlocuind scrisul cunoscut şi prieten, îl sperie ciudat. Aştepta o scrisoare de la Cecilia sau de la doctor, să-i lămurească taina, dar nu primi nimic, şi o iâptămână întreagă, zdruncinat de toate spaimele, trecu de la fiorii groazei la speranţa nebună, fără altă pricină decât un nor acoperind şi dezvăluind pe rând soarele.

Adevărul e că nici doctorul, nici Cecilia nu plecaseră şi că domnul Rivals îl îndepărtase pe îndrăgostit ca să aibă când să-l pregătească pentru o grea lovitură, o hotă- rire a Ceciliei, neaşteptată, nemaipomenită, asupra căreia tot mai nădăjduia că nepoata lui se va răzgândi. Se in- tâmplase aşa, din senin. Într-o seară, întorc&ndu-se acasă, doctorul găsi că Cecilia avea o înfăţişare ciudată, ceva întunecat şi hotărât în buzele albe şi-n frăm în tarea neobişnuită a frumoaselor ei sprâncene negre. Zadarnic încercă s-o facă să zâmbească la masă; şi, deodată, la o frază pe care o spunea: „Când vă voii Jack duminică…0

— Doresc să nu vină… — Răspunse ea.

O privi încremenit. Ea repetă, galbenă ca o moartă, dar cu glas foarte sigur:

— Doresc să nu vină… să nu mai vină.

— Dar ce este?

— Ceva foarte grav, bunicule, căsătoria mea cu Jack nu mai e

cu putinţă.

— Nu mai e cu putinţă? ... Mă sperii. Ce s-a întâmplat?

— Nimic, decât o lumină care s-a făcut în mine. Nu-l iubesc, m-am înşelat.

— Vai de noi! Ce-o mai fi şi asta? Cecilia, copila mea, vino-ţi în fire! V-oţi fi certat ca toţi îndrăgostiţii, o copilărie?

— Nu, bunicule, îţi jur că aici nu-i nicio copilărie. Am pentru Jack o prietenie de soră, dar numai atât. M-am silit să-l iubesc; văd acuma că-i cu neputinţă.

Doctorul făcu o mişcare de groază; amintirea fiicei lui îi trecuse prin minte.

— Iubeşti pe altul?

Ea se înroşi:

— Nu, nu, nu iubesc pe nimeni. Nu vreau să mă mărit.

La tot ce-i spuse domnul Rivals, la tot ce invocă, Cecilia.

Nu răspunse decât:

— Nu vreau să mă mărit.

Încercă să apeleze la mândria ei. Ce va zice lumea în. Sat? Tânărul venea la ei de luni de zile şi toţi ştiau că-i e logodnic... tl cuprindea o milă pe care ar fi vrut să i-o împărtăşească.

— Gândeşte-te că-i o lovitură îngrozitoare... îi zdruncini, viaţa şi-i distrugi viitoruL Chipul Ceciliei se încordă, dovedind ce mişcată era. Domnul Rivals îi luă mâna: Miti—

Tico, te rog din suflet... nu te grăbi să iei o hotărâre ca asta... Să mai aşteptăm puţin... Să vezi, să te gândeşti.

Dar ea, cu o tărie liniştită:

— Nu, bunicule, nu se poate. Ţin să fie cât mai curând înştiinţat de simţămintele mele... Ştiu c-am să-l mâhnesc mult,. Dar cu cât vom aştepta, cu atâta mâhnirea va fi mai mare. Fiecare zi pierdută ar spori-o. Şi-apoi, prea m-ar durea şi pe mine să stau astfel în faţa lui. Nu mă simt în stare de minciună, de trădarea aceasta.

— Atunci trebuie să-i spun să nu mai vină? ... zise doctorul, ridicându-se furios. Bine, am s-o fac. Dar ce dxacu! Voi, femeile...

Ea-l privi cu atâta deznădejde, cu o paloare atât de înfioratâ, încât doctorul se opri scurt în toiul mâniei:

— Ba nu, ba nu, fetiţo, nu 6Ânt supărat... Numai aşa, o clipă... La urma urmei, tot ce se întâmplă e mai mult din vina mea decât dintr-a ta. Erai prea tânără. N-ar fi trebuit, nu... Ah, bătrân

smintit, bătrân smintit... Am să fac deci numai prostii până la sfârşit! ...

Mai groaznic era să-i scrie lui Jack. Făcu vreo două-trei ciorne, începând fiecare dată la fel: „Jack, copilul meu, mititica nu mai vrea...” Nu mai găsea niciun cuvânt de adăugat: „Mititica nu mai vrea “. Până la urmă îşi zise: „Mai bine să-i vorbesc” ... Şi, ca să câştige timp, ca să se pregătească pentru dureroasa întrevedere, amână cu o săptămână vizita lui Jack, cu nedesluşita nădejde că poate Cecilia s-o răzgândi în timpul săptămânii.

O săptămână nu mai vorbiră nimic despre asta. Dar sâmbăta următoare, când domnul Rivals zise nepoatei lui:

— Vine mâine. Nu te-ai răzgândit? Hotărârea ţi-e neclintită?

— Neclintită! ... răspunse ea cu tărie, lăsând să cadă una după alta, şi cu toată greutatea lor, silabele acestui cuvânt neomenos.

Jack sosi duminică devreme, după obiceiul lui, şi dintr-un salt fu, din gara Evry, la Etiolles. Era foarte emoţionat trecând pragul, un prag totuşi prieten, care ar fi trebuit să-l liniştească după toate bunele primiri de altădată.

— Domnul v-aşteaptă în grădină – îi zise servitoarea^ venind să-i deschidă.

Şi Îndată tânărul simţi că-i îngheaţă inima, ghici vreo nenorocire. Faţa tulburată a bunului doctor îl dădu gata.

El, pe care patruzeci de ani de îngrijorare la căpătâiul bolnavilor îl oţeliseră, oricum, la priveliştea suferinţelor omeneşti, tremura şi era tot atât de tulburat ca şi Jack.

— Cecilia nu-i aici? ...

A fost cel dinţii cuvânt al bietului băiat.

— Nu, dragul meu, am lăsat-o... acolo... unde am fost. O să stea câtva timp.

— Mult?

— Da, foarte mult.

— Vasăzică... Vasăzică nu mă mai vrea, domnule Rivals?

Doctorul nu răspunse. Jack se aşează pe o bancă, să nu cadă. Erau în fundul grădinii. În jurul lui, o vreme dulce şi senină de noiembrie, rouă albă aşternută pe jos, vălul plutitor ascunzând soarele de Sfinţii Martin îi aminteau ziua de la Coudray, culesul viilor, colnicul înălţându-se peste Sena şi cea dintâi îngăimare de dragoste a lor înfiripată atunci în sânul naturii, ca ţipătul sfios

al unei păsări care-şi ia zborul pentru prima dată. Ce aniversare! ... După câteva clipe de tăcere, doctorul îi puse părinteşte mâna pe umăr:

— Jack, nu te mâhni prea mult... Poate să se răzgân- dească... E atât de tânără! Poate că-i numai un capriciu.

— Nu, domnule Rivals, ştii bine că Cecilia n-are capricii... Ar fi prea îngrozitor: o lovitură de cuţit drept în inimă pentru un capriciu! ... Nu. Sunt sigur că s-a gândit îndelung înainte de a lua hotărârea aceasta şi că trebuie s-o fi costat mult. Ştia ce înseamnă iubirea ei în viaţa mea şi că, smulgând-o, toată viaţa mi se va duce o dată cu ea. Dacă totuşi a făcut-o, este că s-a crezut datoare s-o facă. Trebuia să m-aştept. Era oare cu putinţă o fericire aşa de mare pentru mine?! Dacă-ai şti de câte ori mi-am zis: „E prea frumos. N-o să se împlinească" ... Şi uite că nu s-a împlinit. Asta-i.

Cu o sforţare a voinţei, îşi stăpâni hohotul de plâns care-l înăbuşea. Se ridică anevoie. Domnul Rivals îi luă mâinile:

— Iartă-mă, bietul meu copil... Eu sunt de vină în toate acestea. Dar credeam că fac doi fericiţi.

— Nu, domnule Rivals, nu te învinui. Ce se întâmplă, trebuia să se întâmple. Cecilia era cu mult mai presus decât mine ca să mă poată iubi. Mila pe care i-o insuflam a putut s-o amăgească o clipă, inima ei bună a rătăcit-o.

Acum vede mai limpede, **şi** depărtarea care ne desparte o sperie. Nu-i nimic, dar ascultă bine, dragul meu prieten, şi spune-i din partea mea: este ceva care mă va împiedica totdeauna să-i port gând rău, oricât de grea ar fi lovitura cu care mă doboară... Şi cu un gest larg, arătă râmpiile, cerul şi toată zarea: Anul trecut, într-o zi ca asta, am simţit c-o iubesc pe Cecilia şi am crezut c-ar putea să mă iubească; şi am început a trăi timpul cel mai fericit, singurul timp fericit din viaţa mea, un an plin, fără seamăn, care acum când îl privesc mi se pare că rezumă o întreagă existenţă. M-am născut în ziua aceea şi mor astăzi. Dar binecuvântatul răstimp, uitarea soartei vitrege faţă de mine le-am datorat Ceciliei şi dumitale. N-am s-o uit niciodată.

Îşi trase încetişor mâinile din strângerea înfiorată a doctorului.

— Pleci, Jack? ... Nu mănânci cu mine? ...

— Nu, mulţumesc, domnule Rivals... Aş fi un oaspete prea trist.

Trecu prin grădină cu paşi hotărâţi, ieşi pe poartă şi se îndepărtă repede, fără să se uite îndărăt. Dacă s-ar fi întors, ar fi văzut sus, la catul întâi, după perdeaua albă ridicată, pe mult iubita lui, tot aşa de palidă şi tremurând ca şi el, care plângea întinzându-i braţele, dar fără gând să-l oprească.

Zilele următoare fură foarte triste la familia Rivals. Căsuţa, înveselită şi întinerită de luni întregi, îşi reluă înfăţişarea mohorâtă de altădată, şi mai mohorâtă, după toată veselia pierită... Doctorul, foarte tulburat, îşi pândea nepoata, plimbările-i singuratice prin grădiniţă, şederile îndelungate în odaia maică-şi, acum redeschisă şi pe care voia s-o facă a ei, îndreptăţită de durere. Unde plin- şese Madeleine odinioară, astăzi plângea Cecilia, şi bietul bunic s-ar fi putut înşela, zărind uneori un chip tânăr aplecat sus, dincolo de fereastră, în tăcerea şi deznădejdea unei mâhniri nemărturisite... Oare o să moară şi ea? ... De ce? ... Ce avea? ... Dacă nu-l mai iubea pe Jack, cum să-şi lămurească tristeţea aceasta, nevoia de singurătate, lâncezeala pe care treburile de neînlăturat ale gospodinei nu izbuteau s-o risipească? Iar dacă tot îl mai iubea, de ce-l respinsese? Simţea bine bietul doctor că la mijloc era o taină, o luptă lăuntrică; dar, la cel mai mic cuvânt, la cea mai mică întrebare, nepoata lui schimba vorba şi-i scăpa printre degete, ca şi cum s-ar li simţit răspunzătoare numai faţă de ea însăşi de hotărârile cele mai însemnate ale conştiinţei sale. Dat fiind purtarea îngrijorătoare a Ceciliei, bietul om uită de durerea lui Jack; îi ajungea s-o rumege pe a lui, s-o răstălmăcească fel şi chip, iar cabrioleta care-l purta mereu pe drumuri, gloaba, din ce în ce mai nesupusă, ar fi putut istorisi frământă- rile lui numai după felul ciudat cum mâna.

Într-o noapte sună cineva la poartă pentru un bolnav. Era baba Sale, care aştepta tânguindu-se în uliţă. Pesemne că de rândul ăsta „omu' ei, tnetu' omu' ei se hotăra să crape ". Domnul Rivals, pe care mâhnirea şi vârsta nu-l împiedicau să fie totdeauna în picioare la cel dintâi semnal, se sui repede de la Etiolles la „Aniniş". Baba şi bărbatul ei locuiau lângă „P*arva domusP, î*ntr-o vizuină scobită în povârnişul drumului, o odăiţă în care te cobarai ca într-o pivniţă, murdară, întunecoasă, prost închisă, adevărat săţpş de ţărani de pe vremea lui La Bruyere, ce supravieţuise „tuturor castelelor de primprejur. Drept podea – pământ bătătorit, drept mobile – un fel de dulap stricat şi

scăunele ce se clătinau, totul luminat de-un foc mare de lemne furate, trosnind şi plin de sevă. De altfel, aici toate miroseau a jaf, atât rămăşiţele vechilor tăblii de pereţi, cât şi puşca sprijinită de colţul vetrei, şi laţurile, capcanele, şi uriaşele năvoade pe care braconierii le aruncă toamna pe ogoarele secerate, întocmai ca pescarii plasa. Pe un culcuş păcătos, într-un ungher întunecat, în ^mijlocul acestei sărăcii necinstite, bătrânul.. Crăpă “. „Crăpa “după şaizeci de ani de braconaj, de pândă nmptdg în şanţuri, prin zăpadă şi prin mlaştini, de atâta goabăjijbună, fugărit de jandarmii călări. O viaţă de iepun£ Katrân, stricător, totuşi mulţumit că moare Sn vizuina fin. De cum intră, domnul Rivals se înecă de un miros de aromate arse, mai puternic decât toată duhoarea cocinei. F

— Ce dracu aţi ars aici, babă Sale?

Bătrână se tulbură şi voi să mintă, dar doctorul nu-i dădu răgaz:

— Vasăzică a fost la voi vecinul, otrăvitorul?

Domnul Rivals nu se înşela. În vremea din urmă,

Hirsch venise să-şi încerce pe nenorocitul ăsta primejdioasa-i lecuire prin parfumuri. Prilejurile de a şi-o experimenta se tot răreau pentru el. Ţăranii n-aveau încredere; şi apoi mai era silit să ia mari măsuri, din pricina doctorului din Etiolles, care ducea un război îndârjit împotriva medicinei lui fără diplomă. De două ori chiar fusese chemat de parchetul din Corbeil şi ameninţat cu pedepse aspre dacă va mai urma să practice. Dar la Şale, vecini atât de umili… Cu toată frica de jandarmi, se mai lăsase ispitit.

— Repede, repede, deschide uşa şi fereastra… nu vezi că se înăbuşă nenorocitul!

Bătrână se grăbea să îndeplinească ordinele doctorului, ’ bombănind:

— Vai, bietu’ omu-meu, bietu’ omu-meu! Atâta ce tot spunea c-o să mi-l vindece… Cum se poate să înşeli aşa lumea? Biete dobitoace sălbatice de ţărani ce suntem!

Pe când domnul Rivals, aplecat asupra muribundului; pândea câtă putere a mai rămas în pulsul lui slab, o voce stinsă ieşi de sub zdrenţele culcuşului:

— Zi-i, muiere, ai spus c-o să-i zici.

Bătrână îi dădea înainte cu gura, scormonind surcelele în vatră. Dar muribundul mai spuse cu glasu-i istovit:

— Zi-i, muiere… zi-i, muiere…

Domnul Rivals se uită la baba Sale, a cărei faţă arsă de bătrână piele-roşie se făcuse cărămizie. Ea se apropie bâlbâind:

— Păi da, păi sigur că tot vina doftorului de-alături e, dac-am supărat-o pe biata don'şoara care-i aşa de miloasă…

— Care domnişoară? De cine vorbeşti? Sări ars doctorul, lăsând braţul bolnavului.

Ea se codea. Dar glasul braconierului, din ce în ce mai slab şi parcă venind de tare departe, mai murmură o dată:

— Zi-i… Vreau să-i zici.

— Ei, na! Las' că-i zic – făcu bătrână cu hotărâre.' Uite ce-i, dragă domnule doftor, ticălosul cela mi-a dat douăzeci de franci… Ce lume rea, Doamne Isuse Cris- toase! Mi-a dat douăzeci de franci dacă vreau să spun don'şoarei Cecilia toată povestea lui tat-su şi a mă-si.

— Afurisito! … strigă doctorul Rivals, cu o mânie care-i dădu iar puterea şi avântul tinereţii. O înhăţase pe cumplita bătrână şi o zgâlţâia sălbatic: Ai îndrăznit să faci una ca asta?

— Pentru cei douăzeci de franci, dragă domnule… Dacă omu' cela al dracului nu-mi dădea douăzeci de franci, mai bine mueram decât să scot o vorbă… Mai întâi, aşa cum îi de adevărat că uite colea un creştin pe ducă, zău că habar n-aveam de daravera ceea! El mi-a povestit tot, ca să-i spun pe urmă ei.

— Ah, mişelul, doar mi-a spus el c-o să se răzbune… Dar cine oare a putut să-l înştiinţeze şi să-l călăuzească aşa de bine în răzbunarea lui?

Un geamăt adine, un scâncet nedesluşit, cum scoate omul când vine pe lume sau când o părăseşte, îl chemă iar pe doctor la culcuşul bătrânului. Acuma că ea-i „zisese", moş Sale se lăsa în voia morţii, şi poate că numai această slabă mustrare de conştiinţă, printre toate nelegiuirile lui de bătrân hoinar, îi uşură cumplita trecere. Până-n ziuă, doctorul rămase aplecat asupra agoniei lente, asupra atomului de viaţă pe care dimineaţa albă ce bătea în geamuri avea să-l ia, în cea dintâi înfiorare a ei. I-a trebuit mult curaj să stea acolo, în faţa muribundului şi a bătrânei chincite la vatră, care nu îndrăznea nici să-i vorbească, nici să se uite la el. Ţintuit la datorie, cugeta; şi de la un gând la altul, încerca să lege laolaltă părţile, încă întunecoase pentru el, ale ticăloasei uneltiri.

Când totul se sfârşi, se întoarse în grabă la Etiolles, după ce

se încredinţă că mişelul de Hirsch nu mai era la *„Parva domus “.* Ah, să-i fi picat acum în mână, şi-ar fi regăsit toate furiile chirurgului de vapor în faţa acestui duşman laş, care, ca să se răzbune pe el, lovise în nepoata lui. Ajungând acasă, urcă de-a dreptul la Cecilia. Nimeni. Patul nici nu era desfăcut. Îl trecu un fior. Alergă la „farmacie “. Iar nimeni. Numai fosta odaie a Madeleinei era deschisă, şi acolo, printre lucrurile rămase de la scumpa moartă, pe scaunul de rugăciune unde îngenuncheaseră toate suferinţele ei, o găsi pe Cecilia dormind, într-o atitudine prăbuşită, care mărturisea o noapte întreagă de rugăciuni şi de lacrimi. La paşii doctorului, deschise ochii:

— Bunicule!

— Aşadar, ţi-au spus, ticăloşii, taina pe care ne-am staăduit atâta şi ţi-o ascundem. Ah, Dumnezeule, atâtea sforţări, atâtea griji că şi te cruţăm de mâhnirea aceasta, ia. R la urmă s-o afli de la nişte străini, de la duşmani 1 Biată mititică 1..

Ea îşi ascunsese capiul pe umărul lui:

— Nu-mi vorbi. Nu-mi spune nimic. Mi-e ruşine.

— Ba dimpotrivă, trebuie şi vorbesc... Ah, de-aş fi pvufcut bănui care era pricina refuzului tău 1 Căci, în sf îrşit, de aceea, nu-i aşa, n->ai mai vrut să te măriţi?

— Da.

— Dar de «e? Lămureşte-mi gândul tău.

— Nu voiam să mărturisesc dezonoarea mamei râde, iar conştiinţa mă silea să spun totul aceluia oe trebuia să fie bărbatul meu... Nu aveam decât un singur lucru de făcut şi l-am *făcat.*

— Aşadar, îl iubeşti, tot 11 mai iubeşti?

— Din tot suflefcuL Şi, întisaiievâr, crad ci şi el naă iubeşte de ajuns ea să nu rupi căsătoria noastră; dar eu trebuia să-l scutesc de această mare jertfii. Nu te însoţi cu o fată fără tată, fără nume, şi dac-ar avea unul, l-ar purta pe-al ud ai hoţ şi^al unui falsificator.

— Te înşeli, copila mea. Jack era foarte mândru şi foarte fericit că se însoară cu tine; şi totuşi îţi cunoştea povestea. Chiar eu i-am spus-o.

— E cu putinţă?

— Ah, răutăcioasă mică, dac-ai fi avut mai multă încredere în mine, te-aş fi fei± de întreita lovitură de pumnal pe cane-ai împlintat-o în fericirea noastră.

— Vasăzică -Jack ştia cine sunt...?

— M-am crezut dator să-l înştiinţez acum un an, când mi-a vorbit de dragostea lui.

— Şi tot mai voia să mă ia?

— Copilă! ... De vrane ce te iubea... De altfel, soarta voastră e atât de asemănătoare... Nici el n-ape tată, şi mamă-sa n-a fost măritată niciodată. Singura deosebire dintre voi e cămaică-ta era o sântă, pe când a luL..

Şi aşa istorisise lui Jack povestea Cedliei, domnul Rivals istorisi Oeeiliei povestea lui Jack, îndelungatul chin al bietului băiat aşa de iubitor şi de bun, copilăria-i părăsită şi exilul tinereţii lui; apoi deodată, ca şi cum tot trecutul, pe măsură ce şi-l amintea, îl făoea să înţeleagă mai bine prezentul:

— Dar, ia stai, ea este_. De la ea vine lovitura! ... strigă doctorul. O fi vorbit în faţa lui Hirsch de căsătoria voastră... Da, da, acum sunt sigur... Prin nebuna aceea a ajuns la tine drama de care te-am ferit cu atâta grijă. Era fatal. Asemenea lovitură dată bietului băiat nu putea să-i vină decât de la maică-sa. Pe când ascultă lămuririle acestea, Cecilia era cuprinsă de o adâncă deznădejde la gândtzl c-a pricinuit lui Jack, şi aşa atât de nenorocit, o durere îngrozitoare şi cu totul zadarnică. Ar fi vrut să-i ceară iertare, să se umilească înaintea lui.

— Jack... Biet prieten! ... repeta ea» plângând. Şi» judecând după propria-i mâhnire rana pe care i-o făcuse: O, ce mult trebuie să fi suferit!

— Şi tot mai suferă, desagur.

— Mai ai vreo ştire de la el, bunicule 7

— Nu, da’ ar putea veni el însuşi să-ţi dea... răspunse bunicul, zâmbind.

— Poate că acum n-o să vrea să **mai** vină.

— Ei, atimei, haidem după el! „Azi e duminică. Nu-i la atelier. Îl găsim şi-l aducem aici... Vrei?

— Mă mai întrebi?

După câteva ceasuri, domnul Rivals şi nepoata lui erau în drum spre Pariş.

Abia plecaseră, când un om năduşit leoarcă, încovoiat sub greutatea unui coş mare, se oprea în faţa casei lor. Se mtă la portiţa verde 0 la tăbliţa de alamă pe care silabisi anevoie: „Sunaţi... pentru doc. _tor_. “

— Aici e 1 zise el, în sfârşit, şi sună, ştergându-şi fruntea.

Shrjnicuţa veni, dar văzârad că are a face cu un primejdios negustor care bate dramurile de ţară, doar crăpă uşa:

— Pe cine cauţi?

— Pe domnul de aici..:

— Nu-i acasă.

— Da' domnişoara? ...

— Nici ea nu-i.

— Când se întorc?

— Nu ştiu.

Şi uşasetrintL

— Doamne... Doamne! ... făcu negustorul cu glas răguşit-. Oare o să-l lăsăm să moară aşa?

Şi stă acolo în picioare, buimăcit, în mijlocul uliţei.

M

Piaţa Notre-Dame

În seara aceea avea loc o mare întrunire literară pe cheiul Augustinilor, lângă Institut, la redactorul-şef al *Revistei raselor viitoare.* Toţi rataţii erau convocaţi la serbarea aceasta, dată pentru întoarcerea Charlottei, şi căreia d'Argenton urma să-i dea şi mai multă măreţie, citind marele său poem *Despărţiri,* în sfârşit, gata. Opera aceasta de maestru fusese zămislită în ciudate împrejurări. De vreme ce Charlotte se întorsese acasă, cum să mai deplângi lipsa nerecunoscătoarei şi să descrii suferinţele iubitului părăsit? Era în primejdie să fie caraghios; şi, într-adevăr, ' ar fi fost păcat, fiindcă niciodată inspiraţia poetului nu se arătase mai bogată şi mai puternică. După câteva zile de şovăire, se hotărâse vitejeşte:

— Pe legea mea, nu-mi pasă! ... Nu mă las... Opera de artă nu trebuie părăsită la voia întâmplării.

Şi a fost un spectacol nespus de caraghios, poetul acesta tânguindu-se de plecarea iubitei, de faţă cu însăşi iubita, care auzea cum o face „rea ", „necredincioasă", ' „absentă scumpă" şi însemna toate frumoasele epitete cu propriul ei scris într-un caiet înnodat cu panglici trandafirii. Isprăvind poemul, d'Argenton voise să-l citească clicii lui, nu atât din vanitate de artist, cât din deşertăciune de iubit, ca să afle toţi rataţii că sclavă s-a întors şi că, de data aceasta, pusese bine mâna pe ea. Niciodată apartamentul de la al patrulea etaj nu mai văzuse o serată aşa de strălucită, asemenea lux de flori, de draperii, de răcoritoare; până şi rochia „scumpei absente ", albă şi presărată

cu violete palide, se potrivea de minune cu rolul mut pe care avea să-l joace în timpul lecturii. N-ai fi bănuit, intrând acolo, că lipsa de bani dădea târcoale acestor măreţii, ca nevăzute pânze de păianjen întinse pe aripi de fluturi. Totuşi, nimic mai adevărat. *Revista* era pe ducă, îşi micşora formatul la fiecare număr şi nu mai apărea decât la intervale mari şi din ce în ce mai neregulate. D'Argenton, după ce-şi vârâse în ea jumătate din moştenire, se gândea s-o vândă. Şi tocmai starea această jalnică, la care se adăugaseră câteva „crize" dibaci pre;

Gătite i-o înapoiaseră pentru totdeauna „artistului" ei pe nebună de Charlotte. N-avusese declt să i se arate ca un mare om învins, istovit, părăsit de toţi, îndoindu-se de o stea nesigură, odinioară întrezărită, ca ea să-i jure solemn:

— Acum sunt a ta... A ta pe veci!

De fapt, d'Argenton nu era decât un prost şi un în- gâmfat, dar se poate spune c-o învârtea într-un chip de- săvârşit pe femeia aceasta şi că ştia să scoată din instrumentul banal efecte minunate. De-aţi şti cum îl sorbea din ochi la serată, cum îl găsea de încântător, de „bol- năvior ", de genial şi tot atât de frumos ca acum doisprezece ani când i se ivise sub globurile de culoarea opalului din salonul Moronval, ba poate şi mai frumos, că mediul era altul, mai tihnit, mai bogat, şi aureola poetului ei îmbogăţită cu multe raze. De altfel, aceiaşi oameni în preajma lui, acelaşi personal neschimbat. Iată-l pe Labassindre, în catifea verde-închis, cu cizmele înalte din Faust, şi pe doctorul Hirsch, înstelat cu pete chimice, şi pe Moronval în frac negru, alb la cusături, cu cravată albă, foarte neagră la cute, apoi „ţărişoarele calde ", veşnicul egiptean, cu pielea întinsă, japonezul de culoarea şofranului, şi nepotul lui Berzelius, şi omul care l-a citit pe Proudhon. Iată tot alaiul caraghios, jigărit, sărăcăcios, lihnit de foame, dar mereu plin de iluzii, cu mâini înfrigurate şi cu bieţi ochi fără gene, arşi de cât priveau la stele. Ai fi zis o ceată de pelerini din Orient, mergând spre vreo Mecă necunoscută a cărei lumină de aur piere într-una dincolo de zare. De doisprezece ani de când îi ştim pe nenorociţii ăştia de rataţi, câţiva au căzut pe drum; dar de pe caldarâmul Parisului s-au ridicat alţi fanatici să înlocuiască morţii şi să strângă rândurile. Nimic nu-i descurajează, nici dezamăgirile, nici bolile, nici frigul, nici căldura, nici foamea. Merg, se grăbesc. N-or s-ajungă niciodată. În mijlocul lor, d'Argenton, mai bine hrănit, frumos

îmbrăcat, semăna cu un hangiu bogat, mergând printre păduchioşi, cu haremul, cu lulelele şi cu avuţiile lui. Şi ce-i sporea strălucirea în seara aceea, era îngâmfarea lui satisfăcută, conştiinţa senină a triumfului.

În timpul lecturii poemului, Charlotte, stând pe divan într-o atitudine care voia să fie nepăsătoare, roşea la aluziile din fiecare strofă, înfăşurate în văluri străvezii, ca nişte tainice cochete încântate că le-ai recunoseut. De jur împrejur, nevestele rataţilor se ploconeau, umile şi linguşitoare, iar printre ele mica doamnă Moronval – care, când şedea jos, părea foarte înaltă din pricina frunţii nespus de largi şi a bărbiei – îşi ştergea într-una ochii ca să-şi arate emoţia. Făţărnicie nevrednică de o Moronval, născută Decostere; dar sărăcia răpune mândriile cele mai semeţe, şi Moronval, aşezat în faţa nevestei lui, o supraveghea, conducea aplauzele şi dădea feţei lui de maimuţă mii de felurite expresii de-o admiraţie fără seamăn, rozându-şi cu îndârjire unghiile, ceea ce prevestea totdeauna câte un împrumut. În faţa acestei asistenţe binevoitoare, versurile se desfăşurau cu o încetineală şi o monotonie ce te înnebunea, ca o vârtelniţă depănând un ghem fără sfârşit. Şi erau, şi erau... Se amestecau cu trosnetul focului, cu sfrrâitul lămpilor, cu zgomotul vântului rătăcind **pe** balcon şi izbindu-se deodată cu furie în geamuri, **ca** într-o anumită noapte. Charlotte însă n-avea în seara aceea starea de îngrijorare când mintea primeşte prevestirile şi presimţirile. Era toată a poetului ei, toată a dramei **pe** care el o recita, scandându-şi puternic versurile. **Într-adevăr,** poemul cuprindea o parte foarte dramatică. **În** cântul din urmă, d'Argenton îşi închipuia că „scumpa absentă ", reîntoarsă la iubitul ei, murea de pe urma suferinţelor îndurate departe de el. Poetul îi închidea ochii, jurându-i o dragoste veşnică:

Am pus în mormânt cu tine,
Ce-am avut mai bun în mine,
Ce te plânge şi te iubeşte...

Spunea el. Şi până într-atâta te mişca mărinimia bărbatului care voia să uite, şi soarta tristă a nenorocitei femei, încât toată lumea plângea în hohote, ascultsndu-l, Charlotte mai tare decât toţi; fiindcă, la urma urmei, ea murea acolo, şi lucrurile acestea te înduioşează şi mai mult pentru tine însuţi decât pentru alţii.

Deodată, la partea patetică, pe când d'Argenton îşi plimba

peste adunare o privire mulţumită, uşa salonului se deschise pe neaşteptate, şi servitoarea, o servitoare familiară, cu panglicile în vânt, cum au femeile acestea, ’ intră speriată în salon strigând stăpânei sale:

— Coniţă… coniţă*! …*

Toţi se ridicară:

— Ce este? … Ce s-a Lntâmplat?

— A venit un om…

— Un om?

— Da, un om urâcios şi tare slut cere să vorbească cu coniţa. I-am spus că nu-i acasă, că nu poate s-o vadă. Atunci s-a aşezat pe o treaptă şi a spus c-o s-aştepte.

— Vin… — Zise Charlotte, foarte tulburată, ca şi cum ar fi ghicit din partea cui era trimisul.

D’Argenton însă se interpuse numaidecât:

— Ba de loc… de loc… şi, întorondu-se către Labassindre, cel mai voinic dintre cei de faţă: Ia du-te şi vezi ce-i cu nepoftitul cela.

— Da… da… *bai*! Făcu cântăreţul şi ieşi umflându-şi pieptul.

D’Argenton, care mai avea un hemistih tăiat în două, plin de neastâmpăr pe buze, îşi reluă grăbit locul în faţa căminului, gata să-şi urmeze lectura întreruptă. Dar uşa se deschise iar, lăsând să se strecoare capul şi braţul lui Labassindre, care-l chema pe poet, cu un gest. D’Argenton se repezi furios în sală:

— Ei, ce este?

— Pare-se că Jack e foarte bolnav – îi şopti cântă- reţuL

— Aida de LXa mine nu se prinde 1

— Aşa spune bietul om.

D’Argenton se uită la bietul om, urât, sfios, a cănii umbră înaltă, încovoiată sub uşă, nu i se părea necunoscută.

— Dumneata vii din partea acelui domn?

— Nu, nu vin din partea lui – răspunse celălalt… E prea bolnav ca să vin din partea lui… De trei săptămâni e în pat, tare, tare rău.

— Ce are?

— Are ceva la plămâni; şi doctorul zice că n-o mai duce nicio săptămână. Aşa că ne-am gândit, nevastă-mea şi cu mine, că trebuie s-o înştiinţăm pe maică-sa, şi am venit.

— Cine eşti dumneata?

— Eu sunt Belizarie, Bel, mm îmi zicea dumneaei. Că doar mă

cunoaşte bine, ce mai, ca şi pe nevastă-mea.

— Ei bine, domnule Belizarie – zise poetul în batjocură – să-i spui celui care te trimite că festa-i bună, dar s-a răsuflat. Trebuie să caute altă.

— Poftim? Făcu negustorul, care nu înţelegea „cuvintele crude “.

D’Argenton însă şi închisese uşa, lăsându-l încremenit în capul scării pe Belizarie, care zărise un salon, colo, în fundul apartamentului, plin de lume şi de lumini.

— Nu-i nimic… Unul care a greşit uşa – zise poetul, înapoindu-se.

Şi pe când îşi urma cu măreţie lectură, negustorul mergea cu paşi mari pe străzile întunecoase, sub măză- riche şi-n vântul pătrunzător, grăbit să se întoarcă la Jack, la sărmanul tovarăş care zăcea acum în păcătosu-i pat de fier din mansardă…

Îl apucase în ziua când se întorcea de la Etiolles. Se culcase fără să spună nimic; şi de atunci îl scuturau frigurile, şi avea un guturai zdravăn, aşa de primejdios, încât doctorul uzinei înştiinţă prietenii că starea lui e foarte îngrijorătoare. Belizarie ar fi vrut să-i dea de ştire domnului Rivals, dar Jack se împotrivise cu hotărâre. Ba chiar numai în clipa aceea ieşise din tăcerea-i letargică, şi încă o dată, ca s-o trimită pe brutăriţă să-i vândă ceasornicul şi un inel, pe care le avea de la maică-sa. Fiindcă erau bani puţini în strada Panoyaux. Jack îşi cheltuise toate economiile cumpărând mobila din Charorme, sertarele sunau a gol, şi soţii Belizarie erau şi ei foarte strâmtoraţi în urma cheltuielilor de nuntă şi de instalare. Oricum, pentru a-l îngriji pe bietul părăsit, negustorul şi nevasta lui se simţiseră în stare de orice jertfă. După ce duseseră saltele şi mobile la Muntele de Pietate, amanetaseră un morman de pălării de pai, pe care trebuiau cu orice preţ să le scoată la primăvară. Dar nici jertfa aceasta nu era de ajuns. Toate-s aşa de scumpe, lemnele, doctoriile… Într-adevăr, n-avuseseră noroc cu „chiriaşii”. Cel dintâi, un beţiv, leneş şi mâncău; al doilea, cum nu se poate mai desăvârşit, dar ajungând o grea povară din pricina bolii. Vecinii îi sfătuiau să-l ducă pe Jack la spital. ’ „O să fie mai bine ca la voi; şi n-o să vă mai coste nimica. Dar se îndărătniceau cu oarecare mândrie să-şi ţină prietenul lângă ei, ca şi cum şi-ar fi călcat datoriile întovărăşirii, încredinţându-l altor îngrijiri. Acum ajunseseră la ananghie, şi boală grea, nimerindu-se tocmai în

toiul primejdiei care-i ameninţa, se hotărâseră s-o înştiinţeze pe Charlotte, „cucoana cea frumoasă", cum spunea bru- tărâţa, cu glas indignat. Ea îşi trimisese bărbatul:

— Şi mai cu seamă, ad-o cu tine, ca să fii sigur că vine... O să-i facă bine nenorocitului să-şi vadă mama. Nu vorbeşte niciodată de ea. E aşa de mândru... Dar mă prind că se gândeşte la dânsa.

Belizarie n-o aducea. Aşa că la întoarcere era deznădăjduit şi îngrijorat de cum va fi primit. Doamna Belizarie, cu copilu-i adormit pe genunchi, vorbea încet cu doamna Levindre, în faţa unui foc sărăcăcios şi trist, un „foc de vădană", cum zice poporul, ascultând totodată dinspre pat răsuflarea anevoioasă a lui Jack şi groaznica tuse care-l înăbuşea. N-ai fi recunoscut în odaia aceea fără mobilă şi jalnică mansarda luminoasă, cu fereastra spre curte, în care cânta munca dis-de-dimineaţă, ca o ciocârlie pariziană. Nici urmă de cărţi şi de învăţătură. Numai o oală de ceai fumegând pe cămin şi umplând odaia cu aerul îmbâcsit, nedesluşit şi greoi care pluteşte în jurul bolii. Apoi şoapte, un zgomot de cleşte, şi paşii lui Belizarie care se întorcea.

— Singur? ... întrebă brutăriţa.

El îi povesti încet că nu l-au lăsat s-o vadă pe mama lui Jack şi că mustăciosul nu i-a îngăduit să intre.

— Ce ticăloşi! ... Da' tu n-ai pic de sânge în vine Te recunosc eu bine şi-acuma, cu toate fricile tale! ... Trebuia să-l îmbrânceşti, să intri cu sila şi să-i strigi afurisitei: „Cucoană, îţi moare copilul".

Ce minunată privire de mamă aruncă micuţului adormit pe genunchii ei!

...Ah! Sărmanul meu Belizarie, ai să fii totdeauna o curcă plouată!

Negustorul lăsă capul în jos. Se aştepta, desigur, să-l zgâlţâie la întoarcere, dar nu-şi putea stăpâni sfiala, fiindcă obişnuinţa de a bate drumurile şi străzile, cu un permis de negustor ambulant, la cheremul jandarmilor şi al sergenţilor, îi dăduse o umilinţă încovoiată, pe care toată bărbăţia nevestei lui nu izbutea să i-o îndrepte.

— Să mă fi dus eu, sunt sigură c-aş fi adus-o... — Zicea fiinţa asta de treabă, încleştându-şi pumnii.

— Ia lasă, dragă – răspunse repede şi acru doamna Levindre –

habar n-ai cine-s femeile astea!

Zicea „femeile astea “, că de la plecarea Idei de Barancy pierduse orice nădejde pentru maşina ei de cusut sau pentru prăvălia bărbatului. Se întorsese şi el acasă, în toate serile, cheile fiind În uşă, cum obişnuiesc săracii, intrau la bolnav, sub cuvânt că întreabă ce mai face. **AflânH** că doamna nu venise, domnul Levindre începu un logos lung despre Phrynea modernă, ruşinea societăţii noastre, şi-şi mai desfăşură o dată sistemul lui politic, ce ar scăpa lumea de toată zgura aceasta. Ceilalţi îl ascultau cu gura căscată pe flecarul ăsta somnoros care nu mai isprăvea, în timp ce vântul sufla în tăciunii stinşi, iar tuşea zgomotoasă a lui Jack răsuna sub cearşafuri.

— Asta nu-i totul – zise doamna Belizarie, care nu se abătea niciodată prea mult de la subiect. Ce să facem? Nu-l putem lăsa pe bietul băiat să se prăpădească din lipsă de îngrijiri.

Soţii Leviiidre îşi dădură părerea:

— Trebuie să faceţi ce v-a spus doctorul. Trebuie să-l duceţi în Piaţa Notre-Dame, la biroul centraL Acolo or să-i dea un bilet de internare la un spital.

— Sst! ... Sst! ... Mai încet... — Zise Belizarie, arătându-le patul unde bolnavul se zbătea în friguri.

Urmă o clipă de tăcere, pe când foşnea pânza groasă a cearşafurilor mototolite.

— Sunt sigur că v-a auzit – adăugă negustorul, supărat.

— Ei, şi! ... Nu ţi-e nici frate, nici fiu. Şi te-ai descotorosi uşor, ducându-l la spital...

— E tovarăşul nostru! Zise Belizarie, punând în felul său de a vorbi toată mândria şi tot devotamentul inimii lui bune şi naive.

Era aşa de înduioşător, încât brutăriţa se înroşi toată, privindu-şi bărbatul cu ochi strălucitori de lacrimi. Soţii Levindrâ plecară dând din umeri; şi după plecarea lor, odaia păru îndată mai puţin goală şi mai puţin rece.

Jack auzise. Auzea tot ce spuneau. De cele mai multe ori, de când îl întorsese groaznica boală de piept, imită cu sfâşietoarea dezamăgire a iubirii lui, şi^l ţinea pironit în pat, nu dormea, dar părăsea înadins viaţa ce-l înconjura şi se închidea într-o muţenie pe care nici chiar fierbinţeala cu halucinaţiile ei nu izbutea să i-o învingă. Ochii, întorşi la perete, rămâneau larg deschişi toată ziua, şi dacă zidul, zidul întunecos, zbârcit şi crăpat ca un obraz de femeie bătrână. Ar fi outut vorbi, ar fi spus cft-n ochii aceia

aţintiţi de somnambul era scris cu litere de foc: „Nenorocire desăvârşită... deznădejde fără margini**... Numai peretele vedea această, fiindcă nenorocitul nu se plângea niciodată. Ba chiar încerca să zâmbească voinicei lui îngrijitoare când îi dădea să bea ceaiuri fierbinţi şi-l îmbărbăta cu bunăvoinţă. Astfel îşi petrecea zilele lungi şi singuratice, în care zgomotul muncii venea să-l caute până şi în mansarda lui, ca să-l facă să-şi blesteme trân- dăvia silită. De ce nu era puternic şi zdravăn ca atâţia alţii ca să ţină piept deznădejdilor vieţii? ... Dar pentru cine să mai lucreze de acum înainte? Maică-sa plecase... Cecilia nu-l mai voia. Cele două chipuri de femei îl urmăreau, nu-l părăseau. Când surâsul voios, banal şi nepăsător al Charlottei pierise, faţa nevinovată a Ceciliei, pe care taina refuzului parcă o înfăşură într-un văl, se ridică înaintea lui, şi el rămânea doborât, fără să poată scoate o vorbă sau să facă o mişcare, în timp ce zvâcnetul tâmplelor şi al încheieturilor de la mâini, răsuflarea-i grea şi accesele de tuse seacă se scandau în frământarea din jur, în suflarea vântului din cămin, în uruitul omni- 'ruzelor care zguduiau caldaiâmul, în zgomotul sforăitor al războiului de ţesut din mansarda vecină...

A doua zi după convorbirea de lângă patul lui Jack, pe când brutăriţa, întorcându-se din raită, cu şorţul plin de făină, intră în odaie să afle cum se simţise băiatul peste noapte, rămase încremenită văzând o stafie lungă în picioare, gata îmbrăcată, discutând înaintea focului cu Belizarie:

— Ce-i asta? ... Cum! Te-ai sculat?

— A vrut să se scoale – zise negustorul, deznădăjduit. Vrea să se ducă în Piaţa Notre-Dame. /

— În Piaţa Notre-Dame! ... Şi de ce, mă rog... Găseşti că nu te îngrijim bine aici? Ce-ţi lipseşte?

— Nimic, nimic, bunii mei prieteni... Sunteţi două inimi mărinimoase şi devotate. Dar mi-e cu neputinţă să stau mai mult aici. Vă rog, nu mă opriţi. Trebuie... Vreau.

— Dar ce-ai să te faci, sărmanul meu tovarăş, slab cum eşti?

— Ei, da! Sunt cam hodorogit. Dar când trebuie să umbli, umbli. Belizarie o să-mi dea braţul lui. M-a mai plimbat el aşa pe străzile din Nantes, într-o zi când eram şi mai puţin zdravăn decât astăzi.

Faţă de o voinţă atât de hotărâtă, nu mai puteai şovăi. Jack o îmbrăţişă pe doamna Belizarie şi coborî, sprijinit de negustor,

după ce aruncă o privire de rămas bun, mută şi sfâşietoare, odăiţei unde-şi petrecuse ceasuri aşa de frumoase, desfătându-se cu visuri atât de minunate, şi pe care ştia bine că n-are s-o mai vadă niciodată.

Pe vremea aceea, biroul central se afla în faţa catedralei Notre-Dame; un aşezământ pătrat, cenuşiu şi trist la înfăţişare, cu câteva trepte. Ca s-ajungă până acolo, de pe înălţimile de la Menilmontant, ce lungă li se păru calea! Se opriră adesea pe stâlpişorii de piatră, la capătul podurilor, dar fără să se odihnească mult, că frigul era pătrunzător. Sub cerul noros şi apăsător de decembrie, ’ bolnavul părea mai desfigurat, mai prăpădit decât în patul lui. Păru-i era leoarcă de sudoare, lipit de cât se sforţa să meargă; şi de atâta slăbiciune, toate se învârteau înaintea lui – casele negre, apa de-a lungul trotuarelor, chipurile trecătorilor înduioşaţi de jalnică pereche pe care o alcătuiau negustorul şi tovarăşul lui. În Parisul acesta brutal, unde viaţa seamănă cu o luptă, ai fi zis că-i un rănit căzut în toiul bătăliei, pe care un tovarăş îl ducea, sub gloanţe, la ambulanţă, înainte de-a se întoarce iar în mijlocul primejdiei.

Ajunseseră devreme la biroul central. Totuşi, sala cea mare de aşteptare era plină de-o gloată ce stă de mult pe băncile de lemn din jurul unei sobe uriaşe care trosnea şi duduia. Domnea acolo o atmosferă înăbuşitoare, greoaie, somnoroasă, ce-i copleşea pe toţi cei de faţă, pe nenorociţii intrând de-a dreptul din frigul străzii în cuptorul acesta, pe slujbaşii care scriau în fund, după un geamlâc, pe servitorul din sală umplând soba cu o înfăţişare abătută. Când sosi Jack la braţul lui Belizarie, toate privirile se întoarseră spre el, posace şi îngrijorate, parcă ziceau: „Ei, poftim! … încă unul “…

Într-adevăr, îmbulzeala e atât de mare în aşezămintele spitaliceşti, fiecare pat de suferinţă e atât de invidiat, râvnit şi greu de dobândit! Cu toate că administraţia face foarte mari sforţări, iar milostenia creşte, totdeauna sunt mai mulţi bolnavi decât locuri ca să-i primească. Vorba-i că Parisul ăsta crâncen se pricepe să făurească tot felul de boli, să mai născocească şi altele ciudate, neprevăzute, complicate, cu ajutorul viciului şi al sărăciei, cât şi al tuturor amestecurilor pe care le dă împreunarea acestor două elemente de suferinţă. Multe mostre ale dibăciei lui se arătau jalnic acolo, pe băncile murdare din sala pieţei Pe măsură ce intrau, erau despărţiţi în două

categorii: de o parte răniţii, cei pe care roţile fabricilor, dinţii maşinilor cu aburi, acizii vopsitoriilor i-au schilodit, i-au orbit şi i-au desfigurat; de cealaltă, cei cu friguri, anemicii, tuberculoşii, cei cărora le tremură mâinile sau picioarele, ochi legaţi şi tot felul de tuse, ascuţite, seci, care parcă se aşteptau una pe alta ca să înceapă toate odată, că instrumentele unei sfâşietoare orchestre. Şi ce zdrenţe, ce pantofi, ce pălării, ce coşniţe! Zdreanţa, cu tot ce are ea mai nenorocit, rupturi astupate cu noroi, franjuri sqăl- date în gârla străzii, că cei mai mulţi dintre nenorociţii aceia veniseră pe jos, târindu-se ca Jack. Toţi aşteptau cu adâncă nelinişte examenul doctorului, care trebuia să le dea sau nu un bilet de internare la vreun spital. Aşa că să-i fi auzit vorbind între ei de bolile lor, exagerându-le înadins peste măsură, încercând să-şi încredinţeze vecinii că sunt mult mai bolnavi decât ei. Jack asculta convorbirile acestea jalnice, stând între un bărbat gras, ciupit de vărsat, care tuşea îngrozitor, şi o biată femeie tânără, acoperindu-şi cu un şal negru umbra unui trup şi o faţă îngustă, cu nas şi buze atât de subţiri şi de albe, încât numai ochii păreau vii, doi ochi rătăciţi de gândul nebun al ceasului din urmă ce se apropie. O bătrână, cu basma şi un coş sub braţ, îmbia cu pesmeţi şi pâiniţe colbăite şi tari pe înfriguraţii şi pe muribunzii aceia, alungată de toţi şi urmându-şi raita în tăcere. În sfârşit, uşa se deschise şi se ivi un omuleţ nervos şi uscăţiv.

Doctorul!

O tăcere adâncă se lăsă îndată peste bănci, unde tuşea se înteţi, iar chipurile păreau şi mai amărâte. Dezmorţindu-şi degetele pe placa sobei, doctorul inspecta bolnavii din jurul lui, cu privirea omului de ştiinţă, cercetătoare şi hotărâtă, care-i îngrijorează pe beţivi şi pe desfrî- naţi. Apoi începu să facă ocolul sălii, urmat de băiatul ce elibera biletele de internare la diferitele spitale. Ce bucurie pe nenorociţii aceia când îi declară buni de spital! Ce dezamăgire, ce rugăminţi când îi înştiinţa că nu-s destul de bolnavi! Examenul era scurt şi cam brutal, fiindcă era multă lume şi bieţii oameni nu mai isprăveau vorba despre bolile lor, împletindu-le cu tot felul de poveşti şi de peripeţii cu care doctorul n-avea ce face. Nu-şi poate nimeni închipui neştiinţa, n&uceala, nerozia acestui norod, care se încurcă chiar când trebuie să dea un nume sau o adresă, temându-se mereu să nu se compromită, iar sfiala lui bate apoi câmpii cu tot felul

de nimicuri.

— Dar dumneata, doamnă, ce ai? Întreabă doctorul pe o femeie care avea lângă ea un copil de vreo doisprezece ani.

— Nu eu, domnule doctor, băiatul meu.

— Ei, şi oe are băiatul? … Haide, repede.

— E surd, domnule doctor… L-a apucat, să vă spun…

R- A! E surd? … Şi de care ureche?

— De amândouă, mai ales.

Cum vine asta, „mai ales”?

— Da, domnule doctor… Hei, Eduard, scoală-te când îţi vorbeşte… De care ureche eşti surd? … zice ea puştiului, zgâlţâindu-l ca să-l facă să se ridice.

Dar el stă mut şi tâmpit.

Iar în faţa uluielii bietului infirm:

— Vedeţi, domnule doctor, e aşa cum v-am spus… de amândouă, mai ales.

Mai departe, doctorul se întoarce către grăsanul ciupit de vărsat, vecin cu Jack:

— Ce te doare?

— Pieptul, domnule doctor… Uite, pe aici mă arde tot.

— Aha! Te arde pieptul… Nu cumva bei puţin rachiu, aşa, din când în când?

— Eu? Niciodată, domnule doctor… — Răspunde celălalt, indignat.

— A, foarte bine, nu bei rachiu. Dar vin, bei?

— Da, domnule doctor, cât îmi trebuie.

— Şi cam cât îţi trebuie? … Cred că vreo câţiva litri?

— Păi de, domnule doctor, după zile…

— Da, înţeleg… Aşa, în zilele de leafă…

— Ei, în zilele de leafă, ştii şi dumneata, ca omul… Eşti cu prietenii…

— Da, asta-i, te îmbeţi în zilele de leafă… Eşti zidar, plătit cu săptămâna, aşa că eşti beat turtă cel puţin de patru ori pe lună… foarte bine. Limba!

Degeaba se împotriveşte beţivul, trebuie să-şi mărturisească viciul, are a face cu un adevărat judecător de instrucţie.

Când ajunse în faţa lui Jack, doctorul îl cercetă cu luare-aminte, îl întrebă ce vârstă are şi dacă-i de mult bolnav. Jack se străduia să răspundă cu glas şuierător; şi tot timpul cât vorbea, Belizarie, din spatele lui, clipea din ochi, ţuguindu-şi buzele

groase.

— Ia ridică-te, băiete – zise doctorul, lipindu-şi urechea de hainele ude ale bolnavului ca să-l asculte la plă- mâni... Ai venit deci pe jos?

— Da, domnule doctor.

— E nemaipomenit c-ai putut umbla în starea în care eşti. Straşnică energie ţi-a mai trebuit. Dar nu-ţi dau voie s-o mai faci. Or să te ducă pe targă. Şi întorcându-se către slujbaşul care scria biletele: „Caritatea” ... Sala Sfântul Ion.

Apoi, fără altă vorbă, îşi urmă inspecţia.

Printre miile de imagini repezi, confuze, care-ţi trec pe dinainte în forfota străzilor din Pariş şi se perindă, se şterg una pe alta, cunoaşteţi vreuna mai sfâşietoare decât târgile acelea purtate, apărate de-un cort mic de pânză vărgată şi a căror legănare o susţin doi oameni, unul înainte şi altul îndărăt? Seamănă cu un pat şi cu un giulgiu; şi forma oarbă, nedesluşit desenată dedesubt, lăsată în voia zdruncinării mersului, te face să visezi urât. Când le văd, unele femei îşi fac cruce, ca şi cum ar trece un dric. Câteodată targa înaintează singuratică pe trotuarul părăsit la apropierea ei; de cele mai multe ori, o mamă, o fiică, o soră cu ochii în lacrimi, umilite de nespusă sărăcie a bolii, însoţesc căpătâiul acesta care merge. Astfel asculta Jack, lângă el, alături de brancardieri, paşii neregulaţi ai bunului negustor, care, din când în când, îi luă mâna, să-i arate că nu-i cu desăvârşire părăsit. Dintr-o zdruncinătură într-alta, somnoros şi zdrobit, bolnavul ajunse la spitalul „Caritatea”, în sala Sfântul Ion, de la catul al doilea, în fundul curţii a doua. O sală tristă, cu tavanul sprijinit pe stâlpi de fontă şi cu ferestrele dând de o parte în curtea întunecoasă, iar de cealaltă într-o grădină lungă şi umedă: douăzeci de paturi, cap la cap, două jilţuri mari lângă o sobă uriaşă, o masă şi un bufet imens acoperit cu o placă de marmură. Iată locul.

La intrarea lui Jack, cinci-şase fantome în halate cafenii, cu scufii de bumbac, se opriră dintr-o partidă tăcută de domino, să-l vadă trecând pe noul venit. Alţii, care se încălzeau, se dădură la o parte când se apropie.

Numai un colţ luminos în toată sala – micul birou cu geamuri unde şedea maică, şi, în faţă, un altar al Fecioarei, curat şi gingaş, cu horbote, flori artificiale, luminări de ceară albă şi o madonă de ghips, cu braţele în mâneci lungi şi largi, care se

îndepărtau de rochia ei ca două aripi. Maica ieşi înaintea lui Jack şi, cu un glăscior ascuţit şi monoton, cu întregu-i răsunet ca absorbit de vălul de pe cap şi de pe piept:

— O, bietul copil, ce bolnav pare! … Repede, să-l culcăm… N-avem pat, dar ultimul de colo o să fie curând gol. Cel care-i culcat în el e pe ducă. Deocamdată, să-i punem o targă.

Ce numea ea targă era un pat de campanie, pe care infirmierul îl aşează lângă patul ce trebuia să fie curând liber, dar de unde ieşeau vaiete înăbuşite, suspine lungi, şi mai înfiorătoare fiindcă toţi le ascultau cu o nepăsare descurajată. Omul acela trăgea să moară, dar Jack era el însuşi prea bolnav, prea copleşit, ca să-şi dea seama de jalnică vecinătate. Abia îl auzi pe Belizarie că-i zice „la revedere”, fjigăduindu-i să mai vină şi a doua zi, apoi un zgomot de cratiţe şi de farfurii, pricinuit de împărţirea ciorbei, pe urmă şoapte lângă patul lui, unde era vorba de-un oarecare „Unsprezece bis “despre care spuneau că-i foarte bolnav. Lui îi ziceau aşa. Nu-l mai chema Jack, ci „Unsprezece bis “din sala Sfântul Ion. În loc de somn, se şi simţea amorţit, doborât de cumplita lui oboseală. Când un glas de femeie, liniştit şi limpede, îl făcu să tresară pe neaşteptate, de-i pieri cel dinţii somn.

— Rugăciunea, domnilor!

Zări nedesluşit lângă altar umbra unei femei îngenuncheate în faldurile groase de aba; dar zadarnic încercă să-i urmărească recitarea foarte repede, cam cântătoare, *şi* care cădea din gura aceea deprinsă cu rugăciunea, fără opriri, nici suspine. Totuşi îi ajunseră la urechea atentă cuvintele acestea din urmă:

„Ocroteşte, Doamne, pe prietenii şi pe duşmanii mei, pe prizonieri, pe călători, pe bolnavi şi pe cei ce-şi dau duhul…”

Jack se cufundă atunci într-un somn înfrigurat, zvâr- colit, în care vaietele agoniei vecine se amestecau pentru el cu vedenii de prizonieri scuturându-şi lanţurile şi de călători umblând pe un drum fără de sfârşit.

…El însuşi e unul din călători. Merge pe drumul ăsta care seamănă cu cel din Etiolles. Dar mai lung, mai cotit şi lungindu-se cu fiecare pas. Cecilia şi maică-sa păşesc înaintea lui, nevrând să-l aştepte, şi desluşeşte printre copaci fâlfâirea celor două rochii. Ce-l împiedică să le ajungă sunt uriaşele maşini înşirate de-a lungul şanţurilor, înspăimântătoare, duduind, cu guri căscate şi colţi fumegând ce-i trimit o suflare învăpăiată.

Raboteze cu aburi, ferăstraie cu aburi, toate stau acolo, mişcându-şi bielele, cârligele şi pistoanele, într-un zgomot asurzitor de ciocane în fierărie. Jack, tremurând tot, se hotărăşte să treacă prin mijlocul lor; e înhăţat, prins, sfâşiat; bucăţi din carnea lui sunt smulse o dată cu cele din bluza lui de lucru, picioarele-i sunt arse de drugi groşi de metal în topire, şi tot trupul i-e acoperit cu cărbuni aprinşi, iar iadul lor îl pătrunde până-n piept. Ce cumplită luptă ca să iasă de acolo, să se adăpostească în pădurea Senart, a cărei margine se întinde de-a lungul acelui drum blestemat... Şi iată că sub răcoarea bolţilor mari de frunziş, Jack se face iar mic de tot. Are zece ani. Se întoarce dintr-o plimbare frumoasă cu pădurarul, dar colo, la cotitură unei cărări, baba Sale, cu cosorul în mână, îl pândeşte stând pe legătura ei de uscături. Vrea s-o şteargă; baba se repede după el şi-l fugăreşte ca o nebună prin toată pădurea uriaşă, atât de întunecoasă acum când se lasă noaptea sub copaci. Aleargă, aleargă într-una... Baba goneşte şi mai iute decât el... Aude paşii ei care se apropie, cum se freacă surcelele de pământ şi răsuflarea ei gâfiită... în sfârşit, îl prinde, se luptă cu el, îl trânteşte jos şi apoi se aşază cu toată greutatea pe pieptul copilului, pe care-l striveşte cu uscăturile-i spinoase.

Jack se deşteptă tresărind. Recunoscu sala cea mare luminată de candele, paturile la rând, răsuflările anevoioase şi tuşea rupând tăcerea. Vasăzică nu mai visa: şi totuşi simţea aceeaşi greutate de-a curmezişul trupului, ceva rece, apăsător, ţeapăn, înfiorător, pe care infirmierii, veniţi în goană la ţipetele lui, se grăbiră să-l ridice şi să-l pună iar în patul vecin, trăgând perdelele de jur împrejur cu un scârţiit jalnic.

N-o să vină...

— la te uită ce mai somnoros! ... Haide, Unsprezece bis, scoală-te! ... Vine vizita.

Jack deschide ochii, şi cel dintâi lucru care-l izbeşte sunt perdelele patului vecin, căzând nemişcate până jos.

— Ei, băiete, am auzit că astă-noapte ai tras o spaimă straşnică... Nenorocitul cela ţi-a căzut peste targă, zvârcolindu-se... Rău trebuie să te mai fi speriat... Haide, ridică-te puţin să te vedem... O I O! Ce slab suntem I

Cel care vorbeşte astfel e un bărbat de vreo treizeci şi cinci – patruzeci de ani, cu o tichie de catifea, un şorţ mare alb cu un colţ urcând pe piept, o barbă bălaie şi ochi ageri şi chiar cam

zeflemitori. Pipăie bolnavul şi-i pune câteva întrebări:

— Ce meserie ai?

— Mecanic.:

-^Bei?

'; – Am băut... Nu mai beau.

Apoi o tăcere cam lungă.

— Da' oare ce viaţă ai dus, bietul de tine?

1 Doctorul nu mai spuse nimic, de frică să nu-şi sperie bolnavul, dar Jack a zărit pe faţa lui aceeaşi dureroasă curiozitate, acelaşi interes plin de simpatie cu care l-au primit în ajun în Piaţa Notre-Dame. Internii înconjoară patul. Şeful serviciului le explică simptomele pe care le-a observat la bolnav. Foarte interesante, pare-se, şi foarte îngrijorătoare simptomele acestea. Pe rând, studenţii vin să se încredinţeze de observaţiile profesorului. Jack îşi întinde spatele tuturor urechilor curioase şi, în sfârşit, după cuvintele „inspiraţie, expiraţie, raluri şuierătoare, pî- riituri la vârf şi la bază, ftizie galopantă", înţelege că starea lui e foarte gravă, atât de gravă, încât după ce doctorul şi-a dictat prescripţiile unui intern, maică se apropie de patul său şi, cu blândeţe, cu discreţie, îl întreabă dacă are familie la Pariş, pe cineva de vestit, şi dacă aşteaptă vizite, azi duminică. Familia lui? Uite-o colea: sunt cele două fiinţe, un bărbat şi o femeie care stau la picioarele patului fără a îndrăzni să înainteze, două chipuri din popor, cam necioplite, dar de treabă, care-i zâmbesc. N-are alte rude, alţi prieteni decât aceştia. Sunt singurii care nu i-au făcut niciodată rău.

— Ei? Cum îţi mai este? ... Ţi-e ceva mai binişor? Întreabă Belizarie, căruia i s-a spus că tânărul e pierdut, şi-şi ascunde plânsul care-l podideşte sub o înfăţişare foarte veselă.

Doamna Belizarie pune pe măsuţa de lângă Jack două portocale frumoase pe care i le-a adus; apoi, după ce-i dă ştiri despre copilul cu cap mare, se aşază între paturi, cu bărbatul ei care nu scoate un cuvânt. Nici Jack nu vorbeşte. Stă cu ochii deschişi, aţintiţi. La ce se gândeşte? ... Numai o mamă poate să ghicească.

— la spune, Jack – îl întreabă deodată doamna Belizarie – ce-ar fi s-o aduc pe maică-ta?

Privirea lui stinsă se aprinde şi se pironeşte zâmbind asupra femeii...

Da, chiar asta vrea. Acu că ştie c-o să moară, uită tot ce i-a

făcut maică-sa. Simte nevoia s-o aibă aici, să se strângă lângă ea. Şi doamna Belizarie se şi repede, dar negustorul o opreşte, şi-n şoaptă are loc o consfătuire aprinsă la picioarele patului. Bărbatul nu vrea că nevasta lui să se ducă acolo. Ştie că-i foarte mâniată pe „cucoana cea frumoasă”, că nu-l poate suferi pe „mustăcios” şi că, de n-or lăsa-o să intre, o să răcnească, o să facă mare gălăgie, şi, mai ştii? Poate chiar s-ajungă la secţie. Frica de secţie joacă, negreşit, un mare rol în viaţa lui Belizarie. Brutăriţa ştie ce sfios e negustorul şi ce uşor se lasă dat afară.

— Nu, nu, fii liniştită, de rândul ăsta o aduc – zice el până la urmă, cu o încredere hotărâtă pe care izbuteşte s-o împărtăşească şi soaţei lui.

Ajunge repede pe cheiul Augustinilor, dar de data aceasta e şi mai puţin norocos decât în ajun.

— Unde te duci? … îl întreabă portarul, oprindu-l jos la scară.

— La domnul D’Argenton.

— Dumneata ai fost şi aseară?

— Da, desigur – răspunde Belizarie cu inima curată.

— Ei bine, degeaba te mai sui, că nu-i nimeni acasă… Au plecat la ţară şi nu se înapoiază curând.

L, a ţară, pe asemenea vreme, cu frigul ăsta ce parcă aduce ninsoare! Nu-i vine a crede lui Belizarie. Zadarnic stăruie, zadarnic spune că băiatul doamnei e rău bolnav, la spital. Portarul se mulţumeşte s-asculte povestea, dar nu-l lasă pe nenorocitul trimis nici măcar să treacă de rogojina de şters picioarele din josul scării. Iată-l pe Belizarie iar în stradă, deznădăjduit. Deodată îi vine un gând sublim. Jack nu i-a istorisit niciodată ce s-a petrecut între familia Rivals şi el; i-a spus numai că s-a stricat căsătoria. Dar încă la Indret, şi la Pariş, de când locuiesc împreună, au vorbit adeseori între ei de bunătatea bătrânului doctor. Dacă ar pleca după el, ca s-aducă un prieten, un chip iubit lângă patul unde murea bietul tovarăş? S-a hotărât. O să treacă întâi pe acasă ca să-şi ia coşul, fiindcă niciodată nu porneşte la drum fără el, şi iată-l dus, tremurând şi încovoiat, pe şoseaua spre Etiolles, unde Jack l-a întâlnit pentru întâia oară. Vai, am văzut ce-l aştepta după atâta umblet.

În răstimp, doamna Belizarie, tot la căpătâiul prietenului lor, nu ştie ce să mai creadă de lipsa aceasta prelungită, nici cum să potolească îngrijorarea bolnavului, foarte frământat la gândul că-şi va revedea mama. Şi ceea ce-i sporeşte frământarea

aceasta e mulţimea pe care duminica o aduce la paturile din spital. Din stradă, din josul scării vine un vuiet, un tropăit pe care curţile răsunătoare şi culoarele le prelungesc şi le fac să se audă mai bine. Uşa se deschide într-una, şi Jack pândeşte intrarea celor ce vin: muncitori, mic-burghezi curat îmbrăcaţi, care umblă printre paturi, stau de vorbă cu bolnavii pe care au venit să-i vadă, îi îmbrăţişează, încearcă să-i facă a zâmbi cu o anecdotă, o amintire de familie sau o întâlnire de pe stradă. Adeseori, când ochii se străduiesc să rămână uscaţi, glasurile se înăbuşă de lacrimi. Sunt cuvinte stângace, tăceri supărătoare, toată stinghereală, toate subînţelesurile care se pun de-a curmezişul vorbelor când cad dintr-o gură sănătoasă pe perna mototolită a unui muribund. Jack ascultă nedesluşit murmurul dulce al glasurilor peste care pluteşte mireasma de portocale. Dar ce dezamăgire la fiecare nouă vizită, când, după ce s-a ridicat cu ajutorul unui băţ mic atâmat de-o frânghie deasupra mâinilor lui, vede că tot nu-i maică-sa, şi cade din nou, mai doborât. Mai deznădăjduit decât oricând. Ca pentru toţi cei care-s pe moarte, picul de viaţă ce-i mai rămâne, firul acela subţirel care se tot subţiază, prea şubred ca să-l lege de anii vânjoşi din tinereţe, îl duce spre ceasurile dintâi ale vieţii lui. S-a făcut iar copil. Nu mai e mecanicul Jack, e micul Jack (cu un *k*), finul lordului Peambock, bălăiorul în catifea al Idei de Barancy, care-şi aşteaptă mamă…

Nimeni.

Şi totuşi ce de lume mai vine, femei, copii, unii mici de tot care se opresc uimiţi, văzând slăbiciunea tatălui, halatu-i de convalescent, şi scot strigăte de admiraţie, pe care călugăriţa abia le poate potoli în faţa minunilor micului ei altar. Dar mama lui Jack nu vine. Brutăriţa nu mai ştie ce să-i spună. Le-a înşirat pe toate: boala lui d’Argenton, duminica ce te îndeamnă la plimbare; acum nu mai ştie ce să născocească şi, ca să facă ceva, şi-a întins pe genunchi o batistă colorată şi curăţă încet portocalele.

— N-o să vină… — Zice Jack, aşa cum zicea odată în căsuţa din Charonne. Dar glasu-i e mai îndârjit decât în seara aceea şi, cu toate că-i slab, meii rosteşte cu mânie: Sunt sigur că n-o să vină.

Şi nenorocitul închide ochii, copleşit de oboseală; dar numai ca să se gândească la alte mâhniri, ca să-şi strângă în minte

toate cioburile iubirii lui, ca să cheme: „Cecilia… Cecilia”, fără ca strigătul să-i iasă din gura mută. Călugăriţa s-a apropiat, auzindu-l că geme, şi întreabă în şoaptă pe doamna Belizarie, a cărei faţă latră luceşte de lacrimi:

— Ce are, bietul copil? … Parcă-l doare mai mult?

— Mamă-sa, maică, nu mai vine mamă-sa… O aşteaptă… şi asta-l roade pe bietul copil.

— Ar trebui s-o vestim îndată.

— Bărbatu-meu s-a dus. Dar, vezi, că-i o cucoană frumoasă. Pesemne că se teme să nu-şi mânjească rochia la spital… Deodată se scoală, într-o izbucnire de mânie: Nu plânge, puiule – zice ea lui Jack, parc-ar fi vorbit cu băieţelul ei – las’ că ţi-o aduc eu pe maică-ta!

Jack o aude că pleacă, dar tot mai zice cu glas răguşit şi cu ochii mereu aţintiţi asupra uşii:

— N-o să vină… n-o să vină…

Călugăriţa încearcă să-i spună câteva cuvinte:

— Haide, copilul meu, linişteşte-te! …

Atunci el se ridică, cumplit şi apucat de-un fel de aiurealâ:

— Vă spun eu că nu va voi să vină… N-o cunoaşteţi, e o mamă rea! … Tot ce-a fost trist în viaţa mea, de la ea mi-a venit. Inima mi-e numai o rană de toate loviturile pe care i le-a dat… Când celălalt s-a prefăcut că-i bolnav, a fugit la el îndată şi n-a mai vrut să-l părăsească… Dar eu, eu mor, şi ea nu vine… Ah, ce rea, ce rea, ce mamă rea! Ea m-a omorât şi nu vrea să mă vadă murind!

Istovit de sforţarea aceasta, Jack îşi lasă capul să cadă pe pernă, şi călugăriţa rămâne aplecată asupra lui, să-l mângâie, să-l potolească, pe când ziua de iarnă, scurtă şi întunecoasă, se sfârşeşte, se stinge jalnic în amurgul gălbui, plin de zăpadă.

Charlotte şi d’Argenton coborau din trăsură pe cheiul Augustinilor. Se întorceau de la concertul popular, în mare ţinută, blănuri, mănuşi albe, catifea şi dantele. Ea strălucea. Gândiţi-vă că se arătase în public cu poetul ei, ba chiar se arătase frumoasă cum era în ziua aceea, cu faţa îmbujorată de frigul pătrunzător, învăluită în luxul de iarnă, în care frumuseţea femeii ia înfăţişarea scumpă şi scânteietoare a unui giuvaer, apărat de vata moale ca puful din cutiuţă. O femeie din popor, înaltă, zdravănă, care stă de strajă în faţa uşii, se repezi în calea ei:

— Doamnă, doamnă... Trebuie să vii îndată.

— Doamna Belizarie! ... făcu Charlotte, îngălbenindu-se.

— Bine, dar asta-i adevărată persecuţie – zise d'Argenton. Lasă-ne să trecem... Dacă domnul acela-i bolnav, o să-i trimitem doctorul nostru.

— Are doctori, şi chiar mai mulţi decât îi trebuiesc, fiindcă-i la spital.

— La spital!

— Da, acolo-i deocamdată, dar nu pentru multă vreme, să ştii... Dacă vrei să-l vezi, trebuie să te grăbeşti.

— Vino, vino, Charlotte, e o minciună sfruntată... E

O cursă la mijloc... — Zicea poetul, încercând s-o tragă spre scară.

— Doamnă, îţi moare copilul... Ah! Sfinte Dumnezeule, cum de sunt aşa mame!

Charlotte nu se mai putu împotrivi:

— Du-mă! Zise ea.

Şi cele două femei apucară pe chei, lăsându-l pe d'Argenton, încremenit şi furios, încredinţat că duşmanul îi juca o festă.

În clipa când brutăriţa ieşise de la spital, două persoane intrau grăbite, îngrijorate, în zarva mulţimii care începea să plece: o fată şi un bătrân.

— Unde-i? ... Unde-i?

Un chip îngeresc se aplecă peste patul lui Jack:

— Jack, eu sunt... Cecilia.

Ea este, aievea. Iată faţa ei nevinovată, mai palidă de nesomn şi de lacrimi; şi mâna pe care o ţine într-a lui e mânuşiţa binecuvântată care i-a făcut atâta bine odinioară, dar totuşi l-a cam adus unde este; fiindcă soarta are uneori cruzimea să te lovească de departe, prin cei mai buni, prin cei mai scumpi. Bolnavul deschide şi închide ochii, să se încredinţeze că nu visează. Cecilia e tot acolo. Îi aude glasul de aur. Ea-i vorbeşte, îi cere iertare şi-i lămureşte de ce l-a mâhnit atâta... Ah, de-ar fi putut bănui c-aveau aproape aceeaşi soartă... Pe măsură ce vorbea, o linişte deplină se lasă în inima lui Jack, urmând după mânie, după amărăciune şi suferinţă.

— Vasăzică tot mă mai iubeşti, sigur?

— Nu te-am iubit decât pe tine, Jack... Nu te voi iubi decât pe tine.

Şoptit lângă patul care văzuse atâtea morţi jalnice, cuvântul

„iubire” căpăta o gingăşie neobişnuită, ca şi cum o porumbiţă rătăcită s-ar fi adăpostit, b&tind din aripi, în faldurile perdelelor de spital.

— Ce bună eşti c-ai venit, Cecilia! Acum nu mă mai plâng. Nu-mi mai pasă că mor aici, lângă tine, împăcat.

— Să mori? Dar cine vorbeşte de moarte? Zicea bătrânul Rivals cu glasu-i cel mai puternic... Nu te teme, fiul& că te scoatem noi dintr-asta. Nici nu mai ai aceeaşi înfăţişare ca la sosirea noastră.

Într-adevăr, de câteva clipe îl schimbau la faţă flacăra aceea, licăreala de amurg pe care vieţile sau astrele care se sting o aruncă în jurul lor, într-o ultimă şi minunată sforţare. Ţinea mâna Ceciliei lipită de obrazul lui, se odihnea cu dragoste pe ea şi zicea încetişor:

— Tot ce-mi lipsea în viaţă, mi-ai dat. Ai fost totul pentru mine: prietena, sora, nevasta, mama mea.

Dar înflăcărarea lui făcu îndată loc unei toropeli nemişcate, iar roşeaţa fierbinţelii, unei slăbiciuni pământii. Toată pustiirea bolii se săpă atunci pe trăsăturile-i uşor încordate de greutatea respiraţiei şuierătoare. Cecilia arunca bunicului ei priviri înspăimântate, sala se umplea de umbră, iar inimile celor de faţă se strângeau, că se apropia ceva mai trist şi mai tainic decât noaptea. Deodată. Jack încercă să se ridice, cu ochii larg deschişi:

— Ascultaţi... ascultaţi... urcă cineva... Vine ea.

Se auzea vântul iernii pe scări, apoi cele din urmă murmure ale mulţimii care se împrăştia, şi uruituri îndepărtate dinspre stradă. Ciuli urechea o clipă, rosti câteva cuvinte încâlcite, apoi capul îi căzu din nou şi ochii i se închiseră iar. Totuşi nu se înşela. Două femei urcau scara în goană. Le lăsaseră să intre, deşi trecuse ceasul vizitelor. Sunt împrejurări când ordinele îşi ridică toate opreliştile. Ajungând la uşa sălii Sfântul Ion, după curţile şi caturile străbătute în fugă, Charlotte se opri:

— Mă tem... — Zise ea.

— Haide, haide, trebuie... — Răspunse cealaltă. Ah, ’ Uite, femei ca dumneata n-ar trebui să aibă copii.

Şi o îmbrânci înainte. O! Încăperea mare şi goală, candelele aprinse, toate fantomele în genunchi, umbra perdelelor lăsată în jos, mama văzu tot dintr-o privire, apoi colo, drept în fund, un pat, doi oameni aplecaţi, şi Cecilia Rivals în picioare, galbenă ca

o moartă, tot atât de galbenă ca cel al cărui cap îl ţinea sprijinit de mâna ei.

— Jack! Copilul meu!

Domnul Rivals se întoarse.

— Sst! Făcu el.

Ascultau. Urmă un murmur abia desluşit, un mic şuierat, tânguitor şi apoi un lung oftat.

Charlotte se apropie, împleticindu-se, cu frică. Era Jack al ei chipul acela încremenit, mâinile acelea întinse, " trupul acela nemişcat, în care privirea ei înnebunită căuta iluzia unui suflu.

Doctorul se aplecă:

— Jack, dragul meu, e maică-ta... A venit.

Iar ea, nenorocita, cu braţele înainte, gata să se avânte I

— Jack... eu sunt... Iată-mă.

Nicio mişcare.

Mama scoase un strigăt de groază:

— Mort?

— Nu... — Zise bătrânul Rivals cu glas crunt. Nu. J Izbăvit!

CUPRINS

PARTEA INT1I
I Mama ţi copilul 5
II Gimnaziul Moronval 22
III Mărirea şi decăderea micului rege Madu- Ghezo 39
IV O seară literară la gimnaziul Moronval ■ 54
V Urmările unei lecturi la gimnaziul Moronval 70
VI Micul rege 89 0
VII Mergând noaptea prin câmpil. „, 105
. VIII Parva domus, magna quies: ...» 122
IX Prima ivire a lui Belizarie > ***t*** >». 137
— X Cecilia 152
XI Viaţa nu-i un roman. ■ |. 168
PARTEA A DOUA
T I Indret ISO

— II Menghină. „. • i J „. ***192***
III Maşinile ■ • «• » 205
IV Zestrea Zenaidei ■ 214 V Beţia • 228
VI Veste rea 241’
VII Un deţinut pentru Mettray ««« • . 253
. VIII Camera cuptoarelor.;, ««• » 272
IX întoarcerea... 283
PARTEA A TREIA
1Cecilia I ■. 301
II însănătoşire..... a». 316
III Nenorocirea familiei Rivals > ((4 ■ 324
IV Tovarăşul..... * t «• 336
V Jack la gospodăria lui ■• • • «. 350
VI Nunta lui Belizarie. • ■ i f ■ 360 Vil Ida ***se*** plictiseşte. • ■ «• J • 373
Yill Care din doi?. 385
IX Mititica nu mai vrea > ■ | 1 «396
JE Piaţa Notre-Dame., ţ ***%*** «• ***ţ*** 40(1
XI N-o să vină I • «**a** • 42£

ALPHONSE DAUDET

JACK

1 Bo'. S de Boulogne – pădurice Ungă Paria.

11 chema Madu, ca pe taică-su, vestitul războinic Rack-Madu-Ghezo, unul dintre cei mai puternici suverani ai ţărilor de aur şi cu fildeş, căruia Franţa, Olanda şi Anglia îi trimiteau daruri, dincolo de mare.

Tatăl său avea tunuri mari, mii de ostaşi înarmaţi cu puşti şi cu săgeţi, turme de elefanţi dresaţi pentru război, muzicanţi, preoţi, dansatoare, patru regimente de amazoane şi două sute de femei numai pentru el. Palatul lui era uriaş, împodobit cu vârfuri de lănci, cu floricele de scoici şi cu capete tăiate, care se atârnau la faţadă, după

1 În limba franceză cuvântul *cocotte* înseamnă şi găină în vorbirea copiilor.

1 Erou al poemului „Lara" de Bvron, celebru poet englez (1788—1824).

1 Mare liceu din Pariş.

1 Marina franceză se împarte în două mari categorii: Moco şi *Ponantais,* Provenţa ţi Bretania, oameni din Sud şi oameni din Nord (n. A.).

* Există cinzeaca vărsată şi cinzeaca la sticlă. Aceasta din urmă **e** de calitate mult superioară, (n. A.).